JUS CANONICUM UNIVERSUM

CLARA METHODO
JUXTA TITULOS
QUINQUE LIBRORUM
DECRETALIUM

In Quæstiones distributum, solidisque Responsionibus, & Objectionum Solutionibus dilucidatum:

CUM APPENDICE

De Dispensatione super Impedimentis Matrimonii, & petendi Debitum Conjugale. Item de Revalidatione Matrimonii invalide Contracti.

AUTHORE
R. P. F. ANACLETO REIFFENSTUEL
Ord. Min. S. Francisci Reformatorum Provinciæ Bavariæ Lectore Jubilato.

TOMUS QUARTUS.

MACERATÆ, MDCCXLII.

Sed prostant.

VENETIIS
APUD ANTONIUM BORTOLI.

Licentia & Approbatio Ordinis.

FR. Matthæus a Sancto Stephano, SS. Theologiæ Lector Jubilatus, ac Totius Ordinis S. P. Nostri Francisci Minister Generalis, & Servus: Dilecto Nobis in Christo R. P. Fr. Anacleto Reiffenstuel Lectori Jubilato & Concionatori nostræ Reformatæ Provinciæ Bavariæ Salutem, & omne bonum.

CUm juxta Apostolicas, nostrique Ordinis Constitutiones, per idoneos Censores, revisum fuerit opus quoddam a Te compositum, cujus Titulus est: *Jus Canonicum juxta Titulos quinque Librorum Decretalium in Quæstiones distributum &c.* Tenore præsentium, ad Salutaris Obedientiæ meritum, facultatem Tibi impertimur, quatenus servatis servandis, illud Typis mandare valeas.

Datis Romæ, die 10. Aprilis 1700.

Fr. Matthæus a S. Stephano Minister Generalis.

De Mandato S. P. Reverendissimæ Fr. Petrus ab Urbino, Secretarius Generalis.

Facultas Admodum Reverendi Patris Ministri Provincialis.

CUm a Reverendo P. Anacleto Reiffenstuel, Ordinis Minorum S. Francisci Reformat. Provinciæ Bavariæ Ex-Custode, Lectore Jubilato, opus quoddam, cui Titulus, *Jus Canonicum juxta Titulos quinque Librorum Decretalium in Quæstiones distributum*, sit compositum illudque a duobus Theologis jamjam sit revisum & approbatum, plurimumque recommendatum, & omnia, quæ de Jure in Editione Librorum sunt servanda, sint observata, tenore præsentium facultatem impertior, ut opus hoc laudatissimum pro utilitate publica Typis mandari possit.

Actum Monachii 10. Septemb. Anno 1710.

Fr. Barnabas Underberger, Ord. Min. S. Francisci Refor. Lector. Jubilatus, Minister Provinciali

Cenſura Theologica.

CUm Quartus Juris Canonici Tomus R. P. Anacleti Reiffenſtuel, Ord. Minorum S. Franciſci Reformatorum, nec Fidei, nec bonis moribus quidquam contrarium contineat, & de reliquo a prioribus in nullo degeneret, Cenſuram, & Encomium pro Tertio Tomo datum, pro hoc iterum repeto eumque, ut pro communi utilitate in lucem publicam prodeat, digniſſimum cenſeo.

Datum Landishuti 5. Martii 1708.

Fr. Floridus Moſmiller, Ord. Min. S. P. Franciſci Reform. Lector Jubilatus, & Provinciæ Cuſtos Actualis.

Cenſura Theologica.

TOmum hunc Quartum Juris Canonici Rever. P. Anacleti Reiffenſtuel de mandato Superiorum accurata diligentia perlegi, & ſicut tam in perſpicuitate, quam ſoliditate per omnia cum præcedentibus ſimbolizantem inveni, ita ob cultam Ordinis & Methodi amabilitatem, firmam doctrinæ ſecuritatem, optimam cum primis Orthodoxæ fidei & morum principiis concordantiam, fidelem Legum, Canonum, Conſtitutionum Pontificiarum, Decretorum, & Declarationum allegationem, & maxime ob illuſtrem ad exquiſitiſſimam praxin manductionem digniſſimum cenſeo, qui ad publicum Chriſtianæ Reipublicæ emolumentum, immortalem Authoris memoriam, & inſignem aſſidue in quotidianis cauſis, & caſibus matrimonialibus laborantium conſolationem publico prælo committatur.

Datum Friſingæ die 11. Maii 1710.

Fr. Albertus Reiffenſtuel, Ordinis Min. S. P. Franciſci Reformat. Lector Jubilatus & SS. Canonum Actualis.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

NOli mirari benevole Lector, quod post tres priores hic quartus Tomus tam sero sequatur, quia non culpa Authoris, sed alia causa operis jam perfecti typum reterdavit. Modum, & Ordinem, Stylum, Claritatem, Brevitatem, ac Doctrinæ securitatem reperies similem prioribus. Annexa eidem etiam fuit a pluribus desiderata Appendix utilissima continens brevem, sufficientem tamen, & claram Theoriam, & Praxin de Dispensatione super Impedimentis Matrimonii, & petendi debitum conjugale, nec non de Revalidatione Matrimonii, invalide contracti, ex qua Appendice quivis faciliter clare & breviter in promptu habet, qualiter in praxi Dispensatio tam pro externo, quam interno foro, sive apud Curiam Romanam, sive apud Episcopum procurari, & qualiter Executores deputati eam rite exequi, qualiter item, conjuges putativi obtenta Dispensatione Matrimonium nu.liter contractum secure, & caute revalidare possint, ac debeant. Quæ omnia cum scitu utilissima sint & necessaria, utpote in praxi jugiter occurrentia, non raro plurimum servient, & gratum erit, ea clare, secure & practice in compendio habere ad manum. Pro majori commoditate præmittitur utriusque tam Tomi videlicet, quam Appendicis Elenchus Titulorum, Paragraphorum, & Quæstionum, ex cujus Lectione in temporis angustia facile invenies, quod cito scire desideras. Cæterum iterum repeto ea, quæ in primis duobus Tomis te monitum volui, adjunctis denuo humilibus præcibus, ut errores typo communes, ob aliorum concurrentium negotiorum copiam, quæ revisionem, & correcturam typi e prælo venientis prohibuit, benigne excusare, & ipse emendare digneris.

ELENCHUS

Titulorum, Paragraphorum, & Questionum, in Tomo Quarto Juris Canonici Universi contentorum.

TITULUS I.

De Sponsalibus, & Matrimonio.

§. I.

§. II.

§. III.

§. IV.

§. V.

§. VI.

§. VII.

§. VIII.

III. An,

ELENCHUS.

§. IX.

§. X.

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

TITULUS III.

De Clandestina Desponsatione.

§. I.

§. II.

§. III.

TITULUS IV.

De Sponsa duorum.

TITULUS V.

De Conditionibus appositis in Desponsatione, vel in aliis Contractibus.

§. I.

§. II.

TITULUS VI.

Qui Clerici vel voventes Matrimonium contrahere poſſunt.

TITULUS VII.

De eo, qui duxit in uxorem, quam polluit per adulterium.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leproſorum.

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

TITULUS X.

De Natis ex libero Ventre.

TITULUS XI.

De Cognatione Spirituali.

TITULUS XII.

De Cognatione Legali.

TITULUS XIII.

De eo, qui cognovit Conſanguineam Uxoris ſuæ, vel Sponſæ.

TITULUS XIV.

De Conſanguinitate, & Affinitate.

§. I.

§. II.

III. Quid

E L E N C H U S.

TI-

ELENCHUS.

TITULUS. XX.

De Donationibus inter Virum, & uxorem: & de Dote post Divortium restituenda.

§. I.

§. II.

§. III.

TITULUS XXI.

De secundis Nuptiis.

§. I.

§. II.

ELEN-

ELENCHUS APPENDICIS

De Diſpenſatione ſuper Impedimentis Matrimonii & Petendi debitum.

§. I.

§. II.

§. III.

§. IV.

§. V.

§. VI.

IX. Quid

§. VII.

§. VIII.

§. IX.

§. X.

§. XI.

§. XII.

§. VIII.

JURIS CANONICI UNIVERSI

CLARA METHODO JUXTA TITULOS QUINQUE LIBRORUM DECRETALIUM

In Quæstiones distributi, solidisque responsionibus, & objectionum solutionibus dilucidati,

LIBER QUARTUS.

PRÆFATIO.

QUoniam in tertio Decretalium Libro potissimum actum fuit de iis, quæ Clericos tam Regulares, quam Sæculares concernunt, ordo exigit, ut in hoc Quarto Decretalium Libro præcipue agatur de materiis Laicos concernentibus, non quidem omnibus (hoc enim spectat ad Jus Civile) sed de iis, quæ quamvis Laicis sint propriæ, tamen ad Forum & judicium pertinent Ecclesiæ; cujusmodi sunt Sponsalia, Matrimonia, & eis annexa; hæc siquidem licet solos inter Laicos regulariter reperiantur, Laicisque propria existant, tamen ad Tribunal pertinent Ecclesiasticum, uti patet non solum ex *can. Multorum* 10. *dist.* 35. *qu.* 6. *&c. Accedentibus* 12. *de Excess. Prælat.* sed etiam novissime definitum est in Concilio Trident. *Sess.* 24 *Can.* 12. ibi: *Si quis dixerit, causas Matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, Anathema sit.*

Ut autem Liber hic quartus de Sponsalibus, Matrimonio, & annexis principaliter agens, pro Foro Ecclesiastico, ubi materia hæc scitu summe necessaria continuo occurrit, practice magis quadret, illa præcipue tractanda seligemus, & uberius explanare juvante Deo conabimur, quæ Judicibus in Foro ac Tribunali Ecclesiastico pro praxi magis servient, prætermittendo, aut non nisi breviter tangendo, illa, quæ scitu vel minus utilia, vel in Theologia tam speculativa quam Morali exacte tradi solita dignoscentur.

TITULUS I.

De Sponsalibus, & Matrimonio.

1 Ratio ordinis Rubricarum.

1 DUas, uti ex Rubrica patet, præsens Titulus habet partes, *de Sponsalibus* nempe, & *de Matrimonio*: Quoniam vero Sponsalia latius patent quam Matrimonium, & hoc plerumque præcedere solent illa, hinc ordinem Rubricæ sequentes, prius de Sponsalibus, postea de Matrimonio agemus.

§. I.

De Natura, ac Divisione Sponsalium, & Requisitis ad ea.

S U M M A R I U M.

2 Sponsalia, & Sponsus, unde dicantur?

3 Sponsaliorum varia acceptio.

4 *Sponsalia proprie dicta, seu de futuro definiuntur.*
5 *Ad valorem sponsalium requiritur promissio seria.*
Actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum.
6 *Ficte, vel jocose promittens Matrimonium in Foro interno non tenetur servare promissum, bene tamen resarcire damnum inde secutum.*
Damnificans injuste tenetur ad restitutionem. Ibid.
7 *In Foro externo quivis præsumitur vere promisisse, consequenter ad servandam promissum adigitur, nisi fictionem probet.*
Fingere nullus censetur. Ibid.
8 *Jocus facilius probatur quam fictio.*
Turpitudinem propriam allegans non est audiendus. Ibid.
9 *Ficte promittens negare cum juramento potest, se promisisse.*
Negare etiam cum juramento, quando peccat? Ibid.
10 *De obtinente usum corporis cum vel sine promissione Matrimonii. Remissive*
11 *Sponsalia debent esse deliberata, & qualiter.*
12 *Debent esse libera ab errore.*
13 *Et metu injuste incusso,*
14 *Ad Sponsalia requiritur etiam promissio externa.*
15 *Et mutua, seu reciproce. Et num. seq.*
17 *Potest tamen promissio non mutua obligare ad nubendum.*
18 *Quamvis ex ea non sequatur impedimentum publicæ honestatis.*
19 *Sponsalia debent esse inter personas de Jure habiles, Quænam hæ?*
Impedimentum perpetuum respectu Matrimonii impediens, est respectu Sponsalium dirimens. Ibid.
Promissio, uno juramentum illicitorum, nullam inducit obligationem. Ibid.
20 *Impedimentum temporaneum non impedit fieri Sponsalia.*
21 De Sponsalibus sub conditione, *si Papa dispensaverit, Remissive.*
22 *Sponsalia clandestina sine præsentia Parochi, & testium valent.*
Consuetudo est optima Legum interpres. Ibid.
23 *Ad valorem sponsalium non requiritur consensus, aut consilium Parentum.*
24 *Ut licite fiunt sponsalia, tenetur quis saltem consulere parentes, quamvis sequi non tenetur, & n. seq.*
26 *Extraordinarie tenetur etiam sequi consilium, & subinde non tenetur petere.*

2 NOn Immoramur Etymologiæ Sponsalium; notissimum enim est, Sponsalia a spondendo derivari ac dici, *l. 2. & 3. ff. de sponsal.* quia mos erat apud Veteres, quod qui uxorem ducere cupiebat, eam prius ab illis, sub quorum cura & potestate existebat, Parentibus v. gr. Tutoribus, Amicis &c. peteret, qui dein petenti petitam in Matrimonium dare spondebant, seu promittebant, ex quo proin illi, qui petitam sic promittebant, *sponsores*, ea vero, quæ promittebatur, *sponsa*, id est, promissa, ille, cui spondebatur, *sponsus*, & dies, in quo spondebatur, *sponsalis*, dicebatur, *cit. l. 2. & 3. ff. de sponsal.* ibi: *sponsalia dicta sunt a spondendo, nam moris fuit Veteribus stipulari, & spondere sibi uxores futuras: unde & sponsi sponsæque appellatio nata est.*

3 Quæritur I. Quid, & quotuplica sint Sponsalia? Ante responsionem notandum, quod licet prima hujus Quæsiti pars de Natura, posterior vero de divisione Sponsalium sit, tamen pro majori intelligentia prius variam Sponsaliorum acceptationem, sicque divisionem ejus cognoscere oportet. Sciendum itaque, Sponsalia, varie ac præcipue tripliciter sumi, Videlicet *primo*, omnino improprie pro arrha, seu muneribus, quæ sponsæ dantur a Sponso, *arg. l. 1. C. si nuptiæ ex rescript.* ibi: *Vel sponsalia, hoc est, arrharum data nomine reddi sibi deposcunt. Secundo*, minus proprie pro ipso Matrimonio rato, non tamen consumato, *arg. c. Sicut, 22. & c. Si inter 31. h. t.* ubi propterea, sicut & passim in Jure Matrimonium ratum *Sponsalia de præsenti* dicitur ad distinctionem *Sponsaliorum* proprie talium, quæ non sunt ipsum Matrimonium jam rite contractum, sed sponsio seu promissio de eodem in futurum contrahendo, & propterea *Sponsalia de futuro* dicuntur ad distinctionem *Sponsalium de præsenti.* Atque hæc *tertia*, eamque propria acceptio Sponsalium, de quibus prima pars Rubricæ, ac præsens Quæstio, agit.

Resp. Sponsalia proprie dicta, de futuro nempe, *sunt mentio, & repromissio futurarum nuptiarum.* Hæc definitio habetur *l. 1. ff. de sponsal.* quam Doctores communiter amplectuntur, eo quod conveniat cum definitione data *can. Nostrates, 3 caus. 30 qu. 5.* ibi: *Sponsalia futurarum sunt nuptiarum promissio:* licet enim in his non vocentur *repromissio* id est, reciproca seu mutua promissio; tamen ex contextu citati Canonici satis clare patet quod per ly *promissio* mutuam seu reciprocam promissionem intellexerit Legislator, prout etiam communis habet Doctorum, exinde etiam communiter docentium de natura & essentia Sponsaliorum esse, *mutuam & reciprocam* promissionem factam ab utroque Sponsalia contrahentium, tam sponsa nempe, quam sponso ut infra *num. 15.* magis patebit. Hinc clarior, ac facilior apparet definitio, quam tradit Boico noster *in Theologia Sacramentali disp. 31. de Contractu & Sacramento Matrimonii sect. 1. concl. 1.* dicendo: *Sponsalia sunt mutua promissio Matrimonii.* 4

Quæritur II. Quænam requirantur ad valorem Sponsalium de futuro? Resp. Plura requiri: Patet inductione. Nam I. requiritur; quod non sit ficta & simulata, sed *vera ac seria Matrimonii promissio*, animo ac intentione sese obligandi facta. Sanch. *2 de Matrim. lib. 1. disp. 9 num. 5.* Boico *loc. cit. concl. 5.* Zoesius *h. t. num 29.* Pirhing. *eod. num. 4.* Lessius *de J. & J. lib 2. n. 58* & plures alii apud Sanch. cum communi, & hodie certa, *arg. l. Obligationum, 3 ff de Act. & Oblig.* Ratio patet; tum quia ficta promissio non est vera Promissio; quæ tamen est de essentia, seu pars essentialis Sponsalium, uti liquet ex definitionibus datis: tum quia deest consensus internus, Sponsalia vere contrahendi, ac sese obligandi; consequenter nulla sunt Sponsalia, nullaque obligatio, *arg. c. un. h. t. in 6.* ubi Sponsalia dicuntur *nulla ex defectu consensus.* Et *can. Ubi non est. caus. 30. quæst. 2.* Nec sufficit, quod ficte promittens exhibuerit consensum saltem externum; quia hic in solis verbis, verborumque, aut signorum externorum figura consistens sine formali consensu interno non valet, nec obligationem inducit, textu claro *c. Tuas nos, 26. h. t. l. simulatæ, 3. ff. de Ritu nup.* & *can. Humanæ aures, 11. caus. 22 q. 5.* ibi: *Quia non debet aliquis verba considerare, sed animum & intentionem.* Unde etiam tritum habetur illud: *Actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum, l. In ageris, 16 ff. de acquir. rerum domin.* & *l. Non omnis, 19 ff. de Reb. credit. si certum petatur, juncto c. fin. de Trab. cum concord.* 5

Confirmatur Obligatio promissionis consurgit ex privata lege, quam sibi imponit promittens, atqui nulla lex obligat, nisi Legislator obligare intendat, ut est communis Doctorum: ergo nec lex privata, quam promittendo quis sibi imponit, nisi per eam sese obligare intendat. Sanchez. *l. c.*

Infertur, eum, qui certo scit, se non serio, sed ficte tantum, fraudulenter, dolose, aut simulate alteri promisisse Matrimonium, coram Deo, & in Foro conscientiæ non obligari ad servandum fictum hujusmodi promissum: Ita DD. *num. præced.* citati ob rationem & Jura ibidem allegata, licet ita promittendo peccet, & teneatur ad restitutionem damni, si quod alteri parti ex hujusmodi ficta promissione sequatur, eo quod omnis injuste damnificans, aut sua culpa damnum inferens teneatur resarcire damnum injuste illatum, ut habet unanimis, per vulgaria Juris ex *Tit. de Injur. & damn. dat.* præsertim ex *c. fin.* ibi: *si culpa tua damnum est datum, vel injuria irrogata &c. jure super his satisfacere te oportet.* 6

Pariter coram Deo & in Foro conscientiæ ad nihil tenetur, qui ex joco alteri promisit Matrimonium: Doctores, rationes, & Jura *num. 5.* allegata. Dicitur autem notanter in præsenti & præcedenti numero, *coram Deo, & in Foro conscientiæ;* quia in Foro externo semper præsumitur seria promissio, & propterea etiam ad servandum promissum condemnari debet Promissor, 7

missor, nisi legitime probet jocum, fictionem, aut dolum: si quidem in Foro externo *non existimandus est dixisse, quod non mente agitaverit*, ut habetur *l. Labeo, 1. §. 2. ff. de Supellect. leg.* Et *nimis indignum videtur, quod sua quisque voce dilucide prostetatus est, id in eundem casum infirmare, proprioque testimonio resistere. l. Generaliter 13. Cod. de non num. pecun.* Hinc qui fatetur, vel convincitur quod Matrimonium promiserit, non liberat se ab onere promissum adimplendi, si dicit, se tantum jocose, aut ficte promisisse, nisi jocum aut fictionem probet; alias quivis facillimo negotio Sponsalia in foro externo eludere, & ex iis sibi incumbens onus nubendi pro libitu removere posset, dicendo: *tantum jocatus fui*, vel *tantum simulavi, aut ficte promisi*, uti consideranti patet.

8 Facilius tamen est, probare jocum, quam dolosam fictionem: Tum quia jocus plerumque aperte patet, fictio dolosa autem studio absconditur, & ut serius actus ex industria simulatur: Tum quia *jocus honestus* licitus est & sine peccato fieri potest; *fictio* autem aut simulatio dolosa de promissione Matrimonii sine gravi peccato fieri nequit juxta dicta, consequenter eandem, utpote turpitudinem asserenti non creditur, nisi aliunde plene probet: *nam allegans pro se turpitudinem suam non est audiendus, arg. c. Inter dilectos, de Donat.*

Hinc licet, si promittens jocum plene probare non possit, sed ob circumstantias vel verba perplexa aut ambigua dubitetur, aut promissio ex joco, vel serio sit facta, promittens ad juramentum purgatorium admitti debeat si perseverat, se tantum jocatum fuisse, nec habuisse intentionem vere promittendi; eo quod ordinarie in ambiguis locutionibus recurratur ad mentem loquentis, ejusque juramento stetur, *arg. c. Cum in tua, qui Matrim. accusare possint*, & *c. Pastoralis in fine de except.* docetque Gailus *lib. 2. observ. 48 n. 24. & seqq.* Felinus *in c. Quosdam, de Præsumpt. num. 6.* tamen ad tale juramentum admitti non debet, qui liberare se volens, dicit, se dolosam tantum, ac simulatam fecisse promissionem ad obtinendum v. gr. usum corporis, quia turpitudinem propriam allegans jam suspectum se facit & indignum fide, sicque minus habilem, ut ei juramentum deferatur, per ea, quæ diximus *lib. 2. tit. 24 Jure jurando, §. 9. a num.* 180. consequenter juxta sensum verborum ad ducendam eam, cui promisit, condemnandus erit.

9 Cæterum si ficte promittens bene videat, quod a parte altera, cui promisit, probari nequeat promissio eidem facta; absolute etiam cum juramento negare potest, se eidem Matrimonium promisisse, hoc ipso, quod non vere sed ficte tantum promiserit, & non nisi ad sensum & mentem Judicis interrogantis respondere teneatur; Judex autem Reum conventum de promissione Matrimonii, de vera & seria promissione, que ducendi obligationem inducit, interrogare censeatur, quam Reus a parte rei, uti supponitur, minime fecit. Vide, quę circa hæc diximus *lib. 2. tit. 18. de Confessis, §. 7. a num.* 171. Quibus non obstantibus tenetur etiam in conscientia ad resarciendum damnum alteri parti ex hujusmodi ficta promissione secutum, juxta dicta supra *num. 6.* ut proin per talem negationem fictæ promissionis solum possit efficere, quod non teneatur talem ducere, minime vero, quod non teneatur recompensare damnum quod injuste intulit; etsi ab hoc per Judicem ex falsa præsumptione absolveretur. Imo si damnum injuste illatum non aliter quam per Matrimonium resurciri potest, ad id tenetur.

10 An autem; & quando teneatur quis ducere eam, a qua cum vel sine dolo seu fraude, cum vel sine ficta promissione Matrimonii obtinuit usum corporis a puella, dicemus infra §. 4. Interea pergemus alia recensere requisita ad valorem Sponsalium

11 II. Requiritur, ut promissio fiat, libere ac deliberate, seu libero, satisque deliberato consensu, ea saltem deliberatione quæ requiritur & sufficit ad merendum, & peccandum graviter. Communis, *arg. cit. c. Tua nos, 26. h. t.* & *c. Dilectus, 24. eod. can. Neque. caf. 32. quæst. 7.* junct. *l. Fruor. 8. ff. de Sponsalib.* Hinc insani, mente capti, furiosi, durante insania, aut furore, Sponsalia contrahere nequeunt per citata Jura. Ratio datur *cit. c. Dilectus, 23. h. t.* videlicet, quia *legitimi mus*, id est, *satis deliberatus non potest intervenire consensus*. Accedit, quod cum Sponsalia sub mortali obligent merito etiam tantam exigant libertatem ac deliberationem, quanta requiritur ac sufficit ad peccatum mortale; ut cum aliis bene observat Sanchez *lib. 1. disp. 8. n. 3.* Guttier. *de Matrim. cap. 7. n. 7.* Ancharan. *in c. Dudum 20. de convers. conjug. n. 10*

12 Porro debent Sponsalia esse libera ab errora circa personam. Omnes. Ratio est; quia alias deest substantialis consensus: *cum nullus* sit errantis consensus, *l. non idcirco Cod. de Jur. & fact. ignoran.* Error tamen circa qualitates, v. gr. fortunæ, morum, conditionis, &c. non invalidat Sponsalia, etiamsi fuerit antecedens, & dans causam contractui, ita ut Sponsalia non fecisset, si qualitatem illam scivisset, Perez *disp. 10. sect. 1.* cum communi aliorum contra paucos alios. Ratio est; quia talia Sponsalia nullo Jure Divino aut humano, Civili vel canonico invalida agnoscuntur; nisi hujusmodi qualitates deducantur in conditionam contractus. Nihilominus error circa qualitates præbet causam justam dissolvendi Sponsalia, prout amplius dicemus infra *§. 8. de Causis dissolvendi Sponsalia*, ubi etiam, an & quando pecet sponsus, vel sponsa occultas malas qualitates occultans, vel bonas dolose simulans.

13 Insuper debent Sponsalia esse libera a gravi metu injuste incusso; hic enim facit, quod sint ipso Jure nulla; prout amplius probavimus *lib. 2. tit. 40. num. 43.* ubi vide.

14 III. Requiritur ad Sponsalium valorem; ut vera promissio verbis, aut aliis signis *externis* sufficienter manifestetur, adeo ut promissio interna quantumvis firmiter alicui de nubendo facta non obliget, si mente retineatur. Omnes. Ratio est; quia intentio mente retenta nihil operatur in humanis contractibus, *a. l. Cum in plures 60. §. Locato, ff. Locati.* Accedit, quod promissio non acceptata non obligat *per vulgaria*, promissio autem mente retenta ab altera parte non acceptatur, cum ignoretur: ergo.

15 V. Requiritur, ut promissio sit mutua, seu reciproca per utramque partem facta, Layman *lib. 5. tr. 10. part. 1. cap. 1. num. 2.* Navarrus *cap. 22. num. 24.* Pirhing *h. t. num. 4.* Sanchez *de Matrim. lib. 1. disp. 5.* cum communi, *arg. cit. lib. 1. ff. de Sponsalib.* ubi Sponsalia vocantur mentio & *repromissio*, id est, reciproca promissio ad præcedentem promissionem facta. Accedit ratio; quia Sponsalia sunt contractus onerosus ultro citroque obligationem inducens. Insuper sponsalia sunt Matrimonii præambulum, enim quod per hoc datur, per illa promittatur: ergo sicut Matrimonio est necessaria mutua promissio, ita erit & in Sponsalibus. Sufficit tamen repromissio alterius tacita, id est, facta per talia signa, quæ ipsius reciprocam promissionem sufficienter manifestet, etsi claris verbis non exprimatur. Doctores citati: & aperte desumitur ex *c. un. de despons. impub. in 6.* & amplius patebit infra *§. 5.* ubi hujusmodi signa tacita asseremus.

16 Et ex hoc Requisito infertur cum Laymano *lib. 5 tract. 10. part. cap. 1. num. 2.* Navarro *cap. 22. num. 25.* Pirhing. *loc. cit.* & communi aliorum, quod quando quis, Titius v. g. animo contrahendi Sponsalia, & compartem ad reciprocam tacitam vel expressam promissionem permovendi promittit Titiæ Matrimonium, Titia vero promissionem solummodo acceptet, nullatenus vero repromittat, nec vera Sponsalia contrahantur, nec aliqua obligatio ex parte ullius oriatur, non ex parte promissionem nude acceptantis; quia nihil repromisit: nec ex patre promittentis, utpote qui non censetur se obligasse, nisi secundum naturam hujus contractus; cum *verba contrahentium recipienda sint secundum naturam contractus, l. ex conducto, §. Papinianus, ff. Locati*, natura autem contractus hujus sit de promissione reciproca, juxta dicta; ergo.

17 His tamen non obstantibus fatendum, fieri etiam subinde posse graviter obligatoriam promissionem Matrimonii ab una parte: sine ulla expressa vel tacita conditione, *si repromittat & altera pars*; ut si dives aliquis

fœminæ, in aliquo morbo fideliter servienti, vel pro remuneratione, vel ut eandem ad ulteriorem fidelitatem promoveat, aut in eadem conservet &c. Matrimonium promittat: fœmina vero non renuat, sed promissionem saltem tacite acceptet, juxta 43. R. I. in 6. *Qui tacite consentire videtur*, videlicet in id, quod est in sui favorem, licet non in sui præjudicium. In tali, aut simili casu proculdubio promittens obligaretur ducere Promissariam, non quidem ex vi verorum Sponsalium, utpote quæ ex defectu mutuæ promissionis non adsunt, sed vigore simplicis promissionis acceptæ, quæ sicut in alia, ita & in hac materia vim obligandi habet, *arg. cap.* 1. *&* 3. *de pact. & can. jurament.* 12. *caus.* 22. juncta *l. iuris gentium*, *§. Ait Prætor*, *ff. de Pactis* Bosco *part.* 5. *sect.* 1. *concl.* 2. Sanch. *lib.* 2 *disp.* 6. *num.* 21. Sporer *part.* 4. *cap.* 1. *sect.* 2. *num.* 152. cum communi contra Pontium: dummodo pars altera promissionem statim acceptaverit, vel acceptare diu non distulerit, uti bene clausulat cum aliis Sanchez, *loc. cit. arg. lib.* 137. *ff. de V. S.*

18 Quod si quæras, quid referat, an quis vigore Sponsalium, an vero simplicis promissionis obligetur aliquam ducere? Resp. Multum referre. Et quidem *primo*, quod ex Sponsalibus oriatur impedimentum publicæ honestatis: *cap. Ad audientiam*, 4. *h. t.* non item ex simplici promissione, consequenter, quævis pars obligatione promissionis simplicis sublata aut remissa, possit cuivis consanguineo alterius nubere. *Secundo*, quod si absque Sponsalibus ex sola una parte fiat simplex Matrimonii promissio, teneatur quidem talis promittens alteri parti promissionem acceptanti nubere, hæc vero econtra non obligetur, uti fusius ostendit Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 5

19 V. Requiritur sufficiens ætas, & ut contrahantur inter personas habiles. Quænam autem requiratur ætas, dicemus *tit. seq. num* 3. *& seq. quæ vero personæ censeantur habiles*, dicetur in decursu hujus Tituli. Interea sit Regula illa universalis: Quod omnes rationis capaces contrahere possint Sponsalia, qui adveniente sufficiente ætate contrahere possunt Matrimonium, ex illa Regula: *Quando aliquid permittitur, censetur quoque permissum omne, per quod pervenitur ad illud*, *arg. L.* 1. *ff. de jurisd.* Hinc qui impuberes ætate adveniente contrahere valent Matrimonium, possunt etiam impuberes adhuc celebrare Sponsalia, juxta dicenda *tit. seq.* Et econtra, qui habentes impedimentum, sive dirimens, vel impediens contrahere nequeunt Matrimonium, Sponsalia etiam facere non possunt. Nam totum est commune illud Axioma: Quod *omne impedimentum perpetuum Matrimonii etiam impediens tantum*, *respectu Sponsalium sit dirimens*, & faciat, ea neque valide fieri posse, v. g. licet simplex Castitatis votum sit tantum impediens Matrimonii impedimentum, non item dirimens; cum Matrimonium in tali voto contractum teneat, tamen respectu Sponsalium sit dirimens, ita ut quantumvis firmam, ac etiam juramento firmatam quis simplici castitatis voto obstrictus faceret, & reciperet promissionem Matrimonii, Sponsalia non forent, nec ulla obligatio ex alterutra parte induceretur; quia ad actum ac contractum faciendum illicitum, qualis esset Matrimonium, dum una contrahentium pars est voto simplici castitatis obstricta, nulla datur, nec dari potest obligatio, *c. fin. de Pact.*: *Pactum turpe vel rei turpis, aut impossibilis de jure, vel de facto nullam obligationem inducit*, etiam si juramento firmetur, *cap.* 1. *& c. Cum contingat* 28. *de Jure Jur.* ac *cap.* 98. *de* Reg. Jur. *in* 6. ibi: *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*: Neque *juramentum est institutum ut esset vinculum iniquitatis*, *c. Quanto*, *de Iure Jur.*

20 Dicitur tamen notanter *impedimentum perpetuum*, quia si impedimentum tantum temporaneum est, seu certo duntaxat tempore duret, uti est Ecclesiæ vetitum vel votum castitatis ad certum tempus, duos v. g. aut tres annos, bene possunt durante tali impedimento fieri Sponsalia cum conditione tacita vel expressa, quod elapso impedimenti tempore contrahere Matrimonium velint. Vallensis *h. t. §.* 2. *num.* 1. Ledesma *de Matrim. quæst.* 47. *art.* 15. *dub.* 2. cum communi, *arg. l. Solet.* 10 *ff. de His, quæ notat infam.* ubi dicitur quod *viduam quæ virum luget, intra id tempus sponsam fuisse, non noceat*: licet intra annum luctus alias de Jure Civili sit impedimentum Matrimonii.

21 Gravissima hic occurrit controversia, an, & ad quid obligent Sponsalia illorum, qui perpetuo laborant impedimento, contracta sub conditione: *Si papa dispensaverit*; ad quam controversiam infra dicemus *tit.* 5. *de conditionibus oppositis*. Interea.

22 Quæritur III. An ad valorem Sponsalium requiratur præsentia Parochi, & testium, Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Tridentino *sess.* 24. *de reform. Matrim. c.* 1. ubi irritavit Matrimonia clandestina; ergo idem videtur dicendum de Sponsalibus, *argum. leg. Oratio*, *ff. de Sponsal.* Resp. tamen negative: communis, & hodie certa Doctorum, utpote sæpius approbata in S Congregatione, prout videre est apud Sanchez *de Matrim. lib.* 1. *disp.* 12. *num.* 2. & alios. Ratio est quia dicta Constitutio Tridentina est correctoria Juris communis antiqui, ergo non est extendenda ultra casum expressum. *arg. l. Præcipimus, Cod. de Appellat.* Accedit omnium Tribunalium Ecclesiasticorum praxis, qua videmus, approbari, & pro validis agnosci Sponsalia de futuro clandestine contracta. Praxis autem & *consuetudo est optima Legum interpres*, *c. cum dilectus*, 8. *de consuetud. & lib.* 39. *ff. de legibus*.

23 Quæritur IV. An, & qualiter ad Sponsalia requiratur etiam consilium vel consensus parentum, aut eorum, sub quorum cura nupturi existunt. Resp. I. Ad valorem Sponsalium nec consilium, nec consensum requiri parentum, aut aliorum, sub quorum cura existunt Sponsalia contrahentes. Layman *lib.* 1. *tractat.* 10. *part.* 1. *cap.* 1. *numer.* 14. cum communi. & hodie certa aliorum, *arg. canon. Sufficiat*, 2. *caus.* 27. *quæst.* 2. ibi: *Sufficiat eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur*, concordat *c. Veniens*, 14. *h. t.* ac Concilium Trident. *sess.* 24 *de Reform. Matrim. cap.* 1. Accedit Tribunalium Ecclesiasticorum praxis, & consuetudo Sponsalia in occulto absque ullo consilio, vel consensu parentum contracta, pro validis agnoscens.

Nec contrarium evincunt *leg. In sponsalibus* 7. *§.* 1 *ff. de Sponsalibus* uti dicitur *In sponsalibus etiam consensus eorum exigendus esse, quorum in nuptiis desideratur*, quod idem aliæ Leges, & Canones dicunt, præsertim *can.* 13. *caus.* 32. *quæst & c. Aliter*, *caus.* 30. *quæst.* 5. Ret. enim hanc & similes Leges, ac etiam Canones intelligendos, atque interpretandos esse, quod vel de consilia, & non de præcepto loquantur; vel quod ad licita, non item ad valida Sponsalia requiratur parentum consensus, aut consilium: vel denique, si loquantur etiam de valore, sint correcti per Jura citata *num. præced.* præsertim Concilium Tridentinum: prout patet ex continua Ecclesiæ praxi, ac consuetudine, quæ est *optima Legum interpres*, *cit. cap. Cum dilectus*, *de Consuetud.*

24 Resp. II. Ordinarie loquendo, ad Sponsalia licite contrahenda requiritur, ut liberi prius desuper saltem consulant parentes, quamvis consilium sequi non semper teneantur, Layman *loc. cit.* Sanchez *lib.* 4. *de Matrim. disp.* 23. *n.* 9. *&* 10. Menochius *consil.* 69. *an.* 19. & alii communiter. *Prima* pars, quod saltem consilium petere teneantur, probatur tum ex Juribus *num. præced.* allegatis: Tum ex illa ratione, quod natura dictet, non debere quem negotium summe arduum (quale est Matrimonium, utpote a cujus prudenti electione plerumque & temporalis, & æterna pendet felicitas) aggredi absque prævio saltem consilio illius, sub cujus cura est; præsertim cum in hoc cæcus amor facile graviter decipiat improvidam, atque inexpertam juventutem, quæ hoc ipso sub cura aliorum esse, & ab eis dependere de Jure jubetur. Accedit, quod liberi gravem irreverentiam irrogantes parenti, eumque graviter contristantes, graviter peccent contra quartum Præceptum Decalogi, juxta communem Theologorum; atqui desponsantes se insciis ac invitis parentibus, irreverentiam revera gravem, negativam saltem, eis irrogant, eosque graviter contristant, uti experientia constat, qua videmus, quod parentes propterea contra liberos plerumque gravissime, simul

ac

ac justissime indignentur, atque contristentur, ita ut sæpe non nisi per gravium Virorum preces ac persuasiones placentur: ergo.

25 *Secundæ* partis rationem dat D. Thomas 2. 2. *quæst.* 104. *art.* 5. *in corpore*, & alii Doctores citati. videlicet, quod in contrahendo Matrimonio finaliter, quivis sui juris sit ac potestatis, consequenter consilium alterius sequi non teneatur; cum enim per Matrimonium perpetuæ quis subiiciatur servituti, ratio postulat, ut eidem in hoc eligendo, finalis libertas relinquatur. Dices: ergo frustra & inutiliter tenetur quis prius consulere parentem, si eius consilium sequi non tenetur. Resp. negando illatum; quia multum juvare potest, dum nempe parentes a liberi interrogati & consulti, eisdem fidelissime aperiunt, detegunt, demonstrant &c. quæ liberi nesciunt, ignorant, vel non prævident; ob quod dein ipsimet libere subinde a proposito desistunt, & utiliora quærunt. Confirmatur a simili in his, quæ fiunt a Prælatis, utpote qui in pluribus prius tenentur petere consilium Capiroli, quamvis illud sequi non teneantur; uti patet ex pluribus capitulis *Tit. de His, quæ fiant a Prælato sine consensu Capituli*.

26 Dicitur autem notanter in conclusione *num.* 26. posita, *ordinarie loquendo*: quia quando filius videt, quod si patrem consulat, in Sponsalia cæteroquin honesta, & Matrimonium subsequens, malitiose ob Interesse, v.g. proprium, aut ex inordinata passione sit impediturus: vel alia gravis causa patrem non consulendi adsit, non peccabit, si etiam absque petito patris consilio clam Sponsalia contrahat, & postea nubat. Si econtra, licet consilium, quod petere tenetur, ordinarie sequi non tenetur, tamen extraordinarie contingere possit, quod liberi patentum consilium in hoc etiam sequi debeant; ut si ex Matrimonio prudenter timenda forent gravia scandala, graves inimicitiæ, grave parentum præjudicium, aut aliud hujusmodi grave malum, quod liberi avertere tenentur. Sed de his, utpote solum conscientiæ Forum concernentibus, magis vide apud Theologos, præsertim Sanchez *de Matrim. lib.* 4. *disp.* 23. Layman ubi supra.

§. II.

De Verbis, & variis verborum Formulis, quibus contrahi possunt & solent: contractaque in Foro externo præsumi, ac judicari debeant Sponsalia?

SUMMARIUM.

27 *In Foro interno Judicium fit, & obligatio nascitur juxta intentionem proferentis verba.*
Verba intelligenda sunt juxta mentem proferentis Ibid.
28 *In Foro externo autem juxta sensum verborum externorum, nisi aliud probetur.*
29 *Ordinarie fieri censetur Sponsalia, quando proferuntur talia verba, per quæ juxta usum communem loquendi ea fiunt.*
Verba intelligenda sunt secundum communem usum loquendi. ibid. n. 16.
30 *Enarrantur variæ verborum formulæ, quibus Sponsalia certo fieri, præsumitur in Foro externo.*
31 *Judex ad quæ attendere debeat in judicando, an per verba aliqua contracta sint Sponsalia.*
32 *Proponuntur variæ verborum formulæ controversæ.*
33 Verba: *Non ducam aliam nisi te*, non faciunt *absoluta, sed tantum conditionata Sponsalia*: videlicet, *si aliquam ducam, te ducam.*
34 *Nisi aliud circumstantiis desumatur.*
35 *Verba illa*, Tu es, vel sis, vel eris mea, vel meus, *an & quando Sponsalia significent? Et a. seq.*
37 *Verba.* Propino tibi, ad Matrimonium: *quando significet Sponsalia?*
38 *Verba.* Tu es, vel sis mea uxor, *absente Parocho prolata indicant Sponsalia.*
39 *Verba* non amplius te deseram; manebo tibi fidelis: constanter tibi adhærebo: *quando indicent Sponsalia?*
40 *Verba*, Promitto tibi amorem, & fidelitatem meam, *quando indicent Sponsalia?*
41 *Si una pars promittit Matrimonium, & altera præcise acceptat, dicendo v. g.* placet, *non sunt sponsalia.*
In ambiguis, ac in dubiis potius pro libertate quam obligatione judicare, ac interpretari oportet. Ib
42 *Solvitur objectio.*
43 *Qui ad factam promissionem tacet, non censetur repromittere.*
Qui tacet consentire videtur: quomodo intelligendum? Ibid.
44 *Ex diverso capite potest esse dubium, aut ambiguum, an Sponsalia sint contracta nec ne: Nec de quovis idem erit judicium.*
45 *Quando verba aut signa ex seipsis sunt obscura, & ferens ea, negat Sponsalia, debet absolvi, vel ad juramentum admitti.*
46 *Si vero sunt clara, & juxta communem usum indicant, condemnatur ad ea, nec admittitur ad juramentum, licet dicat, se illa tantum ficte, aut joco se protulisse, nisi jocorum saltem semiplene probet.*
47 *In dubio verba interpretenda sunt, ut res valeat potius, quam pereat: quomodo intelligendum?*
48 *Qui clara proferens verba dicit, se illa dolose, ac fictitie ad obtinendum v. g. usum corporis dixisse, non auditur, nec admittitur ad juramentum.*
49 *Quando verba, aut signa sunt clara, significans sponsalia, & Reus absolute negat; se ea protulisse, Actor vero plene probare non potest, quid facere debeat Judex? usque ad num.* 53.
Reo potius favendum est, quam Actori. Ibid.
Iuramentum cui deferendum, quanto dubium, est an Sponsalia contracta sint, nec ne? Ibidem n. 42.
50 *Fœminis quando in materia sponsalium deferendum sit juramentum?*

27 SIcut in pluribus aliis, ita & vel maxime proposito distinguendum est inter Forum in- & externum. Et quidem loquendo, de Foro interno, seu conscientia, omnes conveniunt verba quælibet accipienda, & intelligenda esse juxta mentem ac intentionem proferentis, *arg. c. Intelligentia de V. S.* ubi Summarium sic habet: *Verba sunt intelligenda, non secundum quod sonant, sed secundum mentem proferentis*. Quod adeo verum est, ut, si desit intentio & consensus internus, nulla in Foro conscientiæ sint Sponsalia, qualiacunque dein verba proferantur, cui patet ex dictis. Ut pro in Foro interno, ac in Confessionali res omni careat difficultate; si enim pœnitens (cui in Confessionali credendum) sincere asseret, se per hæc aut illa verba a se prolata nullatenus intendisse promittere alteri Matrimonium aut facere sponsalia, dicere ei potest & debet Confessarius; ergo in conscientia eam ducere non teneris, poterisque tuta conscientia etiam jurato dicere, te alteri Matrimonium non promisisse, etsi verba protuleris secundum communem usum loquendi, vel loci consuetudinem significantia promissionem Matrimonii, seu sponsalia. Imo poterit talis tuta conscientia etiam jurato negare, se talia verba protulisse, videlicet in eo sensu, quo accusatur, aut interrogatur, ad contrahenda nempe Sponsalia, aut serio promittendum Matrimonium, juxta dicta supra *num.* 9. & *lib.* 2. *tit.* 18. §. 7. *a num.* 171. Dummodo damnum dein aliunde resarciat, si quod forsan per dolosam, aut fictam promissionem alteri parti injuste intulit, prout *cit. n.* 9. jam dictum. Econtra, si pœnitens in Confessionali fateatur, se per hæc aut illa verba omnino intendisse, ac voluisse alteri promittere Matrimonium, seu facere Sponsalia dicere ei debet: ergo teneris eam ducere, etsi pars altera promissionem probare non possint, verba ita ambigua aut obscura sint, ut Judex in Foro externo ex falsa præsumptione te absolvat.

Verum loquendo de Foro externo secus est dicendum; nam quia Ecclesia non cognoscit occulta vel interna, nec judicat de occultis *c. Sicut tuis, de Simonia, & can. Erubescant, dist.* 32. juncta Glossa ibidem 28

vers. Secretorum, jam hoc ipso iodicare non potest nec debet juxta inteotionem, quam se habuisse asserunt litigantes aut partes, sed secundum sensum, quem verba important, nisi aliunde sufficienter adversa intentio probetur, juxta dicta *n. 7.* & dicenda statim infra.

29 Quæritur itaque I. Per quæ verba, aut verborum formulam in Foro externo præsumi, & iudicari debeat, contracta fuisse Sponsalia, seu promissionem Matrimooii? Resp. I. Uoiversaliter, ac geoeraliter loquendo, & nisi aliunde de intentione constet, per illa verba, vel verborum formolam in Foro externo præsumi & judicari debet contracta fuisse Sponsalia, seu matrimonium fuisse promissum, quæ juxta communem iotelligentiam commonemque usum loquendi aut loci consuetudinem Sponsalia, seu promissionem Matrimonii significant. Sanchez *de Matrimon. lib. 1. disp. 18. n. 3.* dicens, ita docere universos. Sporer ubi supra *num.* 178. Panormitanus *cons.* 78. cum communi, & certa aliorum, textu claroe. *Ex litteris 7. h. t.* ibi: *Si alter non intellexerit, quod alter proposuit, ad communem verbi intelligentiam recurratur, & cogatur uterque verba prolata in eo sensu retinere, quem solent recte intelligentibus generare.* Concordat textus *l. Semper stipulationibus, ff. de R. J.* & *in Labeo, ff. de Supell. legat.* ibi: *Non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu nomina exaudiri debent.*

30 Similia verba juxta communem usum loquendi, ac intelligendi, Sponsalia seu promissionem Matrimonii certo iudicantia, sunt seqoentia, quibus vernacula pro majore claritate addere placet: *Promitto tibi Matrimonium: & ego tibi Ich, Vesprich dir die Ehe*, vel *promitto*, vel *obligo me, quod velim tibi nubere*, vel *te ducere*, vel *tecum contrahere Connubium*; *Ich Versprich dir*, vel *obligere oder Verpfend mich, das ich dich Vvill zur Ehenehmen*, vel obsolute, *das ich dich Vvill nehmen*, vel *das ich dich Vvill veyrathen*: vel *das ich mich mit dir Vvill zusamengeben lassen*. Item *per fidem meam*: vel *quam* [illegible]*o*: vel *quam vere homo sum*: vel *quam vere ita* [illegible] vel *quam vere honestus sum*; *ducam te*, vel *accipiam te*, *nubam tibi &c. Beymeiner Trebu*: vel *so Vuahr ich lebe*: vel *so Vvarich ei Mensh bin*: vel *so Vvarich ich ein ehrlicher Kerl bin*: *so Vvar ich bannus bais, Vvill oder Vvird ich dich heurathen: solts mich haben*. Item *sim nequam*, vel *sim infidelis* vel *diabolus me repiat nisi ducam te &c. Seye ich ein Schelb*: vel *seye ich nicht Erlich*: vel *holle mich der Teuffel*: vel *straffe mich gott, Vvan ich dich nit nibme &c.* Item *Tu sis futura mea uxor*; vel *volo te habere pro futura mea uxore &c. Eu solt mein Kunfftiges Vveil sein*, vel *ich Vvil dich fur mein Vvib haben*, vel *nehmen* Notandum enim hic cum Sanchez *loc. cit. n. 11* cum plurimis ab eodem ibidem citatis præsumi & judicari Sponsalia, etsi expresse non adhibeatur terminus, *promitto, obligo, juro &c.* sed simpliciter dicatur, *accipiam te*: *te ducam te*: vel *volo te accipere, ducere, nubere &c. Ich Vvill dich nehmer*, vel *heurrathen &c.* Cum enim etiam per hæc verba implicite & tacite promittere ordinarie intendant, ita eos intendisse præsumi & judicare debet, *arg. cit. cap. 7. h. t.* & *l. Labeo, ff. de Supellect. legat.*

31 Resp. II. In judicando, an, & per quæ verba promissio Matrimonii, aut Sponsalia sint contracta, debet Judex in Foro externo etiam attendere ad alias qualitates, v. g. ad conditionem & qualitatem loquentium, ad usum, & consuetudinem loqueodi, ad antecedentia & subsequentia: seu quid tunc inter partes actum sit, & hoc præcipue tunc, quando verba ex se sunt dubia, obscura, ambigua &c. Sanch. *l. cit. n. 4* citans Covarruviam, & alios. Ratio patet; quia ex his aut similibus circumstantiis, utique sobinde Judex prudenter colligere, præsumere, & arbitrari potest, loquentiom mentem ac voluntatem, sensomque verborum, quem tunc intendebaot, *arg. c. Solitæ de Majoritat. & obed. & c. Intelligentia 6. de V. S* ibi: *intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi; quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus* & ibi Glossa *vers. Ex causis.*

32 Quæritur II. De qoibusdam verbis, verborumque, formulis in specie, an, & quando per ea, Sponsalia contrahi, & contracta esse, & in Foro externo præsumendum sit? v. gr. *Non ducam aliam quam te*: *vel nulla alia tanget latera mea, quam tu: ich Vvill Kein andere nehmen, oder heurathen als dich*: vel, *es soll mir Koine an mein seithen Kommen als du* vel *Tu es mea, & ego sum tuus: Du bist mein, und ich bin da in*: vel *Tu es mea*, vel *sis mea charissima, du bist, oder solst mein gliebste sein*: vel *propino tibi ad Matrimonium; ich bring dirs auff die Ehe*: vel *Tu es mea uxor, & ego tuus maritus, du bist mein Vveib, und ich dein Mann*: vel *promitto tibi amorem, & fidelitatem meam, ich verspriche dir mein lieb und Treu*: vel *promitto, quod velim tibi manere fidelis, ich verspric, das ich dir Vvill Treu verbleiben*, vel *promitto tibi, quod non amplius, vel unquam te velim deserere.*

Resp. I. Quamvis non desint Doctores dicentes, per illa verba: *Non aliam ducam quam, vel nisi te, ich Vvill Kein andere nehmen; oder heurathen als dich*: vel, *nullus vel nulla tanget latera mea, quam tu; Es soll mir keiner, oder Keine an mein saitem Komen, als du &c.* veram fieri promissionem Matrimonii, vereque Sponsalia contrahi, uti videre est apud Sanchez, *lib. 1. de Matrim. disp. 19. num. 3.* Nihilominus probabilius Videtur, per similem verborum formulam Sponsalia non contrahi, nisi ex circumstantiis: quas juxta dicta *n. 31.* Judex considerare debet, aliud prudenter obligatur. Sanchez *loc. cit. num. 5.* Guttierez *can. qq. lib. 5. qu. 21. num. 53.* Layman *lib. 5. tract. 10. part. 1. cap. 1. num. 2.* Sporer *part. 4. cap. 1. sect. 2. num. 85.* Alciat *in l. Actione, C. de transact.* & plures alii apud Sanchez, Rota *decis.* 656 *num.* 4. Ratio est quia milia verba faciunt duntaxat sensum exceptivum, & conditionatum promissionem, videlicet, *Si quam sum ducturus, te ducam.* Hinc licet vi talis promissionis talem ducere deberet, si nubere vellet *arg. lib. 21. ff de act. empt.* Tamen etiam omnino abstinere potest a Matrimonio; prout in simili, si quis dicat: *Nulli vendam domum meam, quam tibi*, licet teneatur huic vendere, si vendat, tamen potest a venditione omnino abstinere, & domum pro se retinere, *arg. cit. l. Si sterilis 21. §. Si tibi ff. de act. empt.* ibi: *Si ita tibi fundum vendidero, uti nulli alii; eum, quam mihi venderes, actio eo nomine ex vendito est, si alii vendideris.* 33

Dicitur autem ootanter, *nisi ex cirumstantiis aliud prudenter colligatur*; hæ enim faciliter tales concurrere possunt, quod ex iis Judex vel certum judicium, vel saltem prudens dubium de Sponsalibus contractus formare possit; consequenter eundem non absolvere, sed vel ad ducendum condemnare, aut in dubio ad jurandum de intentiooe habita compellere debeat, juxta dicta *num.* 8. & dicenda *infra*; similis circumstantia foret, si præfata verba antecedit, vel sobsequitur copula, ea enim satis indicare, vel saltem prudens dubium causare videtur, similia verba amore Sponsalitio esse prolata, uti in simili formula dubia bene observat Gobat *tract. 10. casu* a. *num.* 65. Sporer *loc. cit. num.* 186. universaliter docens, si præcedente mentione vel contractu de futuro Matrimonio, cum dubiis verbis, aut signis concurrat copula, verba illa aot signa censenda esse facta aut prolata affectu & intentione sponsalitia. Illud certum est, nulla fieri Sponsalia nisi conditionata, quando conditio apponitur, v. g. *Si aliquam ducam nullam quam te ducam*: sicut econtra pro certis Sponsalibus haberi debent, si præfatæ formulæ addatur absoluta affirmatio de ducendo, v. g. *Te ducam, & nullam aliam*; vel, *Nullam aliam ducam, sed te.* 34

Resp. II. Illa Verba: *Tu es*, vel *sis*, vel *eris mea, du bist*, vel *Vvirds de Mein senn*: vel *Ex tunc*, vel *imposterum es*, vel *eris mea Don jessau* vel *binfuran, solst, und Vvirds mein senn, oder die mein senn*: si proferuntur sine præsentia Parochi, & testium, quamvis Sponsalia indicandi ex se generalem vim habeant, tamen io his partibus ad summum Sponsalia dubia constituunt, nisi aliud ex circumstantiis colligatur. Ratio, quod Sponsalia communiter indicent, est; quia, licet si in Præsentia Parochi & testium proferantur, Matrimonii contractuum de præsenti significent, uti bene cum aliis docet Sanch. *loc. cit. disp.* 18. *a num.* 14. tamen quia proferentes illa sciunt, se absque Parocho & testibus Matrimonium contrahere non posse, haud dubie prudenter desumi, potest, similia verba affectu & 35

m.u-

mente Sponsalitia ab eis esse prolata, ita ut per ly *mea* vel *meus* intelligant *mea uxor*, *meus futurus maritus* consequenter sensus sit, *tu es sis*, *eris mea futura uxor*; cum ordinarie non appareat, quid illud per *mea*, vel *meus* in tali prolatione indicare vellent, si uti supponitur, non de re alia, sed de futuro Matrimonio, seu de Sponsalibus ageretur *arg. l. Ex conducto, ff. Locati*.

36 Altera pars docetur a Gobat *loc. cit. n.* 58. quem sequitur Sporer *loc. cit. num.* 184. Ratio assignari potest; quia in his partibus ly *mea* vel *meus* ordinarie non nisi amasium, vel amasiam indicare volunt, cum in pluribus Germaniæ partibus eo dementiæ deventum sit, quod plurimi & plurimæ præsertim plebei sine certa sua amasia, vel amasio esse nolint. Consequenter quia juxta morem, usum, & consuetudinem Patriæ verba intelligere oportet *arg. c. Ex litteris 7. h. t. & l. Labeo, ff. de. Supel. legat.* non debet, nec potest Judex in his partibus ex hujusmodi verbis certa, sed ad summum dubia præsumere Sponsalia; consequenter proferenti juramentum de habita verborum intentione deferre, juxta dicta *num.* 8. & dicenda *num.* 45. Et id maxime tunc procedit, quando expresse addunt terminum *Charissima*, vel *Charissimus*, dicendo v. gr. *Tu es, sis* vel *eris mea Charissima*, *du bist, solst se in mein gliebste*; quia hoc termino plerumque non nisi amasium vel amasiam ad nubendum non obligatum indicare solent: quamvis ex circumstantiis, uti dictum, etiam Sponsalia colligi valeant; præsertim, si ly *mea* expresse addant *uxor*, juxta dicenda infra *num.* 38. Cæterum jam ex hoc patet ad illam formulam, *Tu es, sis*, vel *eris mea charissima*, *du bist*, *vel solt me ingliebste seyn*.

37 Resp. III. Illa verba, vel verborum formula: *Propino tibi ad Matrimonium. Ich bring dirs auff die Ehe*: respondente puella: Deus benedicat, *gesegne dirs gott*; apud Germanos regulariter loquendo indicant promissionem, & repromissionem Matrimonii, nisi ex circumstantiis constet illum, vel illam tantum jocari voluisse Gobat *loc. cit. casu* 1. quem sequitur Sporer *cit. part. 4. cap. 1. sect. 2. num.* 18. Ratio est; quia Germani hujusmodi propinandi modo in variis locis verum contrahendi consensum exprimere consueverunt, consequenter juxta consuetudinem hanc loci, & illum loquendi sententia ferenda est, *arg. cit. c. Ex litteris 7. h. t.* nisi, ut dixi, aliud colligendum sit ex circumstantiis, quas ubique considerare oportet. Et certe in his partibus quævis puella a Matrimonio ita propinantis abhorrens, vel non benediceret, vel vultu, responsione, aut gestu ita se gereret, ut quivis præsens facile adverteret eam nolle Matrimonium oblatum, vel non suspicari de eo. Unde si poculum ita propinatum libere accipit, & sine illius aversionis, vel joci exhibitione ebibit, aut saltem libere bibit, merito in Foro externo de consensu Sponsalitio judicatur, ut bene advertunt laudati Doctores.

38 Resp. IV. Verba illa *Jam tu es*, *sis mea uxor*: *& ego vir tuus*, aut econtra, *Du bist oder solst sein mein Weib*, *und ich dein Mann*, serio & absque joco prolata; parte altera annuente, in Foro externo censenda sunt vera Sponsalia; si absque præsentia Parochi & testium proferuntur. Ratio patet; cum enim hæc verba in præsentia Parochi & testium prolata, juxta communissimam constituant verum Matrimonium, ut videre est apud Sanchez *loc. cit. disp.* 18. *num.* 20. Sporer *loc. cit.* Tamburinum, & alios absente Parocho & testibus censenda erunt Sponsalia, & præsumendum, quod, dum proferentes illa sciant, se defacto Matrimonium ipsum inire non posse, velint per hæc verba exprimere mentem, & consensum Sponsalitium ad Matrimonium obligantem; prout in simili diximus supra *num.* 35. Et certe ipsemet plures habui, qui hoc loquendi modo Sponsalia contrahere plane intenderunt; imo hunc modum contrahendi Sponsalia pro perfectissimo reputarunt, hoc ipso, quod ad significandam mentem suam sponsalitia efficaciora verba non judicarint, quam vocando invicem *virum*, & *uxorem*, intelligendo certo *futuram*.

39 Resp. V. Verba illa: *Promitto, quod non amplius* *vel nunquam te velim deserere*: *Ich versprich*, *das ich dich nimmermehr*, *vel niemahlswolle verlassen*, vel *Non amplius te dimittam*, *ich will*, *oder werd dich nicht mehr lassen*, *oder anlassen*; sicut & verba; *Constanter tibi adhærebo*, prævia mentione vel tractatu de futuro Matrimonio indicant, vel potius supponunt Sponsalia. Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp.* 18. *num.* 19. Gobat *loc. cit. num.* 63. Covarruvias, & alii. Ratio patet; quia hoc ipso, quod si præcedente contractu & mentione Matrimonii quis dicat, *Non amplius te dimittam*, *fidelis tibi manebo &c.* supponit, & indicat, quod jam habeat sibi conjunctam saltem obligatione sponsalitia, nisi circumstantiæ aliud manifeste suaderent, vel aliter prudenter colligere esset, quod tantum constantia & adhæsione, & fidelitate amasius confinetur, juxta dicta supra *dicta præced.* & *num.* 35. & 36. Et tunc præcipue verificatur, quando cum his verbis concurrit copula, per dicta supra *num.* 34.

Resp. IV. Illa verba: *Promitto tibi amorem & fidelitatem meam*: *Ich verspriche dir mein lieb*, *und Treu*, ex se dubia & ambigua sunt, Sporer *loc. cit. num.* 186. Gobat. *loc. cit. num.* 65. & alii; quia amor & fidelitas in pluribus exhiberi possunt. Et certe in Germania Amasii & Amasiæ solent, absque Sponsaliis non raro, mutuam sibi promittere amorem & fidelitatem, videlicet, quod nullam aliam amasiam, vel amasium, habere velint. Cæterum si hæc verba præcedente mentione, vel tractatu de matrimonio proferantur, haud dubie etiam intentionem Sponsalitiam indicare possunt, præsertim si accedit copula, juxta dicta *num* 34. 40

Quæritur III. An in foro externo censenda sint Sponsalia, si una Parte promittente Matrimonium de futuro, altera pars reponat, *placet*, *accepto*, vel *gratias habeo pro beneficio utique collato*, vel omnino taceat *Ich*, *las mir gfallen*: *nimbs Verstand an*, *vel Bedanck mich vor dise gnad*. &c. *Resp. I.* Quamvis quoad primam partem, si nempe altera pars expresse acceptat promissionem, discrepent Doctores, uti videre est apud Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp.* 5. *num.* 4 tamen Sententia negativa probabilior est, eamque tenet Sanch. *loc. cit. num.* 5 Lugdunum *de Matrim. quæst.* 43. *art. 1. dub.* 1. Engel *h. t. §.* 2. *num.* 8. & alii, contra Pontium, Vasqu. & alios. Ratio est; quia ad vera Sponsalia requiritur mutua promissio, seu repromissio juxta dicta *nu.* 15. atqui qui simpliciter acceptat, non repromittit, nec repromittere censenda est: Tum quia in dubio magis præsumitur pro libertate, quam pro obligatione, *l. Arianus 47. ff. de oblig. & act.* ibi: *Ubi de obligando quæritur*, *propensiores esse debemus*, *si habeamus occasionem ad negandum*; *ubi de liberando ex adverso quæritur*, *ut faciliores simus ad liberationem*; & *l. Quidquid ff. de V. S.* ibi: *Quidquid astringendæ obligationis causa dictum est id palam verbis exprimatur*, *omissum esse intelligendum est ac certe secundum promissionem interpretamur*; *quia stipulatori liberum fuit*, *verba late concipere*. Hinc est, illa go. Reg. Jur. in 6. *In obscuris minimum est sequendum* id est, quod minus obligat, & onerat; ergo etiam in casu conclusionis id facere, & consequenter dicere debemus, quod per illa verba compars promissionem sibi factam præcise acceptare, promittentemque sibi obligatum habere, non autem repromittere, ac reciproce se obligare velit.

Objicies. Valet contractus Matrimonii per verba de præsenti *accipio te in uxorem*, si mulier respondet *placet*: ergo servata proportione idem dicendum de Sponsalibus. Resp. cum Sanch. *lib. 1. de Matr. disp.* 5. *num.* 6. negando Consequent. & paritatem; quia Matrimonium nullatenus claudicare potest, nec alia ratione acceptari, quam ut Matrimonium: secus est in proposito; nam quamvis Sponsalia non possint claudicare, ut sunt Sponsalia nihilominus ut continent simpliciter promissionem, possunt claudicare, & potest esse promissio absque alterius promissione, atque acceptari, in quantum obligat solum promittentem, juxta dicta *num.* 17. 42

Instabis: in dubio verba sunt interpretanda potius ut res valeat, quam pereat, *arg. c. de Abbate*, *de V. S.* Ad hanc instantiam patebit infra *num.* 47.

Resp. II. Pariter non censentur Sponsalia esse, nec 43

fieri, si una parte matrimonium futurum promittente altera tacet; Guttierez *de matrim. cap. 3. num. 1. & 2.* Engel *h. t. §. 3. n. 8.* cum communissima aliorum per. Jura *num. praec.* allegata. Cui accedit ratio; videlicet, quia taciturnitas ex se nec consensum, nec dissensum importat, sed mediat inter utrumque, juxta Regulam 44. Juris in 6. ibi: *Is, qui tacet non fatetur, sed nec utique negare videtur.*

Nec obstat Conclusioni statim praecedenti Regula juris in 6. *Qui tacet consentire videtur.* Nam imprimis opponitur eidem Regula *num. praeced.* allegata; Dein cum communi DD. explicatur, & distinguitur; *Qui tacet, consentire videtur*, in quantum est in sui favorem, vel in leve duntaxat praejudicium, consentienti; *arg. l. qui patitur 78. ff. mandati, & l. Si absenti 4. C. Si certum petatur.* In quantum est in tacentis praejudicium, & ipsius libertatem laedit, atque obligationem inducit, negatur, *l. 59 eo, 45. §. Deinde, ff. de [illegible]*.

44 Quaeritur IV. Quid in Foro externo facere debeat judex, si consideratis omnibus considerandis dubium obscurum, aut ambiguum manet, an Sponsalia sint contracta, seu an vere promissio Matrimonii facta sit, nec ne? Ante responsionem notandum, ex diverso capite manere posse dubium & ambiguum, an Sponsalia contracta, & promissio futuri matrimonii revera facta sit, necne. Videlicet *Imo.* Si verba, & signa ex seipsis, & ex communi DD. sint obscura & dubia, illaque proferens verba, vel eadem signa, negat se illa intentione promittendi matrimonium protulisse seu edidisse. 2. Si verba, aut signa ex se sunt quidem clara, & ex communi DD. sententia promissione Matrimonii certo significantia, sed pars adversa dicit, se illa non serio, sed ficte tantum, vel ex solo joco protulisse, 3. Si absolute negat, compars autem sufficienter probare non potest. Et haec diversitas utique est bene notanda, ne aliasque unum una eademque Juris regula, aut principium de dubio, ad quemvis dubium casum passim applicatur, saepius contra justitiam demonstrentur, cum certum sit, non quodvis Juris principium de dubiis, ad quemvis ex dictis dubiis casibus quadrare, uti statim patebit ex sequentibus conclusionibus Itaque

45 Resp. I. Quando verba, aut signa ex seipsis, vel ex circumstantiis tam obscura, dubia, aut ambigua proferuntur, aut eduntur, ut omnibus consideratis & considerandis revera adhuc dubium maneat, an per ea promissio Matrimonii facta, aut Sponsalia contracta sint, nec ne; proferens autem ea, fatetur quidem, se illa protulisse, aut edidisse, negat vero, intentione Matrimonii promittendi a se id factum esse, debet judex talem negantem vel absolvere, vel eidem deferre juramentum *purgatorium* quod non habuerit intentionem promittendi Matrimonium, ac juramento deposito acquiescere. Probatur Conclusio praecipue quoad primam partem efficaciter ex claris juris textibus *num. 41.* allegatis; quos ibidem lege. Accedit textus ex *c. Literis 3. de Probat.* ubi dicitur quod *promptiora sint Jura ad absolvendum, quam condemnandum.* Ratio est; Tum quia, dum juxta tritum illud *Quilibet sit interpres suorum verborum*, sane in dubiis ambiguis & obscuris recurrendum est ad mentem proferentis, eique saltem juranti credendum; *c. Cum in tua, §. fin. Qui matrim. accus. & c. Personalis. 15. fin. de except.* Tum quia universaliter quando de mente & conscientia alicujus agitur, statur juramento illius, prout bene docet Glossa communiter recepta in *c. Significasti 18. de Homicid.* volunt *V. Si ita est*, atque in specie docet Gathus *lib. 2. observat. num. 29. & seq.* Felinus in *c. Quando de praesump. nu. 6. ang. c. Juribus &c.* Si vero de *Sermon. excom. c. Praesentium, de Testib.* juncto *can. Si verum esset, caus. 31. quaest. 2.*

46 Resp. II. Si verba, aut signa sunt quidem clara ex communi loquendi usu, sociive consuetudine, aut communi DD. Sponsalia, aut promissionem Matrimonii indicantia; pars adversa autem dicat, se non serio, sed ex joco tantum ea protulisse, tunc Judex in Foro externo praesumere & judicare debet, rem serio fuisse actam; consequenter promissionem veram Matrimonii fuisse factam; nisi jocus aliunde constet, aut sufficienter probetur. Quod si jocus probetur, vel appareat, sed non nisi taliter, quod adhuc dubium ambiguum aut obscurum maneat, serione, an jocose fuerit actum, deferendum est proferenti talia verba, vel signa, juramentum, eique standum erit. Tota conclusio per Jura & rationes satis probata jam existit ex dictis supra. Et quidem prima pars liquet ex *num. 28. & 29.* Atque altera pars per Jura & rationes *nu. praeced.* allatas.

Objicies contra hanc conclusionem illud receptum; 47
In dubio sic intelligenda sunt verba, ut res de qua agitur, valere possit potius, quam perire: ergo quotiescunque, & ex quacunque ratione dubium remanet, an per verba aliqua fuerint contracta Sponsalia nec ne, semper interpretanda erunt pro valore Sponsalium. Huic textui opponuntur imprimis alii, iique efficaciores Juris textus in simili casu contra Sponsalia aperte faventes, supra *num. 41.* allegati. Deinde concordando Jura Juribus respondetur, textum in objectione positum solummodo habere locum, quando jam certo constat de consensu & voluntate, qua quis voluit stipulari, condere testamentum, inire contractum, dare privilegium &c. tunc enim, si ambiguitas incidat verborum, haec ita interpretanda erunt, ut res potius valeat, quam quod contra notam voluntatem pereat. Secus est; quando de ipso consensu & voluntate cujuspiam, circa substantiam rei dubium existit, ut in proposito. Et haec responsio conformis etiam est ipsi *c. Abb. de verb. sign.* utpote ubi casus est, certo constituto de privilegio concesso, & controversiam tantum fuisse de aliqua verborum ambiguitate, de qua Papa respondet, verba sic intelligenda esse, ut privilegium semel concessum potius valeat, quam pereat, seu nullum effectum habeat.

Resp. III. Si autem existente claritate verborum 48
(de qua in praecedenti conclusione) pars adversa excipiat, & dicat, se non sincera mente, seu dolose, fictione, & fraudulenter talia verba v. g. ad obtinendum usum corporis vel alium similem finem dolo in Foro externo fidem meretur, nec ad juramentum admitti, sed juxta externum verborum sensum & tenorem judicandus, & condemnandus est. Hanc conclusionem probatum vide supra *num. 7. & 8.*

Resp. IV. Rursus si verba aut signa, quae in causa 49
sponsalium ad Tribunal externum judicanda veniunt, sunt clara quidem, & juxta communem usum loquendi, communemque Doctorum, sponsalia indubitate significant; pars adversa tamen absolute negat, se illa protulisse vel edidisse; pars altera vero id semiplene, vel ita tantum probat, ut revera dubium existat, an pars adversa protulerit illa verba aut signa, nec ne; causa decidi debet alterius juramento litis decisivo. Cuinam autem parti Judex deferre debeat juramentum, Actori nempe, seu Accusanti alteram de facta sibi promissione Matrimonii, an vero Reo promissionem neganti, plena cum satisfactione inveniens & colligens ex dictis *l. 2. tit. 24. de jurejur. §. 6. a num. 391.* quae breviter capitulare placet. Videlicet, caeteris paribus regulariter Reo potius deferendum est juramentum (quod *Purgatorium* communiter vocant; quia purgat & liberat reum ab accusatione, & crimine, aut obligatione sibi objecta) quam Actori (cujus juramentum communiter dicitur *Suppletorium*, utpote supplens probationem aliunde non plene factam) consequenter si Reus est vir, seu persona aeque honesta, ac Actor, & actor habet tantum semiplenam probationem pro se, reus vero semiplenam pro sua defensione, vel alias probationem Actoris, infirmat, aut elidit, reo deferendum erit juramentum *purgatorium*, per Jura & rationes, *cit. lib 2. tit. 24. num. 162. & seqq.* allegatas. Quibus accedit, quod in pari causa melior sit conditio possidentis, *cap. 65. de reg. jur. in 6.* Reus autem est in possessione suae libertatis. Item quia, *promptiora sunt Jura ad absolvendum; quam condemnandum*, ut dicitur in *c. ex literis 3. de prob.* Cui concordat *l. Arrianus, ff. de act. & oblig.* ubi Summarium sic habet; *Promptiores esse debemus ad liberandum, quam ad obligandum.* Hinc est regula 11. Juris in 6. *Cum partium jura sunt obscura,*

Reo

Reo favendum eſt potius, quam Actori? Nam univerſaliter cæteris paribus, *Favorabiliores Rei potius, quam Actores habentur*: etiamſi Actor ſit fœmina, aut proin illa Regula, quam cum aliis Sanchez *l. 1. de matrim. diſp. 18. num. 4.* illis verbis dat: *In dubio favendum eſt fœminæ, quia ſimplicius res tractare ſolent, faciliusque a viris decipiuntur*; univerſaliter non procedat, & in ſpecie non quando cætera, uti diximus, ſunt paria: Tum quia allegati textus, & Juris Regula indiſtincte loquuntur, non diſtinguendo, An Actor, vel Reus ſit fœmina an vir; *ubi autem jus non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, l. de pretio, ff. Public. in re act. & verba generaliter ſunt intelligenda, c. Quia circa 22. de privileg.* Tum quia privatæ Doctorum Regulæ, ac opiniones contra clara, & univerſalia Juris principia attendi non debent. Accedit, quod fœminæ ſæpe pejores eſſe ſoleant quam viri, juxta illud Scripturæ: *Melior eſt iniquitas viri, quam mulier benefaciens.*

50 Quod ſi vero cætera non ſint paria, ſed Reus v. g. ſit vilis, infamis, de perjurio ſuſpecta, aut alias non legalis perſona: Actor autem perſona legalis, & multum honeſta, tunc huic potius quam Reo ſuſpecto deferendum eſt juramentum *ſuppletorium*, per Jura rationes, & DD *cit. lib. 2. tit. 24. num. 197. & ſeqq. allegatos*. Dummodo Actor prius ſemiplene ſuam cauſam jam probaverit. Imo in cauſa Sponſalium univerſaliter loquendo, quotieſcunque actor ſuam intentionem ſemiplene probat, per unum teſtem v. g. omni exceptione majorem, Reus vero nihil præſtat, ſed ſimpliciter negat, Actori, & non Reo (ſi ſit legalis, & de perjurio non ſuſpectus) deferendum eſt, etiamſi Reus ſit æque legalis, ac honeſta perſona ac Actor, per Jura, rationes & Doctores *cit. lib. 2. tit. 24. n. 195. allegatos*. Quibus accedit quod actore ſaltem ſemiplene probante, & Reo ſimpliciter negante, omnia jam non ſint paria, ſed major præſumptio ſtet pro Actore quam Reo, conſequenter ſupra *num. 49.* allegata Juris principia non procedant. Econtra vero ratio & æquitas naturalis dictat, ut Judex illi magis faveat, pro quo major ſtat præſumptio. Et hoc maxime procedit, quando Actor, ſeu Actrix eſt fœmina; tunc enim locum habet Regula Sanchez ſupra *num. 49.* allegata, videlicet, quod, quando fœmina Actrix ſemiplene probat, a reo ſibi promiſſum eſſe Matrimonium, Reus vero nihil præſtet, ſed ſimpliciter neget, fœminæ potius credendum & favendum; conſequenter eidem, & non Reo ſimpliciter neganti deferendum eſſe juramentum; quia regulariter fœminæ ſimplicius rem tractare ſolent, faciliusque a viris decipiuntur.

51 Dicitur autem notanter, *ſi Actor ſit perſona legalis*; quia, ſi talis non eſt, contra vero talis exiſtat Reus, huic potius quam Actori deferendum eſt juramentum, etſi Actor ſemiplene probet, & Reus, ſimpliciter neget, ut *num. 199.* ad finem notavimus. Ratio eſt; quia perſonæ, quæ legalis non eſt, juramentum litis *deciſorum* a Judice deferri non poteſt, per Jura & rationes *cit. lib. 2. tit. 24. num. 180.* allegata.

52 Si contra hactenus dicta Judex alicui parti juramentum deferat, pars altera excipere, proteſtari, & appellare poteſt; quod ſi non faciat, ſed conſentiat, vel ipſamet, prout poteſt, Juramentum parti alteri defert, cauſam perdit, ſi pars altera acceptat, atque juramentum præſtat, per dicta *loc. cit. ſ. 3. & duobus ſeqq.* ubi copioſe de juramento litis deciſorio.

§. III.

De Signis, per quæ Sponſalia contrahi poſſunt, & ſolent; contractaque in Foro externo præſumi debeant.

S U M M A R I U M.

53 *Sponſalia ſignis contrahi poſſunt.*
54 *In Foro interno ſpectatur intentio edenti ſignum.*
55 *Quæ ſigna in genere in Foro externo indicent Sponſalia?*
56 *Annuli traditio an & ſi non eſt ſufficiens ſignum Sponſalitium.*
57 *Bene vero, ſi præceſſit tractatus de futuro Matrimonio, aut verbum unius, Et num. ſeqq.*
59 *Munerum traditio eodem modo, quo annuli traditio habetur pro conſenſu Sponſalitio.*
60 *Idem dic de manus porrectione.*
61 *Taciturnitas liberorum eſt ſignum conſenſus, ſi pro eis præſentibus contrahunt parentes.*
62 *Non item, ſi alii pro eis ſpondent.*
63 *Nomine parentis hic etiam Mater venit.*
64 *Taciturnitas non eſt ſignum conſenſus in Sponſalia a parentibus in abſentia liberorum contracta.*
65 *Non etiamſi tunc taceant, ſi ipſimet parentes facta pro illis Sponſalia eiſdem notificant; ſecus eſt, ſi alii notificant. Et num. ſeqq.*

NOn tantum per verba, ſed etiam per ſigna conſenſum internum exprimentia, contrahi poſſe Sponſalia, concors hodie eſt Doctorum ſententia, *arg. c. Cum apud 23. h. t.* ubi habetur, etiam mutum contrahere poſſe Sponſalia. Ratio ſubjungitur, *Cum quod verbis non poteſt, ſignis valet declarare*, concordat, *c. Tuæ, eod. & c. un. de Deſponſat. impub. in 6.* Hinc tantum controverſia eſt, quibus ſignis contrahantur. 53

Quæritur I. Per quæ ſigna contrahi poſſint, & contracta cenſeantur Sponſalia? Ante reſponſionem notandum huic iterum, diſtinguendum eſſe inter Forum internum & externum. Et quidem pro interno attenditur intentio edentis ſignum externum; ita ut per quodvis ſignum contrahi poſſint, & in Foro interno contracta cenſeantur Sponſalia, ſi tali ſigno conſenſum internum contrahendi indicare intendit edens illud; etſi aliàs talis conſenſus expreſſivum non ſit, nec pro tali in Foro externo habeatur. Et econtra nulla erunt in Foro interno Sponſalia, etſi edatur ſignum communi æſtimatione expreſſivum conſenſus interni, ſi edens illud, eodem contrahere, contrahendique conſenſum indicare non intendebat; ut proin circa forum internum obſervanda ſint illa, quæ de verbis diximus *ſ. præced. num 27.* ubi vide. H. N. 54

Reſp. II. Univerſaliter loquendo pro Foro externo, illis ſignis cenſentur, ac præſumuntur contracta eſſe Sponſalia, per quæ concurrentibus circumſtantiis juxta communem intelligentiam, uſumque, ac conſuetudinem loci, voluntas ſeu conſenſus contrahendi exprimi, & manifeſtari ſolet. Eſt communis Doctorum. Et ratio eſt: quia ſicut verba, ita & ſigna, juxta communem uſum, locique conſuetudinem interpretari debemus in Foro externo, niſi ... te conſtet, *arg. l. Labeo ff. de Supell. leg. ... rit ll. 1. & 2. juncta l. Semper in ſtipulationibus 34. ff. de R. J.* ibi: *In ſtipulationibus & cæteris contractibus &c. id ſequimur, quod in Regione, in qua actum eſt, frequentatur.* Quænam autem ſint talia ſigna, quamvis una regula pro quovis loco aſſignari non poſſit, cum, quod in uno loco pro tali ſigno habetur, in alio pro tali non reputetur, uti bene advertit Gobat *tract. 10. caſu ... num. 72.* Tamen dantur quædam ſigna, quæ concurrentibus certis circumſtantiis, pro expreſſivis conſenſus contrahendi fere communiter & ubique reputantur; v. g. Immiſſio & acceptatio annuli in digitum; Donatio & acceptatio munerum; Porrectio manuum; Taciturnitas præſentis prolis, dum loco ejuſdem parentes Sponſalia contrahunt. De quibus ſingulis ſingula proponemus quæſita. Hinc 55

Quæritur II. An, & quando Immiſſio & acceptatio annuli in digitum (quam ſubarrhationem vocant) in Foro externo judicanda ſit pro ſufficienti ſigno expreſſivo conſenſus contrahendi Sponſalia? Reſp. I. Immiſſio & acceptatio annuli in digitum ſeu ſubarrhatio ex ſe loquendo eſt ſignum æquivocum; adeo ut ſi tractatus de Sponſalibus non præceſſerit, vel ſpeciale quid habeat conſuetudo loci; ex ea Sponſalia non præſumantur. Sanchez *lib. 1. de Matrim. diſp. 22. num. 1.* Maſcardus *de Probat. concl. 1024. num. 2. & ſeqq.* Menochius *lib. 3. de præſumpt. 2. num. 1. & ſeqq.* Abbas *in c. fin. de Deſponſ. Impub. num. 7.* cum communi aliorum. Ratio eſt; quia talis Donatio annuli etiam ob alias 56

cau-

causas fieri potest, & solet, *arg. c. Illud* 18. *de Praesumpt.* v. gr. ob turpem, vel etiā castum amorem, aut signum memoriae, mutui affectus, aut sub spe futuri matrimonii: ergo. Confirmatur experientia, qua constat sæpissime ob alios, quam sponsaliorum finem fieri hujusmodi donationem, & acceptationem annuli; ergo. Accedit Tribunalium praxis, quæ ex sola hujusmodi donatione de Sponsalibus non præsumit, nec judicat, nisi aliud accedat: ergo.

57 Resp. II. Quando de Sponsalibus præcessit tractatus, vel verbum unius; tunc (nisi aliud exprimatur) immissio, seu donatio & receptio annuli, habetur pro consensu alterius; præsumunturque in Foro externo Sponsalia. Glossa *in cap. si inter* 31. *hoc tit. V. Decenta*, Sanchez *loc. cit. num.* 3. Mascardus *loc. cit.* Menochius *loc. cit. num.* 4. Abbas *loc. cit. num.* 8 Sporer *part.* 4. *cap.* 1. *sect.* 2. *num.* 189. cum communi aliorum. Ratio est; quia præcedente tractatu, aut verbo unius de futuro matrimonio, traditio, & acceptio annuli juxta communem æstimationem hominum habetur pro signo consensus; atqui in Foro externo verba & signa accipiuntur, & intelliguntur juxta communem usum & æstimationem, *arg. l. semper in stipulat.* 34. *ff. de R. J.* cum concordantiis, ergo.

58 Hinc, si quis præcedente Matrimonii promissione alteri parti facta, eidem dat, aut porrigit annulum, & hæc sine contradictione acceptat, præsumitur repromittere, & facere Sponsalia, etsi nihil dicat: Idem dic in casu quo etiam absque præcedenti tractatu, aut promissione unius, concomitanter, dum fit annuli porrectio, simul fit promissio aut mentio unius his, vel æquivalentibus verbis: *Do tibi annulum ad Matrimonium futurum: Ich. gib. dir den Ring auf die Ehe*; vel ut plebs communis apud germanos dicit; *Ich gib dir den Ring, dro*, seu *daran*, præsumuntur Sponsalia; si pars altera sine contradictione acceptat, etsi nihil dicat; quia juxta communem æstimationem tali signo consensisse, & repromisisse censetur, quod sufficit; quia verba non necessario requiruntur, præsertim in fœminis, ut pote quæ ex verecundia nutu potius, & signis, quam verbis consentire etiam solent, uti bene advertit Glossa *loc. cit.*

59 Idem quod de annuli traditione & acceptatione dictum est, etiam de aliis muneribus falcus, localibus sponsorum more mitti & donari solitis intellige, præsertim si in his partibus Donatores illud exprimunt v. gr. *Ich gib dir di auf di Ehe* vel *ich gib dir das drey, sen daran* &c. Sanchez *loc. cit. num.* 5 Sporer *loc. cit.* Gobat ubi supra *nu.* 69. & alii apud Sanchez. Ratio eadem est; quia nempe non solum annuli, sed etiam aliorum munerum (præcedente & concomitante ex parte unius promissione Matrimonii) donatio & receptio, pro sponsalitio consensu communiter habetur, præsertim, si præfata exprimantur verba, teste experientia & Tribunalium Ecclesiasticorum praxi, atqui *ubi eadem est ratio, eadem est Legis dispositio*, per vulgaria: Annuli tamen receptio manifestius censetur esse signum, quam aliorum munerum.

60 Quæritur III. An, & quando manuum porrectio sit signum sponsalium? Resp. de hac eodem modo esse discurrendum, sicut de traditione & acceptatione annuli, videlicet, quod quia manuum porrectio ex variis motivis fieri potest, & solet, ut cuivis constat, ex ex se non sit sufficiens signum præsumendi sponsalia; bene vero si præcedente tractatu de Sponsalibus, aut præcedente & concomitante promissione Matrimonii unus porrigit manum alteri parti, & hæc non recusat, nec manum retrahit, sed porrectam accipit, consentire & repromittere in foro externo recte præsumitur. Sanchez *loc. cit.* Engel *h. t. §.* 2 *num.* 8. Sporer *loc. cit. num.* 188. Gobat *tract.* 10. *casu* 2. *num.* 66. cum communi aliorum, per rationes & Jura supra *nu.* 57. allegata: quibus accedit, quod juxta *reg.* 43. *de R. J. in* 6. *Tacens consentire videatur* etiam quando est in sui præjudicium & obligationem, si accedat actus positivus consensum significans, uti tradit Abbas *in c. Cum virum De Regular. num.* 3. *arg. tex. c. Cum virum* 12. *eod.*

Et hæc conclusio tunc maxime procedit, omnique controversia caret, quando, dum vir v. gr. manum porrigit, sequentia, vel similia verba dicat: *hic habes meam manum*, vel, *do tibi manum*, *quod velim te habere pro uxore futura*, *Te ducere &c. da hast mein hand*; vel *da gib ich dir die hand darauf*, *das ich dich* [illegible] *wollen*: vel *nehmen*: vel *das du mein Kunfftige* [illegible] *solst seins*, &c. Sporer, Gobat *loc. cit.*

Quæritur IV. An, & quando Taciturnitas liberorum indicet consensum Sponsalitium, dum loco eorum Sponsalia contrahunt parentes? Resp. I. Quando parentes loco liberorum præsentium contrahunt Sponsalia, & liberi tacent, valida sunt Sponsalia. Omnes, textu expresso *c. un. de desponsat. Impub. in* 6. ibi: *Porro ex Sponsalibus, quæ parentes pro filiis pubertibus, seu impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint, vel tacite, ut si præsentes fuerint, non contradixerint, obligantur, & ex iis oritur justitiæ publicæ honestatis.* 61

Resp. II. Præmissa Juris constitutio est specialis in Parentibus contrahentibus pro liberis; nec extenditur ad alios. Hinc si frater pro sorore, Tutor pro pupillo, aut alius extraneus pro quopiam præsente Sponsalia contrahere nititur, non sufficit sola præsentia & taciturnitas hujusmodi, sed requiritur aliud signum, quo consensum internum sufficienter exprimat. Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 24. *num.* 7. Pirhing *h. t. num.* 10. Barbosa *in cit. c. un. de desponsat. Impub. num. fin.* & ibi Joan. Adreas *in fin.* Ancharanus *num.* 3. Sylvester *verb. Sponsalia, quæst.* 2. *dict.* 5. & alii, *arg. l. si puellæ, ff. de Sponsalib.* ubi dicitur, non posse Tutores Sponsalia contrahere nisi ex voluntate puellæ. Ratio est; tum quia *c. un. de desponsat. Impub.* expresse loquitur de solis parentibus; ergo ad alios extendi non debet; præsertim cum Juris Regula 43. *de reg. Jur. in* 6. *qui tacet consentire videtur*, non procedat, quando agitur de præjudicio vel obligatione tacentis, juxta dicta supra *nu.* 43. Tum quia, cum parentes tam ex officio quam naturali affectu liberis optima velle, nec in ipsorum præjudicium vel incommodum, sed potius in utilitatem eorundem agere debeant, & præsumantur, *l. nec in ea*, 22. *§. fin. ff. ad leg. Jul. de Adult.* ibi: *Plerumque pietas, æterni Numinis consilium pro libero capit*: liberi autem saltem ex honestate in tali casu vel consentire, vel illico contradicere teneantur, *arg. can. Honoratur* 13. *caus.* 32. *quæst.* 2. merito Jura præsumunt, liberos præsentes, & tacentes consentire, si eorum nomine parentes contrahunt: quæ ratio cum aperte cesset in Tutoribus ac aliis, utpote liberos non suos nec a longe ita amantibus, ad eos Juris dispositio extendi non debet. 62

Cæterum nomine parentum non tantum pater, sed etiam mater venit, ut hæc quoque loco prolis præsentis & tacentis valide contrahat Sponsalia. Sanch. *loc. cit. num.* 9. Pirhing *loc. cit. nu.* 16. & alii communiter. Ratio est; quia nomine parentum etiam Mater venit, Barbosa *de Appell. verb. Juris*, *V. Parentes*, cum communi *arg. l.* 4. *§. Parentes*, 4. *ff. de in jus vocando*, ibi: *Parentem hic utriusque sexus accipe*, & *l. Jurisconsultus*, *§. Parentes*, *ff. de Gradib.* Tum quia decisio textus *c. un. de Desponsat. Impub.* non innititur patriæ potestati, sed parentum amori, juxta dicta *num. præced.* atqui amor iste plerumque in matre ardentior est, quam in patre: ergo. 63

Resp. III. Quando parentes contrahunt Sponsalia pro liberis absentibus, regulariter non sufficit sola eorum taciturnitas, postquam aliud rescivint factum parentum; sed requiritur insuper aliud signum sufficiens, quo liberi factum parentum postea rescientes tacite, vel expresse consentiat, & ratificent Sponsalia a parentibus suo nomine contracta, Guttier. *cap.* 13. *n.* 11. Sanchez *loc. cit. num.* 17. Joan. Adreas *in cit. c. un. de Desponf. Impub. in* 6. & ibidem Ancharanus *num.* 2. & plures alii cum Glossa marginali. Probatur conclusio ex *cit. c. un. Desponf. impub. in* 6. ubi manifesta ponitur differentia inter Sponsalia per parentes pro liberis *præsentibus*, & inter Sponsalia pro eisdem *absentibus* contracta, & statuitur, quod hæc ultima tunc tantum valeant, *si filii tempore Sponsalium absentes & etiam ignorantes, postea scientes ratificaverint tacite vel expresse*; aliàs ex *Sponsalibus contractis a parentibus pro filiis*, 64

nec

nec ipsi filii obligantur, nec publicæ honestatis justitia inde resurgit, prout habent verba *cit. cap. un. §. fin.* Ex quibus aperte patet, non sufficere ad præfata Sponsalia, quod reiciat & taceat, sed quod præsens proles Sponsalia tacite vel expresse ratificet.

65 Notandum tamen, quod, si ipsi parentes liberis Sponsalia pro ipsis contracta postea oretenus, aut per epistolam notificent, & liberi non contradicant, sed taceant, tacite consentire, sicque Sponsalia tacite ratificare in Foro externo præsumantur. Coninck *de Sacrament. disp. 21. dub. 3. num. 29.* Sporer *part. 4. cap. 1. sect. 2. num. 191.* citans Tamburinum, & communem aliorum. Anchar. *in cit. cap. un. §. fin. num. 3.* & alii *arg. cit. cap. un. de Desponsat. Impub. in 6.* ubi ad ratificanda Sponsalia a parentibus contracta sufficit, si liberi *tacite* consentiunt: atqui hoc faciunt, vel facere censentur, si tacent, dum eisdem ipsimet parentes Sponsalia pro ipsis contracta notificant: ergo. *Min.* probatur: quia licet alias taciturnitas non habeatur pro tacito consensu, nec tacens consentire videatur, dum agitur de præjudicio, & obligatione tacendi, per dicta *nu. 43.* tamen hoc fallit in casu, qun parentes pro liberis quid agunt, v.g. Sponsalia contrahunt, tunc enim filii, si tacent, tacite consentire videntur *arg. cit. cap. un. §. Porro*, ibi: *vel tacite, ut si non contradixerint*: idque ob rationem *n. 62.* positam.

Nec refert, quod ipsi contractui præsentes non fuerint, quia non est major ratio, cur liberi contractui præsentes, tacendo consentire videantur, & non, si contractus in eorum absentia factus, postea per ipsos parentes eisdem notificetur, & filii ad relationem taceant; cum æque in hoc ac priori casu liberi consentire, vel dissensum parentibus manifestare, saltem ex honestate deberent, & non manifestantes, sed tacentes tacite consentire censeantur facto parentum, utpote quos supponunt, quod ex innato erga liberos amore, & officio suo non, nisi in commodum liberorum contraxerint, *arg. l. Nec in ea 22. §. fin. ad leg. Jul. de Adult. prout supra num. 63.* jam dictum. Hinc notantes dicitur in Conclusione. si *aliunde*, & non ab ipsis parentibus resciunt; cum enim aliis factum parentum absque horum commissione narrantibus tantam reverentiam non debeant, nec manifestare teneantur, an consentiant, vel dissentiant, tacentes tacite consentire non præsumentur, uti præsumuntur, si ad relationem ipsorum parentum tacent.

66 Porro si non tantum tacent, sed aliud etiam signum edunt, quo tacite, vel expresse consentire præsumuntur, valebunt Sponsalia in eorum absentia a parentibus contracta, sive dein a parentibus, sive alio contractus eisdem intimentur, textu expresso *cit. cap. un. §. Porro de Desponsat. Impub.* Ex quibus autem signis desumatur tacitus consensus, colliges ex dictis *a n. 56.*

§. IV.

De Defloratione, Copula, Imprægnatione cum vel sine promissione, aut spe Matrimonii facta, signum Sponsaliorum præbente, aut obligationem ducendi, vel dotandi inducente.

S U M M A R I U M.

67 *Copula, vel Defloratio, nisi in alia concurrant, non est signum Sponsalitii consensus.*

68 *Bene vero, si alia saltem dubia signa, aut verba concurrunt.*

69 *Nisi puella sit malæ famæ.*

70 *Sola Copula absque fraude, metu, vel importunis precibus obtenta, nec ad ducendum, nec ad dotandum, nec ad aliud obligat.*

71 *Qui dolo, vi, aut gravi metu injuste incusso virginem etiam absque spe Matrimonii ad Copulam inducit, eam ducere vel dotare tenetur.*

72 *Ad idem tenetur, qui importunis precibus, aut blanditiis copulam obtinet.*

73 *Etiam precibus importunis seducitur puella.*

74 *Preces importunæ æquiparantur metui.*

75 *Præsertim si fiunt a Superiore, Principe, &c.*

76 *Si puella nullum damnum patitur, deflorans in Foro interno ante sententiam Judicis ad nihil tenetur.*

77 *Bene tamen post sententiam Judicis.*

78 *Si delictum occultum ipsemet deflorator propalat, tenetur ad restitutionem damni inde secuti, etsi libere ad copulam consenserit puella.*

79 *Qui vi, metu, dolo, importunis precibus obtinet ab aliqua, quæ virgo amplius non est, nec pro tali communiter habetur, ordinarie ad nihil tenetur.*

80 *Idem est de puellis malæ famæ aut vitæ. Et quid de ancillis, & famulabus Cauponum?*

81 *Puella statu tantum, non item vita, & moribus vili, æque ac alii satisfieri debet.*

82 *Etiam corruptæ, si revera detrimentum injuste patiatur.*

83 *Seducens vi, fraude, metu, aut importunis precibus prius jam corruptam, communiter tamen putatam virginem, tenetur eam ducere, vel dotare.*

84 *Virgo quævis præsumitur in Foro externo.*
Quivis præsumitur bonus, donec probetur malus. Ibidem.

85 *Puella in Foro externo præsumitur seducta.*

86 *Hinc habet in dicto Foro causam favorabilem.*

87 *Absque promissione Matrimonii seducens puellam non tenetur eam simul ducere, & dotare, sed sufficit alterutrum. Et num seq.*

89 *Quamvis, si parentes aut seducta Matrimonium recuset, teneatur absolute eam dotare.*

90 *Solvitur instantia.*
In alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri. Ibid.

91 *Dos restituenda seductæ quomodo in Foro externo reguletur, & mensuretur.*

92 *Debet ei a seductore dari, etiamsi prius jam habeat dotem.*
Virginitas est secunda Dos. Ibid.

93 *Et licet nullum passa sit detrimentum: secus est in foro interno.*

94 *Si puella ex defloratione injusta majus patitur damnum, quam efficit dos, qua gaudet, plus, restituere tenetur seductor. Et duobus n seqq.*

97 *Plus debet ordinarie restitui puellæ nobili, vel specialibus donis naturæ ornatæ, quam ignobili, aut deformi.*

98 *Juxta arbitrium Judicis.*

99 *Cæteris paribus dives deflorator, non tenetur plus dare defloratæ, quam pauper.*
Quomodo intelligendum, quod dos debeat defloratæ dari juxta facultates defloratoris? Ibid. & num seq.

100 *Impossibilium nulla est obligatio.*
Difficilium valde, ac impossibilium idem est Judicium. Ibid.

101 *Si deflorator, quantum teneretur, non habet, debet tantum restituere, quantum interim potest cum obligatione supplendi reliquum, si ad pinguiorem fortunam venerit.*

102 *In Foro interno dos inique seductæ restituenda non mensuratur, juxta* cap. 1. de Adult. & stup. *sed præcise juxta damnum, quod seducta inde patitur.*

103 *Etiam in hoc Foro ordinarie plus restitui debet nobili, aut specialiter pulchræ &c. quam ignobili, aut deformi.*

104 *Debet fieri restitutio pro quantitate damni, etsi ad minus obliget Judex.*

105 *Satisfacit in Foro interno seductor, si puellam sibi æqualem ducere paratus est.*

106 *In foro interno ad nihil tenetur, qui solis importunis precibus seducit.*

107 *Bene tamen in Foro externo. Et ad quid?*

108 *Causa prolixioris discussionis.*

109 *Si deflorator sufficienter ad dotandum media non habet & deflorata nubere ei nolit, debet in Foro externo compelli, ut det quantum potest.*

110 *In Foro interno autem quantum damnificavit; nisi nubendo velit satisfacere.*

111 *Si injustus deflorator non habet media ad dotandam, vel sufficienter compensandum damnum puellæ illatum, tenetur eam ducere: Et n. seqq.*

113 *Nisi deflorata sit notabiliter inferioris conditionis; tunc enim in Foro interno ducere eam non tenetur.*

114 *Bene vero in Foro externo.*

115 *Qui sub ficta spe Matrimonii obtinet usum corporis, tenetur in utroque Foro deceptam ducere.*

116 *Nec satisfacit dotando. Et nu. 118.*

117 *Nec excusatur ab obligatione ex eo, quod ficte tantum promiserit. Et quare?*

118 *Aliud pro alio invito creditori solvi non potest.*

119 *Sub ficta promissione usum corporis obtinens, tenetur ducere deceptam, etsi hæc nihil repromiserit.*

120 *Solvitur objectio, & ulterius ostenditur ex quo capite teneatur absolute nubere.*

121 *Si vir notabiliter excedit conditionem puellæ, & hoc scivit, vel scire potuit puella, non tenetur eam ducere, sub ficta promissione Matrimonii ad copulam inducens.*

Scire, & scire debere, paria sunt. Ibid.

122 *Si vero puella nescivit excessum, vel scivit quidem, decipiens tamen ei taliter promisit, quod de seria promissione nullus dubitare potuisset, tenetur eam ducere: & quare? usque ad n. 127.*

127 *Si puella fictionem facile advertere poterat, non tenetur eam ducere decipiens:*

128 *Neque si puella reciproce decepit virum fingendo se virginem.*

129 *Neque si interveniat causa aliqua, ob quam juste solvuntur Sponsalia.*

130 *Qui sua ficta spe Matrimonii aliquam seducit, & non potest eam ducere, an teneatur illam dotare? Et n. seq.*

132 *Clericus, vel uxoratus sub ficta spe Matrimonii deflorans aliquam, tenetur eam dotare, & quomodo?*

133 *Quis teneatur alimentare prolem?*

134 *Renuens Matrimonium, ad quod obligatur, an, & quomodo compellendus? Remissive.*

135 *Compendiosa recapitulatio de obligatione ducendi, vel dotandi cum vel sine spe Matrimonii seductam.*

67 QUæritur I. An, & quando Copula carnalis, Defloratio, aut Imprægnatio sine ulla etiam ficta promissione Matrimonii, facta habeatur pro signo consensus sponsalitii, aut saltem obliget ad ducendum, vel dotandum? Resp. I. Copula carnalis, cum altero sexu absolute loquendo, & nisi alia concurrant, non præbet sufficiens signum Sponsalitii consensus. Communis ac certa. Ratio patet; quia copula fieri potest & sæpissime, imo a potiori fieri solet ex sola libidine absque ullo animo Matrimonium ineundi: ergo ex illa sola consensus seu mens Sponsalitia præsumi non potest, nec debet *per vulgaria Juris principia de Præsumptionibus*.

68 Resp. II. Si una cum Copula concurrunt verba, aut signa dubia Sponsaliorum contractorum, tunc Copula præsumitur, ac censetur facta animo Sponsalitio, seu, illa cum cæteris dubiis signis præbet in Foro externo signum sufficiens præsumendi Sponsalia, consequenter Reum absolute condemnandi ad nubendum. Sporer *part.* 4. *cap* 1. *sect.* 2. *num.* 186. Gobat *tract.* 10. *casu* 2. *num* 6. *num.* 276. Perez *disp* 12. *sect.* 4. Menoch. *de Præsumpt. lib.* 5. *Præsumpt.* 1. *arg. c. Is qui fidem*, 30. *h. t.* ubi etiam Matrimonium præsumitur: ergo multo magis Sponsalia: & *cap.* 2. & 6. *de Cond. appos.* Ratio est; quia honesta puella non censetur præbere usum corporis, nisi suo sponso, ac sub spe futuri Matrimonii, sub qua facile puellæ etiam cæteroquin honestæ persuadentur: ergo ubi de Matrimonio tractatur, atque signa & copula concurrit, de factis Sponsalibus merito præsumi, ac judicari debet.

69 Dicitur autem notanter *in Foro externo*; quia in Foro interno ad simpliciter ducendum in tali casu non tenetur; si promissionem Matrimonii revera non fecit, per dicta *num.* 27. Imo nec in Foro externo tenebitur, si puella honesta non fuit, sed communis, & pluribus exposita, aut alias malæ vitæ, ac in hoc genere suspecta, aut diffamata, per dicenda infra *num.* 79. & 80. Porro ad quid ratione copulæ sine ulla promissione Matrimonii factæ tam in Foro interno quam externo obligetur, patebit statim ex sequenti Conclusione.

Quæritur II. An, & ad quid obliget Copula, Defloratio, aut Imprægnatio sine ulla spe aut promissione Matrimonii facta? Resp. I. Hic iterum distinguendum esse inter Forum internum & externum. Et quidem loquendo de Foro interno, si quis absque vi, vel fraude, vel metu injuste incusso, & absque promissione Matrimonii, item absque precibus, & instantiis importunis cum libere consentiente conjungitur, eamque vel prius jam corruptam carnaliter cognoscit, vel ut virginem deflorat, ac etiam imprægnat, in Foro conscientiæ eam nec ducere, nec dotare tenet. Lessius *lib.* 2. *cap.* 10. *dub.* 1. & 2. Navarrus in *Manual. cap.* 16. *num.* 11. Barbosa *in cap.* 1. *de adult. & stup. num.* 2. Pirhing. *h. t. num.* 49. Molina *tr.* 3. *disp.* 106. *num.* 10. cum communi. Ratio est; tum quia talis non tenetur ratione promissionis, utpote, ut supponitur, non factæ; nec ratione injuriæ illatæ; cum injuriam consentienti non intulerit; nam *scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus. c. Scienti*, 27. *de Reg. Jur.* in 6. Tum quia Jura ratione deflorationis aut stupri, restitutionem aut satisfactionem imponentia loquuntur tantum de seducentibus, & decipientibus, ut videre est *c.* 1. & 2. *de adult. & stup.* qualis non contingit in casu conclusionis: ergo. In Foro externo tamen non censetur libere consensisse, sed præsumitur seducta, juxta dicenda infra *num.* 85. 70

Resp. II. Qui vi, dolo, vel fraude, aut gravi injusto metu virginem etiam absque spe Matrimonii defloravit, in utroque, tam interno nempe, quam externo Foro tenetur eam vel ducere, vel dotare. Barbosa *in cap.* 1. *de adult. & stup. num.* 7. & *seqq.* & ibi: Ancharanus, Abbas, & Canonistæ communiter. Lessius *loc. cit. num.* 10. Navarrus *in Manual. cap.* 16. *num.* 17. Sylvester *vers. Luxuria, quæst.* 5 Molina *tract.* 3. *de Just. & Jur.* cum communissima & certa aliorum, *arg. cap.* 1. *de adult. & stup.* ibi: *si seduxerit quis Virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem*, per quod patet ad Forum externum. De foro interno. 71

Ratio est; quia talis per injuriam damnum intulit puellæ, cum, uti supponitur puella ob notam deflorationem æquales nuptias amplius acquirere non possit: ergo tenetur damnum resarcire, cum omnis injuste damnificans ad restitutionem, aut compensationem teneatur *arg. c. fin. de injur. & damn. dat. & l. un. C. de sentent. quæ pro eo*; consequenter cum damnum aliter resarciri non possit, quam ducendo, vel ita dotando, ut æque honestis nuptiis potiri possit, ac si deflorata non fuisset, ad alterutrum tenebitur.

Resp. III. Etiam ille, qui absque vi, vel fraude, vel gravi metu injuste incusso, ac etiam absque promissione Matrimonii virginem solis importunis precibus, blanditiis, muneribus, aut instantiis deflorat, tenetur saltem in externo Foro eam ducere, vel dotare. Navarr. *in Manual. cap.* 16. *num.* 17. Gonzal. *in cap.* 5. *de adult. & stupr.* Guttierez *lib.* 1. *can. qq. qu.* 35. *n.* 15 citans communem, Vasq. *de restit.* Pirhing. *h. t. nu.* 50. Lessius *lib.* 2 *cap.* 10. *n.* 4 & alii. Probatur manifeste ex *cit. cap.* 1. *de adult. & stupr.* per textum *n. praeced.* allegatum, vi cujus omnis ille, ad ducendam vel dotandam virginem obligatur, qui *seducens*, virginem dormierit cum ea, sed importunis precibus, blanditiis, muneribus &c. inducens puellam ad consensum Copulæ, vere eam seducere censetur *lib.* 1. *C. de rap. virg.* ibi: *nisi sollicitaverit*, ergo. 72

Confirmatur I. Verba Legis & Juris intelligenda atque accipienda sunt juxta communem intelligentiam; atque communem usum hominum, *arg. c. Ex litteris* 1. *h. t.* & *l. Labeo, ff. de supel. legat.* ibi: *Ex communi usu nomina exaudiri debent*; atqui secundum usum, intelligentiam, & æstimationem communem *seducere* puellam non tantum ille dicitur, qui eam metu, fraude 73

de, vel dolo, sed etiam, qui eam importunis precibus blanditiis, muneribus &c. ad consensum inducit, cum etiam in hoc casu communiter; & vere dici soleat *seduxit bonam puellam, er hat dar gute Magdls Verfubrt*; quam querelam, & commuoem dictum in simili casu semper audire est a parentibus, amicis, ac illis; imo ab ipsa puella in tali casu ordinarie objicienre, *da bast mich Verfubrt*: ergo. Huc quadrat illud apud Terentium: *Etiam nunc me seducere dictis istis postulas*.

74 Confirmatur II. *Importunæ præces metui comparantur*. Guttierez *loc. cit. lib.* 1. juncta Glossa *vers. Extorta, C. Ne filius pro patre*, ubi *Extortum* dicitur, quod suasionibus fit, juncta *lib.* 1. *C. de Raptu Virg.* quod maaime procedit respectu fœminarum magis timidarum. Innocent. *in c. petito, in princ. de jurejur.* ubi propterea dicit, contractum ab uxore ob omnias preces mariti factum, rescindi posse, ac si esset metu celebratus: ergo.

Dices Consentienti non fit injuria, oeque dolus, *c. Scienti* 27. *de Reg. Jur. in* 6. ergo saltem tunc ad nihil tenebitur Deflorator, si puella absque vi, metu, vel frande solis precibus, aut instantiis etsi importunis inducta consentiat. Resp. negando Consequentiam; quia ad contrahendam io foro externo obligationem ducendi, vel dotandi per dicta Jura *cap.* 1. *de adult & stupr.* necessario non requiritur, quod puellæ fiat injuria per vim, dolum, injustumve metum, sed sufficit, *si seduxerit quis Virginem*, quod etiam solis importunis precibus, aut instantiis fieri communiter censetur prout dictum, & bene observat Navarrus *loc. cit. n.* 16. Gonzalez *h. vers. Seduxerit*, *arg. cit. lib.* 1. *de Raptu Virg.* ibi: *Nisi sollicitaverit*.

75 Illud communiter etiam Adversarii fatentur, uti videre est apud Pirhing. *h. t. num.* 50. Molinam *tract.* 3. *disp.* 106. *num.* 1. & alios, quod si puella talibus inducatur precibus quæ merito æquiparantur metui; prout, si importunis precibus aut blanditiis eam sollicitat Dominus, Princeps, Superior, aut magnus, a quo dependet, benefactor &c. Cui iam importune sollicitanti puella ea metu reverentiali, aut mali timore, vel præ verecundia non audet resistere, vere censeatur seducta: consequenter ita seduceos teneatur eam ducere, vel dotare, juxta *cit. cap* 1. *de adult. & stup.*

76 Limitatur autem utraque Conclusio *num.* 71. & 72. posita, quoad Forum internum in casu, quo puella seducta æque commodas acquisivit, vel acquirere potest nuptias ac si corrupta non fuisset, uti semper fit, si defloratio manet occulta: tunc enim ante sententiam Judicis in Foro conscientiæ ad nihil tenetur deflorator. Pirhing *de adult. & stupr. §.* 3. *num.* 47. Guttierex *can. qq. quæst.* 37. *num.* 25. Lessius *de just. & jur. lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 15. & alii. Ratio est: quia tunc nec vi legis nec ratione damni illati in Foro externo consurgit aliqua obligatio. Non vi legis; quia cum dispositio *cap.* 1. *de adult. & stupr.* sit pœnalis, in odium seductionis lata, caternamque pœnæ executionem requirat, ante sententiam Judicis non obligat, *arg. c. Cum secundum, de Hæret. in* 6. & amplius patet ea dictis *lib.* 1. *tit.* 2. *§.* 10. *a num.* 221. Nec vi damni illati: quia, uti supponitur, tale præter deflorationem nullum adest; pro sola autem defloratione; si aliud damnum abest, nihil debetur, hoc ipso, quod virginitas per deflorationem violata irreparabilis sit; ergo. Ex hoc infertur, ex defloratione etiam per vim, dolum, metum injustum, importunas preces facta rarissime oriri obligationem ducendi aut dotandi defloratam, si seducta noo fuit impraegnata; quia impraegnatione non contingente defloratio ordinarie manet occulta, indeque damnum puellæ evitatur, & nulla io Foro externo actio consurgit.

77 Dicitur autem notanter *ante sententiam judicis*; quia si puella deflorata contra defloratorem, uti potest, agit, & Judex sententiam, prout debet, profert, tenetur deflorator etiam in Foro interno defloratæ dare dotem, juxta dicenda infra *num.* 91. *& seq.* mensurandam, etsi puella potita sit, aut facile potiri possit æque commodis nuptiis, ac si violata non fuisset, seu etsi præter deflorationem damnum aliquod passa non esset. Ratio est; quia pœnalis dispositio *cap.* 1. *de adult. & stupr.* principaliter etiam lata est in odium criminis, consequenter etiam absque damno tertii secuto obligat post Judicis sententiam; licet enim lex pœnalis ac pœnæ ipso jure impositæ externam executionem requirentes in Foro interno non obligent ante sententiam Judicis per dicta *num. praeced.* Obligant tamen post illam, ut habet nuaninus, eum quivis justæ sententiæ juxta Leges latæ parere teneatur, nisi juste appellat, per dicta *lib.* 22. *tit.* 27. *de Sentent. & re judicat*

78 Quod si crimen alias occultum deflorator postmodum ipsemet propalet, indeque damnum puellæ defloratæ causet, tenetur illud ad æqualitatem etiam in Foro interno, & ante omnem Judicis sententiam resarcire, Lugo *de Just. & jur. disp.* 12. *sect.* 1. *num.* 6. Pirhing. *h. t. num* 48. Molioa *tr.* 3. *disp.* 104. *num.* 13. *in fin.* cum communi. Ratio patet; quia tam Jure naturali, quam positivo quivis in Foro conscientiæ ante omnem sententiam resarcire tenetur damnum injuste illatum, *arg. l. an. C. de Sentent. qua proco, & c. fin. de Injur. & damno dat.* juncto *can. Si res aliena, caus.* 14. *quæst.* 6. Talis autem damnum injuste intulit, si non deflorando, saltem injuste diffamando. Ex quo capite etiam ille ad restitutionem tenetur, qui liberrime consentientem carnaliter cognoscit, & crimen occultum propalat, Doctores citati; possetque ita diffamata etiam in foro externo agere contra diffamatorem damnum resarcire recusantem, vel actione injuriarum ex *l. diffamari* vel pro acquirenda dote ea causa deflorationis *cap.* 1. *de adult. & stupr* ubi non evitaret pœnam deflorator dicendo, quod puella libere consenserit, aut virgo non fuerit; quia in Foro exteroo puella præsumitur virgo, & esse seducta, juxta dicenda *num.* 84. *&* 85. Si tamen Judex ea præsumptione ad plus condemnaret Reum, quam damnum puellæ per diffamationem illarum revera efficit, excessum saltem in occulto restituere utique teneretur puella.

79 Resp. IV. Qui absque promissione Matrimonii, vi, injusto metu, dolo, vel importunis precibus, aut blanditiis carnaliter cognoscit puellam, quæ amplius virgo non est, nec communiter pro tali habetur, utpote publica meretrix, vel talis, de qua in communitate jam constat, quod fuerit corrupta, ordinarie in nullo Foro ad aliquid tenetur. Barbosa, Farinacius, Engel, ubi statim infra cum communi. Et quidem de Foro externo patet ex *cap* 1. *de adult. & stupr.* cum enim ibidem taotum ille ducere vel dotare teneatur, qui *virginem* seducit: ergo a sensu contrario, qui non virginem seducit, non tenetur, valet enim argumentum, sensu contrario *arg. lib.* 1. *§ Hujus rei, de offic. ejus, cui mandata est jurisdict. & l. Qui Testamento §. Mulier*, ubi Glossa *ff. de Testam.* cum Concordantiis, Barb. *in tr. Locorum communium, loco* 77. *a contrario sensu*, cum communi. Probatur etiam de Foro interno: quia, uti supponitur, damnum aliquod prius jam notorie corruptæ non causavit, utpote quæ ut talis prius jam cognita, magis commodis nuptiis potita non fuisset, etsi seductio ulterior non accessisset.

80 Porro etsi prius corrupta non sciatur, nec probetur, existat tamen puella vitæ vilis, ac minus honestæ, vel passim vagans, aut non servato verecundiæ pudore, admittens noo admittenda, eam regulariter nec dotare, nec ducere tenetur deflorator, Barbosa *in cit. cap.* 1. *de adult. & stupr. num* 9 Farinacius *consil* 90. *per totum*, Engel *loc. cit. num* 14. & alii communiter *arg. l. Quæ adulterium in fin. Cod. ad leg. Jul. de adult.* Ratio est: tum quia contra tales est præsumptio, quod virgines non sint: Tum quia *cap.* 1. *de adult. & stupr.* censetur solum facere pro virginibus honestis, Hinc in specie famulabus, seu aocillis cauponæ stupratorem nihil debere tenet *loc. cit. num.* 12. Barbosa ubi etiam citat Alciat. *in l. Inter stupr. num.* 5. *ff. de V. S.* & alios: idem docet Farinacius *loc. cit. num.* 3. plures alios referens, *arg. l. Quæ adult. in princ.* & ibi Glossa 1. *In figuratione casus*, juncta Glossa *vers. Quæ adulterum, C. ad leg. Jul. de adult.* Ratio est: tum quia tales plerumque vel sunt, vel certe præsumuntur vitæ minus honestæ; *arg. cit. l. Quæ adult.* Verum hoc limitandum videtur in casu quo constat, hujusmodi cauponæ famulam, vel ancillam etiam potum administrantem, v. g.

Kel.

Kellerin sui sic alias honestæ vitæ; prout revera plures similes inveniuntur in nostris partibus, ubi etiam in cauponis famulæ sunt, & censentur honestæ, nisi aliud probetur.

81 Illud firmiter tenendum, teneri seductorem dotare, vel ducere virginem, etsi vilis status aut conditionis sit v. gr. paupercula, rusticana &c. dummodo fuerit honestæ vitæ, Doctores *nu. præced.* citati, cum communi. Nec obstat, quod *l. Quæ adultera, C. de adult.* & quidam Doctores excludere videantur omnes *viles* personas, quia loquuntur de *vilitate*, quæ desumitur ex vita & moribus, non quæ habetur ex conditione status, uti *loc. cit.* bene observat, & probat Farinacius *arg. cit. l. Quæ adultera*, ubi licet domina cauponæ reputetur *vilis persona*, tamen jure censetur comprehensa, si honestæ sciatur vitæ.

82 Imo etiam notorie prius corruptam cognoscens, tenetur in Foro conscientiæ damnum resarcire, si vi dolo aut injusto metu, eam de novo seducens revera damnum causavit; prout contingere potest, si prius seducta jam per longum tempus emendatam ac honestam duxit vitam, & propterea, vel ob alias causas spem proximam, vel promissum habeat boni Matrimonii, aut alio beneficio fruitur, isto autem ob novum lapsum privaretur. Cum enim in tali casu vir puellæ, etsi corruptæ, injuriam & damnum injuste revera inferat, illud in conscientia resarcire de Jure Divino & naturali omnino tenetur per vulgaria restitutionis principia *arg. l. un. Cod. de Sent. quæ pro eo, & c. fin. de Injur. & damno dat.* Hinc in conclusione *nu. 79.* posita notanter dictum est *Ordinarie*, quia extraordinarie loquendo corruptæ quoque per novam copulam damnum injuste inferri potest, uti ex dictis patet.

83 Resp. V. Qui vi, injusto metu, fraude, dolo, aut importunis precibus absque promissione Matrimonii seducit, vel cognoscit puellam talem, quæ quidem prius jam fuit corrupta, communiter tamen habebatur pro virgine, & honesta puella, tenetur in utroque Foro eam ducere vel dotare, casu quo exinde infamia sequatur, uti si puella imprægnetur, vel per ipsius fornicatoris propalationem, aut alias, delictum fiat palam. Navarrus *in Manual cap.* 16. *num.* 19. Azorius *part.* 3. *lib.* 5. *cap.* 5. *difficult.* 11. Pirhing. *h. t. num.* 48. *major. in* 3. *dist.* 37. *quæst.* 11. & alii communiter. Probatur de Foro externo: quia in hoc puella præsumitur fuisse virgo, ac seducta, juxta statim dicenda; consequenter eam seducens obligatur ad ducendum vel dotandum, *cap.* 1. *de adult. & stupr.* Probatur etiam de Foro interno; quia in tali casu puellam, si non verbo saltem injuste facto, copula nempe inique obtenta, injuste diffamavit ac damnificavit; ergo tenetur in conscientia damnum inde secutum resarcire per vulgaria Juris, præsertim *num.* 68. *allata*.

84 Resp. VI. in Foro externo quævis præsumitur fuisse, virgo, Ancharanus *in cap.* 1. *de adult. & stupr.* & ibi Abbas atque Barbosa *num.* 4. Engel *h. t. num.* 14. Sannig. *h. t. cap.* 3. *num.* 6. cum communi aliorum propterea docentium, quod contrarium asserenti incumbat probatio, *arg. cap. unic. Ut benefic. Eccles. sine dimin.* Ratio est; quia quivis præsumitur bonus, donec probetur malus *l. Meritis*, 51. *ff. Pro socio*. Et hoc vel maxime procedit, si puella parata est ad juramentum. Engel *ibid.* Potest tamen præsumptio Juris pro virgine faciens, aliis præsumptionibus elidi, uti bene observant DD. De quibus præsumptionibus, sicut etiam quomodo puella non virgo, aut inhonesta ejus vita probetur, vide late Farinacium *de delictis carnis q.* 136. ubi etiam habes, an, & quando testes singulares quoad hoc probent.

85 Porro sicut quævis in Foro externo præsumitur virgo, ita in eodem Foro quævis præsumitur a viro seducta, consequenter consecuta jus petendi ab eam cognoscente, vel ut ducat, vel dotet. Ancharanus *in cit. cap.* 1. *de adult. & stupr.* & ibi Barbosa *num.* 3. Engel *h. t. num.* 14. Lugo ubi supra *num.* 3. Guttierez *lib.* 1. *can. qq. quæst.* 37. *num.* 11. dicens, ita docere omnes, estque revera communis *arg. leg.* 1. *Cod. de Rapt. Virg. & leg.* 3. *§. Si quis volentem, ff. de liber. hom. exhib. & lib.* 1. *§. Persuadeo, ff. de Servo corrupto*. Ratio est; quia hoc ipso, quod aliqua sit, vel præsumatur honesta puella, præsumitur etiam ad copulam non consentire; nisi vi, metu, dolo, aut importunis precibus seducatur, *cit. leg.* 1. *Cod. de Rapt. Virg.*

86 Infertur, valde favorabilem in Foro externo esse causam puellarum contra cognoscentes, aut imprægnantes agentium; utpote quæ non tantum præsumuntur prius fuisse virgines, sed etiam seductæ; consequenter solo, quod probent, sese a certo quodam carnaliter cognitas fuisse, totam lucrantur causam in Foro externo, ita ut cognoscens tales vel ducere, vel dotare teneatur. Doctores citati cum communi, *arg. cit. cap.* 1. *de adult. & stupr.* Gonzalez *in cit. cap.* 1. *de adult & stupr.*

87 Resp. VII. Qui absque promissione Matrimonii virginem vi, fraude, gravi metu injuste incusso, aut importunis precibus seducit, ac deflorat, non tenetur copulative eam ducere simul, & dotare, sed in utroque Foro satisfacit, si eam ducat, vel parente, aut seducta Matrimonium recusante, eam dotet, Barbosa *in cit. cap.* 1. *de adult. & stupr.* & ibi Ancharanus *nu.* 4. Butr. *num.* 2. Abbas *num.* 4. Anan. *num.* 4. Azorius *part.* 3. *lib.* 5. *cap.* 5. *§. Quæres*, Clarus *§. Stuprum*; *num.* 3. Pirhing. *h. t. num.* 45. Engel *h. t. num* 11. Guttierez *can. qq. lib.* 1. *quæst.* 37. *num.* 7. *& seqq.* Gomez *L.* 80. *Taur. num.* 8. Rota *decis.* 779. *part.* 4. *divers.* Lugo *de Just. & Jur. disp.* 2. *sect.* 1. *num.* 12. Lessius *loc. cit. num.* 13. *arg. cap.* 2. *de Adult. & stupr.* ubi non absolute, sed sub alternatione seductor compellitur; in *alternativis* autem sufficit alterutrum adimplere *c. In alternativis, de Reg. Jur. in* 6. & *l. Plerumque* 10. *in fin. ff. de Jure dotium*. Confirmatur recepta consuetudine, & praxi omnium fere Tribunalium Ecclesiasticorum, teste Gomez *loc. cit.* Guttierez *cit. quæst.* 37. Barbosa *loc. cit.* consuetudo autem est optima Legum interpres, *c. Cum dilectus*, 8. *de consuetud.*

88 Nec obstat *cap.* 1. *de Adult. & stupr.* ubi copulative requiritur, ut seducens virginem, dotet eam simul & ducat, Resp. enim ibi dictionem & sumi pro *vel*, prout non raro in Jure accipitur; ut videre est *l. Sæpe, ff. de Verb. signif.* ibi: *Sæpe ita computatum est, uti conjuncta pro disjunctis accipiantur; & disjuncta pro conjunctis*, & *l. conjunctionem, ff. eod.* ibi: *Conjunctionem enim nonnunquam pro disjunctione accipi, Labeo ait.* Quod autem etiam ad propositum ita sumi debeat; desumitur tum ex recepta Tribunalium praxi & consuetudine, quæ est optima Legum interpres, *leg.* 37. *ff. de Legib.* Tum ex aliis Juribus præsertim *cap.* 2. *eod.* cum quibus *cap.* 1. *eod.* concordare oportet, *arg. c. Cum expediat*, 29. *de elect. in* 6. vel die cum Rota *decis.* 779. *part.* 4. *divers.* & Doctoribus citatis, textum *cap.* 1. *de adult. & stupr.* causative loqui, ita ut ducere etiam teneatur, si dotare nolit: quod si vero dotare velit, ducere illam nullatenus teneatur.

89 Resp. VIII. Si puella per vim, metum gravem injuste incussum, dolum, aut importunas preces seducta, vel pater ejus recuset Matrimonium cum seductore, ac deflorante, tenetur hic determinate ad dotandam illam, nec liberatur ab hoc onere, si dicat: in satisfactionem volo illam ducere in uxorem. Barb. *in cit. cap.* 1. *de adult. & stupr.* & ibi Hostiensis *num.* 1. *in fine*, atque Gonzal *nu.* 7. Farinac. *de delict. car. qu.* 147. *num.* 105. Azorius *part.* 3. *lib.* 5. *cap.* 5. *diffic.* 4. Lugo *de Justi & Jur. disp.* 12. *sect.* 1. *num.* 12. Lessius *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 12. Pirhing. *h. t. num.* 46. Clarus *§. stuprum, num.* 3. & alii communiter contra Molinam, & nonnullos alios volentes, saltem tunc defloratorem liberari ab onere dotandi, si sit virgini defloratæ conveniens, & offerat se ad eam ducendam. Probatur autem nostra Conclusio aperto textu *cap.* 1. *de adult. & stupr.* ibi: *Si vero pater virginis dare noluerit* (& multo magis, si puella ipsa, utpote principaliter offensa nubere ei recuset) *reddere pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.* Ratio est; quia si virgo deflorata stupratorem vel accipere, vel dote carere deberet, non compensaretur ei æqualiter damnum injuste illatum, nam puella prius habebat libertatem nubendi, cui vellet; qua privaretur, si tunc deberet necessario contrahere cum tali, qui ei forsan

non placet; vel carere dote ad inveniendum æquale, sive æque commodum Matrimonium.

90 Dices, Juxta dicta *num.* 87. stuprator non copulative, sed disjunctive, seu alternative tantum tenetur defloratam ducere, vel dotare: ergo, si eam ducere vult, dotare non tenetur, si puella ei nubere recuset; Nam *in alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri, c. In alternativis, de Reg. Jur. in* 6. Respon. negando consequent. Ad probationem respondetur, distinguendo, *In alternativis est electio debitoris*, si aliter Jura non disponunt, conceditur; si aliter disponunt, negatur; hic autem Jus exprese disponit, quod, si pater puellam dare noluerit, & consequenter etiam, si ipsa nubere recuset, teneatur stuprator dotare corruptam.

91 Quæritur II. Quomodo regulanda ac determinanda sit quantitas dotis, quam restituere debet deflorator, casu quo puellam ducere nolit, aut ducere volentem recuset puella, vel parentes ejus? Resp. I. Hic iterum distinguendum esse inter Forum internum, & externum: Nam quoad Forum externum in determinanda ac regulanda dote per defloratorem puellæ restituenda, principaliter attenditur quantitas dotis juxta facultates parentis, qualitatem puellæ, qualitatemque, & dignitatem mariti, quem consequendi prudentem spem puella habuisset, si violata non fuisset; consequenter ille, qui veram, vel communiter putatam virginem etiam sine spe aut promissione Matrimonii; vi, dolo, vel fraude, aut metu injuste incusso, aut importunis precibus, vel blanditiis seduxit, ad tantam dotis quantitatem obligari & damnari debet, quantam parentes ejus, consideratis puellæ & mariti, quem non violata acquirere potuisset, qualitatibus aut dignitatibus, revera dedissent, aut ex hæreditate parentis defuncti, vel aliunde puella jam habens marito assignasset, attenta etiam loci consuetudine, Glossa *in cap.* 1. *de adult. & stupr.* v. *Juxta modum* & ibi Gonzalez *numer.* 8. *circa fin.* citans Didacum Perez *in princip. tit.* 15. *lib.* 8. *ordin.* Castil. *de Alim cap.* 26 *numer.* 7. Carpz. *prax. crim. part.* 1. *quæst* 63. *num.* 13 Berlich *part.* 5. *Concl. prat.* 38. *num* 20 Farinac. *de Delict. car. quæst.* 147. *nu.* 24. *& seq. arg cit. cap.* 1. *de adult. & stup.* ubi pro Foro externo in odium, & pœnam delicti exprese ita statuitur: *Si pater virgines dare noluerit: reddat pecuniam dotis, quam virgines accipere consueverunt.* Dos autem, quam virgines accipere consueverunt, modo in conclusione dicto regulatur, & mensuratur, *arg leg. si filia*, 43. *ff. de Legat* 3. *leg. Si curatoris* 9 *C. de Administ. tut. & l. Cum potest*, 69. *§ Gener. ff de Jure dotium*, ibi: *Dotis etiam quantitas pro modo facultatum patris, & dignitate mariti constitui debet*; nisi aliud habeat loci consuetudo; utpote quæ Legi derogat, *c. fin. de Consuetud.* ob quod dictum est in conclusione, *attenta etiam loci consuetudine*. Quid autem pater consideratis considerandis pro dote puellæ dedisset, statur etiam juramento ejusdem.

92 Ampliatur conclusio I. & procedit etiam in casu, quo puella non obstante defloratione adhuc habet, vel habere potest competentem dotem; quia virginitas est secunda, seu altera dos. Abbas *in cit. cap.* 2. *de Adult. & stup. num.* 5. Guttierez *can. qq lib.* 1. *quæst.* 37. *num.* 8. & communis aliorum, quam injuste ablatam quia ad æqualitatem amplius resarcire non potest (cum virginitas sit irreparabilis) debet in pœnam & odium delicti etiam substituere dotem in ea quantitate, in qua consideratis considerandis circumstantiis in Conclusione positis, est, vel fuisset dos virginis, si deflorata non fuisset, *cit. cap.* 1. *de Adult. & stupr.* ut proin deflorata duplicem dotem habeat, unam a parentibus, altera huic æqualem loco virginitatis tanquam secundæ dotis injuste ablatæ, quam in pœnam delicti dare tenetur injustus deflorator;

93 Ampliatur Conclusio II. ut procedat, etsi deflorata præter amissionem virginitatis penitus nullum damnum passa fuisset, utpote æqualibus nuptiis potita, vel potiri valens, ac si deflorata non fuisset, quia, ut dictum *cit. cap.* 1. *de Adult. & stup.* principaliter non in solam compensationem damni, sed in pœnam delicti statuit, ut in casu Conclusionis positæ puellam dotet; delictum autem existit, pœnamque secum trahit, etsi omne aliud damnum absit. Quod intellige de Foro externo; quia in Foro externo, si puella damnum aliquod præter amissionem virginitatis passa non est, eam dotare ante sententiam Judicis non tenetur (bene tamen post illam) juxta dicta *n.* 76.

Resp. II. Si in casu Conclusionis vera, vel communiter putata virgo majus patitur damnum, ac efficit dos illa, quam consideratis considerandis a parentibus habet, vel non deflorata habuisset, debet deflorator etiam in Foro externo præter dotem doti puellæ æqualem, etiam ad resarciendum illud, quo damnum est majus, servata proportione obligari, casu quo deflorata majus illud damnum legitime probat, ac satisfactionem exigit. Hanc Conclusionem omnes certam fatebuntur; quia certum est etiam in Foro externo quemvis teneri ac obligari posse & debere ad tantum resarciendum, quantum injuste damnificavit, *arg. leg un. C. Sentent. quæ pro eo*, & *cap. fin. de Injur. & damn. dat.* ergo etiam, qui deflorando injuste plus damnificavit quam dos, quam deflorata habet aut habere potuisset, efficit, plus restituere ac resarcire debet, tantum nempe, quantum importat damnum injuste illatum: non quidem vigore *cap.* 1. *de Adult. & stup.* sed vigore aliarum Legum & Canonum universaliter volentium, etiam in Foro externo quemvis injuste damnificantem, ut ad æqualitatem satisfaciat, condemnari posse ac debere *arg. leg. un. C. de sentent. quæ pro eo*, & *c. fi. de injur. & dam. junct. cap. si res altera cau* 14. *q.* 6 dummodo puella injuste deflorata damnum illud legitime probet, & ratione illius satisfactionem exigat, quod omnino exigere potest, non quidem vi *cit. de adult. & stup.* sed vigore aliarum Legum, & Jurium citatorum. Quod si ratione majoris damni nil exigit, vel exigit quidem, sed damnum majus probare nequit; sola dote in Foro externo debebit esse contenta. 94

Infertur pro Foro externo I. Quod in hoc Foro injustus deflorator ad minimum dare debeat tantam dotem, quantam consideratis, ut supra, considerandis puella deflorata prius jam habebat, vel habere potuisset, si deflorata non fuisset. 95

Infertur II. Injustum defloratorem sæpe etiam in Foro externo majorem dotem dare debere, quam puella consideratis considerandis habet, aut habere potuisset, si nempe plus damni intulit puellæ, hæcque damnum legitime probat, & ratione illius satisfactionem exigit, juxta dicta *n.* 94. 96

Infertur III. Etiam in foro externo puellæ pauperi, Nobili, vel specialibus donis naturæ, aut singulari virtute vel arte præditæ ob injustam deflorationem ordinarie plus restitui debere, ac quantitas dotis, quam habet, aut habere posset, efficit, eo quod ordinarie majus damnum patiatur. Hujusmodi enim puellæ, etsi dote careant, vel modica gaudeant, intuitu qualitatum præfatarum plerumque æque honestas acquirunt nuptias, ac aliæ notabili, vel majori dote pollentes: consequenter cum per injustam deflorationem omni spe similes nuptias amplius acquirendi priventur, sicque grave damnum eisdem injuste inferatur, optimo Jure etiam in Foro externo illius compensationem æqualem exigere possunt; dicendo & probando. Sim licet pauper & exiguæ dotis puella, tamen de nobili stemmate sum; vel quia Deus specialibus naturæ donis verb. grat. venustate, me dotavit; vel hanc vel illam artem utilem calleo, simulque toti mundo honestam semper me exhibui, facile tales, vel tales nuptias acquirere potuissem: quapropter, quia tu deflorator, vi, dolo, fraude, aut metu injuste incusso me deflorasti, & seduxisti, deflorandoque me graviter damnificasti, peto debitam satisfactionem, tantam nempe dotem, quantam sufficit, ut tales nuptias acquirere valeam, quales facile acquisivissem, si deflorata non fuissem; cum omnis injuste damnificans ad æqualem satisfactionem, etiam in Foro externo teneatur, & ut eam præstet, a Judice condemnari debeat, per dicta *num.* 94. 97

Faten-

98 Fatendum tamen, multum in hoc puncto relinquendum esse arbitrio prudentis ac justi Judicis, quanti æstimandum sit damnum, quod pauper hujusmodi Nobilis, aut specialibus donis prædita honesta puella passa est; quamvis arbitrium suum juxta æquitatem & justitiam regulare debeat.

99 Dices: juxta plures Doctores, ut Gonzalez, Farinac. *loc. cit.* Baiard. ad Clarum *Vers. Stuprum num.* 17. dos a defloratore defloratæ restituenda, etiam juxta facultates defloratoris regulanda & mensuranda est: ergo conclusio *num* 91. posita non subsistit. *Resp.* Prænatos Doctores non ita esse intelligendos, quasi vero dives, aut sufficientibus facultatibus præditus deflorator, cæteris paribus teneatur majorem dotem dare, quam minus dives: sed ita, quod ad dotem jure debitam solvendam adstringi debeat, quantum facultates eius patiuntur, adeo ut dives & pinguis; aut sufficientes facultates habens teneatur tantam dare dotem, quanta consideratis qualitatibus ac dignitate puellæ, facultateque parentum, & more patriæ virgini tali dari consuevit, quantaque requiritur & sufficit ut æquales acquirere valeat nuptias, ac si violata non fuisset, sive dein illa quantitas parum, sive multum efficiat; consequenter licet quantitas hæc centum mille, vel plures thaleros efficeret, dare deberet per Doctores & Jura *num.* 91. citata. Et econtra si consideratis qualitatibus puellæ, & facultatibus parentum, moreque Patriæ dicta quantitas efficeret tantum viginti, triginta, aut quinquaginta florenos, hos solos dando satisfaceret; nec ad plus obligandus esset deflorator etiam ditissimus, cum *cit. cap.* 1. *de adult. & stup.* plus non præcipiat, quam ut tantam det dotem, quantam (consideratis considerandis) *virgines accipere consueverint*. Neque enim ob divitias aliquis debet esse deterioris conditionis, aut ob illas ad plus, quam Lex præcipit obligari.

100 Pauper vero deflorator non semper tantam tenetur dare dotem, quanta considerata quantitate & dignitate puellæ, ac facultatibus parentum puellæ alias requireretur; sed tantam solummodo, quantam salvo adhuc statu, seu conditione sua dare potest. Tum quia *nemo potest ad impossibile obligari*, *r. Nemo* 6. *de Reg. Jur. in* 6. Nam *impossibilium nulla obligatio est*, *leg. Impossibilium* 185. *ff. de Reg. Jur.* Sæpe autem pauperi, vel mediocris fortunæ defloratori impossibile est, tantam dare dotem, quanta alias ad dotandam puellam divitem, & Nobilem a se seductam requireretur: ergo. Nec tenetur etiam tantum dare, ex quo totaliter deberet cadere statu, ac conditione sua; tum quia juxta universalia principia restitutionis nemo tenetur restituere cum totali ruina sui, in quo erat, status, nisi forsan injuste læsus aut damnum passus foret in æquali periculo, prout est communis apud Theologos, & diximus in Theologia nostra Morali. Tum quia cum perditione status sui dotare seductam, esset valde difficile; impossibilium autem ac valde difficilium idem est judicium, *arg. leg. Cum hæres* 4. §. 1. *ff. de Statu liber.* Barbosa *de Axiomat. Jur. Vers. impossibile, num.* 3.

101 Notandum tamen, eum, qui ad æqualitatem, ac prout Jura requirunt, seductam dotare non potest; posse ac debere compelli, & obligari, ut interea det, quantum salvo statu suo hic & nunc potest, reliquum vero suppleat, quando poterit, vel ad pinguiorem fortunam venerit Molina *de Just. & jur. Disput. tract.* 3. *disp.* 104. *numer.* 16. Ratio patet, quia præsens impotentia, paupertas, aut defectus mediorum non omnino extinguit, sed tantum suspendit obligationem restituendi ad æquale, ita ut veniens ad pinguiorem fortunam, aut statum, omnino teneatur, & in utroque Foro adhuc urgeat obligatio, juxta communem Theologorum. Limitatur tamen hæc doctrina in casu, quo damnum passa reliquum expresse aut tacite remittat, uti fieri censetur, si Judice sententiam ferente de certa quantitate, ipsa contenta tacet, nec quidquam de ulteriori obligatione meminit.

102 *Resp.* II. Loquendo nunc de Foro interno, quis puellam dolo, fraude, aut metu injuste incusso carnaliter cognoscit, dos restituenda non regulatur juxta *cap.* 1. *de Adult. & stupr*, sed relinquenda & mensuranda est juxta damnum, quod seductor intulit, ita ut in hoc Foro etiam ante omnem sententiam judicis tantam quantitatem dare debeat iniquus deflorator, quanta requiritur ac sufficit ad resarciendum damnum, quod ex defloratione puella patitur, præcipue ut æquales nuptias acquirere valeat, quales acquirendi spem prudenter concipere potuisset; si violata non fuisset; sive dein hæc quantitas major sit, sive minor dote, quam hujusmodi puella alias habet vel habuisset. Abbas *in cap.* 1. *de Adult. & stup.* & ibi Anchoranus *nu.* 6. & alii communiter. Ratio *primæ* partis est, quia *cit. cap.* 1. *de Adult. & stup.* tantam dotem imponens, quantam puella deflorata alias consideratis considerandis haberet, vel habere potuisset, est pœnalis externam executionem requirens: ergo non obligat in Foro interno ante sententiam Judicis, per dicta supra *n.* 76. consequenter ante sententiam; in dicto Foro non dictum c. 1. sed damnum attendi debet, quod deflorator injuste causavit.

Et hoc tanquam *secunda* pars Conclusionis probatur; quia in Foro interno de Jure humano, naturali, ac Divino ante omnem Judicis sententiam requiritur; & sufficit, ut quis tantum restituat, aut resarciat, quantum injuste damnificavit, ut habet unanimis & certa, *arg. c. fin. de injur. & damno dat. & leg. un. C. de sentent. quæ pro eo*; ergo in Foro interno quantitas puellæ defloratæ danda, regulari, & mensurari debet juxta quantitatem damni, quod puella patitur; ut proin in casu, quo puella, quæ iniqua, *ut supra num.* 87. defloratione damnum modicum, vel nullum passa est, deflorator non nisi modicam dotem vel nihil ante Judicis sententiam restituere tenetur; quamvis puella sit dives, ac pinguem dotem jam habeat, vel sperare valeat. Et econtra si puella damnum grave passa est, deflorator magnam dotem, quæ ad resarciendum damnum sufficit, restituere teneatur; sive dein puella deflorata dives sit, sive pauper. Potest enim etiam puella pauperrima gravissimum damnum pati, verb. gr. si ob specialia dona naturæ; aut singularem virtutem vel artem, spem proximam, vel etiam promissum habeat Matrimonii pinguius, eoque per iniquam deflorationem dolo, fraude, aut metu injuste incusso extortam privetur: tali namque in casu deflorator utique magnam, ac tantam in conscientia ante omnem Judicis sententiam restituere tenetur dotem, quanta ad resarciendum damnum requiritur, videlicet; ut ipsa matrimonium æquale illi, ad quod prius spem prudentem, aut promissum habebat, denuo acquirere valeat. Pariter potest puella pinguissimæ dotis aut hæreditatis jam prædita, ex iniqua defloratione damnum pati; licet enim sua, quam etiamnum possidet, pinguissima dote possit adhuc nuptias commodas acquirere, tamen facile contingere potest, & plerumque solet, quod ob notam deflorationem non amplius tam commodas ac honestas ac prius habere valeat, sed magis abjectis contenta esse debeat; ob quod utique deflorator in conscientia, & ante omnem Judicis sententiam tantum restituere debet, quantum perpetua jactura magis honesti Matrimonii æstimatur.

Infertur I. Cum in Foro interno præcise attendatur 103
ad damnum, quod ex iniqua defloratione puella patitur, ita ut juxta quantitatem damni, magnam vel modicam dotem restituere ante omnem Judicis sententiam teneatur deflorator, sive dein pauper, sive dives sit puella, si aliquam, eamque magnam, sive nullam, vel modicam dotem habeat, regulariter & ordinarie loquendo, cæteris paribus, in Foro interno deflorator plus restituere teneatur puellæ pulchræ, aut aliis donis naturæ, vel speciali virtute & arte præditæ, quam deformi, ignaviæ, aut alias defectuosæ; quia cæteris paribus illa ordinarie honestiores & meliores acquirit nuptias; consequenter damnum majus patitur illa, quam ista.

Infertur II. Pro eodem Foro, defloratorem teneri 104
pro quantitate damni injuste illati restituere dotem; etiam in casu, quo Judex in Foro externo ad minorem

dotem

dotem per sententiam obliget defloratorem, si vel ex simplicitate, vel ex ignorantia, vel ex negligentia gravitatem damni non proposuit, vel propositam probare non potuit violata; Ratio est; quia Judicis sententia, quæ non nisi secundum allegata & probata ferri potest & debet, non relevat in Foro conscientiæ illum, qui scit, quod revera plus nocuerit, damnificaverit, aut debeat, ut habet unanimis Teologorum. Secus foret, si puella reliquum condonaret, & sententia plene consenta foret; aut si etiam gravitatem damni, quod passa est, satis declarasset & probasset tunc enim pro justitia sententiæ, & æquierate judicis, qui in puncto damni illati multum arbitrari potest; præsumi debet, nisi aperte de injustitia constaret.

105 Illud hic notandum, venit; quod, si quis deflorator æqualis conditionis, qualitatis ac dignitatis, existens, pro compensatione damni per deflorationem illati offerat se ad ducendum defloratam, hæc vero eum respuat, & dotem prætendat, hanc ille ante sententiam Judicis in Foro interno dare non teneatur. Guttierez *Can. qq. lib. 1. quæst. 37 n. fin.* & alii. Ratio est; quia cum juxta dicta in Foro interno ad plus non teneatur; quam ut damnum resarciat, hoc damnum autem, ut supponitur ordinarie in hoc consistat, quod deflorata æqualem virum non amplius inveniat; plane satisfacere, & damnum sufficienter resarcire videtur, eam ducendo, si, ut supponitur, ei in omnibus æqualis existit. Verum a Foro externo etiam in tali casu ad dotandum compelli posset, ac deberet, eo quod in hoc Foro in pœnam delicti libertas ducendi aut dotandi injucto defloratori adempta, defloratæ vero concessa, reperiatur, adeo, ut hæc, si defloratorem nubere volentem nolit, dotem prætendere queat; ille vero dotem dare recusans, & nubendo satisfacere volens, ad dotandum cogi debeat, si puella nuptias recuset. *arg. sæpe, cit. c. 1. de Adult. & stup.* quibus concordant dicta supra *num.* 89.

106 Ulterius notandum, quod licet in foro externo ducere, aut dotare teneatur quis sive vi, fraude, injusto metu, sive etiam *importunis precibus vel blanditiis* seducat puellam, quia in Foro externo in pœnam delicti sufficit, si quis *seducat* virginem, quod etiam ille revera facit, qui importunis precibus aut blanditiis ad lapsum inducit puellam per dicta supra *num.* 72. Tamen in Foro interno ante Judicis sententiam ad nihil obligatus videtur, qui solis precibus, aut blanditiis importunis usum corporis obtinuit; ita a fortiori docent omnes illi, qui absolute negant, ob deflorationem ex solis precibus, aut blanditiis importunis provenientem, defloratores ad aliquid teneri, inter quos est Molina *Tract.* 3. *Disp.* 506 *num.* 5 Lugo *de Justitia, & Jure, Disp.* 12. *sect.* 1. Pirhing. *hoc tit. num.* 50. & alii. Ratio autem huius Notandi est: tum quia *scienti & consentienti* non fit iniuria, neque dolus, *c. Scienti, de Reg. Jur.* in 6. Tum quia *cap. 5. de Adulter & stup.* quemvis seducentem, consequenter etiam importune instantem, aut blandientem, ad ducendum, vel dotandum stringens; ante Judicis sententiam non obligat, utpote ita pœnalis, quod externam executionem requirat, per dicta *n.* 76. ergo. Hinc notanter diximus supra *num.* 72. saltem *in foro externo*.

107 Imo solis precibus aut instantiis importunis seducens etiam in Foro externo condemnari non potest ad plus dandum, quam dos puellæ efficit, sicut obligari potest ille, qui vi, dolo, aut metu gravi injusto incusso deflorat, casu quo puellam deflorando plus, quam dos illius efficit, damnificat, per dicta *nu.* 502. *& seqq.* eo quod precibus inducens, injuriam non inferat, consequenter damnum contra justitiam non causet, sicut causat, vi & dolo aut injusto gravi metu seducens.

108 Et hæc de obligatione defloratoris, dote constituenda ac regulanda, prolixius dicere, & clarius, etiam quædam subinde repetendo explicare placit: Tum quia tam in Foro interno quam externo continuo occurrunt: Tum quia non pauci DD. valde confuse, non distinguendo inter Forum internum ac externum, nec circumstantias, prout oportet, satis discriminando scribunt.

Quæritur III. Quid Juris, si vi, dolo, injusto metu, aut importunis precibus deflorans puellam, media non habet ad competenter dotandum corruptam? 109
Resp. I. In hoc casu, si puella nolit nubere defloratori, debet hic in Foro externo compelli, ut interim pro dote det, quantum potest, simulque obligari, ut reliquum restituat, quando poterit, vel ad pinguiorem fortunam venerit. Patet Conclusio ex dictis *numer.* 101. Quibus accedit, quod, cum in potestate puellæ sit acceptare nuptias, vel pretendere dotem, *arg. cit. c. 1. de Adult. & stup.* ad eandem dandam petenti teneatur deflorator, consequenter ad interea præstandum, quantum potest, & residuum adhuc debitum supplendum, quando poterit; cum universaliter impotentia temporanea non extinguat, sed tantum suspendat obligationem satisfaciendi, aut restituendi, quod quis debet, per vulgaria tum Juris, tum Teologiæ principia.

Dixi in *Foro externo*; quia in foro interno, si 110
puella nullum damnum passa est, ad nihil tenebitur deflorator juxta dicta supra *num.* 104. Vel si damnum quidem passa est sed eam ducere, ducendoque resarcire damnum paratus est deflorator, qui vel majoris, vel æqualis cum puella status, conditionis, facultatis, ac qualitatis est liber ab omni obligatione in Foro interno erit, si eum puella recusat, juxta dicta supra *nu.* 105. Ratio est; quia licet puella in Foro externo libertatem habeat acceptandi, vel recusandi Matrimonium, & loco ejus exigendi competentem dotem, tamen hac libertate non semper gaudet, si causa non venit ad Forum externum: Tum quia *capit. 1. de Adult. & stup.* obligans defloratorem, ut aut ducat, aut dotet, & puellam nubere nolentem determinate dotet, est pœnalis externam executionem requirens: consequenter ante Judicis sententiam non obligans, juxta dicta supra *numer.* 76. & 502. Tum quia pro Foro interno satisfacit deflorator, si damnum injuste illatum sufficienter resarciat, quod facere potest, non tantum dotando, sed etiam ducendo puellam, supposito, quod puella sit æqualis, & damnum ejus præcise in hoc consistat, quod ob deflorationem æquales nuptias acquirere non valeat; uti plerumque in hoc solo consistit. Nec enim injuste deflorata libertatem habet in Foro interno eligendi satisfactionem, quæ ei lubet, sed contenta esse debet, si ei ad æquale satisfaciat seductor, quod fit, si eidem æqualis nubat, nisi forsan prægrandem hinc non nubendi causam haberet, vel damnum per injustam deflorationem eidem illatum in alio consisteret, v. g. quia ob deflorationem deleretur ex Testamento alicujus, qui eidem ob honestam ipsius conversationem notabilem legavit Summam, vel privaretur pingui conditione, aut aliud damnum pateretur, quod nubendo non resarcitur; tunc enim utique alio modo satisfacere, & damnum etiam in Foro interno resarcire deberet injustus deflorator; cum quivis injuste damnificans in Foro interno etiam ante omnem Judicis sententiam resarcire teneatur per vulgaria.

Resp. II. Si deflorator defectu mediorum puellam 111
dotare, aut damnum injuste illatum resarcire non potest, tenetur in utroque Foro eam ducere, si puella eum velit, & conditionis notabiliter inferioris non est. *Prima pars* Conclusionis de externo Foro videtur certa, eo quod licet *in alternativis debitoris sit electio, & sufficiat alterum impleri, cap. in alternativis, 70. de Regulis juris* (cujusmodi est obligatio defloratoris, dotandi nempe vel ducendi, juxta dicta *num.* 87.) tamen si debitor unum ex his non vult, aut potest præstare, ad alterum tenetur; hoc ipso quod ad alterutrum obligetur; consequenter cum iniquus deflorator in Foro externo in pœnam delicti aut ducere, aut dotare teneatur defloratam, etiam, si hæc aliud damnum preter virginitatis amissionem passa non fuisset, per dicta supra *n.* 93. si dotare sufficienter non potest, ducere tenebitur *arg. cit. cap. in alter-*

nativis de Reg. Jur. ubi hoc ipso, quod dicatur sufficere alterum impleri, tacite innuitur, alterutrum necessario fieri debere, consequenter si unum fieri nequit, alterum fieri oporteat, & *l. Plerumque* 10. *§. fin. dot.* ubi expresse habetur, quod si in alternativis obligatoriis unum fieri nequeat, alterum necessario fieri debeat. Concordat *l. Si in emptione* 34 *§. si emptio*, 6. *ff. de Contrah. empt* quod si deflorator ducere nolit, debitis Juris mediis, etiam Excommunicatione compelli debet, *argum. capit.* 2 *de Adult. & stup.* quamvis finaliter cogi non possit, juxta dicenda infra *num.* 163.

112 Probatur etiam *secunda pars* de Foro interno, quia in hoc foro etiam ante omnem Judicis sententiam quilibet injuste damnificans tenetur damnum restituere modo, quo potest, juxta omnes per vulgaria præsertim *c. fin de Injur. & dam dat. & l. un. Cod. de sentent. quæ pro eo*, ergo si deflorator damnum injuste illatum pecuniis aut facultatibus resarcire nequit, potest autem nubendo, ad nubendum tenebitur prout in simili cum aliis bene observat Layman *lib.* 5 *tract. part.* 1, *cap.* 1.

113 Dicitur autem notanter; *si puella conditionis notabiliter inferioris non est*; hoc enim si foret, ducere eam non teneretur, etsi dotare non posset, prout bene advertit Lugo *de J. & J. Disp.* 12. *sect.* 1. *num.* 18. Ratio est, quia nemo in Foro interno tenetur restituere, aut resarcire damnum cum longe majori sui detrimento, quam sit damnum, quod pars altera patitur, ut habet communis Theologorum apud Lug. *loc. cit* sed si deflorator teneretur ducere puellam longe inferiorem, v. g. rusticanam, aut infimæ sortis, cum ille sit de nobilissimo Stemate, dubie longe majus pateretur detrimentum, quam sit damnum puellæ per deflorationem illatum, uti consideranti patet: ergo. Satisfacit itaque talis in Foro interno, si interea facit, quod potest, addito promisso aut firmo proposito reliquum pro resarcitione damni illati necessarium restituendi, quamprimum poterit, aut ad pinguiorem fortunam venerit.

114 Num autem etiam in Foro externo a ducendo excusetur, qui dotare non potest stupratam longe inferiorem, major apparet difficultas. Ad quam nihilominus *negative* respondendum videtur. Tum quia in Foro externo ratio *num. præced* posita, a ducendo excusans ad propositum non currit; cum injustus deflorator in hoc foro, etiam cum longe majori suo detrimento restituere, ac resarcire teneatur, quam sit damnum per deflorationem illatum, utpote qui puellæ maximam dotem jam habenti, & ob deflorationem nullum damnum patienti, æqualem maximam dotem restituere debet, si puella nubere eidem non vult, idque in pœnam delicti per dicta superius *numer.* 93. Tum quia alternativa obligatio injusto defloratori pro foro externo *cap.* 1. *de Adult. & stup* imposita est in pœnam delicti, quæ quamvis delicti Reum nullo excepto; consequenter etiam positum in Conclusione Foro externo tenet, ita ut alterutrum præstare debeat, dotare nempe, vel si hoc non vult aut potest, ducere debeat, *arg cit. L.* 10 *§. fin. ff de Jure dot.* nisi puella ipsa nuptias recuset, vel obligationem remittat.

115 Quæritur IV. Ad quid teneatur, qui sub ficta spe, ac promissione Matrimonii fœminam inducit ad copulam? Resp. Talis in utroque Foro absolute tenetur eam ducere, nec satisfacit dotando seductam, etiamsi seducta non fuerit virgo, sed prius jam corrupta, dummodo hoc antea sciverit deceptor. Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. Disp.* 10. *num.* 3. Layman *lib* 7. *tr.* 10. *p.* 3. *capit.* 1. *num.* 21. Sylvester *V. Luxuria quæ* 5. Navarrus *cap.* 16. *num.* 18. Lessius *lib.* 2. *cap.* 10. *lib.* 3. Molina *tr.* 3. *Disp.* 106. *num.* 3. Ledesma *de Matrim. quæst.* 45. *a.* 5. *dub.* 1. Coninck *disp.* 22. *sect.* 8. *concl.* 1. Lugo *de J. & J. Disp.* 12. *sect.* 2. *n.* 20. Pirhing *de Adult. & stup. n.* 56. cum Communissima aliorum contra Perez *Disp.* 2. *sect.* 5. Ratio Conclusionis est, quia quandocunque inter aliquos Intervenit contractus *do ut des*, *facio ut facias*, si una pars contractum implevit, tenetur, etiam altera adimplere, etiamsi ficte contraxerit, seu promiserit; atque in casu Conclusionis intervenit talis contractus; ergo si una pars, fœmina nempe, contractum implevit, tenetur etiam pars altera adimplere, & quidem in specie, id, quod promisit, Matrimonium nempe, consequenter non sufficit dotando *cum aliud pro alio invito creditori solvi non possit*, *L.* 2. *§. Mutuum. ff. de Rebus credit.* Distinguunt Adversarii *Majorem*, si inde damnum, alia ratione non reparabile, secutum est, conceditur; si nullum secutum est damnum, vel tale, quod alia via resarciri potest, negatur.

116 Sed contra hanc distinctionem est *primo*, quod adimpleto ex una parte contractu *facio ut facias*, obligatio alteram partem ad reciproce adimplendum stringens non proveniat ex damno alteri secuto, sed ex natura contractus etiam ex altera parte ficte celebrati, item ex justitia commutativa, & naturali æquitate exigente, ut qui per contractum *facio ut facias* alterum ad faciendum inducit, videtque quod alter ad contractum & promissum ex parte sua adimplendum jam paratus existat, non possit hoc acceptare, quin obligationem contrahat vicissim adimplendi id, intuitu cujus alter suum promissum adimplevit, etiamsi hic alter ex facto suo penitus nullum passus sit, nec patiatur damnum. Imo etsi ex facto suo reportaverit commodum, ut si ver. gr. quis ita contrahat, *si tu hodie ambulas mecum ad has nundinas, ego cras ambulabo tecum ad illas*, ambulante enim illo hodie, tenebitur hic cras ambulare ad nundinas; etiamsi ille ambulando nihil neglexerit, nec damnum aliquod contraxerit, sed potius lucrum ex nundinis reportaverit.

117 Nec liberatur ab obligatione ex eo, quod ficte promittat, ac etiam contra obligationem interne protestetur: Tum quia acceptando alterius factum nonnisi sub conditione reciproci facti ab alio vicissim præstandi, impedire non potest, quin ex justitia & æquitate naturali oriatur obligatio reciprocæ præstationis: Tum quia protestatio illa, spontanea acceptationis facti ab alio, nonnisi sub conditione reciprocationis præstiti eliditur, talis uti protestatio bene advertit Layman *loc. cit.* & dicemus adhuc infra *n.* 125. quia ex justitia tenebatur vere promittere, & ficte promittendo, atque ita ad faciendum inducendo, intulit alteri injuriam, quam exigenti justitia utique resarcire debet reciproce præstando factum sive promissum.

118 Dices cum Perez, talem commisisse quidem injustitiam, sed solummodo interne, seu secundum intentionem & affectum internum, non item externe, si, uti supponitur, nullum damnum alteri inde fuit secutum: ergo plus non requiritur, quam ut pœnitentia deleat illam coram Deo; cum injustitia interna sine alterius læsione aut damno facta, plus non requirat; prout patet in simplici ficta promissione Matrimonii alteri facta, utpote quæ licet injuste, ac cum injuria alterius sit facta, promittentem tamen ad ducendum non obligat, sed tantum ut de peccato doleat, prout ipsimet docuimus [illegible] *num* 5. Respond. negando Antec. quia dum talis ficte promittendo inducit ad actum seu factum, jam hoc non amplius est & manet injustitia interna seu secundum intentionem vel affectum internum, sed evadit omnino externa inducens alterum ad actum, seu factum externum, quod alias non fecisset. & non nisi sub conditione certæ præstationis ab altero faciendæ præstitæ. Hinc negatur paritas in Consequenti assumpta: quia cum per fictam simplicem promissionem Matrimonii ibi positam pars altera nullatenus inducebatur ad aliquid certum faciendum, aut præstandum, neque vi illius promissionis aliquid præstitit, vel præstare debuit, uti supponitur, maxima inter hanc & illam promissionem apparet disparitas.

119 Instabis: dato, quod per copulam ficta promissione Matrimonii obtenta, alteri etiam externa inferatur injuria, tamen necesse non est illam resarcire du-

ducendo deceptam, sed sufficiet, si pecuniaria vel alia satisfactione injuriam illam externam ad æquale compenset; ergo. Respond. negando ant. qui justitia commutativa non tantum exigit, ut æquale reddatur, sed ut, id quod debetur in specie redatur, si reddi potest; quia juxta jam dicta, *aliud pro alio invito creditori solvi non potest*, uti expresse habetur *L. 2. §. Mutuum. ff. de Rebus credit.* Quæ sicut quævis alia Lex justa in utroque Foro obligat per dicta *Lib. 1. Tit. 2. §. 7. n. 553.* consequenter cum in specie debeat Matrimonium, utpote sub cujus promissione licet ficta, ac conditione puellam induxit ad actum seu factum, quod alias non præstitisset, nec de facto præstitit nisi sub conditione tacita vel expressa Matrimonii consequendi, Matrimonium si potest, in specie reddere debet, nec satisfacit dotando, seu dando pecuniam, utpote quam ille non promisit, & ob quam illam factum non præstitit, nec forsan præstitisset.

119 Et hoc procedit, etsi fœmina reciproce non promiserit Matrimonium, sed tantum sua spe aut promissione Matrimonii accepta usum corporis fecerit, consequenter vera Sponsalia defectu mutuæ repromissionis nun effecerit, Sanchez *loco cit. numer.* 4. Pirhing *hoc tit. numer.* 56. cum communi aliorum pro Conclusione *num.* 115. posita sententium contra Manual. in hoc singularem. Ratio est: quia in hoc casu etiam sine Sponsalibus oritur præfacta obligatio ex contractu oneroso, *facio ut facias*, ex altera parte jam impleto.

120 Objicies cum Perez *loc. cit.* contra Conclusionem *num.* 115. positam. Qui sub ficta promissione Matrimonii deflorat puellam, non tenetur eam ducere ratione promissionis, quippe quæ ficta & invalida est: nec ratione damni illati, utpote quod vel nullum est secutum, vel si secutum, alia via, uti supponitur, reparabile est: ergo nullo modo tenetur eam ducere. Resp. Decipientem in hoc casu non teneri quidem præcise ex promissione utpote ficta & invalida; nec præcise ratione damni dati, sed ex natura contractus onerosi innominati *facio ut facias*, juxta dicta supra *num.* 115. & 116. Unde procedit quidem argumentum Perez contra Sanchez qui licet nobiscum, & cum aliis *loco cit. numer.* 3. principalem radicem obligationis ducendi ponat in natura contractus innominati *facio ut facias*: tamen ad ea *numer.* 26. recedit, eamque in damno dato ponit, dicendo, quod si puella damnum aliquod non patiatur, is qui sub ficta promissione Matrimonii eam carnaliter cognovit, ducere non teneatur; contra quod adhuc dicemus infra *num.* 122. *& seqq.*

121 Limitatur tamen Conclusio I. Si vir notabiliter excedat conditionem puellæ, idque puella sciverit: ut si vir est Nobilis, puella vero rustici filia, Sanchez *loco citat. numer.* 5. Lessius *lib.* 2. *capit.* 10. *dub.* 3 Navarrus *lib* 16. *numer.* 18 Pirhing *de Adulterio & stupr. numer.* 57. Sylvester *vers. Luxuria quæst.* 5. & alii communiter. Ratio est; quia, cum in tali facile suspicare potuerit, virum non nisi ficte promittere, merito præsumitur, quod ex libidine potius vel ex animo obtinendi ab eo pecunias, quam ex animo acquirendi Matrimonium, & contractum onerosum, *facio ut facias*, celebrandi, corpus præbuerit, consequenter ratio & fundamenta obligandi stupratorem ad matrimonium desit. Nec ordinarie auditur puella dicens; se non scivisse deceptionem, quia scire debuit si scivit excessivam inæqualitatem; *scire autem & scire debere* paria sunt, *l. quod te* 5. *ff. de rebus cred.*

122 Addit quidem Sanchez *loc. cit. num.* 21. quem sequitur Pirhing *de Adulterio & stupr. num* 57. talem notabiliter excedentem non teneri, etiamsi puella nesciverit excessum, vel etiam juramento ita assecuravit puellam deceptor, uti vir prudens quoque prudenter crederet, eum vere promittere; quia, ajunt, talis non tenetur ratione promissionis, utpote fictæ & invalidæ: nec ratione damni illati; quia justitia non exigit, ut debitor etiam ex delicto plus restituat, quam æstimatur damnum illatum juxta communem; atqui plus æstimatur contra actus Matrimoniales longe excedentis viri cum paupercula puella, quam damnum ablatæ dolo virginitatis, ergo.

Verum huic opinioni Sanchea, & sequacium penitus non adhærendum, sed tanquam probabilius tenendum videtur, quod si etiam notabiliter excedens deceptor ficte promittendo ita assecurat puellam, ut & ipsa & quivis vir prudens credere possit, eum sincere promittere; ut si puella renitendo dicat: *ipse tantum fingit, vel vexat, quia, cum ego sim paupercula, ipse vero ditissimus, aut Nobilis &c.* vel, *quia ego sum de abjecto genere, v. g. lictoris, carnificis &c. filia; ipse vero honestorum parentum filius, esse ob inæqualitatem non poterit, quod Matrimonio copulemur, præsertim cum nec parentes eius id concederent*: deceptor vero ad hæc & similia respondeat: *bene scio, quis sim ego, & quæ tu; scio etiam omnes circumstantias, quod sis mibi longe inæqualis; Nihilominus quia tu præ cæteris mibi places, & erga te specialem affectum habeo, assecuro te, promitto, imo juro tibi, quod nubere tibi velim, etiamsi strepitent, & summe contradicant parentes mei, & omnem favorem in futurum denegent &c dummodo tu præbeas usum corporis &c.* Si tali, inquam, aut consimili modo deceptor assecurat puellam, ut nec ipsa, nec alius vir prudens de fraude prudenter suspicari possit, sicut etiam, quando puella excessum ignorat, consequenter hoc ipso deceptionem advertere nequeat, tenetur deceptor deceptam ducere, postquam ipsa ex parte sua conditionem adimplevit, corpus sub præfata conditione præbendo: nec satisfacit dotando, nisi puella ad dotem consentiat. Layman *lib.* 5. *tr.* 10. *part.* 5. *cap.* 1. *numer.* 51. Lessius *lib.* 2. *capit.* 10. *dub.* 3. Vasquez *in Moralib. de Restitut. cap.* 3. *§.* 1. *dub.* 3. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 11. *numer.* 2. Navarrus, & teste Lessio *loc. citat.* multi alii Doctores. Probatur; quia in tali casu ratio & fundamentum *num.* 155 oppositum æqualiter militat; nec adest ratio ut fundamentum in contrarium efficaciter quid probans. Argumentum enim Sanchez, & sequacium, nimium, id nempe, probare, quod ficta promissione Matrimonii usum corporis obtinens, etiam tunc non teneretur deceptam ducere, sed dotando satisfaceret, si decipiens esset æqualis, vel non multum majoris conditionis quam decepta: siquidem etiam tunc argumentari cum Sanchez sic liceret: deceptor non tenetur deceptam ducere vi promissionis, utpote fictæ, consequenter nullæ, nec ratione damni dati, quia nemo tenetur plus restituere quam damnum a se illatum æstimatur; sed damnum ordinarie majus, & aliud non est, quam quod decepta tam commodas nuptias amplius acquirere non possit, quod damnum quia potest resarciri dotando, non tenebitur deceptam ducere, præsertim cum nubere alicui, & cum ea perpetuo manere, quæ non placet, & a qua quis aversionem habet, longe majus videtur quam damnum deceptæ in sola privatione commodarum nuptiarum consistens; quod quia dote competenti resarciri potest; decepta contenta esse debebit; si, ut Sanchez vult, obligatio ducendi descendit ex sola ratione damni dati, quod nemo, cum majori damno resarcire debet. 123

Hinc negatur, quod in casu conclusionis, obligatio ducendi deceptam ex sola promissione vel rationem damni illati proveniat: cum juxta dicta *num.* 115 *& seqq.* & ipsum Sanchez *loc. cit. numer.* 3. principaliter proveniat ex natura contractus innominati, *facio ut facias*, & justitia commutativa exigente, ut si quis sive vere, sive ficte contractum talem cum alio ineat, & hic contractum ac promissum sub conditione tacita vel expressa reciprocæ adimpletionis ex parte sua adimplere paratus existat, alter hoc acceptare non possit, quin naturali æquitate, ac justitia exigente obligationem contrahat adimplendi etiam idipsum, intuitu cujus pars altera suum adimpleverat; etsi id se impleturum prius ficte promiserat, uti ad propositum 124

bene etiam argumentatur Layman *loc. cit. num.* 11. *& ſeqq.*

125 Confirmatur: ſi quis ſub vera promiſſione Matrimonii obtinet uſum corporis a puella longe inferioris conditionis, tenetur eam abſolute ducere, nec ſatisfacit dotando, ut Sanchez ipſe, & omnes alii fateri debent: ergo etiam ficte promittens (caſu quo puella fictionem advertere non poterat) poſtquam copulam a puella ſub tacita vel expreſſa conditione Matrimonii conceſſam acceptat; quia id facere non potuit, quin obligationem ex juſtitia contraheret viciſſim adimplendi id, cujus gratia puella corpus præbuit, nec relevatur ab illa obligatione, ſi interne contra eam proteſtatur, eo quod externa ſpontanea acceptatio copulæ ſub tali, & non alia conditione conceſſæ, eſt contraria tali proteſtationi, eamque ex juſtitia & æquitate elidit; alioquin enim in quovis contractu oneroſo libera decipiendi daretur facultas; uti *loc. cit.* bene advertit Layman.

126 Confirmatur ulterius, ſi ſub ficta promiſſione copulam obtinens ex ſolo damno dato teneretur ducere deceptam, uti vult Sanchez, ſequeretur, quod quando puella ex tali copula nullum pateretur damnum, deceptor etiam æqualis conditionis puellam ducere non teneretur, atqui ſequela videtur omnino abſurda; ergo. Sequelam Majoris concedit Sanchez *loc. cit. num.* 23. ubi adhuc alios adducit. Minorem ex conſequenti negare debebit, quæ tamen probatur, tum rationibus, & fundamentis *num.* 115. *& ſeqq.* poſitis, utpote æque militantibus, ſi nullum, ac ſi aliquod damnum ex copula ſub conditione promiſſi Matrimonii conceſſa ſequitur: tum ex eo, quod inde aperiretur via innumerarum deceptionum & fornicationum; cum non tantum leves & imbecilles, timoreque Dei ac virtute minus firmatæ, ſed etiam honeſtiſſime virgines ac viduæ, quæ ad inhoneſta nunquam adduci potuere, promiſſione Matrimonii plerumque inducantur; quo medio libinoſi liberrime, ficte tamen uterentur, ſi ſcirent, quod ratione fictæ promiſſionis in tali caſu ad nihil obligarentur; imo jurare poſſent, quod nihil promiſſerint, uti vult Sanchez *loc. cit. num.* 27. Relinquo cujuſvis conſiderationi, an non hæc doctrina ſit nutritiva peccatorum conſequenter in praxi minime tenenda.

127 Cæterum limitatur Concluſio *ſecundo*, quando fœmina ex verbis, ſignis, aut aliis conjecturis, potuit faciliter colligere fraudem, aut fictionem; Sanchez *lib.* 1. *diſput.* 10. *numer.* 6. Layman ubi ſupra *num.* 12. Leſſius *loc. cit. numer.* 24. Sylveſter *V. Luxuria q.* 5. cum communi aliorum. Ratio eſt, quia hoc ipſo, quod facile potuiſſet colligere fraudem, voluit decipi; paria autem ſunt poſſe ſcire, & debere ſcire, *arg. l. quod te*, *ff. de Reb. credit.* ſcienti vero, & conſentienti non fit injuria neque dolus, *c.* 27. *de reg. jur in* 6.

128 Limitatur *tertio*, ſi puella reciproce decipiat, jactando aut fingendo ſe virginem, cum non eſſet, Layman ubi ſupra, Leſſius *loc. citat. numer.* 30. Sanchez *loc. citat. numer.* 51. Ledeſma *de Matrim. q.* 45. *art.* 4. *dub.* 1. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 10. *dub.* 3. *num.* 19. Corduba *Sum. q.* 49. Ludovic. Lopez, & alii communiter. Ratio eſt; tum quia datur compenſatio injuriarum: tum quia ob hanc cauſam ſolvi poſſunt vera Sponſalia juxta dicenda infra *§.* 8. *a numer.* 146. ergo etiam tolli, vel potius impediri poteſt obligatio ex ficta promiſſione conſurgens. Imo ob hanc ultimam rationem ab obligatione nubendi excuſatur deceptor, etſi puella eum vere non deceperit expreſſe dicendo, aut jactando ſe virginem, ſed tantum tacendo & probrum amiſſæ virginitatis non manifeſtando (prout manifeſtare non tenebatur, cum nemo ſeipſum diffamare obligetur) promiſſum acceptaverit, & corpus præbuerit. Doctores citati. In quo tamen caſu deceptor eam competenter dotare tenebitur in utroque Foro, ſi fœmina, quæ communiter reputabatur virgo inde diffamatur, & damnum patitur. Leſſius *lib.* 2. *capit.* 10. *dub.* 3. *numer.* 30. Pirhing, Corduba, & alii, eo quod juxta dicta ſupra *num.* 81. quivis etiam ſine promiſſione Matrimonii virginem vel veram, vel communiter putatam ſeducit, & dormiat cum ea, teneatur eam ducere, vel dotare; talis autem fictus promiſſor vel maxime eam ſeducere videatur: ergo. Si vero inde damnum aliquod non ſequatur, in Foro interno ad nihil tenebitur juxta dicta *num.* 76. In Foro externo eandem, ſicut etiam illam, quæ reciproce virum decepit poſitive mentiendo ſe virginem, etiam ducere compelletur, niſi vir probet, eam virginem non fuiſſe; quia per dicta præſumptio ſtat pro puella, præſumiturque virgo ac decepta, niſi aliter probetur, juxta dicta *numer.* 84. *&* 85.

Limitatur Concluſio *quarto*; quoties intervenit, 129
vel ſubſequitur circumſtantia vel cauſa, ob quam juſte ſolvuntur Sponſalia vere contracta, Sanchez *lib.* 1. *diſp.* 10. *numer.* 13. Layman *lib.* 31. *trat.* 10. *par.* 1. *cap.* 1. *numer.* 11. *§. fin.* Leſſius *lib.* 2. *cap.* 10. *dub.* 3. *num.* 30. & alii, eo quod ſi non major ſaltem videatur eadem eſſe ratio, ubi autem eadem eſt ratio, eadem eſt Juris diſpoſitio, *arg. leg. Ideo. ff. de legib.* quia plane non apparet, cur, ſi cauſa vel circumſtantia aliqua ſufficit ad tollendam, vel impediendam obligationem ex vera promiſſione provenientem, non ſufficiat ad tollendam aut impediendam illam, quæ occaſione fictæ promiſſionis ex contractu innominato *facio ut facias* provenit; cum æque illa ac iſta ex juſtitia, & æquitate naturali obliget: ergo. Porro cauſa ac circumſtantias ob quas licet ſolvere Sponſalia, habes infra *§.* VII. & *§.* VIII. ubi per extenſum quævis declaratur.

Quæritur V. An in caſu, quo ille qui ſub ficta 130
promiſſione Matrimonii fœminam carnaliter cognovit, ex aliqua cauſa vel circumſtantia excuſatur a Matrimonio, teneatur ſaltem eam dotare? Reſp. I. Si fictus promiſſor ob culpam puellæ liberatur ab obligatione eam ducendi, v. g. quia puella poſtea cum alio fornicatur, vel quia poſitive dixit, aut jactavit ſe virginem &c. non tenetur eam dotare, Sanchez *loc. cit. num.* 31. Layman *loc. cit. numer.* 11. Leſſius *loc. cit. num.* 29. & alii communiter. Ratio eſt; quia fictus promiſſor vi contractus innominati tantum tenebatur ad ducendum; ergo ſi fœmina in culpa, vel cauſa eſt, quod eam ducere non teneatur, ad nil aliud tenetur; quia ſicut unum pro alio, invito creditori ſolvi non poteſt, *leg.* 2. *ff. de reb. credit.* ita unum pro altero ſolvere invitus debitor cogi non poteſt, cum correlativorum eadem ſit ratio ac diſciplina, *arg. l. fin ff. de Accept. l. fin. Cod. de Indict. vidut.* Barboſa *de axiomat. Verſ. Correlativa.*

Reſp. II. Si fœmina in culpa, & cauſa non eſt, 131
quod a nubendo excuſetur deceptor, uti ſi ex Matrimonio gravia orirentur ſcandala, tenetur eam ita dotare, ut damnum, ſi quod eſt illatum, ſufficienter compenſetur, ita ſentire videtur Sanchez *loc. cit. num.* 9. & Doctores ſupra citati. Ratio eſt quia, uti ſupponitur, injuſte damnificavit: ergo tenetur damnum reſarcire modo, quo poteſt, *argum. c. fin. de Injur. & damno dat.* cum Concordantiis: conſequenter ſi non poteſt nubendo, tenetur reſtituendo per dicta *num.* 3. niſi damnum paſſa ipſamet indignam ſe reddat, ſicque eximat damnificantem a reſtitutione, ob dicta *num. præced.* confirmatur Concluſio ex dictis ſupra *numer.* 71. *arg. c.* 1. *de Adult. & ſtup.* vi cujus quilibet virginem, quam ſeducit, tenetur ducere, vel dotare; atqui talis vel maxime virginem ſeduxit, qui ſub ficta ſpe Matrimonii eam ad copulam perſuaſit, ergo.

Quæritur IV. Ad quid teneatur Clericus, & ma- 132
ritatus, qui fingens ſe ſolutum Laicum ſub ficta promiſſione Matrimonii a fœmina obtinet copulam? Reſpondetur teneri dotare puellam in tantum, in quantum requiritur & ſufficit ad reſarciendum damnum, ſi quod inde paſſa eſt decepta Sanchez *loc. cit. num.* 53. Sylveſter *Verſ. Luxuria.* Ledeſma *de Matr. q.* 45. *a* 4. *dub.* 1. *ad confirm. tertii.* Ratio eſt:

quia

quia omnis injuste damnificans tenetur ad restitutionem, *arg. l. un. C. de sentent. quæ pro eo, & c. fin. de injur. & damn. dat. juncto can. si res aliena, caus.* 14. *q.* 6. ergo etiam positi in Conclusione. Quod si vero puella damnum exinde nullum patitur, ad nihil tenetur in Foro interno, bene tamen in Foro externo per dicta supra *num.* 93.

133 Quæritur VII. Quis teneatur alimentare prolem, casu quo imprægnetur puella, & imprægnans non ducit imprægnatam, puta, quia vel non potest, vel non tenetur, vel inique recusat? Resp. quamvis satis communis sit DD. opinio, ut videre est apud Covarruvias *de Sponsal. part.* 3. *cap.* 8. *§.* 6. *num.* 19. Lessius *lib.* 2. *cap.* 10 *numer.* 42. qui cum Glossa *in c. fin. de conversione fidelium* docent. hujusmodi prolem primo triennio ali debere a Matre, postea a Patre juxta vulgares versiculos a Glossa ibidem adductos.

Mater alit puerum trimum, trimoque minorem:
Majorem trimo pascere patris erit.

arg. leg. Nec filium 6. *Cod. de Patria potest.* Rectius tamen dicitur, obligationem alendi prolem utrique parenti incumbere, ordine tamen successivo, ita ut prius teneatur pater, mater vero tantum in subsidium, si nempe pater ex defectu mediorum non potest, aut malitia non vult alimentare, & non alimentat prolem, Barbosa *in cap. cum haberet*, 5. *de*, *eo*, *qui duxit in Matrimon.* Surd. *de Aliment. tit.* 1. *quæstion.* 19. *numer.* 11. Sanctorell. *varial. resol. lib.* 1. *quæst.* 33. Covarruvias & alii *arg. citat. cap. cum haberet.* 5. *hoc. tit.* Ad vulgares illos versiculos dicitur, esse ita intelligendos, quod cum proles ante triennium a mamma depelli tunc non consueverit, matri impositum sit præfato triennio lac præbere proli; non vero quasi Mater deberet etiam reliqua verb. grat lectum, vestitum, habitationem &c. primo triennio præstare; ad hæc enim omnino obligatur pater, & primum defectu hujus Mater, prout bene advertunt laudati DD. verum de hoc amplius *lib.* 5. *de adult. & stup.*

134 Quæritur VIII. Quid Juris, & quomodo compelli possit ac debeat, qui ob seductionem puellæ ad nubendum obligatus, nubere renuit? Resp. ad hoc quæsitum patere *§. seq.* a. 152.

Et hæc de defloratione, ac seductione fœminarum atque de obligatione inde proveniente, prætertim dote constituenda, paulo prolixius, & nonnunquam cum aliqua repetitione pro majore claritate dicta sunt, eo quod materia hæc in Foro tam interno, quam externo itendidem recurrat; ob quam causam etiam breviter recapitulare placet dicta in hoc Paragrapho, ut in compendio habeatur notitia totius hujus materiæ summe practicæ.

135 Pro compendiosa itaque notitia notandum: In causa deflorationis aliter esse discurrendum, si fiat absque promissione Matrimonii, aliter si fiat sub spe ac promissione Matrimonii. Et de utroque aliter pro Foro interno, aliter pro Foro externo.

Nam loquendo de casu, quo fit defloratio aut seductio sine spe aut promissione Matrimonii quoad Foro externum, si quis fraude, aut metu injuste incusso, aut importunis precibus virginem seducit, eam ducere, vel dotare tenetur juxta dicta supra *numer.* 71. *& seqq.* Si vero puella virgo non est, nec pro tali communiter habetur, in Foro externo ad nihil tenetur, *numer.* 79. Sicut neque, si puella alias est malæ famæ, aut minus honestæ vitæ *numer.* 80. Nisi etiam hæc ex tali seductione damnum revera pateretur *num.* 82. Qui seducit talem, quæ virgo quidem non est, pro tali tamen communiter habetur, eam dotare, vel ducere debet *numer.* 85. Præsumitur autem quævis virgo. *numer.* 84. & seducta *numer.* 85. nisi contrarium probetur. Seducens absque promissione virginem veram, vel communiter putatam, non tenetur copulative eam ducere, vel dotare; sed sufficit, si ducat, aut docet *nu.* 87. Quamvis si seducta aut parentes ejus Matrimonium recusent, teneatur eam dotare *n.* 89.

Dos seductæ assignanda regulatur juxta facultates parentum, & qualitate puellæ, ac viri, quem acquirere potuisset, *numer.* 91. in Foro externo debent dotari seducta, etsi jam habeat dotem, *numer.* 92. & licet damnum passa non fuisset *numer.* 93. Si damnum majus est, quam dos, plus restituere debet *numer.* 94. *& seqq.* Puellæ nobili, aut specialibus qualitatibus naturæ ornatæ, ordinarie plus restitui debet quam ignobili, aut abjectæ, *numer.* 97. Cæteris paribus dives deflorator non tenetur plus dare defloratæ, quam pauper, *numer.* 99. *& seqq.* Qui dotare non potest, tenetur puellam ducere, si ea velit, vel dotare quantum potest, si puella nubere ei nolit *numer.* 100. *& seq.*

Quoad Foro internum præcise attenditur damnum, quod puella ex injusta defloratione patitur, ita ut tantum restituere teneatur, quantum efficit damnum: si nullum damnum subsecutum est, ad nihil tenetur ante sententiam Judicis, *numer.* 76. *& numer.* 102. *& seqq.* bene tamen post sententiam Judicis *numer.* 77. In Foro hoc satisfacit vir seductæ æqualis, si eam nubere velit, nec tenetur eam simpliciter dotare, *numer.* 105. Solis importunis precibus seducens, in Foro interno ante sententiam Judicis ad nihil tenetur *num.* 107. Qui sub ficta spe aut promissione Matrimonii aliquam seducit, tenetur absolute eam ducere, *numer.* 115. *& seqq.* Nisi vir notabiliter excedat conditionem puellæ, & si hoc scivit puella *num.* 121. Quod si tamen puellam sufficienter, v. gr. juramento assecuret, quod non obstante disparitate conditionis eam ducere velit, si ad usum corpus præbeat, tenetur eam ducere, *numer.* 122 *& seqq.*

§. V.

De Effectibus Sponsaliorum: præsertim de Obligatione eorundem; & modo compellendi obligationi satisfacere nolentes.

SUMMARIUM.

136 *Effectus Sponsaliorum qui?*
137 *Sponsalia quævis etiam occulta obligant sub gravi culpa.*
138 *Etiam qui absque repromissione alterius promisit Matrimonium, tenetur promissum servare: Remissive.*
139 *Solvitur instantia contra obligationem Sponsalium.*
140 *Sponsalia obligant etiam, ne quid fiat, quod Matrimonium impedire posset.*
141 *Sponsalia obligant tempore ad nubendum prefixo Et a. seq.*
Dies interpellat pro homine. Ibid.
Mora sua cuilibet est nociva. Ibid.
142 *Ex causa licet differre Sponsalia.*
143 *Si nullum tempus determinatum est, Sponsalia statim obligant*
Obligationes indeterminate factæ statim stringunt, Ibid.
144 *Probatur a paritate voti.*
145 *Solvitur instantia. Et n. seqq.*
146 *Pignus vendere non potest creditor, nisi prius moneat debitorem. Ibid.*
147 *Probatur paritas voti.*
148 *Quare pecunia mutuo accepta non statim iterum solvi debeat?*
149 *Si ex circumstantiis colligitur, alteram partem libere consentire in dilationem, differri potest Matrimonium.*
150 *Sanchez adversarius videtur nobiscum sentire.*
151 *Ex dilato Matrimonio multa oriuntur peccata.*
152 *Recusans Matrimonium compelli potest, & debet per debita Juris media.*
153 *Etsi Sponsalia juramento non sint firmata, Pacta & promissa servari debent. Ibid.*

154 *Objicitur instantia contra compositionem ad nubendum. Et num. seq.*
155 *Obligationibus facti, si æstimationem recipiunt, satis fit, præstando interesse.*
156 *Media compulsiva ad nubendum, quæ? & qui ordo? Primo debet fieri admonitio.*
157 *Secundo possunt, & debent adhiberi carceres, aut aliæ pœnæ, ante Censuras.*
158 *Quia hodie Excommunicatio non est ordinaria, sed extraordinaria ac subsidiaria pœna;*
159 *Tertio, Excommunicatio.*
160 *Si Iudex Ecclesiasticus carceres, aut brachium sæculare ipsemet non habet, an teneatur ante Censuras invocare brachium Laicum?*
161 *Non tenetur: quamvis possit invocare, & invocatus judex laicus assistere debet.*
162 *Excommunicatio ante carceres lata certo valet.*
163 *Renuens nubere finaliter cogi non potest, & ideo absolvi debet ab excommunicatione.*
164 *Vel omnino non excommunicari, si ea nihil efficitur.*
165 *Non requiritur exacta probatio, sed sufficit arbitrium Judicis ad cognoscendum, ex futuro Matrimonio oriri scandala.*
166 *In Excommunicatione per annum insordescens procesfatur ut suspectus de hæresi: non procedit in causa Matrimoniali, nisi quis adigatur ad restitutionem, aut compensationem damni.*
167 *Remittens alteri obligationem nubendi potest exigere compensationem pecuniarum, si ex tali remissione damnum patiatur.*
168 *Trout ordinarie contingit.*
169 *Imo potest talem compensationem exigere, etsi nullum damnum patiatur. Et tribus n. seqq.*
170 *Licet minus, cui plus licet.*
174 *Solvuntur instantia.*
175 *Compensatio pecuniaria pro dimissione tali debita, a quo & quomodo taxanda?*

136 NOtandum prius, plures ex Sponsalibus provenire effectus, veluti I. Obligarionem eadem adimpiendi, & per consequens nihil faciendi, quod adimpletionem impedire potest. II. Inhabilitatem durantibus primis alia Sponsalia contrahendi. III. Impedimentum publicæ honestatis. De *ultimo* effectu dicemus in præsenti; de *secundo* autem, & *ultimo* in Tit. de Sponsa duorum.

137 Quæritur itaque I. An, quomodo, & quando obligent Sponsalia? Respond. I. Sponsalia graviter obligant, ita ut in Foro interno moraliter peccet, quia ea adimplere renuit, etsi clam oemine præsente, & ita contracta sint nullatenus probari possint; oisi mutuo consensu dissolvantur, vel justa causa ea dissolvendi existat. Ita hodie cum D. Thom. *in 4. dist. 27. quæst. 2. art.* 1. Covarruvias *part. 1. de Sponsal. cap. 1. num.* 2. Sanchez. *de Matrimon. lib. 1. disput. 27. num. 1.* Layman. *lib. 5 tract.* 10. & *cap. 1. num.* 2. communis, ac certa, caretque controversia, *arg. c. Ex litteris* 10. *hoc. tit.* ubi mandatur Episcopo, ot eum, qui Sponsalia contraxit, ad nubendum prius *moneat, & si non acquieverit montis, Ecclesiasticis Censuris compellat, ut ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit) in uxorem recipiat, & martiali affectione petract.* Quæ Juris dispositio oon tantum de Sponsalibus juratis (de quibus *loc. cit* est sermo) sed etiam de non juratis intelligenda venit: Tum ob alia; quibus concordari debent Iura verb. grat. *canon. atho.* 47. *caus.* 27. *quæst.* 2. ubi *omnibus modis* prohibetur, ne quis Matrimonium contrahat cum aliqua alteri jam desponsata, ita ut Matrimonium cum tali contractum Anathemate feriatur, concordant & idem probant. *c. Præterea* 2. & *cap.* 1. *de Sponsa duorum*, Tum etiam ob rationem. Ratio enim Conclusionis de omnibus Sponsalibus in genere est; quia omnis promissio præsertim onerosa, ac mutua de re gravi, qualis utique est Matrimonium, graviter obligat, & in utroque Foro servanda *cap.* 1. & 3. *de Pactis.*

138 Ex hac ratione desumitur, qood etiam graviter obligetur, quis ad nubendam illam quæ mutuo non repromisit, consequenter vera Sponsalia non contraxit, sed tantum promissionem acceptavit, juxta dicta supra *num.* 17.

Necobstat *l.* 1. *C. de Sponsal.* ubi dicitur: *Alii desponsata renuntiare conditioni, & nubere alii non prohibetur.* Respond. enim textum illum intelligendum esse, quod *dissolutis Sponsalibus de futuro licitum sit alteri nubere*; prout in terminis ibidem explicat *Summarium* & ita interpretari jubet concordantia Iuris, oon taorum Canonici, sed & Civilis, *leg. Iuris gentium* 7. *§. Ait. Prætor.* 7. *ff. de Pact.* ibi: *ait Prætor, pacta conventa, quæ neque dolo malo, neque adversus Leges, Plebiscita, senatus consulta, edita Principum, neque qao fraus cui eorum fiat, facta erunt. servabo* Quod si contendas, Sponsalia de Lege Civili non obligare: Respon. eam esse correctam a Jure Canonico per textus citatos *numer* 137. gravem obligationem manifeste indicantes. 139

Infertur: Sponsalia indirecte graviter etiam obligare, nequis absque justa causa faciat quidquam, quo impediri, aut plus justo differii possit Matrimonium ob Sponsalia debitum, eo quod universaliter omois contractus non tantum obliget ad præstandum id, quod promissum est, sed etiam ad abstinendum ab omni eo, quod debitæ executioni promissi adversatur, Palao *de Sponsalib. disp. 1. punct. 7. num.* 3. cum communi per vulgaria. 140

Resp. II. Si in Sponsalibus certum tempus determinatum fuit pro Matrimonio, contrahendo, illud observari debet, nisi justa causa excuset. Ita communis, ac certa. caretque controversia, *arg. l. solutum* 85. *ff. de solution.* ibi: *solutum solvitur non minus quantitate quam die.* Ratio est: Tum quia *contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, *cap.* 85. *de Reg. Iur in* 6. Tum quia pacta justa servanda sunt, *l. penult. C. de Pactis.* Procedit Conclusio, etsi in hoc casu pars altera non orgeat; quia *dies statuta interpellat pro homine, capitul. fin. de Locat. Conduct.* Hinc si ob culpabilem moram unius pars altera damnum patiatur, damnum ei resarcire debet; Nam *mora sua cuilibet est nociva. cap.* 25. *de Reg. Iur. in* 6. 141

Dicitur tamen notanter in Conclusione: nisi *justa causa excuset*; cum enim ob hanc Sponsalia omnino solvi possint, *c. Ex litteris* 10. *h. t.* ibi: *Nisi rationabilis causa obstiterit*; & magis patebit ex dicendis *§. seq.* multo magis ob eam differii poterunt. 142

Resp. III. oullum tempus determinatum est, per se loquendo & ex oatura sua Sponsalia statim obligant, ita ut quamprimum commode ac humanitus fieri potest, adimpleri debeant, etiamsi ab aliqua ex spondentibus parte monitio, aut requisitio non fiat. Bosco *in Theolog. Sacrament. part. 5. disp. 11. sect. 1. concl. 2. num.* 14. Pontius *lib.* 12. *cap.* 6. Castro Palao *disput* 1. *de Sponsal. punct.* 7. Sporer, ubi supra *num* 420. Conich. *disp.* 22. *num.* 2. Ledesma *de Matrim. dub.* 13 & alii contra Sanchez *lib.* 1. *disp* 28. *num.* 2 Pirhing. *h. t. num.* 24. Dianam *part. 3. tract. 5. resolut.* 245 & alios volentes, oullam ex spondentibus partem antea teneri ad servanda Sponsalia, & actu nubendum, qnam cum pars altera id petat, & exigat Probatur autem Conclusio nostra ex *l. In omnibus* 14. *ff. de Reg. Iur.* ubi habetur: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur. præsenti die debetur, & leg. Eum qui* 41. *§. Quoties, ff. de V. O.* ibi: *Quoties autem in obligationibus dies non ponitur, præsenti die pecunia debetur & c. Verum dies adjuncta efficit, ne præsenti die debetur.* Ex quibus ultimis verbis clare liquet, solam adjectionem dei, seu determinatinnem temporis (& non taciturnitatem alterius partis, ut vult Sanchez) facere, & efficere, quod *statim*, id est, pro prima opportunitate non obligent Sponsalia; consequenter, si dies, aut tempus determinatum non est, statim obligabunt. 143

Confirmatur a simili in voto, quod obligat pro prima opportunitate, nisi fuerit certus terminus præfixus, uti omnes etiam Adversarii admittunt; patetque ex illo Deutronom. 23. v. 21. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, & si mo-* 144

moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Accedit ratio: quia alias, si votum sine determinatione temporis factum, non statim pro prima opportunitate obligaret, non posset designari tempus, quo obligare incipiat; consequenter nunqnam obligaret. Et hæc obligatio de voto maximæ procedit in illo, quo quis pro toto vitæ tempore ad aliquid se obligat. Hinc cum etiam Sponsus promittat toto vitæ tempore conjugaliter vivere cum Sponsa, & vice versa hæc cum illo, tenebitur pro prima opportunitate promissum adimplere.

145 Objicies cum Sanchez *loc. cit.* & sequacibus. Io omni debito, cujus solutionis dies prefixo non est, debitor prius non tenetur solvere, quam fuerit requisitus, a creditore *l. debitores præseates, C. de pignor.* ergo, si nullum tempus Sponsalia adimplendi determinatum est, ea adimplere tamdiu non tenebitur una pars, donec ab altera requiratur. Nec valet paritas de voto assumpta, quia Deus per Legem suam illico, ac votum sine certo tempore emissum est, executionem exigit: quod cum non fiat in casu Sponsalium, paritas non currit. Resp. negando *ant.* quia *cit. l. Debitores*, ex qua antecedens probare vult Sanchez non de quovis debito, aut debitore, uti minus recte supponit Sanchez, sed sollnmmodo de illis debitoribus, qui pro securitate debiri suis creditoribus pignora, aut hypothecam dederunt, loquitur, & mandat, ut sic creditor talia pignora distrahere vult, prius denuntiet debitori, consequenter pro intento Sanchez nihil probat. Quod autem dicta Lex præcise de Præfatis debitoribus loquatur, patet non tantum ex *Rubrica Tituli*, qui est de *Pignoribus, & Hypothecis*, sed etiam ex ipso textu Legis, quem integrum exhibeo, & sic sonat. *Debitores præsentes prius denantiationibus conveniendi sunt. Igitur si conventi debito non satisfecerint, prosequenti tibi pignora, aut hypothecas, quas Instrumento specialiter comprehensas esse dicis, competentibus actionibus Rector Provinciæ, authoritatis suæ auxilium impertiri non dubitavit.* Ex hoc textu clare vides, quod Lex non de omnibus, sed illis solis debitoribus, qui pignora dederunt, loquatur, & præcise disponat, creditorem pignora debitoris persequi non posse, nisi prius debitorem, si præsens est, denuntiatione moneat: consequenter pro intento Sanchez nihil probat.

146 Ad negatam paritatem de voto respondetur, quod sicut Deus per Legem suam voti adimpletionem statim exigit, si pariter Sponsalium adimpletionem statim exigaot Sponsi (nisi de contraria voluntate eorum constet) per Legem continuo clamantem, ut *in omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsenti dies debeatur, leg. 14. ff. de R. Jur.*

147 Dices; Verum quidem esse, quod præfata Lex loquatur de debitoribus pignus extradentibus, nihilominus quia Doctrina in principio Legis tradita (*Debitores præsentes prius denuntiationibus conveniendi sunt*) universalis est, etiam de aliis quibuscunque debitoribus intelligenda venit. Resp. Hanc instantiam nimium, consequenter nihil, probare: probaret enim, quod etiam in casu, quo Sponsalibus certum tempus præfixum est, ad nubendum nulla pars prius obligaretur, quam ab alteta requisita fuerit, cum prima illa citatæ Legis universaliter loquentia verba hunc casum non excipiant. Si dicis, de hujusmodi Sponsalibus extare clara Jura alias *num.* 141. citata quod tempore determinato obligent; vicissim dico, etiam pro illis Sponsalibus, quæ sine determinatione temporis celebrata sunt, extare clara Jura *num.* 143. citata, quod videlicet statim, ac pro prima opportunitatem obligent. Hinc, nt Jnra Juribus concordemus, juxta *cap. Cum expediat* 29. *de Election. in 6.* dare debemus, quod doctrina illa in principio Legis *Debitoris* Posita, præcise, intelligenda sit de debitoribus, qui dederunt pignus: Præsertim cum dubius textuum sensus etiam ex Rubrica bene desumatur juxta dicta in Procemio, *numer.* 104. & Jus minus clarum per magis clarum interpretationem accipiat,

Instabis: qnando de determinatione temporis ad solvendum, pecunia mutuo, aut quid aliud precario datur, non statim ad iterum reddendum obligat: ergo idem dicendum erit de aliis obligationibus. Res. concesso *Ant.* negando consequentiam & paritatem. Disparitas est, quod si Mutuatarius obligaretur statim iterum reddere mutuum, quando accepit, mutuum inutile foret: quod quia in aliis non reperitur, paritas cum mutuo non currit. 148

Urgebis: quando nulla ex spondentibus pars nuptias urget, vel exigit, censentur quævis obligationem pro prima opportunitate remittere, ac in dilationem consentire: ergo quamdiu non fit requisitio, Matrimoninm licite differri potest. Resp. Distinguendo *Ant.* censetur remittere, si tales adsunt circumstantiæ aut signa, ex quibus prudenter colligi possit, partem alteram dilationi consentire, conceditur: Censetur semper ac universaliter remittere, ex hoc solo, quod Matrimonium non urgeat negatur. 149

Concedimus ergo ipsimet, quod, si ex circumstantiis prudenter colligi possit, partem alteram dilationi libere consentire, prout revera persæpe colligitur, licite differri possint Matrimonium: negamus autem ex taciturnitate alterius talem consensum semper præsumi posse; consequenter, donec requisitio fiat, obligationem ad Matrimonium actu ineundum non currere. Cum tacente parte altera continuo clamet pro illo Lex universim dicens, quod *in omnibus obligationibus, ubi dies non apponitur, præsenti die debeatur, leg. Eum qui, Dig. de Verborum Obligatione.*

Imo fatetur Sanchez ipsemet cum Sequacibus, quod, si una pars aut obliviscatur, aut ex reverentiali, vel alio timore non audeat urgere, aut petere, ut juxta Sponsalium obligationem Matrimonium pro prima opportunitate contrahatur, licet revera id desideret, prout persæpe in fœminis contingit; pars altera in conscientia tuta non sit, si Matrimonium pro prima opportunitate actu contrahere negligit, ex quo utique liquet, Sponsalia sine determinatione diei celebrata, per se & ex natura sua obligare, ut pro prima opportunitate Matrimonium contrahatur, etsi ab una partium non requiratnr; nisi ex circumstantiis prudenter colligere liceat, eam dilationis consentire, aut nisi justa Causa differendi existat, prout habet Conclusio. 150

Cæterum placuit sententiam Sanchezii prolixius impugnare, & Conclusionem nostram firmare, quia teste experienria ex dilatione Matrimonii ob sponsalia præcedentia debiri, plurima præjudicia, plurimaque oriri solent peccata præsertim fornicationum inter Sponsos, quæ plane augeri videntur per sententiam ducentem, eos, quid Sponsalia contraxerunt tam diu non obligari ad actu ineundum Matrimonium quamdiu una ab altera ad id non requiritur. Quod etiam considerans S. Congregatio apud Gallemart. *ad Concil. Trident. Sess.* 24. *cap.* 1. provide sic statuit: *Monendi sunt Sponsi, ut factis Sponsalibus quamprimum contrahant Matrimonium per verba de præsenti coram Parocho, & testibus, ne Sponsæ stupri periculum subeant.* 151

Quæritur II. An, & quomodo compelli possit ac debeat is, qui vigore Sponsalium, aut ratione deflorationis, vel fictæ promissionis ad Matrimonium ineundum obligatur, illud contrahere renuit, aut inique differt? Respond. I. Talem omnino posse, ac debere competentibus Juris mediis ad Matrimonium compelli, nisi rationabilis causa obstiterit. Sanchez *liber.* 1. *de Matrimon. disput.* 29. *numer.* 4. Bosco *in Theolog. Sacramen. par.* 5. *disput.* 11. *sectio.* 1. *numer.* 32. Guttierex *Canon. qq. lib.* 1. *cap.* 18. *numer.* 10. dicens, sententiam Conclusionis universali totius Orbis praxi esse probatam, Castro Palao *de Sponsalib. disput.* 1. *punt.* 8. Covarruvias *de Sponsal. part.* 1. *cap.* 4. *numer.* 3. Abbas *in cap.* 2. *h. t. numer.* 4. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 1. *c.* 1. *num.* 3. & 4. Pirhing. *h. t. numer.* 17. cum communissima, 152

sima, & hodiæ certa aliorum, ita ut contraria opinio penitus derelicta, & universali Tribunalium praxi adversa sit.: Probatur ex *c. 2, de adult. & stup.* ubi ille, qui ob stuprum ad ducendam stupratam obligatus renuit nubere, jubetur excommunicari, & sic indirecte cogi ad nubendum, & *cap. Ex litteris* 10. *h. t.* ubi Pictaviensi Episcopo expresse mandat Papa, ut Sponsalia adimplere renuentem compellat: ibi: *Fraternitati tuæ mandamus, quatenus sic hoc tibi constiterit, eum moneas, & si non acquieverit monitis, Ecclesiastica Censura compellas, ut ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit) in uxorem recipiat & maritali affectione pertractet.*

153 Nec obstat, quod *cit. c.* 10. *h. t.* loquatur tantum de Sponsalibus juratis: Tum quia ibi tantum narratur facti contingentia, non autem disponitur, quod ex solo juramento consurgat vis, aut potestas compellendi ad Matrimonium, Sanchez *loc. cit. num.* 4. Tum quia subsequens ratio Conclusionis procedit de omnibus etiam non juratis Sponsalibus: videlicet, quod etiam Ecclesiasticus possit ac debeat quemvis compellere ad reddendum cuique id, quod ei ex justitia debet; etsi juramento aliquo obligatio contracta aut firmata non sit, *per vulgaria*, potestque, & debet non tantum jurantem, sed etiam simpliciter promittentem, aut contrahentem debitis Juris mediis ad observandum compellere, maxime ad istantiam partis *cap.* 1. *de Pact.* ibi.: *Aut inita pacta suam obtineat firmitatem, aut conventus (si se non cohibuerit) Ecclesiasticam sentiat disciplinam. Universi dixerunt, pax servetur, pacta custodiantur*, & *cap.* 3. *eod.* ubi Summarium sic habet: *Judex debet studiose agere, ut promissa adimpleantur*. Ubi, ut vides, Iura de quovis etiam non jurato pacto loquuntur.

154 Objicies I. *c. Requisivit* 17. *h. t.* ubi consultus Papa, quia faciendum de persona renuente adimplere Sponsalia etiam jurata, respondit: *Quod, cum libera debeant esse Matrimonia, monenda est potius, quam cogenda; cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.* Resp. In hoc textu vel ly *potius* sumi pro *prius*, ut sensus sit renuentem nubere, potius, id est *prius* monendam esse, quam cogendam, coactionem vero sequi primum debere, monitione nihil efficiente; uti explicat hic Glossa *Vers. Cum libera*, *arg. can. Non invenitur* 41. *caus.* 23 *q.* 4. vel textum loqui de casu, quo rationabilis causa obstat, ut si ex compulsione prudenter timenda forent gravia scandala; gravesque ac perpetuæ inimicitiæ; prout communiter interpretantur Doctores, & patet ex ratione textui subjuncta, videlicet, *quia coactiones difficiles solent exitus frequenter habere*. Et hac duplici responsione optime concordantur Jura, salvaturque justa Tribunalium praxis.

155 Objicies II. In obligationibus Facti nemo compelli debet: cum sufficiat, quod debitor interesse præstet, *arg. l. Stipulatione* 72. *§. Celsus, ff. de V. O.* ergo nullus ad Matrimonium, utpote Factum aliquod, compelli potest, sed sufficiet, si loco illius interesse præstet illi, cui promisit aut alias debet Matrimonium. Resp. cum Bosco *loc. cit.* Legem in antecedenti citatam locum non habere in iis, quæ æstimationem non suspiciunt, qualia sunt Matrimonia, utpote spirituale quid. Hinc etsi Sponsus v. g. dicat & offerat se, quod loco Matrimonii debiti velit eidem certam Summam pecuniariam, & etiam reliquum præstare interesse, non tenetur Sponsa accipere, sed instare apud Judicem potest, ut mediis competentibus renuentem cogat ad nubendum. Num autem, & quando pro remissione obligationis Matrimonialis pars una ab altera prætendere, vel accipere possit pecuniam; aut aliud temporale, dicemus infra *n.* 167. *& seq.*

156 Resp. II. Modus, & media, quibus renuens contrahere Matrimonium, an quod vigore Sponsalium aut alia ratione tenetur, compellendus est, sunt sequentia: videlicet, ut Judex renuentem ante omnia debito modo moneat, & adhortetur; adiunctis etiam minis; quatenus obligationi suæ satisfaciat; Dein vero, si monitione nihil efficit, adhibere debet carceres, aut alias pœnas corporis afflictivas, (si eas adhibendi occasionem habet) ac tandem, si nec his aliquid efficit, censura Excommunicationis compellere debet. *Primam* partem, quod prius moneri debeat renuens, tenent omnes ob textum clarum *c. Ex litteris* 10. *h. t.* ibi. *Moneas, & si non acquieverit monitis &c. compellas*, concordat *can. Non invenitur* 41. *caus.* 23, *q.* 4. ubi pro ratione, & modo præscribitur, ut monitio severitatem præcedat.

157 *Secunda* pars, videlicet, quod monitione aut minis nihil proficiens possit, ac debeat adhibere carceres, aut alias pœnas, docet Fagnanus *in c. Pervenit, de Adult. au.* 10. Barbosa *in Concil. Trid. Sess.* 25. *c.* 3. *de Reform. n.* 19. Marc. Ant. Genu. *in Pract. Eccle. q.* 780. *n.* 3. Castro Palao *de Sponsal. dis.* 1. *punct.* 8. *n.* 2. qui cum communi & hodie certa asserunt, Judicem Ecclesiasticum in causis tam civilibus quam criminalibus ad se pertinentibus, omnino posse carceribus & aliis pœnis corporis Laicos compellere, quin & debere hoc facere, antequam ad Censuras Excommunicationis aut Interdicti contra eos in præfatis causis procedat.

158 Eo quod licet olim de Iure communi censura Excommunicationis fuerit remedium ordinarium, quo pro executione sententiæ suæ uti debeat Iudex Ecclesiasticus, *arg. c. dilecto de Sentent. excom. in* 6. districto vero personalis, ac brachium sæculare fuerit remedium extraordinarium, seu subsidiarium, utpote, tunc solummodo adhiberi solitum, quando Censuris nihil efficiebatur, uti *loc. cit. numer.* 51. bene observat Fagnanus citans S. Congregationis Decretum: tamen hodie post Concilium Tridentinum res inverso ordine se habet, ita ut Censura Excommunicationis sit remedium extraordinarium secundarium ac quasi subsidiarium; executio vero realis, ut personalis sit remedium ordinarium, ac primarium, hoc ipso, quod hodie Iudex Ecclesiasticus Censuras adhibere non queat, quando executio realis aut personalis fieri potest; prout totum clare patet ex præfato *Concil. Trident. Sess.* 25. *de Reform. c.* 3. ibi: *Quamvis excommunicationis gladius nervus sit Ecclesiasticæ disciplinæ, & ad continendos in Officio populos valde salutaris; sobrie tamen, magnaque circumspectione exercendus est, cum experientia doceat, si temere, aut levibus ex rebus, incutiatur, magis contemni, quam formidari, & perniciem potius parere quam salutem. Quapropter &c. In causis Judicialibus mandatur omnibus Judicibus Ecclesiasticis, cujuscunque dignitatis existunt ut quandocunque executio realis, vel personalis in qualibet parte judicii, propria authoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo, quam definiendo a Censuris Ecclesiasticis, seu Interdicto: sed liceat eis si expedire videbitur, in causis Civilibus ad Forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus contra quoscunque etiam Laicos per mulctas pecuniarias, quæ locis piis ibi existentibus, eo ipso, quod exacta fuerint, assignentur; seu per captionem pignorum, personarumque districtionem per suos proprios, aut alienos executores faciendam, sive etiam per privationem beneficiorum, aliaque Juris remedia procedere, & causas definire. Quod si executio realis aut personalis adversus eos hac ratione fieri non poterit, sicque erga Judicem contumacia, tunc etiam eos Anathematis mucrone, arbitrio suo, præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus, ubi executio realis vel personalis, ut supra, fieri poterit, erit a Censuris abstinendum. Sed si dictæ executioni facile locus esse non possit, licebit Judici hoc spirituali gladio in deliquentes, uti si tamen delicti qualitas, precedente bina saltem monitione, etiam per Edictum, id postulet.*

159 *Tertia* tandem Conclusionis *n.* 156. positæ pars, videlicet, quod monitis & aliis mediis nihil proficientibus, renitentem etiam Censura Excommunicationis ad nubendum compellere possit, ac debeat Iudex Ecclesiasticus, est communis, & hodie controversia caret, utpote comprobata universali Tribunalium praxi; patetque clare tum ex *cap. Ex litteris* 10. *h. t.* ibi; *Si non acquieverit monitis Ecclesiastica Censura compellas, ut ipsam in uxorem recipiat;*

piat: Tum ex *Conc. Trident. loc. cit. §. Quod si executio &c.*

160 Sed quæres, quid Juris, si Judex ipsemet proprium sæculare brachium, aut familiam, qua renitentem capere, carcerare, aut personaliter perstringere posset, non habet? An tunc ante censuram teneatur implorare Judicis laici brachium, aut familiam? An vero hoc neglecto statim valeat Censuras adhibere? Ratio dubitandi, & negativam tenendi, videlicet, quod Censuras adhibere non possit, nisi prius brachium sæculare Judicis laici imploret, esse videtur; Tum quia juxta dicta supra *n. 158*, universaliter loquendo post Concilium Tridentinum *loc. cit.* Excommunicatio non amplius est medium ordinarium, sed extraordinarium: Tum quia idipsum insinuare videtur Concilium *loc. cit.* ubi dicitur, quod Judex Ecclesiasticus ante censuram personarum districtionem per proprias, vel N B. *alienos executores* facere debeat. Favet etiam ratio Conc. Tr. *loc. cit*, ad initium statim posita.

161 Nihilominus respondetur, Judicem Ecclesiasticum in casu, quo ipse manu, aut familia armatis caret, pro executione sententiæ suæ non teneri implorare brachium Judicis sæcularis, quamvis, si id ei expedire videbitur, facere possit. Patet responsio ex sæpe allegato textu Concilii Tridentini *Sess. 25. de reform. cap. 3.* ubi tunc tantum a censuris abstinendum vult, quando executio realis aut personalis ab ipsis Judicibus Ecclesiasticis *propria authoritate fieri poterit*; ergo a sensu contrario, si ab *ipsis propria authoritate fieri non poterit*, abstinere non tenentur. Dein, quando præscribit districtionem personarum ante adhibitas Censuras per proprias, aut *alienos* executores faciendam, non dicit, quod ea a Judicibus Ecclesiasticis *necessario* fieri debeat, sed tantum *quod liceat eis, si expedire videbitur*; consequenter non tenentur; cum nemo teneatur uti privilegio sibi ad libitum concesso, præsertim si expedire non videtur, prout sæpe contingit; cum ex eo, quod Judices Ecclesiastici invocent brachium Judicium laicorum, hi non raro præsumant petere revisionem Actorum, aut cavillare ejus sententiam, vel partes ad inobedientiam, & contumaciam excitare &c. Qui tamen Judices ad exhibendum brachium statim ac invocantur, tenentur, & nolentes exhibere a Judice Ecclesiastico spiritualibus pœnis cogi possunt. Covarruvias *Pract. qq. quæst 10 num. 1. arg. cap. 2. de Maledicis*, & ibi Glossa *Vers. Contra eum*, juncto *can. Administratores, causa. 23. q. 5.*

162 Porro illud etiam observandum cum Barbosa *de Offic. & potest. Episc. Allegat. 96. num 39.* & in Conc. Trid. ubi supra *n. 157.* Guttierez, Marc. Ant. Gen. & aliis, quod si Episcopus neglectis aliis mediis etiam ad damnum habitis illico censuras pro executione sententiæ contra renuentem Reum adhibeat, illicite quidem, tamen valide agat, censuræque sic inflictæ valeant, & vim suam habeant; uti cum aliis docet Barb. *de Offic. & potest. Episc. Alleg. 96. num 39.* & in Conc. Trid. *Sess. 25. de Refor. cap. 3. n 21.* ubi plures alios citat. Ratio est, quia Concilium *loc. cit.* non annullat censuram latam contra modum ibidem præscriptum, sed tantum injustam, ac illicitam declarat: Nam universaliter textus præscribens modum in quavis executione facienda; hanc admittit interpretationem, quod executio aliter facta non subjaceat nullitati, *arg. l. A D. Pio §. In Vendicatione, ff. de re jud.* & ibi Bartolus *n. 8.*

163 Quæritur III. Quid Juris, si adhibitis omnibus mediis, etiam censuris, Reus nihilominus renuat nubere? Resp. I. Talem finaliter non posse cogi ad nubendum, sed debere dimitti & absolvi; præsertim si advertatur magna animorum aversio, ita ut ex futuro Matrimonio timendæ forent perpetuæ inimicitiæ, jurgia, scandala &c. Sanchez *lib. 1. disp. 29. n. 4. & 8.* Gloss *fin. in c. 2. de Adult.* Covarruvias *de Sponsal. p. 1. c. 4. n. 3. & seqq.* Joan. Andreas *in cap. Ex litteris 10. h. t. n. 12.* & ibi Ancharanus *num. 5.* Guttierez *de Juram. par. 1. c. 51. numer. 4.* cum communi aliorum, *arg. c. Requisivit 17. h. t.* ibi: *Cum libera debent esse Matrimonia, monenda est potius, quam cogenda; cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere*; quod intellige de finali, & nimia coactione, juxta dicta supra, & *c. Ex litteris 10. h. t.* ubi Censuris compelli jubetur renuens nubere, *nisi rationabilis causa obstiterit*: atqui revera videtur obstare ratio, si Judex ex circumstantiis prudenter colligere potest, præfatam animi aversionem; ergo: præsertim cum expediat, ut Ecclesia ad vitandam majus, admittat minus malum, majus, autem videtur malum, oriri perpetuas inimicitias, ac jurgia, quam frangere Sponsalia. Accedit, quod Judex a coactione nimia & finali desistens prosit ipsi etiam Actori, utpote cujus damnum grave ex Matrimonio petito secuturum avertit, sicut prodest & favet denegans gladium petenti ad se occidendum Sanchez *loc. cit.*

164 Imo ob dicta Jura, & rationes Sanchez *l. c. n. 4. 7.* plures alios citans, Covarr. *de Sponsal. p. 1. c. 4. § 4. n. 5.* & alii volunt, Judicem omnino abstinere posse a Censura, si prudenter prævidet, quod illa nihil efficiat, uti prævidere potest, si animi aversio nimia dignoscitur.

165 Porro. Non est absolute necesse, ut Juridice constet Judici de scandalo, aut alterius gravis mali periculos secuturo ex futuro Matrimonii contractu, sed sufficit, si Judex ex circumstantiis prudenter arbitretur, scandala, aut continuas inimicitias esse timendas. Sanchez *loc. cit num. 6. arg c. Requisivit h. t.* ibi: *monenda est potius quam cogenda, & c. 2. eod.*

166 Objicies contra conclusionem, textum Conc Trid. *Sess. 25. de reform. c. 3.* ubi ad finem de Excommunicatis sic habet: *Excommunicatus quicunque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad Sacramenta, & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur, sed si obdurato animo Censuris innexus in illis per annum insorduerit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit*; ergo idem dicendum de illo, qui jam excommunicatus, ut nubat, nubere renuit, & in Excommunicatione insordescit, Resp. Hunc textum in causa Matrimonii, utpote in quo libertas de essentia est, *arg. c. 17. h t.* cum concordantus, non procedere; cum Jura ipsa velint, neminem finaliter esse cogendum ad Matrimonium, esseque abstinendum a censuris: si rationabilis causa obstiterit per Jura supra *n. 163.* citata. Quibus accedit universalis Ecclesiæ praxis & consuetudo, optima Legum interpres, *L. 37. ff de Legib.* quæ habet, ut dicta Concilii dispositio contra insordescentem in Excommunicatione, ob non contractum Matrimonium lata, minime observetur: quamvis observari possit ac debeat, si in causa Matrimoniali Reus excommunicatur ex eo, quod renuat seductæ dare dotem, aut compensare damnum eidem ob deflorationem injuste illatum; quia ad hoc finaliter cogi potest ac debet; cum ad hujus executionem libertas essentialiter non requiratur, uti ad Matrimonium. Et ex hoc discrimen inter coactionem ad Matrimonium & coactionem ad dotandum, aut restituendum, est bene notandum.

167 Quæritur IV. An ex eo præcise, quod quis obligationem nubendi, qua alter eidem ob Sponsalia obstrictus est, remittat, prætendere, aut pacisci possit compensationem pecuniariam, dicendo v. g. si mihi das centum aureos, remittam tibi obligationem mihi nubendi, quam per Sponsalia mecum inita contraxisti secus te non dimitto: Item an Judex ex eo præcise, quod quis nubere renuat, ad compensationem pecuniariam adigere renuentem valeat? Resp. I. Certum est, quod, si ex remissione talis obligationis pars remittens patiatur aliquod damnum v. g. quia æque commodas nuptias acquirere amplius non potest vel quia jam multas fecit expensas, possit petere compensationem, pecuniariam ab altera parte, causam resiliendi justam non habente, possitque, ac debeat Judex tali absque legitima causa nubere renuenti dictam compensationem imponere. Sanchez *lib. 1. disp. 30. num. 14.* Barbosa *in c. Gemmam h. t. num. 9. & 10. casu 4. num. 181.* & alii. Videtur carere controversia: Imo tenetur talis ante omnem Judicis sen-

ten-

tentiam damnum injuſte illatum reſarcire; cum quivis injuſte damnificans ad hoc teneatur, *arg. ſapecit. l. un. C. de ſent. quæ pro eo*, *& c. fin. de injur. & dam.* Ratio patet; quia cum contrahens Sponſalia ex juſtitia teneatur ſervare fidem, & ſine cauſa legitima eam non ſervans alteri faciat injuriam; ac inſuper, ut ſupponitur, injuſte inferat damnum; utique pro hoc pars innocens ſatisfactionem prætendere poterit, & Judex, ut præſtetur, mandare debebit, ſi Matrimonium, ad quod finaliter cogi non poteſt, ſine legitima cauſa remittat; ſiquidem Judex ex officio tenetur compellere ad reddendum cuique quod ſuum eſt, & ex juſtitia debitum. Imo tenetur talis ante omnem Judicis ſententiam damnum injuſte illatum reſarcire, cum quivis injuſte damnificans ad hoc teneatur, per Jura primum citata.

168 Infertur, quod, quia ex diſſolutione Sponſalium alteri parti præſertim Sponſæ ordinarie aliquod conſurgit præjudicium & damnum, utpote quæ ex eo, quod jam aliquando fuerit alteri deſponſata, non amplius ita æſtimatur, ſed jam aliqualiter vilipenditur, & ſuſcipionibus ſubjacet, indeque nuptias æque honeſtas & accommodas acquirere amplius nequeat, ordinarie pro remiſſione obligationis dictæ, compenſationem pecuniariam prætendere, ac paciſci, Judexque concedere poſſit: Imo ſine cauſa reſilientem ad eam compellere debeat; quamvis ſi pars innocens nimium prætenderet, moderari, ac arbitrio ſuo juſto debitam quantitatem taxare poſſet, & deberet, niſi pars reſiliens prætenſioni etiam immodicæ libere conſentiret, *ſcienti enim & conſentienti non ſit injuria neque dolus*, *c. ſcienti de R. J. in 6.*

169 Reſp. II. Etiamſi ea diſſolutione Sponſalium pars innocens nullum patiatur damnum poteſt nihilominus ab altera parte, quæ ſine legitima cauſa ab obligationis vinculo liberari vult, aut nubere renuit, ſatisfactionem prætendere, ac paciſci: poteſtque eam Judex non tantum concedere, ſed etiam debet ad eam compellere Reum, ſi nullam aliam legitimam habet reſiliendi cauſam; quam quia nubere huic, cui promiſit, non vult, eamque averſatur. Hanc concluſionem docet Gobat. *tractat.* 10, *cauſ.* 4. *a num.* 177. eamque praxi plurium Diœceſium firmatam dicit; idem amplius *cauſ. 6. ib.* docet: & ex conſequenti idem tenent etiam omnes alii qui docent, quod Sponſalibus adjici poſſit pœna ſolvenda ab eo, qui abſque legitima cauſa a Sponſalibus reſilit, probarique poteſt iiſdem fundamentis, de quibus vide *§. ſeq. a nu.* 188 ſi enim ante Sponſalia poteſt apponi pœna, ne quis injuſte reſiliat, etiam poteſt poſt illam apponi, & dici: non te dimittam ſine juſta cauſa, niſi pendas mihi tot pecunias.

170 Confirmatur: poteſt pars innocens ex diſſolutione Sponſalium nullum damnum patiens petere, ut abſque legitima cauſa injuſte reſiliens, aut reſilire volens corporaliter puniatur, imo etiam excommunicetur, debetque Judex ita petenti deferre, imo ipſa inſtantiam non faciente dictas pœnas ex officio infligere per dicta ſupra *numer.* 156. *arg. c. Ex litteris* 10. *h. t.* & *Concil. Trid. ſeſſ.* 25. *de refor. cap.* 3. ergo etiam poterit pœnam pecuniariam pro ſua ſatisfactione prætendere. Nam *cui licet, quod eſt plus, licet atque quod eſt minus*, *l. cui* 53. *de R. J. in* 6. pœna autem pecuniaria levior eſt quavis pœna corporali, *l. In ſervorum*, *§ fin. de Pœnis*, conſequenter poteſt etiam, quin & debet Judex, ita petenti deferre, & nolentem adigere, ut injuſte reſiliens ſatisfactionem pecuniariam præſtet parti innocenti; præſertim cum alias de Jure Judex in pœnis infligendis ſemper, quantum fieri poteſt, debeat incipere a pœna minori, *arg. c. Veritatis*, juncta Gloſſa V. *Excommunicationis*, *de Dolo & contum.* & *c. Quoniam*, *§. In aliis*, *ut lite conteſtata* ac *l. Relegati*, *ff. de Pœnis*, dictumque eſt amplius *lib.* 2. *tit* 14. *de Dolo*, *& contum. §.* 5. *numer* 128.

171 Confirmatur II. Poteſt juxta omnes pars innocens injuſte reſilientem accuſare, item poteſt petere, ut carceretur, excommunicetur &c. ergo, ne hoc faciat poteſt exigere pecunias, cum juxta communem DD. teſte Gobat *loc. cit. num.* 180. pro Jure accuſandi liceat paciſci de Summa pecuniaria.

Confirmatur III. Qui abſque legitima cauſa a Sponſalibus reſilit, & nubere renuit, injuſte agit, gra- 172
vemque pretio æſtimabilem infert injuriam parti innocenti, uti cum communiſſima aliorum bene docet Sanchez *lib.* 1. *diſp.* 27. *numer.* 2. eo quod omnis contractus, qualis etiam ſunt Sponſalia, ex juſtitia obliget, per vulgata; ergo pro ſatisfactione hujus injuriæ competentem exigere poteſt, & Judex ad inſtantiam mandare debet ſatisfactionem etiam pecuniariam cum univerſaliter injuriæ illatæ etiam ſatisfactione pecuniaria redimi, ac puniri poſſint ac ſoleant, ut patet in aliis contractibus, uti notat Sanchez ubi ſupra *numer.* 14.

Confirmatur IV. praxi Tribunalium, qua conſtat 173
quod ab injuſte reſiliente petatur, & acquiratur compenſatio pecuniaria, etſi de damno non doceatur. Gobat tres enumerat Diœceſes hanc praxin habentes.

Obiicies. Matrimonium eſt quid ſpirituale, & æſti- 174
mationem non recipit; ergo pro dimiſſione illius ab altero promiſſi exigi aut recipi nihil poteſt. Reſp. Conceſſo *Ant.* negando *conſeq.* & ſuppoſitum, quia in tali caſu pars innocens non petit aliquid principaliter pro Matrimonio dimittendo, ſed vel pro damno emergente, vel (ſi hoc abeſt) pro injuria ſibi illata aut inferenda, vel pro remiſſione Juris Reum accuſandi, eumque pœnis ſubiiciendi; quæ cuncta æſtimationem accipiunt.

Dices. Matrimonia debent eſſe libera, *arg. c. Gemmam h. t.* atqui talia non eſſent, ſi nubere renuens ſub pœna pecuniaria ad illud adigi poſſet; cum talis timore pœnæ Matrimonium coactus iniret; ergo. Ad hanc Inſtantia patebit *§. ſeq.* n. 191. & 194.

Interim notandum, quod, ſi nullum ex diſſolutio- 175
ne Sponſalium ſequatur damnum parti innocenti, ſatisfactio pecuniaria pro ſola injuria ob injuſtam Sponſalium fractionem illata, debeat eſſe moderata: & non exceſſiva, conſequenter non arbitrio petentis, ſed Judicis pro diverſitate perſonarum, ac circumſtantiarum prudenter taxanda; niſi forſan pars reſiliens libere conſentiat plus æquo petenti parti innocenti; quia cum quivis rerum ſuarum moderator & arbiter exiſtat *l. In re mandata. C. Mandati* utique plus quam debet, libere dare poteſt, & forſan ideo facit, ut cito liberetur a vinculo & vexa, aut ut alteri, cui vult, cito nubere valeat; Nec exinde ulla irrogatur ei injuria; cum *Scienti & conſentienti non fiat injuria neque dolus*, *c. Scienti 27. de reg. jur. in 6.*

§. VI.

De Arrhis, Pœnis, & conditionibus Contractui Sponſalitio appoſitis.

S U M M A R I U M.

176 *Arrha quid? Quomodo differat a Pœna?*
177 *Arrha licite apponitur Sponſalibus.*
178 *Et quidem in quavis quantitate & ſpecie.*
179 *Injuſte reſiliens perdit Arrham, nubens vero illam iterum acquirit.*
180 *Niſi aliud habeat conſuetudo.*
Arrha eſſe non præſumitur, niſi exprimatur. Ibid.
181 *Accipiens Arrham in duplo reſtituere debet, ſi injuſte ceſſit.*
182 *Niſi ſit minor ætate.*
183 *Poſſunt convenire partes, ut in quadruplo reſtituatur.*
184 *Utraque pars dare, & accipere poteſt Arrham.*
185 *Juſta ex cauſa reſiliens non in duplo, ſed in ſimplo reſtituere tenetur Arrham.*
186 *Imo nec in ſimplo, ſi pars altera culpabiliter ponat cauſam, quod Matrimonium non ſequatur.*
187 *Secundum aliquos non licet apponere pœnam Sponſalibus;*
188 *Probabilius eſt contrarium.*

Quia

189 *Quia non est contra Jus naturale.*
190 *Nec contra humanum.*
191 *Nec contra rationem Legis.*
192 *Probatur ex Jure Civili.*
193 *Non est contra Jus Canonicum. Et n. seq.*
195 *Probatur ulterius, & solvitur instantia, Et numer. seqq.*
197 *Probatur a paritate Arrhæ.*
198 *Probatur ulterius ex utroque jure.*
199 *Solvuntur objectiones. Et n. seq.*
201 *De conditionatis Sponsalibus, si Papa dispensaverit. Remissive.*

176 QUæritur I. An, & quomodo in contractu Sponsalitio possit tradi Arrha, & ad quem pertineat Matrimonio secuto, vel non? Ante Responsionem notandum *Arrham* ad propositum esse id, quod traditur Sponso, vel Sponsæ in argumentum seu signum, atque firmationem Sponsalium contractorum. Bosco statim infra cum aliis. Est autem inter *Arrham*, & *pœnam* hæc differentia, quod *Arrha* sit aliquid traditum, amittendum, vel restituendum ab eo, qui injuste resilit. *Pœna* vero sit aliquid in futurum primum solvendum ab injuste resiliente, ut cum Sanchez *lib. 1. de Matrimon. disp. 35. num. 4.* & aliis bene observat Bosco *in Theolog. Sacrament. disp. 21. sect. 1. concl. 11. n. 328. H. N.*

Resp. I. Licite & valide in contractu Sponsalitio tra-
177 di, & accipi possunt Arrhæ. Sanchez *l. c. num. 12.* ubi dicit, convenire in hoc Doctores, Bosco *loc. cit. concl. 10.* Pirhing *h. t. num 25.* Castro Palao *de sponsal. disp 1. punct. 12. §. 1. num. 5.* Alciat. Bartol. cum communi & certa aliorum, ob clara Jura *l. Arrhis 3.* & *l. Mulier 5. C. de Sponsalibus*, ubi ad longum disserit de *Arrhis*,, simulque disponitur, quando & quomodo sint restituendæ.

178 Resp. II. *Arrhæ* tradi possunt in quavis quantitate ac specie, v. g. etiam fundus, domus &c. arrhæ loco tradi potest. Sanchez *lib. 1. disp. 35. num. 9. & 12.* Bosco *loc. cit. num. 318.* Hostiensis *in Summa de Spons. §. 1. nu. 1.* Covarruvias *de Matrim. par. 2. cap 3 §. 7. num. 11.* Castro Palao *loc. cit. num. 6.* & alii sat communiter contra Joan: Andream *in c. Gemmæ 29. h. t. num. 9.* & ibidem *Abbatem nu. 8.* ac alii volentes, quod, si Arrhæ tanta sit quantitas ut considerata qualitate personarum timor eam amittendi adigat ad Matrimonium, ea non licite, nec valide, apponi valeat. Probatur autem Conclusio nostra ex eo, quod Leges *numer. præcedent.* allegatæ traditionem Arrhæ concedentes, universaliter ac indistincte loquantur, uti legenti patet, consequenter indistincte, ac universaliter intelligi debeat, *arg. l. de pretio, ff. de Public. in rem action.* Confirmatur, juxta Leges *numer. 177.* allegatas potest conveniri, ut resiliens a Sponsalibus Arrham in triplo, vel quadruplo restituat; quin lædatur necessaria libertas Matrimonii: ergo statim ab initio tanta quantitas Arrhæ tradi potest. Eadem Conclusio magis adhuc firmabitur ex conclusione *numer. 188.* ponenda, ubi dicemus etiam pœnas apponi posse Sponsalibus solvendas ab injuste resilien-te.

179 Resp. III. Arrham, quam in contractu Sponsalitio quis tradit, ipso facto perdit, si injuste Sponsalibus resilit; Matrimonio autem secuto denuo acquirit, Sanchez *lib. 1. disp. 36. num. 2.* Covarruvias *de Matrim. part. 2. cap. 3. §. 7. num 13* Sylvester. *V. Sponsalia q. 9. arg. cit. l 3. & l. 5. C. de Spons.* Ratio est; quia Arrha traditur in signum, & quasi pignus futuri Matrimonii. sicut traditur in contractu venditionis; ergo, sicut si quis a contractu venditionis sine legitima causa, resilit, Arrham perdit, *princ. Instit. de Empt. vendit.* & econtra illam contractu adimpleto iterum acquirit, pariter de Arrha in signum Matrimonii tradita dicendum erit.

180 Observat tamen bene Layman *lib. 5. trat. 10. par. 1. cap. 1. num. 8.* consuetudine receptum esse in pluribus locis, presertim Germaniæ, quod etiam secuto Matrimonio Arrha aliquando tradita non amplius restituatur, sed maneat recipienti, sicut jocalia, & alia ex Sponsalitia largitate invicem donata, quæ cæteroquin ab Arrhis in hoc distinguuntur, quod non dentur in signum aut pignus futuri Matrimonii; sed in signum affectus vel amoris: imo quando quid datur, & non exprimitur, quod detur in signum seu pignus Matrimonii *auf die Khee*, censetur ex Sponsalitia largitate datum, ut bene advertit Sanchez *l. 1. dis. 35. n. 1.* & sequitur Bosco *loc. cit. n. 312.* ac alii.

Resp. IV. Quando unus solus tradit Arrham, & 181
recipiens illam injuste resilit a Sponsalibus, in duplum restituere debet, id est, Arrham, quam accepit? & insuper tantundem de patrimonio suo, Sanchez *lib. 1. disp. 36. num. 7.* Pirhing *h. t. numer. 25.* Abbas *in cap. Gemma, h. t. num. 8.* Layman *loc. cit.* & communis aliorum, *arg. l. Mulier 5. C. de sponsal.* ubi Summarium sic habet: *Qui contraxit sponsalia, & ea non vult exequi; si est ætatis legitimæ, Arrhas, quas accepit, restituet duplicatas.* Concordat textus statim adducendus.

Dicitur autem notanter in Conclusione: *Nisi sit Mi-* 182
nor; quia limitationem hanc citata Lex ipsamet apponit, tam in Summario, quam in textu: in Summario illis verbis: *Si minor, solum, quas accepit*, in textu Legis vero illis verbis: *Mulier juris sui constituta, Arrharum Sponsalium nomine usque ad duplum teneatur, id est, quod accepit, & aliud tantundem, nec amplius, si post completum vigesimum quintum annum, vel post impetratam veniam ætatis hujusmodi Arrhas accepit. In simplum autem, id est, tantummodo in id, quod accepit, si minoris ætatis est.* Et hæc de Jure, ac seclusa speciali conventione.

Nam possunt convenire inter se Sponsi, quod Arrhæ 183
etiam in majori quantitate, v. g. in triplo, vel quadruplo restituantur, uti aperte habetur citata *l. Mulier*; ibi: *Nisi specialiter ex communi consensu inter contrahentes de quadrupli ratione placuerit.*

Resp. V. Si uterque contrahentium Arrhas dedit, 184
ac recepit (prout bene fieri posse docet Sanchex *lib. 1. disp. 35 num. 13.* Bosco *loc. cit. num. 321.* & alii; cum leges absolute loquantur) tunc injuste resiliens perdit quas dedit, & debet restituere quas accepit, Sanchex *loc. cit. disp 36 num. 9.* Bosco *loc. cit.* Pirhing. *h. t. num. 25.* & alii, *arg. cit. l. Mulier 5 C. de sponsal.* ubi universaliter dupli restitutio imponitur accipienti Arrhas, si injuste resilit; quæ restitutio observatur, si modo in Conclusione posito sit. Limita Conclusionem in Minore, uti *numer. 182.*

Resp. VI. Quæ dicta sunt de amissione Arrhæ ac 185
restitutione in duplum intelligi debent, si injuste quis resilit a Sponsalibus: siquidem quando ex justa ac legitima causa id facit, Arrham, quam dedit, non perdit, nec receptam in duplum restituere tenetur, sed satisfacit, quod accepit restituat. Sanchez *lib. 1. disp. 36. num 4.* dicens, ita docere universos, Layman *loc. cit. num. 8.* Engel *h. t. num. 7.* cum communi, *arg. l. Arrhis, 3. C. de Sponsal.* Ratio est; quia cum amissio Arrhæ traditæ, & in duplo restitutio acceptæ constituta habeatur in pœnam; pœna autem esse non possit, ubi non est culpa *l. Sancimus 22. C. de Pœnis*, palam est, eum, qui legitima ex causa, adeoque absque culpa resilit, præfatam pœnam non incurrere, consequenter nec Arrham traditam amittere, nec receptam in duplo restituere debere, sed satisfacere, si, quod recepit, restituit.

Imo si pars Arrham tradens, culpabiliter ponat 186
causam, quod Matrimonium non sequatur, aut recipiens Arrham juste resilire possit, v. g quia est in culpabili mora Matrimonium contrahendi, & interea alteruter Sponsorum moritur, vel quia Sponsa fornicatur, aut alias injuste ponit impedimentum Matrimonii, acceptam Arrham etiam in simplo restituere non tenetur, sed retinere potest tam eam recipiens quam hæredes ejus. Sanchez *lib. 1. disp. 36. a num. 4.* Sylvester *vers. sponsalia q. 9. dicto 4.* & Glossa *in l. Arrhis, & in leg. Mulier, de sponsal. arg. cit. l. Arrhis, C. de sponsalibus*: ubi postquam statuit Legislator, ut Arrhæ, Sponsaliorum nomine datæ, si interea Sponsus, vel Sponsa decesserit, restituantur, statim addit: *nisi causam, ut nuptiæ non celebrarentur, defuncta persona jam præbuit.* Ratio est; quia dum ta-

lis

sis persona sit in culpa, quod Matrimonium non sequatur, mentio sentit pœnam, amissionem nempe Arrhæ: sancitur enim, *ibi esse pœnam, ubi & noxa est*, *cit. leg. Sancimus, C. de Pœnis*.

187 Quæritur II. An Sponsalibus etiam apponi possit *Pœna Conventionalis* solvenda ab eo, qui ab illis resilit: vel. gr. an sponsi tali, aut simili modo convenire possint? *Quicunque inter nos a Sponsalibus resilit, teneatur alteri in pœnam solvere 100 florenos*. Ratio dubitandi ac negativam tenendi est, quod utrumque Jus talem appositionem pœnæ prohibere, ac irritare videatur, addita causa; quia *libertas debet esse in contrahendo Matrimonio*, quæ libertas læderetur per pœnæ appositionem, dum multi timore solvendæ pœnæ appositæ Matrimonium inirent, quod absente pœna neutiquam contraherent. Videamus textum utriusque Juris: nam Jure Civili *l. Mulier 5. C. de Sponsalib.* expresse ita statuitur: *Extra definitionem Legis hujus, si cautio pœnam stipulationis continens fuerit interposita ex utraque parte nullas vires habebit; cum in contrahendis nuptiis* libera potestas esse debeat; cui concordat *l. Titia 134. ff. de V. O. ubi contra bonos mores & inhonestum* esse dicitur, *vinculo pœnæ Matrimonia adstringi sive futura, sive jam contracta*. Jure Canonico idem videtur statutum *c. Gemma 29. h. t.* ubi contra appositionem pœnæ in Sponsalibus factam ita definit Papa: *Cum itaque libera Matrimonia esse debeant & ideo talis stipulatio propter pœnæ appositionem sit merito improbanda, mandamus; quatenus si est ita, eundem ut ab extorsione pœnæ desistat, Ecclesiastica censura compellas*. Propter hæc itaque Jura & rationes eorum ad Quæstionem negative respondet Sanchez, & addit (sed male) ita docere Omnes, docet tamen idem communissima Doctorum, ut Abbas *in c. Gemma 29. hoc tit.* & ibi Barbosa *numer. 1.* Jo: Andreas *num. 9.* Covarruvias *de Sponsal. par. 2. cap. 3. § 7. num. 7.* Sanchez *de Matrim. lib. 1. disp. 30. num. 2.* Guttierez *de Matrim cap. 17 in princ.* & ut dixi communissima aliorum: qui ore fere concordi rationem differentiæ, cur liceat apponere Arrham, & non pœnam, istam assignant; quia, cum Arrhæ illico & actu traduntur maturiori Consilio traduntur, pœnæ vero, quia primum in futurum solvendæ apponuntur, facilius & inconsiderate promittuntur solvendæ; eo quod quilibet proclivior sit (ait ex Bartol. Barbosa *loc. citat. numer. 3.*) ad verba ex ore, quam ad pecunias de crumena depromendas. Et hinc putant, lædi libertatem Matrimonii per appositionem pœnæ, non item Arrhæ, verum his non obstantibus.

188 Resp. itaque, licitum, & validum est in Sponsalibus apponere pœnam solvendam ab eo, qui ab eis injuste resilit. Ita docet Bosco *in Theolog. Sacram. d. 21. de matrim. sect. 1. concl. 12.* ubi Conclusionem insigniter probat; eandem sententiam tanquam probabiliorem defendit Pontius *de Matrim. lib. 12. cap. 19. num. 8* Eandem sequitur Layman *lib. 5. tr. 10. par. 1. cap. 1. num. 8.* Coninch. *disp. 22. dub 5,* Engel *hoc tit.* Diana *par. 3. tract 4. resol. 281.* eidem adhærere videtur Suarez *Tom 2. de Rel. lib. 2. de Jurament. cap. 23. num 5 in fine*. Vasquez *de Opusc. de Testam. cap. 3. num 28.* Castro Palao *de Sponsal. disp 1. punct 9 num. 3.* Gobat *tract. 10 casu 4. a num. 172.* Barbosa *in c. Gemma 29. h. t. num. 89.* Perez *de matrimon. disp. 7. sect. 1. num. 6.* Godofr. *in leg. Titia, ff. de V. O. vers. Quia inhonestum*, & alii: proin male dicit Sanchez *loc. citat.* contrarium docere universos.

189 Probatur. Nec Jure naturali, nec positivo prohibitum est apponere pœnam, ne quis resiliat a Sponsalibus: ergo. Non Jure naturali, uti fatentur omnes etiam Adversarii, clareque patet: tum quia ostendi non potest; tum quia ipsemet Deus injuste resilienti apponit pœnam: & quidem æternæ damnationis, atque Ecclesia pœnam pecuniariam, carceris, & excommunicationis infligit, qui utique contra Jus naturæ non faciunt.

150 Neque Jure positivo: Et quidem non Jure Civili per Leges *num. 187.* citatas; quia illæ Leges tantummodo loquuntur de tempore antiquo Romanorum, consequenter ad appositionem pœnæ. ne quis etiam juste resiliat: sciendum namque, quod tempore antiquo quivis pro libitu licite, ac valide, adeoque juste potuerit resilire non tantum a Sponsalibus *leg. 1. C. de Sponsalibus*, ibi: *Alii desponsatæ renunciare conditioni, & nubere alii non prohibentur*: sed etiam ipsum Matrimonium jam rite contractum dissolvere: dummodo resiliens vellet subire pœnam a Lege resilientibus statutam, videlicet amittere Arrham, dotem, & donationem propter nuptias, prout patet ex toto *Tit ff de Divortiis, & l. Neque 14. C. de Nuptiis*, ubi libertas non tantum contrahendi, sed etiam dissolvendi Matrimonium statuitur. Hinc ne ista a jure concessa libertas a Sponsalibus, & Matrimonio pro libitu licite ac valide, sicque juste resiliendi per appositionem pœnarum minueretur, prohibuerunt Jura *num. 186.* citata alias, quam Legibus positæ sunt, apponere pœnas, ne quis etiam juste resiliat; quibus concordat etiam *L. 2. C. de Inutili stipulatione*, ibi: *Libera matrimonia ab initio esse placuit; ideoque pacta, ne liceret divertere, valere; & stipulationes, quibus pœnæ irrogarentur ei, qui quære divortium fecisset, ratas non haberi constat*; & *l. si stipulatio 19. ff. de V. O.* ubi etiam ratio ulterior additur: *Quia contenti esse debemus pœnis Legem comprehensis*. Quoniam vero ista libertas pro libitu, & sine legitima causa a Sponsalibus & Matrimonio resiliendi per Legem Evangelicam, & SS. Canones est sublata ita ut sine legitima causa etiam a Sponsalibus licite ac juste resilire nullus possit, allegatæ hactenus Leges Civiles pro moderno tempore non quadrant, aut plus non probant, quam quod non liceat apponere pœnam, ne quis etiam juste, seu ex legitima causa per Canones approbata resiliat.

Confirmatur: Ratio Legis antiquæ prohibentis alias quam Legis apponere pœnas, fuit, ut conservaretur plenissima libertas semper & pro libitu, valide, ac licite dissolvendi Sponsalia ac Matrimonium, prout patet legenti textum; atqui hæc ratio Legis universim de facto cessat; cum dicta plenissima libertas de facto sit sublata, & translata in necessitatem moralem nubendi, nisi legitima causa excuset; ergo cessat etiam Lex ipsa dictam appositionem pœnæ prohibens; quia ratione Legis universim cessante, cessat Lex ipsa, *arg. leg. In omni ff. de Adopt.* cum ratio Legis sit anima Legis, *leg. Cum ratio ff. de Portion.* 191

Confirmatur II. Ex recentiori dispositiona Juris Civilis *Novell. 18. Leonis Imperatoris*, ubi expresse conceditur, licitumque & validum agnoscitur, apponere pœnam, ne quis injuste a Sponsalibus resiliat: placet adducere totam *Novellam* ita sonantem: „ In 192
„ omnibus rebus, & dictis, quod præstantius sit seligi, reprehendendum non est. Atque tunc quidem
„ ut aliquid sequare, aut declinandum censeas, non
„ eorum, qui aliquid aut faciunt, aut dicunt, habenda ratio: sed eorum, quæ fiunt, ac dicuntur co-
„ gnoscendus status est. Idcirco quod consuetudini pla-
„ cuit, ut in Sponsaliorum reprobationibus pœnæ
„ imminerent iis, qui reprobare instituerent, id in
„ legis authoritatem collocamus. Arbitror enim id,
„ quod consuetudini visum est, ea lege, quæ de hu-
„ jusmodi rebus lata est, nihil improbabilius esse, ac
„ res ipsas referre in melius. Nam quum lex Arrhæ
„ perditione, aut in duplum restitutione solum teme-
„ ritatem puniat, hæc definitum pactoque constitu-
„ tum in Sponsaliorum rescissione subiri damnum vult.
„ Ac sane, ne (ut fieri assolet) Sponsalia sursum
„ deorsum ferantur, hoc mihi (quemadmodum di-
„ xi) majorem obtinere vim videtur. Solius enim
„ arrhæ perditio, quæ in eum, qui dedit, ac Spon-
„ salibus non acquiescit, constituta est, ejusque in
„ duplum restitutio, quam mulctam is, qui arrham
„ cepit, deindeque in pacto convento non persistit,
„ sustinet, ut propter pene levitatem ad pactorum
„ rescissionem, qui id facere cogitant, facilius fe-
„ rantur, facit. At ex pacto definitæ pene gra-
„ vius damnum sibi obvenire videns inconstans ille
„ tardior omnino ad divellenda Sponsalia fiet.
„ Quod sane nos etiam nuptialibus contracti-
bus

„ bus magis conducibile fore animadvertentes, quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus. Ex arrhæ siquidem perditione faciles Sponsaliorum eversiones video: ex pœnæ solutione non item. Nam gravius dispendium (pacto enim constituta pœna arrha major prorsus atque gravior est) vel invitum inhibens, animi inconstantiam acquiescere illis, quæ antea de Sponsalibus placuerunt, compellet. Sic igitur quod a consuetudine confirmatum est, quemadmodum hactenus, ita deinceps & obtineto, & causas dijudicato: tum etiam qui sponsalia avertit, pœnæ exactione ferito.

193 Probatur quod neque Jure Canonico sit prohibitum, quia, si in hoc Jure esset prohibitio, esset *in c. Gemma* 29 *h. t.* atqui in hoc capitulo non prohibetur; quia ibi est sermo de Sponsalibus invalidis, utpote infra septennium celebratis, a quibus, quia juste resilire quivis poterat, merito Papa improbavit pœnam eis ad hoc appositam, ut illam solvere teneretur resiliens.

Nec dicas rationem ibidem appositam, videlicet, quia libera debent esse matrimonia, militare universaliter; quia hoc statim *num. seqq.* improbabimus.

194 Probatur: si ex Juris ratione desumeretur prohibitio appositionis pœnæ solvendæ ab eo, qui injuste resilit, esset: quia per hanc læderetur libertas ad Matrimonium requisita, prout fatentur uno ore Adversarii, eo quod hanc rationem tam Leges Civiles, *L. 5. C. de Sponſ. & l. Titia, ff. de V. O.* quam Jus Canonicum *cit. c. Gemma* 29. *h. t.* allegant; atqui ex hac ratione minime desumitur dicta prohibitio; quia contractis rite Sponsalibus in Lege Evangelica, nulla pars libertatem amplius habet a Sponsalibus pro libitu resiliendi; cum, ut omnes etiam Adversarii concedunt, Sponsalia sub peccato mortali, adeoque sub pœna æterna obligent; consequenter Sponsis libertatem moralem Matrimonium contrahendi, vel recusandi adimant, eisque necessitatem moralem nubendi imponant: ergo.

195 Confirmatur: Deus & Ecclesia gravioribus pœnis, quam sit illa pecuniaria a Sponsis conventionaliter sibi mutuo imposita, cogunt & adigunt Sponsos ad Matrimonium ineundum, & tamen exinde non tollitur, nec læditur libertas ad illud requisita: ergo nequidem per pœnam minorem, *arg. L.* 22. *ff. de Adult.* Probatur *Ant.* Deus & Ecclesia sub pœna æterna ad id Sponsos obligant? Ecclesia insuper sub pœna corporalis carceris v. g. item sub pœna Excommunicationis ad idem adigunt per dicta supra *a n.* 157. quævis autem harum pœnarum gravior est, quam præfata pecuniaria, cum utique pœna æterna major sit temporali, uti patet, & corporalis major pecuniaria *arg. l. In servorum, §. fin. ff. de Pœnis*. Excommunicatio autem gravissima sit in Ecclesia pœna.

196 Nec dicas. Plures homines plus timere amissionem pecuniariam, quam pœnam æternam, vel excommunicationem; consequenter plus lædi libertatem ad Matrimonium, requisitam, per pœnam illam, quam istam. Nam contra est, quod hoc prorsus per accidens, & imprudenter fiat, quod Jura non respiciunt, nec attendunt; uti bene advertit Bosco *de Matrimon. disp.* 11. *Concl.* 11. *n.* 338. Nam de Jure quivis magis præsumitur timere culpam saltem mortalem quam pœnam. Covarruvias *Matrim. par.* 2. *c.* 3. *§.* 5. *num.* 4. dicens, propterea eum, qui etiam gravi metu adactus juravit, gravem assumere obligationem, præsumi potius illam gravem obligationem subire voluisse, quam ficte jurare, & peccare.

197 Confirmatur ulterius. Juxta ipsos etiam Adversarios licitum est Sponsalibus apponere Arrham in quavis gravi quantitate, v. gr. 1000. aureorum, & convenire, ut in triplo vel quadruplo reddatur ab injuste resiliente, per dicta supra *num.* 178. *& seq. arg. l. Mulier* 5. *C. de Sponsal.* atqui hæc tripli vel quadrupli redditio ab injuste resiliente præstanda est vera pœna; prout etiam *cit. L.* 5. *pœna* vocatur: ergo licet apponere pœnam, consequenter appositione pœnæ non tollitur requisita ad Matrimonium libertas. Nec juvat dicere, pœnam nomine Arrhæ appositam, non tollere, aut minuere libertatem, bene vero pœnam conventionalem simpliciter appositam: quia hoc ridiculum, & gratis dictum videtur, uti post Coninch bene notat Bosco *loc. cit. nu.* 339. cum non minus quis metuat illud triplum nomine Arrhæ reddere, quam ratione pœnæ solvere,

198 Probatur tandem Conclusio positive ex Jure. Jus positive concedit apponere pœnam Sponsalibus: ergo non prohibet. *Ant.* probatur ex recentissimo Jure *Novell.* 18. *Leonis Imperatoris*, quam habes supra *n.* 192. Hæc *Novella* tam clara est, ut revera videatur cessare ratio dubitandi de Jure Civili; imo etiam de Jure Canonico; cum ubi casus vel materia in Jure Canonico est obscura, in Civili autem clara, uti in præsenti (cum citata Novella clarissimam contineat dispositionem, ex *c. Gemma* vero non nisi obscure disponatur de materia controversa) etiam in foro Canonico juxta Jus Civile causa decidatur juxta Jus Civile; prout docuimus *in Proœmio §* 13. *numer.* 225. *arg. cap. de Novi operis nuntiat.* ibi: *Sicut Leges non dedignatur SS. Canones imitari; sic sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus adjuvantur.*

199 Dices cum Zoesio *h. t. num.* 82. Novellam Leonis non obligare, imo neque esse usu receptam ipso etiam tempore Leonis. Resp. cum Bosco *loc. cit. num.* 334. Zoesium hoc dicere quidem, sed non probare. Et certe quis credat illam Novellam nec tempore Leonis usu esse receptam: cum dictus Imperator in allegata Novella non semel, sed tertio de consuetudine tunc jam vigente, cui conformem edidit legem, mentionem faciat.

200 Objicies principaliter contra Conclusionem *num* 188. positam. Hæc Conclusio est contra communissimam sententiam Doctorum, juxta dicta *num.* 187. ergo non est amplectenda, cum in hujusmodi controversis materiis utique securius, imo prudentius videatur, communissimam sequi Doctorum, quam tantum aliquos. Resp. concesso *Ant.* negando *conseq. arg. L.* 1. *§ 6 C. de vetere Jure enucleando*, ibi: *Sed neque ex multitudine Authorum, quod melius & æquius est, judicatote; cum possit unius forsan, & deterioris sententia, & multos & majores in aliqua parte superare.* Hinc juxta Menoch. *de Præsumpt. lib.* 2. *præsump* 81 *nu.* 39. non dicitur communis opinio, quæ plures Doctores pro se asserentes habet, nulla disputatione præmissa, sed perfunctorie (ut ajunt) per transennam, illam sequentes. Quare optime etiam Navarrus *in Summa cap.* 27. *nu.* 289 ait: communiorem existimari opinionem approbatam a sex DD. ex professo rem tractantibus, quam a quinquaginta sola priorum authoritate ductis. Hinc quia nostra Conclusio DD. *num.* 188. citatis, præsertim a Bosco viro celeberrimo insigniter discussa est, & examinata, eam de communi opinione Doctorum esse, merito dicere possumus, præsertim cum tantis Juris & rationis nitatur fundamentis, quod difficulter solvenda videantur.

Ad alia fundamenta Adversariorum *num.* 197. posita jam patet ex dictis: sicut etiam ad disparitatem in *Arrham & Pœnam* allegatam *num. cit.* Quibus accedit, quod juxta ipsos etiam adversarios liceat apponere Arrham in quavis quantitate longe majori, quam sit pœna Conventionalis; ergo si metus ammittendi illam utpote majorem quantitatem, non tollit libertatem requisitam, neque tollet metus incurrendi istam, quippe minorem, *arg. l. ult. l.* 22. *ff. de Adult.* Item quod juxta Adversarios & clarum textum *leg.* 5. *C. de Sponsal.* liceat Arrham summæ quantitatis in pœna quadruplici postea restituendi apponere; ergo nihil facit differentia *nu.* 187. allegata, quod *Arrhæ* statim tradantur, *Pœnæ* vero tantum promittantur; cum quadruplicis restitutio Arrhæ etiam tantum promittantur.

Quæritur III. Quid Juris de Sponsalibus conditionatis; præsertim si Papa dispensaverit? Ad hoc quæsitum patebit infra *Titul.* 5. *de Conditionibus appositis*.

§ VII.

§. VII.

De Cauſis diſſolvendi Sponſalia. In ſpecie de mutuo Conſenſu, Receſſu unius, Abſentia, aut Dilatione nimia, Ingreſſu in Religionem, Ordine, & Votis;

S U M M A R I U M.

202 *Recenſentur breviter cauſæ diſſolvendi Sponſalia.*
203 *Sponſalia puberum etiam jurata mutuo conſenſu diſſolvi poſſunt.*
204 *Non item impuberum.*
205 *Non tantum valide, ſed etiam licite ſolvuntur Sponſalia mutuo conſenſu.*
206 *Dummodo talis conſenſus ſit liber a fraude, dolo & metu gravi incuſſo.*
207 *Doctrina practica.*
208 *An requiratur authoritas Judicis?*
209 *Diceſſus unius a Sponſalibus ſive juſtus, ſive injuſtus, præbet etiam alteri cauſam diſcedendi.*
210 *Quamvis, ſi alter injuſte recedat, eum dimittere non teneatur.*
211 *Poteſt unus Sponſorum tacite vel expreſſe recedere.*
212 *Solvuntur etiam Sponſalia, ſi unus Sponſorum ſine licentia alterius longius diſcedit.*
213 *Et diutius abeſt.*
214 *Etiamſi ex cauſa utili, vel neceſſaria abſit.*
215 *Solvuntur inſtantiæ ex Jure Civili.*
216 *Sponſalia poſſunt contrahi cum præfixione termini ad differendam:*
217 *Et ad extinguendam obligationem.*
218 *Quando Sponſalia fiant abſque præfixo termino, quid Juris?*
219 *Si præfigitur terminus ad differendam obligationem non ſolvuntur illo elapſo.*
220 *Bene vero ſi ad extinguendam apponatur.*
221 *Solvitur inſtantia, Et num. ſeqq.*
222 *Tempus non currit impedito.*
223 *Per profeſſionem Religioſam ſolvuntur Sponſalia.*
224 *Niſi fiat in fraudem ac injuſtum alterius detrimentum, quod aliter quam per Matrimonium reparari non poteſt.*
225 *Per ſolum ingreſſum in Religionem, Profeſſione non ſecuta, ſolvuntur Sponſalia, ex parte manentis in ſæculo.*
226 *Non item ex parte ingredientis. Et num. ſeqq.*
228 *Per ſuſceptionem Ordinum Majorum.*
229 *Non item Minorum diſſolvuntur Sponſalia.*
230 *Poſt Sponſalia contracta Sponſus licite non poteſt ſuſcipere Ordines ſacros. Et num. ſeqq.*
232 *Solvitur inſtantia.*
233 *Votum ingrediendi Religionem poſt Sponſalia licite emittitur quidem, ſed non illico ſolvit Sponſalia ex parte voventis.*
234 *Bene tamen ex parte alterius.*
235 *Emiſſum poſt Sponſalia votum ſuſcipiendi Ordines ſacros non ſolvit Sponſalia ex parte voventis, bene autem ex parte alterius.*
236 *Idem eſt de voto continentiæ. Et num. ſeqq.*
238 *Solvuntur objectiones. Et duobus num. ſeqq.*
Promiſſum non frangit, qui in melius mutat: quomodo intelligendum. Ibid.
239 *Vinculis duobus concurrentibus fortius ligati.*
240 *Votum ſuſcipiendi Ordines ſacros, aut continentiæ, quid efficiat ex parte promittentis.*
241 *Votum præcedens Sponſalia diſſolvit illa.*

202 QUæritur I. An Sponſalia rite contracta, juſta de cauſa iterum diſſolvi poſſint? Reſp. Affirmative, Patet inductione: Solvuntur enim 1. mutuo conſenſu. 2. Receſſu unius a Sponſalibus. 3. Per abſentiam unius ex Sponſis. 4. Per dilationem nimiam. 5. Per ingreſſum in Religionem. 6. Per ſuſceptionem Ordinis ſacri. 7. Secundum aliquos etiam per votum ingrediendi Religionem. 8. Per Matrimonium. 9. Per fornicationem unius. 10. Per ſupervenientem mutationem in bonis animi, corporis, famæ, aut fortunæ. 11. Per Impedimentum ſuperveniens. De ſeptem primis in hoc, de reliquis *ſeqq. §. agemus.*

Quæritur II. An, & quomodo Sponſalia diſſolvi poſſint conſenſu mutuo? Reſp. I. Sponſalia etiam jurata puberum valide ſolvi poſſunt mutuo conſenſu. Communis ac certa: Ratio eſt; quia omnis contractus ex natura ſua ſolubilis (cujuſmodi ſunt etiam Sponſalia. *c. 2. h. t. cum concord.*) mutuo conſenſu factus, eodem iterum ſolvitur, *arg. c. 1. de R. J. in 6.* ibi: *Omnis res, per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvitur.* Enim vero *Nihil tam naturale eſt, quam eo genere quidquam diſſolvi, quo colligatum eſt, l. Nihil 35. ff. Reg. Jur.* cum Concordantiis. Nec obſtat, quod juramento ſint firmata, *arg. c. Præterea hoc t.* & notat Sumarium ac Gloſſa ibidem. Ratio eſt: tum quia juramentum eſt tantum acceſſorium: *Acceſſorium autem naturam ſequi convenit principalis cap. 42. de R. J. in 6.* Tum quia ſortitur conditiones actus, cui apponitur *c. quemadmodum de Jurejur.* Sponſalibus autem, & cuivis alteri promiſſioni tacita hæc ſemper ineſt conditio, *niſi is, cui promittitur, remittat, aut mutuo conſenſu ſolutio fiat.* 203

Dicitur autem notanter in Concluſione *puberum*; quia Sponſalia impuberum, ante annos pubertatis mutuo conſenſu ſolvi minime poſſunt, textu expreſſo *c. De illius 7. Deſpon. impub.* prout magis dicemus *Tit. ſeqq. de Deſpon. impub.* 204

Reſp. II. Non tantum valide, ſed etiam licite ſolvi poſſunt Sponſalia libero conſenſu mutuo, Boſco *de Matrim. diſp. 21. ſect. 2. Concl. 1. nu. 5.* citans Communem. Sanchez *de Matrim. l. 1. diſp. 52. nu. 2.* & Canoniſtæ communiter, *in c. 2. h. t.* per Jura *n. 203.* citata. Ratio eſt quia nullo Jure prohibitum eſt, mutuo conſenſo diſſolvere Sponſalia; conſequenter licitum eſt; nam juxta commune axioma allegatum *n* Gloſſ. *in cap. Inter corporalia* ✠. *Non invenitur de Translat. Epiſc. Conceſſum intelligitur, quod expreſſe non prohibetur, arg. can. Jam nunc. cauſ. 28. quæſt. 1. & c. 8. de Procurat. in 6.* 205

Non obſtat *cap. 2. h. t.* ubi Papa ait, *ne deterius contingat, tolerari poſſe* quod mutuo conſenſu diſſolvantur; quo dicendi modo ſatis indicat, id ſaltem illicitum eſſe *arg. c. cum jam dudum 18. de Præb.* Præſertim, quia ibidem etiam vult, quod *prius commonendi ſint, & omnibus modis inducendi, ut præſtitam fidem obſervent.* Reſp. enim, Papam ibi ita locutum fuiſſe ad tollendam ſpeciem mali, ac vitandum ſcandalum plebis arbitrantis, mutuo conſenſu reſilientes Sponſos, fidem datam, & juramentum violare, prout ibidem obſervat Abbas, Innocentius, & alii communiter. Firmatur reſponſio ex hoc ipſo *c. 2. h. t.* ubi Papa dicit, tolerare poſſe talem diſſolutionem Sponſalium *ad inſtar eorum, qui ſocietatem interpoſitione fidei contrahunt, & poſtea ſibi eandem ſibi remittunt*: atqui contractus ſocietatis non tantum valide, ſed etiam licite mutuo conſenſu ſolvi poteſt: ergo.

Reſp. III. Ad hoc, ut Sponſalia mutuo conſenſu diſſolvantur, debet conſenſus ex utraque parte eſſe liber a fraude, dolo, & metu gravi injuſte incuſſo, ſecus diſſolutio valida non erit. Caſtro Palao *de Sponſal. diſp. 1. punc. 17. n. 2.* Sanch. *loc. cit. n. 3.* Boſco *loc. cit. n. 7.* Sporer *in Theolog. Sacrament. part 4. cap. 1. ſect. 2. n 236.* Pirhing *h. t. n. 41.* cum Communi. Ratio eſt; quia remiſſio hujus, & cujuſvis juris eſt quædam ſpecies donationis, quæ debet eſſe libera. 206

Infertur, illum minime tutum eſſe in coſcientia, qui ut a Sponſa remiſſionem obtineat, v. g. vel magnum terrorem incutit, dicendo: *niſi me dimittas, vel ſi te ducere debebo, dire te tractabo: ut mancipium te habebo, nullum amorem, nec unquam ſerenum vultum exhibebo &c.* vel, ſi eam doloſe, & fraudulenter decipit dicendo v. g. ſe hoc aut illo morbo, aut defectu laborare; ſe patrimonio privatum fuiſſe; ſe officium illud, ob quod illa ſpondebat, amplius acquirere non poſſe &c. 207

Reſp. IV. Quamvis ad diſſolvenda mutuo conſenſu 208
Spon-

Sponsalia de Jure non requiratur authoritas Judicis (nullibi enim in Jure requiritur) nihilominus, ut cum aliis bene advertit Layman *lib. 1. tract. 10. part. 2. cap. 2. numer. 1. ad finem*; multarum Ecclesiarum consuetudo est, ut Sponsalia publica coram Parocho celebrata, non dissolvantur, nisi causa prius per Episcopum cognita, idque ne lites, & controversiæ inter partes emergant; dum una pars objicere posset, se non libere, sed fraude deceptam, aut metu injuste incusso adactam ad dissolutionem consensisse. Imo in variis Diœcesibus, ut Frisingensi expresse cautum habetur *in Rituali cap. IX. Membr. 1. §. 7. numer. 3.* ut non tantum Sponsalia coram Parocho publice contracta, sed etiam contracta secreto quidem, sed postea evulgata, non nisi authoritate publica per Officialem solvantur, de quo nisi authenticis litteris doceat Sponsi, ad nova Sponsalia cum alio, vel alia, contrahenda non admittuntur.

209 Quæritur II. An, & quando recessus, seu, discessus unius a Sponsalibus præbeat alteri causam recedendi ab iisdem, ac eadem dissolvendi. Respond. Quando una pars a Sponsalibus sive juste, sive injuste recedit, etiam altera pars recedere potest. Tambur. *tom. 3. c. 5. §. 1. nu. 2.* Sporer *in Theolog. Sacrament par. 4 cap. 1. sect. 2. num. 237.* cum communi. Ratio patet, quia si una pars injuste recedit jam hoc ipso solvit Sponsalia, & tribuit alteri parti potestatem pariter recedendi, vel potius ipso facto liberat eam ab onere & obligatione eidem nubendi: si vero injuste recedit, procedit illud vulgatum, *Frangenti fidem, fides frangatur eidem, arg. l. qui fidem 16. de Transact.* cum concord. quod procedit, etsi quis fidem suam juramento firmarit, Barb. *de axiomat Jur. V. Fidei num.* 10. Tuschus *Litt. F. Concl.* 337. *numer.* 3 per Jura supra num. 203. allegata.

210 Quod autem pars innocens discedere non teneatur, sed injuste resilientem tenere possit obligatum, ita ut hic teneatur eidem volenti adhuc nubere, tenent Doctores citati, cum Communi & certa. Ratio est: tum quia peccata suos Authores tenere debent, *c. quæsivisti de his, quæ fiunt a maior. par. cap.* Tum quia *Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest, l. Non fraudantur ff. de R. J.*

211 Cæterum potest quis explicite, & implicite, seu expresse, & tacite recedere a Sponsalibus. *Explicite* recedit, quando verbis expressis asserit, nolle se amplius huic nubere, aut fidem sponsalitiam servare, *Implicite* vero, quando ita se gerit, aut tale quid agit, quod ipso facto Sponsalia, aut Matrimonium recusare merito censeatur: utroque in casu potest relictus quoque, si vult, Sponsalia solvere, vel, si alter injuste recessit, eum obligatum tenere, juxta dicta. Porro implicite, & tacite, aut interpretative quis recedit in plerisque causis sequentibus, præsertim vero *per dilationem nimiam*, aut *profectionem in Regionem aliam*; de quibus statim infra.

212 Quæritur III. An, & quando per absentiam Sponsi dissolvantur Sponsalia? Resp. I. Quando Sponsus absque licentia Sponsæ in aliam terram animo non amplius redeundi se confert, solvuntur Sponsalia ex parte alterius, Boico *in Theolog. Sacram. par. 5. disp. 11. sect. 2. Concl. 9.* Sanchez *lib. 1. disp. 34. numer. 6.* Castro Palao *de sponsal.* Barbosa, & Canonistæ communiter *in c. De illis h. t.* ibi: *De illis autem qui præstito juramento promittunt, se mulieres ducturos, & postea eis incognitas dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, hoc tibi volumus innotescere; quod liberum erit mulieribus ipsis (si non amplius in facto processum) se ad alia vota transferre.* Ratio est; quia talis ita discedens censetur renuntiare juri suo.

213 Resp. II. Etiam tunc solvuntur Sponsalia, quando quidem non cum animo remanendi, sed tamen sine spe brevi redeundi in aliam terram discedit. Doctores citati, cum Communi aliorum; *arg. cit. c. de illis 5. h. t.* Ratio est: tum in præcedenti Conclusione allegata: Tum quia æquum non est, quod Sponsa tam longum ac incertum teneatur exspectare reditum Sponsi cum periculo amittendi alias commodas nuptias, & propriæ incontinentiæ, præsertim, cum ad id, ut supponitur, se non obligarit.

214 Nec limitanda est Conclusio in casu, quo Sponsus ex causa necessaria cogitur diutius abesse, vel ex causa voluntaria, utili tamen, diutius abest (prout plures Doctores limitant, *arg. l. Sæpe ff. de Sponsal.*) eo quod dispositio Juris Canonici, *cit. c. De illis 5. h. tit.* illimitate ac universaliter loquatur, consequenter illimitate intelligenda veniat, *arg. c. Quia circa 22. de Privil.* præsertim cum etiam de his casibus militent rationes Conclusionis *num. præced.* positæ: quibus accedit, quod in tali casu videatur intervenire notabilis mutatio ob quam etiam sine culpa unius emergentem ex parte alterius solvantur Sponsalia per dicenda infra *numer. 255. & seqq.*

215 Objicies varias Leges Civiles, in quibus certum annorum spatium determinatur, quo Sponsi invicem exspectare tenentur; ut *L. 2. de Sponsalibus*, ubi statuitur Sponsum absentem intra eandem provinciam biennio esse expectandum, *L. 2. vero de Repudiis*, sancitur, esse triennium expectandum, si extra Provinciam abest; & *l. Sæpe, 17. de Sponsal.* decernitur, adhuc diutius expectandum esse, si unus ex Sponsis ob causam necessariam abest, ibi: *Sæpe justæ ac necessariæ causæ non solum annum, vel biennium, sed etiam triennium, & quadriennium & ulterius trahunt Sponsalia, veluti valetudo Sponsi, Sponsæve, vel mors parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes, quæ ex necessitate fiunt.* Ad has Leges varie respondent Doctores, aliis dicentibus, esse illas correctas a Jure Canonico *cap 5. h. t.* Aliis vero volentibus, eas etiamnum vigere, & observandas esse, ut videre est apud Sanchez, & alios *num.* 212. citatos. Sed aliter Resp. Citatas Leges ad præsens minime esse attendendas. Ratio est, quia, prædictæ Leges præfatum tempus solummodo ad hoc determinant, ut Sponsa possit dissolvere Sponsalia *retentis Arrhis, & donatis ob nuptias*: hæc enim si retinere non volebat, poterat quivis Sponsorum, quovis die, & tempore, pro libitu soloque dissensu suo Sponsalia contracta iterum solvere *per leges numer.* 192. *citatas*, cum vero hæc Lex per Canones sit sublata, priores vero non loquantur de casu nostro, minime attendendæ erunt hæ Leges, ita *loc. c.* cum aliis Castro Palao. Quantum autem tempus requiratur, ut Sponsa dissolvere queat Sponsalia, relinquendum videtur arbitrio Judicis, uti cum aliis notat, & in praxi observari asserit Sporer *loc. cit. numer.* 244. ubi tamen etiam observandum, quod Sponsus, si est in propinquo, requiri & admoneri debeat, ut infra certum tempus nubat. Sanchez *loc. cit. num.* 11.

216 Quæritur IV. An, & quando per *nimiam dilationem* dissolvantur Sponsalia? Ante responsionem notandum; quantum ad circumstantiam temporis varie posse contrahi Sponsalia. I. Absque determinatione certi temporis ea adimplendi. II Cum præfixione certi temporis aut termini, quod rursus duplici modo contingere potest. *Primo modo* potest præfigi terminus non ad finiendam, sed tantum ad differendam obligationem contrahendi Matrimonium, ita ut usque ad illum terminum nulla pars obligetur, nec cogi valeat ad nubendum alteri, bene autem eo elapso, consequenter per lapsum hujus termini non finiatur, sed potius firmetur, & absoluta evadat obligatio nubendi; eo fere modo, quo quis alteri dat mutuum certo termino ad solvendum præfixo; hujusmodi enim terminus minime apponitur ad finiendam, sed ad differendam obligationem solvendi, ita ut intra illum solvere non teneatur, bene tamen illo elapso; consequenter per lapsum talis temporis non extinguatur, sed firmetur, & absoluta evadat obligatio solvendi, & exinde ad id cogi valeat, *arg. l. Continus. §. Secundo ff. de V. O. & l. Celsus, 23. §. 1. ff. de Receptis, qui Arbitr.*

217 *Altero modo* potest præfigi terminus ad finiendam, seu extinguendam Obligationem Matrimonium amplius contrahendi, ita nempe; ut si usque ad illud tempus non contrahatur Matrimonium, quævis pars ex Sponsis ab obligatione sit libera. Et de hac termini præ-

præfixione loquitur *c. Sicut 22. h. t. & l. Fidejussor. §. fin. ff. Mandati*. Exemplum est in obligatione Horarum Canonicarum, solvendi vota temporanea &c. obligatio quippe recitandi Horas Canonicas finitur cum ipso die, sive culpabiliter, sive inculpabiliter omittantur, prout quivis dies censetur præfixus ad finiendam obligationem. H. N.

218 Resp. I. Si Sponsalia absque termini præfixione contracta sunt, & una pars adimplere illa velit, ac instet, altera verum eadem hic & nunc adimplere recuset, & sine legitima causa differat, potest pars adimpletionem volens statim resilire. Patet conclusio ex dictis *a numer. 143. & seq.* ubi probavimus sponsalia ita contracta statim obligare; consequenter si obligationi huic satisfacere sine legitima causa recusat unus Sponsorum, censetur resilire, & hoc ipso etiam alteri præbere facultatem resiliendi, vide dicta *a. numer. 143.*

219 Resp. II. Quando terminus præfigitur *primo modo*, tunc neutiquam solvi possunt sponsalia ex eo, quod intra illum terminum Matrimonium contractum non sit, sed manet obligatio, sive dein culpabiliter, sive inculpabiliter Matrimonium secutum non fuerit. Bosco *in Theolog. Sacrament. p. 3. disp. 11. sect. 2. Conclus. 5. num. 52.* Sanchez *lib. 1. disp. 53.* Abbas, & Canonistæ alij *in c. Sicut 22. hoc tit.* cum Communi, & certa aliorum: *arg. l. Continuus. §. Secundo, ff. de V. O. & l. Celsus 23. ff. de Recep. qui arbitr.* Ratio est; quia uti in dicta *l. Celsus*. innuitur, per hujusmodi præfixionem termini duplex consurgit obligatio, una absolute contrahendi, altera tali tempore contrahitur, ita ut si tali tempore non contrahat, ille, per quem stetit, teneatur nihilominus primo opportuno tempore adhuc contrahere; cum cessante obligatione tali tempore contrahendi non cesset obligatio altera, absolute nempe nubendi, quæ juxta dicta *num. 143.* stringit, quam primum fieri potest.

220 Resp. II. Si *secundo modo* præfigitur terminus, & termino præfixo Matrimonium non contrahitur, solvuntur sponsalia, & tollitur obligatio ex parte utriusque, sive culpabiliter, sive inculpabiliter ex parte unius, vel utriusque contractus Matrimonii non sequatur. Bosco *loc. cit. numer. 52.* Dicastillo, & alii. Est tamen ex parte contra Sanchez *lib. 1. disput. 53. num. 6.* & alios volentes, si ex culpa tantum unius venit, quod Matrimonium non sequatur; altera vero pars ad nubendum parata fuisset, tolli obligationem præcise ex parte innocentis, non autem nocentis. In quo consentit Layman *lib. 5. tract. 10 par. 1. c. 2. nu. 16.* Idem docet Sanchez *loc. cit. n. 7.* ex nulla parte tolli obligationem, etsi stet per unum, quo minus Matrimonium contrahatur, si hic sine culpa est; in quo tamen Layman, ac alii dissentiunt.

221 Probatur nostra Conclusio universaliter ex *cit. cap. Sicut 22. h. t. & l. Fidejussor. §. fin. ff. Mandati*. Ratio est, quia *contractus ex conventione Legem accipere dignoscuntur c. Contractus 6. de Reg. Jur. in 6. & l. 23. ff. de Reg. Jur.* consequenter, cum, uti supponitur, contrahentes expresse convenerint, quod si usque ad certum terminum Matrimonium non sequatur, utraque pars maneat libera ab obligatione, sic erit, etsi ex causa & culpa unius venarit, quo minus Matrimonium sequeretur, *arg. cit. l. Contractus. 23. ff. de R. J.*

222 Nec dicas cum Sanchez *loc. cit.* Nemo debet ex malitia sua commodum reportare, *c. Sides & c. Plerumque de Rescrip.* ergo saltem ille non liberatur ab obligatione, qui ex gravi culpa sua Matrimonium impedit. Resp. enim *Ant.* verum esse, nisi ex ipsa natura certæ obligationis, aut vi conventionis specialis aliud premittatur, uti in præsenti. Et patet a pari v. g. in Horis Canonicis, quas licet aliquis malitiose aliquo die omittat, non tenetur altero die obligationem præteritæ diei resarcire, & Horas bis recitare; etsi forsan ex malitiosa sua omissione commodum reportarit. Accedit, quod talis præter peccatum mortale teneatur resarcire damnum alteri parti exinde secutum; consequenter commodum magnum reportare non videatur, uti bene observat Bosco *loc. cit. num. 54.*

Objicies Regulam 41. Juris in 6. *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerit faciendum*; ergo saltem tunc non solvuntur Sponsalia cum *secundi modi* præfixo termino contracta, quando alteruter ad nubendum præfixo termino paratus fuerit legitime impeditus; præsertim cum universaliter loquendo tempus non currat legitime impedito, *arg. c. Quia diversitatem 5. de Concess. Præb. & l. 1. §. fin. C. de Annal. Præscrip.* Resp. Regulam, & Jura allegata procedere de casu, quo tempus aliquod a Jure est præfixum, pœnaque Juris, facultatisque, aut alterius privatio per Legem decreta est; non item si ex privata contrahentium voluntate, ac conventione, ex hac enim contractus Legem accipiunt etiam contra Juris dispositionem *arg. cit. l. Contractus 24. ff de Reg. Jur.* ibi: *Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt: quidam dolum, & culpam, dolum tantum, depositum, & precarium, dolum, & culpam, mandatum, commodatum, venditum, &c. sed hæc ita, nisi nominatim convenit, vel plus, vel minus in singulis contractibus; nam hoc servabitur, quod initio convenit, legem enim contractus dedit.* Hinc ut bene advertit Layman *loc. cit.* frequenter contingit, contractus ex conditione fieri, ut nisi certo tempore perficiatur, nullus sit; etsi neutrius culpa intervenerit.

Quæritur V. An, & quomodo Sponsalia solvantur per ingressum in Religionem? Resp. I. Per ingressum in Religionem Professione secuta solvi Sponsalia, certum est. Omnes. Ratio patet: quia per Professionem Religiosam solvitur etiam ipsum Matrimonium ratum, *c. Ex publico 7. de Convers. Conjug.* ergo multo magis Sponsalia de futuro. 223

Limitatur tamen conclusio in casu, quo quis ingrederetur ac profiteretur in fraudem, & damnum alterius, puellæ v. g. prius jam sub spe Matrimonii violatæ, vel etiam impregnatæ, quod damnum aliter, quam per Matrimonium subsequens reparari non potest, Sporer *in Theolog. Sacram. p. 4. capit. 1. sect. 2. num. 245.* Sanchez *lib. 1. disp. 44. num. 3.* citans alios. Ratio est, quia omne etiam solemne votum, ac juramentum de re illicita est nullum, nullamque parit obligationem, *arg. c. quanto, de Jurejur. & c. Non est de reg. jur. in 6.* ibi: *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*: atqui in tali casu Professio tanquam votum esset de re illicita; cum ex justitia damnum resarciendum obligatur, Religionem ingredi & profiteri licite non possit; si post ingressum, aut Professionem damnum resarciri non amplius potest, per ea, quæ diximus *Lib. 3. Titul. 31. de Regul. § 3. numer. 72. & 73.* & magis adhuc dicetur infra; ergo. Accedit, quod talis Professio etiam si nulla ex defectu acceptationis. Constat enim ex dictis *Lib. 3. Tit. 31. de Reg. num. 167.* ad valorem Professionis necessariam esse acceptationem ex parte Religionis: hæc autem illicitam Professionem acceptare non potest, nec acceptata censetur, cum nullus illicite agere præsumatur, nisi probetur, *ar. c. fin. de Præsumpt.* Hinc, si quis ita fraudulenter ingrederetur Religionem, celans grave alterius damnum, non nisi per Matrimonium reparabile, procul dubio ejici posset, & ad instantiam alterius dimitti deberet. 224

Dicitur tamen notanter; *si damnum aliter, quam per Matrimonium subsequens reparari non potest*; quia si damnum alia via reparare potest, & vult Sponsus, licita ac valida erit Professio. Nec obstat illud, quod ex *l. 2. §. Mutui ff. si certum petat.* unum pro alio invito creditori reddi non possit; talis autem debet Matrimonium: ergo. Resp. enim dictam dispositionem Juris non procedere in casu præsenti, utpote ubi Jus ipsam obligationem in specie debitam per Professionem tollit, *c. 2. & 7. de Convers. Conjug.* cum proin debitum in specie Matrimonium non obstat, nisi præcisa ratione damni inde consurgentis, quod, quia alia ratione reparari potest, &, ut supponitur, reparatur, non habet, quod aliud prætendat damnum passa. 225

Resp. II. Solo ingressu in Religionem, etiam Professione non secuta solvuntur Sponsalia saltem ex parte illius, qui in sæculo remanet, ita ut illico, si velit, alteri nubere valeat. Sanchez *lib. 1. Disp. 42. num. 2.* 226

Spo-

Sporer *loc. cit. num.* 247. Innocentius *in cap. Veniens, qui Clerici, vel voventes.* & ibi Ancharanus *num.* 1. Jo: Andreas *num.* 2. item Navarrus *cap.* 21. *num.* 26. Sylvester *V. Sponsalia quæst.* 10. *casu* 2. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 1. *cap.* 2. *num.* 3. cum Communi aliorum contra Durandum, & alios apud Sanchez. Ratio est: Tum quia hoc ipso, quod quis ingrediatur Religionem, censetur voluntatem mutasse, & Sponsalibus ac juri suo renunciasse; quod facere quivis potest per vulgaria. Tum quia accedente notabili mutatione ex parte unius, solvuntur Sponsalia, & tollitur obligatio ex parte alterius per dicenda *a nu.* 255. atqui per ingressum in Religione fit notabilis mutatio ex parte ingredientis, cum grave foret, & dedecorosum fœminæ, si teneretur adhuc nubere ei, qui jam fuit Monachus; econtra viro, si teneretur ducere fuitam Monialem. Tum quia nulla pars præsumitur in Sponsalibus se obligare ad expectandum donec Novitiatus finiatur; ergo.

227 Resp. III. Per ingressum in Religionem Professione non secuta, non solvuntur Sponsalia, nec tollitur, sed manet obligatio ex parte ingredientis, ita ut si remanens in seculo expectare, & eum adhuc habere velit, egrediens teneatur eam ducere. Castro Palao *de Sponsal. Disput.* 1. *punct.* 10. *num.* 4. Engel *h. t.* §. 3. *num.* 7. Layman *loc. cit.* Pont. *de Matrim. lib.* 12. *cap.* 20. *num.* 3. Sylvester *V. Sponsal. quæst.* 10. *cas.* 2. Sporer *loc. cit. numer.* 248. Pirhing. *h. t. num.* 50. cum Communi aliorum contra Sanchez *lib.* 1. *Disput.* 42. *num.* 4. volentem, etiam ex parte ingredientis dissolvi Sponsalia, saltem si bona fide ingrediatur. Probatur Conclusio nostra: solus ingressus in Religionem nec ex natura sua, nec ex Jure aliquo positivo solvit Sponsalia; ergo Non ex natura, cum Novitius possit egredi & Sponsalia implere. Nec Jure positivo; quia nullum allegari potest: nam *c.* 2. & 7. *h. t. cum concord.* loquuntur de sola Professione; quæ Juris dispositio in favorem Professionis consensa, quia est odiosa, utpote in præjudicium alterius vergentes, extendi non debet ad solum ingressum; *Odia enim restringi convenit c. Odia* 15. *de Reg. Jur. in* 6.

228 Confirmatur. Omnia vota tolluntur per Professionem Religiosam; non item per Novitiatum, aut solum ingressum; nam tempore Novitiatus manet adhuc suspensa, ergo etiam licet per Professionem solvantur Sponsalia, non solvuntur per solum ingressum; cum non sit major ratio, cur per Novitiatum solvantur Sponsalia, & non alia vota. Nec est paritas de remanente in sæculo, & ingrediente, quia ex parte hujus, non item illius fit notabilis mutatio, ob quam merito solvuntur Sponsalia ex parte remanentis in sæculo.

229 Quæritur VI An, & quomodo dissolvantur Sponsalia per susceptionem Ordinum? Et an licitum sit post Sponsalia Ordines suscipere? Resp. I. Per susceptionem Ordinis sacri, seu *Majoris*, non item Ordinum *Minorum* dissolvuntur Sponsalia. Sanchez *lib.* 1. *disp.* 47. *n.* 1. Bosco *loc. cit.* cum Communi, & certa aliorum. Ratio de Majoribus Ordinibus patet; qui Ordo sacer est impedimentum dirimens Matrimonium, *arg. c. Presbyteris dist.* 27. consequenter dissolvens Sponsalia, cum eorum adimpletio per susceptionem Ordinis sacri fiat impossibilis, ad quod nemo tenetur, *cap. Nemo* 6. *de Reg. Jur. in* 6.

230 Ratio secundæ partis est, quia Ordines Minores non repugnant cum Matrimonio; potest enim Minorista licite & valide nubere, consequenter etiam tenetur, si spopondit. Notat tamen Tanner *de Sponsal. disp.* 8. *tr.* 4. *quæst.* 1. *nu.* 53. Gobat. *tr.* 10. *casu* 8. *nu.* 328. Sporer *loc. citat. numer.* 256. quod si Sponsus inscia ac invita Sponsa Minores Ordines suspiciat, solvantur Sponsalia saltem ex parte Sponsæ, ita ut hæc alteri pro libitu nubere possit. Ratio est. Tum quia talis hoc ipso, quod suspiciat Ordines Minores, censeatur velle cum tempore etiam Ordines Majores suscipere (ordinarie enim Minores per talem non suscipiuntur, nisi cum intentione suscipiendi etiam Majores) sicque statum Matrimonio repugnantem assumere; consequenter remittere Sponsæ jus & obligationem. Tum quia videtur notabilis mutatio, & magna inconstantia Sponsi, si post Sponsalia suscipit Ordines, & post hos iterum nubere vult; ob hujusmodi autem mutationem solvuntur Sponsalia juxta dicenda infra *a numer.* 255. ergo.

231 Resp. II. Quamvis juxta dicta Ordo sacer sponsalia dirimat, tamen post ea contracta licite non suscipitur. Sanchez *lib.* 1. *disp.* 47. *num.* 3. Castro Palao *de Sponsal. disp.* 1. *pun.* 19. Rebell. *lib.* 4. *de Matrim. quæst.* 9. *sect.* 5. Coninck *disp.* 23. *dub.* 7. *num.* 25. Engel *h. t. nu.* 8. Pirhing. *h. t. nu.* 57. cum aliis contra Navarrum *cap.* 22. *nu.* 25. Layman *loc. cit. num.* 7. Gobat, Pontium *lib.* 22. *c.* 11. *nu.* 3. & alios. Ratio Conclusionis est; quia nec Divino, nec naturali, nec humano Jure conceditur Sponso, quod post contracta Sponsalia possit Ordines sacros suscipere, sicut concessum est ingredi Religionem, ergo etsi eos valide suscipiat, tamen peccat, & illicite agit, utpote sine titulo, aut privilegio gravem injuriam tertio, Sponsæ nempe inferens, & fidem in materia gravi violans. Nec valet argumentari a Professione Religiosa ad Ordinem sacrum, quia disparitas inter utrumque expresse habetur in Jure, cum *Extravag. Antiquæ, Joannis XXII. de Voto, & Voti, redempt.* cautum habeatur, quod per Ordines sacros Matrimonium non dirimatur uti per Professionem; & causa additur; *cum nec Jure Divino, nec per sacros Canones reperiamus hoc statutum.*

232 Confirmatur praxi Diœcesium; qua constat, quod ante Ordinationem inquiri soleat, an nullus fecerit Sponsalia, quod signum est, Episcopus nec velle, nec licite posse ordinare aliquem Sponsalibus adstrictum. Confirmatur ulterius ex toto *Tit. de Obligatis ad ratiocinia non ordin.* ubi universaliter prohibetur, ne quis in præjudicium alterius, cui aliqua obligatione adstrictus est, ordinetur; ergo neque Sponsus in præjudicium Sponsæ, cui adstrictus est, licite ordinari poterit.

233 Objicies cum Adversariis principalem & unicum fundamentum, videlicet, quod, sicut in quovis voto, sic etiam in Sponsalibus contineatur tacite imbibita illa conditio: *Nisi quid perfectius, seu statum perfectiorem elegero*: atqui status Clericalis est nobilior Matrimoniali; ergo. Resp. negando, quod illa conditio tacite insit Sponsalibus, quia inest tantum votis, seu promissionibus Deo factis, non item factis homini; alias enim posset quis cuncta promissa etiam jurata homini facta ex illa tacita conditione negligere, quod falsissimum est, uti late ostendit Castro Palao *Tract. de Juram.* Et patet in exemplo, quo vellet quis dare, vel vovere Deo equum, quem alteri jam promisit. Certe enim id non liceret, nec valeret, utpote tertio injuriosum, licet alias Deo, aut piæ causæ dare equum sit perfectius, quam dare homini. Aliud est in votis, utpote in quibus Deus ipse promissarius est, qui utique remittit, vel remittere censetur votum minus perfectius, si loco hujus præstatur. Cur autem liceat Religionem ingredi cum præjudicio Sponsæ; causa non est quia Religio est status perfectior, sed quia a Jure concessum est.

234 Quæritur VII. An etiam, & quomodo per votum ingrediendi Religionem, aut suscipiendi Ordinem sacrum, vel etiam per votum simplex castitatis dissolvantur Sponsalia? Resp. I. Quamvis licite & valide quis vovere possit ingredi Religionem, tamen per tale votum non illico solvuntur Sponsalia ex parte utriusque, sed tantum ex parte non voventis; *Prima pars* quod licite & valide vovere quis possit Religionem, & in ea profiteri, est certa apud omnes, hoc ipso enim, quod post Sponsalia quis possit licite ingredi Religionem, etiam id vovere potest.

Secunda pars, quod per tale Religionis votum non illico solvantur Sponsalia ex parte utriusque, tenetur a Castro Palao *de Sponsal. disput.* 1. *punct.* 20. *numer.* 4. Tamb. *libr.* 2. *num.* 7. Sporer *loc. cit. num.* 252. & aliis contra Layman *loc. cit. nu.* 5. & alios. Ratio est; quia bene fieri potest, ut quis vovens Religionem nullibi suscipiatur; vel susceptus tempore Novitiatus iterum egrediatur, casu quo cum cesset obligatio voti, subintrat obligatio servandi Sponsalia, si pars in sæculo rema-

remanens adhuc expectet, & eam habere velit; prout in simili supra *nu.* 226. diximus de Ingrediente Religionem absque præcedente voto. Confirmatur, quia solammodo ipsi actuali professioni Jura attribuunt vim solvendi Sponsalia ex parte utriusque, sicut & Matrimonium *ratum arg. c. 2. & 7. de Convers. conjug.* ergo ad votum ingrediendi, ac profitendi, Juris dispositio, utpote odiosa, & in præjudicium tertii vergens, extendi non debet, *argum. cap. Odia de R. J. in 6.*

Cæterum, quod ex parte remanentis in sæculo per simile votum solvantur Sponsalia; tenent Omnes: hoc ipso enim, quod quis licite voveat assumere statum Matrimonio repugnantem, censetur renuntiare sponsalibus, & juri ex iis sibi acquisito; consequenter partem alteram reddit liberam ab obligatione, ita, ut si velit, cuius alteri nubere valeat; quamvis etiam, si velit, expectare possit actualem Professionem, & ea non secuta compartem suam ad Matrimonium urgere, per dicta *num. præced.*

235 Resp. II. Votum suscipiendi sacros Ordines potest quidem ex parte validum & licitum emittere; id tamen illicitum & invalidum est quatenus præjudicat sponsæ; nec sponsalia ex parte utriusque dissolvit; Hanc Conclusionem tenent Omnes *num.* 230. citati; docentes, Sponsum non posse licite suscipere sacros Ordines; consequenter nec vovere, quod in præjudicium Sponsæ eos suscipere velit. Conclusio probatione non indiget cum necessario sequatur ex Conclusione *num.* 230. posita; hoc ipso enim, quod Sponsus licite non possit suscipere sacros Ordines, votum illos suscipiendi, valide emittere non potest; quia votum de re illicita nec licitum, nec validum est, *argum. cap. quanto, de jurejurand.* Notat tamen Sanchez *libro 1. disput.* 47. *num.* 4 per tale votum solvi Sponsalia ex parte Sponsæ, eo quod Sponsus merito censeatur ei remittere jus suum, & renuntiare Sponsalibus: Quamvis enim tale votum sit nullum, ipse tamen quantum est in se intendit, & vult assumere statum Matrimonio repugnantem, consequenter juri ad hoc renunciare; ut proin Sponsa cognito tali voto pro libitu possit alteri nubere, *arg. c. Veniens, qui Clerici vel voventes*, vel ita voventem ad eidem nubendum adigere.

236 Resp. III. Quamvis post Sponsalia jam contracta possit quis ex parte licite & valide vovere perpetuam continentiam, tamen hoc continentiæ voto, quantum præjudicat comparti ex sponsis, non valet, nec dirimit Sponsalia ex parte voventis, bene vero ex parte alterius. Sanchez *lib. 1. Disp.* 46. *num.* 9. Barbosa *in c. Veniens, qui Clerici vel voventes num.* 1. & ibi: Abbas *num.* 5. Aucharanus *num.* 2. Joan. Andreas *n.* 3. & Canonistæ ibid. communiter, item Layman *loc. c. num.* 6. Castro Palao *loc. c. num.* 6. Engel *hoc t. §.* 3. *num.* 9. cum communi aliorum, contra D. Thomam *in 4. dist.* 38. *qu.* 1. *a.* 3. *Quæstion.* 2. *ad* 3. & plures alios apud Sanchez. Probatur conclusio, quod non dirimat Sponsalia ex parte voventis, ex *cit. c. Veniens 5 qui Clerici, vel voventes* ubi Papa post sponsalia ita voventem puniri jubet. Ratio est; quia tale votum, inquantum est in præjudicium & injuriam tertii, non est Deo gratum, nec ab eo acceptatur; sicut non acceptaret votum, quo quis voveret Deo, aut causæ piæ offerre domum quam prius alteri jam promiserat, & ad quam alter jus jam habet; hinc, quia vovens continentiam prius jam, uti supponitur promisit corpus suum alteri parti, hæcque habeat jus ad illud, Deus votum, quo sibi in præjudicium & injuriam hujus promittitur tale corpus, non acceptat, consequenter quantum alteri præjudicat, non valet, nec quidquam efficit.

237 Probatur *altera pars* Conclusionis, videlicet, quod talem votum dissolvat Sponsalia ex parte non voventis ex *cit. cap. Veniens qui Clerici, vel voventes*; ubi tacite approbatur, quod vir cognito voto continentiæ a Sponsa emisso, alteri nupserit: quod facere non potuisset, si per votum Sponsæ Sponsalia ex parte sua soluta non fuissent. Ratio est, quæ *in præced. Conclus.* quia videlicet talis merito censetur renuntiasse Sponsalibus, & jure sibi ex illis quæsito. Et ideo hanc partem Conclusionis, teste Sanchez *loc. cit. num.* 5. tenent Omnes.

Objicies contra utramque Conclusionem *num.* 235. & *num.* 236. positam illud tritum ex *c. Pervenit 3. de jurejurand. promissum non infringit, qui in melius illud mutat*, sed qui vovet sacros Ordines, aut perpetuam castitatem, promissum Matrimonium, seu sponsalia in melius mutat; cum juxta omnes status Clericalis, & virginalis sit perfectior; ergo. Unde ex hoc communiter docent Doctores, Sponsalia habere tacite inhibitam illam conditionem *nisi quid perfectius, seu statum perfectiorem elegero.* Resp. Illud ex *c. 3. de jurejurand.* desumptum procedere ubi utrobique idem promissarius est; consequenter talis commutatio de voluntate creditoris fiat, ut fit, dum votum minus perfectum in perfectius mutatur; in his enim idem promissarius, & creditor Deus est; qui utique concedit, quod loco imperfectioris ei præstetur perfectius. Secus est in promissis in favorem hominum factis, utpote quibus meliora non semper placent, *leg. Mutuum 3. §. 1. de Reb. credit.* præsertim, si non idem promissarius, & creditor est. Ad illam conditionem, quæ dicitur tacite imbibita, jam patet ex dictis *num.* 232. 238

Objicies II. Quando duo vincula incompatibilia concurrunt, tunc fortius prævalet, *arg. c. Si inter h. s.* atqui vinculum Religionis ex voto proveniens est fortius vinculo fidelitatis ex Sponsalibus consurgente: ergo. Respond. *Majorem* esse veram, quando utrumque vinculum validum est. Secus si unum est invalidum, uti in præsenti est votum suscipiendi sacros Ordines, aut continentiæ in quantum alteri præjudicat. 239

Instabis. Ex hoc sequeretur talia vota a Sponsis 240 facta ex toto esse inania, utpote invalida, ac illicita; *Sequela* videtur esse contra Jura *arg. c. Quidam cap. Placet de Convers. Conjug.* Resp. negando *Sequelam*; quia talia vota non ex toto, sed solummodo in tantum sunt invalida, illicita, ac inania, in quantum præjudicant tertio, uni nempe ex Sponsis; de reliquo in quantum sine præjudicio tertii observari possunt, licita omnino, & valida erunt: ut proin quamvis illicite, & invalide agat, qui ita vovet sacros Ordines, aut continentiam, quod etiam invita altera parte velit suscipere Ordines; eaque repulsa, seu in Matrimonium non acceptata, continentiam servare, uti bene observat Sanchez *lib. 1. Disp.* 46. *num.* 10 per hujusque disputata; tamen valebunt hujusmodi Sponsorum vota, in quantum sine præjudicio alterius observari poterunt, ut proin vi talis voti omnino teneatur Sponsus suscipere Ordines, aut abstinere a nuptiis, & servare castitatem; si alter consentit, *Secundo* debet tale votum perfecte adimplere mortua sua comparte, *Tertio*, si continentiam vovit, debet a petendo debito abstinere, donec cum eo dispensetur, *arg. cit. c. Quidam, & c. Placet de Convers. conjug.* ibi: *Eo quod licet votum ejus usquequaque non tenuerit eatenus tamen obligatorium est, quatenus se poterat obligare.*

Quæcunque autem hactenus diximus, intelligenda sunt de votis subsequentibus Sponsalia jam contracta; si enim tale votum præcedit, & Sponsalia primum subsequuntur, certum ac indubitatum est, quod ratione talis voti Sponsalia sint nulla, & invalida, uti, cum unanimi bene advertit Sanchez *lib. 1. Disp.* 46. *num.* 3. quia tunc Sponsalia continent rei illicitæ promissionem, quæ utique non obligat. De quo infra *tit. IV. Qui Clerici, vel voventes.* 241

§. VIII.

§. VIII.

De Reliquis causis solvendi Sponsalia, ob Matrimonium, vel Sponsalia posteriora, Fornicationem, Impedimentum, vel alias mutationes supervenientes emergentibus.

S U M M A R I U M.

242 *Per Matrimonium solvuntur Sponsalia cum alio contracta.*

243 *An autem, & quando per Sponsalia posteriora? Remissive.*

244 *Per fornicationem sive a Sponso, sive a Sponsa post Sponsalia commissum, solvuntur ex parte innocentis, non vero nocentis. Et n. seq.*

Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes. Ibidem.

245 *Delicta sua debent tenere authores, nec ex eis quis debet facere meliorem suam conditionem.*

246 *Propter fornicationem sponsæ præcedentem Sponsalia, potest Sponsus dissolvere Sponsalia. Et numero seq.*

248 *Non item Sponsa ob præcedentem fornicationem Sponsi. Et duobus n. seqq.*

251 *Nisi Sponsus cum pluribus fornicationem commisisset, aut ex una prolem jam haberet.*

252 *Ob fornicationem Sponsæ etiam vi oppressæ Sponsus juste solvit Sponsalia.*

253 *Sicut etiam ob oscula, & tactus impudicos ab eadem sive ante, sive post Sponsalia admissos.*

254 *Non tamen econtra id potest Sponsa, nisi Sponsi tactus sint frequentes.*

255 *Generalis Regula, quandonam superveniens mutatio notabilis præbeat causam solvendi Sponsalia.*

Actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum. Ibid.

256 *Quis, & quomodo judicare debeat de tali mutatione?*

257 *Quid Juris in dubio?*

258 *Mutatio corporis notabilis censetur quivis morbus incurabilis: num etiam morbus gallicus?*

259 *Item superveniens notabilis deformitas corporis, aut amissio membri.*

260 *Nec non sterilitas Sponsæ, aut impotentia rite congrediendi ex parte Sponsi.*

261 *Ob Mutationem notabilem in bonis fortunæ solvi possunt sponsalia, etsi contingat absque causa, numer. 263*

262 *Ex eo, quod unus sponsorum evadat ditior, non solvuntur sponsalia.*

263 *Si ambo Sponsi ad paupertatem veniunt, ambo resilire possunt.*

264 *Etiam ob jacturam futurorum bonorum fortunæ solvuntur sponsalia.*

265 *Etiam ob notabilem mutationem animi, v. g. supervenientem infamiam solvuntur sponsalia.*

266 *Item ob morum asperitatem.*

267 *Nec non ob inimicitias, aut discordias, odia, aut scandala inter ipsos.*

268 *Aut eorum Consanguineos timenda.*

269 *Horum omnium ratio,*

270 *Sola contradictio parentum non est sufficiens causa solvendi sponsalia.*

271 *Solvitur instantia.*

Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent firmationem. Ibid.

272 *Matrimonium cedens in dedecus Familiæ ac gravem injuriam parentum contradictione parentum dissolvi potest.*

Promissio mala, seu mali non obligat. Ibid.

273 *Matrimonium cum notabiliter inæquali ordinarie infelices sortitur exitus, indeque ejus promissio ordinarie solvi potest. Et n. seqq.*

275 *Episcopo (ordinarie loquendo) non potest dispensare in Denunciationibus cum notabiliter inæqualibus.*

276 *Bene vero potest, imo tenetur dispensare, si parentes contradicunt, aut injuste impedire conantur Matrimonium inter æquales, aut non multum inæquales.*

277 *Contradictio parentum, consanguineorum, aut aliorum conjunctâ minis de exhæreditando, privando Officiis &c. dat facultatem resiliendi: & cui? Et num. seqq.*

279 *Minæ de exhæreditando usque ad legitimam, aut negandi omne auxilium, vel dotem usque ad mortem præbent alteri parti causam resiliendi. Et num. seqq.*

281 *Nisi tempore contractus hæc jam prævidisset, aut scivisset.*

282 *Pars illa Sponsorum, quæ minas exhæreditando, aliove gravi malo patiatur, non potest resilire, si e nihilominus nubere velit compars.*

283 *Probatur ratione*

284 *Et absurdis sequentibus. Et n. seqq.*

285 *Absurda semper, & ubique sunt vitanda.*

286 *Si pars minas patiens non posset a comparte statui conformiter sustentari, resilire poterit.*

287 *Observatio practica quoad hoc.*

288 *Inferuntur variæ doctrinæ practicæ usque ad n. 293.*

293 *Si quis minas & effectum earum, aliunde malum fortunæ ex Matrimonio secuturum prævidit, & tamen illud promisit, promissis stare tenetur.*

294 *Ob superveniens impedimentum dirimens solvuntur sponsalia.*

295 *Tenetur tamen impedimentum ex sua culpa ponens curare dispensationem.*

296 *Etiam propriis magis expensis.*

297 *Quæ tamen raro sunt necessariæ.*

298 *Solvitur instantia.*

299 *Causæ resiliendi tempore Sponsaliorum jam existentes; sed latentes, & postea innotescentes, efficaces sunt.*

300 *Limitatur in fornicatione Sponsi antecedente.*

301 *Qui de facto occulto nocivo, vel Matrimonium notabiliter difficilius reddente laborat, tenetur manifestare, aut a Matrimonio abstinere.*

302 *Secus, si defectus non nocet, vel tam difficile Matrimium non reddit*

303 *Imo tali minori defectu laborans, potest cogere compartem ad servanda Sponsalia.*

304 *Qui sciens defectum, in aliquo tamen cum ipso Sponsalia facit, censetur renunciare juri suo.*

305 *Sicut etiam qui post patefactum defectum occultum fornicatur cum eo.*

306 *Limitatur pro Foro interno.*

307 *Solvitur objectio.*

308 *Ad solvenda Sponsalia ex justa causa per se non requiritur authoritas Judicis.*

309 *Bene vero per accidens.*

310 *Et de Jure speciali Diœcesium, præsertim Frisingensis, si quando Sponsalia sunt publica.*

311 *Quando causa dissolvendi est dubia, etiam de Jure communi requiritur authoritas Judicis.*

Nemo est Judex in propria sua causa. Ibid.

312 *Ad probandam dissolvendi causam, quæ est impedimentum dirimens, vel impediens, sufficit confessio utriusque Sponsi.*

313 *Imo unius Matrimonium affectantis.*

314 *Et fama legitime probata.*

315 *Sufficit etiam testimonium unius extranei etsi inhabilis.*

316 *Dummodo jurato deponat, & non sit persona vilis, & n. seqq.*

318 *Quomodo habere se debeat, qui scit occultum impedimentum inter Sponsos.*

319 *Unus testis sufficit, etsi Sponsalia sint jurata.*

320 *Contra Matrimonium jam contractum unus testis non sufficit.*

321 *Si causa dissolvendi non est aliquod ex impedimentis Matrimonii, tunc ad eam probandam requiruntur duo testes, aut alias plena probatio.*

322 *Qui resilit justa de causa proveniente ex alterius culpa, ad nullas tenetur huic impensas; quin potius obligatur illi ad expensas.*

323 *Neque tenetur ad expensas alteri, qui ex justa alterius causa proveniente resilit.*
324 *Solvitur objectio.*

242 Quæritur I. an, & quando Sponsalia contracta dissolvantur per subsequentia *alia* Sponsalia, vel Matrimonium, cum alio contracta? Resp. I. Quamvis illicite quis contrahat Matrimonium post Sponsalia cum alia contracta, nihilominus tale matrimonium valet, & Sponsalia priora dissolvit. Est certa apud omnes, textu claro *c. Si inter 31. h. t. & cap. 1. de Sponsa duorum*. Et hoc intellige *Primo*, etsi priora Sponsalia juramento fuerint firmata: uti expresse habetur *cit. cap. 31. h. t.* ibi: *Sive sit juramentum interpositum, sive non.* Intellige *Secundo*, quod etiam tali Matrimonio postea per mortem alterius soluto non amplius obligent præcedentia Sponsalia; quia obligatio semel extincta non amplius reviviscit, *arg. l. Qui res §. Aream ff. de Solut.* ibi: *in perpetuum sublata obligatio non potest*: & amplius probat Sanchez *l. 1. Disput.* 48. Cæterum ei, qui post Sponsalia contracta contra alia licite contrahit, *ex violatione fidei pœnitentia injungenda est*, ut dicitur *cit. c. si inter 31. h. t. & c. 1. de Sponsa duorum*, ibi: *Pœnitentiam agere debet de fide mentita*.

243 Resp. II. An & quomodo dissolvantur Sponsalia per posteriora, vide *Tit. IV. de Sponsa duorum*.

244 Quæritur II. An, & quomodo solvantur Sponsalia ob fornicationem, & tactus impudicos? Resp. I. Si Sponsus vel Sponsa post Sponsalia cum alio vel alia fornicatur, solvuntur Sponsalia etiam jurata ex parte Innocentis, non item Nocentis Bosco *l. cit. Conclus.* 8 Sanchez *lib. 1. Disput. 55. num. 1* Sporer *p. 4. cap. 1. sect. 2. num 171.* Abbas *in cap. Quemadmodum de Jurejur.* & ibi alii Canonistæ cum communissima; & hodie certa aliorum. *Prima pars*, quod solvantur ex parte Innocentis expresse dicitur *c. Quemadmodum 25 de jurejur.* ubi ratio additur. Tum quia quivis sub hac tacita conditione censetur spondere: *nisi contra fidem sponsalium egerit*: Tum quia ob fornicationem a thoro rejici potest conjux: ergo multo magis Sponsa; nam (uti ibidem additur) *Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes*,

245 *Altera pars*, quod ex parte nocentis non solvantur sponsalia, consequenter is adhuc teneatur nubere innocenti parti, si hæc velit, caret omni controversia, Et ratio est: Tum quia peccata suos authores tenere debent *Quæsivit de His, quæ fiunt a majore parte*. Tum quia *Nemo ex delicto meliorem suam conditionem facere potest*, *l. Non fraudantur ff. de Reg. Jur.* simulque, *quod statutum fuit ad pœnam trahi non debet ad gratiam, c. Inter corporalia de Translat. Episc.*

246 Resp. II. Propter fornicationem Sponsæ Sponsalia præcedentem, a Sponso tamen ignoratam solvuntur Sponsalia: non item ob præcedentem fornicationem Sponsi. Primam partem tenet Bosco *in Theolog. sacram. p. 5 Disp 11. sect. 2 Concl.* 8. Sanch *l. c. Disp. 65. num.* 3. Castro Palao *de Sponsal. Disput. 1. pun. 29. nu 4.* Guttierez *de Sponsal. & Matrim. c. 34. n. 2.* Ledesma *de Matrim. q. 43. a 3 caus. 5. & alii.* Ratio est; quia in Iure paria sunt aliquid supervenire, & præcedere ignoranter, res enim dicitur fieri, quando innotescit, *c. Pastoralis, de Except.* Item quia paria sunt in Iure non esse, & non apperere *l. Duo sunt ff. de Testament. Tut. & l. In lege. de Contrah. empt.* ergo a sensu contrario paria sunt, esse & appetere. Accedit, quod universaliter loquendo emergente notabili mutatione solvantur Sponsalia per dicenda *a numer.* 258. Atque præcedens fornicatio Sponsæ, ante Sponsalia ignorata, & post illa primum cognita causat notabilem mutationem ex parte Sponsæ: Tum quia ex tali notitia Sponsa juxta communem æstimationem notabiliter evadit vilior; Tum quia probrosum est viro, corruptam ducere; & prudenter magni fit, virginem pro Sponsa, & futura uxore habere: Tum tandem, quia vir notabile damnum incurrit cum ex eo, quod ducat corruptam, fiat irregularis, utpote Bigamus, *toto Tit. de Bigamis non ordinand.* ergo,

247 Dices: hanc Conclusionem esse contra *c. Quemadmodum 25. de Jurejur.* ubi ita habetur: *Si quis juravit, se ducturum aliquam in uxorem, non potest opponere fornicationem præcedentem, sed subsequentem, ut ducat eam in uxorem.* Resp. textum hunc esse intelligendum de præcedente fornicatione a Sponso prius jam cognita, in quo casu ipsi diximus, Sponsalia ex nulla parte solvi; quia ut bene ibidem advertit Glossa *V. Præcedentem*, si quis scienter facit Sponsalia cum prius corrupta, censetur mores illius approbare, consequenter non potest eam amplius reprobare, *arg. c. Horrendus 15. caus. 32. q. 5.* Secus est, si prius ignoravit; quod enim ignoravit, non approbavit; cum juxta tritum, *Nihil volitum, nisi præcognitum* Hinc sic juxta dicenda infra *n.* 214 potest quis ob alias causas prius ignoratas, & post Sponsalia cognitas dissolvere Sponsalia, sic etiam poterit ob fornicationem Sponsæ.

Alteram partem Conclusionis tenent etiam Sanchez *loc. cit. numer.* 9. ubi etiam tanquam certam pronuntiat, Bosco *loc. citat. num.* 132. Castro Palao *loc. cit num.* 7. Guttierez *loc. cit. numer.* 65. Pontius *lib. 12. cap.* 18. Coninck *disput 23. dub. 7 numer.* 82. contra Navarrum *cap 22. numer.* 27. Ratio est; quia juxta communem æstimationem hominum (quæ in hoc maxime attendenda est) non ita ignominiosum est, nec ita præjudiciosum fœminæ, si nubat viro, qui prius aliam cognovit. 248

Dices: juxta Jura, & rationes *num.* 426. allegatas paria censentur nunc esse, & nunc apparere; atqui ob fornicationem Sponsi subsequentem potest Sponsa dissolvere Sponsalia; ergo etiam ob antecedentem, post Sponsalia autem primum apparentem. Resp. Jura, & rationes allegatas procedere, quando est eadem ratio, idemque incoveniens, sive præcedat, sive sequatur casu dissolvendi, uti est in lepra v. gr. morbo gallico &c. at in fornicatione præcedente & subsequente viri non est idem incoveniens; nam si post Sponsalia contingit, est contra fidem Sponsalium, ob quam violatam Iura Sponsæ tribuunt facultatem dissolvendi Sponsalia *c. Quemadmodum, de jurejur.* Secus est, si præcedit. 249

Dices: Eandem disparitatem in fœmina fornicante esse; ergo nulla solutio. Resp. concesso *Antec.* negando *Conseq.* quia fornicatio Sponsæ ante Sponsalia, consequenter sine violatione fidei facta continet aliam causam solvendi Sponsalia; videlicet, notabilem mutationem ex parte fœminæ emergentem per dicta *numer.* 246. quæ mutatio, cum in viro prius fornicante non censeatur adesse, juxta dicta *n. 248. præc.* sufficiens disparitas adhuc adest inter præcedentem fornicationem Sponsi, & Sponsæ. 250

Illud tamen cum Castro Palao *l. c. n.* 8. Sanchez *l. cit. n.* 10. Ponito *l. c. cap. 28. nu.* 2 Lyman *lib. 5. tr. 10. p. 1. cap. 2. n.* 11. & aliis notandum, quod si vir cum pluribus fornicatus esset ita ut valde vitiosus esse modo cognoscatur, possit propterea Sponsa id prius ignorans solvere Sponsalia, quia in talibus circumstantiis etiam in viro prudenter judicio censetur notabilis adesse mutatio. 251

Item foret, si vir ex prudente etiam unica fornicatione prolem haberet, Castro Palao *loc. cit. n.* 9. Conink *l. c. n* 72. & alii; idque ob rationem citatam, præsertim quia inde etiam redditur Matrimonium difficilius ob alimentationem prolis, & multas discordias exinde oriri solitas.

Resp. IV. Ob fornicationem Sponsæ præcedentem, & consequentem Sponsalia, vir solvere potest Sponsalia, etsi Sponsa vi fuerit oppressa. Bosco *l. c. numer.* 115. Sanch. *l. c. Disp. 55. num* 7. Layman *l. c.* Navarrus *c. 22. n. 37. V. Nono*, Sylvester *V. Sponsalia* 10. *casu. 7 arg. can. Raptor. 33. caus 27. q. 2.* & ibi Glos. *vers. Noluerit.* Ratio est, quia etiam per talem fornicationem Sponsæ fit notabilis mutatio ex parte Sponsæ. Accedit, quod raro feratur tanta vis puellæ, quin ejus saltem aliqualis consensus, aut minor debito accedat cautela, vel resistentia Putat nihilominus Layman cum Sanchez *l. c.* quod, si aperte constet, Sponsam absque omni culpa esse, non posse resilire virum; cum ex tali violentia tantum dedecus viro non enascatur, ipsaque puella ex hoc ipso honestissima cognoscitur. 252

Resp.

253 Resp. V. Etiam ob oscula, amplexus, aut tactus impudicos a Sponsa libere admissos, vel exercitos, sive post, sive ante Sponsalia exercitos, Sponsus solvere potest Sponsalia. Bosco *l. c. n.* 125. Layman. *l. c. numer.* 11. Sporer *in Theolog. Sacram. p. 4. cap.* 1. *sect.* 2. *n.* 273. & alii. Ratio est; quia etiam in tali casu respectu Sponsæ censetur adesse notabilis mutatio, censeturque talis fœmina impudice vivere, ut, proin eam merito horrere possit Sponsus.

254 Sponsi tamen oscula, & tactus impudici cum altera commissi ante Sponsalia non dant Sponsæ causam sufficientem ad solvenda Sponsalia. Imo nec post illa, nisi fuerint frequentes. De antea factis patet; quia nec ipsa fornicatio præcedens id præstat, per dicta *n.* 248. De postea autem satis docet Sanchez. *loc. cit. Disp.* 59. *n.* 5. Bosco *l. c. num.* 125. Layman *l. c. n.* 11. Sporer *l. cit. n.* 273. & alii; quia in viro tales actus ita probrosi non sunt ac in fœminis, nec tam facile impudicæ vitæ notam incurrunt, nisi sint frequentes, uti bene limitant DD. citati, & merito: quia frequentia talium actuum post Sponsalia a Sponso cum alia habitorum, justum causant horrorem in Sponsa, suntque contra *Regulam desponsationis*, fidelitatem nempe debitam, ob quos cuivis innocenti ea Sponsis licitum est resilire, textu claro *cit. c. Quemadmodum de Jurejur.* ubi habetur in Sponsalibus tacitam hanc conditionem contineri: *Nisi contra Regulam desponsationis venerit.*

255 Quæritur III. An, & qualiter solvuntur Sponsalia per supervenientem mutationem corporis, fortunæ, animi &c. Resp. I. Generaliter loquendo quandocunque post contracta Sponsalia ex parte unius interveniens notabilis, vel talis mutatio, ut, si illam pars altera scivisset, aut prævidisset, Sponsalia non contraxisset, vel ea qua Matrimonium redditur notabiliter difficilius, licitum est parti uni ab altera parte mutationem hujusmodi patiente resilire. Abbas *in c. Quemadmodum* 25. *de Jure jur. num.* 10. Sanchez *lib.* 1. *Disp.* 61. *num.* 3. Bosco *loc. cit. Concl.* 4. Engel *h. tit. num.* 11. Pirhing. *h. tit. num.* 73. Layman *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *cap.* 2. *num.* 10. cum communissima aliorum *arg. cit. c. Quemadmodum* 26. *de Jurejur.* ubi ob hujusmodi mutationes facultas resiliendi alteri parti conceditur. Ratio est; quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis, siquidem *Actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum, arg. cap. fin. de Præb.* in his videlicet, quæ dependent ab intentione agentium, uti Sponsalia. Atqui Sponsi non aliter invicem promittunt Matrimonium, quam sub hac tacita conditione; *Si res in eodem statu permanserit*, seu, *si notabilis mutatio non emerserit*, ut cum citatis bene observat Abbas *loc. citat. arg. citat. cap. Quemadmodum de Jurejur. &c. Per vestras de Donat. inter virum & mulier.*

256 Quandonam autem in specie sit censenda mutatio hujusmodi notabilis, standum judicio prudentum, præsertim Judicium, & assertioni promittentis, præcipue jurantis, adeo ut, si Sponsus vel Sponsa jurato affirmat, quod Sponsalia minime fecisset, si talem mutationem futuram prævidisset, aut culpam occultam jam existentem prius scivisset, eidem in utroque Foro fides adhibenda sit, si judicio prudentum consideratis circumstantiis verisimile sit, eam non fuisse promissuram, casu quo ea scivisset, aut prævidisset, Sanchez *l. c. Disp.* 62. *n.* 6 Layman *l. c. n.* 18. Navarrus *n.* 18. Sporer *l. c.* & alii. Ratio est; quia in his, quæ ad animum pertinent, & hominibus non innotescunt, neque testibus probari possunt, ut sunt intentio interna, scientia, ignorantia &c. standum est juramento asserentis. Doctores citati post Covarruvium *l.* 2. *Variar. Resolut. c.* 10. *n.* 1. *§. Tertio*, Mascardus *de probat. Concl.* 45. *n.* 48. *& Concl.* 94. *n.* 5. *arg. c. Pastoralis de Except.* ibi: *Nisi is qui voluerit opponere, fidem faciat juramento, se postmodum ad notitiam illius venisse.*

257 Porro si quis dubitat, an contraxisset, pro utroque Foro præsumi potest, eum non fuisse contracturum, si mutatio talis sit, quo ob eam alii prudentes non contraherent. Bosco *l. c. n.* 120. *ad finem* addens bonam rationem, quia fortissima præsumptio desumitur a communiter, & ordinarie accidentibus.

Resp. II. Inter corporis mutationes notabiles, ob quas a sponsalibus resilire licet, sunt præter alias etiam in specie sequentes. I. *Si quis ex Sponsis fieret leprosus, vel paralyticus, vel oculos, vel nasum amitteret.* Omnes textu expresso *c. Quemadmodum* 25. *de Jurejur.* Idem est de aliis hujusmodi contagiosis, aut incurabilibus morbis v. gr. *epilepsia*, vel si os male oleat, & curari non possit, Layman *loc. cit.* Sanchez *l. c. Disput.* 57. *n.* 2. & alii communiter. Ratio est; quia de similibus idem est judicium, *argum. c. Translata, de Constitut.* Idem a fortiori dicendum, *si quidquam ei turpius evenerit*, uti habetur *cit. c. Quemadmodum.* Huc referunt DD. communiter etiam *morborum gallicum*: Verum quia morbus hic hodie a peritis Medicis perfecte & radicitus curari solet; ex eo solo causa solvendi Sponsalia non consurget; præsertim, si dicat infirmus, se absque culpa eum contraxisse, esseque paratum ad curam & eius expensas. 258

II. Licet resilire ob supervenientem alterius, præsertim Sponsæ, notabilem corporis deformitatem, aut membri amissionem, v. g. oculi etiam unius, vel auris pedis, manus &c. Sanchez *l. c. Disp.* 57. *n.* 4. Layman *loc. cit. num.* 18. Innocentius *in cit. c. Quemadmodum*, & ibi Hostiensis, Sporer *loc. cit. num.* 28. & alii. Ratio est: Tum quia etiam in talibus revera adest notabilis mutatio: Tum quia ratio, ob quam in *c. Quemadmodum*, oculorum, seu nasus amissio præbet causam resiliendi, est ne Sponsi ad invicem concipiant horrorem & propterea a corpore sibi licito satisfactionem non habentes, aut horrorem concipientes, quærant aliam occasionem, vel certe non sine gravi incontinentiæ periculo, gravique onere perpetuo vivere debeant; atqui hæ rationes militant etiam in casu, quo notabilis corporis deformitas supervenit: ergo idem de ea dicendum; ubi enim *eadem ratio, eadem est legis dispositio, arg. c. Inter alia de Transl. Epis.* 259

III. Ob sterilitatem Sponsæ; aut impotentiam, aut inhabilitatem rite congrediendi ex parte Sponsi. Menochius *Consil.* 786. *n.* 12. cum communi ac certa Ratio patet, quia Matrimonium principaliter institutum est ob generationem prolis per vulgaria. 260

Resp. III. Circa mutationem in bonis fortunæ solvuntur Sponsalia ex parte unius per supervenientem alterius gravem inopiam; vel si Sponsus valde dives etiam absque culpa sua vergat ad gravem inopiam, aut gravissimam patiatur jacturam bonorum, v. g. injuria belli, incendii, furti &c. vel si Sponsa promissam dotem afferre non amplius potest. Sanchez *l. c. Disp.* 59. Layman *l. c. num.* 18. Menochius *de Arbitr. lib.* 2. *cent.* 5. *casu.* 455. *num.* 6. & alii communiter ob rationem sæpe allegatam; quia prudentum judicio censetur intervenire gravis ac notabilis mutatio. Accedit, quod in specie si dotis promissio fuerit conditio, sub qua fuit promissum Matrimonium, consequenter illa non impleta, cesset promissio, *c. De illis* 3. *de Cond. apposit.* 261

Non autem una parte, Sponsa v. g. in suo bonorum statu permanente, si pars altera ex inopinato notabiliter fieret ditior, v. g. ex hæreditate, possit propterea hæc ab illa resilire, major est controversia. Affirmant Hurtado, *Disp.* 2. *de Matrimon. Diff.* 24. Perez *Disp.* 9. *sect.* 12. sed rectius negant Sanchez *lib.* 1. *Disput.* 59. *num.* 6. Guttierez *de Sponsal. & Matr. c.* 33. *num.* 3. Castro Palao *de sponsal. Disp.* 1. *pun.* 28. *n.* 5. Connick *Disp.* 23. *dub.* 8. *n.* 29. Ratio est: quia, cum pars altera non sit effecta deterioris conditionis, non potest privari jure suo. Nec obstat subito superveniens fortuna: Tum quia alias etiam dissolvere quia posset Sponsalia ex eo, quia alia longe pulchrior, aut ditior ei vellet nubere. quod est contra communissimam Doctorum, & receptam praxin. Tum quia etiam in aliis contractibus, v. g. emptionis, quando aliqua res, v. g. equus justo pretio fuit emptus, debet actu tradi, licet pretium equi usque ad tempus traditionis creverit, Sanchez *loc. cit.* 262

Illud etiam circa supervenientem paupertatem ob- 263

servandum, quod si ambo Sponsi post Sponsalia ad paupertatem deveniant, v. g. tempore belli, utraque pars a Sponsalibus pro libitu resilire possit, ita, ut in hoc non detur compensatio paupertatis unius cum paupertate alterius. Castro Palao *de Sponsal. disp.* 1. *pun.* 28. *num.* 4. Pontius *lib.* 12. *c.* 17. *num* 6. Sporer *loc. cit. num.* 281. Bonacina, Tamburinus & alii. per Jura *n.* 255. allegata. Ratio est; quia dum ambo ea statu honestiori ad paupertatem deveniunt, in ambobus contingit notabilis, & talis mutatio, ut ex hac ipsa minus apti sint ad onera Matrimonii sustinenda. Nec obstat, quod alias duos pauperes Sponsalia contrahentes resilire nequeant, sed ad nubendum obligentur. Nam contra est, quod, cum horum nullus patiatur aliquam mutationem, possint ambo sustinere Matrimonii onera pro conditione status pauperis (in quo jam prius tempore Sponsaliorum fuere) mendicando v. gr. &c.

264 Resp. IV. Non tantum ob supervenientem gravem jacturam bonorum, aut paupertatem actu jam præsentem, sed etiam futuram, imminentem, ac prudenter timendam. v. g. *Exhæreditationem* parentum, consanguineorum, aut privationem Officii jam habiti, aut certæ spei ad acquirendum, habet pars altera mutationem non patiens, justam causam Sponsalia dissolvendi Castro Palao *l. c. n.* 4. citans Seraphinum *dec.* 1258. *n.* 1. *&* 2. Pontius *l.* 12. *c.* 17. *n.* 8. & alii, Ratio est; quia non tantum præsens malum, sed etiam prudens, ac in virum constantem cadens timor futuri ac imminentis mali causat notabilem rerum mutationem, *arg. c. Requisivit.* 17. *h. t.* consequenter sufficiens est ad resiliendum per dicta *n.* 255. Præsertim cum hodie in contrahendis Matrimoniis summe respiciatur non tantum ad bona præsentia, sed etiam certo, aut probabilissime obventura, ita ut sæpe alteruter Sponsorum neutiquam contraheret, nisi spem prudentem futura in bona acquirendi a comparte haberet. Verum de hoc amplius infra *n.* 270. *& seq.* ubi de contradictione parentum, ac consanguineorum, minisque eorum de exhæreditando specialiter dicemus.

265 Resp. V. etiam ob notabilem mutationem animi, seu animorum juste solvuntur Sponsalia ex parte alterius. Omnes teste Palao *loc. cit. pun.* 27. *num.* 7. Ratio est; quia bona animi præferuntur bonis corporis, per vulgata: ergo si ob horum mutationem licet resilire, etiam ob illius licebit; argumento a *Minori* ad *Major* desumpto, conformiter *Auth. Multo magis C. de SS. Eccles.* Patet etiam inductionem, sic enim I. Ex parte innocentis solvuntur Sponsalia, si alicui ex Sponsi emergeat gravis infamia, ob furtum, homicidium, adulterium, aut alterius criminis gravis, Sanchez *lib.* 1. *Disp.* 57 *n.* 2. Palao *loc. cit.* Bosco *in Theolog. Sacrament. pun.* 5. *Disp.* 11. *Concl* 10. *numer.* 153. cum communi: II Si Sponsus cognoscatur esse ebrietati, aut lusui multum deditus, Castro Palao *loc. citat.* Sporer *loc. cit. n.* 280. Gobat. *tract.* 10. *casu* 8. *num* 237.

266 III. Si in eodem deprohendatur notabilis morum asperitas, aut sævitia. Guttierez *de Spons. & Matr. c.* 32. *n.* 1 Sanchez. *loc. cit. Disput.* 58. *num.* 1. Bosco *l. c.* Abbas *in cap. Veniens, qui Clerici vel voventes n.* 2. Palao *l. c.* cum communi & certa: ubi etiam specialis ratio est; quia ob hanc causam conceditur Matrimonii divortium, *c. Ad litteras de Restitut. spoliat.* ergo multo magis dissolutio Sponsalium *arg. c. Quemadmodum de Jurejur.* quia *turpius ejicitur, quam non admittitur hospes*, ut ibid. dicitur. Nec obstat *cit. c. Veniens* 5. *Qui Clerici vel voventes*; ubi mulier recusans Sponso nubere ex eo, quod plura audiverit de severitate illius, dicitur violare votum, & jubetur puniri. Resp. enim cum Glossa ibidem communiter recepta: illius fœminæ timorem fuisse vanum ac inanem. nec fuisse viri severitate probatam.

267 IV. Si capitales graves inimicitiæ, & odia, & extraordinariæ animorum aversiones inter ipsos oriantur. Sponsos. Gutierez *loc. cit. n.* 2. Sanchez *loc. cit. n.* 3. Navarrus *cap.* 22. *n.* 27. *casu* 11. Palao *loc. cit. nu.* 7. Sylvester *V. Sponsalia q.* 10. *casu.* 8. Gobat. *tr.* 10. *casu* 8. *n.* 337. Diana *p.* 11. *tr.* 2. *Resolut.* 70. cum Communi ob rationem specialem *c.* 2. *& c. Requisivit.* 17. *h. t.* ne videlicet alias ex Matrimonio infelices sequantur exitus, continua aut frequentia jurgia, lites, scandala &c. facit huc Decisio S. Congregationis apud Dianam & Gobat. *loc. cit.* dicens, *quod, si unus Sponsorum ita incipiat abhorreri ab altero, ut serio dicat, se malle quidvis pati, quam huic conjungi, a coactione Judex desistere debeat.* Attendere tamen Judex debet, ne interveniat simulatio, utpote quæ in hoc puncto persæpe contingit, quamvis sine peccato mortali eam facere nunquam possint Sponsi, nec eam absque peccato gravi suadere valeant Advocati; multo minus Confessarii, eo quod Sponsalia sub gravi culpa obligent; nisi legitima resiliendi habeatur causa per dicta supra *numer.* 137.

V. Solvuntur Sponsalia ob graves aut capitales inimicitias, odia, aut scandala inter parentes, aut consanguineos Sponsorum. Sanchez *loc. cit. disp.* 14. *n.* 3. Castro Palao *l. cit.* Layman *lib.* 5 *tr.* 13 *p.* 1. *cap.* 2. *num.* 18. Felinus *Consil.* 27. *numer.* 21. Navarrus *capit.* 16. *n.* 18. cum Communi *arg. c. Cum in tua hoc. tit.* ibi: *De facta vel scandalo.* Monet tamen merito Sanchez, Castro Palau, & alii *l. cit.* Judices, & Confessarios, ut caute procedant & non facile vel statim credant, eo quod ad declinandum Matrimonium promissum sæpe fiant falsæ simulationes, jactentur minæ, terroresque opponantur discordiarum, atque scandalorum pericula, quæ tamen experientia teste, quando deferbuit primus impetus, & Matrimonium fuit celebratum, in nihilum recidunt, animique facile reconciliantur, atque sedatur tempestas, præsertim, si ipsi conjuges ad invicem sunt bene concordes. Et certe raro contingit, quod ob Matrimonium contractum, inter parentes & consanguineos Sponsorum tantæ inimicitiæ, vel scandalorum aut discordiarum pericula immineant, quæ ad dissolvenda Sponsalia sufficiant, ut proin (exceptam notabili disparitate status, de quo infra *num.* 272. *& seq.*) Judex rarissime, & non nisi bene consideratas circumstantiis, causaque vere cognita, ex hoc capite Sponsaliorum dissolutione judicare debeat: cum ordinariæ pericula, ut allegantur, non subsistant, nec quodvis scandali, aut discordiarum periculum sufficiat, consequenter plerumque pars altera certo jure suo privarii non debeat, *arg. c. In pari* 65. *de Reg. Jur. in* 6. 268

VI. Solvi subinde possunt Sponsalia ob constantem ac justam contradictionem conjunctam gravibus minis præsertim de exhæreditando. Verum de hoc specialiter statim infra *n.* 270. *& seq.*

Cæterum Ratio universalis & ulterior omnium harum Sponsalia dissolvendi causarum est illa, quam dedimus, & ex Jure probavimus *num.* 255. *& num. seqq.* Cui accedit, quod, si ob allegatas resilire non liceret, ordinarie grave nimis ac durum foret parti innocenti tale Matrimonium inire, ac plerumque infelices sequenter exitus, ob quos vitandos, Sponsaliorum dissolutio conceditur *c.* 2. *& c. Requisivit.* 17. *hoc. tit.* 269

Quæritur IV. An, & quando constans contradictio parentum, vel consanguineorum, aliorum, a quibus unus Sponsorum multum dependet, una cum gravibus minis, præsertim de exhæreditando, totaliter derelinquendo, & Officio privando, aut negando &c. sufficientem causam præbeat ad solvenda Sponsalia? Placuit hanc causam per speciale Quæsitum specialiter examinare; quia in praxi frequentissime occurrit, & nisi bene, consideratis considerandis, a Judice examinenter, facile ansam præbere potest, graviter præjudicandi partibus. Resp. I. Absolute, ac simpliciter loquendo, sola contradictio parentum aut aliorum non præbet sufficientem causam dissolvendi Sponsalia, etiam absque eorum præscitu & consensu inita. Hæc Conclusio hodie communis est, certa praxi Tribunalium Ecclesiasticorum; atque consuetudine, quæ est optima legum interpres *c. Cum dilectas* 8. *de Consuetud. & L.* 37. *ff. de Legibus* comprobata. Patetque ex dictis supra *numer.* 23. *& seqq.* ubi diximus, & probavimus, valere Sponsalia etiam absque consilio, præscitu, & consensu paren- 270

rentum initia; consequenter etiam non obstante horum dissensu obligare, cum parentes solo suo dissensu facere, ac impedire non possint, quod proles eorum liberentur ab illo, ad quod sub peccato mortali tenentur; prout tenentur ac Sponsalia valide contracta, ut cum aliis bene advertit Layman *lib. 5. tractatu* 10. *p.* 5. *num.* 14.

271 Nec obstat, quod regulariter, loquendo teneatur saltem ante Sponsalia petere consilium parentum, sicque absque præscitu eorum spondendo peccent, & Sponsalia illicita contrahant. Nam contra est, quod multa illicite fiant, facta tamen valeant; siquidem *multa fieri probibetur, qae si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem, indeque licete observari possunt & debent*, ut cum aliis bene observat Layman *loc. cit.* patetque in Matrimonio illicite contracto, & aliis. Accedit, facile contingere posse, quod parentes injuste contradicant; ergo absolute loquendo sola contradictio parentum ad solvenda Sponsalia non sufficit. Hinc Resp. II. Licite Sponsi sine præscitu parentum Sponsalia contrahentes ordinarie peccent juxta dicta *num.* 24. tamen, si sint inter se æquales, vel saltem non multum dispares, Sponsalia valent & obligant, debentque executioni mandari non obstante contradictione parentum; imo peccant parentes conando impedire tale Matrimonium Guttierez *loc. cit num* 29. Laiman. *loc. cit. num.* 14. *§. Quamvis*. & alii. Patet Conclusio tum ex *num. præced.* tum ex eo quod, licet promissio modo illicito, insciis nempe parentibus & inconsultis sit facta, sicque illicita existat, utpote peccaminosa ac illicita, tamen quia est de actu licito, & quia consideratis etiam circumstantis etiam fieri potest, velet & obligat; consequenter parentes peccat impediendo liberos ab eo ad quod sub peccato tenentur.

272 Resp II. Si futurum inter Sponsos matrimonium vergit in opprobrium, parentum, ac dedecus familiæ, parentesque exinde multum indigneutur, offendantur, contristentur &c. uti ordinarie contingit in casu notabilis disparitatis Sponsorum, tunc contradictio parentum non tantum juste fieri potest, sed etiam facta sufficientem præbet causam dissolvendi Sponsalia; imo in tali casu Sponsalia ex se censentur nulla ac invalida Guttierez *lib.* 1. *Can qq. cap.* 20. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 1. *cap.* 2. *num.* 14. *§. Enimvero*. Menochius *Consil.* 69. Sporer *in Teolog Sacrament. part* 4. *cap.* 1. *sect.* 2. *num* 203. Gobat *Tract.* 10. *casu* 3. *num.* 105 & 106. Ratio est; quia in tali casu Matrimonium esset contra pietatem, & charitatem parentibus & consanguineis debitam: imo etiam contra justitiam, utpote in præjudicium aliorum inique vergens, consequenter illicitum; atqui ad Matrimonium illicite, seu cum peccato contrahendum nemo potest obligari. Nam *in malis promissis fidem non expedit servari c. in malis* 69 *de Reg. Jur. in.* 6. *Impia enim est promissio, quæ scelere completur*, ut dicitur *can. In malis* 5. *caus.* 22. *quæstion* 4 unde ibi dicitur: *In malis promissis rescindi fidem*. Concordat *l. Juris gentium §. Generaliter, ff. de pactis, & l. Generaliter* 26. *ff. de V. O.* ibi: *Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momentis*.

Quod autem sit contra pietatem & charitatem, quin & contra justitiam alicui indigno; aut indignæ cum probro, ac dedecore parentum nubere, patet ex *l.* 22. *C. de Rapt. virg.* Et ratio est; quia parentibus & propinquis probrum, ac dedecus inique inferre, eosque graviter ac injuste offendere, & contristari contra charitatem ac pietatem eis debitam est, per ea, quæ Theologi communiter de quarto Precepto Decalogi scribunt. Imo quia etiam in eorundem detrimentum vergit, cum exinde Familia maculam contrahat; minus æstimetur, & ab allis horreatur, etiam injuriosum, & consequenter contra justitiam est.

273 Infertur I. cum præfatis Docturibus, ordinarie loquendo in casu, quo Sponsalia fiunt cum indigna parte, aut magna vel notabili cum disparitate, ut si quis de nobili stemmate Matrimonium promittit puellæ plebeiæ, aut econtra, Sponsalia aut nulla esse, aut contradictionem parentum vel consanguineorum sufficientem præbere causam eadem dissolvendi, ob Jura & rationes allegatas Quibus accedit quod, cum Sponsalia inter notabiliter inæquales, aut cum indigna ordinarie proveniant ex lascive amore, qui utpote cæcus providere non permittit sequentia inde plurima mala, ordinarie etiam infelicem exitum in Matrimonio habeant, subsequentibus plerunque continuis dissidiis litibus, jurgiis, ac scandalis, ac inter ipsosmet, qui cæco amore spe ducti Matrimoniom inequali contraxerant (quod ipsum ad dissolvenda sponsalia jam sufficientem causam præbet *arg. c. Requisivit h. t.* & per dicta supra *n.* 267.) Postquam enim amor illi ardens & cæcus post immodicam libidinem in Matrimonio brevi tempore deferbuit, incipit notabiliter dignior tunc primum serena mente clare videre stultitiam, quam commisit, præjudiciumque, ac probrum, quod sibi, & aliis intulit; indeque amor vertitur in odium & eversionem, ita ut etiam insipiat comparem contemnere, vilibendere, aversari, indignari, suum & comparis scelus detestari secutumque inde effectum Matrimonii maledicere; & majori odio habere, quam prius amor erat.

Et hoc plurimis confirmari posset exemplis tam sa- 274
cris, quam profanis: sufficiat exemplum Amonis, qui, licet ingendi æstu amoris libidinosi deperiisset Thamar sororem, tamen postquam *concubuit cum ea, exosam eam habuit Amon odio magno nimis: ita ut majus esset odium, quo oderat eam amore, quo eam dilexit*, *lib.* 2. *Reg. cap* 13. *V.* 15. Sic etiam Joanna II. Regina Neapolitana licet ingenti amoris libidinosi æstu deperiret Joanem Groxalum Roseum ignobili genere ortum, eumque in matrimonium duceret, tamen, ob conditionis imparitatem eum brevi contemnere, & tanto odio habere cæpit, ut illum etiam trucidari jusseris, prout *loc. cit.* refert Menochius Plura de disparitatem Matrimonii vide apud Tiraquel *de Legib. Connubii*, *leg.* 5. Huc quadrat etiam illud Ovidii.

Si qua voles apte nubere nube pari.

Infertur II. cum Gutierez *loc. cit num.* 10. & 23. 175
Menoch. *loc. citato* & aliis, in casu, quo Nobiles cum ignobilibus, aut alias notabiliter dispares insciis, aut invitis parentibus Sponsalia faciunt, Episcopos non debere, imo nec licite posse gratificare Sponsis dum remissionem ob disparitatem in Denuntiationibus petunt, illam ordinarie allegando causam, quod parentes ex Denuntiationibus in notitiam venientes sint injuste impedituri Matrimonium, ac libertatem status de Jure eis debitam impedituri, Cum enim parentes in tali casu juste Impedire ac contradicere valeant, ordinarius omittendo Denuntiationes, hoc jure eos non privare, sed potius, ut eodem pro libitu utendi liberam facultatem habeant Denuntiationes præfatas fieri curare debet; presertim, cum ipsis liberis exinde nulla irrogetur injuria, ut pote qui in hoc parentibus obtemperare, & tale Matrimonium omittere tenentur nec ab alio (ut supponitur) sibi magis conducente Matrimonio impediuntur. Quinimo notant citati Doctores, quod Reverendi Ordinarii etiam prohibere teneantur, ne quis ex parochis assistat matrimonio, casu quo parentes graviter contrarios agnoscit. Ratio est, quia concedere nequit, quod Matrimonium illicite, ac cum peccato contrahatur, uti hic fieret, juxta dicta *nu.* 272. Plura vide apud Guttierez *loc. cit.*

Has tamen doctrinas a *n.* 272. limita conformiter doctrinæ *num.* 123. positæ.

Infertur econtra III. Posse, imo debere Reverend. 276
Ordinarios in Denontiationibus dispensare, quando contradicunt parentes & varie impedire, conantur, aut minantur, Sponsalia etiam insciis, ac invitis parentibus, inter æquales tamen, vel saltem non multum, nec notabiliter inæquales contracta, eo, quod, licet tales insciis, ac inconsultis parentibus contrahendo Sponsalia ordinarie peccet, juxta dicta a. 24. tamen post ea jam contracta ad eadem servanda graviter obligentur juxta dicta *nu.* 271. ita ut tam ipsi non observando, quam parentes impediendo gravia committerent peccata, quæ, si per dispensationem in Denunciationibus evitare valet Ordinarius, utique

dispensare potest, & tenetur, præsertim si etiam videt periculum esse, ne Sponsalibus, & futuro Matrimonio palam factis, parentes, consanguinei, aut alii uni ex Sponsis mortem, aut aliud grave malum inferant, quæ pericula plerumque illico evanescunt, si Marrimonio jam contracto parentes, & alii vident, rem jam esse factam, nec ullum amplius coutra eam esse remedium.

277 Resp. III. Si contradictio parentum aut consanguineorum (a quibus certo speratur notabilis hæreditas) coniucta est cum seriis & justis minis ex toto exhæreditandi aliquam Sponsorum, si huic, cum quo Sponsalia contraxit, nubat, habet pars altera justam causam dissolvendi Sponsalia, casu quo alias hæreditas notabilis esset speranda. Hanc Conclusionem tenent Omnes *n.* 264. citati. Probaturque fundamentis ibidem positis. Et hic solum notanda verba *cum seriis ac justis minis*; quia, si probabiliter constat, minas non serio, sed tautum ad terrendum intentatas esse, utique sufficientes ad solvenda Sponsalia non sunt: sicut nec, si seriæ quidem, sed non justæ existunt; prout forent, si parentes minitatentur exhæreditare prolem, si cum altero æquali, vel saltem non notabiliter inæquali post Sponsalia jam contracta Matrimonium, ad quod juxta dicta *n.* 271. jam tenetur, contrahat, hoc ipso enim, quod minæ in tali casu sint injustæ, inefficaces existunt, consequenter timendæ non sunt cum ex eo, quod quis invitis parentibus nubat alicui digno, & æquali, aut saltem notabiliter non inæquali, de Iure nulla proles ex toto exhæreditari possit, per dicta *Lib. 3. §. XV. a. n.* 499.

278 Aliud foret, si minæ exhæreditandi provenirent a consanguineis; cum enim horum hæres necessatius Sponsus consanguineus lateralis non existat, consequenter absque omni causa exhæreditari valeat, *per dicta lib. III. Tit. XXVI. de Testam §. XIII. de Hæredibus* etiam in tali causa minæ eorum merito timendæ forent & consequenter sufficientem resiliendi causam alteri parti præberent per dicta *numer.* 264. Et idem ob paritatem rationis dic, si alii minantur privationem Officii jam habiti, aut negant aliquod conferre, quod alias conferrent, si huic non nuberet, cum tamen pars altera ob possessionem, & spem talis Officii Sponsalia contraxerit, non contracturus cum illo, si scivisset, quod tale Officium compars amitteret, vel non acquireret,

279 Resp IV. Etiamsi parenres solum minentur, vel efficaciter minari possiut exhæredem facere plorem usque ad Legitimam, si huic etiam digno & æquali, aut non multum dispari nubat, habet, pars altera justam resiliendi causam, si ex tali exhæreditatione notabilem jacturam pateretur compars. Hanc Conclusionem ex consequenti docere tenentur omnes, qui tenent, Sponsum resilire posse a Sponsa, si hæc salva dote promissa, ac debita patiatur damnum notabile in bonis, quæ pro dote non promissit. Et sunt Sanchez *lib. 1. disp.* 59. *num.* 4. Castro Palao *de Sponsal. Disp.* 1. *punct.* 28. *n.* 3. Abb. *in c. Quemadmodum* 20. *de Jurejur.* Navarr. *cap.* 22. *n.* 27. Sylvester *V. Sponsalia q.* 10. *casu* 9. Guttier. *cap.* 33. *nu.* 4. *& alii*; ob rationem jam sæpe allegatam; quia privatio spei certæ circa bonum mutabile, etsi de Jure non debitum, intuitu cuius Sponsalia contrahi prudenter presumuntur, facit notabilem mutationem; consequenter sufficienter prebet resiliendi causam per dicta a. 264.

280 Idem ob Iuris & rationis paritatem dic, si parentes serio & juste minantur, nec dotem nec aliud quidpiam dare proli, casu quo huic nubat; supposito, quod alias dos, aut alia a parentibus proli nubendi tradenda essent quid notabile; quia si modicum foret, utique curandum & attendendum non esset, hoc ipso. quod notabilem mutationem non causent.

281 Verum Conclusiones, & inde sequentem doctrinam a *n.* 277. positas limita in casu, quo alter hæc omnia prævidit, aut prescivit, præsertim si tempore contractus Sponsalitii expressit, *etiamsi parentes, aut consanguinei tui nihil tibi dent, vel te exhæreditent aut si non acquiras hoc Officium, aut illo priveris &c. tamen te accipiam.* Ratio patet, quia tunc non censetur adesse mutatio, ob quam, si eam prævidisset, Sponsalia contracta non fuissent consequenter nulla subest resiliendi causa.

Ceterum præfatas Conclusiones, & inde deductas doctrinas a *num.* 277. positas intellige de causa dissolvendi competente parti alteri minas non patienti. Jam sequuntur Conclusiones de ipso vel alio, cui a parentibus intentantur minæ exhæreditandi, aut aliud grave malum inferendi, & resolvitur, an huic quoque exinde enascatur jus & causa dissolvendi Sponsalia contracta. Estque differentia Conclusionum harum bene notanda illis, qui ex minis uni intentatis, promiscue pro utraque parte minus recte desumunt justam causam solvendi Sponsalia. 282

Resp. Itaque V. Pars illa Sponsorum, cui minæ etiam gravissimæ v. g. ex toto vel ex parte exhæreditandi in quantitate notabili, vel privandi pingui Officio, aut illud denegandi, aut illud grave malum fortunæ inferendi, non habet pro se justam causam solvendi Sponsalia, si compars, non obstantibus talibus minis eam ducere, illamque statui conformiter sustentare vult & potest, vel si pars minas patiens aliunde media adhuc habet, quæ concurrentibus mediis, & auxilio compartis ad vivendum juxta statum sufficiunt, Hanc Conclusionem & si expressam apud DD. non inveniam, tamen ex communi eorum doctrina evidenter ita probo. Juxta communissimam doctrinam mutatio notabilis ex parte unius post Sponsalia emergens non præbet utrique parti iustam causam resiliendi juxta dicta supra *ar. cap. Quemadmodum 25. de Jureiurando* ubi non utrique Sponso, sed illi tantum ob supervenientem mutationem datur facultas resiliendi, qui mutationem passus non est. Et confirmatur adhuc exemplis: sic enim etsi unus Sponsorum mutationem in bonis famæ, corporis, aut fortunæ patiatur, v. g. etsi ob adulterium interea commissum infamis fiat, vel etsi aures, vel brachium ei abscindautur, vel etsi per hostiles incursus aut incendium suis bonis spolietur; tamen exinde non huic mutationem patienti, sed alteri solummodo parti prebetur causa pro libitu resiliendi, ita tamen, ut, si parti tam gravem mutationem passæ nihilominus conjungi velit, omnino possit, & illa conjungi teneatur: ergo si ob gravem mutationem in bonis etiam fortunæ actu jam factam resilire non potest pars mutationem, & iacturam bonorum passa, casu quo eidem nihilominus adhærere velit pars altera, multo minus resilire poterit ob mutationem, & gravem jacturam bonorum primum futuram, si hoc non obstante eidem adhuc conjugi velit compars.

Ratio est; quia pars mutationem & jacturam passa 283
non habet exceptionem contra suam compartem, sed tantum hæc contra illam; consequenter sola pars exceptione carens repellere potest partem exceptione infectam, non autem hæc illam. Accedit, quod Jura ob mutationem supervenientem concesserint facultatem resiliendi in favorem partis mutationem non passæ; ergo non debet concessio in eius odium retorqueri: nam juxta *Reg. 6. Juris in 6. Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*; retorqueretur autem in eius dispendium, si ob mutationem sui Sponsi non posset ei amplius nubere, etsi vellet, & ob specialem affectum, aut considerationem id desideraret.

Confirmatur, si ob supervenientem mutationem, 284
& iacturam actualem, vel futuram bonorum fortunæ, v. g. ob futuram exhæreditationem parentum aut consanguineorum etiam pars mutationem, & iacturam passa, vel passura, haberet sufficientem causam resiliendi, sequerentur plura absurda, videlicet. I. Quod quivis Sponsorum facile eludere posset Sponsalia simulando, aut ad tempus efficiendo, se infirmum, difformem, vel quod sibi esset ablatam notabilis pars bonorum; vel instigando tertium, ut intentet minas, grave malum in bonis fortunæ inferendi, si huic nubat &c. prout consideranti patet.

Sequeretur II. Et quidem principaliter ad proposi- 285
tum; quod, si ob minas exhæreditationis usque ad Legitimam, etiam ipsa pars exhæreditanda haberet

justam causam resiliendi, possent sola contradictione parentum cuncta Sponsalia dissolvi; quia in quovis casu, etiam nulla alia existente causa parentes semper licite dicere possent: *si huic nubes, usque ad legitimam te exhæredem facio*, hoc ipso, quod plusquam Legitimam proli relinquere non teneantur, possitque hanc exhæreditationem usque ad Legitimam de Jure licite, & valide semper, & pro libitu facere *per ea, quæ dicta sunt Lib. 3. Tit. XXVI. §. XIV.* Quod autem hæc sequela absurda sit, patet: Tum quia est contra communem doctrina negantem, sola contradictione parentum posse solvi sponsalia juxta dicta supra *nu.* 270. Tum quia est contra communem Tribunalium praxin & consuetudinem, *quæ est optima Legum interpres, L. 37. ff. de Legib.* videmus enim, sponsos non obstante gravissima contradictione parentum ad Sponsalia servanda obligari. Tum quia ipsis Sponsis, vel etiam aliis præberetur ansa pro libitu resiliendi, aut dissolvendi Sponsalia, dummodo nempe instigarent parentes aut consanguineos, ut dicant, se Sponsum exhæreditaturos, si huic nubat, Absurdum autem in omnibus dispositionibus semper est vitandum *arg. l. nam absurdum ff. de Bonis*, adeo ut ad evitandum absurdum etiam verba modo, quo possunt, impropriari debeant, Tusc. *litt. A. Concl. 66 n. 17.* Barb *de Axiom. jur. Axiom 2. absurdum.* & alii.

286 Dicitur autem notanter in Conclusione, *num* 282. posita: *Si non obstantibus talibus minis compars eam statui conformiter sustentare vult, & potest, aut pars minas patiens aliunde media adhuc habet, quæ concurrentibus mediis, & auxilio compartis ad vivendum juxta statum sufficiunt.* Si enim pars minas patiens ob futurum Matrimonium suo, quem tempore Sponsaliorum habuit, statu cadere deberet, & nec ipsa, nec compars haberent media ad vivendum juxta priorem statum, utique etiam pars minas patiens justam haberet causam resiliendi, Cardinalis de Luca *de matrim. discur* 8 *numer.* 11. quia tunc subintrat illud vulgatum; *Actus agentium non operatur ultra voluntatem eorum. a. c. fin. de Præb.* non autem præsumitur voluisse quod alteri nubere velit; etsi ob id solum statu suo cadere deberent, sed præsumitur potius sub tacita conditione promisisse: *si ob matrimonium futurum notabilis mutatio præsertim quo ad statum non immineat*; timor enim cadendi statu est revera sufficiens resiliendi causa. Castro Palao *de Spons. disp. 5. punct. 28. numer.* 4. concordant dicta *numero* 264.

287 Limita tamen *præced. nu.* doctrinam in casu quo pars minas patiens, eas tempore Sponsaliorum prævidit; præsertim si eas in pactum deduxit, juxta dicenda infra *nu.* 293. Porro quandonam una pars ob futuram exhæreditationem statu cadere censeatur; regula certa dari non potest, sed ut bene observat Cardinalis de Luca *loc. cit. num.* 11. arbitrio prudentis Judicis relinqui debet, qui consideratis diligenter considerandis omnibus circumstantiis, & qualitatibus personarum, locorum, temporum, & mediis Sponsorum judicabit, an revera exhæreditationis minas patiens statu cadere debeant, necne? si sic, eam a Sponsalibus absolvat; si minus, ad nubendum condemnet Judex, juvat tamen pro majori claritate, & faciliori praxi ex dictis aliqua in specie inferere..

288 Infertur itaque I. ex dictis a *nu.* 277. Quod, si puella dives, invitis aut insciis parentibus alteri pariter diviti aut pingue Officium habenti promittat Matrimonium, ad illud ineundum teneatur etiamsi contradicentes parentes exhæreditationem, vel ex toto, vel ex parte minentur, dummodo ostendat Sponsus quod non obstante tali exhæreditatione puellam mediantibus propriis sui mediis vel officio, opifico, vel arte statui competenter sustentare valeat, per dicta *num.* 282. *& seqq.*

289 Infertur II. Idem dicendum esse, si pars minas patiens aliunde adhuc media habet, aut certo sperare potest, quæ vel solæ, vel conjunctæ cum mediis auxilio, arte, & labore Sponsi sufficiunt ad vivendum juxta statum. Hinc omnino audiendi sunt Sponsi, qui ad objectas serias, vel simulatas minas exhæreditandi filiam respondent: *ego non curo, nec desidero vestras pecunias, quia possum & volo absque his & me, & illam mediantibus meis propriis mediis, aut arte, officio, opifficio &c. statui conformiter sustentare*: aut si dicunt, & reprobare volunt, quod puella aliunde adhuc habeat media, quæ vel sola, vel conjuncta cum suis sufficiunt, quorum alterum ordinarie contingit, indeque exhæreditationis minas ordinarie insufficientes esse patet.

290 Infertur III. Quod reciproce etiam Sponsus non obstantibus suorum parentum minis exhæreditandi teneatur ducere puellam, si hæc vel suis mediis exhæreditationis effectum resarciat: vel etiam pauperrima ostendere valeat, quod sponsus non obstante exhæreditatione aliunde media habet aut mediante Officio, arte, labore &c. habere possit, quæ ad vivendum juxta statum eidem sufficiunt. Id, quod frequenter contingit adeoque sponsos plerumque obligat, ut sponsam etiam pauperum ducere debeant.

291 Infertur IV. Quod, si puella Sponsalia contrahat cum indigno vel qui officio, arte, & mediis ad sustentandum puellam juxta statum, in quo, tempore Sponsaliorum existebat, sufficientibus caret, parentum minæ de eadem totaliter exhæreditanda, sufficientem ei præbeant causam resiliendi, non obstante, quod Sponsus dicat, *ego non curo pecunias, nec eas, sed puellam volo*; juste enim reponit puella: *Amice habe me excusatam, ego non teneor cum status mei interitu tibi copulari & tecum in paupertate vivere, quæ usque modo in omni abundantia aut sufficientia vivebam. Promisi quidem tibi Matrimonium, sed non volui, nec præscivi, parentes meos si tibi conjugar, me exhæreditaturos; unde dimitte me, aut ostende, quomodo status conformiter sustentare me velis ac possis.*

292 Infertur V. Idem esse, si Sponsus ex eo, quo certæ puellæ conjungi velit, exhæreditandus, aut officio, & inde etiam statu suo privandus foret, puella non habente, unde defectum suppleat, & faciat, ut non obstante exhæreditatione, aut officii privatione, nihilominus statui pristino conformiter vivere possent.

293 Porro, si pars minas patiens, eas earumque effectum bene prævidit, & multo magis si tempore Sponsaliorum eas etiam in pactu deduxit, dicendo, v. g. *scio quidem, ac prævideo, parentes meos summe fore contrarios, indeque me vel ex toto, vel ex parte exhæreditaturos aut omne auxilium mihi denegaturos*, aut si dicat: *etiamsi parentes, vel consanguinei me essent exhæreditaturi vel etsi privarer illo officio, gratia &c. consequenter statui meo conformiter vivere non amplius valerem, nihilominus Matrimonium tibi promitto, & promissum servabo, licet etiam* (ut amore capti plerumque addere solent) *tecum mendicare deberem &c.* tenetur alteri nubere, non obstante, quod propterea statu cadere deberet. Ratio est, quia in tali casu unicam, quæ ipsum excusaret, causam ipsemet annullavit, ac infirmavit jurique suo renuntiavit, quod quilibet potest, *c. Si de terra 6. de privilegiis*: ibi *Cum liberum sit unicuique juri suo renunciare*. Nec amplius habet regressum, qui semel renuntiavit juri suo, *l. Quæritur §. Si venditor ff. de ædil. edict. & l. Si maritus, 15. §. Si negaverit ff. ad leg. jul. de Adult.*

294 Quæritur V. An, & quomodo solvantur Sponsalia ob superveniens impedimentum? Resp. I. Per superveniens impedimentum dirimens, v. g. affinitatem contractam ex copula carnali habita post Sponsalia cum consanguinea in primo vel secundo gradu alteri Sponsorum juncta, solvuntur Sponsalia ex utraque parte. Sanchez *lib.* 1. *disp.* 56. Gutierez *de matrim. c.* 32. *nu.* 1. cum unanimi aliorum. Ratio est; quia stante impedimento dirimente nec licite nec valide contrahi potest Matrimonium. Concil. Trid. *Sess.* 24. *de Reform. Matr. c.* 4. Ad impossibile autem nemo tenetur, *l. Impossibilium ff. de R. J.* ergo.

295 Resp. II. Tenetur nihilominus is, qui culpa sua fornicando v. gr. cum consanguinea Sponsæ impedimentum dirimens posuit, propriis sumptibus Roma dispensationem procurare, si pars innocens velit. Sanchez *loc. cit. n.* 2. Ledesma *de Matr. q.* 43. *a.* 2. 3. *cauf.* 3. Sporer *in Theolog. Sacr. p.* 4. *cap.* 2. *sect.* 2. *n.* 276 cum communi. Ratio est: tum ne alias ex iniquitate sua commodum reportet, contra dispositionem *l. Non fraudantur ff. de R. J.* Tum quia culpabiliter apponendo impedimen-

mentum, injuſte læſit jus alterius, conſequenter ex juſtitia tenetur illud reparare, ſi poteſt, *arg. c. fin. de injur. & damn dat.* poteſt autem procurando diſpenſationem, ergo.

296 Limitant Sanchez, & Guttierez Concluſionem in caſu, quo valde magnæ, & extraordinariæ expenſæ eſſent neceſſariæ ad obtinendam diſpenſationem. Verum hanc limitationem rejiciunt Caſtro Palao, & Ledeſma *loc. cit.* eo quod jus ad Matrimonium in ſe revera etiam ſit magnum, & pretio ſatis æſtimabile, conſequenter injuſte læſum expenſis etiam magnis reparari debeat, *arg. cit. c. fin. de injur. & dam. dat.* Illud communiter etiam Adverſarii concedunt, quod, ſi ex non ſecuto Matrimonio emergeret parti innocenti grave damnum in bonis famæ aut fortunæ, ad diſpenſationem magnis quoque expenſis procurandam teneretur.

297 Verum hæc limitatio Doctorum fruſtranea videtur eo, quod diſpenſatio in tali caſu ordinarie, vel nullis, vel modicis expenſis obtineri valeat, hoc ipſo, quod ordinarie impedimentum affinitatis proveniat ex copula manente occulta, adeoque diſpenſatio non in Dataria, ſed Pœnitentiaria obtineri poſſit ac debeat; in Pœnitentiaria autem diſpenſationes ſine ullo obolo obtineri, & a quovis Confeſſario procurari valeant; dummodo reus modicas poſtæ expenſas ſolvat, ad quas utique tenetur juxta dicta *num.* 295.

298 Dices; quæ de Jure fieri nequeunt, impoſſibilia cenſetur, *arg. l. apud Julian. ff. de leg.* 1. Ad impoſſibile autem nemo tenetur, etſi diſpenſatione tolli poſſit, ergo. Reſp. Argumentum non procedere, quando diſpenſatio neceſſaria eſt ad reſarciendum jus tertii injuſte violatum; cum juſtitia, exigat, ut cujvis reddatur jus ſuum modo poſſibili; & conſequenter quia reſarciri per diſpenſationem bene poteſt, ad eam procurandam utique tenebitur injuſtus violator, *arg. cit. c. fin. de injur. & dam. dat.* Reſp. Circa impedimenta impedientia tantum cum ad præſens ſolummodo *votum* in quæſtionem veniret, de hoc autem an, quando, & quomodo Sponſalia dirimat, jam ſupra diximus & adhuc dicemus infra *tit. 6. qui Clerici vel voventes*, hic nihil amplius repetendum duximus.

299 Quæritur VI. An hactenus recenſitæ diſſolvendi Sponſalia cauſæ facultatem præbeant quando non poſt Sponſalia emergunt, ſed prius exiſtebant. Reſp. Affirmative, Sanchez *l. 1. de Matrim. diſp.* 63. a. 2. Palao *de Sponſal. diſ.* 12. *punct.* 29. *n.* 1. Guttierez *c.* 234. *de Matr.* a. 2. Laym. *l. 5. de tr.* 10. *p.* 1. *c.* 2. *n.* 16. cum communiſſimam aliorum. Ratio eſt; quia in Jure paria ſunt, ſupervenire aliquam talem cauſam, & ignoranter præcedere; cum res tunc de Jure cenſeatur fieri, quando innoteſcit, *arg. c. Paſtoralis de Except.* De Jure enim paria ſunt *non eſſe, & non apparere*: *arg. l. In leg. ff. de Contrah. Empt.* conſequenter, quando cauſa aliqua latet, cenſetur nondum eſſe, & quando dein innoteſcit, perinde eſt, ac ſi de novo ſuperveniret. Hinc in generali, & ſimplici obligatione non cenſentur comprehenſa ignota illa, quæ cognita, ab obligatione contrahenda prudenter adverterent. *arg. l. Obligatione generali, 5. ff. de Pignor. & L. 1. c. Quæ res pignori, & c. Veniens de jurejur.*

300 Limitatur tamen Concluſio in caſu fornicationis, tactuum, & oſculorum a Sponſo ante ſponſalia commiſſorum, juxta dicta *nu.* 246. ubi etiam *nu.* 247 habes objectionem contra Concluſionem ex *c. 15. de Jurejur.* ſolutam.

301 Quæritur VII. An Sponſus, vel Sponſa laborans aliqua ex dictis cauſa, aut defectu occulto, qui cognitus a Sponſalibus averteret, eo tacito licite poſſit contrahere Sponſalia, & compartem ad executionem compellere? Reſp. Si alteruter Sponſorum laborat tali defectu, qui multum noxius futurus foret etiam alteri parti, vel Matrimonium notabiliter redderet difficilius, tenetur vel a contractu abſtinere, vel illum defectum detegere, ſive ante ſive poſt Sponſalia emerſerit. Palao *loc. cit. punct.* 30. *n.* 5 Perez *Diſp.* 11. *ſect.* a. a. 9. Gobat *Tract.* 10. *Caſu* 9. *n.* 367. Coninck *diſp.* 23. *n.* 10. *Turrian. Pontius.* Sporer. *p.* 4. *c.* 1. *ſect.* 3 *n.* 296. & alii contra Sanchez *l. 1. diſp* 65. Ratio eſt; quia alias in contractu graviter deciperet compartem, & contra juſtitiam peccaret, ſicut qui merces inutiles, aut noxias venderet, credenti eas bonas, & utiles eſſe, *L. 1. ff. de Ædilit. edict.* & amplius dictum eſt *L. III. Tit. XVII. de Empt. & Vendit. l. 13. ff. de Action. Empt. & vendit.* Hujuſmodi defectus eſſe cenſetur, *paralyſis*, *epilepſia*, *lepra*, *morbus gallicus* (niſi curetur) vel alius morbus contagioſus, *infamia* ex genere, vel delicto proveniens, *impregnatio* Sponſæ ab alio facta &c. hæ enim & ſimilia Matrimonium revera notabiliter difficilius reddunt, utpote quæ vel generationem impediunt, vel a ſociali vita avertunt, vel honeſtæ educationi prolis officiunt, vel averſionem aut diſcordias continuas generant &c. Fatentur nihilominus DD. communiter, Matrimonium occulto tali defectu illicite contractum eſſe validum.

302 Reſp. II. Si occultus defectus ita non nocet, nec Matrimonium notabiliter difficilius reddit, licet minus commodum, & appetibile efficiat, non tenetur eum manifeſtare laborans illo. Palao *loc. cit. n.* 2. Coninck *diſp.* 23. *dub.* 12. *concl.* 1. Sporer *loc. cit.* Pontius *lib.* 12 *cap.* 18. a. 6. & reliqui a. *præced.* citati, cum communi aliorum. Ratio deſumitur ex conſuetudine & communi conſenſu, quo receptum habetur, quod nec in Sponſalitio, nec in aliis contractibus leviores defectus invicem manifeſtentur, indeque ſibi adſcribere quævis pars debeat, ſi de illis ſufficienter non indagaverit. Hujuſmodi defectus leviores dicunt DD. præfati eſſe, ſi Sponſa ante vel poſt Sponſalia fuit fornicata; ſi alteruter ſit deformis, pauper, aut ignobilis, tamen credebatur dives, aut nobilis: item ſi quis habet deperditos mores, quos proponit corrigere &c. Imo addit Palao *loc. cit.* Sanchez *lib. 6. diſp.* 27. *n.* 9. Sponſam recens nuptam, quæ virgo putabatur, & tamen eſt corrupta, licite poſſe uti mediis aliquibus ad ſuum vitium occultandum, ne a viro deprehenſa male tractetur: quia per hoc viro non nocet, nec facit injuriam, & ſibi favet.

303 Reſp. III. Si alteruter Sponſorum laboret defectu occulto leviori juxta *nu. præced.* poteſt inſuper cogere compartem ad ſervanda Sponſalia: ſecus, ſi laboret defectu occulto Matrimonium notabiliter difficilius reddente: ita citati DD. Ratio *prioris partis* eſt; quia; cum laborans occulto defectu minus nocive ſine peccato injuſtitiæ Sponſalia valide contrahat, indeque jus ad Matrimonium acquirat, utique id illud cogere poteſt; quia jure ſuo uti, illudque proſequi quivis poteſt, *per vulgaria*. Ratio *ſecundæ partis* patet: quia hoc ipſo quod, uti ex *num.* 301. ſupponitur, ipſemet contrahere ſine peccato injuſtitiæ non poſſit, alterum ad ſecum contrahendum adigere non valet. Plura de hac utpote magis Theologica quam Juridica quæſtione, potiuſque internum, quam externum Forum concernente, vide apud DD. citatos.

304 Quæritur VIII. An, & quando in caſu exiſtentis cauſæ diſſolvendi Sponſalia, cenſeatur pars altera renuntiare juri ſuo, quod habet ad diſſolvenda Sponſalia; præſertim an eidem renuntiet per fornicationem cum Sponſa, poſtquam defectus innotuit, habitam? Ante reſponſionem notandum, ſicut in aliis, ita & in puncto diſſolvendi ſponſalia quemvis poſſe renuntiare juri ſuo, *arg. c. Si de terra 6. de Privileg.* tacite, vel expreſſe, verbis vel factis. *Verbis expreſſe* renuntiat, ſi cognito defectu alterius dicit, ſe eo non obſtante velle eidem nubere. *Facto expreſſe* renuntiat, ſi cognita prius latente, vel primum ſuperveniente defectu eidem nihilominus actu nubit. Idem facere cenſetur, qui ante Sponſalia contracta defectuum cauſam alias ad ſolvendum ſufficientem, in altero bene ſcit, & tamen Sponſalia cum eo contrahit; talis enim ob hujuſmodi defectum prius jam cognitum ſponſalia ſolvere minime poteſt; nam ſemper juſte reclamat pars altera dicendo: tu me ita conſtitutam optime ſciebas, tamen Sponſalia mecum ut tali contrahebas, conſequenter mihi uti tali nubere debes; *ſcienti enim, & conſentienti non fit injuria, neque dolus*, *c. 27. de R. J. in 6.* Et hæc omni controverſia carent. Hinc Quæſtio ſola remanet, an, & quando per ſubſequentem fornicationem *tacite* cenſeatur renuntiare juri ſuo? Ad quam

305 Reſp. Si Sponſus vel ſponſa poſt cognitam cauſam de novo advenientem, aut prius latentem, copulam

habet

habet cum sua comparte, tacite censetur renuntiare juri dissolvendi Sponsalia: Bosco *p. 5. dis. 11. sect. 2. concl. 13.* Sanchez *lib. 1. Disp. 66.* Tamb. *Tr. 3. cap. 5. §. 9. nu. 4.* Layman. *lib. 5. tr. 10. p. 1. cap. 2.* Sporer *loc. cit. n. 285.* cum communi. Probatur Conclusio; quia ipsi etiam conjuges Matrimonio jam juncti conscii causæ divortii per copulam carnalem censentur renuntiare juri petendi divortium, & accusandi compartem de adulterio commisso, *arg. l. Si uxor. 13. in fine ff. ad Leg. Jul. de Adult.* & *l. Crim. n. ad Leg. Jul. de Adult.* ergo similiter Sponsus tali copula perdit jus resiliendi a Sponsalibus. Verum quia paritas bene negari potest, hic minus efficacem agnoscit hanc probationem Bosco. Probatur igitur ratione, videlicet; quia, si post cognitam talem causam nihilominus carnaliter conjungitur sponsæ, merito præsumitur affectu sponsalitio id facere, eodemque id admittere sponsa,

306 Limitatur tamen Conclusio quoad Forum internum in casu, quo quis revera non animo sponsalitio, sed solo fornicatio copulam habet, minime intendes juri suo renunciare, Tamburinus, Sporer *l. c.* contra Sanchez. *l. c. n. 3.* quia in Foro interno præsumptio cedit veritati: *per vulgarem* consequenter cum præcipuum fundamontum Conclusionis consistat in præsumptione, eo cadente, cadit & ipsa in Foro interno, quamvis in externo Foro non crederetur,

307 Nec dicas cum Sanchez. Conjux etiam in Foro interno perdit jus petendi divortium, etsi non habeat animum remittendi tale jus; ergo idem est de Sponsis. Resp. enim negando *consq.* & paritatem. Disparitas est quod circa Conjuges habeamus claram Legi dispositionem, non item circa Sponsos, utpote circa quos in sola præsumptione consistit potissimum argumentum.

308 Quæritur IX. Utrum ad solvenda Sponsalia opus sit authoritate Judicis? Resp. Per se loquendo nulla de Jure communi requiritur authoritas Judicis ad solvenda Sponsalia sive publica, sive occulta, quando causa dissolvendi est certa. Sanchez *lib. 1. Disp. 69. n. 2.* Guttierez *de Matrim. cap. 35 n. 4.* Navarrus *in Man. cap 22. num. 28.* Sylvester *V. Sponsalia, q. 11* Bosco *loc. cit. Concl. 15* cum communi aliorum. Ratio est: tum quia Judicis authoritas nullibi in Jure requiritur. Tum quia Sponsalibus tacita inest illa conditio: *Si res in eodem statu permaneat;* sive *Nisi justa causa dissolvendi interveniat.*

309 Dicitur autem notanter per se; quia per accidens ratione scandali v. g. bene contingere potest, ut necessaria sit Judicis authoritas, sic quando, si sponsalia sunt publica, causa vero ea dissolvendi est occulta, ratione scandali evitandi requiritur Judicis interventus, ut bene advertit Sanchez *loc. cit n. 6.* Guttierez *loc. cit. n. 6.* Sylvester *loc. cit.* & alii communiter; quia scandalum semper, & pro possibili avertere oportet. Si tamen causa certa ita esset occulta, ut eam probare innocens non valeret, posset sine ullo peccato propria authoritate resilire; prout *loc. cit.* bene observat Sanchez. Tum quia talis utitur jure suo: Tum quia, si ipsemet instantiam faceret, in probatione deficiens ad nubendum cogeretur.

310 Dicitur *secundo*, *de Jure communi*, quia Jure speciali plurium Diœcesium semper requiritur authoritas Judicis; quando Sponsalia publica & notoria sunt, ut de Constantiensi, & Melchimensi testatur Gobat, & de Frisingensi patet ex ejusdem Rituali novo, *Art. 1. de Sponsal. in fine*, idque ad lites, & controversias evitandas.

311 Resp. II. Quando sponsalia sunt certa, causa dissolvendi autem dubia de *jure* vel de *facto*, Judicis necessaria est authoritas pro utroque Foro. Ita DD. citati cum communi. Ratio est; tum quia *nemo est judex in propria causa, l. un. C. Ne quis in sua causa.* Tum quia *in pari causa potior est conditio possidentis, c. 65. de Reg. jur. in 6. & L. 12. 128. ff. de R. J.* consequenter cum unus sit in possessione sponsalium, non potest per alium ob causam dubiam privari.

312 Quæritur X. Qualis probatio requiratur pro dissolutione Sponsalium? Ante responsionem notandum illud esse, si in causa dissolvendi allegata, est impedimentum impediens, vel dirimens Matrimonium, uti v. g. esset consanguinitas, aut affinitas ob fornicationem Sponsi cum consanguinea Sponsæ, aut votum castitatis ante Sponsalia emissum &c. Aliud vero, si talis causa nec impedit, nec dirimit Matrimonium; sed tantum præbet facultatem dissolvendi, prout foret fornicatio Sponsi cum altera non consanguinea, aut alia causa, de quibus hactenus. *H. N.* Resp 1 Si causa ad dissolvendum producta est impedimentum impediens, vel dirimens Matrimonium, tunc ad eam probandam sufficit confessio utriusque; imo etiam unius Sponsi; qui Matrimonii contractum optat: sed non illius, qui eidem resilit. Item sufficit fama a fide dignis orta: quin & unus testis extraneus cæteroquin inhabilis, Conclusio habet plures partes. *Prima pars* quod utriusque confessio sufficiat, caret omni controversia. Ratio est; quia alio causa vere non subsisteret, adesset utriusque consensus ad solvenda Sponsalia, uti bene observant Guttierez *de Matrim. cap. 36. n. 18.* Menochius *lib. 2. de Arbitr. Jud. c* Sanchez *lib. 1. disp. 72 nu. 2.* Castro Palao *de Sponsal. disp 1. punt. 32. nu. 2.* Mutuus enim consensus per se sufficiens est ad solvenda Sponsalia per dicta *num. 203.*

313 *Secundam partem*, quod sufficiat testimonium unius ex Sponsis, qui Matrimonium exoptat, docent Doctores *num. præced.* allegati, & Mascardus *Concl. 1035 num. 17. & 18.* Abbas *in c. Super eo de Testib. & Attestat.* cum communi aliorum, *arg. c. Attestat. 10. de Despons. Impub*, Ratio est; quia hoc ipso, quod Matrimonium affectans confiteatur causam dissolvendi, & alter Matrimonio alias resistat, rursus utriusque videtur adesse consensus, uti bene advertunt DD. citati. Secus est, si testimonium de causa ferat solus ille, qui Matrimonio resistit, altero idem affectante, ita citati DD. Ratio est; quia cum in tali casu ferat testimonium in suum favorem, & alterius præjudicium, ei soli credendum non est, uti bene advertunt citati Doctores. *arg. c. In homine 3. & c. Licet. 23. de Testibus & Attestat.*

314 *Tertiam partem*, quod etiam fama probetur, docent Doctores jam citati, *arg c. Super eo, de Consanguin. & Affinit.* ibi; *Si fama loci hoc habet &c. debet absolvi*, & ibi Abbas cum communi aliorum; ut tamen talis fama probet, debet esse legitime probata, uti bene observat Guttierez *loc. cit n. 14* Castro Palao *loc. cit n. 7.* nisi impedimentum esset notorium, Sanchez *loc. cit. n. 15.* juxta textum, & Glossam *L. c. C. qui, & adversus quos.* Cæterum quæ ad probationem famæ requirantur, vide *Lib. II. Tit. XX. de Testib. & Attestat. §. 12.*

315 *Quartam partem*; quod sufficiat etiam testimonium unius, etsi alias inhabilis, & propriam turpitudinem allegantis, tenent Guttierez *loc. cit. n. 3.* Castro Palao *loc. cit. n 5.* & Mascardus *loc. cit. n. 3.* & teste Guttierez Omnes, claris Juribus *c. Præterea h. t.* ubi Sponsalia est hoc solo dissoluta sunt, quod unus consanguineus Sponsi deposuerit, se cum Sponsa prius copulam habuisse, & *c. Super eo 22. de Testib & Attestat.* ubi ad unius mulieris testimonium de consanguinitate Sponsorum affirmantis dissolvebantur Sponsalia. Ratio est; quia, cum in tali casu agatur de impediendo peccato, & animæ periculo, sufficit unius testimonium, *arg. c. Præterea 12. h. t.* ibi: *Ne deterius inde contingat.*

316 Ut tamen unus testis in hoc sufficienter probet, requiritur *primo*, ut jurato deponat. Castro Palao, *loc. cit. n. 4.* Guttierez *loc. cit. n. 8.* & alii. Ratio est; quia agitur de præjudicio tertii, in quo casu nulli, nisi jurato creditur, etsi agatur de vitando peccato. Sanchez *disp. 71. n. 10.* & alii comuniter, *arg. c. Tua, de Cohabit. Cleric. Secundo* requiritur, ut jurato deponat, ex certa scientia, Guttierez *loc. cit. n. 9.* Ratio est, quia alias tantum esset testis de auditu, consequenter insufficiens nisi deponens diceret, se audivisse saltem a duobus suis majoribus; distingueretque gradus affinitatis, & consanguinitatis juxta *cap. Licet ex quadam. de Testibus;* tunc enim solus sufficeret, ita DD. citati.

317 *Tertio* requiritur, ne ille unicus testis sit vilis persona, Sanchez *loc. disp. 71. n. 12.* Abbas *in c. Propterea 12. b. t. in fine* Guttierez *loc. cit. n. 12.* Palao *loc. cit. n. 4.* cum communi: Ratio est: quia vilis persona neque ad denuntiandum admittitur (etsi agatur de vitando, futuro peccato) nisi factum sit ita clandestinum, ut

non

non nisi per unam personam probari valeat, ut probat textus cum Glossa *c. Cum dilectus de Elect.* & *c. Praeterea ea de Testib.* Hine, an: & quando unius testimonio fides adhibenda sit, saepe arbitrari debet prudens Judex, qui consideratis qualitatibus, & circumstantiis personarum, in specie etiam, an placeat, vel displiceat tali testi Matrimonium, judicabit. Sanch. *loc. cit.*

318 Porro, quomodo talis, qui solus occultum impedimentum Sponsorum scit, habere se debeat, bene cum aliis practice docet Guttierez *loc. cit. nu.* 3. dicens, talem, etsi impedimentum occcultum probari nequeat, teneri illud denuntiare, ea tamen cum distinctione, ut, si impedimentum proveniat ex crimine occulto, monere prius in occulto debeat ipsum criminis Reum, ut a contractu abstineat, & infamiam vitet: Si vero hunc admonere non expediret, vel admonitus non acquiescerit, monendi essent viri timentes Deum, parentes, consanguinei, amici, &c. ut eum persuadeant, His autem nihil efficientibus Judici denontiari deberet: qood ultimom statim facere potest, si impedimentum non a crimine provenit quamvis etiam illis prae ambulis uti bene valeat.

319 Caeterum Glossa *in c. Super eo. de Consang. & Affinit. V. Fama* limitat *quartam partem* Conclusionis a. 315. positam, quando Sponsalia sunt jurata; Glossam sequuntur plures a Sanchez, & Guttierez *loc. cit.* allegati, *arg. c. Praeterea* 12. *h. t.* ubi habetur, Sponsalia testimonio onius solvi, *nisi sint jurata*, & *c. eam tua h. t.* obi praeter testem requiritur fama ad solvenda jurata Sponsalia. Verum Palao *loc. cit. n.* 6. Guttierez *loc. cit.* a. 8. Sanchez *cit. disp.* 71. *n.* 8. cum communi, & probabiliori aliorum hanc limitationem rejiciunt; & dicunt etiam jurata Sponsalia testimonio unius de impedimento ex certa scientia jurato deponentis dissolvi, Tum quia *c. Super eo de Testib. & Attest.* absolute ac indistincte decernitur, testimonium unius ad impedimentum probandum sufficere. Tom quia juxta ipsos etiam Adversarios sola fama sine concursu testis sufficienter id probat; ergo etiam unus testis: cum hic integer aeque, imo efficacius probet, ac fama, ut in confesso est, & videre est apud Sanchez *lib.* 2. *de Matrimon. disput.* 55. *num.* 77. & constat ex dictis *Lib. III. Tit. XX. de Testibus* §. 23.

Nec obstat *cap. Praeterea* 12. *h. t.* qui ibi allegatut testis non omoi exceptione major, quem solum ad probandum contra Sponsalia jurata non sufficere, transmitti porest. Pariter non obstat *cap. Cum tua*, *h. t.* quia ibi testis tantum denuntiavit, non autem deposuit, prout bene advertunt Sanchez, Guttierez, Palao *loc. cit.*

320 Dices; ad probandum impedimentum contra Matrimonium jam contractum non sufficit onus testis, sed requiruntur duo, *c. Licet de Testibus & c.* 5. *de Consanguinit. & Affinitat.* ergo etiam contra Sponsalia; Resp. negando *Consequent.* & paritatem. Disparitas est; quod esto etiam in casu Matrimonii. jam contracti agatur de vitando peccato futuro, agitur tamen de jure jam quaesito ac possesso tollendo, simulque de vinculo dissolvendo, quod per se indissolubile est: Hinc mirum non est, si contra illud fortiores probationes requirantur.

321 Resp. II. Si causa resiliendi non est aliquod impedimentum dirimens vel impediens, sed tantum facultatem praebet dissolvendi Sponsalia, nec sola fama, nec testimonium unius etsi jurati, & omni exceptione majoris testis sufficit, sed requiruntur duo testes omni exceptione majores, vel alia aequivalens plena probatio. Guttierez *loc. cit. n.* 17. Sanchez *disp.* 71. *n.* 7. Palao *loc. cit. nu* 8. Coninck *dub.* 11. *concl.* 4. *n.* 5. Perez, & alii contra Paludanum. Ratio est; quia in tali casu non agitur de vitando peccato futuro, ob quod solummodo sola fama, aut unius testimonium pro sufficiente probatione accipitur, *cit. c. Super eo, & c. Praeterea*. Hine ratione & causa hac cessante recurrendum ad commonem Juris dispositionem, vi cujus ad probandum in praejudicium tertii semper requiruntur duo testes omni exceptione majores; aut aequivalens plena probatio, *arg. l. Ubi numerus* 12. *& l. Jure jurandi* 9. *C. de Test.* juncta *c. In omni* 4. *& c. Licet* 23. *de Testib. & Attest.*

Quaeritur XI. An ex justa causa resiliens a Sponsalibus teneatur ad expensas ab altera parte factas in ordine ad futurum Matrimonium, puta ad praeparandam consuetam solemnitatem & pompam, ad procurandam dispensationem, ubi opus est, & similia? 322
Resp. I. Quando justa causa resiliendi provenit ex culpa unius (quia v. g. fornicatur, aut ex delicto infamiam contrahit, aut qui defectum, quem juxta dicta *num.* 301. patefacere debuisset, inique abscondit &c.) non teneatur pars altera ad ullas expensas. Bosco *p.* 5. *disp.* 12. *sect.* 2. *concl.* 24. Sanchez *lib.* 5. *disp. n.* 33. & 54 cum communi & certa aliorum. Patebit Conclusio ex sequenti, ubi dicemus juste resilientem etiam tunc non teneri alteri in expensas, quando causa dissolvendi absque culpa alterius supervenit. Interea hic addendum, quod secundum Sanchez *loc. cit. num.* 34. Bosco *loc. cit.* a. 270. & alii doceant, in casu, quo quis justa de causa proveniente ex alterius culpa *v. g.* fornicatione, resilit, teneri hunc etiam resilienti in expensas. Ratio est; quia inoocens tunc non libere, sed coacte ad evitandam infamiam, aut aliud damnum resilit, cujus causam iniquam pars altera posuit; consequenter sicut qui injuste resilit, seu Sponsalia injuste solvit, tenetur alter in expensas, sic qui inique causat, qood alter resilire debeat, ad idem tenebitur.

Resp. II. Qui ex justa causa resilit, non tenetur alteri ad ullas expensas, etsi causa absque olla hujus vel alterius culpa eveniat; puta, quia Sponsus v. g. ingreditur Religionem, vel quia alter absque culpa, injuria belli v. g. venit ad paupertatem, aut amittit membrum &c. Bosco *loc. cit. concl.* 24. Sanchez *loc. cit. nu.* 33 Castro Palao *de Sponsal. disp.* 1. *punct.* 33. *n.* 2. Ledesma *de matrimonio q.* 47. *a.* 5. *dub.* 2. & alii. Ratio est, qoia juste resiliens non tenetur ad expensas ratione rei acceptae, cum, uti supponitur. nihil acceperit: nec ratione damni injuste illati; quia juste resiliendo utitur jure suo, consequenter injuste non nocet, nec alteri infert iojuriam, *arg. L.* 55. *ff. de Reg. Jur.* Nec ratione naturae contractus, quia nospiam cautum reperitur in Jure, quod juste resiliens a Sponsalibus teneatur ad aliquas expensas. Quin potius natura hujus contractus de Jure talis est, ut quaevis pars contrahentium emergente causa possit licite resilire; quare sibi imputare debet, si qua pars interea expensas facit, aut periculo damni se exponit, praesertim cum utriusque partis sit aequalis conditio; nam quaevis pro libitu resilire potest; si justa emergeat causa. 323

Objiciunt aliqui contra hanc Conclusionem *l. Si pecuniam.* 5. *ff. de Condit. causa data.* ubi habetur, quod dans pecuniam alicui, ut iret Capuam, alter nondum profecto, paenitere quidem ac resilire possit: ita tamen ut teneatur solvere expensas si, quas propterea fecit profecturus; ergo etiam quamvis aliquis juste ac licite, sine culpa tamen alterius, a Sponsalibus resilire possit, debet huic solvere expensas, si duas propterea fecit, praesertim, quia *non est ferendus, qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit*, *L. un. ff. pro secando, in fine C. de caduc. toll.* Nam *qui sentit onus, sentire debet & commodum, & econtra*, *cap.* 55. *de Reg. Jur. in* 6. consequenter si resiliendo quis commodum sentit; sentire debet & onus in solvendis expensis. 324

Resp. negando *consequent.* & paritatem inter casum nostrum, & eum qui *in l. Pecuniam* ponitur; quia in hoc non est aequalis contrahentium conditio, uti est in casu Sponsalium; qui enim alteri pecuniam; ut iret, dedit, potest poenitere, alter vero, qui pecuniam accepit, poenitere non valet, sed cogi potest, ut eat: prout notat Glossa *ibid. V. Sed enim.* In Sponsalibus autem quivis Sponsorum justa emergente causa resilire potest. Accedit, quod citato in casu *leg. Pecuniam* adsit specialis Juris dispositio, secus autem in casu Sponsalium.

§. IX.

§. IX.

De Matrimonio metu, aut per errorem, vel dolum contracto.

S U M M A R I U M.

325 *Metu gravi initum Matrimonium est ipso jure nullum.*
326 *Si incutitur a causa libera, ab homine nempe.*
327 *Sive sit ipse nubere volens, sive alius.*
328 *Dummodo incutiatur in ordine ad extorquendam Matrimonium.*
329 *Injuste.*
330 *Levis metus qualitercunque incussus non irritat Matrimonium.*
Metus levis non habetur pro metu. Ibid.
331 *Levis metus, vel gravis quando censeatur?*
332 *Metus reverentialis an irritet Matrimonium?*
333 *Matrimonium ex metu invalidum, validatur per subsequentem copulam sponte habitam.*
334 *Secus per copulam metu extortam.*
335 *Solvitur objectio ex Jure.*
336 *Item validatur per spontaneam cohabitationem.*
337 *Ad quam tamen requiritur I ut pars metum passa prius sciat, Matrimonium fuisse nullum.*
338 *II. Ut copula, vel habitatio ex parte ejus sit spontanea.*
339 *III. Ac habitatio sit diuturna quoad Forum externum.*
Tempus requisitum a Jure non determinatum, Judicis arbitrio determinatur. Ibid.
340 *In Foro interno nulla requiritur duratio.*
341 *Tam copula, quam cohabitatio in Foro externo præsumitur affectu maritali habita.*
342 *Error quadruplex.*
343 *Error qualitatis subinde redundat in personam: & quando?*
344 *Matrimonium ex errore circa personam est nullum.*
345 *Non item ex errore circa qualitatem, aut fortunam.*
346 *Nisi talis error redundaret in personam.*
347 *Aut similis qualitas esset deducta in conditionem.*
348 *In foro externo non creditur, nisi probetur, qualitatem esse deductam in conditionem.*
349 *In Foro interno autem requiritur, ut habuerit actualem, aut virtualem intentionem non contrahendi, nisi existente, vel absente tali qualitate: Nec sufficit intentio habitualis.*
350 *Solvitur objectio.*

SEcunda Rubricæ hujus Tituli pars est de Matrimonio; de qua ampla quidem examinanda occurreret materia. Verum quia, uti ab initio hujus Tituli jam meminimus, totus hic Liber quartus, ejusque Tituli omnes viginti unus numero de Matrimonio tractant, ac insuper Theologi de eodem fusissime scribunt; hinc in præsenti Titulo paucis de Matrimonio adductis, ea, quæ pro Foro externo serviunt, & ad Canonistas spectant, in subsequentibus Titulis examinabimus, ea vero, quæ Theologis magis propria sunt, iis relinquemus.

325 Quæritur I. An Matrimonium metu initum sit validum; Ante responsionem notandum, Metum alium esse levem, alium gravem, alium juste, alium injuste, alium ab intrinseco, alium ab extrinseco incussum, Quæ omnia, sicut & naturam Metus hic supponimus ex dictis *Lib. I. Tit. XL. de his, quæ vi metusve causa fiunt. H. N.*

Resp. ergo I. Matrimonium initum gravi metu cadente in virum constantem a causa libera in ordine ad extorquendum illud injuste incusso, est ipso Jure nullum & invalidum. Sanchez *lib.* 4. *Disput.* 12. *num.* 18. D. Thom. *in* 4. *dist.* 29. *q. un. a.* 8. & ibi D. Bonavent. *q.* 1. *n.* 5 Scotus *in* 4. *q. un.* §. *un.* & teste Sanchez DD. utriusque juris; cum communi & certa TT. *arg. c. Cum locum, & c. Veniens* 15. *h. t.* juncta Glossa *ibid.* V. *Virum.* Ratio est; quia cum Matrimonium semel validum non amplius sit dissolubile, *c. un. de Voto in* 6. *& Conc. Trid. sess.* 24. *de Sacr. Matrimonii, plena debet securitate gaudere, ne per timorem dicat sibi placere, quod odit, & sequatur exitus, qui de invitis nuptiis solet provenire*, prout dicitur *cit. c. Cum locum* 14. *h. t.*

Dicitur autem notanter *primo*, si *a Causa libera*, id est 326
ab homine; quia, si a causa naturali, vel ab intrinseco proveniat timor gravis, v. g. mortis, incendii, aut alterius jacturæ gravissimæ bonorum, infamiæ, & eo timore perculsus quis Matrimonium contrahit, validum est juxta communem & certam, Sanchez *l.* 4 *disp.* 12. *n.* 3. Ratio est; quia tunc non impellitur homo ab homine, sed a seipso, qui Matrimonium nemine urgente voluntarie eliget, ad evadendum periculum corporis, fortunæ, famæ, aut animæ. Infertur proin, Matrimonium illud esse validum, quod quis init, quia timet, ne alias ob humoris abundantiam moriatur.

Cæterum non refert, an timor gravis a tali, qui Ma- 327
trimonio conjungi cupit, an vero ab alio homine, ver. gr. illius parente, fratre, consanguineo, amico, vel quocunque tandem incutiatur. Sanchez *loc. cit. nu.* 19. Pirhing. *h. t. n.* 101, cum communi *arg. c. Veniens* 15. *h. t.* Ratio est: tum quia Jura non tam in odium injuste incutientis timorem, quam in favorem libertatis Matrimonii nullitatem istam statuerunt, *arg. c. Cum locum* 14. *h. t.* quæ libertas æque læditur sive ab ipso cupiente nubere, sive ab alio metus gravis incutiatur. Tum quia metus qui sufficit ad rescindendos alios contractus: sufficit ad irritandum Matrimonia, ut cum Covarruvia, Navarro, & communi docet Sanch. *lib.* 4. *disp.* 6. *num.* 2. Atqui contractus alii rescindi possunt per quemcunque metus inferatur, *arg. l. Si eam except.* 14. §. *in hac actione ff. De eo, quod metus causa*, & amplius docet Sanchez *lib.* 4. *Disp.* 8. *num.* 7.

Dicitur *secundo*, *In ordine ad extorquendum Matrimo-* 328
nium: quia, si non ad hunc, sed ad alium finem metus etiam gravis & injuste incutiatur, validum est Matrimonium, quod ex illo contrahitur. Sanchez *l.* 4. *disp.* 12. *num.* 3 dicens, esse certissimam apud omnes, Innocentius *in c. Cum locum h. t. nu.* 2. Butrius *in c. Cum locum h. t. nu.* 11. & ibi Præpositus *nu.* 22. Abbas *nu.* 9. cum communissima aliorum, *arg. c. cum locum & c. Veniens h. t.* ubi non ni si ille metus allegatur, qui in ordine ad extorquendum Matrimonium injuste incutitur. Ratio est; tum quia uti *n.* 326. jam dictum, in tali casu nullus ab ipso exigit Matrimonium, sed ipsemet timens voluntarie illud exigit ad evitandum malum, quod timet. Tum quia contraria opinio neutiquam certa, sed summe dubia est: in dubio autem standum est pro valore Matrimonii ob specialem ejus favorem *argum. capit. fin. de Sentent. & re judicat. & c. fin. de condit. apposit.* ergo.

Dicitur *tertio*. *Injuste incusso*; etsi enim metus a cau- 329
sa libera, & in ordine ad extorquendum Matrimonium incutiatur, si tamen id non *injuste*, sed juste ac legitime fit a Judice Ecclesiastico v. g. Excommunicationem alicui minitante, nisi Matrimonium contrahat cum tali, cui illud revera promisit, omnino valebit Matrimonium tali metu initum. Sanchez *l. c. disp.* 13. *num.* 3. Abbas in *c. Veniens h. t. n.* 8. & ibi Ancharanus *in* 6. cum communi & certa aliorum, *per jura nu.* 152. *citata & l. continet* 3. §. 1. *ff. Quod metus causa*. Ratio est; tum quia justus metus non tam a Judice, aut alio homine, quam ab ipso incutitur Jure, aut Lege volente, ut in certis casibus & circumstantiis sub minis & pœnis obligantibus ad Matrimonium adigantur. Tum quia Jura non cuncta irritant Matrimonia metu inita, sed metu injuste incusso inita; non obstante quod etiam per hunc minuatur libertas; quandoquidem juste, ac non injuste, minuitur: sicut a pari licet alias contractus alii metu celebrati rescindi valeant, per dicta supra *nu.* 327. tamen si metus juste incutitur, rescissionem contractus Jura non permittunt, *arg. leg. Continet, & l. Mulier. ff. Quod metus causa*.

Resp. II. Matrimonium metu levi etsi injuste, & ad 330
extorquendum illud incusso contractum valet, Sanch. *lib.* 4. *disp.* 17. *nu.* 3. Covarr. *de Spons. p.* 2. *c.* 3. §. 4. Abbas *in c.*

in c. consultationi b.t. num.4. Menoch. *de Præs. lib. 3. Præsumpt. 4. n. 3.* Bosco *p.5 disp. 11. sect. 7. concl.* cum communi, *arg. c. Veniens, & c. consultationis 28. h. t.* ubi requiritur, quod metus sit talis, qui *cadere possit in virum constantem*, gravis nempe; ergo a sensu contrario, ubi metus talis non est, sed levis tantum, Matrimonium valebit. Ratio est; tum quia metus levis non est metus, *l. Nec timorem ff. de Eo, quod metus causa, & l. Vani 184. ff. de Reg. Jur.* Tum quia alias plurima Matrimonia vel essent nulla, vel dubia: & non paucis anxietatibus subjecta; cum plurima ex levi metu fiant. Confirmatur a simili in Professione Religiosa, quæ quoad indissolubilitatem Matrimonio similis, solo metu levi non irritatur. *arg. c. 12. & penult. de His, quæ vi metusve causa.*

331 Quandonam autem metus censendus sit gravis, & quando levis, Judicis arbitrio decidendum relinquitur, nisi in Jure expressum quid habeatur, *arg. l. 3. ff. Ex quibus causis*, ibi: *Sed non sufficit, quodlibet terrore adductum fuisse; sed hujus rei disquisitio Judicis est.*

332 Num vero, & quando metus reverentialis erga parentes causet metum gravem cadentem in virum constantem, vide dicta *Lib 3. Tit. 31. de Regul. §. 6. a n. 563.* ubi uberius declaratum habetur, quandonam talis metus sufficiat ad invalidandum Professionem. A Matrimonio enim Spirituali, utpote etiam indissolubili, *arg. c. Dum ad Monasterium de Regular. in 6.* valet argumentum ad Matrimonium carnale *per vulgaria.*

333 Quæritur II. An matrimonium metu gravi injuste incusso initum, consequenter nullum, validetur per subsequentem copulam, vel cohabitationem? Resp. I. Si post Matrimonium metu injusto extortum sequitur copula sponte affectuque maritali (id est, animo conjugaliter vivendi) omnino validatur Matrimonium. Sanchez *lib. 4. disp. 18. n. 2.* Bosco *loc. cit. concl. 10. n. 483.* Abbas *in c. consultationi b. t. nu. 7.* & ibi Glossa communiter recepta, *arg. c. Ad id & cit. c. consultationi 27. h. t.* ubi dicitur, quod, si mulier *ante* copulam admissam objicit metum, audienda sit; ergo *post* illam admissam audienda non est. Et clarius *c. Insuper 4. Qui Matrimonium accusare*, ubi Summarium sic habet *Invita desponsata, postea sponte cognita, contra Matrimonium non auditur.* Ratio est, quia per talem copulam sufficienter exprimitur consensus, *arg. cit. c. insuper.* ibi: *Consensit ex ratihabitione.*

334 Resp. II. Si copula carnalis non sponte ac libere, sed ex metu gravi subsequitur, Matrimonium non validatur, Sanch. *l. c. n. 15.* Bosco *loc. cit.* Abbas *loc. cit.* Sylvest. *V. Matrim 8 q. 15. dicto 5.* Navarrus *cap. 21. n. 51. ad finem*, cum communiori aliorum. Ratio est; quia deest spontaneus a metu gravi liber consensus, qui ad valorem Matrimonii omnino requiritur, *arg. c. Veniens l 2. & c. cum locum de Sponsal.* si enim expressus consensus metu gravi extortus non sufficit ad valorem matrimonii, multo minus valebit tacitum per copulam habitus si pari extorquetur metu, *arg. a majori ad minus*, quod valet in Jure *per vulgaria.*

335 Objiciunt Adversarii *c. 2. de eo qui duxit in Matrimonium 1, Insuper 4. qui Matrimonium accusar. & c. Ex litteris, de Desponsat. Impub.* ubi absolute statui videtur, post copulam subsecutam nullum amplius esse audiendum. Resp. allegatas Juris dispositiones vel expresse loqui de spontanea cupula effectu maritali habita, vel de eadem intelligendas esse ob rationem *n. præced.* allegatam. Ordinarie tamen in Foro externo præsumitur, copulam habitam esse sponte, & affectu maritali, nisi contrarium probetur, *arg. cap. Is qui fidem 30. h. t.*

336 Resp III. Matrimonium ratione metus invalidum evadit etiam validum per spontaneam cohabitationem, Sanchez *lib. 4. disp 18. n. 3.* Barbosa *in c. Ad id 21. h. t.* Ratio *ibid.* additur, quia nempe sponte ita cohabitans, affectu conjugali cohabitare, sicque consentire censetur, ibi: *quia postmodum per annum & dimidium cohabitans consensisse videtur.*

337 Resp. IV. Ad hoc ut per copulam, vel cohabitationem Matrimonium ratione metus invalidum ratificetur, requiritur. I. Ut pars metum passa sciat, Matrimonium fuisse nullum. Sanchez *loc. cit. nu. 5.* & amplius *lib 2. disp. 34 n. 2. ac disp. 36. n. 2.* Sylvester *V. Matr. 5. q. 10.* Navarrus *c. 22. nu. 76.* Pirhing. *h. t. nu. 113.* & alii. Ratio est; quia nihil tam contrarium consensui, quam error, *l. Si per errorem ff. de Jurisdict. omn. Judic.* qui hic revera intervenit, dum pars metum passa putat se valide in Matrimonio jam existere, & propterea carnaliter copulatur, ac cohabitat, id forsan non factura, si sciret, aut scivisset, Matrimonium invalidum esse. Quomodo autem nihilominus tale Matrimonium ratificari possit; dicemus infra in Appendice.

338 II. Requiritur, uti copula vel cohabitatio sit spontanea, Sanchez *loc. cit. n. 7. & n. 52.* Mascardus *de Probat. concl. 153. n. 36.* Bosco *l. c. disp. 11. sect. 7. concl. 10.* Pirhing. *loc. cit.* cum communi. Et quidem de copula jam patet ex dictis *nu. 334.* De cohabitatione autem, eadem, quæ de copula ratio est, videlicet, quod quando cohabitatio spontanea non est, liber consensus ad Matrimonium requisitus desit, Etiamsi talis cohabitatio longo tempore duret. Sanchez *loc. cit. n. 7* & alii ab eodem ibi relati, *arg. c. Non firmatur de reg. Jur. in 6.* Censetur autem esse spontanea, si cessante causa metus sponte adhuc cohabitat, dum fugere, ac discedere aut reclamare commode potuisset. Quando enim metus adhuc durat, aut cessavit quidem, metum passa pars tamen fugere, ac reclamare commode, non potuit, spontanea non erit, Sanchez *loc. cit.* cum communi, *arg. c. 1. De iis, quæ vi metusque causa*, & ibi Abbas Hostiensis, & Innocentius.

339 III. Requiritur, ut cohabitatio, si sola absque copula est, sit diuturna, ita ut secundum prudens Judicis arbitrium merito desumi possit, eam affectu conjugali fuisse continuatam: Sanchez *loc. cit. n. 6.* Pirhing. *h. t. n. 113.* Abbas *in d. c. Ad id 21. h. t num. 4* & alii communiter. Ratio est; quia quandocunque tempus requisitum non determinatur a Jure, arbitrio Judicis determinandum relinquitur, *arg. c. De causis 4. de Offic. Deleg. & L. 1. ff. de Jur. deliber.* ibi: *Dum dicit tempus, nec adjicit diem, sine dubio ostendit esse in Jus dicentis potestatis, quem diem præstituat.* Nec obstat *cit. c. 21. Ad id h. t.* ubi *annus cum dimidio* requiri videtur. Nam contra est, quod *ibid.* tantum narretur species facti, & non fiat dispositio Juris; prout DD. communiter observant, & patet legenti textum.

340 Imo in Foro interno penitus nulla requiritur diuturnitas, sed sufficit cohabitatio momentanea, vel copula, si animo vere conjugali fuit habita. Bosco *par. 5 disp. 11. sect. 7 concl. 10. n 484* ad finem, Sanchez, & alii communiter. Ratio est; quia diuturnitas tanta requiritur ad prudenter præsumendum in Foro externo, quod de internis non cognoscit, nec judicat, *per vulgaria.* Sicut econtra in eodem Foro nullum erit Matrimonium, etsi cohabitatio aliquot annorum, & copula multiplicata fuerit, si animo conjugali facta non est: Doctores citati. Ratio est; quia in Foro externo præsumptio cedit veritati, etsi absconditæ, a parte rei tamen vere existenti, *arg. cum de indebito, ff. de Probat. cum concord. Nec firmatur solo tractu temporis, quod de Jure ab initio* non subsistit, *c. Non firmatur de R. J. in 6.*

341 Cæterum tam copula, quam cohabitatio diuturna, affectu conjugali habita in Foro externo præsumitur, ita ut contrarium asserenti incumbat probatio, juxta dicta supra *arg. c. Is, qui fidem 30. h. t. & c. Ad id 21. eodem.*

342 Quæritur II. An, & quando validum: aut invalidum sit Matrimonium ex errore, aut dolo contractum? Ante responsionem notandum ex *caus. 29. q. 1.* quadruplicem esse errorem, *personæ* videlicet, *conditionis*, & *qualitatis* & *fortunæ*. *Error personæ* est, & contingit, quando quis errat circa personam, putando, se contrahere cum hac, & est alia: prout contigit Jacob, qui putans, se contrahere cum Rachele, contraxit cum Lia, loco illius supposita, *Genes. 19.* *Error conditionis*, quo quis putat se contrahere cum libera, & est serva. *Error qualitatis* qui contingit circa qualitates personæ, ut si quæ putatur esse pulchra, bona, nobilis, virgo, & est deformis, malitiosa, ignobilis, corrupta &c. *Error fortunæ* est, dum quis putat; se contrahere

here cum divitie, vel plura prædia habente, & est pauper, aot non ita, ut credebatur, dives, qui error ad *Errorem qualitatis* ab aliis non immerito reducitur.

343 Poto *Error qualitatis* subinde talis est, ut etiam redundet in errorem personæ, & tunc contingit, quando error vel versatur circa personæ alias ignotæ talem qualitatem, quæ est omnino singularis, certum individuum denotans, ut & si quis consentiat contrahere cum primogenita, ut dein adducitus secundogenita: vel cum qualitas aliqua est unicus finis Matrimonii, ita ut hoc unice tanquam medium assumatur ad obtinendam illam qualitatem tanquam finem, qua qualitate prædita aliqua persona creditur, vel talem ipsa se fingit. Plura de hoc errore vide apud Sanchez *lib. 7. disp.* 18. Bosco *par.* 5. *disp.* 15. *sect.* 7. *concl.* 2. H N.

344 Resp. I. Matrimonium ex errore circa personam contractum est nullum. Unanimis & certa, claris Juribus, *cit. causa* 29. *quæst.* 1. ibi: *Error personæ consensum conjugii non admittit*. Ratio est; quia errantis nullus est consensus *arg. L.* 8. *& 9. Cod. de Jur. & fact. ignor.* ubi autem non adest consensus, non adest Matrimonium *can. Sufficiat. caus.* 27. *& c. cum locum* 25. *hoc tit.* cum nuptias non concubitus, sed consensus faciat, *l. Nuptias* 20. *ff. de Reg. jur.* Hinc ab omnibus *Error personæ* numeratur inter impedimenta dirimentia.

De *Errore conditionis* dicemus infra *Tit. de Conjugio servorum*.

345 Resp. II. Matrimonium contractum ex errore circa qualitatem, aut fortunam (etiamsi ex dolo aut simulatione alterius proveniat, & det causam contractui) validum est: nisi error redundaret in personam, aut talis qualitas esset actu vel virtute interne vel externe in conditionem deducta, Abbas *in c. cum dilectus. De iis, quæ vi metusque causa num.* 13. & ibi Glossa *V. Ad fatuitatem*. Sanchez *lib. 7. disp.* 18. Bosco *loc. cit.* Guttierez *de Matrim. c.* 89. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *par.* 4. *cap.* 2. cum communi aliorum *arg. c. Ad Apostolicam.* 8. *hoc tit.* & *caus.* 29. *qu.* 2. ibi: *Non omnis error consensum evacuat &c.* & ad finem: *Qui ducit in uxorem meretricem, vel corruptam, quam putat esse castam, aut virginem, non potest eam dimittere, & aliam ducere.* Ratio est: tum quia talis error non est circa substantiam, personam nempe seu corpus, quod mutuo consensu ad invicem traditur, sed tantum circa accidentia, quæ in ordine ad valorem non attenduntur per Jura citata. Tum quia si error circa qualitatem invalidaret Matrimonium, plurima Matrimonia dissolvi deberent, vel saltem impugnarentur maximo cum damno tam prolium, quam conjugum, ipsiusque Reipublicæ. Tum quia ita habet universalis praxis, & consuetudo Tribunalium, quæ est optima Legum interpres, *c. cum dilectus de Consuetud.*

Infertor, validum esse Matrimonium, quod cum Caja contrahit Titius putans, vel falso asserenti credens, eam esse sanam, vel virginem, vel divitem, aut virtuosam; cum tamen esset infirma, corrupta, pauper, aut vitiis dedita; etiamsi talis falsa persuasio fuerit causa, quod eam duxerit, non ducturus, si contrarium scivisset.

346 Dicitur autem notanter, *nisi error etiam redundet in personam*, quia tunc Matrimonium invalidum quoque foret ex defectu consensus, utpote qui non ferebatur in personam, nisi præditam qualitatem illa speciali intenta, prout D.D. *num præced.* citati, & alii communiter observant. De quo errore vide dicta *num.* 343.

347 Dicitur ulterius, *Nisi talis qualitas actualiter, vel virtualiter, interne vel externe in conditionem esset deducta*, ut si quis interne ita cogitaret, aut externe diceret; *Si es virgo, aut dives &c. volo, seu intendo tecum contrahere, alias non*; quia etiam tunc circa qualitatem Matrimonium invalidaret, possetque errore deceptus alteram partem iterum dimittere. Sanchez *loc. cit.* Bosco *loc. cit.* Guttierez *loc. cit. n.* 6. Layman *loc. cit.* S. Bonaventura *in 4. dist.* 30. *in Expositione litteræ nu.* 4. & teste Sanchez *loc. cit. nu.* 21. Omnes alii. Ratio est; quia omnis contractus sub conditione honesta de præsenti initus, coditione non subsistente nullus est, *l. cum ad præsens* 37 *ff. de Rebus credit. & l. cum in secundo* 16. *prin. ff. de injusto raptu.*

348 Et quamvis in Foro externo non credatur, nisi probet, quod non aliter, quam sub conditione talis qualitatis intenderit contrahere, nihilominus in Foro interno invalidum erit tale Matrimonium, si desiderata illa qualitas non existit, ita DD. præfati: ut proin a copula abstinere debeat, ac discedere possit, nisi velit consensu absoluto Matrimonium ratificare: uti in multis casibus tenetur, si nempe absque gravi præjudicio conjugis, aot prolium jam susceptarum discedere nequit, præsertim, si conjux desiderata qualitate carens dolum non fecit.

349 Cæterum ut ex defectu hujusmodi qualitatis Matrimonium sit nullum, requiritur, quod contrahens talem voluntatem aut intentionem conditionatam actualem, vel saltem virtualem habeat: Nimirum, ut vel tunc, quando contrahit, actu habeat illam intentionem non contrahendi, nisi hanc qualitatem habeat vel saltem prius eam intentionem actu habuerit, & per actum contrarium nondum revocaverit, sed virtute, seu virtualiter adhuc retineat: sola enim habitualis intentio ad propositum non sufficeret. Sanchez *loc. cit. num.* 21. Guttierez *loc. cit. nu.* 6. cum communi aliorum, qui per intentionem habitualem ad præsens nihil aliud intelligunt, quam contrahentis dispositionem, qua in animo ita dispositus est, quod; si sciret compartem hac qualitate, quam inesse putat, vel audit, carere vel aliqua qualitate, quam abesse putat, vel audit, affectam esse, cum illa non contraheret. Et Ratio hujus limitationis patet ex dictis *num.* 345. ubi docuimus, Matrimonium contractum ex errore circa qualitatem dante causam contractui (ita nempe, ut ob eum quis contraxerit, non contracturus, si contrarium sciret) esse validum atque adductis plurimis aliis Doctoribus late probat Sanchez *lib. 7. disp.* 18. *a. num.* 57.

350 Objicies contra dicta *num. præced.* & contra conclusionem *num.* 345. positam. Sponsalia, & alii contractus ex errore vel dolo circa qualitatem dante causam contractui sunt ipso Jure nulli, vel saltem rescissioni obnoxii, *leg. Eleganter* 7. *par. ff. de Dolo, & l. Si dolo* 5. *c. de Rescind. vendit* ergo idem erit de Matrimonio. Confirmatur. Matrimonium gravi metu injuste incusso est nullum, quia metus talis obstat perfecto voluntario ad Matrimonium requisito, juxta dicta *nu.* 325. ergo etiam Matrimonium initum ex errore, vel dolo, cum hic æque ac metus minuere videatur perfectum voluntarium. Resp. Transmisso *Ant.* negando *Consequent.* & paritatem Disparitatis est, quod de aliis contractibus habeatur specialis Juris dispositio, non item de Matrimonio contractu; hic enim, si ob errorem aut dolum circa qualitatem nullus esset, plurima Matrimonia dubia forent, & omnia litibus aut anxietatibus involverentur, plurima sequerentur absurda maximo cum scandalo, & damno tum privatorum, tum Reipublicæ: ad quod evitandum Jura teste consuetudine, & praxi optima Legum interprete, merito aliter de reliquis contractibus disposuisse censentur; præsertim cum absurdum in omnibus dispositionibus sit vitandum, *arg. l. Nam absurdum ff. de Bonis libert. & c. in Genesi de Elect.*

Ad confirmationem dico; etiam inter metum & errorem, aut dolum esse latum discrimen: tum quia metus facilius probatur, quam error aut dolus; consequenter tantæ difficultates, & pericula non causantur, etsi ex metu Matrimonia inita nulla sint. Tum quia metus minuit voluntarium etiam circa ipsam personam, non sic error circa qualitatem. Castro Palao *de Sponsal. disput.* 4. *punct.* 4. *num.* 4. Layman *loc. cit. num.* 2.

§. X.

De Impedimentis Matrimonii, & de Dispensatione eorum: Item de Convalidatione, seu Ratificatione Matrimonii invalide contracti, a potiori remissive: In specie tamen de Disparitate cultus, seu de Matrimonio Catholicorum cum Infidelibus contracto.

S U M M A R I U M.

351 *Impedimenta impedientia de jure antiquo.*
352 *Et de Jure novo.*
353 *Impedimenta dirimentia enumerantur.*
354 *De quorum singulis, ubi agatur, ostenditur.*
355 *Ob impedimentum disparis Cultus, Fideles nec licite, nec valide contrahunt Matrimonium cum infideli.*
356 *Nisi Papa, prout potest, dispenset.*
357 *Cum hæreticis tamen valide etiam absque dispensatione contrahunt: dummodo ritu Catholico contrahatur. Et num. 359.*
358 *Solvitur objectio;*
360 *Illicitum tamen est Matrimonium Catholici cum hæretica.*
361 *Et quidem mortaliter.*
362 *Etsi Catholicus putet; apud se non esse perversionis periculum.*
363 *Nisi hæreticus promittat, quod post Matrimonium contractum fieri velit catholicus.*
364 *Et causa justa subsit, cur abjurationem hæresis usque ad contractum Matrimonium differat.*
365 *Debet autem esse vera promissio, nec sufficiat spes conversionis.*
366 *Juxta aliquos Matrimonium Catholici cum hæretica licitum est in locis, ubi hæretici, & Catholici permixti vivunt.*
367 *Quæ doctrina in praxi minime procedit.*
368 *Ratio hujus præcipua.*
369 *Hinc semper eidem resistendum.*
370 *Doctrina practica*
371 *Corolarium practicum, quandonam licitum, aut illicitum sit Matrimonium catholici cum hæretica?*
372 *De impedimento raptus quid statuerit Trid.*
373 *Raptus quid? Requiritur ad eum violentia physica, vel moralis.*
374 *Ipsi raptæ illata; non sufficit, eam inferre parentibus.*
375 *Circa quamvis fœminam etiam meretricem fieri potest Raptus.*
376 *Non autem circa virum.*
377 *Raptus ut sit, fieri debet in ordine ad contrahendum Matrimonium.*
378 *Raptus impedimentum quando cesset.*
379 *Raptus pœna.*
380 *De dispositione Impedimentorum. Remissive.*
381 *De Convalidatione, seu Ratificatione Matrimonii nulliter contracti. Remissive.*

351 SUppono ex Theologia, Impedimenta Matrimonii alia esse *impedimenta* tantum; id est, quæ solummodo impediunt, quod licite contrahi nequeat, Matrimonium, minime tamen faciunt, quin valide contrahatur, & contractum subsistat. Alia vero esse *dirimentia*, seu talia, quæ etiam faciunt, quod neque valide contrahi queat, & contractum non subsistat, sed dirimatur Matrimonium. Impedimenta *impedientia* olim plura fuere, sequentibus versiculis comprehensa.

Ecclesiæ Vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque Catechismus, Crimen, Sponsalia, Votum
Impediunt fieri, permittunt juncta teneri.

Ubi per *Catechismum* intelligebatur quædam cognatio spiritualis imperfecta, *arg. cap. Contracto, de Cognat. Spirit. & c. Per Catechismum eod. in 6.* Per *Crimen* vero intelligebantur varia enormia, quorum aliquod, si quis commisit, nubere alteri licite amplius non potuit. Quæ Crimina Glossa *in c. 2. de Pœnitent. & Remiss.* comprehendit illis versiculis.

Incestus, Raptus sponsatæ: Mors mulieris:
Susceptus propriæ prolis: Mors presbiteralis,
Vel si pœniteat solemniter: aut Monialem
Accipias; prohibentem hæc Conjugium sociandum.

Verum quia impedimentum Catechismi hodie sublatum est per Concilium Tridentinum *sess. 24. de Reform. cap. 2.* ut notat Sanchez *lib. 7. disp. 10. nu. 12.* Criminum autem Impedimenta *impedientia* per longævam consuetudinem ita habeantur abrogata, ut non amplius sint in usu, hinc quatuor tantum hodie adhuc vigent Impedimenta *impedientia* sequenti versiculo comprehensa: 352

Sacratum tempus, Vetitum, Sponsalia, Votum.

De quorum duobus prioribus agemus *Titul. XVI. de Matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiæ.* De *Tertio*, Sponsalibus nempe, quod Matrimonium cum alia quam sponsa impediant, jam diximus supra demonstrando, ea sub gravi culpa obligare, consequenter facere, quod cum alia Matrimonium licite contrahi non valeat. De *quarto*, scilicet *Voto*, partim jam diximus supra *a num. 223.* partim dicemus *Tit. VI. Qui Clerici vel voventes.*

Impedimenta *dirimentia* hodie sunt quatuordecim, quia duodecim Jure antiquo statutis duo adhuc, videlicet *Absentia* Parochi cum duobus testibus, & *Raptum* addidit Concil. Trid. ut suo loco videbimus. Comprehenduntur autem omnia sequentibus Versiculis à D. Thoma, & Scoto adductis. 353

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,
Si sis affinis; si forte coire nequibis,
Si Parochi, aut duplicis desit præsentia testis,
Raptaque sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc facienda vetant connubia: facta retractant.

Addunt etiam aliqui *Ætatem*: Verum quia Impedimentum *Ætatis* commode reducitur ad Impedimentum *Impotentiæ* a Versiculis a D. Thoma, & Scoto relatis, non discedimus.

Porro de singulis his Impedimentis partim jam egimus, partim in subsequentibus agemus. Et quidem de Impedimento *Erroris* egimus *præced. §. a num. 342.* De Impedimento *Conditionis* agemus *Tit. 9. de Conjugio servorum.* De impedimento *Voti* partim jam egimus, *num. 223.* partim agemus *Tit. 6. Qui Clerici, vel voventes.* De Impedimento *cognationis* sermo erit Tit. X. XI. XII. & XIII. ubi de variis Cognationibus agitur. De Impedimento *Criminis*, *Tit. 7.* De Impedimento *Cultus Disparitatis* discutiemus infra *nu. seqq.* De Impedimento *Vis*, per quod intelligitur *metus gravis*, actum est *§. praeced. a nu. 325.* De Impedimento *Ordinis* quæstio jam fuit supra *a num 228.* & adhuc erit infra *Tit. 6.* De Impedimento *Ligaminis* dicetur *Tit XXI. De secundis Nuptiis.* De Impedimento *Honestatis publicæ*, agemus *Tit. 4. de Sponsa duorum.* Impedimentum *Affinitatis* discutietur *Tit. 14. de Consanguinitate, & Affinitate.* Impedimentum *Impotentiæ*, *Tit. 15. de Frigidis, & Maleficiatis.* Impedimentum *Clandestinitatis*, *Tit. 3. de Clandestina Desponsatione.* Et tandem Impedimentum *Raptus* examinabitur *§. præsenti a numer. 372. & seqq.* 354

Quæritur itaque I. Quid sit, & quomodo Matrimonium dirimat Impedimentum *disparitas Cultus*? Resp. I. Est illud, quod oritur ex disparitate in Fide, aut Religione inter fidelem & infidelem, seu inter baptizatum, & non baptizatum: cujusmodi sunt Judæi, Turcæ, Gentiles: cum horum enim nullo Matrimonium valide contrahere potest Fidelis baptizatus, eo quod obstet Impedimentum *disparis cultus*, puta, in Religione, Matrimonium Jure Ecclesiastico dirimens. Communis, & hodie certa, praxique Ecclesiæ confirmata, *arg. can. Cave 15. caus. 28. quæst. 1.* & tota fere illa quæstione. 355

Infertur fidelem, id est, baptizatum nec licite, nec valide posse contrahere Matrimonium cum non baptizato, Judæo v. g. Turca, vel Gentili, sine dispensatione Papæ: hunc enim dispensare posse, inde patet, 356

quod

quod juxta communem DD. solo Jure Ecclesiastico hoc Impedimentum introductum habeatur. Quid Juris autem de Matrimonio infidelium inter se, & casu, quo unus eorum convertatur ad Fidem, dictum est *Lib. 3. Tit. 33.*

357 Quæritur II. An præfatum Impedimentum involvat etiam hæreticos? seu an valide, vel saltem licite contrahere Matrimonium possit catholicus cum hæretica. Resp. I. Memoratum Impedimentum *dirimens* non se extendit ad hæreticos; adeoque Matrimonium catholici cum hæretica debite, ac ritu catholico contractum valet. Bosco *de impedim. Matrim. disp. 2. sect. 11. concl. 3.* Sanchez *lib. 72. disp. 72. num. 2.* Doctor Angelicus, & Seraphinus *in 4. dist. 39. q. 1. art. 3.* Abbas *in c. fin. de condit. appos. num. 9. & 9.* ibi Jo: Andreas *numer. 8.* Cardinalis *numer. 3.* Navar. *Manual. cap. 22. numer. 49* cum communissima, & hodie certa aliorum, *arg. cap. Decrevit, de Hæreticis in 6.* ubi supponitur Matrimonium catholici cum hæretica valere, eo quod ibidem mulieres scienter nubentes hæreticis solummodo privantur Dote, minime autem jubeantur separari a viro hæretico. Accedit universalis praxis & consuetudo Ecclesiæ, hujusmodi Matrimonia pro validis agnoscentis, & sustinentis, quamvis ea prohibeat, uti dicetur infra *numer. 360.*

358 Objiciunt Adversarii ex Concilio Generali Trullo, ubi *can. 72.* expresse irritum declaratur Matrimonium catholicis cum hæretica, illis verbis: *Non licere Orthodoxum cum hæretica conjungi, nec Orthodoxam cum hæretico: sed etsi quid ejusmodi factum apparuerit, irritas nuptias existimari, & nefarium conjugium dissolvi.* Accedit, quod *can. Cave 15. cau. 28. q. 1.* eodem modo, & ob easdem rationes prohibeatur Matrimonium cum infideli, ac cum hæretico, ibi: *Cave Christiane, Gentili aut Judæo filiam tuam tradere, cave, inquam, Gentilem aut Judæam, atque alienam; hoc est hæreticam; & omnem alienam a fide tua uxorem accersas tibi: Primo conjugii fides castitatis gratia est:* ergo si ex hoc textu probatur Matrimonium catholici cum infideli esse nullum, etiam nullum erit cum hæretica. Resp. *canon. 7.* & nonnullos alios in Titulo editos, vel non esse authenticos, utpote non a memorato Concilio, sed eo etiam dissoluto, ab aliquibus Episcopis editos; & a Sergio tunc Papa reprobatos, uti cum aliis late ostendit Barbosa *in can. Sextam 3. dist. 16. num. 3. & 4.* vel si authentici sunt & consequenter vi illorum Matrimonia catholicorum cum hæreticis irrita forent, prout cum aliis non improbabiliter ostendit Pontius *in Appendice de Matrimonio Catholicis cum hæretica cap. 1.* eumque in multis defendit Bosco *loc. cit.* Tamen per consuetudinem universalem Canon ille jam pridem fuit abrogatus, ita ut hodie saltem vi consuetudinis Matrimonia Catholicorum cum hæreticis ritu catholico contracta valeant, *arg. cap. fin. de consuetud.*

Pariter responderi potest *ad can. cave*, videlicet quod quoad illam partem, qua forte etiam Matrimonia catholicorum cum hæreticis annullat, sit per consuetudinem Ecclesiæ abrogatus, reliqua dispositione Matrimonia cum infidelibus annullante remanente in suo valore, & per consuetudinem roborata: Idque merito ob rationis disparitatem; cum Matrimonium cum infideli non esset Sacramentum, & longe major sit disparitas *Cultus* cum infideli quam hæretico, Sanchez *l. c. n. 7.*

359 Dicitur autem notanter *Matrimonium ritu Catholico contractum*: quid Juris enim de Matrimoniis Catholici cum hæretico, aut hæreticorum inter se, ritu hæretico contractis dicemus *Titulo 3. de Clandestin. Desponsat.*

360 Resp. II. Quamvis Matrimonia catholicorum cum Hæreticis ritu catholico contracta sint valida, tamen Jure Ecclesiastico sunt illicita & peccaminosa, adeoque sine peccato contrahi, aut permitti nequeunt, nisi Papa dispenset. Est unanimis tam Theologorum, quam Canonistarum ob clara Jura hujusmodi Matrimonia expresse, & graviter prohibentia, uti patet ex concilio Agath. *relato Can. oport. 18. caus. 28. quæst. 1.* ibi: *Non oportet cum hominibus hæreticis nuptias facere communia*, Conc. Illiberitano, *can. 16.* ibi: *Catholicas puellas neque hæreticis dari placuit*, & *can. Cave 15. caus. 28. qu. 1.* ibi: *Cave Christiane, hæreticam uxorem accersas tibi.* Concordant Concil. Laodicense *can. 10.* Carthaginense III. *can. 12.* Calcedonense *can. 14. juncto c. Decrevit, 15. de Hæretic.* ubi mulieres hæretici nubentes in pœnam peccati privantur *Dote.* Ratio harum prohibitionum allegari potest; quia plerumque & ordinarie varia scandala, damna, & pericula spiritualia ex tali Matrimonio emergunt, vel ipsi conjugi catholico, vel saltem liberis inde natis, ubi bene observat Layman *lib. 5. tr. 10. par. 4. cap. 14. n. 3.* & misera docet experientia in partibus Germaniæ.

361 Infertur cum Laymano *loc. cit.* citante communem Sanchez *lib. 7. disp. 72. num. 5.* Sa, *V. Matrimonium*, Gutierez *de Matrim. cap. 104. num. 6.* Ledesma *de Matrim. q. 57. a num. 1.* Sporer *part. 4. cap. 4. sect. 1. num. 118.* Gobat *Tr. 9. casu 11. nu. 226.* testante de omnibus Orthodoxis, Perez *de Matrim. disp. 36. sect. 2. num. 2.* pariter omnes allegante, peccare mortaliter catholicum, aut catholicam, si cum hæretico Matrimonium contrahat, quia in se gravi agit contra justissima Ecclesiæ præcepta.

362 Nec excusat, quod communiter opponunt; apud me non est periculum perversionis, aut alterius peccati, etsi cum hæretico contraham. Nam contra est: tum quia hoc ordinarie falsum est, cum teste experientia etiam illi, qui optima habuere proposita, magna passi sint pericula tam perversionis, quam aliorum peccatorum, præsertim contra Præcepta Ecclesiastica, jejunandi, audiendi Missam &c. Tum quia, ubi adest peccandi periculum non tantum Jure Ecclesiastico, sed etiam Divino illicitum est, contrahere cum hæretico, uti notant communiter DD. Hinc licet absit tale periculum, & consequenter Jure Divino non sit prohibitum, manet adhuc Lex Ecclesiastica graviter obligans, præcipue cum cessante causa & ratione Legis in particulari non cesset Lex, uti patet ex dictis *Lib. I. Tit. II. de Constitut.*

363 Limitatur tamen conclusio in casu, quo hæreticus promittit, quod velit fidem catholicam amplecti. Layman *loc. cit. num. 2.* Sà *loc. cit. numer. 8.* Bosco *loc. cit. num. 314.* Pontius *loc. cit. cap. 4. numer. 1.* dicens, id apud omnes dubitatione carere. Hurtado *disp. 76. §. 129.* & alii; quia Jura ipsa hunc casum expresse excipiunt, *canon. Non oportet. 16. caus. 28. qu. 1.* ibi: *Si se profiteantur futuros Christianos & Catholicos* & Concilium Nicenum *capit. 53. Modo ad fidem veniant*, atque Calcedonense *canon. 14.* ibi: *Nisi forte promittat, ad Orthodoxam fidem se pro persona Orthodoxa copulam transferre.* Et merito, quia in tali casu cessat omne periculum perversionis, & alterius peccati, simulque fit lucrum alterius animæ.

364 Huic autem limitationi bene addit Layman *loc. cit. Si justa causa subsit, ut nuptiæ Absolutioni ab hæresi anteponantur*, quia, si hæreticus absque ulla causa conversionem suam differt, & primum post Matrimonium professionem fidei edere vult, quam de facto statim, & absque omni obstaculo præstare posset, fallacem potius, quam seriam videtur habere mentem. Secus est, si ob justam causam, eamque gravem, negotium differt, puta, quia, si innotesceret, privaretur pingui hæreditate, aut aliud præjudicium, vel damnum grave incurreret, aut injuste impediretur Matrimonium &c. Quamvis etiam in tali casu absque ullius præjudicii periculo, conversio præmitti bene posset: si nempe prius sub secreto gravi, in manus Ordinarii, aut Parochi in occulto emitteret professionem fidei, ac reciperet absolutionem ab hæresi, prout non ita pridem consultum fuit in simili causa circa Personas quasdam eminentes.

365 Porro debet esse vera promissio, & non sufficit sola spes, ut cum aliis contra nonnullos bene observat Bosco *loc. cit. numer. 316.* quia Lex Ecclesiastica solum excipit casum; si hæreticus vere promittit conver-

ſionem; ergo ſola ſpes non ſufficit, cum exceptio *firmet regulam in contrarium in caſibus non exceptis, arg. l. In iis, quæ, ff. de Legib.*

366 Limitant Concluſionem *ſecundo* Sanchez *l. 8. n. 5.* & Azorius *lib. 8. cap. 21. q. 5.* in locis, ubi hæretici cum catholicis permixti impune vivunt, uti (ajunt) in Germania, Gallia, Polonia: his enim in locis (inquiunt) ex conſuetudine recepta & tolerata etiam licite contrahunt Matrimonium catholici cum hæreticis, dummodo catholica in fide libere vivere permittatur, & omne abſit perverſionis & ſcandali periculum. Ratio eſt, quia abſente omni perverſionis, & ſcandali periculo Matrimonium catholicum inter & hæreticum ſolo Jure humano Eccleſiaſtico eſt prohibitum, juxta communem, huic autem Juri derogat conſuetudo legitime præſcripta, *c. fin. de Conſuet.* ergo. Accedit, quod conſuetudo hæc ſerviat pro communi pace, & tranquillitate Reipublicæ conſervanda.

367 Verum quamvis limitatio hæc ob rationem allegatam theorice facis videatur probabilis, in praxi tamen ordinarie non habet locum, eo quod conditio appoſita, *dummodo in fide Catholica libere vivere permittatur, & omne abſit periculum perverſionis, & ſcandali*, vix unquam verificetur, ſed contrarium ordinarie eveniat, etiam in locis, ubi hæretici cum catholicis permixti ac ſtabiliter habitant, cum teſte experientia conjuges catholici ab hæreticis plerumque vel pervertantur, vel ad plura peccata contra Eccleſiæ Præcepta inducantur, vel iniqua prolium educatio contingat, quæ cuncta, fatentibus ipſis Adverſariis, contra Jus Divinum, & naturale militant. Hinc limitationem hanc in praxi merito rejiciunt Boſco *loc. cit.* Sporer *loc. cit.* Gobat *loc. cit. n. 219.* advertens Sanchezium, & Azorium circa mores Germanorum minus fuiſſe expertos, Layman *loc. citat.* Valentia, Tanner, Coninch, Serar, Bellarminus, & alii.

368 Atque his Doctoribus contra Sanchez in praxi omnino adhærendum eſt, & quidem præter rationem jam allatam, principaliter, etiam ex hoc capite, videlicet, quia ordinarie (ſaltem in Germania) in dictis locis, ubi hæretici cum catholicis permixti viventes Matrimonia contrahunt, tacitum, vel expreſſum adjunctum habent pactum, vi cujus proles maſcula educari debet in ſecta talia mariti hæretici, ita quidem, ut mater in educatione circa punctum Religionis ſe immiſcere nullatenus poſſit; femellæ tandem in Religione matris catholicæ educari valeant, aut econtra; quod pactum iniquiſſimum, & contra Jus Divinum eſſe patebit ex dicendis infra *n. 371.*

369 Hinc ordinarie loquendo, hujuſmodi Matrimonia etiam in locis, ubi hæretici cum catholicis permixti vivunt, illicita ſunt, eiſque pro viribus ſemper reſiſtendum eſt, donec evidenter oſtendantur, in caſu particulari ceſſare omne tum perverſionis, tum alterius ſcandali periculum, quod vel nunquam, vel ſaltem rariſſime oſtendi poterit; cum ordinarie occurrat vel periculum perverſionis contra Legem Divinam fidei, vel periculum malæ educationis prolium contra Legem itidem Divinam pietatis, vel periculum diſcordiarum aut ſcandali tam reſpectu conjugis Catholici, quam aliorum contra Legem rurſus Divinam charitatis erga ſeipſum, & proximum, uti bene obſervat Boſco *loc. cit. numer. 118.*

370 Illud etiam notandum, quod, etſi dato non conceſſo, ſententia Sanchez, & Azorii in uno alterove caſu particulari procederet, locum tamen minime haberet in illis locis, Provinciis, Civitatibus, Oppidis, aut Pagis Germaniæ, Galliæ, aut Poloniæ, in quibus hæretici cum Catholicis permixti conſtanter habitare non permittuntur, cujuſmodi loca, in quovis ex his Regnis reperiuntur, inter quæ eſt pariſſime in fide Catholica Bavaria noſtra; ut proinde, licet in aliquibus Germaniæ locis, v. gr. ditiones Sulzbacenſi, Civitate Vveidenſi, Civitate Auguſtana &c. ob permixtam Catholicorum cum hæreticis cohabitationem, ceſſante omni periculo perverſionis, & ſcandali licitum in caſu particulari ſi conſuetudinis foret Matrimonium Catholici cum hæretica, tamen ſemper illicitum eſſet in Bavaria; eo quod non detur communicatio conſuetudinis, uti & privilegiorum, nec liget aut valet aliquid vi conſuetudinis in hoc loco, ex eo, quod conſuetudo hujus vigeat in alio loco, juxta *libr. 1. Titul. 4. Conſuetud. numer. 160. & 161.*

Cœterum ad Quæſitum principale *num. 356.* poſitum Reſp. II. Matrimonium Catholici cum parte hæretica initum expreſſo hoc, aut tacito pacto, vel conditione, ut vel omnes, vel aliquæ proles v. gr. maſculæ educentur in ſecta hæretica patris, femellæ autem in vera Religione Catholica matris, ſemper, & ubique illicitum, iniquiſſimum, & graviter peccaminoſum, tam contra Jus Eccleſiaſticum, quam Divinum eſt. Boſco *loc. cit.* Perez *loc. cit. num. 6.* Sporer *loc. cit. num. 130.* Navarrus *lib. 1. conſil. 1. quæſt. 23. num. 63.* Dicaſtill. *diſp. 7. num. 709.* Layman *loc. cit. num. 3.* dicens, id apud omnes in confeſſo eſſe. Et quidem quod ſit contra Jus Eccleſiaſticum patet ex *cap. fin. de Converſion. infidel.* & concordant Jura ſupra *num. 360.* allegata. Quod autem ſit contra Jus Divinum, inde conſtat, quia juxta omnes Theologos quivis parentum de Jure Divino ex pietate tenetur curare, ut proles in vera fide educetur, & acquirat neceſſaria media ad ſalutem, ergo Matrimonium inire non poteſt cum tacito, vel expreſſo pacto, aut conditione obligationi contraria, omnes videlicet, vel aliquam prolem negligendi in hac educatione, ac permittendi, ut in damnabili ſecta educetur. 371

Nec quidquam in contrarium evincunt conſuetudines etiam immemoriales in pluribus locis palam exiſtentes, & toleratæ. Nam contra eſt, quod hæc pacta ſint etiam contra Jus Divinum, contra quod conſuetudo etiam immemorialis penitus nihil operatur, textu expreſſo *cap. fin. de Conſuetud.*

Et ex his colliges, quandonam liceat Catholico contrahere Matrimonium cum hæretica, & quando non. Licet namque ſemper I. Quotieſcunque hæreticus ſerio promittit, quod poſt contractum Matrimonium veram fidem amplecti velit, ſi juſta ſubſit cauſa profeſſionem fidei, & abſolutionem ab hæreſi differendi; atque ad Matrimonium contractum ubivis locorum, etiamſi hæretici cum Catholicis permixti non maneant, juxta dicta *n. 363.*

Licet II. Vi conſuetudinis in locis, ubi hæretici cum Catholicis permixti habitant, ſi revera abſit omne periculum perverſionis, & ſcandali, juxta dicta *n. 357. & ſeqq.*

Econtra illicitum eſt ſemper & ubique. I. Quando initur cum tacito vel expreſſo pacto omnem, vel aliquam prolem educandi in ſecta hæretica juxta dicta *n. 367.* Et quia in illis partibus Germaniæ, in quibus hæretici cum Catholicis permixti habitant, cum præfato tacito vel expreſſo pacto ordinarie contrahitur, ordinarie ibidem eſt illicitum per dicta *numer. 368.*

Illicitum eſt ſemper II. In locis, in quibus Hæretici cum Catholicis permixti non habitant, etſi contrahatur ſine præfato iniquo pacto, & abſit omne periculum perverſionis & ſcandali, juxta dicta *num. 362.*

Illicitum eſt III. Semper & ubique, etiam in locis, ubi Hæretici cum Catholicis permixti vivunt, quandocunque adeſt periculum perverſionis vel ſcandali, ſive ratione ipſius conjugis Catholici, ſive ratione prolium.

Et quia ordinarie in quovis Matrimonio Catholici cum hæretica adeſt vel iniquum tacitum vel expreſſum pactum, aut periculum perverſionis, aut periculum ſcandali, & ruinæ alicujus ſpiritualis; ſive ex propria conjugis aut prolium, aut aliorum parte, ordinarie quovis in loco illicitum eſt Matrimonium Catholicis cum hæretica, niſi ſerio promittat, quod poſt contractum Matrimonium veram velit amplecti fidem, per dicta *n. 363. & ſeqq.*

Plura de impedimento diſparis *Cultus* vide ſpecialiter apud Boſco, qui ſicut totam materiam Matri-

monii per plures Thomos Theologice, & Juridice insigniter pertractat, sic integrum Tomum de solis Impedimentis egregium exhibet.

372 Queritur III. Quid sit, & in quo consistat Impedimentum *Raptus?* Ante responsionem notandum hoc Impedimentum esse a Concilio Tridentino *Sess.* 24. *de Reform. Matrim. cap.* 6 sequentibus verbis statutum: *Decernit S. Synodus inter raptorem & raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse subsistere Matrimonium, quod, si rapta a raptore separata, & in loco tuto, ac libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat: & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque Dignitatum incapaces; & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, sive in uxorem duxerit, sive non, decenter arbitrio Judicis dotare.*

373 Resp. I. *Raptus* in quantum dirimit Matrimonium, est violenta abductio fœminæ in ordine ad contrahendum Matrimonium. Est in re communis. Explicatur Definitio, & ostenditur, plures ad verum raptum in ordine ad præsens requiri conditiones. Dicitur I. *Violenta abductio*, ut indicetur, ad *Raptum* requiri aliquam violentiam vel physicam per violentam manuum injectionem; vel moralem, per minas aut gravem metum: si enim puella volens vel consentiens, etsi inscíia parentibus, abducatur, *Raptus* non erit, uti bene observat Navarrus *lib.* 5. *Consil.* 3. *n.* 1. *de Rapt.* Sanch. *lib.* 7. *disp.* 12. *num.* 36. Layman *loc. cit. n.* 2. cum communi; quia *Raptus*, & *Rapina* aliquam violentiam continent, *arg. cap. cum causam* 6. *de Raptor.* ubi Summarium sic habet: *Raptus non dicitur, ubi volens pro Matrimonio abducitur.* Unde ibidem etiam statuitur, nullum esse impedimentum ex hoc, quod parentes inviti sint, & reclament, si præcedente tractatu de Matrimonio puella consentiens abducitur.

374 Porro debet violentia inferi ipsi fœminæ; nec sufficit, si solis inferatur parentibus aut tutoribus, aut ipsis invitis consentiens abducatur puella. Sanchez *loc. cit. disp.* 13. *nu.* 13. Perez *disp.* 38 *sect.* 4 Coninck *disp.* 41. *n.* 48. Sporer *par.* 4. *cap.* 1. *sect.* 1. *n.* 28. Hurtado, & alii contra Navarrum *lib.* 5. *Consil.* 2. *n. un. de Rapt.* & plures alios a Sanchez citatos. Ratio est: tum quia *Odia sunt restringenda, c. Odia, de Reg. Jur. in* 6. Tum quia Decretum Tridentini præcise intendit cavere, ne lædatur libertas Matrimonii; quæ utique non læditur, si puella libere consentiens abducatur, etsi vim aut violentiam patiantur parentes, vel inviti reclament: cum libertas puellæ nubere volentis non dependeat a voluntate parentum, imo si ab ipsis dependeret, hoc ipso jam minor, & non plena foret.

375 Dicitur II. *Fœminæ*, ad indicandum sufficere ad Raptum, quæcunque sit fœmina, sive virgo, sive corrupta, sive meretrix, sive honesta, sive vidua, sive conjugata sit. Bosco *de impedim. Matrim. disp.* 12. *sect.* 9. *Consil.* 4. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 13. *numer.* 14 & alii. Ratio est; quia Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *de Reform. Matrim. capit.* 6 universaliter ac indistincte de *rapta* loquitur: ergo indistincte erit intelligendum cum, *ubi Jus non distinguit, nec nos distinguere debeamus, l. de pretio, ff. de Public. in rem act.* & *verba generalia generaliter sint* intelligenda, *capit. Quia circa* 22. *de Privileg.* præsertim, ubi est eadem ratio, *arg. leg. Ideo, ff. de Legib.* uti in præsenti res se habet. Ratio enim, ob quam Concil. Trident. ita statuit Impedimentum, Raptus est, ut salva semper maneret libertas Matrimonii; qua libertate non minus gaudere debet corrupta aut meretrix, vel vidua, quam virgo, aut honesta; cum quævis æquale sibi ipsi imponat onus.

376 Dicitur etiam præterea *fœminæ*: ad indicandum quod hujus solius, & non viri violenta abductio constituat *Raptus* impedimentum a Concilio Tridentino introductum; ut proin si fœmina rapiat virum, & hic postea, etsi adhuc in potestate rapientis feminæ raptus constitutus consentiat, validum inter eos sit Matrimonium. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 13. *num.* 16. Perez *loc. cit. num.* 1. Pontius *cap.* 69. *numer.* 6. Bosco *loco cit. Conclus.* 3. *a nu.* 81. Herincx *de Impedimento Raptus disp.* 9. *nu* 80. & ipso teste communior aliorum contra Guttier. *de Matrim. cap.* 88 *num.* 6. & alios. Ratio est; quia Decretum Tridentini *cit. Sess.* 24. *de Reform. Matrim. cap.* 6. de solo viro *Raptore* verba facit, ibi: *Quamdiu ipsa in potestate Raptoris manserit* & statim postea, *quod si Raptor &c.* Item: *Et nihilominus Raptor.* Et merito, quia cum Leges condi soleant de causis natis occurrere, rarissime autem fœmina rapiat virum, recte de solis Raptoribus statutum censetur Impedimentum *Raptus.* Accedit quod simul in odiosis, & correctoriis antiqui Juris; consequenter restrigere potius quam ampliare debemus, *arg. cap. Odia, de Reg. Jur. in* 6. & *c.* 28. *eodem.*

377 Dicitur III In Conclusione, *In ordine ad contrahendum Matrimonium*: quia si non Matrimonii, sed libidinis, vel alterius rei causa fiat violenta abductio fœminæ, impedimentum *Raptus* non erit. Sanchez *loc. cit num.* 4. Bosco *loc. cit. a num.* 86. Sporer *loc. cit. n.* 29. Perez *loc. cit. num.* 3. & alii contra Sa *V. Matrimonium*, & nonnullos alios. Ratio est; quia Concilium Tridentinum *loc. cit.* præcise intendit libertati Matrimonii consulere, prout constat ex textu & Rubrica Sessionis, quæ est *de Reform. Matrim.* ergo intelligeddum venit de solo *Raptu* causa Matrimonii facto: Præsertim, qnia, quando textu est dubius, intelligi debet, ut conveniat Rubricæ, & valet argumentum *a Rubro ad Nigrum*; id est, a Rubrica ad textum, prout amplius dictum in Proœmio §. 6. *a num.* 96. Et hinc plures DD. limitant *cap.* 1. *de Clerico non ordin. Minist.* quo non extendatur ad Laicum exercentem Ordinem, quia Rubrica est de Clerico: Accedit, quod sumus in Odiosis, & Juris correctoriis, consequenter restringere magis, quam ampliare debeamus, *cit. cap. Odia* & *cap.* 29. *de Reg. Jur. in* 6.

378 Resp. II. Impedimentum *Raptus* inter raptorem, & raptam viget, etiamsi rapta post *Raptum* libere consentiat, *si adhuc est in potestate raptoris*; secus, *si ab eo separata, & in loco tuto ac libero constituta, illum in virum habere consenserit.* Communis certa ob claram dispositionem Concilii Tridentini *cit. sess.* 24. *de Refor. Matrim. cap.* 6.

379 De Pœnis *Raptus* causa Matrimonii facti, vide Textum Concilii Trident. *sup. nu.* 372. adducti. De *Raptu* prout est species luxuriæ, graveque crimen, & de pœnis ejus tam Canonico, quam Civili statutis, exacte dicetur *lib.* 5. *tit.* 17. *de Raptor*

380 Quæritur IV. Quis, & quando in Impedimentis Matrimonii dispensare possit, ac soleat? Item quid in praxi observandum pro obtinenda Dispensatione? Res. ad Quæsitum patebit infra in fine hujus Lib. IV. ubi Appendicem habet practicam de Dispensatione super Impedimentis Matrimonii.

381 Et qui sæpe contingit, quod Conjuges Matrimonium ob Impedimentum *dirimens* nulliter contrahentes sine scandalo, diffamatione, aut alio gravi præjudicio, vel periculo separari amplius nequeant, consequenter Matrimonium nulliter contractum ratificare, & validare, seu de novo valide contrahere debeant, subjungetur ibidem instructio practica, quomodo obtenta Dispensatione Matrimonium nulliter contractum ratificari, seu revalidari possit ac debeat. Quam utramque Materiam de Dispensatione nempe, ac de Revalidatione Matrimonii ideo ad finem differre placuit, ut prius per decursum hujus Lib. IV. integra materia de Matrimonio, & impedimentis ejus explicata, Dispensatio, & Revalidatio pro quovis casu facilius capiatur.

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

SUMMARIUM.

1 *Ratio continuationis.*
2 *Puberes, & impuberes qui?*
3 *Ad Sponsalia requiritur & sufficit Septennium;*
4 *Nisi malitia suppleat ætatem. Et quid hoc?*
5 *Etsi loco liberorum contrahant parentes.*
6 *Ad valorem Matrimonii requiritur pubertatis ætas.*
7 *Valet contractum ab habente illam, etsi nondum gaudeat potentia generandi.*
8 *Fœminæ cur citius pubescant quam viri?*
9 *Imo valet contractum ab impubere, in quo malitia supplet ætatem.*
Plures impuberes genuerunt. Ibid.
10 *Ætas pubertatis solo Jure humano ad Matrimonium requiritur, unde in eo dispensare potest Papa.*
11 *Imo etiam Episcopus ex urgentissima causa.*
Dispensatio in textu quando permittitur, & non determinatur, cui censetur concessa Episcopo. Ibid.
12 *Tempus ad valorem Sponsalium, & Matrimonium requisitum debet esse completum de momento in momentum.*
13 *Solvitur instantia.*
14 *Impubes Sponsalia contrahens non potest ab illis resilire ante pubertatem, bene vero post illam.*
15 *Nisi Sponsalia tempore impubertatis contracta, pubes ratificet: Et quomodo?*
16 *Sponsalia impuberum etiam juramento firmata solvi possunt post adeptam pubertatem.*
17 *Solvitur instantia* ex c. 10. de Sponsal.
18 *Matrimonium ab impuberibus nulliter contractum valet in vim Sponsalium.*
19 *Nisi contrahentes contra hæc expresse protestarentur.*

1 POstquam *Tit. præc.* actum est de Sponsalibus, & Matrimonio in genere, Compilator Juris Canonici recto ordine pergit ad Sponsalia, & Matrimonium in specie, & quidem in præsenti Titulo ad illa quæ impuberes inter sese, aut cum puberibus contrahunt. Ubi præcipue agitur de Ætate requisita ad Sponsalia, & Matrimonium. Et quoniam præsens Titulus multa non continet, in Paragraphos eum non dividimus.

2 Notandum prius. Impuberes esse & dici illas personas, quæ nondum attigerunt annos a Jure ad pubertatem requisitos. Requiruntur autem ad pubertatem in fœminis 12 anni completi, in masculis autem 14. *l. fin. Cod. Quando Tutores esse desinant*, ibi: *Jubemus, quemadmodum fœminæ post impletos 12. annos omnimodo pubescere judicentur, ita & mares post excessum 14 annorum puberes existimeatur.* H. N.

3 Quæritur I. Quæ *Ætas* requiratur tam ad Sponsalia, quam ad Matrimonium. Resp. I. Ad valorem Sponsalium tam in fœmina, quam masculo requiritur & sufficit septennium completum. Communis ac certa, *arg. c. Littera*, 4 *c. Accessit*. 5. & *c. Ad dissolvendum*. 13. *h. t.* ubi clare habetur, Sponsalia ante septennium completum esse nulla ex defectu consensus, nullumque exinde oriri impedimentum *publicæ honestatis*; nisi septennio completo, ea ratificent. Concordat *l. In Sponsalibus*. 14. *ff. de Sponsalib.* & *c. un. hoc tit. in 6.* ibi: *Si infantes ad invicem, vel unius major septennio, & alter minor, Sponsalia contraxerint ipsi, vel parentes pro eis, nisi per cohabitationem mutuam, seu alias verbo vel facto ipsorum liquido appareat, eosdem in eadem voluntate factos maiores septennio perdurare; Sponsalia ejusmodi, quæ ab initio nulla erant; per lapsum temporis minime convalescunt, & ideo cum sint nulla, rationе defectus consensus, publicæ honestatis justitiam non inducunt.* Ratio est; quia ad Sponsalia requiritur & sufficit usus rationis, qui septennio completo ordinarie adest, & adesse præsumitur, *arg. cit. in l. Sponsalib.* 14. *ff. de Sponsalib.* & *l. Si infanti*. *§. fin. C. de Jure deliberandi.*

Dicitur autem notanter in Conclusione *ordinarie*, 4
quia, si, uti extraordinarie contingere potest, malitia, seu potius prudentia, suppleat ætatem, indeque ante septennium jam quis veniat ad usum rationis, etiam tunc valebunt Sponsalia. Sanchez *lib. 1. disp. 16. num. 9.* Covarruvias *part. 1. de Sponsal. cap. 2. nu. 1.* Joan. Andreas in *c. Juvenis. de Sponsal. num. 9.* Sylvester *V. Sponsalia, qu. 2. d. 2.* cum communiori aliorum contra Panormitanum *in cit. c. Juvenis. de Sponsal. nu. 5.* Castro Palao *Tract. 28. Disput. 1. punt. 6 num. 8.* & alios, *arg. cit. c. Juvenis, 3. de Sponsalib.* ubi habetur, ex Sponsalibus a Minore septennio contractis ortum esse impedimentum *publicæ honestatis*; consequenter valida fuisse; cum hoc nisi ex validis oriatur Sponsalibus, tam de Jure antiquo, *arg. c. un. de Sponsalibus in 6.* & ibi Barbosa *num 4* quam novo Concil. Tridentini *Sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 3.* si autem valida fuerunt, alia ratione id contingere non potuit, quam quia malitia supplebat ætatem; uti bene advertit Glossa in *cit. c. Juvenis. V. Dubia, ad finem.* Nec obstant Jura *num. 3.* citata, septennium generaliter requirentia. Nam contra est, quod Jura ideo tantum requirant septennium; quia ante illud tempus ordinarie non censetur adesse usus rationis, consequenter deficere consensum necessario requisitum, *arg. c. un. h. t. in 6.* ibi: *Cum fiat nulla ratione defectus consensus*, ergo si malitia supplet ætatem, & usus rationis, consequenter & consensus ante septennium adest, valebunt Sponsalia, sicut ob malitiam, ætatem supplentem, valet Matrimonium ante annos pubertatis contractum, textu expressu *c. De illis*. 9. *h. t.* licet alias Jura ad Matrimonium annos pubertatis indistincte ac generaliter requirant, juxta dicenda *num. 6.*

Resp. II. Sponsalia ante septennium unius, aut 5
utriusque sunt invalida, etsi illa loco liberorum contraxerint parentes, nisi liberi facti septennio majores ea ratificent, textus expressus est *in c. un. h. t. in 6.* quem habens supra *nu. 3.* Nec obstat *c. 1. h. t.* ubi, quod filius, *postquam pervenerit ad perfectam ætatem debeat adimplere*, non tantum Sponsalia, sed & Matrimonium a patre loco illius, usum rationis nondum habentis contractum. Resp. enim cum Fagnano *ib. n. 7* & communi Canonistarum, hoc intelligendum esse, quod filius debeat ea adimplere ex debito honestatis, non vero necessitate.

Resp. III. Ad valorem Matrimonii tam de Jure Ci- 6
vili, quam Canonico requiruntur & sufficiunt anni pubertatis, duodecim nempe in fœminis, & quatuordecim in masculis, nisi malitia suppleat ætatem. Rursus Communis & certa, ob clara Jura, *princ. Instit. de Nupt.* & *l. 4. ff. de Actu Nupt. c. Puberes. 3. c. Attestationes.* 10. & *c. fin. h. t.* Ratio est, quia cum Matrimonii finis principalis sit prolis generatio, hæc autem sine potentia generandi, & carnaliter coeundi haberi nequeat, potentia vero ista ante dictam ætatem adesse ordinarie non possit per Jura citata, merito eadem Jura Impedimentum *dirimens* Matrimonii statuerunt inter eos, qui præfata ætate non gaudent.

Si tamen per accidens contingeret, quod etiam post 7
pubertatis annos quis nondum statim sit potens ad generandum, valebit Matrimonium. Engel *h. t. nu. 8.* per Jura citata. E ratio est; quia impotentia coeundi post pubertatem adhuc existens, non causat nullitatem Matrimonii, nisi sit perpetua, *arg. c. Fraternitati, de Frigid.*

Cæterum cur fœminæ citius pubescant, & poten- 8
tiam coeundi ac generandi acquirant, quam masculi, rationem reddit Philosophus; videlicet, quia fœminæ debi-

debiliores ac imperfectiores sunt, sicut enim artis, ita etiam naturæ opera, citius ad suam perfectionem, citiusque ad finem ac interitum perveniunt, consequenter mulier propter debilitatem ac imperfectionem suam in pubertatem, vigore, senectute, & obitu masculum prævenit.

9 Dicitur, autem notanter, *Nisi malitia suppleat ætatem* idest, nisi jam ante pubertatis annos habilis quis inveniatur ad generandum, quia hanc limitationem expresse ponunt Canones *c. Puberes*; *3. h. t.* ubi in ordine ad contrahendum Matrimonium sufficienter pubes habetur *qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare jam potest*; etsi determinatos a Jure annos necdum habeat; uti adhuc clarius deciditur *c. De illis. 9. eod.* Et merito; quia multa exempla habemus, quod masculi in decimo ac undecimo, & femellæ in decimo proles procrearint, de quo vide Barbosam *in c. Puberes. 3. h. t. n. 5.* Sanchez *lib. 7 Disp. 140. n. 29.*

10 Porro ætas pubertatis *n. 6.* allegata, non Jure naturali, neque Divino, sed solo humano ad valorem Matrimonii requiritur; adeoque nec *dirimens* Impedimentum ex defectu ætatis puberis proveniens, Juris divini, aut naturalis, sed puri humani Ecclesiastici, consequenter in eo Papa justa de causa dispensare, ac dispensando efficere potest, quod etiam impuberes, usu tamen rationis præditi, Matrimonium valide contrahere queant, *arg. c. 2. h. t.* & ibi DD.

11 Imo docet ibidem Barbosa *num.* posse etiam Episcopum ex urgentissima causa, præsertim publica, & pro bono communi pacis, v. gr. dispensare, præcipue in casu, quo sunt prope unnos puberes, & ad sit dubium, an non malitia suppleat ætatem. Idem docet Sanchez *lib. 7. Disp. 104. num. 12.* Bonacina *de Matrim. q. 1. punt. 4. num. 13.* & alii, *arg. cit. c. 2. h. t.* ubi, quod Dispensatio fieri possit, deciditur, & facienda nulli reservatur, atque hoc ipso Episcopis tacite permittitur: quia universaliter quandocunque in aliquo textu permittitu Dispensatio, & non additur, cui censetur concessa, Episcopo, ut cum Communissimu aliorum late probat Sanchez *de Matrim lib. 8.* atque Barbosa *de Offic. & potest Episc. Alleg. 43. numer. 57.* De quo plura in Appendice.

12 Resp. IV Tempus septennii Sponsaliorum & pubertatis Matrimonii valorem de Jure requisitum debet mathematice, & de momento in momentum esse completum, in casu, quo malitia non super ætatem. Pontius *lib. 7. de Matrim. c. 65. n. 1.* Castro Palao *de Sponsal, Disp. 1. punct. 6. n. 6* Perez *de matrim. Disp. 37. sect. 12. num. 4.* Gonzalez *in c. Accessit. 5. h. t. num 4.* & alii contra Gutrierez *de matrim. cap. 2. num. 7.* Sanchea. *lib. 1. Disp. 16. num. 4. & lib. 7. Disp. 104. num. 1. & 2.* Probatur: quia Jura expressa requiritur annum completum: Et quidem ad Sponsalia, *cap. Litteras. 4. h. t.* ibi: *Antequam septimum annum complesset*: & *c. Accessit, eod.* ibi: *Si puella septimum annum compleverat*, juncto *c. Ad dissolvendum, eod.* Ad Matrimonium autem *cap. Ex litteris h. t.* ibi: *Donec compleat puer annum decimum quartum.*

13 Nec dicas, hæc intelligi posse & debere in sensu morali, ita ut, saltem dies cæpta habeatur pro completa, prout vult Sanchea *arg leg. Qua ætate 5. ff. de Testament.* ubi habetur, quod plures possint facere Testamentum, & quantum ad hoc dies cepta habeatur pro completa. Respond. enim in casu, quo protractio temporis inducit & continet favorem; vel certa ætas præscribitur a Jure pro forma, debere tempus præscriptum esse completum de momento in momentum, prout late probavimus *Lib. III. Tit. XXXI. de Regul. a numer. 95. & seq.* ubi propterea diximus, annos sexdecim, ad Professionem requisitos debere esse completos de momento in momentum; atqui in casu nostro præscribitur ætas a Jure, induciteque protractio ejusdem favorem nubere volentibus, ut videlicet in tanto negotio libertate adhuc gaudere, considerate agere, & de damno non amplius reparabilis satis præcavere valeant: ergo.

Ad *l. Qua ætate. ff. de Testament.* respondetur, negando paritatem: quia ibidem contractio temporis non esset favorabilis, sed odiosa Tastatori. Accedit, quod ibidem sic specialis dispositio Juris, consequenter ad alios casus non extendenda.

14 Quæritur II. An, & quando impuberes Sponsalia contrahentes, ab iisdem iterum resilire valeant? Respond. Impuberes majores septennio non posse resilire ante pubertatem, bene vero post illam: Nec tenetur ille, qui primo sit puberes, alterum expectare, donec etiam pubescat, sed potest statim ac pubescit, pro libitu resilire: quod, si puberes cum impubere contrahit Sponsalia, tunc pubes haud amplius resilire potest, bene vero impubes, non quidem ante pubertatem, sed post illam ademptam. Communis ac certa, claris Juribus *c. De illis. 7. & c. A nobis. 8. h. t.* juncta Glossa *ibid.*

15 Limitatur Conclusio in casu, quo pubes factus Sponsalia ratihabeat, quod per solam taciturnitam fieri censetur, ita, ut si quis pubertatem adeptus, non illico contradicit, & resilit, censeatur ea ratificare, Engel *h. t. num. 6* Ratio est; quia Sponsalia ab impubere contracta, non tunc primum obligare incipiunt, quando contrahentes evadit pubes (prius enim jam valebant, ita ut etiam Impedimentum *publicæ honestatis* induxerint, *c. 5. & 6. h. t.*) Sed tantum habent hoc Iuris beneficium, quod adepta pubertate dissolvi valeant. Hinc si adeptius præfatam pubertatem per contradictionem, aut dissensum ea non illico dissolvit pubes, eadem ratihabere censetur, præsertim si Sponsi nomen adhuc patitur, aut familiaritatem continuat vel munera dat, vel recipit. Dicitur autem *statim reclamare*, qui intra triduum reclamat, *arg. l. fin. C. de Error Advocat*, ubi habetur: *Illico dicitur fieri, quod intra triduum fit.*

16 Resp. II. Sponsalia ab impubere contracta dissolvi possunt a pubere facto, etsi ea juramento firmarit. Pontius *lib. 12. cap. 9. nu. 8.* Perez *Disp. 9. sect. 2. nu. 8.* Ioan. Andreas *in c. Ex litteris 10. de Sponsal.* Cardinal. *in c. De illis. 7. h. t. num. 2.* & alii contra Sanchez *lib. 1. disp 51. num. 22.* Ancharanum *in c. Ex litteris 10. de Sponsal.* & communiorem aliorum cum Glossa *in cit. c De illis. 7. h. t. V. Judicio.* Fundamentum nostræ conclusionis est; quia juramentum sequitur naturam & conditiones actus, & contractus, & obligationis, cui opponitur, *l. fin. C. de non numer. pecun.* nisi aliud specialiter expressum habeatur in Jure: ergo quia Sponsalia ab impubere contracta habent hanc naturam, quod a pubere facta possunt dissolvi, ejusdem naturam non immutabit, sed sequetur juramentum adjectum.

17 Nec dicas cum Sanchez, & sequacibus, obstare hic specialem Juris dispositionem, videlicet *in cit. c. Ex litteris 11. h. t. ubi expresse habetur, quod*, si impuberes Sponsalia juramento confirment, ea dissolvere non amplius queant. Resp. enim *in cit. c. Ex litteris* esse sermonem de impuberibus proximis pubertati, & quidem talibus, in quibus malitia supplebat ætatem, quorum Sponsalia æquiparantur Sponsalibus puberum, cum inter tales impuberes ipsum etiam fieri possit Matrimonium, *c. Ex litteris, 11. h. t.* quod autem de talibus impuberibus ibi fiat sermo, patet ex termino *impubescentes* id est, *prope puberes*; constat etiam ex illo, quod Papa ibidem puellam statim in uxorem recipi: & matrimonialiter petractari præceperit; quod facere non potuisset, nisi Sponsi pubertati dicto modo proximi fuissent. Vel dic, præfatos Sponsos ideo non potuisse amplius dissolvere Sponsalia, quia pubertatem adepti non statim reclamarunt, sed tacite ratificarunt, juxta dicta *n. 15.*

Quæritur III. An Sponsalia de præsenti, seu Matrimonium ab impuberibus nulliter contractum transeat in vim Sponsalium de futuro. Resp Affirmative, Communissima DD. *in c. fin. h. t.* contra Engel *h. t. § 1. a. 10.* & nonnullos alios. Probatur Conclusio manifeste ex *c. fin. h. t.* & *c. un. § Idem quoque, eod. in 6* ubi expresse habetur, quod hujusmodi Matrimonium, *Juris interpretatione fiat Sponsalia de futuro.* Ratio ibidem subjungitur; *Quia per dictum contractum, qui valuit, ut potius non sic ut agebatur, publicæ honestatis justitia est inducta.* Concordat Illud dictum Summarii, & DD. *in l. Tam angusta. 17. ff. de Servitius. Si non valet: quod ago; ut ago, valeat ut*

valere potest, quod etiam habet Glossa *in c. v. un. h. t. in 6. V. Matrimonium*.

Nec obstat *l. Quæsitum. 9. ff. de Sponsal.* ubi Conclusio expresse negari videtur. Resp. enim, illam Legem esse correctam a Iure Canonico, cui in materia Matrimonii & Sponsalium standum est, uti cum communi aliorum recte advertit Gonzalez *in c. c. fin. h. t. n. 4.*

19 Illud tamen observandum quando impuberes Matrimonium contrahentes manifeste exprimerent, quod, si ex defectu ætatis non valeat eorum Matrimonium, nollent contrahere Sponsalia de futuro in hæc Matrimonium non transiret; quia deficeret consensus, & procederet illud Tritum; *Actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum*, *l. Non omnis. 29. ff. Si certum petatur*. Verum hæc exclusiva intentio, nisi probetur, non præsumitur, se potius contrarium, per Jura citata.

Porro num Conclusio locum habeat etiam in casu, quo non tantum defectus ætatis, sed etiam præsentia Parochi & Testium intervenit, dicemus *Tit. sequenti*.

TITULUS III.

De Clandestina Desponsatione.

1 *Ratio Ordinis.*

1 ABsoluta una specie Desponsationis, pergit Compilator Canonum ad aliam speciem Desponsationis, clandestina nempe: ubi tamen notandum, quod licet alias proprie loquendo *Desponsationis* nomine sola intelligantur Sponsalia de futuro, *arg. l. Sufficit. 4. ff. de Sponsal.* Tamen ad præsens Desponsatio sumatur pro Sponsalibus de præsenti seu pro ipso Matrimonio, *c. Tua nos. 26. de Sponsal. & can. Conjux 9. can. 27. q. 2.*

§. I.

De Denuntiationibus, & Matrimonio Clandestino ob earum omissionem.

S U M M A R I U M.

2 *Matrimonia dupliciter possunt esse clandestina.*
3 *Denuntiationes quid?*
4 *Est obligatio, eas Matrimonio præmittendi,*
5 *Et quidem gravis.*
6 *Debent fieri tribus diebus Festivis continuis, inter Missarum solemnia: & quomodo?*
7 *Possunt etiam fieri extra Ecclesiam, & quando? Fini legis & intentioni qui satisfacit, legis facit. Ibid.*
8 *Denuntiationes fieri debent in utraque Parochia, si diversi sunt Sponsi.*
9 *Nisi consuetudo aliud habeat.*
10 *Juxta aliquos fieri debent in Parochia, in qua Sponsi diutius habitarunt.*
11 *Juxta sententiam Authoris vero in Parochia, in qua tempore contractus sunt Parochiani.*
12 *Quamvis nonnunquam etiam in alia Parochia fieri debeant.*
13 *Solvitur objectio.*
14 *Doctrina practica, an, & quando debeant fieri Denuntiationes in loco nativitatis.*
15 *Denuntiationes non requiruntur ad valorem actus*
16 *Solvitur Objectio.*
17 *Ordinarii ex justa causa possunt dispensare in Denuntiationibus.*
18 *Sine justa causa dispensantes peccant.*
19 *Enarrantur justæ causæ dispensandi in Denuntiationibus usque ad n. 30.*
30 *Ordinarius ante dispensationem debet cognoscere de causa.*
31 *Saltem extrajudicialiter.*
32 *Debet insuper extrajudicialiter indagare, an non lateat impedimentum.*
33 *Nomine Ordinarii ad præsens quinam veniant?*
34 *Venit in specie Vicarius Generalis.*
35 *Solvitur Objectio.*
36 *Ordinarius potest cum utroque dispensare Sponso; unus sit alterius Diœcesis.*
37 *Parochi non possunt dispensare in Denuntiationibus.*
38 *Quia non sunt Ordinarii pro Foro externo.*
39 *Possunt tamen in multis casibus declarare, Denuntiationes non obligare, consequenter sine eis Matrimonio assistere possunt.*
40 *Et quidem in omnibus casibus, in quibus tenetur Ordinarius dispensare, & adiri non potest, aut aditus injuste negat dispensationem.*
41 *Ordinarius non tenetur dispensare ob quamvis causam ob quam potest dispensare.*
42 *Bene vero quando eam exigit bonum commune, aut etiam notabile bonum privatum; seu evitatio periculi incurrendi damnum corporis, fortunæ, aut famæ.*
43 *Doctrina practica, ex quibus causis Ordinarius dispensare teneatur, & Parochi sine Denuntiationibus assistere possunt Matrimonio, usque ad n. 48.*
48 *Post Denuntiationes factas tenentur Sponsi vel intra quatuor menses contrahere, vel procurare novas Denuntiationes.*
49 *Per factas Denuntiationes tenetur quivis manifestare impedimentum, si quod subesse sciat: & quomodo?*
50 *Pœna sine Denuntiationibus contrahentium.*
50 *Pœna assistentis Parochi.*

NOtandum prius, Matrimonium duplici præcipue modo esse, & dici clandestinum. *Primo*, si contrahitur sine præceptis ab Ecclesia Denuntiationibus *c. fin. h. t.* *Secundo*, si sine requisita præsentia Parochi & testium, *Concil. Trident. Sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 1.* Addit Glossa *in c. fin. h. t. V. Clandestina*, etiam *Tertium* modum, videlicet, quando contrahitur sine solemnitatibus præscriptis *can. 1. can. 30. q. 5.* quæ hodie haud amplius sunt in usu. De *Primo* agemus in præsenti; de posteriori autem in sequenti Paragrapho. De *Tertio* alibi. 2

Quæritur itaque I. Quid sint, an, quando, quoties, quomodo, ubi, & a quo fieri debeant Denuntiationes Matrimoniales? Resp. I. Denuntiationes aliud non sunt quam proclamationes, seu notificationes publicæ de Matrimonio duorum inter se contrahendo, in Ecclesia coram populo congregato faciendæ, ad hoc, ut si quis aliquod *dirimens*, aut *impediens* Impedimentum inter contrahere volentes novit, in tempore adhuc manifestare queat. Ita in re communis ac certa *arg. c. fin. h. t.* & Concil. Trident. *Sess. 24. de Reform. Matrim. capit. 1.* patebitque adhuc magis ex sequentibus Conclusionibus. 3 11

Resp. II. Ordinarie loquendo, Denuntiationes sub gravi peccato cuivis Matrimonio præmitti debent, ita, ut tam contrahentes, quam Parochus assistens mortaliter peccent, si absque Denuntiationibus Matrimonium contrahatur, nisi dispensetur. Sanchez *lib. 3. Disput. 5. num. 9.* Navarrus *in Manual. capit. 16. num. 36.* Herinex *in c. fin. h. t. numer. 10.* Layman *lib. 5. tr. 10. p. 2. cap. 4. n. 9.* cum communi, *arg. c. fin. h. tit.* ibi: *Statuimus; ut cum Matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per Ecclesiæ Presbyteros publice proponantur; competenti termino præfinito, ut intra illum, qui voluerit, vel valuerit, legitimum Impedimentum opponat: Et ipsi Presbyteri nihilominus investigent, utrum aliquod in-* 4

Impedimentum obsistat. Quam Juris dispositionem innovans Concilium Tridentinum *Sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 1.* sequens stricte observandum dedit Præceptum: *Inhærendo sacri Lateranensis Concilii sub Innocentio III. celebrati vestigiis præcipit, ut imposterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus Festivis inter Missarum solemnia publice denuntietur, inter quos Matrimonium sit contrahendum: quibus Denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponitur impedimentum ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur.*

5 Quod autem hæ Leges Ecclesiasticæ graviter obligent, ratio est: tum quia sunt in materia gravi ad impedienda frequentia, eaque gravia mala positæ, prout liquet ex Concilio Tridentino *loc. cit.* ubi præfato Præcepto præmittit causam: *Cum S. Synodus gravia peccata perpendat, quæ ex clandestinis conjugiis ortum habent*. Tum quia omittentibus Denuntiationes, graves pœnas, non nisi ob gravia delicta imponi solitas, infligunt, *cit. c. fin. §. Si quis, & §. h. t.* & Concilium Tridentinum *loc. cit.* Neque enim ob peccatum veniale tam graves statuuntur pœnæ, cum pœna debeat correspondere delicto, *arg. c. Felicis. §. Illud de Pœnis in 6.*

6 Resp. III. Denuntiationes inter Missarum solemnia ter fieri debent, & quidem *tribus continuis diebus Festivis*. Patet Conclusio manifeste ex textu Concilii Tridentini *nu. 4.* allegati, ubi per continuos dies Festivos intelligi tales, ut nulla Festiva dies, in qua Denuntiatio aliqua ex tribus non fiat, intermediet; idque ideo, ne Denuntiationes diutius differantur, & donec secunda, aut tertia fiat, prioris obliviscatur populus, Sanchez *cit. disp.* 5 *n.* 8. Barbosa *allegat.* 32. Reginald. *lib.* 31. *num.* 225 qui tamen etiam cum aliis volunt, præfatos dies Festivos non debere sibi immediate succedere, uti succedunt Festa Paschalia v. gr. aut Pentecostalia, sed debere unum saltem, aut alterum diem non festivum inter eas mediare, ut populus sufficiens habeat opponendi, aut impedimenta detegendi tempus, qui est finis Legis. Ceterum volunt citati DD. cum Guttierez *de Matrim. cap. 56. num.* 4. non mortaliter, sed venialiter tantum peccare Parochum, qui non continuis tribus diebus Festivis, si uno alterove etiam non immediate succedente Festo neglecto Denuntiationes faceret; dummodo tam diu non differat, quod periculum oblivionis priorum in populo esset. Ratio est; quia alias videtur esse levitas materiæ.

7 Porro, quamvis Concilium Tridentinum velit, ut Denuntiationes in Ecclesia inter Missarum solemnia diebus Festivis fiant; tamen etiam in die non Festivo, non existentibus Missarum solemniis, & extra Ecclesiam quoque fieri possunt, quando sufficiens adest populi concursus, ut contingere solet in Concionibus, Processionibus, Litaniis, Sanchez *lib. 5. disp. 6. num* 9. Guttierez *loc. cit. num.* 7 Barbosa *loc. cit numer.* 15 & 16. Layman *loc. cit. nu.* 9. Bosco *p. 5. disp.* 21. *sect.* 10. *concl.* 3 Ratio est; quia etiam tali modo satisfit intentioni, & fini Legis, qui ideo tantum diebus Festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia fieri præcipit Denuntiationes, quia supponit, tunc fieri magnum populi concursum, adeoque certius ac facilius revelandum Impedimentum, si quod subesset; qui finis æqualiter obtinetur, si die non Festivo, & extra Ecclesiam similis concursus fiat. Qui autem satisfacit fini & intentioni Legis, satisfacit Legi ipsi, *arg. c. Humanæ aures. caus.* 22. *q.* 5. ibi: *Non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem; quia non debet intentio verbis deservire, sed verbo intentioni*, & *l. Scire*, 16 *ff. de Legib.* ibi: *Scire Leges, non hoc est, verba earum tenere, sed vim, & potestatem*.

8 Resp. IV. Denuntiationes debent fieri a proprio contrahentium Parocho, vel substituto per eum; & quidem in utraque Parochia, si Sponsi ex duabus diversis Parochiis sunt. Sanchez *lib.* 3. *disp.* 6. *num.* 4. Pirhing. *h. t. num* 28. Bosco *loc cit.* Palao *de Sponsal. disp.* 2. *punc.* 13. *§.* 3. *num.* 2 cum communi aliorum, *arg. cit. Concil. Trid.* ubi præcipitur, ut Denuntiationes fiant a proprio contrahentium Parocho; ergo ab utroque Parocho fieri debent, si uterque Sponsorum proprium habet. Accedit Declaratio Cardinalium Sacr. Concilii Interpretum, quam allegat Sanchez *loc. cit.* & Bosco ex Farinacio illis verbis: *Quando Matrimonium contrahitur inter duos de diversis Parochiis, debent in ambabus fieri Denuntiationes*. Idem habetur in Rituali Romano, *de Sacramento Matrimonii*, ibi: *Si vero vir & mulier Parochiæ sint diversæ, in utraque Parochia fient Denuntiationes*. Ratio est, ut facilius & certius manifestentur impedimenta, quia impedimenta viri possunt esse occulta in Parochia mulieris, & econtra. Confirmatur praxi & consuetudine, quæ est *optima Legum interpres leg. 37. ff. de Legib.*

Notant tamen Layman, Palao & Pirhing. *loc. c.* 9
vi consuetudinis bene fieri, posse, quod sufficiat, si in una tantum Parochia, in qua nuptiæ celebrantur, fiant Denuntiationes. Ratio est; quia Denuntiationes vi solius Legis humanæ in utraque Parochia fieri debent, *Concilium Tridentinum loc. cit.* Legi autem humanæ derogat consuetudo legitime præscripta *c. fin. de Consuetud.*

Hinc tamen occurrit non levis controversia Docto- 10
rum, in qua Parochia Sponsorum Denuntiationes fieri debent? An videlicet in illa, qua defacto habitant & ratione domicilii, aut quasi tali, Parochiani sunt? an vero in Parochia, in qua diutius versati sunt, & verisimilibus est; fore, ut facilius sciantur impedimenta, qualis ordinarie est Parochia, ubi parentis utriusque habitatio est; quod ultimum vult Sanchez *lib. 3. disp.* 6. *n.* 6. Guttierez *de Matrim. cap.* 56 *n.* 6 Segura citans Declarationem Cardinalium, Barbosa *de Offi. & potest. Epis. Alleg.* 52. *numer.* 11. & communior aliorum. Rationem dant, quia tali modo magis satisfit intentioni Concilii Tridentini. Et hæc sententia omnino est probabilis: qua non obstante.

Resp. V. Loquendo de Jure, si non probabilior, 11
saltem æque est probabilis sententia dicens, quod Denuntiationes fieri debeant in utriusque Parochia illa, in qua tempore Denuntiationum ita habitant, ut ratione veri, vel quasi domicilii, veri Parochiani sint. Pontius *lib. 5. cap. 30. num.* 5. cujus sententiam de Juris rigore veriorem judicat Bosco *p. 5. disp.* 11. *sect.* 10. *concl.* 3. *n.* 59. & alii, *arg. cit. Concil. Trident. Sess.* 24. *de Reform. Matrim. capit.* 1. ubi expresse disponitur, ut Denuntiationes fiant *a proprio contrahentium Parocho*; atqui Parochus illius Parochiæ, in qua contrahentes vi veri, aut quasi domicilii, sunt veri Parochiani, & ubi alia Sacramenta, Sepulturam, verbum Dei, & reliquam animarum curam percipiunt, est verus ac proprius ipsorum Parochus prout fatentur ipsimet Adversarii, & in specie Sanchez *lib* 3 *disp.* 23. *num.* 12. & 13. ubi id *num* 12. ad longum probat; Barbosa *loc. cit. num.* 64 Guttierez *cap.* 63 *num* 19. cum communi, & magis dicemus infra a *numer.* 58. ubi cum communi docebimus; talem Parochum posse ac debere etiam assistere contrahentibus Matrimonium, quod facere non posset, nisi esset proprius eorum Parochus, ergo.

Nec obstat supra allegata Declaratio Cardinalium, utpote; quæ non invenitur, uti vult Pontius, dicens se diligenter perlegisse Declarationes ac de re a celebribus Doctoribus editas, & tamen non invenisse: si tamen extaret, idem utique adhærendum foret.

Illud tamen cum Pontio *loc. citat.* & communi 12
aliorum, fatendum est, contingere nonnunquam posse, quod etiam in alia Parochia, in qua Sponsi defacto Parochiani quidem amplius non sunt, prius tamen ibidem diutius fuerunt, fieri debeant Denuntiationes *argum. citat. cap. fin. hoc tit.* ubi præcipitur, ut *Præter denuntiationes in Ecclesia propria factas, Presbyteri nihilominus investigent, utrum aliquod impedimentum obsistat*, si videlicet id faciendi causa urgeat, qualis esse videntur, quando Sponsi, aut unus eorum in moderna Parochia propria diu adhuc non habitant; sed primum huc venerunt.

Nec obstat Concilium Tridentinum; quo *loc. cit.* 13

asserere videtur, sufficere, si a proprio contrahentium Parocho Denuntiationes fiant. Nam contra est: Tum quia Concilium Tridentinum *loc. cit.* non corrigit, sed potius confirmat citatum *caput fin. hoc tit.* Tum quia idem finis est Concilii, & Juris communis, *cit. cap. fin. h. t.* videlicet, ut Denuntiationes ita & in tali loco fiant, quatenus impedimenta, si quæ obessent, facilius detegi possent: cui fini nullatenus satisfieret, si Sponsi recenter ad aliquam Parochiam venientes, solummodo ibidem, & non ibi: ubi diutius morati sunt, denuntiarentur, consequenter nec Lex ipsa Trident. observaretur per Jura supra *numer.* 7. citata, & *capit. Certum est.* 88. *de R. J. in* 6. ibi: *Certum est, quod is committit in legem, qui verba legis complectens contra legis nititur voluntatem.*

Cæterum quandonam fieri debeant Denuntiationes etiam in alia, quam Parochia, quam in ea, qua quis de facto ratione veri, aut quasi domicilii Parochianus est, relinquitur judicio prudentum, præsertim Ordinariorum, ad quos in casu majoris difficultatis, aut dubii, ubinam Sponsi denuntiari debeant, Domini Parochi recurrere habent; ut *loc. cit.* ad finem bene observat Pontius. Pro praxi nihilominus ex dictis inferre placet.

14 Infertur: Non esse Regulam universalem, quod Sponsi semper debeant etiam denuntiari in Parochia; in qua nati sunt,; prout aliqui exigere videntur. Nam contra est: tum quia Concil. Trident. non requirit, ut in Ecclesia, in qua nati sunt, Sponsi denuntientur: sed propria Parochia, quæ sæpe non amplius est locus nativitatis, sed habitationis. Tum quia non raro contingit, quod aliqui ante annos pubertatis, vel paulo post, jam a loco nativitatis discendentes in aliis locis per plures versentur annos. Tunc quia nonnunquam contingit, aliquem diutius extra, quam in loco nativitatis suæ morari. In quibus casibus plane non apparet, cur in loco nativitatis Denuntiationes fiant; cum nec textus, nec finis, aut ratio Concilii Tridentini id exigat. Hinc (salvo meliori judicio) nuuquam videtur necessarium, ut Denuntiationes fiant etiam in loco nativitatis Sponsorum, si ipsi jam per aliquot, quinque v. g. sex, vel plures, annos in alio versantur loco, ibique Parochiani sunt ratione veri, vel quasi domicilii, præsertim si locus nativitatis multum distet, prout sæpe contingit in famulis, & famulabus conductitiis, & opificum, nisi forsan specialis occurreret ratio, aut circumstantia prudens dubium causans, vel aliud exigens. Accedit, quod si locus nativitatis sit multum distans, ordinarie concurrat una ex causis dispensandi infra a *numer.* 19. allegandis. Pro cautela tamen ordinarie bene facit Ordinarius, si ab alienigenis juramentum exigat, quod sint liberi ab omni vinculo Matrimonii, aut Sponsaliorum.

15 Resp. VI. Quamvis ad licite contrahendum Matrimonium necessario premitti debeant Denuntiationes, tamen ad valorem Matrimonii minime requiruntur, Sanchez *lib. 3. Disput.* 5. *numer.* 3. Guttierez *de Matrim. capit.* 56. *numer.* 2. *& de Juram. part.* 1. *c.* 51. *num.* 21. Pontius *lib.* 5. *capit.* 30. *numer.* 2. Bosco *p.* 5. *Disput.* 11. *sect.* 10. *Concl.* 1. cum communissima & hodie certa aliorum, contra Menochium apud Sanchez *loc. cit.* Probatur. Matrimonia sine præviis Denuntiationibus contracta, de Jure communi subsistunt; cum nullibi reperiatur Canon ea irritans, fateturque ipsum Concilium Tridentinum *cit. Sess.* 24. *de reform. Matrim. capit.* 1. dicens, *quod ii in statu Denuntiationis permaneant, qui priore uxore, cum quia clam contraxerant, relicta; cum alia palam contrahunt & cum ea in perpetuo adulterio vivunt.* Quibus verbis aperte indicat, Matrimonium clam, consequenter etiam sine Denuntiationibus contractum, validum fuisse; ergo adhuc valet, eo quod Jus antiquum per novum Tridentinum in hoc correctum non sit. Licet enim irritaverit Matrimonium clandestinum ob defectum præsentiæ Parochi ac testium per dicenda infra *§. seq.* tamen non annullavit, sed tantum prohibuit Matrimonium ex defectu Denuntiationum Clandestinum. Accedunt plures. Declarationes Cardinalium pro Conclusione factæ, quas vide apud Farinacium. Ex quibus juvat unam adducere ex Bosco *loc. cit. numer.* 6. sequentis tenoris: *S. Congregatio Concilii censuit, Matrimonium contractum non præmissis Denuntiationibus, nisi aliud obstet, irritum non esse.* Accedit praxis, *ac consuetudo optima legum interpres cap.* 8. *de Consuetud.* similia Matrimonia pro validis agnoscens.

Nec obstat, quod Menochius cum Adversariis 16
objicit ex *leg. Non dubium ff. de Legib.* ibi: *Nullum pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente:* & infra: *Ea quæ lege fieri prohibentur si facta fuerint, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur. licet Legislator fieri prohibuerit tantum, non specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est.* Concordant Canones, ut *can. Imperiali, can.* 25. *q.* 5. ibi: *Imperiali constitutione aperte sancitum est, ut ea, quæ contra leges, fiunt non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.* & *cap. Quæ contra* 64. *de R. J. in* 6. ibi: *Quæ contra Jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.* Nam contra hæc patet responsio ex dictis *Lib. I. Tit. II. §. XI. n. n.* 247. quod videlicet hæc Jura locum habent, quando Lex vel utitur terminis irritantibus, aut præscribit formam seu substantiam actus, aut substantiam ipsam prohibet: secus & quando tantum versatur circa modum, qualitates, & accidentia, ut in præsenti.

Quæritur II. An, quinam, & quando dispensa- 17
re possint in Denuntiationibus? Resp. I. Ex justa causa potest Ordinarius dispensare, quod Matrimonium vel sine omni Denuntiatione, vel una tantum præmissa, contrahatur, vel etiam, quod primo post Matrimonium jam contractum Denuntiationes fiant. Unanimis ac certa ob claram dispositionem Concilii Trid. *cit. Sess.* 14. *de Reform. Matrim. capit.* 1 ibi: *Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, Matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint Denuntiationes, tunc vel una tantum Denuntiatio fiat, vel saltem Parocho cum duobus, vel tribus testibus præsentibus Matrimonium celebretur. Deinde ante illius consumationem Denuntiationis in Ecclesia fiant; ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur: nisi Ordinarius ipse judicaverit, ut prædictæ Denuntiationes remittantur, quod illius prudentiæ & judicio S. Synodus relinquit.*

Dicitur notanter *ex justa causa*, quia hæc est de 18
essentia Dispensationis; cum sine justa causa dispensatio non sit dispensatio, sed dissipatio, juxta dicta *lib. I. Tit. II. §.* 18. *numer.* 450. Hinc recte infert Sanchez *lib.* 3. *Disp.* 8. *numer.* 2. graviter peccare Ordinarium, si absque justa causa in Denuntiationibus dispenset; quia agit contra Legem in materia gravi. Quænam autem sint justæ causæ ad præsens, & dabit Conclusio sequens.

Resp. II. Justæ causæ dispensandi in Denuntiatio- 19
nibus; inter alias sunt etiam sequentes, I. Est, quotiescunque adest probabilis timor, aut suspicio, ne, si Denuntiationes fiant, Matrimonium a consanguineis, vel aliis malitiose impediatur. Omnes; quia hanc causam ipsum Concilium allegat.

II. Si probabilis suspicio, aut periculum est, ne pars 20
altera voluntatem mutet, & a Sponsalibus injuste resiliat; dum tam multum interest Matrimonium contrahi, Bosco *part.* 5. *Disput.* 11. *section.* 10. *Concl.* 6. *numer.* 145 Layman *lib.* 5. *tra.* 10. *part.* 2. *capit.* 11. ubi inter causas dispensandi etiam numerat Sponsorum inconstantiam.

III. Si Principes, & Magnates contrahunt. San- 21
chez *lib.* 3. *Disp.* 9. *numer.* 3. Bosco *loc. cit. numer.* 146 Barbosa *de Offic. & potest. Episc. Allegat.* 32. *num.* 45 eo quod horum impedimenta, si adessent, statim essent.

IV. Evitatio infamiæ, ut si concubinarii, com- 22
muniter reputati conjuges, velint contrahere: aut si Matrimonium in facie Ecclesiæ nulliter est contractum ob latens impedimentum affinitatis v. g. Bosco

loc.

loc. cit. Sanchez *loc. cit. num.* 5. Palao *de Sponsal. Disput.* 2. *punc.* 13. §. 4 *numer.* 7. Layman *loc. cit. numer.* 11.

23 V. Gravis erubescentia aot pudor, qui contingere potest, si Sponsi sunt valde senes, aut valde dispares, nt si Sponsus sit valde senex, & Sponsa juvencula, aut ille prænobilis, hæc plebeja, aut ille valde dives, ista paupercula. Sanchez *loc. cit. n.* 3. Bosco *loc. cit. num.* 146. Barbosa *loc. cit. num.* 46. & plurea alii ab his citati.

24 VI. Angustia temporis, nt si imminerer tempus Adventus; aut Qoadragesimæ, adeo ut, nisi dispensetur, ouptiæ oimis, & cum periculo incootinentiæ aut alterius gravis incommodi, aut præjudicii differri deberent. Sanchez *loc. cit. nu.* 8. Layman *loc. cit.* Bosco *loc. cit.* Palao *loc. cit.*

25 VII. Periculum scandali, vel etiam gravia damni in bonis fortunæ, corporis, famæ, aut animæ, Sanches *loc. cit.* Layman *loc. cit.* Palao *loc. cit.* Bosco *loc. cit.* Pontius *lib.* 5. *cap.* 32. *num.* 2.

26 VIII. Quævis ootabilis contrahentium commoditas, aut bonum, sive temporale, sive spirituale, Palao *loc. cit.*

27 IX. Quando moraliter certum est, nullum adesse impedimentum, aut aliud obstaculum, Sanchez *l. c. n.* 7. citans plures alios; item Bosco *l. c. num.* 145. Ratio est; tum quia ob hanc causam dispensatur cum Magnatibus. Tum quia io tali casu cessat finis Legis: quamvis enim cessante fine Legis solum in particulari, non cesset in eodem Lex ipsa, ut amplius dictum est *Lib. II. de Constitut.* tamen cessans finis præbet causam in particulari dispensandi. Bosco *loc. citat.*

28 X. Tandem dispensare potest Ordinarius ex quavis alia causa, quæ juxta prudens judicium videtur justa. Ratio est; quia eiusdem iudicio Concilium relinquit.

29 Addunt aliqui, quod etiam causa dispensaodi sit, si contrahont vagi & ignoti, Gobat *Tr.* 10. *casu* 13. *num.* 491. quia frustra fiunt de his Denuntiationes, cum, ut supponitur, hominibus in loco, quo copulantur, sint ignoti.

30 Illud tamen notandum, quod si Ordinarius ob aliquam ex recensitis, causam dispensare velit, prius aliquo modo investigare, & cognoscere debeat, ao causa, quæ pro dispensatione allegatur, vel saltem alia iusta, revera subsit. Palao *loc. cit. cit ad fin.* Sanch. *loc. cit. disput* 8. *num.* 4. Perez *Disput.* 41. *section.* 4. *numer.* 13. *argum. Concil. Tridens. sess.* 25. *de Reform. Matrim. capit.* 18. ibi: *Quapropter sciant universi, sacratissimos Canones exacte ac omnibus, & quoad ejus fieri potest, indistincte observandos, quod si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverint, cum aliquibus dispensandum esse; id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis, a quibuscunque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum, aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur.*

31 Sufficit autem extraiudicialis cognitio, & non requiritur judicialis, consequenter oon est necesse, ut Ordinarius servato Juris ordine, aut per testes jurator, &c. indaget. Sanchez *lib.* 4. *disp.* 8. *num.* 4. Bosco *loc. cit. num.* 133. Ratio est; quia Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *de Reform. Matrim. capit.* 1. agens de dispensatione Denuntiationum, totum prudentiæ ac judicio Ordioarii relinquit; quoties autem aliquid Judicis judicio & arbitrio relinquitur; non est necessaria cognitio & probatio Judicialis, Bosco, & Sanchez *loc. cit. argum. capit.* 2. *de Juram. & capit. fin. de Voto*, ac ibi Glossa *Vers. Conscientiæ item*, *c. Statutum de Rescript. in* 6. juncta Glossa *Vers. Relinquatur.*

32 Debet insuper extrajudicialiter saltem aliquo modo indagare, ac se informare, an non subsit aliquod impedimentum, Sanchez *lib.* 3. *disput.* 9. *num.* 20. Palao *loc. cit.* Perez *loc. cit. arg. cap. fin. hoc tit.* ibi: *Presbyteri nihilominus investigent, utrum aliquod impedimentum obsistat.* In quo puncto potest subinde, & debet exigere juramentum ab uno vel utroque Sponso, si circumstantiæ id exigant; præsertim si oon bene constat de libero statu, ac vinculo Matrimonii.

Resp. III. Per *Ordinarium*, qui joxta dicta *n.* 18. in Denuntiationibus dispensare potest, intelligitur non tantum Episcopus, sed omnes alii Prælati Ecclesiastici, qui juridictionem quasi Episcopalem in aliquo Territorio obtinent, oullique Diœcesano subjecti sunt, v. g. Legati Sedis Apostolicæ io suis Provinciis Sede vacante, & nooonulli Abbates, aut Prælati dictam jurisdictionem sine ulla subiectione ad aliquem Diœcesanum habentes. Barbosa *de Offic. & potest. Episc. alleg.* 32. *numer.* 30. Sanchez *lib.* 3. *disp.* 7. *numer.* 4. Navarrus *lib* 4 *consil. de Clandestin. Desp. Consil.* 2. & alii. Ratio est: quia omnes hi sunt vere Ordinarii, per ea, qoæ diximus *Lib. I. Tit. XXXI. de Offic. Ordin. numer.* 1. Ordinarius autem quivis habet memoratam potestatem iuxta Conciliom Tridentioum; *Sess.* 24. *de Reform. Matrim. cap.* 1. cum enim ibi indistincte loquatur de Ordinario, de eo indistiocte venit intelligendum, *argum. capit. Quia circa, de Privileg.* 33

Resp. VII. In specie etiam Vicarius Generalis Episcopi absque ulla speciali commissione aut mandato, ipso Jure alligatam habet potestatem, Barbosa *loc. cit. n.* 28. plurimos ibidem alios allegans, Sanch. *loc. cit. num.* 10. Palao *loc. cit.* §. 4. *n.* 2. Guttierez *de Matrim. c.* 50 *num.* 12. Sperellus *decis.* 97. cum communiori aliorum contra Pontium *lib.* 6. *cap.* 31. *nu.* 5. & oonuullos alios. Ratio est; quia Vicarius Generalis est vere Ordinarius, habetque veram iurisdictionem ordinariam, & quidem eandem cum Episcopo, *arg. c. Romana* §. 1. *de Appell. in* 6. iuncta Glossa ibidem *V. Generaliter*, & amplius probavimus *Lib. I. Tit. XXVIII. de Offic. Vicarii, num.* 91. atqui iuxta dicta *n. præced.* quivis Ordinarius habet potestatem dispensandi in Denuntiationibus: ergo. 34

Confirmatur: Vicarii Generales ante Concilium Tridentinum ex generali consuetudioe poterant dispensare in Denuntiationibus, teste Sanchez *loc. cit.* post Paludan. ergo etiamnum possunt, quia Concilium datum consuetudinem oon revocavit. Accedit etiam hodierna plurium Diœcesium, saltem Germaniæ, usus ac consuetudo, quæ est optima Legum interpres *L.* 37. *de Legib.*

Objicies cum Adversariis: In Generali concessione, aut commissione Vicariatus, non venit potestas dispensandi, nisi specialiter committatus, ut habet Glossa *in can. Quæ de causa, caus.* 2. *q.* 5. *V. Quidquid*, commuoires recepta, atque tenet Sanchez *l.* 2. *disp.* 40. *n.* 12. *arg. c. Quod translationem*. 4. *de Offic. Legat.* ergo. Accedit, quod contra Conclusiouem adsit Declaratio Cardinalium, prout ex Herinquez testatur Pontius *loc. cit.* Resp. distinguendo *Ant.* In Generali commissione Vicariatus oon venire potestatem dispeosandi, nisi jus ipsum Ordinario in genere concedat dispensationem, conceditur; si Jus ipsam concedit, uti in præsenti, oegatur. 35

Ad Declarationem respondetur, eam non obstare: tum quia de illa non tantum authentice non constat, sed etiam dubium existit; cum alii fidelissimi Collectores eam non invenerint; tum quia, etsi, dato, non concesso, existeret, possent Vicarii Generales nihilominus dispensare vi consuetudinis, vel antiquæ a Tridentino oon revocatæ; vel novæ post Tridentioum introductæ. Enim vero quia consuetudo legitime præscripta, tribuit etiam jurisdictionem *c. Duo simul. de Offic. Ordin. & c. Cum Contingat. de Foro compet.* potest vi illius fieri dispensatio in Jure; prout etiam diximus *lib.* 1. *tit.* 2. *de Constit.* §. 28. *n.* 471. 36

Porro præfati Ordinarii potestatem dispensandi habentes possunt cum atroque Sponso dispensare, etsi unus sit alterius Diœcesis. Sanchez *l.* 3. *disp.* 7. *nu.* 7. Barbosa *de Offic. & potest. Episc. alleg.* 32. *nu.* 35. Guttierez *de Matrim. cap.* 56. *ad finem*. Ratio est; quia sicut potest Episcopus Sponsum alterius Diœcesis cum suo subdito in Matrimonium conjungere, juxta dicenda infra oum. 63. ita poterit etiam cum ipso dispensare. Accedit praxis & consuetudo, optima Legum interpres.

Resp.

37 Resp. IV. Quamvis Parochi in Denuntiationibus vere dispensare nunquam valeant, possunt tamen sine Denuntiationibus Matrimonio assistere, non quidem dispensando, sed declarando, eas non obligare in casu, quo dispensatio necessaria est ob bonum prolis legitimandæ, uti in articulo mortis Sponsæ impregnatæ, aut ad evitandum periculum infamiæ, Matrimonii malitiose impediendi &c. & in omnibus casibus, in quibus Ordinarius tenetur dispensare, si Ordinarius pro dispensatione adiri nequit, vel rogatus dispensationem injuste neget. *Primam partem*, quod de Iure dispensare nequeat, est communissima apud DD. ut videre est apud Palao *de Sponsal. Disp.* 2. *pun.* 13. *§.* 4. *n* 3. Gutrierez *de Matrim. cap.* 56. *n.* 12. *&* *lib.* 1. *can. qq. c.* 16. *num.* 6. Sanchez *de Offic. & potest. Episc. Allegat.* 132. *num.* 2. *& seqq.* Layman *lib.* 5. *tr.* 10 *p.* 2. *cap.* 4. *num* 11. *arg. c. fin h.t* cui accedit Declaratio Cardinalium, quam inter alias refert Sanchez *loc. cit.*

38 Nec favet Parochis Tridentinum *Sess.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 1. prout Ledesma, & alii pro Parochis scribentes volunt. Nam contra est, quod Concilium ibidem solis Ordinariis concesserit potestatem in Denuntiationibus dispensandi; Parochi autem nomine Ordinarii pro Foro externo non veniunt, per dicta *Lib. I. Tit. XXXI. num.* 28. *& seqq.*

39 *Secunda pars*, quod in allegatis casibus, declarando per *Epicheiam* Jus non obligare, valeant omittere Denuntiationes, docetur a Sanchez *loc. cit. Disp.* 10. *n.* 15. *& seq.* Layman *loc. cit.* Gobat. *Tr.* 50. *n.* 403. *& seqq.* Tanner. *Tom.* 4 *Disp* 8. *q.* 3. *n.* 132. Pontio *lib.* 5. *cap.* 32. *n.* 7. & aliis: Ratio est: quia in præfatis casibus videtur adesse necessitas moralis, ob quam obligare cessat Lex humana *l. un. ff. de Offic, Consul. l. Aliquando*, 5 *ff. de Proconsul. & c.* 2. *de Observat. jejun.* cum Concordantiis.

40 Additur autem notanter in secunda parte Conclusionis, *& in omnibus casibus; in quibus tenetur Episcopus dispensare*. Nam in casibus, in quibus Ordinarius ob causam allegatam dispensare non tenetur, licet posset neutiquam potest Parochus omittere Denuntiationes. Sanchez *loc. cit. nu.* 30. Gobat *loc. cit* Ratio est; tum quia quando Ordinarius dispensare non tenetur; nulli facit injuriam, negando dispensationem. Tum quia, uti supponitur, abest omnis gravis necessitas, omnisque alia causa a Lege excusans; ergo Lex, nisi dispensetur, obligat. Quænam autem sint causæ, ob quas Ordinarius dispensare tenetur, habes infra *n. seq*

41 Quæritur III. An, & quando, seu ob quas causas Episcopus, seu alius Ordinarius rogatus dispensare in Denuntiationibus teneatur? Resp. Quamvis non ob quamvis causam, ob quam potest dispensare; teneatur Ordinarius dispensare, tenetur tamen ob aliquas. *Primam partem*, quod non ob quamvis causam teneatur, docet Sanchez *lib* 3. *Disp.* 10. *num.* 3. Pontius *lib.* 5. *cap.* 31. *num.* 6. Palao *de Sponsal. Disp.* 2. *punc.* 13. *§.* 5. *num.* 1. Gutierrez *lib.* 1. *can. qq. c.* 20. *num* 31. cum communi contra plures a Sanchez relatos. Ordinarium semper teneri dispensare, quoties aliqua subest causa. Ratio conclusionis est: Tum quia, non omne, quod potestati Judicis committitur in Juris necessitatis subiicitur, *l. Quidquid* 4. *ff. de Judiciis*. Tum quia dispensatio etiam legitima & ex causa facta (secus enim non esset dispensatio, sed dissipatio per dicta *n.* 18.), vocatur gratia & misericordia, *c. Licet canon. de Elect. in* 6. ibi: *possit Ordinarius dispensationis gratiam facere*, *can. Didaci c.* 1. *q.* 7 ibi: *Dispensationis enim gratia*, & *cap. Pastoralis de Cleric. excom. minist.* ibi: *Nisi misericorditer cum eis fuerit dispensatum*; ergo si subinde ex sola gratia & misericordia fit, non semper necessario fit.

42 *Secunda pars*, docetur etiam a Doctoribus *numer. praeced.* allegatis; & Conine. *Disp.* 27. *dub.* 6. *nu.* 57. Guttierez *de Matrim. Disp.* 57. *n.* 4. qui docent, quod Ordinarius teneatur dispensare non tantum, quoties dispensatio servit pro bono communi, sed etiam quando conducit ad acquirendum notabile bonum privati: vel ad avertendum periculum incurrendi notabile damnum in bonis animæ famæ; corporis, aut fortunæ. Ratio est; quia Prælati Ecclesiastici ex Officio tenentur providere bono non tantum communi, sed & particulari subditorum; ergo si dispensatio conducit pro notabili bono acquirendo; aut gravi damno avertendo, tenentur: Accedit, quod quivis ex charitate proximi teneatur grave alterius bonum procurare, & econtra malum avertere, si faciliter, & absque sui præjudicio potest, per vulgaria Theologiæ principia desumpta ex Lege Divina: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, ergo, si id potest Ordinarius per dispensationem facere, eam impertiri tenebitur, eo quod faciliter, & sine omni sui præjudicio eam dare potest.

Infertur I. In quibus causis supra *nu.* 19. allegatis, excepta *Tertia* de Magnatibus, *quinta* de gravi erubescentia & *Nona*, teneri Ordinarium dispensare. 43

Infertur II. Si in præfatis casibus ob periculum in mora non facile potest adiri Ordinarius, posse, imo teneri Parochum etiam non petita dispensatione assistere Matrimonio absque præmissis Denuntiationibus per dicta *n.* 37. *& seq.* 44

Infertur III. Si in memoratis casibus periculum in mora non est, debere quidem peti dispensationem ab Ordinario, eo tamen dispensationem injuste negante, posse saltem in Foro interno & Sponsos licite contrahere, & Parochum licite assistere Matrimonio, per dicta *num.* 37. *& seq.* id, quod præter ibidem allegatos docent etiam Castro Palao *de Sponsalib. disp.* 2. *punct.* 17. *§.* 5 *n.* 4. Navarrus *in Summa cap.* 22. *nu* 70. ob rationem *n* 39. dictam. 45

Dicitur notanter, *saltem pro Foro interno*; quia si ob similem causam Ordinarius rogatus dispensationem expresse neget, non suaderem Parocho, ut Matrimonio assisteret; quia licet ordinarie in simili casu dispensationem dare teneatur, tamen ejus arbitrio & judicio relinquitur, an causa allegata revera sit una ex illis, neque Parochus in Foro externo est Judex in hac causa. Hinc bene advertunt DD. quod si Parochus contra expressam prohibitionem Ordinarii aut eodem dispensationem negante, Matrimonio etiam ob aliquam ex allegatis causam assisteret, in Foro externo puniri posset, quamvis in Foro interno non peccaret. 46

Objicies autem contra secundam partem Conclusionis *num.* 42. positam, & inde illata, *Concil. Trid. Sess.* 24 *de Reform. Matrim. cap.* 1. ubi in causa etiam gravissima, malitiosi nempe impedimenti, prudentiæ & judicio Ordinarii relinquitur, an in Denuntiationibus dispensare velit: ergo nunquam etiam ex gravi aliqua ex *num.* 42. allegatis causa dispensare tenetur: Resp. negando *conseq.* quia Concilium ibidem non relinquit arbitrio Ordinarii, quod certe cognito malitiosi impedimenti periculo, aliter quam per dispensationem non declinabili, dispensare possit, vel non; sed tantum relinquit eidem judicare & arbitrari an revera tale periculum subsit, & alia, quam dispensationis via, amoveri nequeat. Palao *loc. cit. numer.* 2. 47

Quæritur IV. Quem effectum habeant, & qualiter Denuntiationes obligent tam populum audientem ad manifestanda impedimenta, quam Sponsos ad nubendum? Resp. I. Denuntiationes semel factæ obligant Sponsos, ut vel intra quatuor menses contrahant, vel de novo Denuntiationes fieri patiantur. Barbosa *de Offic. & potest. Episc. Allegat* 32. *n.* 55. Bonac. *de Matrim. q.* 4. *punct.* 6. *nu.* 1. *V. Quarto*, cum aliis & ita decisum refert Rebell. *p.* 2. *lib.* 4. *in Declarat. Illust. Cardin. sect.* 2. *nu.* 8. & merito, quia facile contingere posset, ut interea novum impedimentum interveniret. 48

Resp. II. Post factas Denuntiationes quivis graviter tenetur manifestare impedimentum, si quod sit inter contrahere volentes, etiamsi solus sciat, dummodo absque gravi suo incommodo, aut præjudicio id facere possit. Palao *loc. cit. §.* 6. *n.* 5. Guttierez *de Matrim. cap.* 59. *nu.* 9. Sanchez *lib.* 3. *disp.* 13. *nu.* 2. Covarruvias *de Sponsal. p.* 2. *cap.* 6. *§.* 10. *nu.* 21. Navarrus *in Manual. c.* 21. *n.* 83 Bosco *loc. cit. Concl.* 9. 49

cum

cum communiori aliorum contra Pontium *lib. 5. cap. 34.* Ratio est; quia quivis tenetur avertere ruinam spiritualem, & grave peccatum alterius, atque irreverentiam Sacramenti, si commode & absque sui præjudicio potest, sed in casu nostro potest, ut supponitur: Revelando enim impedimentum facit, quod alii contrahendo graviter non peccent, & ne gravis irreverentia irrogetur Sacramento, quod alias fieret, ergo.

Procedit Conclusio, licet sub secreto naturali, etiam juramento firmato, illud sciat, Sanchez *loc. cit. num. 5.* Bosco *loc. c. n. 274. & seqq.* Aversa *q. 7. sect. 14.* citans communem, & alii contra Guttierez *lib. 1. Canon. qq. cap. 11. n. 27.* Ratio est: quia juxta universalem Regulam apud D. Thomam *2. 2. q. 70. a. 1. ad secundum*, quem teste Sanchez omnes sequuntur, secretum non obligat cum præjudicio tertii, sed potius manifestari debet, ubi si non manifestatur vergit in damnum publicum, aut præjudicium tertii.

Nec refert, quod quis illud sub secreto, aut sigillo Confessionis, extra tamen Confessionis Sacramentum acceperit. Sanchez *loc. cit. n. 6.* Bosco *loc. cit. n. 275.* quia secretum sub sigillo Confessionis commissum, nisi in Confessione Sacramentali fiat, non plus, quam secretum naturale obligat, Sanchez *loc. cit. n. 6.* Bosco *loc. c. n. 275.* Innocentius *in c. Omnis utriusque, de Pœnit. & Remiss. n. 7.* & ibi Abbas *num. 25.* Navarrus *in Manual. cap. 18. num. 55.* Sylvester *V. Confessio, 3. quæstio 5. Vers. Quarto*, & alii plurimi *a* Sanchez citati, extendentes doctrinam suam ad casum quo quis flexis genibus, & facto signo Crucis ad modum confitentis secretum sub Confessionis sigillo committit, quia, nisi confiteatur Sacramentaliter, secretum Sacramentale non est, uti cum Navarro bene observant Sanchez *loc. cit.* Bosco *loc. cit.* Cajetanus, Sotus, & alii apud Navarrum *loc. cit.*

Debet autem denuntians occultum impedimentum servare ordinem præscriptum supra *n. 318* quem etiam observandum esse, docet Sanchez *loc. cit. nu. 3.* Palao *loc. cit. n. 5.* & alii.

Porro dicitur notanter in Conclusione, *dummodo absque gravi suo incommodo, aut præjudicio id facere possit*; quia juxta communem Theologorum, charitas non obligat magno cum damno proprio avertere alterius damnum, sive spirituale, sive aliud. Palao *loc. c.* Pontius *lib 5. cap. 34. n. 2.* Guttierez *de Matrim. cap 49. n. 4.* cum Communi aliorum.

50 Quæritur V. Quæ sint pœnæ contrahentium Matrimonium, & assistentium eidem non præmissis Denuntiationibus? Respond. I. Pœna contrahentium sine Denuntiationibus est *Primo*, quod licet alias ex ignorantia nulliter contrahentium proles sint legitimæ, *c. Ex tenore 14. qui filii sint legitimi*, tamen si qui sine Denuntiationibus cum impedimento *dirimente* contrahunt, proles procreatæ sint illegitimæ, etiamsi dicant, se impedimentum ignorasse, *cap. fin. §. Si quis h. t.* ibi: *Si qui vero hujusmodi clandestina, vel interdicta conjugia inire præsumpserit in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali conjunctione suscepta prorsus illegitima censeatur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium.* Ratio ibidem redditur, quia affectatam ignorantiam parentes habuisse, præsumitur.

Secunda pœna est, quod eis sit adempta spes impetrandæ dispensationis super tali impedimento. Concilium Tridentinum *Sess. 24. de Reform. Matrim. c. 5.* Ratio ibidem redditur illis verbis. *Non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit.*

Tertia: insuper his, qui taliter (id est sine Denuntiationibus) *etiam in gradu concesso copulari, condigna pœnitentia injungatur.*

51 Resp. II. *Si Parochialis Sacerdos conjunctiones* (id est clandestina Matrimonia) *prohibere contempserit, aut quilibet etiam Regularis, qui eis præsumpserit interesse, per triennium ab Officio suspendatur, gravius puniendus, si culpa qualitas exegerit*, sunt verba Concilii Tridentini *cit. Sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 1.* Circa quæ tamen advertendum, hanc pœnam non esse latæ, sed ferendæ sententiæ, uti cum aliis bene advertit Sanchez *lib. 3. disp. 48. n. 2.* patetque ex verbo textus *suspendatur*.

§. II.

De necessaria ad Matrimonium præsentia Parochi, & Testium: ac de clandestino Matrimonio ob defectum eorum: Ubi etiam de Matrimonio Vagorum, & Militum.

S U M M A R I U M.

52 *Ad licite contrahendum Matrimonium utroque Jure requiritur præsentia Parochi, & Testium.*
53 *Ad valorem vero ejusdem Jure antiquo non requiritur.*
54 *Bene autem de Jure novo.*
55 *Ad valorem requiritur proprius*
56 *Alterutrius Sponsi.*
57 *Potest tamen quivis assistere etiam in alterius Parochia.*
58 *Debet esse Parochus domicilii, habitationis, vel quasi talis, & non originis.*
59 *Solvitur objectio, Domicilium originis nunquam mutatur, bene vero habitationis.*
60 *Domicilium habitationis proprium, vel quasi tale, quis dicatur habere? potest acquiri unico die.*
61 *Studiosi, famuli conductitii &c. habent quasi domicilium, & proprium Parochum. ibi, ubi sunt, debeatque ibi copulari.*
62 *Nisi tale domicilium deserant, & ad aliud se conferant.*
63 *Proprius Parochus alterutrius Sponsi quovis loco, & Parochia valide assistit Matrimonio.*
64 *Proponuntur, & solvuntur instantiæ, præsertim ex declarationibus Cardinalium.*
65 *Etiam licite in aliena Parochia assistit sine solemnitate, & benedictione.*
66 *De Jure communi, secus est de speciali statuto Diœcesium, præsertim Frisingensi.*
67 *Doctrina practica ad propositum.*
68 *Benedictio nuptialis in Ecclesia danda est de præcepto leviter obligante: & quando dari debeat?*
69 *De Jure communi etiam in domo privata licite contrahitur Matrimonium; secus est in Diœcesi Frisingensi.*
70 *Parochus Matrimonio assistens, non necessario debet esse Sacerdos.*
71 *Bene vero ille, qui ex delegatione assistit.*
Alius, dictio est repetitiva similium. Ibid.
72 *Valide, non item licite assistit Matrimonio Parochus, cui administratio Sacramentorum, & assistentia sunt prohibita.*
73 *Idem est de Parocho irregulari, suspenso, aut excommunicato.*
74 *Solvitur instantia.*
75 *Validum est Matrimonium, cui assistit Parrochus putativus ob errorem communem.*
Error communis facit Jus. Ibid.
76 *Non item error privatus contrahentium.*
77 *Quando Parochus est intrusus, invalide assistit Matrimonio, etsi adest error communis.*
78 *Sententia contraria est probabilis.*
79 *Validum est Matrimonium assistente Parocho putativo; etsi hic, aut contrahentes errorem communem sciant.*
80 *Licentia assistendi Matrimonio dari potest tam ab Ordinario, quam a Parocho.*
81 *Alicui alteri, Sacerdoti tamen.*
82 *Etsi non sit Curatus.*
83 *Licentia assistendi Matrimonio dari potest, verbo & scripto, specialiter, vel generaliter, v. g. commissione Curæ animarum.*
84 *Aut administratione Sacramentorum.*
85 *Capellani, seu Cooperatores Parochorum in his partibus*

tibus habent generaliter sibi concessum licentia assistendi Matrimonio.

86 *Vagus quis sit?*
87 *Esse potest vagus, etsi adhuc domicilium originis habeat.*
88 *Parochus vagorum in ordine ad Matrimonium est Parochus loci, ubi vagi existunt.*
89 *Etsi unus tantum sit vagus.*
90 *Et Sponsi ex fraude, & deseruerint domicilium.*
91 *Fraudem non facit, qui utitur juré suo.*
92 *Parochus sine licentia Ordinarii Matrimonio vagorum licite non potest assistere.*
93 *Bene tamen valide.*
94 *Milites quando censeantur vagi in ordine ad Matrimonium?*
95 *Capellani Castrenses nec in castris, nec in præsidiis, seu Quartieris possunt valide assistere Matrimonio nisi habeant specialem facultatem a S. Apostolic. vel licentiam, & approbationem ab Ordinario, in cujus Diœcesi extare contingeret. Et numer. seq.*
97 *Affertur novissima Declaratio Cardinalium.*
98 *Adducuntur plures doctrinæ practicæ de Capellanis Castrensibus in ordine ad Matrimonium usque ad numer.* 102
102 *Ad valorem Matrimonii requiruntur & sufficiunt duo testes.*
103 *Etiam infames, impuberes, consanguinei &c. Et num seq.*
104 *Testes inhabiles quando admittantur?*
105 *Solvitur objectio.*
106 *Ad valorem Matrimonii requiritur præsentia moralis Testium, & Parochi.*
107 *Et quidem simultanea.*
108 *Sufficit tamen, etsi dolo adducti, aut vi detenti, aut casu præsentes sint.*
109 *Dummodo fuerint formaliter adhibiti, seu requisiti.*
110 *Quod aliqui necessario requirunt.*
111 *Ob Declarationem Cardinalium.*
112 *Doctrina practica ad hoc.*
113 *Contrahentes, dolo, aut vi præsentiam Parochi obtinentes peccant graviter.*
114 *Nisi gravis necessitas, & urgens causa aliud suadeat.*
115 *Pœnæ contrahentium, & assistentium Matrimonio clandestino. Et duobus n. seqq.*

CONstat ex dictis supra *nu.* 2. alteram speciem Clandestini Matrimonii esse, si contrahatur sine præsentia Parochi & Testium. Hinc

52 Quæritur I. Quomodo de Jure tam antiquo, quam novo ad Matrimonium requiratur præsentia Parochi & Testium? Respond. I. Ad licite contrahendum Matrimonium utroque, antiquo nempe & novo Trident. Jure requiritur præsentia Parochi & Testium. Caret controversia. Et quidem de Jure antiquo expresse patet *canon.* 1. 2. 3. & 3. *caus* 30. *qu.* 5. ubi requiritur, & præcipitur, ut Sponsi non conjungantur, nisi a paranymphis, & parentibus, vel propinquis, Sacerdoti, utique Parochiali, benedicendi offerantur, consequenter in præsentia Parochi & testium contrahant. De Jure novo constat ex Concil. Trident. *sess.* 24 *de Reform. Matrim. cap* 1. *princ.* ibi: *Tametsi dubitandum non est, clandestina Matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata, & vera esse Matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, & proinde jure damnandi sint illi, ut eos S. Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata esse, negant: Nihilominus S. Dei Ecclesia ex justissimis causis, illa semper detestata est, & prohibuit.*

53 Resp. II. Quamvis Jure antiquo ad valorem Matrimonii necessaria non fuerit præsentia Parochi, & testium, consequenter Matrimonium ex hujus defectu Clandestinum, validum fuerit, tamen hodie etiam ad valorem requiritur, adeoque nullum ac irritum est Matrimonium ex defectu præsentiæ Parochi, & testium clandestinum. Et quidem quod de Jure antiquo ad valorem non fuerit requisita, clare patet. tum ex textu Concilii Trident. *n. præced.* allegato. Tum ex *c.* 1. & 2 *h. t.* cum Concordantiis.

Quod autem defacto Jure novo etiam ad valorem requiratur clare statutum habetur *cit. Concil. Trid. sess* 24. *de Reform. Matrim. cap.* 1. ibi: *Qui aliter quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi seu Ordinarii licentia & duobus, vel tribus testibus Matrimonium contrahere attentabunt, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit; & hujusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti Decreto irritos facit, & annullat.* Rationem hujus irritationis præmittit ipsum Concil. *loc. cit.* videlicet *gravia peccata, quæ ex eisdem Clandestinis conjugiis ortum habent; præsertim vero eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt.* Licet enim Matrimonia summe clandestina, & nemine præsente contracta, coram Deo fuerint valida, tamen in Foro requirebatur probatio vel per ipsorum conjugum confessionem, vel aliunde facienda, *c* 1. *h. t.* consequenter si unus, vel uterque negabat, & probatio alia defecerat in Foro externo impuniti discedebant, etsi summe rei coram Deo, *c.* 2. *hoc tit.* 54

Quæritur II. Cujusnam Parochi præsentia requiratur ad valorem Matrimonii? Resp. I Ad valorem Matrimonii requiritur, & sufficit alterutrius Sponsi proprius Parochus domicilii, habitationis, vel quasi talis, non item Parochus originis. Conclusio habet plures partes, quarum *prima*, quod videlicet requiratur Parochus, est unanimis ob claram dispositionem Concilii Tridentini *loc. cit.* ibi: *Qui aliter quam præsente Parocho*, utique proprio, ut liquet ex præcedenti textu; ibi: *a proprio contrahentium Parocho.* Cujus nomine etiam Vicarii *perpetui*, sicut etiam Beneficiati *curati* subditos Parochianos pro Foro pœnitentiali habentes intelliguntur, per dicenda infra. 55

Secunda pars, quod alterutrius Sponsi proprius Parochus sufficiat, docetur a Sanchez *lib.* 3. *Disp.* 19. *n.* 4. Bosco *de Matrim. Disp.* 11. *sect.* 9. *Concl.* 13. Guttierez *de Matrim. cap* 62 *num.* 4 Navarrus *in Manual. cap.* 25. *in fine.* Pirhing. *hoc tit. num.* 13. cum communi & certa aliorum: Estque declaratum a S. Congregatione, teste Sanchez, & Bosco *loc. cit.* Ratio est, quia contractus Matrimonialis est individuus, & non nisi inter duos consistere potest; consequenter si quis ut Parochus proprius potest assistere Matrimonio unius, potest etiam assistere Matrimonio alterius cum illo contrahentis, *arg l. Si communæ*, 10. *ff. Quemadmodum servit. amitt.* 56

Quod intellige non tantum, quando nuptiæ celebrantur in Parochia illius Parochi, qui assistit, sed etiam, si celebrantur in Parochia alterius Parochi, ita, ut quamvis ordinarie assistat Parochus ille, in cujus Parochia celebrantur, tamen etiam Parochus Sponsæ v. g. possit assistere Matrimonio, quod contrahitur in Parochia Sponsi, prout etiam a S. Congregatione declaratum refert Fagnanus *in c. Quod nobis*, *h. t. n.* 33. Tum quia Matrimonium est jurisdictionis voluntariæ: Tum quia Concilium Tridentinum de loco nihil expressit, sed tantum statuit; ut proprius Parochus assistat, de quo adhuc infra *n.* 65 & *seqq.* 57

Tertia pars, quod requiratur Parochus habitationis seu domicilii, vel quasi talis, & non sufficiat Parochus originis, nisi sit etiam habitationis, docetur a Sanchez *l.* 3. *Disp.* 23. *num.* 7. Bosco *loc. cit. concl.* 18. *n* 388. & *seqq.* Perez *de Matrim. disp.* 40. *sect* 2. *num.* 1. Gobat *tract.* 9 *casu* 18 *num.* 486 & alii communiter. Ratio est; quia Concilium Trident. requirit proprium Parochum; hic autem est Parochus habitationis seu domicilii: utpote ratione cujus quis Parochianus est, & dicitur, per dicta *L. III. Tit. XXIX. de Parochiis num.* 10. Accedit, quod proprius Parochus sit ille, a quo quia alia Sacramenta v. g. pœnitentiæ recipit; & qui alteri dare potest licentiam; ad eadem suis Parochianis administranda, *c. Omnis utriusque sexus, de Pœnitent. & Remiss.* sed talis est Parochus domicilii: ergo. Unde etiam *portio Canonica*, quæ est debitum parochiale, non datur Parocho originis, sed domicilii, *arg. c. Cum quis*, 2. *§. Cum ob eo, de Sepult. in* 6. Accedit Declaratio Cardinalium, quam refert Bosco *loc. c. num.* 400. sequen- 58

quen-

quentis tenoris: *Proprius Parochus est, in cujus Parochia contrahentes habitant tempore, quo Matrimonium contrahitur.*

59 Dices: Domicilium originis potentius ac fortius est quam habitationis; cum illud nunquam amittatur, *l. Assumptio, 17. ff. de Municip. & l. Originе, 4. C. de Municip.* sed cum ipso habitationis domicilio retineatur *l. Senatores, 11. C. de Senat.* domicilium habitationis vero pro libitu mutari & amitti potest, *l. Domicilium ff. ad Municip.* ergo etiam Parochus originis valido assistere potest Matrimonio, præsertim, quia ei qui duo domicilia habet cujusvis domicilii Parochus assistere valeat. Resp. concesso *Ant.* negando *conseq.* quia Concilium expresse requirit proprium Parochum, hic autem juxta *num. præced.* dicta est Parochus domicilii habitationis.

Nec refert, quod etiam locus originis vocetur domicilium saltem originis; nam contra est; quod in dubio, nomine domicilii veniant domicilium habitationis. Sanchez *loc. cit. arg. c. statutum, 11. §. Cum vero, de Rescript. in. 6.* & ibi Glossa *V. Unam dictam* Ancharanus *num.* 4. & alii, ut proin licet, si quis duo habeat domicilia habitationis, a quovis horum Parocho conjungi valeat; tamen a Parocho originis id fieri nequit, quia, ut supponitur proprius Parochus Sponsi non est quod tamen juxta Concilium Trid. requiritur.

Quod autem Ordo ab Episcopo domcilii originis conferri valeat, specialis dispositio Juris est, quæ ad Matrimonium extendi non potest; præsertim cum nec ad alia Sacramenta, pœnitentiæ v. g. Eucharistiæ &c. extendatur.

60 Cæterum quinam dicatur habere verum, vel quasi domicilium, vide *Lib. II. Tit. 2. de Foro compet. §. 2.* solum adde, quod sicut ad acquirendum verum domicilium sufficiat unus dies habitationis cum animo ibidem constanter permanendi, juxta dicta & probata *loc. cit.* ita etiam ad acquirendum quasi domicilium sufficiat una, aut altera dies cum animo ibidem habitandi per majorem anni partem quod *loc cit. ad finem* jam adduximus, & tenent Bosco *cit. disp. 11. sect. 9 concl. 11. num 406.* Sanchez *lib. 3 disp. 23. num 12. & 14.* Guttierez *de Matrim. disp 63. num.* 19 favetque Declaratio Cardinalium apud Bosco *loc. cit.* Farinac. *in Novissimis ad Conc. Trident. sess. 24. cap. 1. num 2.* illis verbis: *Quando Matrimonium contrahitur inter duos alienigenas, & a parvo tempore in aliquo loco habitantes, qui tamen sint cogniti, & non comprehensi inter vagabundos; proprius eorum Parochus esse intelligitur, in cujus Parochia habitant eo tempore, quo Matrimonium contrahuat.* Ratio est; quia non apparet, cur quis possit acquirere verum domicilium per unum diem, cum animo ibidem perpetuo manendi, & non quasi domicilium per unum diem cum animo per majorem saltem anni partem ibidem manendi, quod temporis spatium pro quasi domicilio requiritur, juxta dicta *Lib. II. Tit. II. §. 2. n. 22.*

61 Infertur, studiosos in loco studii, famulos mercenarios, & alios, qui per maiorem anni partem alicubi morari intendunt, licet perpetuo ibidem manere non cogitent, primo statim die effici Parochianos posseque & debere Parochum talis loci, illorum Matrimonio assistere; eo quod primo statim die quasi domicilium acquirant iuxta dicta *num. præced. & Lib. II. Tit. II. §. 2. num.* 23. Idem est de illis, qui tempore pestis, belli longius duraturi, in aliquem locum confugiunt animo ibidem permanendi, quamdiu bellum, aut pestis duraverit. Secus autem res se habet in illis, qui tantum recreationis, peregrinationis, aut negotii breviter expediendi causa, in aliquem locum se conferunt, quia, cum hi animum non habeant, per maiorem anni partem ibidem permanendi, consequenter nec domicilium habitationis, nec quasi tale acquirant, veri Parochiani in tali loco non sunt; nec Parochus talis loci Matrimonio eorum assistere potest, textu claro *c. Is, qui fidem de Sepultur. in 6.* quæ omnia amplius deducta vide apud Sanchez. *loc. cit. num. 22.* & Guttierez *l. c.*

62 Quibus non obstantibus, possunt hi omnes etiam in loco originis, aut in alio, loco, assistente talis loci Parocho, Matrimonium contrahere si volunt; dummodo illud, quod defacto habent, quasi domicilium deserant (uti iuxta omnes quivis potest, *ar. l. Domicilium, ff. Municip.*) & ad alium locum, animo ibidem vel perpetuo, vel per maiorem anni partem morandi, conferant, consequenter aliud domicilium habitationis, sicque alium Parochum acquirant. Secus foret, si quasi domicilium non deserere, sed statim redire intendentes, in originis, aut alio loco contrahere vellent; hoc enim casu cum prius domicilium non amittant, nec novum acquirant, a nullo alio, quam prioris illius quasi domicilii Parocho copulari valent.

Resp. II. Proprius ratione veri, vel quasi domicili Parochus alterutrius Sponsi valide assistit eius Matrimonio in quocunque loco, aut Parochia, etiam tali, in qua nec Sponsus, nec Sponsa Parochiani sunt. Sanchez *de Matrim. lib 3 disp. 19. num.* 14 Bosco *loc. cit. disp. 11.* Pirhing *h. t. num* 15. Perez *de Matrim. disp 40. sect. 2. num. 7.* Coninck *disp. 26. dub. 2. num. 22.* Hurtado *de Matrimon. disp. 5 num 22* Castro Palao *de Sponsalib. disp. 2. punct. 13. § 9 nu. 3.* Guttierez *de Matrimon cap. 62. num. 5.* cum communi aliorum contra Pontium *lib. 5. de Matrim. cap. 16. num. 4.* Ratio est; quia ut supra *num.* 57. iam dictum, Concilium Tridentinum ad valorem Matrimonii tantum requirit; ut in præsentia proprii Parochi fiat, non vero, ut in propria Parochia fiat, eo quod per solam assistentiam, ubicunque tandem Matrimonium celebretur, iam non videtur Clandestinum Matrimonium, adeoque, finis Concilii Tridentini habeatur. 63

Dices. Nemo potest extra Territorium proprium exercere jurisdictionem, *arg c. fin. de Constitut. in. 6.* ibi: *Extra Territorium jus dicenti impune non paretur*, & in specie Parochis prohibitum est, ut *nullus alterius Parochiæ terminos aut ius invadat, sed sit unusquisque suis terminis contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat*, uti dicitur *can. 1. caus. 13. q. 1.* Accedunt plures Declarationes Cardinalium, quas refert Pontius *loc. cit. num. 4.* quarum una ad interrogationem Episcopi Brugnatensis data, ita decernit: *Ut, si quando vir ad domum uxoris accedat pro contrahendo, & consumando Matrimonio, is proprius Parochus sit, qui uxoris est, & illis benedictionem Sacerdos item dare poterit de Jure.* Altera sic sonat: *at proprius Parochus sit, qui uxoris Parochus est, si in domo uxoris contrahitur, vel in eius Parochia, ut supra in dicta Brugnatensi benedicere Sponsos debeat, non obstante quacunque consuetudine contraria etiam immemoriali.* Ex quibus Pontius infert, semper debere illum Parochum assistere, in cuius Parochia Matrimonium contrahitur. 64

Ad has instantias, & quidem ad *c. fin. de Constit. in 6.* respondetur, illud loqui de jurisdictione necessaria & contentiosa, consequenter non procederre de assistentia Parochi, utpote quæ vel omnino non est exercitium, aut actus iurisdictionis; sed nudus actus testis qualificati cum aliis testibus assistentia Matrimonio: vel est actus jurisdictionis non contentiosæ aut necessariæ, sed voluntariæ, quæ etiam extra Territorium exerceri potest, *arg. L. 2. ff. de Offic. Proconf.* ad *can. cau. 13. q. 1.*: respondetur, per illum ad summum probari, quod illicitum sit Parocho assistere Matrimonio in aliena Parochia cum solemnitate, quod ipsimet infra dicemus

Ad Declarationes Cardinalium respondetur, per eas tantum probari, quod Parochus proprius Sponsorum in aliena Parochia non possit eorum Matrimonio solemni, id est, quod celebratur in Ecclesia cum consuetis solemnitatibus, præsertim cum benedictione Sacerdotali, assistere, quia ista cum quodam quasi strepitu judiciario fiunt, prout bene respondet Sanchez *loc. cit. n.* 19. Bosco *loc. cit. n.* 478 & ipsæmet indicant Declarationes allegatæ, utpote in quibus expresse fit mentio de benedictione Sacerdotali.

Quod si contendas, illas etiam contra valorem sonare, respondetur, eas esse correctas ab alia subsequenti Declaratione recentiori, prout testatur Fagnanus *in c. Quod nobis, h. t. num.* 33. addens Sanctissimum

mum voluisse, quod ita etiam imposterum respondeatur.

65 Resp. III. Etiam licite in quovis loco aut Parochia Parochus alterutrius Sponsi privatim, & absque pompa, benedictioneque publica Matrimonio assistere potest, Sanchez lib 3. disp. 19. num. 18. Castro Palao loc. cit. disp 2 punct. 13 § 9. num. 5. Perez de Matrim. disp 40 sect. 2. numer. 7. Gutierez de Matrim. cap 62. num. 6. Bosco loc. cit conclus. 13, num. 11. contra Pontium lib. 5. cap. 16 num. 11. Ratio est; quia nullo Jure talis assistentia est prohibita, si fiat sine solemnitate publica; hæc enim cum importet aliquem quasi strepitum judiciarium, in alieno Territorio exerceri nequit, ut bene advertunt DD. citati, arg. c. Ut animarum de Constitut. in 6 & can. 1. cau. 13. q. 1. quia tamen benedictio necessario conjuncta non est Matrimonio, eidem in aliena Parochia bene assistere potest Parochus Palao loc. cit.

66 Dicitur autem notanter de Jure; quia in plerisque Diœcesibus speciale habetur statutum, ut Matrimonia non nisi in Ecclesia cum benedictione celebrentur ut in Frisingensi, prout patet ex Ritual. p. 1. cap. 9. memb. 1. n. 4. contra quod, si absque licentia Ordinarii Parochus ageret, utique erraret, puniri posset nisi aliud obtinuisset consuetudo, prout etiam dictum Rituale Frisingense ibidem expresse limitat.

67 Infertur: validum quidem esse Matrimonium, quod Frisingenses non tantum in aliena Parochia, sed & aliena Diœcesi. Oettingæ v. g. vel Augustæ contrahunt, si sibi assistentem habent proprium Parochum, vel etiam alium Sacerdotem de licentia Parochi, aut Ordinarii, juxta dicenda infra nu. 80. Non posse tamen dictum Parochum Matrimonio hujus solemniter, in Ecclesia nempe, assistere cum consuetis solemnitatibus, nec illud benedicere, sed debere copulationem facere in domo aut loco privato; quamvis si publice fieret, adhuc subsisteret, etsi tam Parochus ita assistens, quam contrahentes peccarent, & tamquam transgressores Legis puniri possent Imo etiamsi in domo privata sine licentia Ordinarii assistat, errat, & puniri potest, non quidem de Jure communi, sed ex præscripto Ritualis

68 Dices Matrimonium non potest licite contrahi sine benedictione nuptiali in Ecclesia danda, utpote quæ est de præcepto saltem leviter obligante, ut docet Sanchez lib. 7. disp. 82. num. 6. Gutierez cap. 106. nu. 106. & alii communiter, arg. can. 1. 2. & 3. c. 30. q. 5. juncto Concilio Tridentino loc cit. ergo etiam de Jure communi Parochus in aliena Parochia assistere nequit, hoc ipso quod in aliena Parochia benedictionem hanc dare non possit, prout fatentur Omnes. Resp. distinguendo Ant. benedictio nuptialis est de præcepto, ita ut statim ac contrahitur Matrimonium, dari debeat, negatur: ita ut suo tempore conferat (prout loquitur canon. 1. caus. 30 quæst 5) conceditur Antec. & negatur consequentia. Hortatur tamen Concilium Tridentinum Sess. 24. de Reform. Matrim. cap Ut ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent conjuges. Quibus verbis, aperte indicat, fieri posse Matrimonium quin statim benedictio conferatur.

69 Infertur II. De Jure communi licitum esse, Matrimonium etiam in domo privata, multo magis in porticu Ecclesiæ contrahere; cum enim juxta dicta n. 63. & n. 65. possit Parochus licite Matrimonio assistere in aliena Parochia, in hac autem assistere nequeat publice in Ecclesia, neque benedictionem impertiri juxta dicta nu. 64 & seqq necessario assistere debebit in domo privata, consequenter licitum erit, in domo privata contrahere, de Jure communi. In diœcesi tamen Frisingensi, ex præscripto Ritualis in Ecclesia contrahi, & benedici debet Matrimonium, excepta rationabili locorum consuetudine, prout expresse ibidem addit, ex quo manifeste liquet, consuetudine fieri posse, ut in porticu Ecclesiæ contrahatur Matrimonium; præsertim cum id de Jure communi sit licitum juxta dicta, nec causa irrationabilitatis contra talem consuetudinem allegari possit per ea, quæ Lib. I. Tit. IV. §. 2. & 3. dicta sunt.

Resp. III. Parochus matrimonio valide ac licite assistit, etsi nondum sit Sacerdos, Samchez l. 2. disp. 22. a n. 3. Pontius lib. 5. cap. 17. num 1. Bosco loc. cit. concl. 8. Guttierez de Matrim. cap. 62. num. 16. cum communi aliorum, contra nonnullos a Sanchez citatos. Ratio est; quia Concillium Tridentinum Sess. 24 de reform. Mat. cap. 1. tantum requirit, ut assistat Parochus; atqui talis esse potest etiam non Sacerdos, dummodo ad Ecclesiam Parochialem sit assumptus, c. Licet canon. & c. Statutum, de Elect. in 6. qui proin ea, quæ a potestate Ordinis Sacerdotalis non dependent, bene exercere valet. Accedit Declaratio Cardinalium, quam pro Conclusione afferunt DD. citati.

Dices: ille, cui delegatur assistendi potestas, non potest esse alius quam Sacerdos, juxta communissimam arg. cit. Conc. Trident. ibi: vel alio Sacerdote de licentia ipsius Parochiæ: ergo etiam ipse Parochus debet esse Sacerdos; præsertim, quia particula alius est relativa & repetitiva similium, arg. l. Si fugitivi, C. de Servis fugitiv. juncta Glossa finali ibid. Resp. concesso Ant. negando Conseq. quia præterquam quod dictio alius non semper sit repetitiva similium, uti patet ex illo Lucæ 22. Ducebantur & alii duo nequam cum eo, id est, cum Christo, quem tamen nequam fuisse, nullatenus sequitur. Concillium ibi terminum alio adhibuit; quia Parochi ordinarie solent esse Sacerdotes, Quandonam autem dicto alius non sit repetitiva similium, desumitur ex aliis Juribus id declarantibus, vel quando subjecta materia, aut ratio id suadet, ut in præsenti. 71

Resp. IV. Etiam ille Parochus, cui vel ob imperitiam, vel in pœnam delicti administratio Sacramentorum, & specialiter assistentia Matrimonialis ab Episcopo interdicta est, valide Matrimonio assistit, Fagnanus in c. Litteras quos de Matrim. contra interd. Eccl. num 5. & seqq. id late probans Bosco cit. disp. 11. sect. 9. concl. 9. a num. 335. Sanchez lib. 3. disp. 21 nu. 11. cum communi aliorum. Ratio est tum quia per tale interdictum aut prohibitionem non privatur titulo, & potestate Parochiali, consequenter Matrimonio valide adhuc assistere potest, eo quod quamvis Parochum proprium ad id legitimaverit Concilium Tridentinum Sess. 24 de Reform. Matrim. cap. 1. ut proin Parochus jure proprio & non ex aliena facultate hunc actum exerceat, arg. l. More majorum, ff. de Jurisdict. omnium Judic. ibi: Qui eam suo iure, non alieno beneficio habent. Tum quia universaliter Matrimonia, contra interdictum Ecclesiæ valent, nisi interveniat impedimentum dirimens, arg. c. 2. de Matr. Contract. contra interdict. Eccles. Accedit pro conclusione Rotæ decisio, & declaratio Cardinalium, quas refert Bosco loc. cit. Sanchez loc. cit. 72

Dicitur autem notanter valide, quia licite non assistit hoc ipso, quod contra obedientiam debitam, & quidem in materia gravi agat; quapropter etiam puniri potest. Omnes.

Resp V. Valide quoque assistit Matrimonio Parochus irregularis, suspensus, interdictus, & excommunicatus etiam vitandus, Bosco loc. cit. conclus. 9. Sanchez loc. cit. num. 4. Navarrus conclus. 4 hoc tit. in fine, Pontius lib. 5. cap. 17. num. 6. Palao de Sponsal. disp. 2. punct. 13. §. 10. num. 6. cum communi aliorum contra Avilam de Censur. p. 2. disp. 3. dub. 2. concl. 5. Ratio est; quia talis adhuc est, & manet verus Parochus proprius, qui una cum testibus a Concilio Tridentino præcise requiritur. Nec aliquo Jure statutum habetur, quod Parochus excomunicatus Matrimonio invalide assistat. 73

Dices. Parochus Matrimonio assistens; vel se habet ut actum jurisdictionis, officii, & potestatis publicæ exercens, vel ut testem qualificatum agens, sed neutro modo valide assistere potest: ergo Non primo; quia tales actus ab Excommunicato vitando exerciti, sunt irriti, & nulli, c. Cum inter 16. de Elect. c. Unico, sede vacante, in 6. & c. Decernimus, de Sentent. excumm. in 6. Neque secundo; quia excommunicati vitandi testimonium inidoneum, ac nullum est, cit. c. Decernimus 8. & c. Licet 13. de Sent. Excomm. in 6. & c. Veniens 38. de Test. & Attest: in fin ergo.. 74

Ad hanc instantiam respondetur Parochum assistendo

do non exercere quidem actu jurisdictionis contentiosæ, sed ad summum voluntariæ, agereque testem qualificatum, & quidem utrumque valide non obstantibus Juribus allegatis; quia non omnes actus potestatis publicæ ab Excommunicato exerciti sunt invalidi, sed illi tantum, quos in specie Jura irritant, inter quos non est assistentia Matrimonialis. Nec etiam universaliter in omnibus & singulis habentur pro testibus inhabilibus dicti Excommunicati vitandi, cum admittatur eorum testimonium in causis Fidei, c. In fidei 5. & c. Præsidentibus, 6. de Hæretic. in 6. Imo universaliter admittuntur, & sunt testes habiles in causis, in quibus etiam infames esse possunt testes, arg. c. Tanta 7. de Simon. Inter has causas autem etiam est Matrimonium per dicenda infra n. 105. ergo.

75 Resp. VI. Valide insuper Matrimonio assistit Parochus putativus; id est ille, qui per communem errorem communiter, & vulgo verus Parochus esse creditur, & pro tali habetur, quamvis vere Parochus non sit, utpote qui vel ab initio Parochiam invalide v.g. simoniace accepit, vel ea rite acquisita, ob crimen aliquod occultum v.g. hæresis, vel ob aliam causam ipso facto jam privatus existit, Sanchez lib. 3. disp. 22. num. 5. & seq. Bosco disp. 11. sect. 9. concl. 11. Pirhing. h. t. n. 18. Gutierez de Matrim. cap. 26. Pontius lib. 5. cap. 19. cum communi aliorum. Ratio est; quia error communis jus facit, id est, ob errorem communem Jus supplet defectum, & jurisdictionem illius, de quo communis error est, ut habet unanimis Doctorum. arg. l. Barbarius. ff. de Offic. prætor l. 2. C. de Sentent. & interloq. juncto can. Infames, 3. q. 7. & c. Ad probandum de Sentent. & Re judic. Idque propter bonum commune, utpote quod alias sæpe graviter pateretur ob gravissima inconvenientia, & scandala, quæ sequerentur, si omnia per Judicem putativum acta & gesta, essent irrita ac nulla; præsertim quando error ille communis detegeretur, & auferretur.

76 Dicitur autem notanter per errorem communem; quia error privatus contrahentium, & aliquorum non sufficit: nec ob eum Jus supplet jurisdictionem, uti est unanimis per Jura citata: Ratio est, quia ob privatum errorem unius aut alterius non sequuntur memorata inconvenientia & scandala; nec patitur bonum commune; ob quod solum tamen Jura jurisdictionem supplent, juxta dicta. Accedit, quod Leges non attendant ea, quæ raro, & in particulari casu, sed communiter accidunt, l. Nam ad ea, ff. de Legib. ibi: Nam ad ea potius debet aptari Jus, quæ & frequenter, & facile, quam quæ raro eveniunt.

77 Limitatur tamen Conclusio in casu, quo Parochus nullum etiam coloratum titulum habet, utpote a nullo legitimo Superiore institutus, sed aliunde intrusus, Sanchez loc. cit. num. 49. & 50. cum communissima aliorum, quos vide apud Sanchez loc. cit. quia universaliter gesta ab eo, qui nec coloratum titulum habet, non valent: etiamsi concurrat consuetudo centenaria, & error communis, arg. c. 1. de R. I. in 6. & c. Ex frequentibus de Instit. prout late probavimus Lib. II. Tit. XXII. §. 19. a n. 265. ubi vide.

78 Nihilominus sententia contraria, quam tenet, & late probat Pontius lib. 5. cap. 20. nu. 2. & seq. Bosco loc. cit. n. 372. Diana p. 3. tr. 4. resolut. 3. ad finem, & alii, probabilitate non caret, præsertim, quod rursus eadem inconvenientia & scandala sequi, ipsumque bonum commune pati videatur, sive gaudeat, sive careat titulo colorato Parochus, sive sit intrusus sive non; dummodo adsit error communis, & ipse communiter verus putetur Parochus; prout consideranti patet: intuitu autem boni publici Jura ob errorem communem supplent jurisdictionem per dicta: ergo.

79 Procedit tamen Conclusio num. 75. data, etiamsi defectum veri tituli, seu errorem tam Parochus, quam contrahentes sciant, dummodo communiter Parochus existimetur; Abbas in c. Ad probandum, de Sentent. & Re Judic. n. 15. & 16. & ibi Felinus num. 8. Imola n. 6. Sanchez l. c. n. 42. Bosco l. c. n. 374. Gutierez de Matrim. cap. 62. nu. 22. Palao l. c. n. 10. cum communi aliorum. Ratio est: quia sicut juxta dicta n. 76. error particularis contrahentium, & aliquorum non facit, quod Matrimonium assistente putativo Parocho sit validum, ita scientia eorum particularis non efficit, quod Matrimonium sit invalidum, si error communis adhuc viget; contrariorum enim eadem est disciplina; per vulgaria Juris.

Quæritur III. A quo, cui, & quomodo concedi possit licentia, aut committi actus assistendi Matrimonio, loco Parochi? Resp. I. Quivis Ordinarius & Parochus proprius dare potest cuivis Sacerdoti licentiam valide & licite assistendi Matrimonio sui subditi; Ordinarius quidem Matrimonio sibi subditorum Diœcesis v. gr. Parochus vero alterutrius Sponsi pro Matrimonio sui Parochiani, & per consequens etiam pro Matrimonio illius, qui cum suo Parochiano contrahit. Caret controversia ob clarum Concilii Tridentini dispositionem Sess. 24. de Reform. Matrim. c. 1. ibi: Qui aliter quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi seu Ordinarii licentia. Quinam autem per Ordinarium, & qui nomine Parochi ad præsens intelligatur, habes supra a numer. 55. & Lib. II. Tit. XXXI. De quibus etiam late scribentem vide Sanchez lib. 3. disp. 28. & seqq. 80

Resp. II. Licentia assistendi Matrimonio debet necessario dari tali, qui Sacerdos est, Sanchez lib. 3. disp. 20. nu. 10. Navarr. h. t. consil 6. num. 2. Pontius de Impedim. Matrim. cap. 20. §. 6. V. Is autem. Layman lib. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. nu. 4. Palao de Sponsal. disp. 1. punct. 10. n. 5. Ratio est; quia Concilium Tridentinum l. c. expresse requirit, ut delegandus sit Sacerdos, ibi, vel alio Sacerdote, quæ verba, quia juxta communem intelligentiam intelligi debent, arg. c. Ex litteris 9. il. 1. de Sponsal. ad Diaconum, vel Subdiaconum, aut alium Clericum non Sacerdotem extendi minime possunt; cum nomine Sacerdotis juxta communem intelligentiam non nisi Presbyter intelligatur. Accedit communis praxis ac consuetudo Ecclesiæ optima Legum interpres, l. 37. ff. de Legib. 81

Illud tamen fatentur jam citati, quam alii Doctores non esse necesse, quod talis Sacerdos sit Curatus, sed possit esse quivis simplex etiam irregularis, excommunicatus, aut interdictus; quia Concilium ad delegationem plus non requirit, quam Sacerdotem, qualis est etiam simplex, excommunicatus &c. huc faciunt etiam dicta supra n. 73. 82

Resp. III. Licentia assistendi Matrimonio ab Ordinario, vel Parocho concedi potest Sacerdoti, verbo, vel scripto, aut alio signo, idque specialiter, vel generaliter, generali nempe concessione peragendi cuncta munera Parochialia, Palao loc. cit. §. 12. n. 1. Sanchez lib. 3. disp. 35. nu. 6. & seqq. Pontius lib. 5. c. 29. num. 2. Navarrus h. t. Consil. 23. qui allegant etiam pro Conclusione Declarationem Cardinalium: Ratio est; quia Concilium Tridentinum Sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 1. præcise requirit, ut licentia concedatur alicui Sacerdoti; nec addit, ut fiat in verbis, aut scriptis, aut speciali mandato; consequenter generaliter ac indistincte, prout nempe, sub se comprehendit omnes licentiarum species, intelligendum venit, c. Quia circa, 22. de Privileg. & can. 2. dist. 19, & l. Si Chorus, 39. ff. de Legat. 3. Et ita generaliter concessa videtur, quando alicui ab Ordinario, vel Parocho generaliter ac sine exceptione conceditur, aut committitur Cura animarum, Sanchez loc. cit. nu. 9. & Doctores citati. 83

Item generaliter concessa censetur licentia assistendi Matrimonio per hoc quod ab Ordinario, vel Parocho alicui in genere concedatur administratio Sacramentorum, Palao loc. cit. num. 1. Pontius loc. cit. num. 2. & alii contra Sanchez l. c. num. 8. Ratio est; quia generali commissione administrandi Sacramenta censetur universim committi Cura animarum; consequenter etiam potestas assistendi Matrimonio, prout patet ex Declaratione Cardinalium apud Farinacium vol 4. pag. 265. ibi: Requiritur commissio generalis administrandi Sacramenta, vel si hæc absit, expressa, aut specialis licentia. 84

Infertur, Capellanos, seu Cooperatores Parochorum, quibus ab Ordinario, aut Parocho in genere committitur Cura animarum in aliqua Parochia 85
(pro-

(prout fieri solet in partibus Germaniæ) generaliter concessam habere etiam licentiam, & potestatem assistendi Matrimonio, ut proin Matrimonia coram eis contracta valeant, ac si contracta essent coram Parocho, per dicta num. 83. Secus foret, si Ordinarius in datione *Curæ animarum* specialiter exciperet assistentiam Matrimonialem, prout contigit in aliqua Diœcesi occasione cujusdam casus, quo duo Sponsi, eorum Cooperatore Parochi ob aliam causam præsente, præsentibus testibus publice sine præmissis Denuntiationibus contrahebant; post hunc enim casum Reverendissimus Ordinarius curam Cooperatorum postea limitavit; qua tamen limitatione facere non potuit, quin Matrimonium prius jam contractum, validum permanserit: præsertim, quod etiam sententia Sanchez *num. præced.* allegata contra hoc Matrimonium non militarit eo quod Coöperatoribus in illa Diœcesi non tantum administratio sacramenti, sed *Cura animarum* in genere prius fuerit concessa, qua *Curæ* concessione generali etiam licentiam assistendi Matrimonio concedi, nec Sanchez nec alius negat.

86 Quæritur IV. Quis sit proprius Parochus vagorum seu vagabundorum in ordine ad contrahendum Matrimonium? Ante responsionem suppono ex dictis *Lib. II. Tit. II. §. 2. a num. 44.* vagos, seu vagabundos illos esse, qui nullibi certam stabilem sedem; aut verum vel quasi domicilium habitationis habent *arg. l. Ejus; qui 27. §. Celsus 2. ff. Ad municipal.* sed hinc inde vagantur, vel priori vero, aut quasi domicilio relicto aliud quærunt, sive dein jam determinaverit quis; ubinam sedem seu domicilium sit collocaturus, sive non; quivis enim adhuc revera est, & dicitur vagus, donec etiam re & facto aliud domicilium obtineat; prout *cit. Lib. II. Tit. II. §. 2. num. 45.* jam diximus, & docet etiam Sanchez *lib. 3. disp. 23. num. 3.* Gutierez *de Matrim. cap. 85. num. 2.* Bosco *cit. disp. 11. sect. 9. concl. 38. num. 432. arg. cit. l. Ejus, qui ff. Ad municipal. §. Nam hunc puto sine domicilio esse.* Ratio est, quia, cum talis prius domicilium, ut supponitur, vere jam deseruerit, aliud autem actu necdum habeat, pro illo tempore revera sine domicilio, consequenter vagus est. Nec refert, quod in mente jam resolverit, ubinam domicilium figere vellet; quia domicilium non sola animi destinatione, sed re & facto constituitur, *leg. Domicilium, ff. Ad municipalem.* Neque refert, quod alicubi, adhuc domicilium originis habeat, uti cum aliis bene observat Sanchez *loc. cit. n. 1.* Gutierez *loc. cit. nu. 2.* & Doctores *n. seq.* citandi: alias enim vel pauci, vel nulli essent, qui dici possent vagi; cum domicilium originis semper retineatur, & nunquam dimittatur, nisi locus originis funditus evertatur, juxta dicta supra *numer. 59. & jura ibidem allegata.*

87 Infertur, Eum, qui vel a domicilio originis vel habitationis vere discedit, animo alibi domicilium constituendi, primo die, quo discedit, jam esse verum vagum, quantumvis certo sciatur, ubi natus sit, item ubi ejus parentes etiamnum existant, Sanchez *l. c. n. 1.* Imola *in c. Dilectus, de rescript. num. 10.* Jul. Clarus *in Pract. Crim. l. 5. §. 5. q. 39. num. 8.* Bosco *loc. cit.* dicens esse certum. Ratio est, quia pro illo tempore sine domicilio, sicque vagus est, consequenter a quovis Parocho loci, ubi existit, valide copulari potest, juxta statim dicenda. H. N.

88 Resp. I. Parochus proprius vagorum in ordine ad Matrimonium, est quivis Parochus illius loci, ubi vagi actu versantur, Bosco *loc. cit.* Sanchez *loc. cit. num. 3. 8. & 11.* Guttierez *loc. cit. nu. 10.* Pontius *lib. 5. cap. 14.* Pirhing *h. t. num. 19.* cum communi aliorum. Ratio est; quia & hi debent habere aliquem proprium Pastorem, sed alius magis congruus assignari nequit, quam Parochus loci, in quo versantur, utpote a quo etiam alia Sacramenta percipiunt; ergo. Accedunt plures Declarationes Cardinalium, de quibus testatur Pontius *loc. cit.*

89 Resp. II. Parochus loci, in quo vagi actu versantur valide assistit Matrimonio, etiamsi unus tantum ex eis sit vagus, Sanch. *loc. cit. num. 14.* Guttierez *loc. cit. n. 8.* & alii. Ratio est; quia ad valorem Matrimonii sufficit, quod alterutrius Sponsi Parochus assistat; juxta dicta *n. 63.* atqui Parochus loci, in quo vagus pro tempore moratur, est proprius ejus Parochus per dicta *num. praced.* ergo.

Ampliatur utraque *nu. 88. & 89.* data Conclusio etiam ad casum quo Sponsi ea intentione & animo, ut citius ac certius alibi copulentur, domicilium, quod habent, relinquant, sicque aliquam quasi fraudem, & dolum committant, dummodo vero & non ficto animo illud deserant, & ad aliud brevi se conferre revera non intendant, Sanchez *l. c. nu. 11.* Pontius *l. c. n. 6.* Gutierez *loc. c. n. 12.* Bosco *l. c. n. 444.* Cardinalis de Luca, *de Matrim. disc. 1. n. 9. & seqq.* dicens sæpe esse declaratum a S. Congreg. fraudulentiam non obstare mutationi domicilii, nec invalidare Matrimonium. Idem docet, & de S. Congregationis Declarationibus testatur Fagnanus *in c. Significavit, de Paroch. n. 37. & seqq.* Ratio est quia in tali casu hujusmodi personæ revera sunt vagæ per dicta supra *n. 86. & 87.* 90

Nec dicas; *fraus & dolus alicui patrocinari non debent. c. Sedes 15. & c. Ex tenore. 16. de Rescript.* Negatur enim hic intervenire talem fraudem, cui resistunt Jura: cum tales personæ utantur jure suo, quod cuivis licitum est, pro libitu domicilium deserere; *Nullus autem videtur dolo facere, qui utitur jure suo, Leg. 55. ff. de reg. jur. & Leg. 3. §. 2. ff. de Homine lib. exhib.* ibi: *Quia dolum malum non videtur habere, qui utitur jure suo.* 91

Dicitur tamen notanter, *dummodo vero & non ficto animo illud deserant &c.* si hoc enim fieret, vera fraus committi, & Matrimonium invalidari videretur per ea quæ dicentur infra *n. 126.* ubi vide.

Resp. III. Quamvis Matrimonium vagorum validum sit, etsi Parochus loci sine ulla præcedenti inquisitione de vagorum statu libero, & habilitate eisdem assistat, tamen ut licite quoque assistat, prius de eis diligenter inquirere; & inquisitione facta rem ad Ordinarium deferre, ab eoque licentiam obtinere debet. Unanimis, ob claram dispositionem Concilii Tridentini *Sess. 24. de Reformat. Matrim. cap. 7.* ibi: *Parochis autem præcipit, ne illorum Matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint; & re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.* Ratio est periculum ne tales vagi alibi uxorem jam habentes alteram ducant, prout Concilium *ibid.* præmittit illis verbis: *Multi sunt, qui vagantur; & incertas habent sedes; &, ut improbi sunt ingenii, prima uxore relicta aliam, & plerumque plures, illa vivente diversis in locis ducunt. Cui morbo S. Synodus cupiens occurrere, omnes, ad quos spectat paterne monet, ne hoc genus hominum vagantium ad Matrimonium facile recipiant, Magistratus etiam sæculares hortatur, ut eos severe coërceant.* 92

Hinc infert Sanchez *loc. nu. 15.* cum communi aliorum, Parochum, qui sine inquisitione facta & licentia ab Ordinario obtenta, vagorum matrimonio assistit mortaliter peccare; quia in re gravissima agit contra præceptum Ecclesiasticum.

Quod autem nihilominus valeat tale Matrimonium 93
tenet Sanchez *loc. cit. num. 16.* Pontius *loc. cit. num. 8.* cum communi & certa aliorum. Ratio est: tum quia adsunt adhuc essentialia, & necessario requisita ad Matrimonium: Tum quia Concilium Legi suæ non apposuit clausulam irritantem; conjugia autem contra simplicem Legem non habentia clausulam irritantem subsistunt, *arg. c. ex literis 2. in fine, de Matrim. contra interdict. Eccles.* & pro regula tradit Sanchez accedit Declaratio Cardinalium, de quo *l. c.* testatur Sanchez: ergo.

Quæritur V. An? & quando milites veniant nomi- 94
ne vagorum? & quis sit proprius Parochus eorum? Item an? & quid circa Matrimonia Militum valeant Curiones, seu Capellani Castrenses? Resp. I. Si Milites in Castris, aut Papilionibus existentes non habent Capellanum castrensem pro *animarum cura* eorundem, a Sede Apostolica deputatum, vel ab Ordinario, in cujus Diœcesi existunt, approbatum & expositum, vagis annumerantur, consequenter eorum Parochus erit ipse Parochus loci, in quo pro tempore existunt. Conclusio patet ex dictis; cum enim Milites in

Ca-

Castris existentes, nec verum nec quasi domicilium habitationis habeant, juxta dicta n. 86. tales autem revera vagi sint, per dicta n. 86. consequens est, quod Parochus eorum proprius sit loci, in quo pro tempore existunt, per dicta supra n. 88.

95 Resp. II. Si Milites habent Curionem, seu capellanum Castrensem præditum speciali facultate Apostolicæ Sedis, vel approbatione & licentia Ordinarii, in cujus Diœcesi illos extare contigerit, poterit hic eisdem Sacramenta administrare, ac etiam Matrimonio eorum assistere juxta tenorem facultatis concessæ a Sede Apostolica, vel ab Ordinario Diœcesis, in qua pro tempore Milites existunt; ita ut si hæc non tantum pro Castris, sed etiam pro Præsidiis sonet, utrobique Matrimonio assistere valeat, si autem tantum pro uno aut altero loco, vel tempore concessa invenitur, eidem se accomodare debeat. Patet Conclusio. Cum enim non tantum Pontifex, sed & Ordinarius alicui Sacerdoti alias non Parocho dare possit licentiam assistendi Matrimonio, textu claro Concilii Tridentini *Sess. 24. de Reform. Matrim.* ibi: *Seu Ordinarii licentia*, manifeste patet, quod si hic vel ille eam dat, prout dat, taliter & non aliter eadem frui valet Castrensis.

96 Resp. III. Si curiones seu Capellani Castrenses non habent specialem facultatem a Sede Apostolica, vel expressam licentiam, & approbationem ab Ordinario, in cujus Diœcesi pro tempore existunt, tunc nec in Castris, nec in præsidiis seu quartieris Matrimonio Militum valide assistere possunt. Hæc Conclusio licet olim multum hinc inde disputata & controversa fuerit, tamen hodie certa est ob Declarationem Cardinalium, repetitis vicibus, & novissime editam 29. Januarii 1707. ad interrogationem Reverendissimi Ordinarii Frisingensis, quæ in forma authentica exhibita ita sonat.

FRISINGENSIS.

97 *Cum occasione transitus, aut stationis hybernæ in Diœcesi Frisingensi prætendant Capellani Exercituum, eorum militibus Sacramenta administrare in locis, ubi permanent absque licentia Parochi, ac illorum Matrimoniis assistere absque prævüs Denuntiationibus, & contra dispositionem S. Concilii Tridentini jam recepti in dicta Diœcesi. Episcopus ad occurendum malis exinde provenientibus, & polygamis jam detectis, supplicat sibi subministrari remedium, ac declarari an prædicti Capellani id peragere possint.*

Die 29. Januarii 1707. Sac. Congregatio Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum censuit, dandum esse Decretum alias hac de re editum, & signatur sub die 6. Martii 1594. in dubus Capellanorum Exercitus tenoris sequentis, videlicet Primo, An Capellani cujuscunque Exercitus sive Regulares, sive Sæculares Catholici possint administrare militibus in Præsidiis degentibus Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & extremæ Unctionis sine speciali facultate Sedis Apostolicæ vel licentia & approbatione Ordinarii, in cujus Diœcesi extare contigerit? Secundo, An assistere Matrimoniis militum cujuscunque degentium Nationis in Præsidiis cum militaribus fœminis sine dicta facultate Apostolica, & præcedenti probatione liberi status ejusque recognitione coram Ordinario loci, & licentia Parochi, sub cujus Parochia maneant? Tertio, An idem cum militibus degentibus in Castris, & stationibus hybernis vel æstivis, Quarto, An idem cum militibus in actuali expeditione positis, Quinto, An idem cum militibus nubere volentibus cum fœminis non militaribus, sed Italis originariis loci seu Diœcesis, in qua reperiuntur. S. Congregatio &c. ad primum, secundum, tertium, quartum, & quintum respondet negative.

B. Cardin. Fanciaticus Præf.

Loco ✠ Sigilli

Gratis etiam quoad scripturam.

V. Petra Secret.

Infertur in causa controversiæ, aut dubii, an Capellani Castrenses valide assistere valeant, vel valide adstiterint Matrimonio militum, tam Parochus, quam Ordinarius indagare possint ac debeant videre, an & qualem habeant facultatem aut licentiam a Sede Apostolica, vel ab Ordinario concessam, & juxta tenorem illius judicare. 98

Infertur II. Etsi Capellanus Castrensis habeat licentiam ab Ordinario unius Diœcesis, vi hujus non possit assistere Matrimonio suorum militum, si in aliena Diœcesi illos extare contigerit, prout expresse patet ex Declaratione, vi cujus Capellanus Castrensis ad valide assistendum Matrimonio habere debet vel facultatem Apostolicam vel licentiam & approbationem Ordinarii, cujus Diœcesi extare contigerit. 99

Infertur III. Sublatam esse illam controversiam & differentiam, quid de Jure in Castris, & quid in Præsidiis seu Quartieris valeant: quia juxta allegatam Declarationem nullibi quidquam valeant, nisi quantum & qualiter Papa vel Ordinarius concedunt. 100

Infertur IV. Quod si Capellani Castrenses ab Ordinario unius vel alterius Diœcesis licentiam habeant. Exercitum autem ad aliam Diœcesim venire contigerit ab Ordinario talis Diœcesis licentiam petere, vel ab assistentia Matrimoniali abstinere, eamque Parocho loci relinquere debeant, sive dein in Præsidiis, sive in Castris extent milites. 101

Quæritur VI. Quot & quales ad valorem Matrimonii requirantur testes? Resp. I. Certum est, quod præter assistentiam proprii Parochi, aut delegati ab eo, vel Ordinario, ad valorem cujusvis Matrimonii etiam vagorum, duo vel tres requirantur testes. Omnes, textu claro Concilii Tridentini *cit. Sess. de Reform. Matrim. c. 1.* per textum supra n. 54. allegatum. 102

Resp. II. Sufficiunt autem ad hoc quinque testes dummodo rationis sint capaces, & ea quæ de Jure naturæ requirunt, habeant; adeoque habiles ad hoc testes existunt etiam impuberes, consanguinei, domestici, Religiosi, fœminæ, excommunicati, infames, infideles, heretici, & alii alias de Jure positivo ac testimonium ferendum inhabiles Sanchez *lib. 3. disp. 41. n. 5.* Barbosa *de Offic. & potest. Episc. Allegat. 31. n. 138.* Palao *de Spons. Disp. 2. punct. 13. §. 13. num. 3.* Guttieres *cap. 44.* Layman *lib. 6. tr. 10. pun. 2. cap. 4. num. 6.* Bosco *cit. sect. 9. conclus. 15.* cum communi aliorum, contra paucos alios. Ratio est; quia Concilium Tridentinum *l. c.* duos, vel tres testes simpliciter, & sine ullius peculiaris qualitatis mentione ad valorem Matrimonii requirit, ergo sufficiunt ea, quæ de Jure naturæ ad testem requiruntur; præsertim cum Decretum Concilii Tridentini quatenus ad valorem Matrimonii requirit testes, sit correctorium Juris communis (utpote de quo Matrimonia clandestina valida erant per dicta *numer. 53.*) ergo non est extendendum, sed quantum proprietas patitur, restringendum, juxta dicta *Lib. 1. Tit. II. n. 221.* 103

Accedit, quod testes alias de Jure positivo minus idonei fidem faciant rei gestæ, quando minus habilis cum habili & omni exceptione majori concurrit, ut tradit & probat Mascardus *concl. 137. n. 13.* prout in Matrimonio contingit, utpote ubi semper etiam Parochus, testis utique omni exceptione major, adest. Item habiles habentur in causis favorabilibus *arg. c. in fidei 5. de Hæret. in 6.* inter causas autem favorabiles etiam Matrimonium numeratur *c. fin. de Sent. & re judic. & c. Decreta 29. de Appellat.* 104

Objicies *c. 1. de Consang. & Affin.* ubi in causa Matrimoniali requiruntur *testes omni exceptione majores* & *c. Super eo 22. de testib. & attest.* ubi Mater non agnoscebatur pro teste habili pro Matrimonio ulterius contracto cum filia: ergo. Resp. hoc *c. 1.* nihil probare contra Conclusionem; quia loquitur de Testibus ad dissolvendum Matrimonium jam contractum, ad quod utique requiruntur testes omni exceptione majores. Ad *c. super eo* respondetur. Matrem ibidem ex speciali ratione fuisse rejectam; cum enim (ut ibidem narratur) sponsus filiæ suæ esset *divitiis, nobilitate, potentia, & honore superior* & propterea Mater libenter vidisset Matrimonium hujus cum filia hoc ipso specialiter su-

spectam se reddidit: unde *cit. cap.* alia mulier contestis pro inhabili rejecta non est; quamvis alias mulier non sit omni exceptione major, *can. Mulier cau. 33. q. 5.* & *c. Forus 19. in fine de V. S.*

106 Quæritur VII. Qualis Præsentia Parochi, & Testium requiratur & sufficiat, Præsertim an sufficiat etiam coacta, & fraude obtenta. Item an sufficiat casualis, successiva, vel requiratur requisita & simultanea. Resp. I. Ad valorem Matrimonii requiritur Parochi & Testium præsentia moralis & humana, sive talis, ut probe intelligant, sponsos de præsenti contrahere Matrimonium, Caret controversia. Ratio patet, quia Concilium Tridentinum *loc. cit.* ideo requirit præsentiam Parochi & Testium; ut Ecclesiæ de Matrimonio contracto testimonium ferre valeant, quod facere certe non possunt, nisi taliter præsentes sint, ut bene intelligant quid agatur; ergo, Hinc utique invalidum foret Matrimonium contractum præsente Parocho aut teste dormiente, ebrio, vel alias ita distractis, ut non attenditur nec perceperint quid actum sit,

107 Resp. II. Insuper requiritur ad valorem Matrimonii simultanea præsentia tam Parochi, quam testium, nec sufficit successiva, id est, debent tam Parochus, quam testes simul adesse præsentes, quando contrahunt sponsi, nec sufficit, si modo coram Parocho, modo coram testibus contrahant, Sanchez *l. 3. disp. 41. n. 3.* dicens, esse certum, Veracrux *in Append. ad Specul. dub. 6. conclus.* 4. Bosco *loc. cit. nu.* 596. Perez *de Matrim. disp. 40. sect. 9. nu. 3.* cum communi, *arg. cit. Conc. Trid.* ubi per copulativam dictionem *Et præsente Parocho, & testibus* simultanea eorum præsentia aperte significatur, Ratio est; quia debent ita esse præsentes, ut de uno eodem contractu Matrimoniali testari valeant, quod facere nequeunt nisi simul præsentes existant,

108 Resp. III. Sufficit tamen ad valorem Matrimonii præfata moralis & simultanea Parochi & testium præsentia; etiamsi dolose illuc adducti sint, vel violenter, & coacti etiam cum protestatione & contradictione ibidem existant, aut ad eos dolose veniant ipsi contrahentes; dummodo tam Parochus quam testes formaliter fuerint adhibiti. Sanchez *l. 3. disp. 39. nu. 9.* Ledesma *de Matrim. q. 45. a 5. punct. 13. dub. 2.* Barbosa *de Offic. & potest. Parochi, c. 21. n. 50.* Perez *disp. 4. sect. 13. n. 5.* Palao *de Sponf. disp. 2. pun. 13. §. 8. num.* 11. Pirhing. *h. t. num.* 23. Diana *part. 10. tract. 13. Resolut.* 16. Fagnanus *in c. Quod nobis; h. t. n.* 40. Pontius *lib. 5. c. 22. n. 5.* Bosco *l. c. concl.* 14. cum communi, & hodie certa aliorum, Ratio Conclusionis est; quia Concilium Tridentinum sæpe *citatum*, plus non requirit, quam ut Matrimonium contrahatur *præsente Parocho, & duobus aut tribus testibus* quod revera fit, si hi etiam dolo inducti, aut coacti & inviti, aut etiam casu sint præsentes *arg. L. coram 26. ff. de V. S.* ubi clare habetur, quod coram aliquo quid fieri dicatur, etsi eo invito fiat: ibi; *Scire autem, non etiam velle is debet*, & Gloss. *in Extravag. Execrabilis, Joan. XXII. de Præbend. V. coram*, Accedit, quod etiam per talem præsentiam satisfiat fini Tridentini; cum taliter quoque præsentes testes testimonium de contracto Matrimonio ferre, consequenter impedire valeant, ne stante hoc cum alio contrahatur, *arg. c. l. coram §. de V. S.* & *L. Ad fidem, 11. ff. de Testib.* ibi; *Ad fidem rei gestæ faciendam etiam non rogatus testis intelligitur*. Confirmatur pluribus Declarationibus Cardinalium, de quibus, ex Salzendo testatur Sanchez, *l. c. num.* 9. Fagnanus *in c. Quæsitam, de Pœnit. & Remiss. num.* 7. dicens, Sac. Congregationem declarasse, validum esse Matrimonium, quod Parocho invito, & per vim adhibito aures etiam obturante contractum fuit. Duas etiam refert Pontius *lib. 5. cap. 21. num.* 5. quarum prima apud Farinacium *pag.* 268. sic sonat: *Dummodo Parochus sit præsens, & intelligat id, quod agitur, licet dissentiat & contradicat; adhibitus vero parochus intelligitur, etiamsi ex alia causa vocatus sit, dummodo sit adhibitus ad illum effectum.* Altera ita sonat: *An vero si invitus, & compulsus adsit Parochus, etiam contrahatur Matrimonium, præcedente supradicta prohibitione Ordinarii; tale Matrimonium subsistat. Congregatio respondit, subsistere.*

109 Dicitur autem notanter in Conclusione, *dummodo tam Testes, quam Parochus formaliter fuerint adhibiti*, idest, *requisiti*; adhiberi namque ad aliquid in Jure quis dicitur, qui ad id requiritur, seu rogatur, *arg. l. Hæredes, §. In Testamenti, ff. Qui Testamenta facere possunt*; quamvis enim DD. conveniant, validum esse Matrimonium, etsi Parochus & testes dolose adducti, aut vi detenti præsentes sint, dummodo ante contractum Matrimonialem requirantur, ut modo adesse, & testes esse vellent Matrimonio statim contrahendo, Tamen disconveniunt in hoc, an ad valorem requiratur, ut Parochus & testes etiam requirantur, seu rogentur, sicque formaliter adhibeantur? Sanchez siquidem *l. c. disp. 41. num.* 7. Bosco *l. c. n.* 558. Gobat *tract. 9. casu* 18. 292. Barbosa *de Offic. & potest. Parochi, n.* 50. & plures alii negant.

E contra Pontius *l. c. n.* 4. Fagnanus *l. c. n.* 54. Gonzalez *ad Reg. 9. Cancell.* Glossa 48. *n. 32. & seqq.* Bona- 110
cina, & alii firmiter tenent, ad valorem Matrimonii omnino requiri, ut testes & Parochus formaliter adhibeantur; seu, quod idem est, requirantur & rogentur. Ratio est, quia, ut ait Gonzalez *l. c. num.* 32. quando præsentia alicujus requiritur pro forma, & substantia alicujus actus, non sufficit, quod quis casualiter, & ad eum non requisitus adsit; cum qui casualiter adest, adesse non censeatur, *arg. l. Quæsitam 78. §. fin. de Leg.* 3. Hinc testis repentini dictum non attenditur; quia non præsumitur informatus, *can. qui ambulat. caus. 5. q.* 5. semper enim attenditur, quod principaliter agitur; non quod casualiter & incidentaliter fit, *L. si quis nec causam ff. Si certum petatur*, & ibi late Jason *a n. 3. usque ad n.* 23.

Confirmat doctrinam suam ex Declarationibus Car- 111
dinalium ex Farinacio, quas allegat Pontius *l. c.* quarum una sic sonat; *Parochus præsens Matrimonio debet esse, ut appareat, a contrahentibus ea de causa adhibitum fuisse*; Altera sequentis est tenoris: *An sit Matrimonium, si duo contrahant per verba de præsenti, proprio Parocho præsente, & aliis requisitis non omissis, cui contractui Parochus formaliter adhibitus non fuit, sed dum forte convivii, vel confabulationis causa, vel aliud tractandi causa adesset, audit hujusmodi contractum geri & postea alter contrahentium velit ab hujusmodi contracta ratione defectus resilire? S. Congregatio respondit posse, nisi alia intervenerint, quæ Parochum a contrahentibus adhibitum fuisse arguant, qui diceretur adhibitus, ut supra, quamvis ex alia causa fuisset vocatus, dummodo sit adhibitus ad illum actum*,

Quæ Declarationes, si authentice exhiberentur, sententiam horum Doctorum utique certam redderent. Doctores tamen Adversarii *n.* 109. citati de eisdem dubitare volunt, præsertim quia Concilium Tridentinum nullam mentionem facit, quod Parochus & Testes debeant esse rogati, aut requisiti, seu formaliter adhibiti, sed simpliciter, quod sint præsentes.

Verum, quia ex hoc solo capite Declarationes rejicere, aut suspectas habere, quod Declarationes non afferantur in authentica forma, vix abest ab irriverentia & temeritate, si apud probatum Authorem & fidelem Collectorum reperiuntur (qualis utique est Farinacius, & Fagnanus) prout ex Fagnano *in c. Quoniam, de const. n.* 57. diximus in Proœmio *n.* 128. horum sententia improbanda non videtur.

Illud tamen notandum, quod etiam juxta DD. *n.* 110. citatos, præsertim Pontium *l. c.* Matrimonium coram Parocho aut testibus prius vel ex alia causa, vel omnino etiam non rogatis, nec requisitis, sed casualiter tantum; aut ex alia causa præsentibus valeat, dummodo contrahentes tunc saltem, quando contrahere volunt, & antequam contrahant, eos de intentione contrahendi moneant, & ut testes Matrimonii statim contrahendi esse velint, paucis requirant, & rogent, quod in praxi facillime contingere, sicque evenire potest, etiam illos, qui casu, vel alia v. g. convivii aut confabulationis causa adsunt, sufficienter esse præsentes pro valore Matrimonii, dummodo nempe ante actualem contractum adhuc requirantur; quod ipsum etiam ultima verba Declarationis Cardinalium indicare videntur, ibi: *Qui diceretur adhibitus, quamvis ex alia causa esset vocatus, dummodo sit adhibitus ad illum actum.*

Resp.

113 Resp. IV. Etiamsi Matrimonium Parocho coacte, aut casualiter præsente, aut dolose adducto vel inducto valeat, tamen ordinarie illicitum est, & quidem mortaliter, Sanchez *lib. 3. disp. 39. n. 12.* Bosco *l. c. concl.* 14. cum communi. Ratio est: tum injuria quam inferunt Parocho: tum contemptu Ecclesiæ, contra cujus probibitionem agunt, præsertim, quod tales ordinarie etiam sine Denuntiationibus (juxta dicta *nn.* 5. graviter obligant) contrahant. Putat tamen Sanchez, quod, si soli testes & non Parochus dolo ad interessendum inducantur, aut vi detineantur, non nisi veniale sit.

114 Dicitur autem ***ordinarie***; quia si gravis causa & necessitas ad contrahendum urgeret, & Parochus vel testes assistere absque justa causa recusarent, possent astu aliquo, æquivocatione, sine mendacio tamen, induci ad interessendum contractui Matrimoniali. Bosco *l. c. n.* 589. Dicastillo *disp. 3. n.* 160. Layman *lib. 5. tract.* 10. *p. 2. cap. 4. n. 6.* Coninck *disp. 27. dub. 4. in fine*, & alii. Ratio est; quia Leges humanæ in gravi necessitate non ligant: *Nam quod non est licitum in Lege, necessitas faciat licitum*, *c. 4. de Reg. Jur.*

115 Quæritur VIII. quæ sint pœnæ contrahentium & assistentium Matrimonio, ob defectum præsentia proprii Parochi & testium *Clandestino?* Resp. I. Quando contrahitur Matrimonium sine præsentia proprii Parochi & duorum testium, tunc præter nullitatem Patrimonii tam Parochus & testes, quam etiam ipsi contrahentes gravi pænæ, arbitrio Ordinarii imponendæ subjacent, ita expresse Concilium Trident. *Sess.* 24. *de Reform. Matrim. c. 1.* ibi: *Insuper Parochum, vel alium Sacerdotem, qui cum minori testium numero, & testes, qui sine Parocho, vel Sacerdote hujusmodi contractui interfuerunt, nec non ipsos contrahentes graviter arbitrio Ordinarii puniri præcipit.*

Resp. II. *Si quis Parochus, vel alius Sacerdos, sive Regularis, sive sæcularis sit, etiamsi id sibi ex privilegio, vel immemoriali consuetudine licere contendat, alterius Parochiæ Sponsos sine illorum Parochi licentia, Matrimonio conjungere, aut benedicere casus fuerit, ipso jure tam diu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui Matrimonio interesse debeat seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur.* Sunt formalia Concilii Tridentini *l. c.* quibus, cum sint clara, nihil addendum videtur.

Volunt aliqui Parochum proprium sine debito numero testium assistentem, triennio esse suspendendum *c. fin. §. h. t.* Sanchez tamen *disp.* 48. *nu.* 4. Pontius *lib. 5. cap. 37. n. 11.* Perez *disp. 42. sect. 4. num. 3.* id negant, & merito, quia *c. fin. §. fin. h. t.* loquitur de Parocho assistente Matrimonio sine Denuntiationibus, & non de nostro casu, ut legenti patet.

§. III.

De Præsentia Parochi & Testium in locis ubi Concilium Tridentinum non est promulgatum, vel non receptum: ubi etiam de Matrimonio Hæreticorum inter se: & Matrimonio Catholicorum in locis hæreticis non habentium copiam Parochi.

S U M M A R I U M.

116 *Concilium Tridentinum alicubi non est promulgatum, alicubi non receptum.*
117 *Præsentia Parochi & testium non requiritur in locis, ubi Concilium Tridentinum non est promulgatum.*
118 *Requiritur, ut etiam in Parochia sit promulgatum & quando præsumatur ibidem promulgatum?*
119 *Incolæ loci non promulgati, vel non recepti Concilii Tridentini valide.*
120 *Sed non licite contrahunt Matrimonium sine præsentia Parochi & testium,*
121 *Idem dic de eo, qui e loco recepti Tridentini veniens cum incola illius loci contrahit.*

122 *Valide etiam contrahunt sine Parocho & testibus, si ambo e loco promulgati ad locum non recepti Concilii veniunt, animo ibidem verum, vel quasi domicilium figendi.*
123 *Vel saltem alio fine quam præcise contrahendi ibidem Matrimonium. Et n. seq.*
124 *Ratione contractus sortitur quis Forum.*
125 *Invalide vero contrahunt, qui solo fine illuc clandestine contrahendi, & iterum brevi revertendi illuc veniunt. Et n. seq.*
127 *Quia in fraudem Legis, & contra Legem agere æquiparantur.*
128 *Secus est, si animum contrahendi ibidem domicilium habeat,*
129 *Aut vagi sint.*
130 *E loco non recepti ad locum recepti Concilii Tridentini venientes non possunt sine Parocho & testibus contrahere.*
131 *Valent quoque sine his Matrimonia Catholicorum in locis hæreticis, ubi vel Concilium non est promulgatum.*
132 *Vel nullus adest, nec tuto adiri potest Ordinarius aut Parochus: Afferuntur Declarationes Cardinalium.*
133 *Ratio hujus quæ sit? Et num. seq.*
Necessitas aut impossibilitas non excusat a Lege irritante. Ibid.
135 *In locis hæreticis promulgatis Concilii Tridentini, ubi Parochus haberi non potest, ad valorem nihilominus requiruntur duo testes.*
136 *Ac etiam Parochus, si haberi potest.*
137 *Doctrinæ practicæ de valore Matrimonii in Terris Infidelium, Saxonia, Anglia, Holandia, Ratisbonæ, Augustæ, contractis a Catholicis usque ad num. 140.*
140 *Matrimonia hæreticorum in locis promulgati Concilii sine Præsentia Parochi & testium contracta sunt nulla.*
141 *Nova hujus Declaratio Cardinalium affertur.*
142 *Matrimonia hæreticorum cum impedimento Ecclesiastice dirimente quocunque contracta sunt nulla.*
143 *Hæretici tenentur ad Leges Ecclesiæ.*
144 *Consuetudo eorum contra Leges Ecclesiæ est irrationabilis & invalida. Et n. seq.*
146 *Respondetur ad Authoritatem Doctorum pro valore Matrimonii hæreticorum scribentium.*
147 *Matrimonia hæreticorum cum impedimento dirimente contracta sunt invalida, ubicunque contrahantur.*
148 *De Matrimoniis hæreticorum Augustæ, Ratisbonæ, in Anglia, Saxonia, Svecia, Pruscia, Holandia contractis. Et duobus num. seqq.*
151 *An Matrimonia hæreticorum sint invalida eo eo, quod non sint Sacramenta, vel dissolubiliter contrahantur? Remissive.*

SUpponitur primo, Concilium Tridentinum in aliquibus locis omnino non esse promulgatum, alicubi vero esse quidem promulgatum, sed in puncto clandestini Matrimonii non esse receptum: Promulgatum non esse, plures asserunt in Anglia, Scotia, Svecia, Saxonia, Pruscia &c. Receptum vero in puncto Clandestini Matrimonii non esse, etsi promulgatum sit, in Gallia, & aliquibus partibus Poloniæ &c. Verum hoc, quia facti est, ulterius non deducimus, sed in casu emergenti cuivis Judicii examinandum & indagandum relinquimus, an in loco, de quo est casus, Concilium Tridentinum promulgatum sit, nec ne. Hoc itaque supposito ad Quæstiones Juris procedendo. 116

Quæritur I. An præsentia Parochi, & testium necessaria sit ad valorem Matrimonii, ubi Concilium Trident. vel non est promulgatum, vel in puncto *Clandestinitatis* non receptum? Resp. I. Validum esse Matrimonium sine præsentia Parochi & testium contractum in locis, ubi Concil. Trident. promulgatum non est. Ita unanimis ac certa. Ratio est: quia quamvis alias ad obligationem Legis non requiratur, ut ubique promulgetur, sed sufficiat, si Romæ in locis consuetis promulgetur per dicta *Lib. I. Tit. II. de Constit.* tamen in hac materia aliter discurrendum est, prout patet ex ipso 117

Concil. Trident. *Sess. 24. de Refor. Matrim. cap. 1.* expresse disponente, Decretum suum in aliquo loco seu Parochia non tenere, nisi ibidem fuerit promulgatum ibi: *Decerint insuper, ut hujusmodi Decretum in unaquaque Parochia suum robur habere incipiat, a die primæ publicationis in eadem Parochia factæ, numerando.* Ergo a sensu contrario, & quia exceptio firmat Regulam in casibus non exceptis, dictum Decretum in locis & Parochiis, ubi promulgatum non est, non obligat. Accedit Declaratio Cardinalium, quam ex Zypeo refert Bosco *part. 5. disp. 11. sect. 9. concl. 5.* ibi *Ubi Decretum Concilii Tridentini Sess. 24. c. 1. de reform. Matrim. non est publicatum, valere Matrimonia contracta absque observatione formæ a Concilio præscriptæ.*

118 Infertur Fagnanus *in cap. Quodam Prædecessore, de Schismaticis n. 143.* Barbosa *ad Conc. Trid. loc. c. n. 169.* ad hoc, ut dictum Decretum obliget in aliqua Parochia non sufficere, quod in Diœcesi sit promulgatum, sed necessario requiri, ut etiam in ipsa Parochia promulgatum habeatur; prout clare desumitur ex ipso textu *nu. præced.* allegato. Et expresse declaravit Sacra Congregatio teste Fagnano *loc. cit.* quæ tamen Declaratio ulterius addidit, præsumi publicationem in aliqua Parochia esse factam, ubi Decretum illud aliquo jam tempore fuit observatum, quam Declarationem etiam affert Bosco *loc. cit.* illis verbis: *Sac. Congreg. censuit, publicationem præsumi, ubi id Decretum fuerit aliquo tempore in Parochia tamquam Decretum a Concilio observatum.*

119 Resp. II. In locis & Provinciis, ubi Concilium Tridentinum promulgatum quidem, sed receptum non est quoad dispositionem de Matrimonio *clandestino*: incolæ illius loci valide contrahunt Matrimonium absque præsentia Parochi & testium. Communis & certa. Quamvis enim ad intrinsecam Legis constitutionem & obligationem non requiratur acceptatio populi, tamen si populus in non acceptatione, & usu contrario per decennium saltem pergit, cessat obligare Lex, licet primi Legem sine justa causa non acceptantes, & non observantes peccarint; prout amplius diximus *Lib. I. Tit. II. de constit. §. 6. de Acceptatione Legum, & Tit. IV. de consuetud.*

120 Dicitur autem notanter, *valide* quia licite non agunt, sed peccant, *clandestinum* Matrimonium sine præsentia Parochi & testium contrahentes; quamvis enim non peccent contra Concilium Tridentinum, utpote non receptum, consequenter post decennium, non amplius obligans per dicta *n. præced.* peccant tamen contra Jus commune juxta dicta *num. 52.* licet non irritentur Matrimonia *clandestina* per dicta *nu. 53. arg. c. fin. h. t.*

121 Quæritur II. An, & quando Matrimonium Clandestinum sine præsentia Parochi & testium valide contrahant illi, qui e loco promulgati Concilii Tridentini se conferunt ad locum, ubi promulgatum, aut receptum non est. Resp. I. Quando quis e loco promulgati & recepti Concilii se confert ad locum, ubi promulgatum aut receptum non est, ibique cum incola illius loci Matrimonium contrahit, validum est sine præsentia Parochi & testium. Caret controversia. Ratio est; quia cum contractus Matrimonialis individuus sit, & claudicare non possit, incola vero loci illius sine præsentia Parochi & testium valide contrahat, necessario validum quoque erit Matrimonium contrahentis cum eodem.

122 Resp. II. Si ambo Sponsi e loco recepti Concilii se conferant ad locum non recepti, aut non promulgati Concilii, animo verum, vel quasi domicilium ibi figendi, valide ibidem contrahere possunt Matrimonium sine præsentia Parochi & testium. Rursus communis ac certa, ut videre est apud Sanchez *lib. 3. disput. 18. n. 27.* Ratio est: quia tunc fiunt incolæ & Parochiani illius loci, consequenter non amplius astringuntur legibus prioris domicilii jam derelicti.

123 Resp. III. Qui alio fine quam contrahendi Matrimonium, v. g. negotiationis, aut peregrinationis causa in locum non recepti Concilii Tridentini se conferunt, aut illic conveniunt, valide ibidem Matrimonium contrahunt sine præsentia Parochi & testium etiamsi animum non habeant figendi ibidem verum vel quasi domicilium. Sanchez *loc. cit. n. 28.* Pontius *lib. 5. cap. 9. n. 2.* Ledesma *de Matrim. q. 45. a. 5. punct. 3. dub. fin. concl. 3.* Bosco *disp. 11. sect. 9. concl. 6.* cum communi aliorum. Ratio est: Tum quia peregrini non obligantur Legibus & præceptis Ecclesiæ, etiam in sua patria vigentibus, si promulgata aut recepta non sunt in loco, ubi de facto ut peregrini & advenæ existunt, aut transeunt, sed possunt se accomodare consuetudinibus dicti peregrinationis loci, prout cum communi aliorum docuimus in Theologia nostra Morali *Tr. 2. disp. 3. qu. 30. n. 30. arg. can. Quæ contra 2. dist. 8. can. Illa 11. dist. 12. & can. Quisquis, 1. dist. 41.*

Tum & quidem præcipue, quia quoad solemnitatem adhibendam in contractibus solæ inspiciuntur Leges & consuetudines loci, in quo contractus celebratur, ita ut secundum Leges & consuetudinem loci pro valore, aut invaliditate contractus ibidem celebrati judicandum sit, prout habet communissima, & fere unanimis Doctorum, signanter Bosco *loc. cit. numer 192.* Sanchez *loc. cit. n. 10.* Pontius *loc. cit.* Abbas *in c. 1. de Sponsal.* Ancharanus *in cap. fin. de constit.* eo quod ratione contractus quivis etiam peregrinus sortiatur Forum *arg. c. fin. de Foro competent. cap. Romana eod. in 6. & l. Si fundus, 6. ff. de Evict.* ibi: *Si fundus venierit, ex consuetudine ejus Regionis, in qua negotium gestum est, pro evictione caveri oportet*, ergo etiam Matrimonium utpote verus contractus, quem peregrinus alicubi celebrat, juxta consuetudinem illius loci judicari debet. 124

Dicitur autem notanter, *si alio, quam Matrimonii contrahendi fine*, quia, quamvis Conclusio *num. 143.* posita quasi omni careat controversia, si alio, quam contrahendi fine ad præfata loca venire contingeret, tamen magna hodie controversia est in casu, quo ob finem contrahendi aliqui illuc veniant. Ad quam

Resp. IV. Quamvis spectando principia Juris, & rationis probabilissimum sit, eos, qui solo fine contrahendi Matrimonium, consequenter in fraudem Legis e loco recepti *Concilii Tridentini* in locum non recepti, vel non promulgati v. g. e Germania vel Italia in Galliam, vel ex Bavaria in Saxoniam se conferunt, animo ibidem nec verum, nec quasi domicilium figendi, sed tantum simpliciter Matrimonium contrahendi, eoque contracto brevi iterum revertendi ad suum domicilium, valide ibidem contrahere Matrimonium: tamen probabilius est, illud hoc tempore invalidum esse. 125

Prima pars, quod valeat tale Matrimonium docetur a Sanchea *lib. 3. disp. 18. n. 29.* Pontio *lib. 5. cap. 9. n. 4.* Conicb *de Matrim. qu. 6. sect. 2.* Diana *& alii*, ductis præcipue illo non inani fundamento, quod, si quid obesset, foret fraus & dolus, per Jura *n. seq.* citanda: atqui hic non obest, cum tales vel nullam, vel saltem non malam committant fraudem & dolum, sed utantur jure, vi cujus quivis potest ad alium locum etiam non recepti Concilii Trid. se conferre, consequenter juxta legem & consuetudinem ibidem vigentes Matrimonium contrahere, cum contractus juxta hanc ubivis judicentur per d. *n. 124.* *Nullum enim videtur dolo facere, qui iure suo utitur. L. 55. de Reg. Jur.*

Secunda pars, quod hodie non amplius valeat, docetur & solide probatur a Barbosa *de offic. potest. Paroch.* Ledesma *de Matrim. q. 45. a. 5. dub. ult. concl. 1. & 3.* eamque tenet Bosco *disp. 11. sect. 9. concl. 6.* Engel *h. t. n. 20.* Henric. *in summa lib. 11. de Matrim. c. 3. n. 8.* Luzo *Respons. Moral. lib. 1. dub. 36.* Gobat. *tr. 9. causa 18. n. 481.* Zypæus *in Consult. Canon. lib. 4. tit. de Spons. & Matrimon. consultat. 6.* & communi aliorum Recentiorum post Breve Urbani VIII. statim citandi scribentium. Ratio est; quia *fraus & dolus alicui patrocinari non debent, c. Sedes 15. & c. Ex timore 16. de rescript.* juncta *l. Itaque 12. ff. de Furt.* Accedunt Declarationes Cardinalium, de quibus testatur Zypæus *loc. cit.* Lugo *loc. cit.* Bosco *loc. cit.* Engel *loc. cit.* Barbosa *loc. cit.* addentes, illas confirmatas per Breve ab Urbano VIII. editum 1627. 24. Augusti ad instantiam seu interrogationem Archiepiscopi Coloniensis, cum enim apud S. Congregationem inter alias duplex 126

quæ

quæſtio ſequens proponeretur. Primo: *An retinentes domicilium in loco, quo Concilium in hoc puncto eſt promulgatum, valide poſſint contrahere, ubi non eſt promulgatum?* Secundo: *Si ſolo animo abſque Parocho & teſtibus contrahendi ſe transferant, habitationem non mutante*, & ad quæſita S. Congregationem reſpondere, *Non eſſe legitimum Matrimonium inter ſic contrahentes cum fraude*, Summus Pontifex hanc reſponſionem laudavit, & approbavit illis verbis: *Reſolutionem hujuſmodi Authoritate Apoſtolica tenore præſentium approbamus, & laudamus*; ſubjunxit dein omnes clauſulas ſalutares adhiberi ſolitas. Et quoniam de hoc Brevi præcedentes Declarationes confirmante prudens dubitandi ratio non apparet, utpote de quo tot Claſſici Authores teſtantur, & in ſpecie Cardinalis de Lugo, dicens, ſe accepiſſe exemplum ex Autographo illius Brevis, contrariam ſententiam amplius docere, a temeritate vix alienum foret.

127 Accedit ratio: quia *in fraudem legis*, & *contra legem agere* æquiparantur, *arg. l. contra legem 29. & l. ſeq. ff. de Legib.* cum Concordantiis, unde *l. Hoc modo 64. ff. de condit. & demonſt.* ſtatutum habetur, ea, quæ in fraudem legis fiunt, *ipſo Jure reſcindi*, eo quod talis fraus pernicioſa videatur Reſp. communi bono, ob quod leges latæ ſunt; ibi: *Legem enim utilem Reip. adjuvandam interpretatione.*

Nec in contrarium facit, quod pro ſe cum ſequacibus allegat Sanchez ex *L. 55. ff. de Reg. Jur.* quia non procedit, quando aperte conſtat, quod quis directa intentione fraudandi legem operetur, etſi incidentaliter alii reſpectus concurrant. prout cum aliis bene obſervat Barboſa *loc. cit.*

128 Dicitur autem notanter in Concluſione, *animo ibidem nec verum, nec quaſi domicilium figendi*: quia, ſi quis in loco non promulgati, aut non recepti Concilii Trid. verum, aut quaſi domicilium figere ſerio intendit, valide ibidem Matrimonium contrahit; ſine Parocho & teſtibus, etiamſi ad hunc finem & effectum illuc ſe conferat. Ratio eſt: Tum quia hoc ipſo, quod alibi incola & parochianus fieri quis revera intendat, & in effectu fiat, plene utitur Jure ſuo, nec in fraudem legis agere dicitur, ſicut ille, qui ſolo animo ibidem contrahendi Matrimonium, & poſtea ſtatim iterum revertendi, ad locum non recepti Concilii ſe confert. Tum quia fraus, ſi quæ eſſet, re & effectu, quo quis efficitur verus incola & parochianus talis loci, tollitur. Hinc nec Declarationes Cardinalium, nec Breve Urbani VIII. de hoc caſu loquuntur: ſicut nec de eodem, ſed de illo ſolúmmodo caſu quæſtio fuit propoſita; quod Juris, *ſi (N. B.) retinentes locum, domicilium, & habitationem non mutantes* ad locum non recepti Concilii Trid. ſe conferunt, ergo caſu, quo quis habitationem non retinet, ſed mutat domicilium verum, vel quaſi tale ibi eligit, non tangitur. Confirmatur Declarationibus Cardinalium ex Fagnano, & Cardinali de Luca ſupra n. 90. allegatis; quo, ut cum aliis *n.* 126. productis concordentur, alia via adeſſe non videtur, quam dicere, quod præſenti numero annotamus. Idipſum etiam ſentire videtur Cardinalis de Luca *loc. cit. diſcurſ.* 29. n. 15. addens Sac. Congregationem pluries declaraſſe, fraudem talem vel affectionem (utpote quæ revera dolus & fraus non eſt) non obſtare valori Matrimonii.

129 Idem dic de vagis ſola intentione contrahendi ad locum non promulgati Concilii Trid. ſe conferentibus, dummodo prius domicilium revera ac ſerio dimiſerint: tunc enim Declarationes Cardinalium, & Breve Urbani VIII. eos non afficiunt, utpote quæ loquuntur de retinentibus domicilium; quod bene notandum Concordant etiam dicta n. 88. *& ſeqq.*

130 Reſp. V. Illi, qui e loco non promulgati, vel non recepti ad locum recepti Concilii Tridentini, in puncto *Clandeſtinitatis*, ſe conferunt, non poſſunt ibi valide contrahere Matrimonium ſine præſentia Parochi, & teſtium, ſive dein ibidem domicilium figant, ſive tantum tranſeant. Hæc eſt communis ac certa, caretque controverſia. Patet ex dictis ſupra *num.* 124. ubi cum communi aliorum oſtendimus, quemvis ratione contractus ſortiri Forum, adeoque teneri ad ſolemnitatem illam, quam leges & conſuetudines ibidem vigentes præſcribunt, juxta quas ſolas etiam de valore aut invaliditate contractus initi judicatur per Jura ibi allegata.

131 Quæritur III. An valeant Matrimonia catholicorum ſine præſentia Parochi & teſtium contracta in locis hæreticis? Notandum prius, non eſſe hic quæſtionem de Matrimonio, quod contrahunt catholici cum hæreticis, (de hoc enim jam diximus ſupra *Tit. 1. a num.* 357.) ſed Matrimonio, quod catholicis inter ſe contrahunt in locis hæreticis. Reſp. I. Matrimonia catholicorum ſine præſentia Parochi & teſtium contracta in locis hæreticis illis, in quibus Concil. Trid. nunquam fuit promulgatum, ſunt valida. Hæc eſt communis ac certa, pateтque abſque ulteriori probatione ex dictis ſupra *a* n. 117.

132 Reſp. II. Pariter valent Matrimonia catholicorum etiam in illis locis hæreticis, ubi Concilium Tridentinum aliquando fuit promulgatum, ſine præſentia Parochi, adhibitis tamen duobus teſtibus contracta, caſu quo ob metum, vel potentiam hæreticorum nullus adeſt Epiſcopus, vel Parochus, nec alius Sacerdos ab iis licentiam aſſiſtendi habens; neque datur ad eorum aliquem alibi exiſtentem tutus acceſſus. Invalida vero ſunt; ſi horum aliquis haberi poteſt. Boſco *diſp.* 11. *ſect.* 9. *concl.* 5. Zypæus *in Jure Pontificio L.* 4. n. 16. Ardekin *de Matrim. cap.* 8. §. 4. Sporer *par.* 1. *cap.* 1. *ſect.* 1. *n.* 34. Diana *par.* 11. *Tract.* 6. *reſol.* 1. Marchantius *in Tribun. T.* 3. *par.* 2. *tract.* 1. *Tit.* 7. *q.* 10. *concl.* 5. Herincx *Diſp.* 5. *quæſt.* 11. *num.* 10. Pirbing. *h. t. num.* 12. & hodie communis aliorum poſt Declarationes Cardinalium, ſtatim allegandas, ſcribentium. Probatur concluſio ex Declarationibus Cardinalium, quas citati Doctores adducunt, & Authenticas eſſe aſſerunt datas ad Epiſcopum Tricarienſem ſequentis tenoris Anno 1605. 19. Januarii.

Congregatio Concilii perpenſis conſultationibus Epiſcopi Tricarienſis circa formulam Matrimoniorum, quæ in partibus Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ contrahuntur, ita cenſuit.

Primo. Ubi Decretum ejuſdem Concilii *cap.* 1. *Seſſ.* 24. *de Reformat.* non eſt publicatum, valere Matrimonia contracta abſque obſervatione formæ a Concilio præſcriptæ.

Secundo. Publicationem præſumi, ubi id Decretum fuerit aliquo tempore in Parochia tanquam Decretum Concilii obſervatum.

Tertio. Hæreticos quoque, ubi Decretum dicti *cap.* 1. eſt publicatum, teneri talem formam obſervare, & præterea ipſorum etiam Matrimonia abſque forma Concilii, quamvis coram Miniſtro hæretico, vel Magiſtratu loci contracta, nulla, atque irrita eſſe.

Quarto. Ubi etiam conſtat, Decretum Concilii eſſe obſervatum, ſed parochialis Eccleſia utpote vacans proprio Parocho careat, & Cathedralis itidem Epiſcopo atque capitulo, habentibus a Concilio facultatem alium Sacerdotem ad id delegandi, nulluſque alius ibi ſit, qui vices Parochi, vel Epiſcopi ſuppleat, Matrimonium valere abſque præſentia Parochi: ſervata tamen in eo, in quo poteſt forma Concilii, nempe adhibitis ſaltem duobus teſtibus.

Quinto. Si extent quidem Parochus, & Epiſcopus, ſed nullo conſtituto Vicario uterque metu hæreticorum lateat, ita ut vere ignorentur, ubinam ſit vel eodem metu a Diœceſi abſit, nec ad alterutrum ſit tutus acceſſus, validum eſt Matrimonium contractum abſque forma Concilii, adhibitis tamen, ut dictum, duobus teſtibus.

Quod vero attinet ad caſum ſpecialem in ſcriptis ejuſdem Nuntii contentum, Congregatio ita duxit reſpondendum cum ſecundum ea, quæ proponuntur, Matrimonium fuerit contractum in Parochia, in qua fuerat publicatum dictum Decretum, & extaret in Antuerpienſi, cujus erat Parochia, Vicarius, qui juxta Concilii Decretum poterat providere, utique hujuſmodi Matrimonium abſque forma contractum, eſſe nullum. Hucuſque Sacra Congregatio.

Similem, eamque recenter Anno 1676. editam Declarationem contra valorem Matrimonii contracti in

loco hæretico, ubi Concil. Trident. promulgatum fuit, & Parochus catholicus haberi commode potuisset, adducit Bruno Neusser *disp. 183. quæst. 2.* ad finem.

133 Rationem *primæ* partis, quod Matrimonium in memoratis locis sine valida, aliqui desumunt tum ex impossibilitate; quia *Nemo potest ad impossibile obligari, c. Nemo 6. de Reg. Jur. in 6.* consequenter, cum in casu conclusionis impossibile sit catholicis habere Parochum catholicum, aut deputatum ab eo, non obligantur ad Legem Concilii Trid. pro Matrimonii valore Parochum requirente. Tum ex necessitate; Nam *quod non est licitum in lege necessitas facit licitum: cap. Quod non de Reg. Jur.* Verum hæ rationes conclusionem efficaciter non probant; quamvis enim bene probent contra legem præcise præcipientem, aut prohibentem ita, ut quis in casu impossibilitatis, vel gravis necessitatis eam observare non teneatur, & transgrediendo non peccet; tamen non probant contra leges irritantes & præscribentes formam substantialem, qualis etiam est lex Concilii Trident. irritum declarans Matrimonium in loco promulgati Concilii sine Parocho, & testibus contractum; prout cum aliis solide probat Sanchez *lib. 3. disp. 17. n. 4.* indeque infert, invalidum esse Matrimonium sine Parocho, & testibus contractum, etiamsi illud contrahendi fuerit summa necessitas, & simul concurrerit impossibilitas habendi Parochum v. g. in articulo mortis ad legitimandam prolem &c. Et certe, si necessitas, ac impossibilitas cassarent etiam legem irritantem, posset quivis consanguineam in *secundo gradu*, vel alias impedimento in foro Ecclesiastico *dirimente* affectam, sine ulla dispensatione ducere; casu quo aliam habere non posset, vel aliam ducendi urgeret gravis necessitas, quod nemo dixerit.

134 Est ergo alia, & quidem illa, ratio, videlicet, quia vel S. Congregatio virtute supradictarum responsionum declaravit, per Epikejam, & secundum æquum & justum, hunc casum non comprehendi in Concilio Tridentino, utpote quod suo Decreto voluit principaliter obviare malis ex Matrimonio *Clandestino* ordinarie venientibus, minime vero caviare, quod in plurimis integris Territoriis, Provinciis, ac Diœcesibus catholicis ex defectu Parochorum Matrimonio conjungi nunquam possent; sic enim in talibus locis brevi deficeret fidea catholica. Vel certe Summus Pontifex dictas Declarationes S. Congreg. confirmando censetur pro talibus locis hæreticis, in quibus Parochus catholicus non est, nec ad eum tutus datur accessus, paterne dispensare, quod etiam sine præsentia Parochi contrahere valeant.

135 Dicitur autem notanter in prima parte conclusionis n. 132. positæ, *adhibitis tamen duobus testibus*; quia hos etiam in præfatis locis requiri, expresse declarat S. Congreg. n. 132. ibi: *adhibitis saltem duobus testibus*, neque in his, ut in Parocho dispensatum censetur; & merito quia hi facile haberi possunt.

136 Altera pars conclusionis, videlicet; quod Matrimonium sit nullum, si ibidem vel adsit Episcopus; aut Parochus, aut saltem tutus ad eum alibi existentem secessus, tenent DD. cit. patetque ex adducta Declaratione.

137 Et ex his conclusionibus infertur I. Validum esse Matrimonium, quod catholici v. g. Mercatores, aut peregrini contrahunt in locis infidelium in Regno Turcico v. g. quia ibidem Concilium Trid. nunquam fuit promulgatum. Idem est de Matrimonio catholicorum contracto in Svecia, Saxonia, Prussia, Anglia; Scotia, Dania, Pomerania, & aliis partibus Septentrionalibus, quia nec in his locis Concilium Tridentinum fuit promulgatum, cum jam ante illud a vera fide defecerint, prout ex *Cavono in Apostolatu Missionariorum quæst. 91. & Verlviis art. 1.* notant Bruno Neusser *disp. 182. q. 2. n. 4.* quam tamen doctrinam intellige cum limitatione.

138 Infertur II. Matrimonia catholicorum contracta in Holandia, Zelandia, Frisia, & aliis confœderatis Provinciis tam Principi Territorii, quam S. Romanæ Ecclesiæ Rebellibus, invalida esse: casu quo vel Episcopum, vel Parochum catholicum, vel alium Sacerdotem licentia assistendi præditum ibidem habere, aut ad eam secure, ac tuto venire possunt, eo quod memoratæ Provinciæ primum defecerint, postquam ex mandato Philippi Secundi per gubernatricem Belgii Margaritam Parmensem Decretum Tridentinum jam fuit promulgatum, teste Brunone Neusser *loc. cit.* & Veriviis. Secus est, si Sacerdotem Catholicum inibi non habent, nec tuto ad eum venire valent.

Infertur III. Matrimonia Catholicorum Augustæ, 139
Ratisbonæ, ubi Concilium Tridentinum est promulgatum, ipsique catholici cum hæreticis permixti libere vivunt, Parochosque catholicos vel ibidem habent, vel in vicina facile habere possunt, invalida esse, si absque præsentia Parochi, & testium contrahunt, quæ cuncta patet ex Declarationibus allegatis.

Quæritur IV. An, & quando Matrimonia hæretico- 140
rum sint invalida? Resp. I. De Matrimoniis hæreticorum ob defectum veri Parochi Catholici, ac testium *Clandestinis*, eodem fere modo esse discurrendum, quo de Matrimonium Catholicorum hactenus discurrimus. Videtur *primo*, quod si absque præsentia Parochi, & testium contrahantur in locis, ubi Concilium Tridentinum non fuit promulgatum; vel ubi promulgatum quidem est, Parochus tamen, aut Ordinarius catholicus ibidem non invenitur, nec tutus ad eum accessus est, omnino valeant, *nisi* N. B. *alio obstet*. *Secundo* econtra invalida sint, si contrahantur in locis promulgati Concilii, ubi vel Ordinarius & Parochus Catholicus adest, vel in vicinia facile ac tuto haberi possit. Tota conclusio patet ex allegatis Declarationibus Cardinalium, utpote quæ etiam de hæreticis procedunt prout bene observat Bosco *loc. cit. num.* 133. post Zypæum, Bruno Neusser, & alios, patetque ex ipsis Declarationis verbis exprese sonantibus: *Hæreticos quoque, ubi Decretum d. c. 1. est publicatum, teneri talem formam observare, & præterea ipsorum etiam Matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram Ministro hæretico, vel Magistratu loci contracta, nulla atque irrita esse.*

Confirmatur hæc *secunda* pars ex recentissima De- 141
claratione Cardinalium, vi cujus nullum ac irritum declaratum fuit Matrimonium ex eo, quod fuerit sine præsentia Parochi, etsi coram Magistratu sæculari hæretico contractum sit in loco, ubi Concilium erat promulgatum, & facile haberi, aut adiri potuisset Parochus Catholicus. Declaratio quam refert Bruno Neusser *cit. disp. 182. q. 2. ad fin.* est sequentis Tenoris.

RUREMONDENSIS MATRIMONII.

Catholicus cum Hæretica, quæ hæresim abjurare promiserat, Matrimonium coram Magistratu Sæculare in loco ubi Concilium Tridentinum est receptum, & Parochus commode haberi, & adiri poterat, contraxit, & postea consummavit: Verum quia mulier non solum ad hæresim abjurandam adduci non potuit, sed etiam alteri viro nupsit: Orator ad partes viventes sub Obedientia S. Sedis se recepit & cum alia muliere contrahere desiderat: sed quoniam Ordinarius recusat permittere absque S. Congregationis declaratione. Orator supplicat decerni: An prædictum Matrimonium ab ipso cum dicta Hæretica, modo ut præfertur, sit nullum.

Die II. Maii, MDCLXXVI. S. Congregatio Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum secundum ea, quæ proponuntur, censuit dictum Matrimonium fuisse nullum.

J. Cardinalium Columna. Præf.

L. S.

Gratis etiam quoad Scripturam.

St. Archi-Episcopi Brancaccius
Episc. Viterbiensis.

Dici-

Dicitur notanter in conclusione, *nisi aliud obstet*, etsi enim in locis non promulgati Concilii Matrimonium ex defectu assistenti Parochi *clandestinum* sit validum, erit tamen invalidum, si cum alio impedimento dirimente contractum fuit, uti statim dicetur.

Resp. II. Omnia Matrimonia hæreticorum cum alio quam *Clandestinitatis* impedimento, etsi vi solius Legis Ecclesiasticæ *dirimente* ubicunque tandem contracta, irrita sunt an invalida. Hanc conclusionem tenent ac tenere debent omnes, qui conclusionem præcedentem *num.* 140. positam tenent; cum juxta dict. ibidem Matrimonia hæreticorum contra irritans Decretum Concilii Trid. *Sess.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 1. contracta sint nulla, nulla quoque & irrita erunt contracta ab eis contra alias Leges Ecclesiasticas irritantes, v. gr. cum consanguinea, vel affine intra *quartum gradum*, aut rapta; vel cum impedimento criminis; cum non sit major ratio, cur hæreticorum Matrimonia contra unam Legem irritantem Ecclesiasticam sint irrita, & non sint irrita quæ contrahuntur contra aliam similiter irritantem Legem Ecclesiæ, *argum. capit. Translato* 3. *de constit.* & *leg. Si libert.* 28. *C. de Napt.*

143 Ratio autem tam hujus, quam præcedentis conclusionis quoad *secundam* partem, quod videlicet Matrimonia hæreticorum sine præsentia Parochi & universaliter contra quemcunque legem Ecclesiæ irritantem, seu cum impedimento *dirimente*, contracta, sint nulla, est, quia hæretici per Baptismum Ecclesiam ingressi tenentur ad omnes leges Ecclesiasticas pro universali Ecclesia latas prout solutis objectionibus amplius docuimus *Lib.* 1. *Tit.* 2. *§.* 12. *a num.* 274. ergo etiam ad Leges irritantes Matrimonia cum impedimento dirimente contracta.

144 Nec dicas cum quibusdam adversariis contra utramque conclusionem. Leges Ecclesiasticas apud hæreticos consuetudine legitime præscripta esse sublatas; cum enim contra legem Ecclesiasticam valeat consuetudo legitime præscripta. *c. fin. de Consuetud.* hæretici autem consuetudinem jam legitime præscriptam utpote ultra centum annos durantem habeant contra leges Ecclesiasticas irritantes Matrimonia; consequens est, illos eisdem non amplius stringi. Nam contra est, quod consuetudines hæreticorum contra Leges Ecclesiasticas, irrationabiles ac penitus irritæ, nulliusque valoris sint, juxta dicta *Lib. I. Tit.* 4. *de consuet. §.* 5. *n.* 145. ubi vide. Hinc non obstante hac hæreticorum consuetudine irritum declaratum est Matrimonium sine Parocho contractum, juxta *d. n.* 141.

145 Confirmatur; quia si consuetudines hæreticorum contra Leges Ecclesiasticas valerent, sequeretur eos nullis amplius obligari legibus; cum contra omnes induxerint consuetudinem, & non sit major ratio, cur consuetudo eorum valeat contra unam, & non contra aliam; atqui hoc est contra unanimem, simulque absurdum; nam ex eo sequeretur, frustraneas defacto esse cunctas Leges contra hæreticos factas, & contra totum *Titulum septimum de Hæreticis in Lib.* 5. *Decretalium*.

146 Instabis, adesse tamen plures Doctores Classicos, ut Layman *lib.* 5. *tr.* 10. *part.* 2. *cap.* 4. *num.* 7. Tanner. *Tomo* 4. *disp.* 8. *quæst.* 3. *dub.* 6. Dicastill. *de Matrim. disp.* 3. *dub.* 10. Sporer *part.* 4. *cap.* 1. *sect.* 1. *num.* 35. docentes valere cuncta Hæreticorum Matrimonia sine præsentia Parochi Catholici contracta etiam in locis, ubi promulgatum est Concilium Trid. & facile haberi potest Parochus.

Ad hanc instantiam respondetur, hos Doctores non esse audiendos, eo quod nullum solidum afferant fundamentum. Nec enim pro eis solide quid probata Hæreticorum consuetudo, uti jam ostendimus: nec tacitus consensus Summi Pontificis scientis & tacentis, ac benigna interpretatio, quod Decretum Tridentinum ad Hæreticos se non extendat, quia contra hoc expressim militant repetitæ Declarationes Cardinalium, & mens Pontificis aperte manifestata per dicta *num.* 133. Plura contra hæc vide apud Gobat *tract.* 9. *casu* 18. *a n.* 461.

Dices, adesse quoque Declarationes Cardinalium dicentium, Matrimonia hæreticorum valere. Resp. Illas Declarationes loqui de Matrimoniis contractis in locis, ubi non est promulgatum Concilium Trid. vel non est facilis accessus ad Parochum.

Dicitur etiam in Conclusione *n.* 142. posita: *ubicunque tandem contracta*; quia quamvis Matrimonia cum impedimento *Clandestinitatis* contracta in locis, ubi Trid. non est promulgatum, sint valida per dicta *numer.* 140. eo quod Concilium Trident. ad valorem illius sui Decreti expresse requirat promulgationem in singulis parochiis: Tamen valida non erunt hæreticorum Matrimonia in loco non promulgati Concilii contracta cum alio quam *Clandestinitatis* impedimento dirimente, quia leges Ecclesiasticæ alia impedimenta statuentes, talem promulgationem non requirunt, sed hoc ipso, quod sint insertæ Juri communi sive veteri, sive antiquo, solito modo promulgato, obligant ubique etiam ubi particulariter promulgatæ non sunt, per dicta *Lib.* 1. *tit.* 2. *de Constit. §.* 5. Et certe si omnium Legum Ecclesiasticarum promulgatio deberet fieri etiam in locis hæreticis, vix ullis illi obligarentur legibus Ecclesiæ, utpote quæ apud eos nunquam promulgantur, imo frustra factæ essent, & adhuc fierent tot Leges contra hæreticos, utpote quos defectu promulgationis nulla obligaret. 147

Infertur proinde I. Omnia Matrimonia hæreticorum Augustæ, & Ratisbonæ contracta esse nulla ac invalida, quia ibidem Concilium Trident. est promulgatum, possunt ibidem facile habere Ordinarium aut Parochum. 148

Infertur II. Matrimonia hæreticorum contracta in Anglia, Scotia, Saxonia, Svecia, Frisia, Dania Pomerania esse valida, quia juxta dicta *n.* 137. ubi nunquam fuit promulgatum Concilium Trid. 149

Infertur III. Matrimonia Hæreticorum contracta in Hollandia, aut ei unitis Provinciis esse valida; ibi, ubi non est, nec haberi potest Ordinarius aut Parochus Catholicus; secus, ubi haberi potest; quia in his Provinciis Concilium Tridentinum fuit promulgatum. 150

Quæritur V. An invalida sint Matrimonia hæreticorum ex eo, quod non sint Sacramentum, & dissolubiliter contrahantur? Resp. Hanc quæstionem ventilari infra. 151

TITULUS IV.

De Sponsa duorum.

SUMMARIUM.

1 *Ratio continuationis.*
2 *Duos maritos aut uxores simul habere, Jure Divino, & humano illicitum, atque invalidum est.*
3 *Ut proin nec consuetudo, nec dispensatio pontificia aliquid contra illud valeat.*
4 *Pœna attentantium contrahere cum duabus.*
5 *Si quis Sponsalia de futuro cum duabus contraxit, Sponsalia posteriora etiam juramento firmata invalida sunt.*
6 *Etsi eisdem accesserit copula, casu quo secunda Sponsa conscia fuit priorum Sponsalium.*
7 *Imo etsi ignara fuerit priorum Sponsalium.*
8 *Et grave patiatur damnum, prior vero Sponsa modicum aut nullum.*
9 *Solvitur objectio.*
10 *Impedimentum publicæ honestatis quid?*
11 *Oritur ex Sponsalibus de futuro, & præsenti, seu Matrimonio rato.*
12 *De Jure antiquo ex omnibus etiam invalidis Sponsalibus oriebatur Impedimentum publicæ honestatis usque ad 4. gradum inclusive.*
13 *Jure novo Trid. ex Sponsalibus de futuro invalidis, non consurgit, bene tamen ex validis, sed non ultra primum gradum dirimit.*
14 *Impedimentum tamen honestatis publicæ ex Matrimonio rato proveniens, procedit adhuc juxta Juris antiqui dispositionem.*
15 *Ex Sponsalibus de futuro oritur dictum impedimentum, etsi postea solvantur Sponsalia ex aliqua causa.*
16 *Vel mutuo consensu.*
17 *Probatur ex declaratione Cardinalium.*
18 *Solvitur objectio.*
Ex Sponsalibus gravi metu injuste incusso initis non oritur Impedimentum publicæ honestatis.

1 CONtingit nonnunquam quod quis cum duabus successive contrahat, hinc sequitur præsens Titulus statuens, quid Juris in hoc casu. Et quamvis præsentis Tituli capitula tantum loquantur de aliis, qui cum duabus de præsenti, seu ipsum Matrimonium contrahere attentant, tamen Canonistæ communiter hic etiam examinant casum, quo quis cum duabus Sponsalia de futuro contrahit. Quos imitantes nos quoque faciemus, simulque de Impedimento publicæ honestatis tradémus.

2 Quæritur I. An, & quomodo illicitum ac invalidum sit Matrimonium cum duabus vel duobus, seu habere duas uxores; aut maritos. Resp. Jure humano canonico & civili, ac etiam Divino illicitum invalidumque esse Matrimonium cum duabus aut duobus simul. Unanimis ac certa catholicorum, de Jure canonico patet toto præsenti *Tit. de Sponsa duorum*, de jure Civili habetur *§. 6. Instit. de Nuptiis*, ibi: *Eadem duobus nupta esse non potest*; & infra: *Duas uxores eodem tempore habere non licet*, cum concordantiis. De Jure Divino constat ex *Matth.* 19. estque definitum de Fide a Concilio Tridentino *Sess.* 24. *can.* 2. ibi: *Si quis dixerit, licere Christianis plures habere uxores, & hoc nulla lege Divina esse prohibitum, anathema sit.*

3 Infertur proin cum unanimi Doctorum, nec consuetudine, nec dispensatione Pontificia fieri posse, quod quis habeat duas uxores, aut aliqua duos maritos; quia contra Jus Divinum consuetudo nec quidquam valet, *c. fin. de consuetud.* nec dispensatio Pontificia, per dicta *Lib. I Tit. II. de constit. §.* 18, *n.* 455.

Nec obstat, quod in Lege veteri Patriarchis & Judæis plures uxores habere licitum & validum fuerit. Resp. enim cum *c. Gaudemus 8. de Divortiis*, id Divina dispensatione factum esse, quam concedere quamvis adhuc possit Deus, tamen de facto non concessit, sed potius Christus eam prius datam revocavit, *Matth.* 19.

Resp. II. Qui vivente uxore Matrimonium cum alia attentat incurrit pœnam infamiæ *L. 1. in fine ff. de His, qui notantur infamia* & *L. 2. C. de Incestis napt.* ibi: *neminem, qui sub Ditione sit Romani Imperii, binas uxores habere posse, vulgo patet; cum etiam in edicto Prætoris hujusmodi viri infamia notati sint.* Imo gladio & ultimo supplicio in Romano Imperio puniuntur, si secundum Matrimonium consummaverint, juxta ordinationem *Caroli V. Art.* 121. 4

Quæritur II. Quid Juris? & cui adhærere debeat, si quis cum duabus: aut quæ cum duobus Sponsalia de futuro contrahit, præsertim si cum Sponsa secunda, fornicatio, aut etiam imprægnatio intervenit? Resp. I. Si quis, vel quæ cum duabus, aut duobus Sponsalia de futuro contrahit, nec copulam habuit cum secunda Sponsa, irrita & nulla sunt Sponsalia posteriora, etiamsi juramento sint firmata; consequenter adhærere tenetur priori Sponsæ, si hæc velit. Abbas in *c. Sicut 22. de Sponsal. & Matrim. n.* 8. & ibi Joan. Andreas *n.* 4. Ancharanus *nu.* 3. Sanchez *lib.* 1. *De sponsal. disp.* 50. eoque teste unanimis & certa aliorum, *arg. cit. c. Sicut de sponsal. & c. Unico de Sponsal. in* 6. Ratio est; quia, quod uni jam promissum est, ac vi promissi Jure debetur, alteri promitti amplius non potest. 5

Nec obstat, quod secunda Sponsalia quis firmet juramento; quia, cum tale juramentum sit in præjudicium tertii illicitum & vinculum iniquitatis est, ac propterea obligatorium non censetur, *arg. c. quanta* 18. *de Jurejur. can. Inter cætera, caus.* 22. *q.* 4. cum Concordantiis. *Nam non obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum c.* 58. *de Reg. Jur. in* 6.

Resp. II. Etsi posterioribus Sponsalibus accedat copula, aut etiam impraegnatio, nulla sunt & irrita, si cum primo quoque Sponso aut Sponsa habita fuit copula, aut posterior Sponsus aut Sponsa conscius fuit, quod Matrimonium ei promittens, prius jam cum alia contraxerit Sponsalia. Palau *de sponsal. disp.* 1. *pun.* 22. *n.* 6. Pontius *de sponsal. lib.* 12. *cap.* 14. cum communi ac certa aliorum. Ratio *primæ* partis est; quia, si cum prima quoque Sponsa habita fuit copula ejus utpote prioris jus majus est; tum per Jura *n. præc.* allegata tum per *Regulam* 54. *Jur. in* 6. *Qui prior est tempore, potior est jure.* 6

Ratio *secundæ* partis est; quia, si ea pars, cum qua contracta sunt posteriora Sponsalia, conscia fuit priorum Sponsalium, jam hoc ipso particeps fuit delicti iniquæ promissionis, ac nullitatis ejusdem; consequenter contra jus prioris Sponsæ aut Sponsi prætendere nihil potest; præsertim cum decepta dici non possit, *arg. L.* 1. *§. 6. ff. de Ædilit. edict.*

Resp. III. Etiam in casu, quo posterioribus Sponsalibus accessit copula, & pars illa, cum qua posteriora Sponsalia fuere contracta, ignara fuerit priorum Sponsalium consequenter vere decepta, valent Sponsalia priora, adhærendumque est priori Sponso aut Sponsæ. Sanchez *de sponsal. disp.* 49. *num.* 5. Guttierez *de Matrim. cap.* 27. *num.* 7. *in fine*. Henriquez *lib.* 11. *de Matrim. cap.* 13. *n.* 3. & alii contra Palao *loc. cit. nu.* 6. Pontium *loc. cit. num.* 4. *arg. l. Non dubium* 5. *vers. Sed & si C. de Legib. & c. Illud de Jure Patronat.* Ratio est: tum quia per injuriam posteriori illatam non debet, nec potest auferri jus suum priori. Tum quia magna aperiretur via fraudibus & dolis, dum quivis liberari a propria Sponsa, & cum alia conjugi cupiens, absque omni causa illico se liberare posset, spondendo nempe alteri Matrimonium, & copulam cum eadem habendo. 7

kimi-

8 Limitat quidem Sanchez *loc. cit. num. 6.* & alii Conclusionem in casu, quo posterior Sponsa, grave; & non aliter quam Matrimonio reparabile damnum patitur, econtra Sponsa prior nullum, vel non nisi modicum damnum sentiret; tunc enim ajunt, hanc ex æquitate saltem, & charitate teneri cedere juri suo, & sustinere leve damnum illud: ut altera a gravi liberetur. Verum hanc limitationem saltem pro Foro externo merito rejicit Guttierez *loc. cit. num. 7.* Tum quia nullo Jure potest probari, ut quod sibi de Jure competit, alteri ex charitate relinquat, vel ad liberandum alterum a gravi malo jus suum derelinquat. Unde etsi casus contingere posset, quod prima Sponsa ad evitandum grave damnum secundæ in foro interno ex charitate teneretur, non apparet tamen, quo Jure in Foro externo ad id compelli possit.

9 Objicies cum Adversariis, quando alicui prius venditur equus, & postea idem alteri venditur, simul & traditur, manet equus posteriori emptori, *l. Quot es. C. de Rei vendicat.* ergo idem dicendum de Sponsalibus eo quod accedente copula in secundis Sponsalibus corpus quasi actu tradatur. Resp. negando *Conseq.* & paritatem. Disparitas est: tum quia illud, non item hoc in Jure expressum habetur. Tum quia per copulam corpus non ita traditur Sponsæ secundæ sicut equus secundo emptori, cum per copulam Sponsalia sequentem non amplius efficiatur Matrimonium, sicut erat ante Concilium Tridentinum *c. Veniens* 15 *& c. Is qui fidem, de sponsal. & Matrim.* consequenter etiam post copulam talem Sponsa secunda nullum jus acquirat in corpore Sponsi, nec illo ante Matrimonium licite uti potest, uti equo statim licite uti, & de eo pro libitu disponere post traditionem potest secundus Emptor.

Dices, quando unus agit de damno vitando, & alter de lucro quærendo, potius favendum est illi, quam isti *per vulgaria*; atqui in casu nostro secunda Sponsa agit de damno vitando, & prima de lucro acquirendo; ergo illi magis, quam isti favere oportet. Resp. negando *Min.* quia qui jam habet jus quæsitum ad aliquam rem, illamque prosequitur, non amplius de lucro quærendo, sed de damno vitando agit, cum omissio lucri, aut Juris jam quæsiti & radicati damnum sit, ut bene ostendit Gonzalez *Ad regul. 8. Cancellar.* Glossa *num. 7. & seqq.*

10 Quæritur III. Quid sit? unde proveniat? quousque se extendat? & quid operetur Impedimentum *publicæ honestatis*? Resp. I. *Impedimentum publicæ honestatis* est impedimentum Jure Ecclesiastico dirimens Matrimonium cum consanguineis Sponsi aut Sponsæ. Ita in re communis, patebitque ex dicendis. Ratio introducendi hoc impedimentum fuit; quia honestati & decentiæ inconveniens videbatur, quod Sponsus aut Sponsa Matrimonialiter conjungere alicui, cujus consanguineo prius jam, etsi non carne, mente tamen & animo per Sponsalia erat conjunctus. Hinc pro exigentia honestatis naturalis statuit Ecclesia, ut, si quis habuit Sponsalia cum aliqua non possit amplius Matrimonium contrahere cum ejus consanguinea, *c. Ad audientiam* 4. *c. Sponsam 8. de sponsal. & Matrim. can. Si quis desponsaverit* 11. *can. Si quis uxorem* 4. *cauf. 27. q. 2. c. un. de sponsal. in 6.* & alibi.

11 Resp. II. Impedimentum *publicæ honestatis* provenit non tantum ex Sponsalibus de futuro, sed etiam de præsenti, seu ex Matrimonio rato nondum tamen consummato. Quod oriatur ex Sponsalibus de futuro est certum, patetque aperte ex Juribus *n. præced.* allatis. Quod autem etiam ex Sposalibus de præsenti, seu Matrimonio rato consurgat, tenent Abbas *in cit. c. Sponsam 8. h. t. n. 1.* & ibi Jo: Andreas *prin.* Fagnanus *in c. Ad audientiam h. t.* Sanchez *lib. 7. disput. 70. n. 1.* cum communi aliorum. Quamvis enim clarus textus de hoc non habeatur, tamen non obscure desumitur ex *cit. can. Si quis desponsaverit* 11. *& can. Si quis uxorem* 14. *cauf. 27. q. 2. & c. Ad audientiam h. t.* uti advertit Pontius *lib. 7. cap. 35. n. 2.* Ratio desumitur a Minori ad Majus; quia cum conjunctio animorum ex Matrimonio rato major, & fortior sit ea, quæ provenit ex Sponsalibus de futuro magisque contra honestatem sit, accipere consanguineam uxoris, quam Sponsæ, consequens est, quod, si ob honestatem sequatur impedimentum ex Sponsalibus de futuro, a fortiori sequatur ex Sponsalibus de præsenti, seu matrimonio rato nondum consummato inter Maritum & consanguineos uxoris, & reciproce inter uxorem & consanguineos Mariti; præsertim, quia illud inter hos impedimentum ostendi non potest; cum ex Matrimonio solummodo rato, & nondum consummato affinitas non oriatur per dicenda infra.

12 Resp. III. Quamvis olim de Jure antiquo Impedimentum *publicæ honestatis* consurgeret ex quibusvis Sponsalibus de futuro & præsenti, etiam invalidis (dummodo invalida non essent ex defectu consensus) textu expresso *c. un. de sponsal. & Matrim. in 6.* Et quidem inter Sponsam & consanguineos Sponsi; ac vicissim inter Sponsum & consanguineos Sponsæ usque ad *quartum gradum*, ut docet Abbas *in cit. c. sponsam n. 4.* Glossa *in c. un. de sponsal. in 6. V. Consanguinitatis*, & ibi Jo: Andreas *n. 5.* Ancharanus *n. 3.* Sanchez *lib. 7. disp. 68. n. 9.* cum communi aliorum, *arg. cit. c. Sponsam 8. de sponsalib.* ubi universaliter ita disponitur; *Sponsam alterius, nullus consanguineorum aliquo modo sibi potest Matrimonio copulare.* Intellige de consanguineis usque ad *quartum gradum* instar affinitatis, *arg. c. Non debet 8. §. Prohibitio, de Consang. & Affinit.*

13 Tamen Jus antiquum a Concilio Tridentino hodie est correctum, quoad Impedimentum proveniens ex Sponsalibus de futuro, ita ut, ex his quacunque ratione invalidis, non amplius oriatur dictum Impedimentum, ex validis autem consurgens non nisi ad *primum gradum* dirimat, prout expresse habetur. *Sess. 24. de Refor. Matrim. c. 3.* ibi. *Justitiæ publicæ honestatis Impedimentum, ubi sponsalia quacunque ratione invalida erunt, sancta Synodus prorsus tollit: ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant; quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest hujusmodi prohibitio absque dispendio observari.* Quæ verba, cum sint clara, nec explicationem, nec probationem aliam requirunt.

Resp. IV. Allegatum *num. præced.* Decretum Concilii Tridentini solummodo locum habet in Sponsalibus de futuro, non item de præsenti, adeoque sicut antiquo Jure ex Matrimonio rato nondum consummato, quacunque ratione invalido (dummodo non fuerit invalidum ex defectu consensus) oriebatur impedimentum *publicæ honestatis* inter Sponsam & consanguineos Sponsi usque ad *quartum gradum* inclusive per dicta *n. 12.* Ita etiamnum res se habet, Conc. Trid. circa Impedimentum ex Sponsalibus de præsenti, seu ex Matrimonio rato proveniens, nihil immutante. Fagnanus *in c. Ad audientiam de Sponsal. n. 20.* Sanchez *lib. 7. disp. 70. n. 4.* dicens, id certissimum esse. Pontius *lib. 7. cap. 35. n. 5. ad finem.* Paluo *de sponsal. disp. 5. punct. 10. nu. 3.* cum communi aliorum. Fundamentum est, quia ita expresse declaravit Pius V. in Decreto 1568. emanato, quod incipit *ad Romanam* & habetur in *Bullario Cherubini Tom. 2. const. 62. d. Pontificis.* ibi: *Motu proprio Authoritate Apostolica, tenore præsentium declaramus, & definimus Decretum Concilii hujusmodi omnino intelligendum esse & procedere de Sponsalibus de futuro duntaxat, non autem in Matrimonio sit, ut præfertur, contracto, sed in eo durare adhuc Impedimentum in omnibus illis gradibus & casibus, in quibus de jure veteri ante prædictum Decretum Concilii introductum erat. Et ita ab omnibus iudicari debere mandamus, atque statuimus.*

14 Rationes etiam sui Decreti ibidem allegat Papa. Prima est; *quod sponsalium appellatione, qua dictum Concilium utitur, non nisi improprie Matrimonium verbis de præsenti conceptis contractum continetur. Secundo est, quod hic agitur de correctione Juris veteris, quo casu secundum proprietatem verborum duntaxat procedendum est.* Tertio & præsertim quod *longe majorem rationem prohibitionis in Matrimonio per verba de præsenti contracto, quam in sponsalibus de futuro, vigere, a nemine dubitetur.* Hinc ob clarissimam, simul & rationabilissimam Legem Pii V. rationes Adversariorum olim apparentes nec adducere, nec solvere amplius necesse videtur.

15 Resp. V. Ex Sponsalibus de futuro semel validis oritur,

tur, & manet Impedimentum *publicæ honestatis*, etsi dein ex aliqua causa, vel etiam mutuo consensu iterum dissolvantur. Quod maneat Impedimentum, si non mutuo consensu, sed ob aliam causam, v. g. mortem, fornicationem, aut notabilem mutationem unius ex Sponsis solvantur, fatentur satis communiter, *arg. cit. c. Si quis desponsaverit* 11. *c. Si quis uxorem* 14. *caus.* 27. *q.* 2. *sponsam* 8. *desponsal.*

16 Quod autem adhuc maneat, si mutuo consensu Sponsorum solvantur, gravis erat olim controversia inter Doctores. Barbosa siquidem *de Offic. & potest. Episc. alleg.* 51. n. 188. Palao *de sponsal. disp.* 4. *pun.* 10. *nu.* 9. Pontius *l.* 7. *c.* 36. Guttierez *de Matrim. c.* 103. *num.* 11. Hurtado *disp.* 21. *difficult.* 1. *n.* 5. Engel *de spons. §.* 6. *n.* 13. id negant. Tum quia juxta Concilium Tridentinum invalida Sponsalia non inducunt Impedimentum, sed quæ mutuo consensu solvuntur, sunt invalida, juxta omnes: ergo. Tum quia declaravit Sacr. Congregatio juxta ipsos.

Econtra Sanchez *l.* 7. *disp.* 68. *n.* 12. Layman *lib.* 5. *trac.* 10. Fagnanus *in c. Ad audientiam de sponsal. n.* 29. Perez *de Matrim. disp.* 8. *sect.* 2. *n.* 4. & alii affirmant, quibuscum etiam sentimus. Ratio est; quia ex Sponsalibus validis oritur memoratum Impedimentum juxta Concilium Tridentinum *n.* 12. allegatum: Sponsalia autem, quæ postea consensu mutuo solvuntur, ab initio fuere valida, ergo ex eis oriebatur Impedimentum, & semper durat; cum nec ex jure, nec ratione ostendi queat, quare cesset; præsertim quia Sponsalibus etiam mutuo consensu solutis; ratio motiva constituendi memoratum Impedimentum, honestas nempe naturalis supra *n.* 10. allegata adhuc perseverat.

17 Accedit, & nostram doctrinam certam reddit recentissima, eaque authentica Declaratio Cardinalium 1658. edita, & ab Alexandro VII. approbata, quam refert Fagnanus *loc. cit.* & Gobat *Trat. IX. casu XV. num.* 358. de qua Declaratione ita refert Fagnanus, „ Alphonsus Ruiza, & Isabella Roderiquez Pacen. Diœcesis „ Sponsalia per verba de futuro inter se contraxerunt, „ sed cum antequam se vidissent, aut simul loquerentur, „ Isabella gravi morbo correpta fuisset, se invicem a „ promissione, & juramento absolverunt: nunc autem „ Alphonsus volens contrahere cum Maria sorore germana dictæ Isabellæ dubitat, an ex Sponsalibus cum „ Isabella contractis, & mutuo consensu dissolutis ortum sit publicæ honestatis Impedimentum. S. Congr. „ censuit, Sponsalia hæc, cum a principio valida fuerint, induxisse Impedimentum publicæ honestatis, „ licet mutuo consensu dissoluta; quia Concilium hoc „ solum desiderat, quod a principio valida sint; & „ quia a principio valida, deinde dirempta per mortem, id impedimentum inducunt, ita & dissoluta „ consensu. Et novissime, jubente Sanctissimo Domino Nostro propositum fuit in S. Congregatione „ Concilii, an Sponsalibus valide ab initio contractis, dein mutuo consensu dissolutis, sit sublatum „ impedimentum justitiæ publicæ honestatis. Et pluries proposito dubio, ac mature examinato, eadem „ sub die sexta Julii 1658. Eminentissimi Patres in antiqua ejusdem Congregat. sententia consistentes censuerunt non esse dubium. Cujus sententiæ una cum „ rationibus hinc inde deductis, & recentioribus ejusdem Congregationis in hac materia responsis, facta relatione ad Sanctissimum, Sanctitas Sua die 10. „ ejusdem mensis prædictam Congregat. resolutionem „ probavit, eandemque jussit in dubium deinceps non „ revocari.

Ex quo patet, quod Declaratio ab Adversariis allegata vel legitima non fuerit, vel si fuit, per subsequentem & a Pontifice approbatam infirmata, consequenter doctrina nostra stabilita habeatur. 18

Nec obstat, quam ex Concilio Tridentino desumere nituntur, ratio, quia Concilium, dum dixit ex Sponsalibus invalidis non oriri Impedimentum *publicæ honestatis*, loquebatur de illis, quæ statim ab initio fuere invalida, non autem de illis, quæ ab initio valida, postea ex aliqua causa, aut mutuo consensu fuere dissoluta; alias certe etiam cessaret impedimentum, si Sponsalia morte unius Sponsi solvuntur, quod est contra omnes etiam Adversarios.

Resp. VI. Ex Sponsalibus de futuro gravi metu injuste incusso initis nullum sequitur Impedimentum *publicæ honestatis*. Conclusio patet ex dictis *Lib. I. Titul. XI. de His, quæ vi, metusque causa, §.* 3. *anu.* 44. ubi probavimus, talia Sponsalia esse ipso Jure nulla, consequenter nullum inducere impedimentum, cum hoc non nisi ex validis sequatur Sponsalibus, per dicta *num.* 12.

TITULUS V.

De Conditionibus appositis in Dispensatione, vel in aliis Contractibus.

1 ACtum est hucusque de Sponsalibus, & Matrimonio pure, seu absolute contractis. Verum qui ea, sicut & alii Contractus nonnunquam etiam sub conditione fiunt, ideo præsens Titulus subjungitur. Et quoniam *Conditioni* valde affinis est modus, causa, ac demonstratio, etiam de his ad finem agetur.

§. I.

De Natura, & Divisione Conditionis: & etiam de Sponsalibus, & Matrimonio sub Conditione possibili: honesta & in specie. *Si Papa dispensaverit*: vel *Si virginem te invenero*.

S U M M A R I U M.

2 *Varia acceptio Conditionis.*
3 *Conditio proprie quid;*
4 *Alia tacita, alia expressa.*
5 *Alia præsenti, alia de præterito, alia de futuro, quæ ultima sola est Conditio propria.*
6 *Alia necessaria, alia contingens: alia potestativa: alia casualis alia mixta.*
7 *Alia possibilis: alia impossibilis.*
8 *Alia honesta: alia turpis.*
9 *Tandem alia suspensiva: alia resolutiva.*
10 *Conditio necessaria habetur pro non adjecta.*
11 *Nisi adiiciatur pro temporis determinatione.*
12 *Actu per conditionem de præterito aut præsenti non vitiatur, sed hac existente valet, non existente nullus est.*
13 *Etiam Matrimonium.*
14 *Nec validatur per copulam subsequentem.*
15 *Possibilis & honesta conditio de futuro suspendit quemvis contractum.*
16 *Qui tamen impleta conditione statim valet sine novo consensu.*
17 *Etiam Matrimonium.*
18 *Probatur ratione.*
19 *Et declaratione Cardinalium.*
20 *Matrimonium sub conditione de præsenti initum non potest consummari, donec resciatur extare conditionem.*
21 *Licitum est sub honesta conditione de præsenti, futuro,*

turo, vel præterito contrahere Sponsalia.
22 *Et Matrimonium, quamvis hoc non expediat,*
23 *Matrimonium & Sponsalia inter inhabiles sub conditione:* Si Papa dispensaverit, *contracta secundum aliquos etiam post completam conditionem sunt nulla.*
24 *Quæ de Jure fieri non possunt, impossibilia reputantur, etsi Papa dispensare valeat.*
25 *Tam Sponsalia, quam Matrimonium sub conditione;* Si Papa dispensaverit, *licita sunt.*
26 *Et valida: probatur. Et n. seqq.*
28 *Clarior probatio: Conditio,* Si Papa dispensaverit, *non est impossibilis, sed etiam de Jure possibilis: usque ad n. 32.*
32 *In casu, quo Papa licite dispensare non potest, censetur impossibilis, ac inhonesta conditio,* Si Papa dispensaverit.
33 *Resp. Ad decisiones Rotæ.*
34 *Neuter eorum, qui sub conditione,* Si Papa dispensaverit, *contrahunt, tenetur procurare dispensationem.*
35 *Tenetur tamen unus expectare, si alter procurare velit.*
36 *Dispensationem procurans tenetur ad expensas solus.*
37 *Nisi aliter conventum fuerit.*
38 *Conditio,* Si te virginem invenero, *est quandoque honesta.*
39 *Quandoque inhonesta,*

2 NOtandum prius, terminum *Conditio* habere varias significationes. Aliquando enim sumitur pro statu personæ, *§. fin. Institut. de Jure person.* ibi: *Si in servorum conditione nulla est differentia.* Subinde sumitur pro optione, seu electione, *l. Papinianus 8. §. siquis 12. de Inoffic. Testam.* Interdum sub modo, *c. Verum 4. h. t.* Ordinarie vero, & prout in præsenti agitur, sumitur pro aliqua circumstantia alicui dispositioni adjecta, a cujus existentia deponere volumus actum, seu dispositionem. Hinc

3 Quæritur I. Quid ad præsens, & quotuplex sit *Conditio?* Resp. I. *Conditio* ad præsens est adjectio dispositioni, id est actui vel contractui opposita, vel subintellecta suspendens, aut resolvens ipsam dispositionem, quæ sub ea fit. Abbas, & Baldus *in Rubric. h. t.* cum communi. *arg. §. sub conditione Institut. de V. O.* Quæ conditio ordinarie exprimitur per particulam, *Si*, v. g. *Si Pater consentiat, Si Titius Consul fiat. &c.* Cæterum *Conditionis* descriptio data patebit ex sequenti Conclusione.

4 Resp. II. *Conditio* varie dividitur. Et quidem *primo* in Expressam & Tacitam. *Expressa* est, quæ verbis expressis apponitur. *Tacita* vero, quæ actui inest, etsi non exprimatur: hinc in definitione additum est, *vel subintellecta. Tacitæ* aliæ sunt generales, quæ nempe cuivis contractui tacite insunt, v. g. *Si Deus voluerit, si potero &c.* Aliæ speciales, quæ alicui contractui in specie insunt, ut in Sponsalibus; *si nullum intervenit impedimentum; si res in eodem statu permanserit.*

5 *Secundo.* Alia *Conditio* est de præsenti, alia de præterito, alia de futuro. *Conditio de præsenti* est, quæ circumstantiam pro præsenti tempore, quo fit contractus, denotat, v. g. *Promitto tibi Matrimonium, si virgo es;* vel *si non corrupta; Conditio de præterito* est, quæ circumstantiam jam præteritam respicit, v. gr. *Contraham tecum, si navis ex India jam advenit.* Et *Conditio de futuro* est, quæ circumstantiam primum eventuram denotat; & donec eveniat, dispositionem, & obligationem suspendit, eaque non eveniente dissolvit, *argum. citat. §. Sed conditione 4. Instit. de V. O.* Et hæc de futuro est proprie Conditio: non item de præsenti, vel præterito, *leg. Institutio 10. ff. de Condit. instit.* ibi: *Cum nulla sit conditio, quæ in præteritum confertur, vel quæ in præsens; veluti, si Rex Gothorum vivit; Si navis in portu stat.* Ratio est; quia de natura veræ conditionis est suspendere valorem actus, & obligationis ejus, atque facere, ut actus possit subsistere vel deficere juxta existentiam nempe vel defectum *conditionis.* hoc autem non facit *conditio de Præsenti, aut præterito, l. cum ad præsens ff. de Reb. credit. & §. conditiones 6. Instit. de V. O.* ibi: *conditiones, quæ ad præsens, vel præteritum tempus referuntur, veluti; Si Titius Consul fuit: Si Mævius vivit, dare spondes? Nam si ea ita non sunt: nihil valet stipulatio, sin autem ita se habent, statim valet.*

Tertio. Conditio de futuro rursus dividitur in necessariam, & contingentem. *Necessaria* est, quæ necessario eveniet, v. g. *Si cras sol orietur, hoc faciam.* E-contra *contingens* est, quæ potest evenire, vel non. Et hæc subdividitur in potestativam, casualem, & mixtam. *Potestativa* est, quæ est in potestate illius, cui apponitur, ita ut, si velit eam adimplere, omnino possit, *arg. l. 2. ff. de condit. & demonstr. Casualis* est, quæ non dependet a voluntate illius, cui apponitur, sed alicujus tertii, vel Dei, v. g. *Ducam te, si hic annus frugifer erit:* vel, *Si Princeps mihi illud officium conferat. Mixta,* est, quæ de utraque participat, ita ut partim a voluntate illius, cui apponitur, partim ab alio dependeat, *ar. l. Si pater C. de Instit. & substit.* 6

Quarto. Rursus Conditio alia est possibilis, alia impossibilis. Illa est, quæ evenire potest. Hæc est, quæ vel naturaliter fieri nequit, vel a Lege prohibita est; quia etiam illa, quæ de Jure nequeunt fieri, impossibilia vocantur, per dicta *Lib. 1. Tit. 40. n. 46.* 7

Quinto. Insuper Conditio alia est honesta, alia inhonesta, seu turpis. *Honesta* est, quæ nulla Lege prohibita invenitur. *Inhonesta* seu *turpis*, quæ contra Legem Divinam, aut naturalem, vel humanam est. 8

Tandem alia est suspensiva, alia resolutiva. *Suspensiva* est, quæ suspendit actum, donec conditio eveniat, estque futura contingens, de qua supra *n. 5. Resolutiva* est quæ non obstat, quin actus statim valeat, facit tamen, ut resolvatur & pereat, non quidem si conditio deficiat, sed si eveniat, *arg. L. 3. ff. de contrah. Empt.* quæ tamen propria Conditio non est, hoc ipso quod actum non suspendat. 9

Quæritur II. Quid efficiant Conditiones necessariæ? Item Conditiones impossibiles de præterito, vel præsenti? Resp. I. *Conditio necessaria* quæcunque etiam de futuro concepta, Sponsalibus, Matrimonio, vel alii contractui adjecta non vitiat actum, nec suspendit, sed facit, quod actus, seu contractus illico valeat, ac si nulla conditio apposita fuisset, D. Bonaventura *in 4. dist. 28. q. 3. n. 1.* Abbas *in c. in fine.* Sanchez *lib. 5. disput. 2. n. 2.* Navarrus *in Manual. c. 22. n. 67.* Fagnanus *in c. Si conditiones h. t. n. 16.* cum communi aliorum tam Theologorum, quam Canonistarum *arg. l. Si pupillus 9. §. 1. ff. de Novation.* ibi: *Qui sub conditione stipulatur, quæ omnino extitura est, pure videtur stipulari.* Ratio est; quia cum *conditio necessaria* iam sit determinata in sua causa, & non possit non evenire, jam habetur pro existente *arg. l. Hæres meus 79. ff. de Condit. & demonst.* 10

Limitatur Conclusio in casu, quo ex circumstantiis colligitur, *conditionem necessario* esse appositam, non tanquam conditionem, sed tanquam præfinitionem ac determinationem temporis, quo quis juxta promissum nubere velit; v. g. *contraham tecum, si pater meus morietur,* quamvis enim hæc conditio sit necessaria, *cit. l. Hæres meus ff. de condit. & demonst.* tamen bene fieri potest, quod non per modum conditionis, sed temporis apponatur, ut sensus sit, quamprimum *pater meus mortuus fuerit, contraham tecum.* Et hinc usque ad mortem patris suspenditur obligatio contrahendi. Sanchez *l. c.* cum aliis. 11

Resp. II. *Conditio de præterito,* vel *præsenti* v. g. *Si virgo, aut nobilis es: Si navis ex India jam advenit, contraham tecum;* pariter non suspendit, nec vitiat Sponsalia, Matrimonium, vel alium contractum; sed facit, quod actus illico valeat, si conditio revera tunc verificatur; vel si irritus ac nullus, si non verificatur. Sanchez *lib. 5. disp. 6. n. 1.* eoque teste Omnes, textu claro *§. conditiones 6. Instit. de V. O.* quem textum vide supra *num. 5.* Ratio est; quia contractus dependet a voluntate & conventione contrahentium, *cap. contra-* 12

ctus

ctus 85. de reg. jur. in 6. ibi: *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur* consequenter si sub præfata conditione contrahunt, contractus subsistente conditione valebit, non subsistente autem nullus erit: etiamsi contrahentes ignorent conditionem jam existere, vel extitisse, Layman *lib. 5. tr. 10. par. 2. c. 17. n. 1.* Pirhing. *h. t. n. 3. arg. l. Cum ad præsens ff. de Reb. credit. & l. cum in secundo ff. de Injusto rupto.*

13 Infertur cum Fagnano *in cit. c. Si conditiones, hoc t. n. 14. & seqq.* Non tantum Sponsalia, sed ipsum etiam Matrimonium esse nullum, quod contrahitur sub *conditione de præterito aut præsenti*, si conditio non subsit; v. g. *Contraho tecum, si es legitima*, vel si es virgo; vel *si non es leprosa &c.* quamvis enim error qualitatis non vitiet Matrimonium per dicta supra, tamen viciat, & annullat illud, si adjiciatur per modum Conditionis; & hæc deficiat.

14 Nec validatur tale Matrimonium per copulam subsequentem, Fagnanus *loc. cit. num. 23.* Abbas *in c. Per tuas 6. hoc tit. n. 4.* & ibi Ancharanus; licet enim per copulam carnalem subsecutam validetur Matrimonium sub *Conditione de futuro* initum *cap. 5. & 6. hoc. tit.* secus tamen est, ubi apponitur *Conditio de præterito*, aut *præsenti*, utpote quæ actum non suspendit, juxta dicta, sed statim validum aut invalidum reddit, per dicta *n. 12.* consequenter ab illa per copulam quis recedere præsumi non potest, uti a *Conditione de futuro*.

15 Quæritur III. quid operentur *Conditiones de futuro* contingente possibiles honestæ, v. g. *Si pater tuus consentiat, si hoc officium obtinebis &c.* Sponsalibus aut Matrimonio, vel aliis contractibus appositæ? Resp. I. Hæ Conditiones quemvis contractum suspendunt, ita ut non valeat, nec obliget, donec conditio adimpleatur, aut eveniat. Communis accerta. Ratio est; quia natura hujus *Conditionis* est, actum, cui apponitur, suspendere, *arg. §. Sub conditione, Instit. de V. O.* Et de Sponsalibus in specie expresse habetur *c. De illis 3. hoc titul.* de Matrimonio autem *cap. Super eo 5. eod.*

16 Resp. II. Sponsalia sub *Conditione honesta de futuro* contracta evadunt absoluta, & obligant sine novo consensu, quamprimum conditio evenit, ac impletur. Communis ac certa, argumento a sensu contrario *c. un. de Sponsalibus in 6.* Ratio est; quia universaliter omnes contractus sub *Conditione de futuro* celebrati, sine novo consensu perficiuntur, quamprimum conditio purificatur, *arg. l. Hæc conditio 7. de Contrah. Emp.* & *l. Potior 11. §. 1. ff. Qui potior in pig.* ibi: *Cum enim semel conditio extitit, perinde habetur, ac si illo tempore, quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset.*

17 Resp. III. Etiamsi Matrimonium in præsentia Parochi & testium per verba de præsenti sub *Conditione de futuro*, v. g. *Contraho tecum, si pater meus consentiet* sine novo consensu evadit absolutum, & valet conditione eveniente, Sanchez *lib. 5. disp. 8. n. 5.* Abbas *in c. De illis 3. b. t. ad finem* Ancharanus *in c. 1. h. t. n. 1.* & ibi Joan. Andreas *n. 1.* Innocentius post principium, Pirhing *h. t. n. 23.* Fagnanus *in cap. Super eod. h. t. a n. 2.* cum communi Canonistarum contra Guttierez *Canon. qq. lib. 1. cap. 12. n. 21* & alios, *arg. c. Super eo 5. h. t.* ubi proposita quæstione, an, qui per verba de præsenti sub *Conditione de futuro* contraxit, teneatur consummare Matrimonium, respondit Papa, quod ante eventum non teneatur consummare; ergo a sensu contrario post eventum tenetur, consequenter validum evadit Matrimonium.

Nec obstat, quod *in cit. c. Super eo*, solum dicatur cum ante eventum conditionis non teneri ad *contrahendum*; respondetur enim, ibi ly *contrahere* idem significare ac consummare, uti interrogatio & responsio conveniant *arg. L. 1. C. de Divers. rescr. & c. Qualiter 24. de Accus.* ibi: *ut juxta formam judicii, sententiæ quoque forma dictetur.*

18 Ratio autem Conclusionis est: Tum quia consensus per verba de præsenti, sub *Conditione de futuro* datus virtualiter perseverat usque ad adventum conditionis nisi revocetur, *arg. c. fin. de Procurator. in 6.* ergo si dein conditio adimpletur, consensus absolutus evadit, consequenter ad Matrimonium perficiendum sufficiens adest, *arg. c. l. Potior 11. §. 1. ff. Qui potior. pignor.* Tum quia omnes alii contractus sub *conditione de futuro* initi, eveniente & non revocata conditione, sine novo consensu evadunt absoluti ac perfecti per dicta *n. 16.* & communem ac certam aliorum: ergo etiam contractus Matrimonii, præsertim cum non appareat ratio, cur hic solum contractus a generali Juris Regula, ac dispositione degeneret.

19 Confirmatur ex repetitis Declarationibus Cardinalium per Romanos Pontifices approbatis, de quibus vide apud Fagnanum *in cit. c. Super eo h. t. a n. 4.* vi quarum habetur, quod Matrimonium per verba de præsenti sub *honesta conditione de futuro* contractum, etiam post Concilium Tridentinum valeat; nec opus amplius sit, ut in præsentia & Parochi & testium fiat, ad evitandas lites & difficultates, quæ ex diversitate opinionum inter Doctores facile oriri possent.

20 Illud etiam notandum, quod sicut de Matrimoniis sub *conditione de præsenti aut futuro* initis diximus ea absoluta & perfecta fieri, quamprimum adimpletur conditio, etsi adimpletionem adhuc ignorent contrahentes, ita de Matrimoniis per verba de præsenti sub *conditione de futuro* celebratis per Jura *n. 12.* citata; licet antequam conditionem, nesciant Matrimonium licite consummare nondum possint, hoc ipso, quod ignorent, an Matrimonium inter ipsos existat.

21 Quæritur IV. An etiam liceat Sponsalia & Matrimonia sub *conditione* contrahere? Resp. I. Sponsalia sub *honesta conditione* sive de præsenti, sive de *præterito*, sive *de futuro* contrahere omnino licet. Omnes, *arg. Tota Titul. præsenti.* Ratio etiam est; quia nullibi reperitur prohibitum: juxta vulgatum autem & communiter acceptum Axioma, *Gloss. in c. Inter corporalia vers. Non invenitur de Translat. Episc.* ibi: *Concessum intelligitur, quod expresse non prohibetur, argum. c. Jam nunc, caus. 28. q. 1. & c. 1. de Procurat. in 6.* Confirmatur quotidiana, & approbata praxi.

22 Resp. II. Quamvis etiam nullibi prohibitum sit consequenter concessum censeatur Matrimonium sub *honesta conditione de præsenti, præterito, vel futuro* contrahere per dicta *n. præced.* & toto præsenti *h. t.* præsertim *c. Super eo 5.* Tamen ob plura incommoda consultum non videtur, ut Matrimonium sub *conditione de futuro* contrahatur, nisi specialis urgeat ratio, aut necessitas, ut cum aliis bene monet Gobat *Tr. 9. n. 138.* suadens Parochis, ne tali Matrimonio assistant. Illud etiam omnino advertant Parochi necesse est, ut, si ob causam gravem Matrimonium sub Conditione contrahatur, illud consummare non permittat, donec certo constet conditionem esse adimpletam, ne contingat uti in casu, quem refert Fagnanus *in c. si conditiones h. t.* quo aliquis cum quadam contraxit sub conditione, *si es legitima*, & post multiplicem usum & copulam conjugalem (ut putabat) rescribit, eam non esse legitimam. Ex hoc enim dictum Matrimonium fuit nullum declaratum, non obstante copula carnali; quia licet per hanc Matrimonium *sub conditione de futuro* statim evadat validum, tamen secus est de Matrimonio sub *conditione de præsenti, aut præterito.*

23 Quæritur V. De Sponsalibus & Matrimoniis inter habentes impedimentum initis sub hac conditione, *Si Papa vel Episcopus* (in casu, quo hic potest) dispensaverit. Ante Responsionem notandum, gravissimam esse controversiam inter DD. de hac quæstione, nam Abbas *in c. Super eo 5. h. t. n. 8.* & ibi Ancharanus *n. 7.* Joan. Andreas *n. 2.* Silvester *vers. Matrimonium 3. q. 9.* Cardinalis de Luca *in Annot. ad Concil. Trid. Discurs. 27.* Diana *par. 11. tr. 2. resol. 70.* ubi plures pro se citat Rotæ decisiones, imo perpetuam Rotæ praxin, & plures alias Sanchez relati *lib. 5. disp. 5. n. 5.* volunt, tam Sponsalia, quam Matrimonium sub dicta conditione contractum, nulla atque irrita esse, ac proinde licere utrique etiam post obtentam dispensationem Pontificiam resilire, nisi de novo contrahant. Ratio & fundamentum ipsorum præcipuum, imo unicum, est; quia hæc conditio impossibilis est, consequenter habetur pro non adjecta, juxta dicenda infra *§. seqq.* Hinc sicut Sponsalia aut Matrimonium ab habentibus Impedi-

men-

mentum *dirimens* essent nulla, si absque tali conditione fuissent contracta, sic erunt quoque nulla, si apponitur illa conditio, utpote quæ tanquam impossibilis habetur pro non adjecta, juxta a nobis dicenda infra *§. seq.*

24 Quod autem Conditio, *si Papa dispensaverit*, reputetur inter impossibiles, probare conatur; quia quæ de jure fieri nequeunt, censentur impossibilia etiamsi ex dispensatione Papæ, aut Principis fieri queant, prout jam diximus *Lib. I. Tit. XL. de His, quæ vi metusque causa §. 3. n. 46.* patetque præter Jura ibidem allegata, ex *l. Inter stipulatorem 83. §. 5. & l. Continuus 137. §. 6. ff. de V. O.* ibi. *Ubi omnino conditio jure impleri non potest, vel id facere ei non liceat, nullius momenti foret stipulatio, perinde, ac si ea conditio, quæ natura impossibilis est, inserta esset. Nec ad rem pertinet, quod jus mutari potest, & id, quod nunc impossibile est, post tam futuri temporis Jus, sed secundum præsentis æstimari debet stipulatio*, cum Concordantiis. Quibus non obstantibus.

25 Resp. I. Tam Sponsalia de futuro, quam Matrimonium per verba de præsenti contractum sub conditione *si Papa dispensaverit*, licite fiunt, & obtenta dispensatione valent in casu, quo Papa, aut Episcopus licite potest dispensare, Sanchez *lib. 5. disp. 5. num. 12. & 13.* Pirhing *h. t. n. 27.* Engel *h. t. num. 16.* Bosco *par. 5. disp. 11. sect. 8. concl. 6.* rem egregie probans, Conink *disp. 29. dub. 1. concl. 5. num. 18.* Pontius *lib. 3. cap. 15. num. 2.* Palao *de Sponsal. disp. 1. pun. 16. num. 7.* cum communi aliorum. *Prima pars*, quod licite fiant, patet; quia conditio, *si Papa dispensaverit*, honesta est, sub *conditione honesta* autem licitum est Sponsalia & Matrimonium contrahere, licet consultius ac tutius sit abstinere a Matrimoniis sub conditione contrahendis per dicta *num. 22.* ergo.

26 *Altera pars*, de qua est controversia, videlicet, quod obtenta dispensatione valeant, Probatur. Tam Sponsalia, quam Matrimonium sub *honesta & possibili conditione de futuro*, purificata conditione valent juxta dicta *n. 15. & seqq.* atqui conditio, *si Papa aut Episcopus dispensaverit*, est honesta ac possibilis, seu non *impossibilis*; ergo *Minorem*, circa quam solam versatur difficultas, probant DD. citati a potiori taliter quod, licet conditio, *Si Papa aut Princeps dispensaverit*, impossibilis, & consequenter actus sub ea factus, invalidus sit in casu, quo Papa non solet dispensare per Jura *n. 24.* citata: tamen aliter se habeat res in casu, quo Papa solet dispensare, *arg. l. cum servus 39. §. fin. ff. de Legat. 1.* ibi: *Quoniam commercium eorum nisi jussu Principis non est cum distrahi non soleant*: ubi verba notant *cum distrahi non soleant.*

27 Confirmant variis exemplis ex Jure, quibus constat actus alia a Jure prohibitos, factos tamen sub hac conditione, *si Princeps dispensaverit*, valere: sic enim juxta communissimam, & verissimam apud Sanchez *l. c. n. 52.* valet institutio Spurii sua conditione, *si Princeps dispensaverit*: sic etiam licet *rei Feudalis* venditio a Jure prohibita sit Feudatario; tamen si fit cum conditione, *si Dominus directus consenserit*, & hic postea consentiat, valet. Item votum Episcopi ingrediendi Religionem sub conditione, *si Papa dispensaverit*, obtenta dispensatione valet. Rursus possunt duo exorta de Beneficio lite pacisci inter se danda pensione sub conditione, *si Papa dispensaverit &c.*

28 Verum quamvis præfata probatio bona videatur, melior tamen & clarior videtur sequens brevissima: Papa ex causa justa licite & valide de Jure potest in quibusvis impedimentis solo Jure Ecclesiastico *dirimentibus* dispensare, prout omnes fatentur, etiam Adversarii per dicta *lib. 1. Tit. II. §. 18. a n. 458.* ergo Conditio, *si Papa dispensaverit*; nec inhonesta, nec impossibilis, sed omnino honesta, & etiam de Jure possibilis est, hoc ipso, quod, ut supponitur, de Jure licite & valide adimpleri valeat.

29 Hinc quamvis verissimum sit quod Adversarii *n. 23.* citati dicunt, & per Jura ibidem allegata probant, ea quæ de Jure prohibita sunt, pro impossibilibus reputari, etsi Papa aut Princeps in eis possit dispensare, adeoque illa simpliciter, & absque dispensatione, vel absque dispensationis conditione, quæ contractum ad licitum tempus referat, facere semper illicitum sit, & consequenter pro impossibili habeatur, tamen per hoc neutiquam probant, quod ipsa conditio, *si Papa dispensaverit*, illicita, aut de Jure prohibita, consequenter impossibilis sit. Et declaratur exemplo: quia Jure prohibitum est, die Veneris comedere carnes, id de jure etiam pro impossibili habetur, etiamsi Papa in hoc dispensare valeat: Hinc illicitum erit sine dispensatione comedere carnes: item illicitus, simul & invalidus erit actus aut contractus Sponsaliorum verb. gr. Matrimonii sub hac conditione: *contraham tecum, si die Veneris mecum comederis carnes*, initus, quia hæc conditio impossibilis & inhonesta est; utpote quæ absque dispensatione licita fieri non potest. Tamen illicita vel impossibilis non erit conditio, nec actus ab ea initus, *comedam die Veneris carnes, si Papa dispensaverit.*

30 Pariter quamvis de Jure prohibitum, & consequenter impossibile sit, contrahere cum consanguineo in *tertio gradu*, etsi Papa in hoc dispensare valeat? cum omnis actus aut contractus sub hac conditione utpote impossibilis factus nullus sit, v. g. *Dono tibi mille, si cum consanguinea tua contrahas Matrimonium*, etsi Papa in hoc dispensare valeat: tamen nec Jure prohibitum nec impossibile erit contrahere cum consanguinea sub conditione, *si Papa dispensaverit*; quia hæc conditio honesta & possibilis est, hoc ipso, quod licite & valide adimplere queat.

31 Et per hoc patet ad fundamentum Adversariorum utpote qui decepti videntur in illo, quod confundant conditionem de Jure prohibitam, consequenter impossibilem, etsi Papa in ea dispensare valeat, cum ipsa actuali conditione, *si Papa aut Princeps dispensaverit.* Unde nec quidpiam pro eis probant Jura ab eisdem allegata, utpote quæ præcise probat, quod conditio, quæ de Jure prohibita est, impossibilis sit, & consequenter actus sub ea conditione facti irriti existant, tamen minime probant, nullusque textus allegari potest quod Conditio, *si Princeps, aut Papa dispensaverit*, impossibilis sit, vel actus alias a Jure prohibitus sub ea tamen conditione, nempe *si Papa, aut Princeps dispensaverit*, invalidus aut illicitus existat. Quinimo extant exempla & casus, quod actus & contractus alias prohibiti a Jure, sub conditione, *si Papa aut Princeps dispensaverit*, liciti sint, & purificata conditione valeant, uti patet ex dictis *n. 27.*

32 Limitatur solummodo Conclusio & doctrina hactenus allata in casu, in quo saltem licite dispensare non potest Papa, uti v. g. foret, si penitus nulla subesset dispensandi causa, quia, cum etiam Pontifex sine justa causa in Jure communi dispensare licite non valeat per dicta *cit. Lib. I. Tit. II. §. 18* utique conditio, *si Papa dispensaverit*, de Jure prohibita, consequenter impossibilis foret in casu, quo licite dispensare nequit. Dicitur autem in hac Limitatione *solammodo*, quia non placet limitatio, quam faciunt nonnulli in casu, quo *non solet* dispensare, vel in quo nonnisi difficillime dispensat Papa; quia sive soleat sive non, dummodo licite ac valide in aliquo casu dispensare possit, jam erit conditio honesta & possibilis, *si Papa dispensaverit*, hoc ipso, quod licite & valide impleri valeat.

33 Ad Decisiones a Diana, & aliis allatas respondetur, extat plures etiam Decisiones contrarias pro nostra Conclusione facientes, quarum plures allegat Castro Palao *de Sponsal. disp. 1. pun. 6. n. 10.* ac novissime Gobat *tr. 10. de Sponsal. num. 165.* ubi refert, se compertum habere, in tribus instantiis pronunciatum esse pro Matrimonio, sub conditione; *Si Papa dispensaverit*, etiam in casu, quo probari non poterat, post obtentam dispensationem fuisse adhibitum novum consensum, consequenter cum Rota nonnunquam ipsa rotetur, & legem non faciat, a Conclusione nostra discedendum non est.

34 Resp. II. Quamvis neuter Sponsorum, qui sub conditione, *si Papa dispensaverit*, contraxerunt Sponsalia, aut Matrimonium, teneatur procurare dispensationem, teneatur tamen quivis eorum in sensu diviso vel procurare dispensationem, vel proportionato tempore

pore

pore expectare, donec pars altera, si velit, procuraverit, nisi aliud in contractu conventum fuerit. *Prima pars*, quod neuter teneatur, docetur a Palao *de Sponsal. disp. 1. punct. 16. num.* 12. Navarro *l. 4. consil. de Sponsal. Consil. 2. in prima edit.* Coninck *disp.* 29. *dub. 2. n.* 35. & aliis contra Sanchez *l. 5. dis. 5. n.* 36. & alios, Ratio est; quia, uti supponitur, nullus se obligavit ad procurandam dispensationem, sed tantum ad contrahendum, *si Papa dispensaverit*; ergo ad plus obligari non potest; nam *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, *c. 85. de R. J. in 6.*

35 *Secundam partem*, videlicet, quod saltem exspectare teneatur, donec pars altera dispensationem procuret, si velit, docet Gobat *tr.* 10. *casu 4. n.* 164. patetque inde; quia hoc ipso, quod sub *conditione de futuro* contractum inierit, exspectare proportionato tempore debet; an conditio illa eveniat, nec ne, alias penitus inanis esset omnis contractus sub conditione initus, quod est contra Jus tam Canonicum *h. t.* quam Civile *ff. de Demonst. & condit. &c. cum concord.*

36 Cæterum quamvis velit Sanchez *loc. cit. num.* 37. utrumque Sponsum teneri ad expensas, pro rata quia ut ait, est negotium commune; tamen probabilius videtur, illum solum ad omnes expensas teneri, qui nuptias anhelans, dispensationem procurat; Merito enim pars altera dicere potest: *Causam tuam, & non meam agis; ego enim præcise promisi contrahere tecum, si Papa dispensaverit, dispensationem autem procurare non promisi, nec eam desidero: si tu enim desideras, tuis expensis eam procura.*

37 Dicitur autem notanter in Conclusione, *nisi aliter in contractu conventum fuerit*; Nam quia *contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, *capit.* 85. *de R. J. in 6.* juxta Conventionem specialem specialis erit obligatio.

38 Quæritur VI. Quid Juris de Sponsalibus, vel Matrimonio contractis sub hac conditione, *si te Virginem invenero?* Resp. I. Si hæc conditio ponitur de licita exploratione virginitatis, v. g. per inspectionem honestarum Matronarum juxta *c. causam*, 14 *de probat.* aut per inquisitionem de vita, & fama puellæ, aut alio licito modo, erit *conditio honesta possibilis*, consequenter de eadem sicut de cæteris conditionibus honestis possibilibus discurrendum erit. Sanchez *lib. 1. disp. 16. num.* 7. Navar. *c. 22. n. 66.* Ledesma *de Matr. q. 47. a. 4. dub.* 3. Perez *disp. 16. section.* 10. *numer.* 7. & 8. cum communi aliorum, Ratio patet; qui nihil inhonesti in ea invenitur.

39 Resp. II. Si vero præfata conditio intelligitur de exploratione Virginitatis facienda per copulam, aut inspectionem, quam ipse sponsus peragere vult, vel alium illicitum modum, turpis est, consequenter de ea discurrendum, prout de aliis turpibus conditionibus §. *seqq.* discurremus. DD. citati, cum communi aliorum. Ratio patet, quia talis conditio invitat ad peccandum, ergo jam hoc ipso turpis est.

§. II.

De conditionibus impossibilibus, ac inhonestis aut turpibus appositis Matrimoniali, Sponsalibus, aut aliis Contractibus.

S U M M A R I U M.

40 *Si Matrimonio adjicitur turpis Conditio de futuro substantiæ Matrimonii non contraria, valet Matrimonium, & conditio habetur pro non adjecta: secus si repugnans substantiæ Matrimonii.*

41 *Ponitur, & solvitur objectio ex Jure. Et num. seq. usque ad num. 45. Omnes reliqui Contractus sua conditione impossibili, sunt nulli. Ibid. & num. seq.*

43 *Matrimonium est causa favorabilis, & pro ea in dubio judicandum.*

44 *Quando Matrimonium sub conditione impossibili ac turpi de futuro nullum sit?*

45 *Turpis conditio de præterito vel præsenti attenditur, & non habetur pro non adjecta.*

46 *Bene tamen conditio ex natura impossibilis de præterito aut præsenti. Et n. seq.*

48 *Doctrina practica de quibusdam Matrimoniis sub conditione turpi aut impossibili initis in specie, usque ad n. 51.*

Matrimonia hæreticorum pleraque nulla: & quare? Ibid. Matrimonia quot, & quæ? Ibid.

51 *Omnes contractus sub conditione impossibili ex natura aut facto initi, sunt nulli.*

52 *Etiam sponsalia.*

53 *Solvitur objectio.*

54 *Et confirmatur ulterius Conclusio de Sponsalibus. Et n. seqq.*

56 *Matrimonium & ultimæ voluntates per oppositionem Conditionis impossibilis non vitiantur.*

57 *Turpis conditio de futuro repugnans substantiæ Matrimonii apposita Sponsalibus, illa annullat.*

58 *Secus est, si substantiæ Matrimonii non repugnat.*

59 *Solvitur instantia.*

60 *Turpis Conditio de præsenti aut præterito apposita Sponsalibus, quid faciat;*

61 *Modus, causa, & Demonstratio quid? & numer. seq.*

Matrimonium, vel Sponsalia sub Causa, aut Demonstratione etiamsi sit falsa, inita valent. Ibid.

63 *Quid Juris de Sponsalibus aut Matrimonio sub Modo?*

64 *Modus etiam substantiæ Matrimonii repugnans, non vitiat illud.*

Quæritur I. Quid Juris de Matrimonio sub *Conditione impossibili* aut *turpi*, sive *inhonesta* contracto? 40 Resp. I. Si adjicitur Matrimonio *turpis* aut *impossibilis conditio de futuro*, quæ repugnat substantiæ Matrimonii, vitiatur, & ipso Jure nullum est Matrimonium: Si vero aliæ adjiciantur *Conditiones turpes*, aut *impossibiles*, substantiæ tamen Matrimonii non repugnantes, validum est Matrimonium, & Conditiones pro non adjectis habentur. Communis ac certa, textu claro *c. fin. h. t.* ibi: *Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur; puta, alter dicat alteri: Contraho tecum, si generationem prolis evites; vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditiorem: aut si pro quæstu adulterandum te tradas &c. Matrimonialis Contractus, quantumcunque sit favorabilis, caret effectu, Licet aliæ Conditiones appositæ, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.*

Objicies. Consensus contrahentium est de substantia Matrimonii per dicta supra *arg. l. Nuptias 3. ff. de reg. jur.* sed in tali Matrimonio deest consensus saltem contrahentis sub *conditio* impossibili ex natura, utpote qui non voluit se obligare nisi sub *conditione impossibili* apposita, quam quia evenire non posse bene scivit, censendus est, quod nullatenus se obligare, aut contrahere intenderit. *arg. §. Si impossibilis 11. Instit. de Inutil. stip.* ibi: *Si impossibilis conditione obligationibus adjiciatur, nihil patet stipulatio, & l. Non solum 31. ff. de oblig. & act.* ibi: *Non solum stipulationes impossibili conditioni applicatæ nullius momenti sunt, sed etiam cæteri quoque contractus, veluti emptiones, locationes, impossibili conditione interposita æque sunt nullius momenti: quia in ea re, quæ ex duorum pluriumve consensu agitur, omnium voluntas spectatur, quorum dubia in hujusmodi actus talis cogitatio est, ut nihil agi existimetur apposita ea conditione, quam sciant esse impossibilem.* 41

In solvenda hac gravissima instantia, & explicatione *cit. c. fin. h. t.* multum laborant & variant DD. Optima videtur interpretatio ac responsio eorum, qui dicunt dispositionem dicti *c. fin. §. fin. h. t.* tantum habere locum in casu, quo dubium est de intentione & animo contrahentis sub *conditione impossibili* aut *turpi*, an nempe serio talem conditionem adjecerit, nolens alias contrahere, an vero jocose tantum: stante enim tali dubio præsumit Ecclesia ita contrahentem vere & absolute voluisse contrahere, & conditionem jocose tantum adjecisse, hoc ipso, quod sciverit, talem conditio- 42

ditionem vel ex natura, vel de Jure impossibilem adimpletu esse.

43 Ratio hujus interpretationis ac constitutionis *cit. c. fin. h. t.* est: Tum quia in dubio semper pro valore Matrimonii judicandum est *c. fin. de Sentent. & re judic.* ad evitanda gravissima scandala, & animarum pericula, quæ sequerentur ex dissolutione Matrimonii forsan valide contracti, præsertim si dein aliis nuberent separati *arg. c. licet 47. in fine, de Test. & Attest.* ubi propterea dicitur: *Tolerabilius est aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quam conjunctos legitime contra statuta Domini separare.* Tum quia Matrimonium est causa favorabilis sicut Testamentum, *c. Directæ 39. in fine, de Appel. & cit. c. fin. de Sent. & re judicat.* ergo sicut ob hanc causam in Testamento *conditiones possibiles* habentur pro non adjectis, *arg. l. obtinuit. & l. Multa ff. de condit. & Demonst.* ita habendæ erunt in Matrimonio.

44 Quod si vero ex circumstantiis constaret, aut appareret, *conditionem impossibilem* vel *turpem*, serio adjectam fuisse, consequenter sine animo contrahendi, nisi sub illa conditione, quæ impleri vel de facto, vel de Jure non potest, Matrimonium utique nullum foret, Sanchez *lib. 5. disp. 3. num. 16.* Vvagnereck *in c. Si conditiones h. t.* Pirhing. *h. t. n. 18.* Engel *eod. n. 12. & 13.* quia tunc Ecclesiæ præsumptio cederet veritati, *arg. l. continuus 137. §. 2. in fine ff. de V. O.* & ibi Glossa *verf. Nullus.*

45 Resp. II. Si Matrimonio apponitur *inhonesta*, aut *turpis conditio de præsenti vel præterito* non habetur pro non adjecta, sed omnino attenditur, ita ut Matrimonium statim valeat, si conditio illa subsistat; irritum autem & nullum sit, si non subsistat. Covarruvias *de Matrim. par. 2. c. 3. §. 2. n. 2.* Alexander de Nevo *in c. de illis 3. h. t. n. 16.* & alii, per ea, quæ supra *n. 5.* dicta sunt. Accedit, quod *turpis conditio de præsenti, aut præterito* non invitet ad peccandum, sicut de *futuro* uti *loc. cit.* bene advertit Covarruvias.

Nec obstat *c. fin. h. t.* turpes conditiones pro non adjectis reputans, uti patet ex textu supra *n. 40.* adducto, Nam contra est, quod *cit. c. fin.* loquatur de Conditionibus proprie dictis, hoc ipso, quod verba Legum & Canonum in propria significatione accipere, & intelligere oporteat, *arg. c. inter 2. de Translat. Episc.* & *l. non aliter 69. ff. de leg. 3.* Conditio autem de præsenti aut præterito, proprie conditio non est, *l. institutio 10. ff. de condit. & Demonst.* cujus textum vide supra *n. 5.*

46 Num autem *conditio* ex natura, aut facto *impossibilis de præsenti vel præterito* habeatur pro adjecta, variant DD. Pontius siquidem *lib. 3. c. 4.* cum Sylvestro *verf. Matrimonium 3. qu. 5. in fine* affirmant, per fundamenta præcedentis Conclusionis; Covarruvias vero *loc. cit.* Sanchez *lib. 5. disp. 4. n. 3.* & alii melius negant, & volunt talem conditionem semper haberi pro non adjecta, consequenter Matrimonium initum semper esse validum, idque probant ex eo, quod Matrimonium non minus sit favorabile quam Testamentum, *c. Directe, de Appellat.* sed in Testamento ob favorem ejusdem etiam talis conditio habetur pro non adjecta, *argum. leg. Mævin 45. ff. de Hæreditat. institut.* ergo etiam in Matrimonio.

47 Nec currit paritas cum *conditione turpi*, hæc enim rejicitur a Jure, & habetur pro non adjecta, quia allicit ad peccandum; quæ merito, cum in *turpi conditione de præsenti aut præterito* non militet, bene dicitur, quod hæc in Jure inter rejectas non comprehendatur. *Conditio* autem ex natura *impossibilis* rejicitur, quæ est omnino impossibilis, quod æque militat in *conditione de præsenti, aut præterito*, ac *futuro*: æque enim *impossibilis conditio est* si dico: *contraham tecum, si cœlum digito tetigi*, ac *si cœlum digito tanges*. Econtra non æque ad peccatum invitat, si dico; *contraho tecum, si hunc jam occidisti*, ac si dico *si hunc occides.*

48 Infertur I. Pro Praxi, Matrimonia sequenti modo contracta esse nulla: *contraham tecum, si generationem prolis evitabis*, v. g. seminando extra vas, aut procurando sterilitatem, vel abortum: Item *contraho tecum ad certos annos, ut hac vel illa circumstantia eveniente aut non eveniente possim iterum discedere, aut alteri nubere*, prout multis locis faciunt hæretici, utpote qui cum hac expressa, eisque prælecta conditione contrahunt, ut una pars discedere, & alteri pro libitu nubere queat, si compars adulterium committit, vel a secta hæretica ad fidem Catholicam se convertit. Ratio est; quia hæ conditiones omnes repugnant Matrimonii substantiæ, consequenter vitiant aut irritant Matrimonium per dicta *num. 40. Prima* namque conditio hic allegata est contra *bonum prolis. Secunda* contra *bonum fidei*, seu mutuæ fidelitatis vi conjugii debitæ. *Tertia* est contra *bonum Sacramenti* individuam societatem exigens, in quibus tribus substantialia bona Matrimonii consistunt, *can. Omne 10. caus. 27. q. 2.*

49 Infertur II. Matrimonia sequenti modo contracta illico esse valida: *contraho tecum, si hunc occides, aut illud furtum committas*, vel *si fidem hæreticam accipies*, vel *si cœlum digito tangas*, vel *si ex aqua vinum efficias*, &c. Quia sunt conditiones *inhonestæ*, vel impossibiles substantiæ Matrimonii non repugnantes, consequenter pro non adjectis habentur, nisi ex conjecturis constet, ita promittentem non habere animum contrahendi sub hac conditione per dicta supra *n. 40. & 44.*

50 Infertur III. Matrimonia sub sequentibus conditionibus contracta dependere quoad valorem ab existentia conditionibus; v. g. *contraho tecum, si es hæretica*, vel *si hunc occidisti*, vel *si illum rem furata es*, vel *si Rebellibus ad scripta jam es*; quia sunt *conditiones turpes de præsenti*, vel *præterito*, quæ pro adjectis attenduntur per dicta *n. 45.* Econtra statim validum esse Matrimonium sequens: *contraho tecum, si de facto cœlum digito tangis*, vel *si cogitationes cordis mei agnoscis*, per dicta *n. 26.*

51 Quæritur II. Quid Juris de Sponsalibus & aliis Contractibus sub *Conditione impossibili, aut turpi & inhonesta* initis? Resp. I. Contractus, consequenter etiam Sponsalia, solo excepto Matrimonio, & ultimis voluntatibus per appositionem *conditionis ex natura aut facto impossibilis* vitiantur, & sunt ipso Jure nulli. Conclusio plures habet partes, quarum *primam* de contractibus in genere tenente omnes textu expresso *l. Non solum ff. de Oblig. & Act.* cujus textum vide supra n. 41. ubi etiam ratio additur, quia nempe hoc ipso, quod quis contractui *impossibilem conditionem* apponat, censetur nullum habere animum contrahendi.

52 Intellige tamen Conclusionem de *conditione impossibili affirmativa*, v. g. *si cœlum ascenderis*: nam *si negativa* apponitur, v. g. *Si cœlum non ascenderis*. Contractus pure initus censetur, adeoque valet, textu claro *l. Impossibilis 7. de V. O.* Ratio est; quia, cum ejus contraria sit impossibilis, ejus negativa erit necessaria, vero & præsens, quæ statim inest, *arg. l. in illa ff. de V. O.*

53 *Secunda pars* de Sponsalibus docetur a Salmanticensibus & Ledesma *de matr. q. 43. a. 5.* Perez *disp. 12. sect. 3. n. 3.* & aliis contra Sanchez *lib. 5. disp. 17. nu. 2.* & communissima aliorum, quamvis Sanchez fateatur, nostram sententiam solidiori niti fundamento. Probatur. De Jure *conditio impossibilis* apposita vitiat omnes contractus per dicta *num. præced.* ergo etiam Sponsalia. Tum quia *Legis verba generalia generaliter sunt intelligenda*; *c. Quia circa de Privileg.* Tum quia *exceptio unius firmat regulam in contrarium*, *arg. cap. in iis, quæ ff. de Legib.* Solum autem excipiatur Matrimonium *cap. fin. h. t.* & ultimæ voluntates, per Jura infra *n. 56.* citanda; ergo hæc exceptio probat quod Sponsalia a Lege communi non sint excepta, consequenter juxta eam vitientur, & sint nulla per *conditionem impossibilem* appositam, sicut cæteri contractus, *cit. leg. Non solum ff. de Obbligat. & Act.*

54 Objicies cum Adversariis illud Tritum, Sponsalia sunt initium & via ad Matrimonium; ergo quod de hoc in Jure est dispositum, censetur etiam dispositum de Sponsalibus, *arg. l. Oratio 16. ff. de Sponsal.* consequenter, cum *cap. fin. h. tit.* de Matrimonio disponatur, quod *Conditio impossibilis* ei adjecta illud non vitiet, sed habeatur pro non adjecta, idem dicendum erit de Sponsalibus. Hoc est principale, & unicum Adversariorum fundamentum, quod tamen facile solvitur. Respondetur enim illud commune dictum: *Disposita de Matrimonio censentur etiam disposita de Sponsalibus*, locum non habere, quando de Matrimonio disponi-

tur

tur ex speciali ratione, quæ non militat in Sponsalibus, Guttierez *de jurament. par. 1. cap. 51. a num. 9.* & ipse Sanchez *lib. 5. disp. 12. nu. 3.* Cum communi, prout contingit in præsenti, siquidem *c. fin. h. t. Conditiones impossibiles* Matrimonio appositas pro non adjectis statuit ob specialem favorem Matrimonii, & ad gravissima incommoda ac pericula animarum vitanda, quæ ex dissolutione Matrimonii forsan invalidi sequerentur, juxta dicta *n. 42.* Qui favor & ratio specialis, cum non inveniatur in Sponsalibus dictam dispositionem *c. fin. h. t.* de Matrimonio factam, ad Sponsalia extendere non debemus.

54 Confirmatur a simili in Matrimonio *Clandestino*, de quo licet extet dispositio Concilii Tridentini *Sess. 24. de reform. Matrim. cap. 1.* quod sit invalidum, tamen juxta communem & certam etiam Adversariorum sententiam, dicta Concilii Tridentini dispositio non extenditur ad Sponsalia, quia videlicet ratio illa specialis, quam Concilium pro Matrimonio habuit, non militat in Matrimonio per dicta *Tit. 1. n. 12.*

55 Confirmatur ulterius: *quæ a Jure communi exorbitant nequaquam ad consequentiam sunt trahenda. c. Quæ 28. de reg. jur. in 6.* atqui dispositio *c. fin. h. t. Conditiones impossibiles* in Matrimonio pro non adjectis habens, a Jure communi exorbitat, cum juxta hoc, quin & naturale Jus Contractus sub *Conditione impossibili* sit nullus, *arg. cit. l. Non solum ff. de Obligat. & Act.* ergo ulterius extendi non debet.

56 *Tertia* tandem *pars*, quod Matrimonium, & ultimæ Voluntates per Conditionem impossibilem non vitientur, sed hæc habeatur pro non adjecta, caret controversia. Et quidem de Matrimonio jam dictum est ex *c. fin. h. t.* De ultimis Voluntatibus autem constat ex *§. Impossibilis. Instit. de Hæred. instit.* ibi: *Impossibilis conditio in institutionibus, & legatis, nec non in fidei commissis & libertatibus pro non scripta habetur* cum Concordantiis, & jam dictum est supra.

57 Resp. II. Si Sponsalibus adjiciatur *turpis Conditio* de futuro repugnans substantiæ Matrimonii, vitiantur, & nulla sunt. Doctor Seraphicus *in 4. dist. 28. q. 3. num. 13.* D. Thomas *ibid. dist. 27. q. 2. a. 1.* cum communi aliorum *arg. c. fin. h. t.* licet enim de solo Matrimonio loquatur, tamen quia ratio dispositionis de his Conditionibus etiam in Sponsalibus urget, ad hæc quoque extendi debet, *arg. l. Oratio 16. de sponsal.* Quænam autem sint Conditiones repugnantes substantiæ Matrimonii, vide supra *n. 48.*

58 Resp. III. Si Sponsalibus adjicitur *turpis*, aut *inhonesta Conditio de futuro* substantiæ Matrimonii non repugnans, v. g. *Ducam te, si meum fornicaris*, vel *si fidem catholicam derelinques*, vel *si illud furtum facies*, vel *si hunc occidas &c.* non habetur pro non adjecta, sed attenditur, ita ut licite ante impletam talem conditionem Sponsalia non obligent, tamen postquam impleta est talis Conditio, Sponsalia valent, & obligant æque ac si *honesta Conditio de futuro* adjecta, ac impleta esset, Pontius *l. 2. de Matrim. q. 10. sect. 5.* Palao *de Sponsal. disp. 1. punct. 16. n. 4.* Ledesma *de Matr. q. 47. a. 5. ad finem* Perez *de Matr. dis. 12. sect. 3. n. 4.* ubi citat communem contra Sanchez *lib. 5. disp. 17. n. 2.* qui pro se citat concordem omnium, Ratio est; quia reliqui Contractus sub *turpi Conditione de futuro*, adimpleta conditione, ut diximus, valent & obligant, ut fatentur omnes, *arg. L. 11. § 1. ff. Qui potiores pignor.* ergo etiam Sponsalia, utpote specialiter non excepta.

59 Nec obstat *c. fin. h. t.* ubi Conditiones Matrimonio oppositæ habentur pro non adjectis. Resp. enim illam specialem de Matrimonio factam dispositionem Juris non extendi ad Sponsalia, per dicta supra *numer. 53. & seqq.*

60 Resp. IV. Si Sponsalibus adjicitur *turpis Conditio de præsenti aut præterito* eundem effectum habet, quem in Matrimonio, juxta dicta supra *n. 45.* ob eadem rationia, & Juris fundamenta.

61 Quæritur III. Quid Juris de Sponsalibus & Matrimonio *sub modo? sub Causa?* & *cum Demonstratione*. Agunt DD. plerumque hic etiam de his, quia Conditionibus valde affines sunt. Quid autem sit *Modus*, *Causa*, & *Demonstratio*, & quomodo contractus, vel actus aliqui fieri possint *sub modo*, vel *sub Causa*; *cum Demonstratione* habes Lib. 3. Tit. 26. à n. 656. ubi vide ne superflua fiat repetitio. Hoc præsupposito. Resp. I. Sponsalia, & Matrimonium, aliique Contractus celebrati sub *Causa*, vel cum *Demonstratione*, sive possibili sive impossibili, sive turpi, sive honesta, sive substantiæ Matrimonii contraria sive non, nec suspendunt, nec vitiant contractum, etsi contingat error, nisi hic versetur circa personam. v. g. si quis ita dicit: *contraho*, vel *contraham tecum*, *quia es dives*, vel *quia es nobilis*, vel *quia es virgo*, vel *quia es virtuosa*, vel *quia es omnipotens*, vel *quia es hæretica*, vel *quia generationem prolis evitabis*, vel *quia mecum fornicata es &c.* (quæ sunt meræ causæ) vel, *quæ es talis, virgo, dives, &c.* (quæ est *Demonstratio*) valent Sponsalia, & Matrimonium, etsi talis dives, aut virgo, aut nobilis &c. non esset. Sanchez *lib. 5. disp. 10. n. 2.* Palao *de sponsal. disp. 2 pun. 11. §. 5. n. 2.* Pirhing. *h. t. n. 29.* Engel *h. t. n. 20.* cum communi aliorum. Ratio est; quia *causæ & Demonstrationes etiam* falsæ non obsunt contractui, nec vitiant illum, sed habentur pro non adjectis, *arg. l. Falsa 13. & l. cum tale 72. §. 6. de condit. & Demonst.* juncto *§. Longe 31. Instit. de Legat.*

Nec refert, etsi quis non contraxisset, si errorem sci- 62
visset; qui error circa qualitatem non vitiat Sponsalia aut Matrimonium per dicta *Tit. 1. n. 345.* bene tamen circa personam, juxta dicta *ibid. arg. l. Quoties 9. ff. de Hæred. Instit.* ubi ratio additur illis verbis: *Quoniam voluntate deficitur.*

Resp. III. *Modus* sive possibilis, sive impossibilis, sive 63
turpis, sive honestus Sponsalia aut Matrimonium aliosque Contractus nec suspendit, nec vitiat, sed, si *Modus* turpis aut impossibilis est, habetur pro non adjecto: si vero possibilis & honestus est, parit obligationem exequendi id, quod per *Modum* oneris fuit adjectum: v. g. si quis dicit: *Contraho*, vel *Contraham tecum*, *ut digito cælum tangas*, vel *ut me adjuves ad illum occidendum*, aut *illud furandum &c.* valet Matrimonium, aut Sponsalia, & conditio habetur pro non adjecta, nec parit ullam obligationem illam adimplendi: si quis vero ita dicat, *Contraho*, vel *contraham tecum ita tamen*, *ut illos pupillos educes*, *tantam dotem afferas*, *mecum ad illum locum pergas &c.* valet quidem statim actus, ita tamen, ut alter obligatus maneat ad *Modum*, seu onus adjectum exequendum, Sanchez *lib. 5. disp. 19.* Pirhing. *h. t. n. 31.* Sylvester *vers. Matrimonium. 3. q. 12.* cum communi aliorum, quod hi modi non suspendant contractum. Ratio est; quia in actu sub *Modo* consensus non præstatur a *Modo*, sicut fit in *conditione*, sed illum præcedit, in quo differt a *Conditione*. Nam natura *Modi* est, ut non suspendat actum, *l. cum ab eo 41. ff. de contrah. Empt.*

Quod autem *Modus* turpis aut impossibilis non vitiet actum, sed habeatur pro non adjecto, patet cum ex dictis supra de hujusmodi conditionibus, tum ex dicendis, infra *n. seqq.* & amplius docet Molina *de J. & J. disp. 208. n. 11.* quod vero *Modus* honestus sui obligationem pariat, clare patet ex *l. 1. C. de Donat. sub. modo.*

Resp. IV. Non vitiantur, sed valent Sponsalia, & 64
Matrimonium etiam sub *Modo* substantiæ Matrimonii contrario contracta, Palao *de sponsal. disp. 2. punct. 11. §. 5. n. 3.* Ledesma *cit. q. 47. a. 5. dub. 3.* Perez *disp. 16. sect. 15. nu. 14.* contra Sanchez *loc. cit. n. 5.* Pirhing. *loc. cit. num. 30.* Ratio est; quia universaliter loquendo, nullus *Modus* suspendit actum nec consensus dependenter a *Modo* præstatur, sed jam perfectum supponit, eique adveniat *cit. l. cum ab eo ff. de contrah. empt.* at si valide jam est contractus, per talem non amplius vitiari potest: ergo.

Nec objicies cum Sanchez *loc. cit. c. fin. h. t.* ubi expresse habetur, quod Conditiones substantiæ Matrimonii contrariæ vitient illud. Resp. enim, quod, cum illud *c. fin. h. t.* expresse loquatur de solis *Conditionibus*, ad *Modos* extendi non queat, ne *Modus* & *Conditio* confundantur.

TITULUS VI.

Qui Clerici, vel Voventes Matrimonium contrahere possunt.

SUMMARIUM.

1 *Ratio continuationis.*
2 *Ordines Sacri dirimunt Matrimonium contrahendum.*
3 *Non item Ordines Minores.*
4 *Etiam Græci in Majoribus constituti non possunt Matrimonium contrahere, bene tamen illo antea contracto uti possunt.*
5 *Pueri ante usum rationis ordinati possunt postea nubere.*
6 *Quod aliqui etiam de Ordinatis ante pubertatem volunt.*
7 *Contrarium tamen probabilius est.*
8 *Vi Ordinati non tenentur ad continentiam, sed possunt nubere.*
9 *Sicut etiam gravi metu incusso Ordinati.*
10 *Confirmatur.*
11 *Solvitur instantia. Et n. seq.*
Coacta voluntas est voluntas: *quando verificetur Ibid.*
13 *Infantes vel vi, aut metu ordinati, si postea tacite vel expresse votum ratificant, tenentur ad castitatem, si sciunt, votum prius fuisse nullum.*
Ratificatio actus nullius non fit, si ignoratur actum fuise nullum. Ibid.
14 *Ordines Sacri Matrimonium prius contractum non dirimunt.*
15 *Contrahendum dirimunt solo Jure Ecclesiastico. Et duobus n. seqq.*
16 *Papa dispensare potest, ut existentes in Majoribus etiam Sacerdotes & Episcopis nubant.*
17 *Voti solemnitas a sola Ecclesia provenit.*
18 *Clerici beneficiati sive in Majoribus, sive in Minoribus constituti, si nubunt ipso facto privantur beneficio.*
19 *In Majoribus constituti insuper incurrunt excommunicationem, & irregularitatem.*
20 *Conjugati, vel Desponsati quando nubere possint. Remissive.*
21 *Omne & solum votum solemne dirimit Matrimonium,*
22 *Sunt tantum duo vota solemnia, illud nempe, quod Ordini est annexum, & professio Religiosa.*
23 *Professio Religiosa non tantum contrahendum. sed etiam jam contractum nondum consumatum Matrimonium dirimit.*
24 *Votum simplex castitatis, intrandi religionem, aut suscipiendi Ordines non dirimit, sed tantum impedit Matrimonium.*
25 *Stante Voto castitatis nubens non potest petere debitum, bene tamen reddere,*
26 *De Votis simplicibus emissis post Sponsalia. Remissive.*

Absoluta materia de Sponsalibus, & Matrimonio pure & conditionate initiis explicatisque nonnullis impedimentis presertim *publice honestatis*, ac *clandestinatis* pergit Compilator ad reliqua Impedimenta Matrimonii examinanda, & quidem in præsenti Titulo de duobus *dirimentibus* agit Ordine nempe Sacro, & Voto castitatis solemni, ac *impediente*, Voto nempe simplici.

2 Quæritur I. An quando? respectu quorum, & quo modo Matrimonium dirimat Ordo: Resp. I. Quod Ordines Sacri sint impedimentum *dirimens* Matrimonium contrahendum, & consequente, quod Clerici in Ordinibus Sacris constituti Matrimonium nec licite nec valide contrahere possint, certum est ac de fide. Omnes. Patetque ex Concilio Trid. *Sess. 24. de Sacramento Matrim. can. 9.* ibi: *Si quis dixerit, Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel Voto &c. Anathema sit.* Concordant *can. Presbyter. 8. dist.* 37. ibi: *Presbyteri. Diaconis, & Subdiaconis &c.* item *can. Presbyt.* 16. *dist.* 28. *c. 1. de Clericis conjug. c. 1. & 2. h. t.* & alibi passim. Rationem sanctissimarum harum Ecclesiæ Legum Clericos reddentium inhabiles, vide *Lib. 3. T. 3. de Clericis conjug. a n. 3.*

Dicitur autem notanter in Conclusione *Ordines sacri*; 3
quia Ordines Minores nec impediunt, nec dirimunt Matrimonium, ut jam diximus *Lib. 3. Tit. 3. n. 1.* quamvis Clerici in Minoribus constituti Beneficium perdant, si nubant, *ibid. n. 9.* diximus.

Nec obstat mors Græcorum, qui etiam in Majoribus 4
constituti uxores habent. Respondentur enim, quod Græci, quoque in Majoribus constituti nec valide, nec licite Matrimonium inire queant; quamvis eodem antea contracto postea in Majoribus constituti, licet uti potuerint, prout post Azorium *part. 1. lib. 13. cap. 22. q. 5.* ex ipso Græcorum usu ac moribus probat Sanchez *lib. 7. disp. 28. num. 3. arg. c. cum olim de Clericis conjug. cap. Si quis eorum dist.* 31. cum concordantiis; prout etiam iam diximus *cit. lib. 3. Tit. n. 8.* ut proin tota differentia inter Clericos Latinos & Grecos consistat in hoc, quod Clerici Græci post contractum Matrimonium possint suscipere Ordines Sacros, & in his constituti cum uxore, quam prius duxerant, conjugaliter vivere, quod tamen non possunt. Clerici Latini, exceptis certis casibus, de quibus vide *Lib. III. Tit. XXXII. de Convers. conjugat.*

Limitatur tamen Conclusio I. In pueris carentibus 5
usu rationis, quamvis enim hi valide ordinari valeant, *arg. c. un. de Clerico per saltum*, tamen non tenentur ad continentiam, sed possunt valide ac licite Matrimonium contrahere, nisi ad usum rationis venientes Ordinationem, & votum expresse vel tacite ratificent, libere exercendo v. g. actum aliquem Ordini suscepto proprium, Abbas *in cit. c. un. de Clerico per saltum n. 3.* & ibi Jo: Andreas *nu. 5.* Barbosa *nu. 7.* Sanchez. *lib. 7. disp. 30. nu. 5.* cum communi. Ratio est; quia hi non sunt inhabiles ad Matrimonium ratione Ordinis Sacri, utpote quod stare potest cum illo per Jura *n. praeced.* allegat pro Græcis. Nec ratione Voti annexi; cum ex defectu liberi consensus illud non teneantur.

Præcedentem Limitationem aliqui extendunt etiam 6
ad Ordinatos post usum rationis ante pubertatem anno v. g. decimo, aut duodecimo, Sanchez *loc. cit. n. 8.* Abbas, & Joan: Andreas *loc. cit.* Barbosa *de Offic. & potest Episc. alleg. 15. n. 4. arg. c. Ad nostram de Regul.* ubi votum Professionis ante annos pubertatis emissum, declaratur irritum, & Concil. Trid. *sess. 25. cap. 15. de regul.* ubi eidem votum ante annos 16. completos dicitur nullum, quod dicendum existimant de Voto Ordinibus annexo; cum & ipsum sit solemne *c. un. de Voto in 6.* ibi: *Votum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem Ordinis sacri.*

Palao econtra *de Sacramento Ordinis disp. un. pun. 27.* 7
num. 17. Bonacina *de Matrim. q. 3. pun. 9. n.* 16. Coninck. *disp.* 20 *dub. 14. num.* 136. & alii cum Glossa *in can. Pueri caus. 1. q. 1. vers. ad sacros.* probabilius docent, tales ad votum teneri, & ad Matrimonium esse inhabiles. Ratio est; quia Iure naturali ad valide vovendum sufficit usus rationis; & Jure positivo nullibi irritatur tale votum: ergo.

Nec in contrarium probat Iura *num. 6.* Allegata: Tum quia de Professione Religiosa specialis adest dispositio Juris: Tum quia non est paritas inter Professionem Religiosam, & Ordinem sacrum, cum illa longe sit difficilior isto, & proterea ad illam valide emittendam Jura majorem ætatem merito exigant. Et certe, si Adversari paritatem horum votum manutene-

re velint, concedere contra seipsos debent, quod etiam ille non teneatur ad continentiam, sed nubere adhuc possit, qui post pubertatem anno decimo quinto ordinatus fuit; cum hujus professio Religiosa jure novo sit nulla utpote ante annum 16. edita, *Concil. Trid. loc. cit.*

8 Limitatur Conclusio n. 4. data. II. in iis, qui contra propriam voluntatem vi ordinantur. Ita Omnes teste. Sanchez. *lib. 7. disp. 29. n. 1.* Ratio patet; quia, cum tales invalide ordinentur, nec characterem accipient textu claro *c. Maiores 3. §. Item quaeritur de Baptismo*, utique horum Ordo non parit impedimentum: nam *non Entis non sunt qualitates, nec effectus.*

9 Limitatur III. In illis, qui gravi metu injuste incusso Ordines Majores quasi coacti susceperunt, Sanchez *lib. 7. disp. 29. num. 5.* Barbosa *de Offic. & Potest. Episc. alleg. 15. nu. 5* Zoesius *de His, quae vi, metusque causa n. 7.* Pirhing. *h. t. n. 2.* & alii satis communiter cum Glossa *in c. Maiores § fin. de Baptismo vers. conditionaliter* contra Palao *de Sacram. Ordin. disp. unic. punct. 17.* & Pontium *lib. 7. cap. 26 num. 4* & plures alios. Ratio est, quia impedimentum Ordinis tantum consurgit ratione voti Ordinibus Majoribus annexi per dicenda infra *num. 15.* Atqui votum non valet nec obligat in iis, qui gravi metu injuste incusso ordinantur, cum universaliter nullum votum etiam expressum, nedum tacitum, ex gravi metu injuste incusso valeat, prout jam diximus *Lib. 1. Tit. XL. num. 58. arg. c. 1. & c. cum. dilectus 6. de His quae vi metusque causa;* quia oportet, ut liberum sint arbitrium in vovendo *c. Licet 6. de voto*, siquidem *voluntarium sibi militem eligit Christus, can. Non est causa 15. q. 1.*

10 Confirmatur; In iis, quae gravi metu fiunt, Jus universaliter ita statuit; quod illa, quae ope Judicis ordinarii facile reparari, ac per dissolutionem in pristinum statum restitui non possunt, pro nullis ac irritis ipso facto habeat, prout patet in Matrimonio *c. Veniens de Sponsal. & Matrim.* Item in solemni Professione, *c. 1. de His quae vi, metusque causa.* Item in Sponsalibus per dicta *Lib. 1. Tit. XL. n. 47.* Atqui continentia Ordini sacro annexa, si semel est valida; ope Judicis ordinarii tolli non amplius potest: ergo.

11 Dices cum Adversariis: ipse Ordo ex gravi timore susceptus valet juxta omnes: ergo etiam votum ei annexum; Nam *Accessorium naturam sequi convenit principalis, c. Accessorium 41. de Reg. Jur. in 6.* praesertim cum *coacta voluntas sit voluntas, can. Merito caus. 15. q. 1.* & sufficiat ad alios contractus per dicta *Lib. I. Tit. XL. n. 30.* ergo etiam ad votum. Accedit Concilium Toletanum VIII. metu Ordinatos a Matrimonio arcens, nisi in voto dispensationem obtineant. Resp. concesso *Ant.* distinguendo *Conseq.* Accessorium semper sequitur naturam principalis in iis, quae essentialiter, seu secundum necessariam consequentiam ac invisibiliter sunt annexa, conceditur; in iis, quae separari possunt, negatur. Hinc licet Ordo infanti collatus valeat, non valet tamen votum ei annexum.

12 Ad *can. Merito* conceditur quidem, quod *voluntas coacta sit voluntas*, sed negatur, quod sit sufficiens ad votum; licet enim sufficiat ad actus & contractus illos; qui ope & sententia Judicis rescindi possunt, ac debent, tamen insufficiens est ad illos actus, qui semel validi de Iure amplius rescindi nequeunt per dicta.

13 Ad Concilium Toletanum dico, illud loqui de tali, qui gravi metu Ordinatus, Ordinationem & votum postea expresse, vel tacite, excercendo v. g. libere actum Ordini proprium, ratificavit; hoc enim si facit metu gravi ordinatus, utique ad continentiam tenetur, & ad Matrimonium inhabilis est, prout cum Sanchez *loc. cit num. 9.* DD. communiter admittunt; nisi id ex errore faciat, putans se prius jam esse adstrictum ad continentiam, tunc namque non censetur ratificare continentiam annexam eo quod nunquam fiat ratificatio actus irriti & nullius, dum ignoratum eum esse nullum, prout cum aliis bene docet Sanchez. *lib. 1. disp. 16. numer. 7* cum nil volitum, quin praecognitum, & error tollat consensum, *arg. l. Si per errorem ff. de Jurisdict. omn. Judic.* ex quo sequitur; eum, qui ante usum rationis, vel post hunc vi, aut metu gravi fuit ordinatus, posse adhuc nubere, etiamsi per plures annos jam fuerit Sacerdos, si ignoravit, votum continentiae Ordini annexum fuisse nullum.

Resp. II. Licet Ordo sacer sit impedimentum *dirimens* respectu Matrimonii postea contrahendi juxta dicta *n. 2.* tamen, non dirimit Matrimonium prius jam contractum. Ita hodie unanimiter docent juxta claram dispositionem Joannis XXII. in Extravag. *Antiquae, de voto*, ubi antiquorum Doctorum controversiae finem imponens, ita statuit: *Quod, licet votum solemnizatum per sacri susceptionem Ordinis, quoatum ad impediendum Matrimonium contrahendum, ac ad dirimendum, si post contractum fuerit, sanctorum statuta canonum sit efficax reputandum: ad solvendum tamen prius contractum, etiamsi per carnis copulam non fuerit consummatum, cum nec Jure Divino, nec per sacros Canones reperiatur hoc statutum, invalidum est censendum.* 14

Resp. III. Ordo sacer non ex natura, nec Jure Divino, sed solo Jure Ecclesiastico dirimit Matrimonium contrahendum, quatenus nempe Ecclesia sacro aliquo Ordine initiatos, inhabiles reddit ad contrahendum Matrimonium, idque ob annexum solemne votum castitatis, S. Th. 2. 2. q. 88. a. 11. Sanch. *lib. 7. disp. 28 n. 1.* Pirhing. *h. t. n. 6.* Covarruvias *de Matrim part. 2. c. 6. § 2. n. 2.* Bosco *de Imped. Matrim. sect. 4. concl. 3.* cum communi aliorum. *Prima pars*, quod Ordo ex natura non dirimat, patet, quia stare potest cum Matrimonio, prout patet in Ecclesia Graeca, imo etiam Latina, casu, quo infans valide ordinatus postea Matrimonium contrahit, vel adulterante uxore Maritus Ordines valide suscipit, prout potest juxta d. *Lib. 3. Tit. 30. numer. 34.* 15

Altera pars, quod Jure Divino non dirimat. Ratio est: Tum quia allegari non potest: Tum quia in Jure Divino Papa dispensare nequit per dicta *l. 1. T. 3. n. 455.* Cum initiatis autem Sacro aliquo etiam Sacerdotali, imo Episcopali Ordine, Papa potest dispensare, & saepe jam dispensavit, v. g. cum Caesare Borgia, qui prius erat Cardinalis Diaconus, cum Ramiro Arragonum Rege, prius Episcopo, cum Nicolao Justiniano, prius Religioso Sacerdote, & pluribus aliis, inter quos recentissimum exemplum est in Illustriss. D. Francisco Leopoldo Comite Slabata Canonico Passaviensi Subdiacono, cum quo Alexander VIII. 1690. 14. Januarii ad conservationem Familiae dispensavit ad contrahendum Matrimonium. 16

Manet ergo *Tertia pars*, quod solo Jure Ecclesiastico dirimat; quod ipsum aperte indicat Concilium Trid. *Sess. 24. de Sacram. Matrim. can. 6.* (textum habes supra *n. 2.*) ubi Impedimentum hoc *dirimens* expresse adscribitur *legi Ecclesiasticae*, & voto non quidem simplici, utpote quod non dirimit, *arg. c. Consuluit. 4. & c. Rursus 6. h. t.* sed solemnizato: voti autem solemnitas, ejusque vis dirimendi a Jure duntaxat Ecclesiastico provenit *capit. Unico § Nos attendentes de Voto in 6.* ibi: *Voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiae est inventa* ergo. 17

Quaeritur II. Quas poenas incurrat, si Clericus Matrimonium contrahat? Item, quodnam conjugatus Laicus, vel post Sponsalia licite suscipere valeat Ordines? Resp. I. Clericus tam in Majoribus, quam in Minoribus Ordinibus constitutus Beneficium habens, perdit illud, si Matrimonium contrahit. Patet ex dictis *Lib. 5. tit. 3. de Clericis conjugatis.* 18

Resp. II. Si Clericus in Majoribus constitutus contrahere attentat, praeter nullitatem Matrimonii, Excommunicationem & Irregularitatem ipso facto incurrit, *cap. 2. h. t. & Clem. un. de Consanguin. & affin.* ibi: *Clericos in sacris Ordinibus constitutos Matrimonium contrahentes &c. excommunicationis sententiae ipso facto subjacere decernimus*; a qua tamen post poenitentiam absolvere eum potest Episcopus, *cit. Clem. un. de Consanguin. & Affin.* & *c. 1. & 4. h. t.* ibi: *Post longam poenitentiam, & vitam laudabilem continentes* (dimissa jam uxore valida juxta *c. 5. h. t.*) *Officio suo restitui poterunt, & ex indulgentia sui Episcopi, eius executionem habere.* 19

Resp. III. Quandonam autem licite, & valide Ordines suscipere valeant, vide *Lib. 3. tit. 31. de convers. conjugat. n. 26. & 33.* Quid Juris autem, si post Sponsalia 20

salis Ordines suscipere velit, vide supra *Tit. 1. de sponf. a n. 228.*

21 Quæritur III. An? & quale *Votum?* ac quomodo dirimat, vel impediat Matrimonium? Resp. I. Omne & solum Votum solemne per susceptionem Ordinis, vel professionem Religiosam emissum, dirimit Matrimonium contrahendum, Omnes. Et quidem de Voto solemni per susceptionem Ordinis tacite emisso jam patet ex *proced. quæst.* De Professione autem Religiosa aperte constat ex c. *Meminimus 3. & fin. h. t.* ubi Summarium sic habet: *Votum solemne impedit, & dirimit Matrimonium postea contractum* juncto Concilio Tridentino *sess. 24. de Sacramento Ordinis*, cujus texum vide supra *n. 2.*

22 Porro vota solemnia plura & alia non sunt quam duo, Ordinis videlicet sacri, & Professionis Religiosæ, textu expresso c. un. de Voto in 6. ibi: *Præsentis declarandum duximus oraculo sanctionis illud solum votum debere dici solemne quantum ad post contractum Matrimonium dirimendum, quod solemnisatum fuerit per susceptionem Sacri Ordinis, aut per Professionem expressam vel tacitam factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis.*

23 Resp. II. votum solemne Professionis Religiosæ non solummodo Matrimonium contrahendum, sed etiam jam contractum ratum, non tamen carnali copula consumatum dirimit. Omnes, textu expresso *c. 2. & c. Ex par. 14. h. t.* est quæ definitum a Concil. Trid. *sess. 24. de Matrim. can. 6. ibi: Si quis dixerit, Matrimonium ratum non consumatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.* In quo differte, Voto solemni Ordinis sacri; utpote quod nullatenus Matrimonium jam contractum, sed tantum contrahendum dirimit, juxta d. *n. 14. arg. Extravag. antiqua, Joannis XXII. de Voto.*

Quantum autem tempus, & quomodo concedatur cuivis conjugi ad resistendum, aut contradicendum consumationi Matrimonii, *lib. 3. Tit. 32. de convers. Conjug.* ubi plura ad propositum.

Resp. III. vota simplicia castitatis etiam perpetuæ, intrandi Religionem, suscipiendi sacros Ordines nullatenus dirimunt Matrimonium, quamvis illud impediant, si ante Sponsalia emittantur. Rursus communiter ac certa textu expresso *cit. cap. un. de Voto in 6.* ubi post quam Papa de Votis solemnibus egit, ita subjungit: *Reliqua vero vota, etsi quandoque Matrimonium impediant contrahendum, non tamen rescindere possint jam contractum.* Concordat *c. Consuluit. 4. h. t,* ibi: *Simplex votum Matrimonium impedit contrahendum, & non dirimit jam contractum*, quod idem habetur *c. Rursus 6. eod.* 24

Cur autem Votum solum solemne, & non simplex *Castitatis* dirimat Matrimonium; cum tamen simplex votum apud Deum non minus obliget quam solemne, *cit. c. Rursus 6. h. t.* dictum est *Lib. 3. Tit. 3. n. 5.*

Illud tamen notandum, quod licet Vota simplicia non dirimant, sed tantum impediant Matrimonium, nihilominus Votum simplex *Castitatis* etiam post contractum Matrimonium adhuc valeat, & ex parte obliget voventem, ita ut, licet reddere possit debitum conjugale conjugi id petenti, petere tamen, aut non petitus sua sponte præstare illud nequeat, nisi cum eo dispensetur, ut habet communis Theologorum & Canonistarum *arg. c. Quando de Jurejur. c. Quidam & c. Placet de Convers. Conjug.* de quo amplius videre potes apud Sanchez *lib. 9. disput. 33. & 34.* 25

Quis autem dispensare possit, ut talis etiam petere possit debitum conjugale, dicetur infra in Appendice.

Cæterum notanter dicitur in Conclusione n. *præc.* posita, *Si ante Sponsalia emittantur*; quia an, & quando impediant, & quem effectum habeant, si post Sponsalia iam contracta emittuntur; item utrum emitti valeant, vide *Tit. 1. a. n. 233.* 26

TITULUS VII.

De eo; qui duxit in uxorem, quam polluit per adulterium.

SUMMARIUM.

1 *Ratio Continuationis*
2 *Solum adulterium cum altero non causat impedimentum criminis*
3 *Bene vero, si cum eo concurrat contractus.*
4 *Vel saltem promissio Matrimonii.*
5 *Aut sine promissione machinatio in mortem conjugis innocentis.*
6 *Nec refert, an adulterium præcedat, vel subsequatur contractum aut promissionem Matrimonii.*
7 *Ut impedimentum Criminis oriatur, præter prædicta requiritur.*
8 *Ulterius II. Ut Matrimonium sit validum.*
9 *III. Ut tam adulterium, quam ejus promissio facta sint vivente uxore.*
10 *Et quidem eadem.*
11 *IV. Ut uterque adulterans sciat, alterum esse conjugatum.*
12 *V. Ut adulterium sit perfectum.*
13 *Et secundum aliquos, ut etiam vir seminet intra vas mulieris: contrarium tamen probabilius.*
14 *Per lascivos tactus tamen non contrahitur impedimentum criminis.*
15 *VI. Ut si fiat promissio Matrimonii, sit seria.*
16 *Et acceptata.*
17 *Non requiritur tamen ut sit mutua.*
18 *Solum homicidium conjugis non causat Impedimentum.*
19 *Sed quando concurrit adulterium.*
20 *Vel quando uterque machinatur in mortem conjugis.*
21 *Ut machinatio concurrens cum adulterio causet impedimentum Criminis requiritur I. Ut alteruter sit causa moralis aut physica mortis.*
22 *II. Ut mors ex tali machinatione revera sequatur*
23 *III. Ut machinatio fiat animo contrahendi Matrimonium.*
24 *Ad quod tamen sola sufficit intentio interna, etsi non manifestata exterius.*
Actus internos quando possit, & soleat præcipere Ecclesia. Ibid.
25 *Conditiones requisitæ ad criminis impedimentum sine adulterio contrahendum.*
26 *Impedimentum criminis contrahunt etiam illi, qui ignorant impedimentum.*
27 *Pœna Legis incurritur a transgressoribus pœnæ, etsi pœnam appositam ignorent.*

Post impedimenta *Ordinis, & Voti*, pergit Compilator Canonum ad alia Impedimenta, & quidem in præsenti Titulo ad impedimentum *Criminis* per adulterium, vel homicidium conjugum, commissum. Quamvis enim Rubrica hujus Tituli de solo *Crimine adulterii* sonare videatur, tamen etiam de *Homicidio* seu *machinatione in mortem* conjugis intelligi debet quia de eodem etiam *in h. c.* agitur. Est namque duplex crimen inducens impedimentum *dirimens* Matrimonii: *Adulterium* videlicet, & *Homicidium*, seu *Machinatio in mortem conjugis*, non quidem qualecunque, sed certis qualitatibus & conditionibus affectum; uti patebit ex sequentibus. 1

Quæritur I. Quodnam, & inter quos Adulterium constituat *dirimens* impedimentum Criminis? Item quæ conditiones requiratur ad illud? Resp. I. Solum Adulterium non est *dirimens* Impedimentum inter 2

adulterium & adulteram, sed tunc solum, quod cum eo concurrit contractus, saltem attentatus Matrimonii, vel ejusdem contraendi promissio; vel machinatio in mortem conjugis innocentis. Communis ac certa ob clara Jura. *Prima pars*, quod solum Adulterium non constituat impedimentum *dirimens*, patet ex *c. Significasti, 6 h. t.* ubi ad quæstionem, an valeat Matrimonium viri cum illa, cum qua prius viventes adhuc sua uxore adulterium commisit? Respondit Papa: *Quod nisi alter eorum in mortem uxoris defunctæ fuerit machinatus, vel ea vivente, sibi fidem dederit, de Matrimonio contrahendo, legitimum judices Matrimonium supradictum.*

3 *Secunda pars*, quod sit impedimentum, si cum adulterio concurrat Matrimonii contractus de præsenti, patet ex *c. 1. cap. Veniens 3. c. fin. & c. Cum habet h. t.* ubi Summarium ita sonat: *Qui vivente uxore legitima cum secunda contrahit adultera, etiam prima mortua, separabitur a secunda; etiamsi longo tempore ei coabitavit, & filios ex ea susceperit:* ut proin inter tales Matrimonium vivente alia legitima uxore contractum, non tantum sit nullum, sed etiam impedimentum, quod valide amplius non possint contrahere.

4 *Tertia pars*, quod adulterium constituat etiam impedimentum, si accedat saltem promissio de Matrimonio post mortem conjugis contraendo cum parte adultera, textus expressus est *cit. c. Significasti, 6. h. t.* ibi: *Nisi alter eorum, ea vivente sibi dederit fidem de Matrimonio contrahendo, & c. Veniens, ac fin. eod.* ibi: *Si quis uxore vivente fide data promisit aliam se ducturum &c. tolerari non debet, si aliam adulterio polluisset.*

5 *Quarta pars* tandem, quod adulterium Impedimentum generet, si cum eo concurrat Machinatio in mortem conjugis, etiam sine promissione Matrimonii, constat ex *c. 1 h. t.* ibi: *Vel quæ machinata est in mortem uxoris c. Super hoc 3. eod* ibi: *Respondemus, quod si adulter est in mortem uxoris aliquid machinatus, sive fidem dederit, sive non, quod ea defuncta hanc esset ducturus, secundum Canones ab ejus consortio prohibetur, & hæc prohibitio perpetuo est servanda*, &c. *Significasti, 6. eod.* ibi: *Nisi alter eorum in mortem uxoris defunctæ fuerit machinatus.*

6 Procedit Conclusio quoad posteriores partes, sive adulterium præcedat, sive sequatur Matrimonium, aut promissionem ejusdem in adultera, prout teste Sanchez *lib. 7. disp. 79. n 3.* docent universi *arg. c. fin. h t.* ibi: *Si prius, sive postea eam adulterio polluisset*. Procedit insuper: etiamsi vir & legitima uxor quoad Thorum per divortium separati vivant, textu expresso *c. Ex litterarum, 4. h. t.* Item etsi nunquam cohabitarint, ipsumque Matrimonium tantum ratum, & numquam adhuc consummatum fuerit, *arg. c. Significavit 2. h. t.* & ibi Abbas *n. 1.*

7 Resp. II. Plures requiruntur conditiones ad hoc, ut ex adulterio consurgat dirimens impedimentum Criminis. Patet inductione. Nam I requiritur, ut cum adulterio concurrat vel contractus, vel promissio Matrimonii cum adultera parte, vel machinatio in mortem conjugis per dicta.

8 II. Requiritur, ut Matrimonium cum primo conjuge sit validum; si enim hoc ex aliqua ratione invalidum esset, hoc ipso alteruter conjugum tertiam personam carnaliter cognoscens adulterium non committeret, & consequenter impedimentum cum illa tertia persona non contraheret, *arg. c. significavit, h. t.* & ibi. Barbosa *n. 1.* Jo. Andreas *n. 4.* Sanchez *lib. 7. disp. 79. n. 30.* cum communi aliorum.

9 III. Requiritur, ut tam adulterium, quam promissio Matrimoni, vel attentatio ejus facta sit vivente adhuc adulteri, vel adulteræ legitimo conjuge. Omnes per clara Jura hactenus allegata, ubi semper dicitur; *si vivente uxore*, ut proin impedimentum non oriatur, si quis vivente legitima uxore cum aliqua adulterium committit, & post mortem uxoris, eidem Matrimonium promitit, aut econtra.

10 Imo secundum Bosco *de Impedim. Matrim. sect. 8. concl. 6.* Sanchez *loc. cit. n. 6.* & alios ab eo citatos requiritur ut adulterium & promissio Matrimonii fiant durante eodem conjugio, consequenter Impedimentum non oriatur, si vivente una uxore quis cum Bertha v. g. adulterium committit, & post mortem uxoris aliam, & non Bertam duxit, vivente tamen secunda hac uxore Berthæ Matrimonium promittit. Ratio est; quia Canones & Textus *h. t.* hactenus allegati de eodem conjuge vivente loqui videntur.

11 IV. Requiritur, ut uterque adulterans sciat, alterum esse conjugatum. Omnes, textu expresso *c. 1. h. t.* ibi; *Quia tamen mulier erat nescia, quod ille aliam haberet uxorem viventem, & c. penult. h. t.* Ratio est; quia tunc ex parte ignorantis non adest verum adulterium, *arg. l. pen. ff. ad Leg. Jul. de Adult.* Imo non tantum potest inter tales postea consistere Matrimonium, sed insuper tenetur verus adulter post mortem conjugis suæ illam ducere, quam ignorantem vivente uxore cognovit, si eidem etiam tunc Matrimonium promisit, vel etiam de præsenti cum illa contraxit textu expresso *cit. c. 1. & penult. h. t.* ubi etiam ratio additur *Quia dignum non est, ut prædictus vir, qui scienter contra Canones venerat, lucrum de suo dolo reportet*. Parti tamen ignoranti liberum manet, num velit parti scienter adulteræ nubere, nec ne *cit. c. fin. h. t.* ibi: *Nisi mulier quæ fuit ignorans divortium petat*,

12 V. Requiritur perfectum, & consummatum adulterium, nec sufficit copula solum attentata, Sanchez *loc. cit. n. 2.* Barbosa *in c. fin h. t. num. 4.* & ibi Abbas *n. 6.* Joan. Andreas *nu. 4.* cum Glosa *verf. Cognovit*. Ratio est. Tum quia non obest conatus, ubi injuria non habuit effectum *arg. c. fin. de Sponsal.* Tum quia versamur in pœnalibus, quæ restringere potius oportet, quam ampliare, *c. Odia 15. de reg. in 6*

13 Addunt aliqui (quos sequendos etiam non diximus in Teologgia nostra morali *T. 12. disp. 16. num. 95*) necesse quoque esse, ut vir etiam seminet intra vas, verum spectando legis intentionem seu rationem (*quæ est anima legis*) & juris fundamenta probabilias videtur, id non requiri, quia Jura plura non requirunt, quam verum ac perfectum adulterium, quale revera in utroque est, si vir vas fœminæ penetrat, et si omnino non seminet, vel adventum seminis advertens virilia extrahat, & extra vas seminet. Accedit, quod alias per iniquam illam seminis frustrationem facile elidi possent SS. Canones *criminis* impedimentum statuentes, & adulteri liberius peccarent, utpore carentes periculo impregnationis, confusionis, & pœnæ.

Nec obstat, quod ad contrahendam Affinitatem requiratur, ut saltem vir seminet, per dicenda infra *Tit. 14. de consang. & affinit. n. 37.* quia impedimentum *Affinitatis* inductum est principaliter ob unitatem carnis, quæ non nisi ex perfecta copula ad generationem sufficiente causatur; juxta dicenda *cit. Tit 14 n. 37. & seq* ac propterea etiam absque omni delicto contrahitur. Secus est de *criminis* impedimento, quod præcise in odium & pœnam delicti, & ad illud evitandum ab Ecclesia est statutum, quod delictum longe majus, ac etiam frequentius est, si penetrato jam vase seminatur extra vas, vel saltem haud minus, si omnino non seminat vir, consequenter a pœna immerito eximitur.

14 Illud verum est, quod, si vir solos lascivos actus exerceat, & absque immissione virilium in muliebria solam pollutionem extra vas committat, impedimentum non consurgat, quia in hoc casu proprium ac perfectum adulterium non est,

15 VI. Requiritur, ut si promissio fit, sit vera ac seria, atque ab altera parte acceptata. Quod debeat esse seria, & non sufficiat ficta, docet Bosco *de Impedim. Matrim. sect. 8. Concl. 3. num. 66.* Perez *disp. 33. sect. 4 a. 2.* Henriquez *lib. 12. de Matrim. cap 14. num. 3. &* alii contra Sanchez *lib. 7. disp. 79. n. 10.* Ratio est: tum quia ficta promissio non est promissio. Tum quia pœnalia restringenda potius sunt, quam extendenda, *c. In pœnis. de R. J. in 6.* Confirmatur a simili in ficte rebaptizante, aut proferente hæresin, utpote pœnas Juris non incurrente.

16 Quod autem debeat promissio esse acceptata, conveniunt DD & ratio est, quia promissio non acceptata est nuda pollicitatio nullam pariens obbligationem, *l. Ab sentt ff. de Pollicit.* Ernotat cum Bosco *loc. cit. concl. 4. num 128.* partem tacentem hic non censeri acceptare; quia acceptatio est in ejus præjudicium, utpote causans

fans impedimentum: ubi autem taciturnitas eſt in damnum tacentis, tacens conſentire non cenſetur, ut alibi diximus, *arg. c. Qui tacet de R. J. in 6.*

17 Aliqui requirunt etiam mutuam promiſſionem, ſed Sanchez *loc. c. num.* 20. Palato *loc. cit. num.* 12. Pontius *lib. 7. cap.* 45. *num.* 2. Boſco *loc. cit. concl.* 4. cum Communi rectius negant, *arg. cap. Significaſti* 6. *h. t.* ubi exprexe dicitur, quod *ſi alter eorum fidem acderit de Matrimonio contrahendo*, quæ verba unius promiſſione verificantur.

18 Quæritur II. Quandonam Machinatio in mortem conjugis, conſtituat impedimentum *Criminis*? Et quid requiratur ad hoc? Reſp. I. Solum homicidium conjugis ab altero conjuge factum, vel Machinatio in mortem ipſius non inducit impedimentum *Criminis*, ſed tunc ſolum, quando vel cum homicidio conjungitur adulterium, vel quando pari conſenſu viri & mulieris committitur homicidium conjugis. Circa *primam partem*, quod ſolum homicidium conjugis ab altero conjuge, etſi cum animo contrahendi cum alia factum non inducat impedimentum, conveniunt DD. quod id nullo Jure reperiatur conſtitutum.

19 *Secunda pars*, quod conſurgat impedimentum, quando concurrit Adulterium conjugis, patet ex dictis *n.* 2. ac *ſeqq.* Solum hic addendum, nihil referre, ſive occidens ſit vir ſive fœmina, & ſive occidatur uxor ſive vir, ut cum communi aliorum bene obſervat Sanchez *lib. 7. diſp.* 78. *n.* 8. Abbas *in c.* 1. *h. t. nu.* 3. Sylveſt. *C. Matrimonium* 7. *q.* 6. *d.* 8. 1. contra paucos alios, *arg. can. Si quis vivente* 5. *cauſ.* 31. *q.* 1. ibi: *Niſi forte vir aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidiſſe notetur*, &c. 1. *Super.* 3. *c.* & *c. Significaſti* 7 *h. t.* ubi impedimentum conſurgere dicitur, ſi mulier machinata eſt in mortem uxoris alterius. Item non refert, ſive Machinatio in mortem ſequatur adulterium, ſive antecedat. Sicut ſupra diximus de Adulterio. Boſco *loc. cit.* Sanchez *lib. 7. diſp.* 78. *n.* 10. quia Jura tantum requirunt adulterium cum machinatione in mortem, quod verificatur, ſive ſequatur, ſive antecedat adulterium. Quæ vero aliæ conditiones requirantur ad talem Machinationem, ut ſit Impedimentum dicetur infra *n.* 21. & *ſeqq.*

20 *Tertia pars*, quod Impedimentum conſurgat, ſi etiam ſine adulterio vir & mulier communi conſilio machinantur in mortem alterutrius conjugis, ſive viri ſive mulieris, conveniunt DD. *arg. c. 1. de Converſione Infid.* ubi dicitur, *quod Saraceni, qui quarundam Chriſtianarum viros, harum* (Chriſtianarum uxorum) *inſidiis, & machinationibus occiderunt eis nubere non poſſint.* Quæ autem aliæ conditiones ad hoc requirantur, & ſufficiant, dicitur infra *n. ſeqq.*

21 Reſp. II. Ad hoc, ut Machinatio in mortem conjugis concurrens cum adulterio cauſet impedimentum *Criminis*, præter conditiones ad adulterium *a num.* 7. requiſitas requiritur I. Ut unus conjugum ſit vera cauſa phyſica aut moralis mortis conjugis innocentis, v. g. præbendo veneum, manus injiciendo, aut mandando, conſulendo, rogando, conducendo, ut occidatur: ſola enim ratihabitio cædis jam factæ, aut approbatio non ſufficit, ut bene docet Sanchez *lib. 7. diſp.* 78. *num.* 6. Herincx *diſp.* 6. *num.* 73. Paolo *de Sponſ. diſp.* 4. *punct.* 13. *num* 4. cum Gloſſa *in can. Si quis* 5. *cauſ.* 31. *q.* 1. *V. Occidiſſe*, *arg. cit. cap. Si quis*, & *c. Significaſti* 6. *h. t.* Ratio eſt; quia ratihabitio non cauſat mortem, ſed jam factum ſupponit. Nec obſtat, quod ratihabitio mandato comparetur, *c. Ratihabitationem de reg. jur. in* 6. ibi: *Ratihabitationem retrotrahi, & mandato comparari non eſt dubium*; quia hoc intelligitur de his, quæ a ſola voluntate ratum habentis dependent, vel in iis, quæ Jure diſponente, pro mandato reputantur. Non requiritur autem, quod uterque concurrat; ſed ſufficit, ſi unus eorum, etiam altero inſcio id faciat; tunc enim ſi adulterium concurrat, jam conſurgit impedimentum, *arg. cit. c. Si quis*, ibi: *Niſi forte vir, aut mulier* & *c. Significaſti*, 6. *h. t.* ibi: *Niſi alter eorum in mortem fuerit machinatus.*

22 II. Requiritur, ut mors ex tali Machinatione realiter & in effectu ſequatur, ut proin Impedimentum non conſurgat, ſi mors non ſequatur, quamtumvis machinati ſint ad illam, vel intenderint. Sanchez *l. 7. diſp.* 28. *n.* 7. cum Gloſſa *in c. Super hoc* 3. *h. t. V. Machinata*, ac fere unanimis aliorum *arg. cit. can. Si quis vivente*, 5. *cauſ.* 31. *q.* 1. ibi: *Niſi occidiſſe notetur.* Nec obſtat quod *c.* 1. *c. Super hoc* 3. *c. ſignificaſti*, 6. *h. t.* de ſola machinatione in mortem fiat mentio. Nam contra eſt: Tum quia verba ſumenda ſunt cum effectu, *arg. c. relatum*, 4. *de Clericis non reſident* præſertim in materia pœnali, *arg. c. hæc autem verba, de pœnit. diſt.* 1. Tum quia in pœnalibus reſtringere potius, quam extendere debemus, *c. odia de reg. jur. in* 6. Inferunt DD. communiter etiam tunc non conſurgere Impedimentum, ſi mors ſequatur quidem, aut non vi machinationis præfatæ, ſed ex incuria, aut imperitia Medici, vel Chirurgi, aut aliunde.

III. Requiritur, ut Machinatio in mortem conjugis ab alterutro fiat eo fine & animo, quod occiſo conjuge innocente, cum alio adultero Matrimonium inire velit, adeoque Impedimentum non ſit, ſi ex alio fine fiat homicidium, v. g. ut liberius libidini quis vacare queat &c. Sanchez *l. 7. diſp.* 78. *num* 13. Guttierez *c.* 105. *num.* 16. Boſco *de Impedim. Matrim. ſect.* 8. *concl.* 5. Pontius *lib.* 7. *c.* 45. *num.* 5. cum communi aliorum, quos ſequitur Rota *in Noviſ. deciſ.* 386. *num.* 28. contra paucos alios apud Sanchez *l. c. arg. cap.* 1. 5. *Ad hoc de converſ. Infidel:* & *can. Si quis* 5. *cauſ.* 31. *q.* 1. ibi: *Occidiſſe notetur, ut conjungeretur*, ut notat ibidem Gloſſa. Ratio deſumitur ex fine hujus Impedimenti, qui fuit, ne unus conjux amore, & cupiditate contrahendi cum alio proprium conjugem occidat, 23

24 Notandum tamen hic, ſufficere ſolam intentionem internam nullo ſigno externo manifeſtatam, ut contra Pontium *l. 7. c.* 45. *nu.* 4. & Perez *diſp* 33 *ſect.* 1 *num.* 7. inſigniter probat Boſco *de Impedim. Matrim. ſect.* 8. *concl.* 5. *n numer.* 193. Ratio eſt; quia, licet alias Eccleſia non præcipiat actus mere internos, tamen hos indirecte ſaltem præcipere poſſit, & ſoleat, quando actus internus eſt de eſſentia actus externi, prout eſt contritio reſpectu confeſſionis Sacramentalis, vel quando actus internus multum confert ad bonum commune, uti conſtat *ex clem.* 1. *de ſtat. Mon.* ubi Excommunicatio fertur in Monachum, qui intentione accuſandi Superiorem ſe confert ad aulam Regiam: quæ intentio utique eſt actus internus. Similiter præcipiuntur actus interni, *Clem. Multorum de Hæret. c. Dolentes, de celebr.* notat ibidem Boſcho poſt Sanchez in Forro externo ſemper præſumi. Machinationem in mortem conjugis factam eſſe animo ineundi cum alia Matrimonium ſi mulier & vir alienus communi ope concurrunt ad mortem conjugis innocentis, vel quando præceſſit adulterium cum altero conjuge.

Reſp. III. Ad hoc ut Machinatio in mortem conjugis ſine adulterio cauſet Impedimentum, requiritur I. Ut tam vir, quam mulier contrahere volentes, moraliter vel phyſice concurrant ad mortem conjugis innocentis, *arg. cit. c. 1. de converſ. Infidel.* in quo differt ab Impedimento proveniente ex Machinatione conjuncta adulterio, juxta dicta *num.* 21. II. Requiritur, ut mors ex eorum Machinatione revera ſequatur. III. Ut fiat intentione; quod dein morte ſecuta velint invicem contrahere Matrimonium, prout in ſecunda & tertia conditione *numer.* 22. & *numer.* 23. poſita diximus per Jura, rationes, & Doctores Ibidem allegatos. 25

Quæritur III An *Criminis* impedimentum etiam tunc conſurgat, quando adulterantes, & machinantes ignorant inde oriri inter eos Impedimentum? Reſp. Affirmative, Gobat *tr.* 9. *num.* 202. Diana *p.* 10. *tit.* 13. *reſolut.* 51. & conſequenter illi omnes, qui univerſaliter docent, impedimentum *dirimens* quodvis irritare Matrimonium, etſi ignoretur, inter quos ſunt Sanchez *lib. 7. diſp.* 40. *n.* 7. Perez *diſp.* 39. *ſect.* 5. *num* 3. Coninck *diſp.* 27. *num.* 13. dicens, hanc doctrinam eſſe certam & veriſſimam, Tannerus *Tom.* 2. *diſp.* 5. *q.* 5. *n.* 113. vocans hanc doctrinam certam & communem. Ratio eſt: tum quia Canones ſtatuentes Impedimenta nullibi requirunt notitiam hujus impedimenti. Tum quia alia impedimenta contrauntur abſque notitia, juxta dicta: ergo etiam hoc: cum non ſit major ratio de hoc, quam de aliis. 26

alsis. Accedit proxis, & consequendo optima Legum interpres *c. Cum dilectus, de consuetud.* Curiæ tam Romanæ, quam aliarum Ecclesiasticarum, qua constat, etiam illos, qui ignorantes Impedimentum *criminis* annexum contraxerunt, indigere dispensatione ad valide contrahendum, de quibus vide etiam Corrandum *Prax. dispensat. Apostol. lib. 8. cap. 9. n. 7.*

27 Objicies: Ignorantia pœnę Ecclesiasticæ excusat a pœna, etsi cœteroquin quis peccet contra Legem, *arg. c. Ut animarum 2. de constit. in 6.* atqui Impedimentum *criminis* statutum est per modum pœnæ in odium delicti, ergo Resp. Negando *Majorem*: quia, qui culpabiliter transgreditur Legem; incurrit etiam ejusdem pœnam, etsi hanc transgressoribus impositam esse ignoret, exceptis Censuris, prout habet communis Doctorum, & amplius dicetur infra.

Nec obstat *c. Ut animarum, 2. de constit. in 6.* quia ibi est quæstio de censura excommunicationis, quæ utique non incurritur sine notitia, hoc ipso, quod requirat contumaciam, quæ sine notitia non datur. Accedit quod dato, non concesso, ignorantia pœnæ excuset a pœna simpliciter lata, tamen non excusat a pœna inhabilitatem inducente, prout est in proposito impedimentum *criminis*. Plura de hoc alibi.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosorum.

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
2 *Lepra nec impedit, nec dirimit Matrimonium.*
3 *Nec solvit quoad vinculum Matrimonium necdum consumatum. Et n. seq.*
5 *Præbet tamen causam solvendi Sponsalia.*
6 *Non item divortium aut negandi debitum conjugale.*
7 *Nisi judicio peritorum sit periculum gravis infectionis.*
Charitas incipit ab Ego. Ibid.
8 *Qui scivit prius, futurum conjugem esse lepra infectum, non potest ob periculum infectionis ei negare debitum.*
9 *Idem, quod de lepra dictum, de aliis infirmitatibus intelligi etiam debet.*
10 *Qui sine periculo infectionis potest cohabitare, tenetur ad id; etsi debitum sine periculo reddere nequeat.*

1 Quandoquidem Leprosi a consortio hominum sperari soleant, Matrimonium autem individuam vitæ societatem exigat, merito occasione impedimentorum agitur etiam de Matrimonio Leprosorum, indagando An inter etiam hos, & quomodo Matrimonium consistere valeat?

2 Quæritur itaque I. An Lepra sit Impedimentum Matrimonii contrahendi, vel contracti? vel saltem præbeat causam dissolvendi Sponsalia. Resp. I. Lepra nec *dirimens*, nec *impediens* est Impedimentum Matrimonii, non tantum, si ambo sint leprosi, sed etiam quando unus tantum Leprosus est? dummodo inveniat, qui ei nubere velit. Communis, ac certa textu expresso *c. Quoniam a. b. t.* ibi: *Leprosi autem si continere noliat, & aliquam, quæ sibi nubere velit, invenerint, liberum est eis ad Matrimonium convolare.*

3 Resp. II. Ob Lepram supervenientem non potest quoad vinculum solvi Matrimonium, sive copula carnali consumatum sit, sive non. Rursus unanimis. Et quidem si Matrimonium jam fuit consumatum, patet ex *c. 1. §. Quoniam b. t.* Ratio est, quia tunc Matrimonium est indissolubile Jure Divino *Matth. 19. v. 6.* Altera pars, quod etiam Matrimonium solummodo ratum, & nondum consumatum, per lepram non dirimatur, constat ex *c. eodem*. Et ratio est; quia sola Professio Religiosa habet virtutem dirimendi Matrimonium ratum, nondum consumatam *c. Veniens. 2. & c. ex publico 7. de Convers. conjug.*

4 Nec obstat *c. fin. b. t.* ubi dicitur, quod superveniente Lepra in uno conjuge, alter ad eam accipiendam cogi non debeat; cum nondum inter eos Matrimonium fuerit consumatum. Resp. enim, ibi per ly *consumatum* non intelligi consumationem per copulam carnalem, sed de consumatione per consensum, quo perficitur, seu consumatur Matrimonium quoad essentiam, *arg. l. nuptias 30. ff. de Reg. jur.* & notant *in cit. c. fin.* Doctores communiter, patetque aperte per contextum, utpote qui non erat de Matrimonio, sed de Sponsalibus, ad quæ perficienda seu executioni mandanda, consequenter ad consumanda per Matrimonium nemo cogi potest, si Lepra superveniat.

Resp. III. Lepra superveniens sufficientem præbet causam solvendi Sponsalia de futuro, Rursus unanimis textu expresso *c. fin. b. t.* & jam dictum est supra. 5

Quæritur II. An Lepra vel alia infirmitas superveniens prębeat causam divortii, & negandi debitum conjugale, ita ut sanus a leproso quoad Thorum & cohabitationem se sperare, & debitum conjugale negare valet? Resp. I. Ordinarie loquendo, ob supervenientem Lepram sanus conjux a leproso nec separari, nec idem debitum conjugale negare potest, nisi judicio Medicorum aut peritorum probabile sit periculum gravis infectionis. Ita expresse statutum habetur *c. 1. & a. b. t.* ibi: *Quoniam nemini licet* (excepta causa fornicationis) *uxorem dimittere; constat, quod sive mulier lepra percussa fuerit, sive alia gravi infirmitate detenta non est a viro propterea separanda vel etiam dimittenda.* Et infra *quod si virum sive uxorem leprosum fieri contingerit, & infirmus a sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli, quod exigitur est solvendum: cui præcepto nulla in hoc casu exceptio invenitur.* 6

Dicitur autem notanter in Conclusione: *nisi judicio Medicorum, aut peritorum probabile sit periculum gravi infectionis.* Hoc enim in casu debitum negare, separationem a thoro & cohabitationem petere omnino posset conjux sanus, si non tanmm ex debito conjugali, sed etiam ex sola cohabitatione prefatum periculum timendum foret, juxta communem DD. ut videre est apud Sanchez *l. 9. disp. 24. num. 17.* Barbosa *in c. 2. b. t.* Navarrum *in Manual. c. 16. num. 25* Engel *b. t.* Pirhing. *b. t. a. 10. arg. c. 1. b. t.* ubi dicitur, *quod, si sani non possint induci, ut conjugaliter cohabitent leprosis conjugibus, cogi non possint*, dummodo uterque altero vivente continentiam servet. Ratio est? quia prudenter presumi non potest, quod vel ipsi contrahentes obligare se intenderint, vel ipsum Matrimonium obliget ad talem usum Matrimonii, qui evidenter vergit ad destructionem proprii individui; presertim cum usus Matrimonii sequatur rectum ordinem naturę, utpote in cujus Officium est institutum: Rectus autem Ordo naturę postulat, aut saltem concedit, ut prius consulatur incolumitati proprii individui, hoc ipso, quod ordinata charitas incipiat ab Ego, *arg. can. Si non licet, 9. caus. a. q. 5. & c. dilecto de Præb.* 7

Hic tamen notandum cum Sanchez *loc. c. num. 21.* Ledesma *loc. c.* Barbosa *loc. cit. num. 4* Bonacina *loc. cit. num. 8.* quod; si Lepra aut alius morbus etiam contagiosus pręcessit Matrimonium, & hoc sanus Sponsus scivit, non possit negare debitum, nec pretendere separationem, etsi adsit periculum similis infectionis. Ratio est, quia per contractum scienter ad hoc se obligavit, & sibi imputare debet, quod talem conjugem acceperit. Accedit, quod, si leprosus conjux scivisset, 8

talem

talem ob Lepram, aut aliam infirmitatem, quam ei fideliter detegit vel non abscondit, sibi negaturum debitum conjugale, forsan cui alio contraxisset, prout poterat, *arg. c. 2. h. t.*

9 Resp. II. Idem; quo de Lepra diximus, etiam de aliis infirmitatibus procedit, videlicet quod ob eam sanus ab infirmo nec quoad Thorum separari, nec idem debitum conjugale negari possit, nisi ex eo probabile exsurgeret periculum infectionis. Sanchez *loc. cit. n.* 18. Bonacina *de Matrim. q.* 4. *pun.* 1. *n.* 8. Ledesma *de Matrim. q.* 64. *a* 1. *dub.* a. Barbosa *loc. c. nu.* 3. cum communi, *arg. c. h. t.* ibi; *vel alia gravi infirmitate detenta*. Idque ob eandem rationem: ubi enim eadem est ratio; eadem est legis dispositio, *l. Ideo ff. de legib.*

Id tamen hic notandum, quod, si solum periculum timendum sit ex debito conjugali, non item ex cohabitatione, ad hanc teneatur sanus, licet debitum reddere non obligetur, quia præter debitum conjugale specialis conjugibus incumbit obligatio ad cohabitandum *a. c. 2. h. t.* cum Concordantiis: consequenter, si nulla causa excusans adest, ad eam tenebitur. Et sane sæpe occuret casus infirmitatis, ob quam licebit negare debitum conjugale, non item cohabitationem, aut thorum. 10

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

SUMMARIUM.

1 *Ratio continuationis.*
2 *Impedimentum Conditionis quid?*
3 *Est Jure naturæ introductum.*
4 *Persona libera si contrahat cum servili, quam servilem esse ignorat, Matrimonium est nullum.*
5 *Dummodo proprie sit servus, aut ancilla.*
6 *Duæ personæ serviles valide ac licite etiam invito Domino contrahunt Matrimonium.*
7 *Solvitur objectio.*
8 *Matrimonium liberæ cum servili cognita ut tali, validum ac licitum est.*
9 *Solvitur instantia.*
10 *Liber contrahens cum libera, quam putat esse servam valide contrahit.*
11 *De liberis servorum, & divortio liberi cum serva. Remissive.*

1 ADductis nonnullis impedimentis Matrimonii pergit Compilator Canonum in præsenti ad aliud, *Conditionis* nempe impedimentum, de quo in præsenti Titulo agitur, simulque statuitur, quid Juris de Conjugio servorum.

2 Quæritur I. Quid sit, & in quo consistat impedimentum *Conditionis*? Item quo Jure sit introductum? Resp. I. Impedimentum *Conditionis* est error circa statum servilem personæ, cui nubit libera persona: & consequenter istud Impedimentum consistit in hoc, quod libera persona ex errore aut ignorantia contrahit cum persona servili, & propterea Matrimonium nullum ac irritum est. Ita in re communi, *a toto tit. præsenti*, patebitque statim ex sequentibus.

3 Resp. II. Impedimentum *Conditionis* non solo Jure humano Ecclesiastico, sed etiam naturali est introductum. Scotus *in* 4. *dist.* 30. *q.* & ibi Magister Sententiarum, Sylvester *V. Matrim.* 6. *q.* 1. & 2. & alii contra Sanchez *lib.* 7. *disp.* 19. *nu.* 16. & communiorem aliorum. Ratio est; quia error *Conditionis* semper supponitur evacuare totum consensum. Hoc ipso enim, quod per Matrimonium fiat permutatio corporum, & mutua traditio pleni Juris, illud in ordine ad usum Matrimonialem, servus autem liberum usum corporis sui non habeat, & propterea dare non possit, merito præsumitur, nolle liberam personam commutare potestatem sui corporis cum potestate corporis servi, utpote quam non habet; uti bene discurrit Doctor subtilis *l. c.* Accedit, quod in toto Jure non reperiatur textus irritans Matrimonium cum Impedimento *Conditionis* contractum, consequenter supponat illud Jure naturæ jam esse irritum defectu nempe consensus, cujus defectu Matrimonium irritum esse Jure naturæ nemo negat. Quod si contendas fieri posse, quod libera persona ignorans Conditionem servilem alterius adhuc habeat consensum contrahendi cum tali persona. Resp. Tunc esse Matrimonium validum, sed negatur, id præsumi posse, aut debere ob rationem supradictam.

4 Quæritur II. Quid Juris de Matrimoniis servorum tam cum liberis, quam inter se contractis? An nempe & quando valida sint & licita? Resp. I. Si servus contrahit cum libera, aut ancilla cum libero ignaro, contrahentem secum esse personam servilem, nullum ac irritum est Matrimonium ob Impedimentum *conditionis*. Unanimis ac certa, textu expresso *cap.* 2. & *fin. h. t.* juncto *can. si quis ingenuus* 4. *cau.* 29. *q.* 2. ibi: *si quis ingenuus homo uxorem ancillam alterius acceperit, & existimat, quod ingenua sit, si ipsa fœmina postea in servitute fuerit detecta, si voluerit, aliam accipiat, si autem ancillam eam scierit, legitimam eam habeat: similiter & mulier ingenua de servo alterius facere debet.*

Procedit autem Conclusio solummodo de Servis, & Ancillis proprie talibus; non item de Servis *Adscriptitiis*, ne de *Originariis*; cum his enim Matrimonia per liberos contracta valida esse, etsi liberæ personæ ignoraverint Conditionem illarum, cum quibus contraxerunt, cum communi aliorum bene docet Abbas *in c. 2. h. t. num.* 5. Sanchez *l.* 7. *disp* 19. *n.* 9. Ratio est. Tum quia verba in propria significatione sunt accipienda, *a l. non aliter ff. de Legatis* 3. ibi: *Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cum manifestum est, aliud sensisse Testatorem cum concord.* Tum quia *Adscriptitiis, & originarius*, re ipsa ad huc sunt liberi, *arg. l. definimus,* 13 *D. de Agric. & Censit.* Quinam vero sint servi proprie dicti, quinam improprie tales, seu *Adscriptitii & Originarii*, & unde veniant. Item qualis natura & obligatio eorum, vide *L.* 1. *tit. XVIII. de Servis non ordinand.* Porro persona quæ inter Masculos dicitur *servus proprius*, inter fæmellas dicitur *Ancilla*, *n. cit. can. si quis ingenus*, 4 *caus.* 25 *q.* a cum Concordantiis. 5

Resp. II. Matrimonium inter duas personas *serviles*, Servum videlicet & Ancillam proprie tales, licitum & validum est, etiamsi contradicente domino sit contractum. Ita cum D. Thoma in 4. *dist.* 36. *q. un. a.* 2. Doctores universi, teste Sanchez *l.* 7 *disp.* 21. *num* 3. ob claram dispositionem Juris *c.* 1. *h. t.* ibi: *Nec inter servos Matrimonia debent nullatenus prohiberi: etsi contradicentibus Dominis & invitis contracta fuerint, nulla ratione propter hoc sunt dissolvenda.* Ratio est; quia Matrimonium Jure naturali ac Divino tum ad propagationem, & conservationem generis humani, tum in remedium concupiscentiæ concessum est, quod Servis suis Dominus auferre non potest. 6

Nec obstat, quod Servi ad Professionem Religiosam invito Domino non admittantur *a. can. si quis servum* 37. & 38. *caus.* 17. *q.* 4. cum Concordantiis. Et etiam prohibitum sit, invito Domino servum ordinare, prout patet ex *Toto tit. de Servis non ordinandis.* Nam contra est, quod non eadem, sed diversa ratio sit inter Matrimonium & Professionem Religiosam, ac sacram Ordinationem; cum enim per hanc utramque homo Deo & Divinis Obsequiis toto vitæ tempore totaliter mancipetur, & propterea a servitiis Domino debitis eximatur & impediatur, injuria fieret Domino, & injustitia committeretur, si invitus suo jure, & obsequiis sibi de- 7

bitis privaretur; quod in Matrimonio minime contingit; quia a Servis & Ancillis etiam Matrimonio conjunctis *debita & consueta servitia non minus debent propriis Dominis exhiberi*, ut expresse decernitur *c. 1. h. t.*

8 Resp. III. Licitum & validum est Matrimonium, quod libera persona cum Servili contrahit, casu quo prius scit, eam esse personam servilem proprie talem. Unanimis ac certa, textu expresso *c. 2. & fin h. t.* juncto *can. si quis liber 2. can. Si quis ingenuus, can. si fœmina 5. can. 20. q. 2.* ibi: *Si fœmina ingenua acceperit servum sciens, quod servus esset, habeat eum*, Ratio est, quia tunc cessat *Error*, & contrahens libera persona non decipitur, censeturque remittere jus suum, consequenter abest impedimentum *conditionis*, &, ut supponitur, quodvis aliud.

9 Nec obstat *l. c. cum ancillis 3. C. de Incestis Nuptis*, ubi Matrimonia Liberorum cum Ancillis reprobantur; quia *ex hujusmodi Contubernio* (uti ibidem rationem apponens ait Imperator) *servi nascuntur*. Nam contra est, quod dicta *l. 3.* correcta sit a Jure Canonico, per Canones *n. preced.* citatos, uti bene advertit Abbas *c. Proposuit, h. t. n. 3.* in materia autem Matrimoniali standum est Juris Canonico, *arg. c. penult. & ult. h. t. de Secundis Nupt.*

10 Resp. IV. Pariter valet Matrimonium, quod Liber contrahit cum Libera, quam ex errore putat servam, vel etiam Servus liberam, quam existimat esse servam, dummodo Libera sciat conditionem Servi. Sanchez *lib. 7. disp. 19. nu. 23.* dicens, Conclusionem esse certissimam, Hostiensis *in c. fin. h. t. n. 2.* cum communi aliorum contra nonnullos. Ratio est; quia Impedimentum conditionis tantum inductum est in casu, quo contrahens ex ignorantia seu errore status, deteriorem faceret conditionem suam, & damnum incurreret irreparabile: quod non contingit, si Liber contrahit cum Libera, quam putat esse Servam; quia exinde non deterioratur ejus conditio: nec, si Servus cum Libera, quam credit esse Ancillam, quia Melioratur ejus conditio: Accedit, quod in dubio & controversia judicandum & sentiendum sit pro valore Matrimonii, *c. Licet ex quadam 47. de Testib. & Attestat.*

Quæritur III. Quid Juris de prolibus natis a parentibus, quorum unus Liber, alter Servus est? Resp. Ad hoc Quæsitum patere *tit. seq.* 11

Quæritur IV. An? & quomodo Liber recedere possit a conjuge *servili*, cum qua ignarus *Conditionis servilis* contraxit? Resp. Ad hoc Quæsitum patere infra *tit. 19. De Divortiis*, ubi universaliter docebimus, an, & quomodo discedere possint aut debeant qui cum Impedimento *dirimente* contraxerunt.

TITULUS X.

De Natis ex libero Ventre.

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis.*
2 *Proles sequitur quoad statum Servitutis & libertatis conditionem Matris.*
3 *Est tamen proles libera, si Mater talis fuit sive tempore conceptionis, sive nativitatis.*
Libertas res inæstimabilis, & omnibus rebus favorabilior est. Ibid.
4 *Quoad Nobilitatem & Dignitatem proles legitime natæ sequuntur conditionem Patris.*
5 *Tandem sequuntur etiam uxores.*
6 *Quæ tamen cuncta limitantur, si alicubi contraria consuetudo;*
7 *Aut specialia Statuta sunt.*
Statutis Ecclesiarum Cathedralium, & consuetudinibus de non admittendis nisi Nobilibus; an & qualis clausula in Brevi Papali censeatur derogatum. Ibid.

1 QUia, ut ex *Tit. præced.* constat, potest Servus licite & valide contrahere Matrimonium cum Libera (si hæc velit), & etiam Liber cum Serva; hinc merito subjungitur præsens Titulus de statu prolium ex tali conjugio procreatarum, præsertim illarum, quæ ex libero ventre, id est, Matre existente libera persona, & patre existente Servo gignuntur, Itaque

2 Quæritur. Cujus conditionis & status reputentur & sint proles, si diversæ conditionis existant parentes, præsertim si pater est Servus, Mater vero libera? Resp. I. Proles quoad ingenuitatem, seu libertatem, & Servitutem sequuntur Matrem, ita, ut si Mater sit Ancilla, proles quoque evadant personæ serviles, etsi pater sit ingenuus, & e contra, si Mater sit ingenua, tales etiam sint proles, etsi pater sit Servus. Ita communis ac certa; quia juxta tritam illam Regulam. *Partus sequitur ventrem*, id est, conditionem Matris suæ, quæ prolem in ventre portat, *arg. Partum, 7. de Rei vendicat.* ibi: *Partum ancillæ Matris sequi conditionem, nec statum patris in hac specie considerari, explorati juris est, C. & prin. Inst. de ingenuis*, ac *l. 1. Nec diutius, 22. C. de Agricol. & censib* junctor. *fin. de Servis non ordinand.* ibi: *Mater sua, cujus conditionem debet imitari*, cum concordantiis. Ratio hujus multiplex allegatur Juristis: Inter quas est, quod Mater, quæ in & extra uterum prolem sanguine & lacte nutrit, plus conferat ad generationem & substantiam prolis, quam pater; consequenter a potiori merito fiat denominatio. Item, quia Legislatores ad id, quod certius est, aspexerunt. De Matre autem prolis semper certius constat, quam de patre, *arg. l. Filium, 6. ff. de His, qui sui vel alieni jur.*

Sufficit tamen ad prolis libertatem, si Mater libera vel ingenua fuit; sive dein tempore conceptionis, sive nativitatis, sive intermedio, textu expresso *l. Et servorum, 5. §. 2. de statu hominum, & princ. Instit. de Ingen.* ibi: *Sufficit autem liberam fuisse Matrem eo tempore, quo nascitur, licet Ancilla conceperit, & e contrario, si libera conceperit, & dein ancilla pareat, placuit eum, qui nascitur, liberum nasci*, idque ob favorem Libertatis: nam *Libertas res inæstimabilis est, l. Libertas, 26. de reg. jur.* & omnibus rebus favorabilior est, *l. Libertas, 122 ff. eod.* 3

Resp. II. Quoad Familiam, Nobilitatem, dignitatem & honorem proles legitime natæ sequuntur conditionem patris, ita, ut si hic sit Nobilis, tales sint etiam proles, etsi Mater si plebeja; econtra si pater sit ignobilis, tales etiam reputentur proles. Est communis *arg. l. Cum legitimæ, 19. ff. de Statu hom.* ibi: *Cum legitimæ nuptiæ factæ sunt, patrem liberi sequuntur* supple quoad honorem & dignitatem, ut Jura Juribus concordentur. Hinc notanter dicitur *in l. Partum 7. C. de Rei vendicat in hac specie*, libertatis nempe, & servitutis, statum patris non considerari: ergo a sensu contrario in aliqua specie, dignitatis videlicet, & honoris, statum patris considerare oportet. 4

Imo in hac specie etiam fœminæ nanciscuntur conditionem viri, textu expresso *l. Fœminæ, 9. ff. de Senat.* ibi: *Fœminæ nuptæ clarissimis personis, clarissimarum personarum appelatione continentur, & l. Mulieres, 13. C. de Dignit.* ibi: *Mulieres honores maritorum erigimus, genere nobilitamus &c. Si autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint, priori dignitate privatæ, posterioris mariti sequuntur conditionem.*

Cæterum utraque tam *nu. 2.* quam *nu. 4.* posita Conclusio limitatur in loco, ubi alia habetur consuetudo, hæc enim in illa materia approbatur, *c. Licet. 3. de Conjug. serv.* & merito, quia, quod partus in hac vel illa specie sequatur patrem vel matrem, est meris Juris humani, 6

mani, contra quod utique consuetudo valet, *c. fin. de consuetud.*

7 Limitatur insuper posterior Conclusio *num. 4.* posita in loco, ubi specialia statuta habentur aut leges, vi quarum in prole requiritur Nobilitas ex utroque parente, qualia statuta vigent in multis Ecclesiis Cathedralibus Germaniæ, vi quorum ad Canonicatum admitti nequit, qui Nobilitatem ex utraque Linea Materna nempe, & paterna per certam seriem probare non potest. Quibus tamen statutis sicut & consuetudini Papa procul dubio derogare potest, & actu derogat quando in collatione Canonicatus illam [illegible] clausulam inserit: *non obstantibus quacunque consuetudine, vel particularibus statutis Ecclesiæ*; nisi consuetudo fuerit immemorialis, vel statuta juramento etiam roborata, aut a Pontifice confirmata: Quamvis & his Papa derogare possit, & actu deroget; si id exprimat, utendo clausula; *non obstante quacunque consuetudine etiam immemorabili, vel statutis Ecclesiæ etiam juramento, vel authoritate Apostolica confirmatis &c.* uti videre est apud Barbosam *de Clausulis, Clausula 84. & 47* diximus amplius *l. 1. T. 2. de Const. a n. 498 & Tit. 4. a n. 238.*

TITULUS XI.

De Cognatione Spirituali.

SUMMARIUM.

1. *Ratio continuationis.*
2 *Cognatio Spiritualis quid? Et unde?*
3 *Et Catechismo non amplius oritur Cognatio Spiritualis.*
4 *Cognatio spiritualis nec naturali, nec Divino:*
5 *Sed solo Ecclesiastico Jure introducta est.*
6 *Cognatio spiritualis olim triplex, fuit, Paternitas nempe, Compaternitas, & Fraternitas. Et duobus n seq.*
9 *Hodie est restricta,*
10 *Et tantum datur inter personas a Concilio Tridentino specificatas tam ex Baptismo.*
11 *Quam ex Confirmatione, & quæ sint hæ personæ?*
12 *Doctrina practica, inter quas personas non versetur Cognatio spiritualis,*
13 *Ex Baptismo invalide collato non oritur Cognatio spiritualis.*
14 *Bene vero ex Baptismo privatim collato.*
15 *Nisi parens in necessitate baptizaret.*
16 *Si unus tantum patrinus, vel unus & una designati, actuali Baptismo assistunt, contrahunt cognationem spiritualem.*
17 *Secus, si Baptismo prius jam collato, solis postea assistunt cæremoniis.*
18 *Quid, si Baptismus iteratur?*
19 *Prohibitum est, plures adhibere Patrinos quam duos, unum nempe, & unam.*
20 *Si plures, quam fuerint designati, teneant infantem, soli designati contrahunt cognationem spiritualem.*
21 *Si vero plures quam duo fuerint designati omnes eam contrahunt.*
22 *Patrini etiam in privato Baptismo contrahunt cognationem spiritualem.*
23 *Etiam per procuratorem tenens infantem contrahit cognationem spiritualem, & non procurator.*
24 *Plures requiruntur conditiones ad hoc, ut Patrinus cum Baptismo, vel Confirmatione Cognationem spiritualem contrahat. De I. & II. Remissive.*
25 *III. Ut sit designatus a parentibus, & habeat intentionem exercendi munus patrini.*
26 *IV. Ut Baptizandum vel Confirmandum per se, vel per alium physice, teneat: & quomodo?*
27 *V. Ut Patrinus in confirmatione sit prius ipse confirmatus.*
28 *VI. In Baptismate autem ut sit ipse baptizatus?*
29 *Obligatio Patrini quæ?*
30 *Parens in Baptismo solemni absque ulla necessitate levans proprium infantem, nullam contrahit cognationem spiritualem.*
31 *Solvuntur dubitantia; Et n. seq.*

1 INter Impedimenta *dirimentia* præcipuum, & valde frequens est *Cognatio*; quæ triplex invenitur, *Spiritualis* nempe, *Legalis*, & *naturalis* seu carnalis. De prima utpote digniore in præsenti, & duabus aliis in subsequentibus agitur Titulis.

Quæritur I. Quid, Et quotuplex sit *Cognatio Spiritualis* in ordine ad dirimendum Matrimonium? & quo Jure introducta? Resp I. *Cognatio Spiritualis* est propinquitas personarum proveniens ex dispensatione Sacramentali Baptismatis, & Confirmationis. Scotus *in 4. dist. 42. q. n. 2* Estque in re communis, *arg. Toto præsenti Titulo.* Adducitur autem causa huius Impedimenti, dispensatio nempe solius *Baptismi*, & *Confirmationis*; *quia ex datione aliorum Sacramentorum Cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ Matrimonium impediat aut dissolvat*, prout his ipsis verbis dicitur *c. fin. hoc titul. in 6.* 2

Dices, etiam ex Catechismo seu instructione Fidei oritur Cognatio Spiritualis & impedimentum saltem *impediens* Matrimonio, textu expresso *c. Contr. de s. h. t. & c. 2. eod. in 6.* ergo *cognationis spiritualis* definitio non est bona, utpote non omni definito conveniens. Resp. Cognationem & Impedimentum ex Catechismo sublatum, & Jus antiquum in hoc correctum fuisse a Concilio Tridentino *Sess. 24. de reform. cap. 2.* prout contra paucos alios advertunt Pontius *lib. 6. c. 11. n. 3.* Sanchez *de Matrim. lib. 7. Disp. 10. n. 10.* ipsique testibus declaravit S. Congregatio, & Motus proprius Pii V. confirmatque ipsa praxis & universalis Ecclesiæ *consuetudo, optima Legum interpres, c. 8. de consuetud.* 3

Resp. II. *cognatio spiritualis*, & consurgens inde Impedimentum *dirimens* non Divino, aut naturali, sed solo jure Ecclesiastico est introductum. Covarruvias *de Matrim. p. 2. c. 6. § 4.* Sanchez *lib 7. disp. 54. nu. 2.* eoque teste Omnes. Et quidem, quod Jure naturali non sit introductum, patet; quia Sacramenta, ex quibus *cognatio spiritualis* oritur, non ex natura, sed ex sola institutione Christi originem habent. Quod autem nec ex Jure Divino proveniat, inde constat; tum quia de hoc nec ex SS. Literis, nec ex traditione Apostolica aliquid habetur: Tum quia si ex Jure Divino esset; Papa in eo nec dispensare, nec illud pro arbitrio immutare valeret per dicta *lib. I. Tit. II. n. 455. arg. can. Inferior. 4. dist. 21. & c. cum inferior. de Major. & Obedient.* Quod tamen factum est per Concilium Tridentinum *Sess. 24. de reform. Matrim. capit. 2.* cujus textum vide infra *num. 18.* 4

Quod vero Jure Ecclesiastico introductum habeatur, patet ex Juribus *n. 2.* citatis, *toto que hoc Titulo, & caus. 30. q 1. & 3.* Ratio autem hujus Ecclesiasticæ Constitutionis est: quia per dispensationem Sacramentorum Baptismi, & Confirmationis fit spiritualis quædam generatio, Baptismus enim dat primam vitam spiritualem, quæ deinde per Confirmationem perficitur, & roboratur, ut cum S. Thom. advertit S. Bonav. *in 4. dist. 42. a. 1. q. 1.* & notatur *can. 1. & seq. caus. 30. q. 1. & 3.* Imo, sicut ex generatione naturali oritur *cognatio naturalis* Matrimonium *dirimens*, hic voluit Ecclesia, ut etiam ex generatione spirituali *cognatio* & parentela oriretur *Spiritualis*, pariter Matrimonium dirimens, idque ex decentia ac reverentia, quam spiritualiter nati debent suis spiritualibus genitoribus; *arg. cit. can. 1. & seqq. cau. 30. q 1.* juncta *l. Si quis alumnum, 26. C. de nupt.* 5

6 Resp.

6 Resp. III. *Cognatio Spiritualis* antiquo Jure triplex fuit: *Paternitas* nempe, *compaternitas, & Fraternitas*. *Paternitas spiritualis* est propinquitas, seu Cognatio spiritualis inter Baptizantem vel Confirmantem, eorumque uxores, & Baptizatum vel Confirmatum, item inter Baptizati, aut Confirmati patrinum ejusque uxorem, & inter ipsum baptizatum, & confirmatum, *arg. can. Ita diligere*, 3. *cau.* 30. *q.* 1. *can. de eo*, 3. *ead. cau. & q. can. ex eo* 4. *cau.* 30. *q.* 1. juncto *c.* 1. *h.t. in* 6.

7 *Compaternitas spiritualis* est Cognatio inter baptizati & confirmati naturales parentes ex una, & inter baptizantem & confirmantem, atque patrinos, eorumque uxores ex altera parte, *cap. Si quis*, 3. *cau.* 30. *q.* 4. juncto *c.* 1. *eod. in* 6.

8 *Confraternitas spiritualis* est Cognatio inter Baptizatum, vel confirmatum ex una, & filios naturales baptizantis, vel confirmantis, atque patrinorum ex altera parte, *can.* 2. & 3. *caus.* 30. *q.* 3. & *c.* 1. 3. & 7. *hoc titul.*

9 Iure autem novo *Trid. sess.* 24 *de Reform. Matr. c.* 2. hæc *Confraternitas spiritualis* omnino sublata est; *Paternitas* autem ac *Compaternitas* certo modo restricta fuit, uti statim patebit ex *seq. n.*

10 Quæritur II. Inter quos hodierno Jure versetur *Cognatio Spiritualis* inducens Impedimentum Matrimonii *dirimens* proveniens ex Baptismo? Resp. I. Ea hodie præcise versatur inter personas a Concil. Trid. specificatas, videlicet primo inter baptizantem, ac etiam patrinum seu levantem ex fonte Baptismali ex una, & baptizatum ex altera parte, tanquam inter parentes, & prolem spiritualem, inter quos proin versans Cognatio, vocatur *Paternitas spiritualis* per Jura *num.* 6. allegata. Secundo versatur inter Baptizantem, ac etiam patrinum ex una, & Baptizati patrem ac matrem tanquam inter compatres, cum, sicut hi sunt parentes naturales, sic isti sunt parentes spirituales prolis baptizatæ. Hinc etiam Cognatio inter eos versans *Compaternitas* est, & dicitur per Jura *num.* 7. citata. Ita hodie certa, & unanimis, patetque tota Conclusio ex Concil. Trid. *cit. sess.* 24. *de Reform. Matrim. cap* 2. ibi: *Volens sancta Synodus incommodo providere &c. statuit, ut unus tantum vir, sive mulier juxta sacrorum Canonum statuta, vel ad summum unus, & una baptizatum de Baptismo suscipiant, inter quos & baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem tantum, spiritualis Cognatio contrahatur*, & infra: *Quod, si alii ultra designatos baptizatum tetigerint. Cognationem spiritualem nullo pacto contrahant: Constitutionibus in contrarium facientibus non obstantibus.* Quæ ultima verba correctionem Juris antiqui aperte indicant, quod implicite fit per dictionem *tantum*, quæ solum expressum includit, & reliqua excludit, *arg. l. qui aliena*, §. *Libertas*, *ff. de negot. gest.* cum Concordantiis.

11 Resp. II. *Cognatio spiritualis* ex Confirmatione consurgens hodie eodem modo, & inter easdem personas, qt in Baptismo oritur, ita ut non nisi inter Confirmantem, ac etiam Patrinum ex una, & inter Confirmatum Confirmative patrem & matrem ex altera parte versetur: ac tanquam Impedimentum Matrimonium dirimat. Caret controversia ob claram dispositionem Concilii Tridentini *l.c.* ubi post textum de Cognatione ex Baptismo *nu. præced.* statim subjungit. *Ea quoque Cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur Confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.* Rationem utriusque hujus conclusionis & constitutionis suæ restrictivæ Concilium *l.c.* præmittit illis verbis: *Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi Matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque huic incommodo providere &c.*

12 Infertur *cognationem spiritualem* hodie non amplius oriri I. Inter virum & uxorem simul levantes infantem ex Baptismo, secus olim *can. fin. cau.* 42. *q.* 4. II. Neque inter baptizatum vel ipsius patrem ex una, & Baptizantis vel levantis uxorem ex alia parte; licet aliter olim *c. Martinus*, 4. *h. t.* III. Neque inter Baptizantem, & levantem, levantisque uxorem. IV. Neque inter baptizatum & confirmatum ex una & filiam baptizantis, confirmantis, aut levantis, vel tenentis ex altera parte, secus olim *cap. fin. h. t.* Ratio horum omnium est; quia inter has personas non statuitur *cognatio spiritualis* Impedimentum inducens a Concilio Tridentino, quod solum hodie in hoc puncto observandum est.

13 Quæritur III. An etiam ex Baptismo invalide, aut privatim, vel in necessitate collato oritur Cognatio Spiritualis? Resp. I. Ex Baptismo ob defectum materiæ, formæ, aut intentionis invalide collato, nulla oritur *cognatio spiritualis* consequenter nullum Impedimentum. Conveniunt in hoc Doctores. Ratio est; quia, cum ex Baptismo nulliter collato, nulla fiat regeneratio spiritualis, nulla quoque consurgit *Paternitas*, vel *Compaternitas*, aut *Filiatio spiritualis*, quia quod nullus est nullum producit effectum, *c. Illud* 8. *de Jurepatronat.* Nec *præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum*, juxta *c.* 52. *de reg. jur. in* 6. Accedit, quod Accessorium sequatur suum principale, *c. Accessorium*, 42. *de R. J. in* 6. consequenter. Si Baptismus tanquam principale nullus est, nulla quoque erit Cognatio tanquam necessaria.

14 Resp. II. Ex Baptismo privatim & in necessitate, sive per Clericum, sive per Laicum, sive per virum, sive per fœminam collato vera oritur *cognatio spiritualis* ac Impedimentum *dirimens* inter baptizantem ex una, & baptizatum, baptizatique patrem & matrem ex altera parte. Bosco *de imped. matrim. section.* 3. *concl.* 5. Sanchez *l.* 7. *disp.* 62. *n.* 9. Abbas *in c. fin. h. t. num.* 8. Engel *h.t. num.* 7. Pontius *lib.* 7. *cap.* 40. *nu.* 5. & 6. cum communi aliorum. Ratio est; Tum quia Jura indistincte ac universaliter loquuntur de vero Baptismo; ergo indistincte veniunt intelligenda, *arg. c. Quia circa* 22. *de Privileg.* & *l. de pretio*, *ff. de Public. in rem act.* Tum quia Baptismus privatim, & in necessitate collatus, est verus Baptismus, per quem spiritualiter vere generatur infans; ergo exinde etiam consurgit vera *cognatio*, *Paternitas* nempe, *compaternitas*, & *Filiatio spiritualis*.

15 Limitatur tamen Conclusio in casu, quo parens naturalis in necessitate baptizat proprium infantem, tunc enim baptizans parens non contrahit Cognationem cum conjuge tanquam patre vel matre baptizati, nec privatur jure petendi vel reddendi debitum conjugale, ut communiter docent Doctores textu expresso, *c. Ad limina*, 7. *cau.* 30. *q.* 1. quæ tamen limitatio, quia specialis est, ad alios non parentes in necessitate baptizantes non extenditur: quia hujus unius exceptio firmat Regulam in aliis casibus non exceptis, *arg. l. In iis ff. de Legib.*

Num autem parens naturalis extra casum necessitatis baptizans, vel e Baptismo levans infantem, evadat *cognationem Spiritualem*, & privationem juris petendi & exigendi debitum; patebit infra *n.* 30.

16 Quæritur IV. Specialiter de Patrinis, quinam nempe, quot, & quando & cum quibus contrahant *cognationem Spiritualem* inducentem Impedimentum *dirimens*. Resp. I. Quando Baptismus consuetis Ecclesiæ cæremoniis, aut solemnitatibus confertur, & tantum unus vel duo, masculus videlicet & fœmina existunt Patrini, non parentes infantis, sed ab his, vel a Parocho designati certum est, quod contrahant *cognationem spiritualem* cum baptizato, & parentibus baptizati. Caret controversia, patetque clare ex textu Concilii supra *n.* 10. allegato.

17 Dicitur autem notanter *quando Baptismus solemniter confertur*; quia si hic prius jam privatim; urgente v. g. necessitate, sine Patrino est collatus, & postea tantum suppleantur cæremoniæ Ecclesiasticæ, prout fieri nonnunquam solet, assistens, seu levans patrinus nullam Cognationem contrahit, ut bene docet Sanch. *lib.* 7. *disp.* 61. *nu.* 5. Sylvester *V. Matrimonium* 8. *q.* 7. *dict.* 17. & alii. Ratio est; quia causa hujus *cognationis spiritualis* est solum Sacramentum, & inde proveniens regeneratio spiritualis, quæ, cum in tali non existat, etiam effectus ejusmodi haberi nequit; nam *quod non est*,

est, nullum producit effectum, arg. Illud 8 de Jure patron. & l Si se non obtulit. 4 § 6. ff. de re Iud. Nec præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, c. 52. de Reg. Jur. in 6. Accedit declaratio Cardinalium de qua testatur Corrad. *in Praxi dispensat. Apost. lib. 8. cap. 8. num 6.*

18 Ob eandem rationem Patrinus non contrahit *Cognationem*, casu quo Baptismus sub conditione iteratur ex eo, quia dubitatur, an prius privatim collatus fuerit validus; si postea constet, priorem Baptismum fuisse valide collatum. Sanch *l. c. n 6.* ob rationem & Jura *n. præced.* allegata: quod si vero dubium perseverat, præsumit Ecclesia *Cognationem*.

19 Resp II. Quamvis in Baptismo unus solus vir vel mulier sufficiat, tamen duo, unus nempe, & una permittuntur esse patrini, qui etiam ambo contrahunt *Cognationem spiritualem*, si conditiones infra *n num.* 24. specificatæ concurrunt. Caret controversia ob claram dispositionem Concilii Trid. *Sess. 24. de Reform. cap. 2.* cujus textum vide supra *n.* 10.

20 Resp III. Si plures quam duo concurrunt Patrini infantem baptizandum tenentes, illi soli contrahunt *Cognationem spiritualem*, qui a parentibus, vel loco horum a Parocho ad munus Patrini sunt designati: si autem plures, quam duo designati fuerint, omnes contrahunt *Cognationem spiritualem*; licet parentes ita designando, & Parochus admittendo peccent contra Concilium Tridentinum. *Prima pars*, quod inter plures tenentes soli designati contrahant *Cognationem* est certa, textu expresso Concilii Trident *cit. Sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 2.* ibi: *Parochus antequam ad conferendum Baptismum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, vel quos elegerint, ut baptizandum de sacro Fonte suscipiant; & eum, vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque eos, quam Cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quod si alii ultra designatos tetigerint, Cognationem spiritualem nullatenus contrahant.*

21 *Altera pars*, quod; si plures quam duo designati sint, omnes *Cognationem* contrahant, docetur a Navarro *in Manual. c. 22. num* 39 Sanchez *lib 7 disp. 57 num. 13. & 14.* Engel *h. t. n. 4* Zoesio *h. t. n. 7.* & aliis, *arg. c. fin. h. t. in 6.* ibi: *Si tamen plures accesserint, spiritualis Cognatio inde contrahitur Matrimonia contrahenda impediens & etiam post contracta dissolvens.* Nec obstat Concilium Tridentinum *loc. cit.* plures quam duos fieri patrinos prohibens, & *Cognationem* annullans, si plures tetigerint. Nam contra est, quod, licet Concilium ibidem plures quam duos fieri Patrinos prohibuerit, tamen absolute & indistincte non irritavit eorum factum, & inde consurgentem Cognationem, cum tantum *nullam* dixerit Cognationem plurium illorum, qui non *designati* tangant infantem; ergo a sensu contrario, si plures *designati* tangant, contrahunt Cognationem juxta dispositionem Juris antiqui, *cit. c. fin h. t. in 6.* non obstante Tridentina prohibitione de pluribus designandis: *quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem, cap. Ad Apostolicam 16. de Regul.*

22 Resp. IV. Patrini non tantum in Baptismo solemniter, sed etiam privatim, ac in necessitate collato contrahunt *Cognationem spiritualem*. Pontius *lib 7 c. 40 n. 5.* Cuninck *disp. 32. n 39* Layman *lib 5 tr 2. c. 9 n 9* & alii contra Sanchez. Probatur Conclusio per Jura & rationes *n 14* allatas.

23 Resp. V. Si quis suo nomine per tertium, Procuratorem nempe, vel Legatum in sacro Baptismate, vel Confirmatione infantem tenet (prout fieri posse, praxis & consuetudo optima Legum interpres ostendit) non substitutus procurator, sed principalis, cujus nomine procurator infantem levat *Cognationem spiritualem* contrahit. Pontius *lib 7. c. 39. num* 10. Barbosa *de Offic. & Potest. Episc. Allegat* 30. *n.* 50 Coninck *disp 42. n* 40 & alii contra Sanchez *lib. 7. disp. 59. num 4* Ratio est: Tum quia *quod quis faciat per alium, perinde est, ac si faciat per seipsum, c. Qui facit, 72. de Regul. Jur. in 6.* Tum quia juxta Concilium Tridentinum *l. c.* soli per parentes designati ad hoc munus contrahunt *Cognationem spiritualem*; sed soli principales ab his designantur & rogantur, & non Procuratores, ergo. Confirmatur a simili in Matrimonio, ubi non Procurator, sed Principalis, cujus nomine hic contrahit, evadit conjux, & contrahit obligationem conjugis; ergo. Accedunt pro Conclusione plures Decisionis Rotæ, de quibus *loc. cit.* testatur Barbosa, ac etiam Declarationes Cardinalium apud Pontium *loc. cit.* inter quas prima ita sonat: *Baptizatum de Baptismo suscipiant. Procurator non contrahit Cognationem sibi, sed mandanti. Hinc est, quod unus, & alter, qui sit procurator mulieris, baptizatum de sacro Fonte suscipere possunt: sed non duo viri, vel duæ mulieres; unusquisque tamen pro proprio nomine, vir loco mulieris, vel mulier loco viri.* Altera sequentis est tenoris: *Qui levat, aut tenet procuratorio nomine, nullam contrahit Cognationem Spiritualem.*

Nec obstat Conclusioni, quod in SS. Canonibus semper dicatur, *Tenens, suscipiens, levans* &c. & non alius contrahit &c. sed hi termini non verificantur in Principali per Procuratorem tenente: ergo. Resp. Canones intelligendos esse in sensu morali, vel physico, per se nempe, vel per alium, *arg. cit. c. Qui. de Reg. Jur. in 6.*

Quæritur V. Quæ conditiones requirantur ad hoc ut Patrinus in Baptismo, vel Confirmatione *Cognationem spiritualem* contrahat? Et quæ sit obligatio Patrini? Resp. Plures requiri conditiones: Patet inductione. Nam I. Requiritur, ut Sacramentum sit validum, per dicta *n.* 13. II. Ut tunc conferatur, quando Patrinus assistit & tenet, per dicta *n.* 17. 24

III. Requiritur, ut a parentibus, vel aliis, quorum interest, quis designetur ad hoc munus, designatusque habeat intentionem, & animum vere obeundi munus Patrini, ut proinde illi, qui tempore Baptismi, vel Confirmationis baptizandum, vel confirmandum commoditatis, aut servitii causa, aut ex alia ratione tenent, vel tangunt, *Cognationem* nullatenus contrahant, Sporer *p. 4. c. 1 sect. 1. num* 93. Sanchez *lib 7. disput. 58 n 7.* Abbas *in c. 2 h. t. n. 4.* & alii; alias sæpe obstetrices fierent Patrinæ in Baptismo, & ob copiam populi tangentes confirmandum essent Patrini, quod est absurdum, consequenter vitandum, *arg. l. Nam absurdum. ff. de Bon. Libert.* 25

IV. Requiritur, ut, dum actu baptizatur infans, Patrinus eundem per se, vel per Procuratorem vere physice teneat, vel tangat, aut saltem immediate e manibus Sacerdotis baptizantis recipiat: ubi habetur consuetudo, quod sub actuali Baptismo solus Sacerdos infantem teneat, ut proin non sufficiat sola assistentia; nec sufficiat, quod mediate e manibus Sacerdotis baptizantis, vel e Fonte levet, dum nempe Sacerdos puerum tradit obstetrici v. g. & hæc Patrino. Sanchez *libr 7. disp. 56.* Sporer *l. c. num.* 94 Perez *disp. 29 sect. 4.* Pirning *h. t. n 37.* cum communi aliorum. Ratio est, quia Canones *h. t. & can 32. q. 1. & 3.* volunt, ut Patrinus baptizandum vel confirmandum, *teneat, tangat, levet, suscipiat &c.* quæ verba secundum propriam significationem (in qua utique accipienda sunt, *arg l. Non aliter, ff. de Legat. 3.*) omnino requirunt tactum physicum. Accedit Declaratio Cardinalium, quam allegat Sporer *l. c.* & alii. 26

V. Requiritur, ut patrinus in Confirmatione sit ipse prius confirmatus, Iacob. Pignatelli *Tom 1. Consul.* 10. Sanchez *lib. 7. disp 60 num.* 20. cum communi aliorum, pro quibus stat Declaratio Cardinalium *in una Leien. 13. Junii* 1654. ubi declaravit, *non confirmatum non contrahere cognationem spiritualem*, facit etiam pro hoc Pontificale Romanum *p 1. Tit. 1. de Confirmat.* ibi: *Nullus, qui non est confirmatus, potest esse in Confirmatione Patrinus.* Habetur etiam clare statutum in Jure, *can. In Baptismate, 102. dist. 4 de Consecrat.* ibi: *In Baptismate, vel in Chrismate non potest alium suscipere in filiolum, qui non est ipse baptizatus vel confirmatus.* 27

VI. Requiritur, ut patrinus in Baptismate sit ipse baptizatus, consequenter Infidelis *Cognationem spiritualem* non contrahit, Sanchez *lib. 7 disp. 62. num. 7.* Joan. And. *in c. 1. h. t. in 6.* & ibi Ancharan. *num. 1.* cum 28

com-

communi Theologorum & Canonistarum, *arg. c. can. In Baptismate*. Ratio est; quia *Cognatio spiritualis* descendit ex lege Ecclesiastica, cui Infidelis non est subjectus.

29 Resp. II. Obligatio Patrini est curare, ut filius ipsius spiritualis in doctrina & vita Catholica instruatur & educetur, nisi aliunde a parentibus v. g. id fiat. Patet ex can. *Vos ante* 105. *de Consecr. dist.* 4 ibi: *Vos ante omnia tam mulieres, quam viros, qui filios in Baptismo suscepistis, moneo, ut vos cognoscatis fidejussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere. Ideoque semper eos admonete, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant &c. Ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam, & vos ipsi tenete, & illis, quos suscepisti de S. Fonte, ostendite.*

30 Quæritur VI. An parens in solemni Baptismo levans proprium infantem e sacro fonte contrahat *Cognationem spiritualem*, consequenter exinde privetur jure petendi & reddendi debitum conjugale? Resp. Negative. Coninck *dis.* 34. *dub.* 8. *a num.* 66. Ancharanus *in c. Si vir*, 2. *h. t.* & ibi Glossa *V. Debitum*, & alii contra Sanchez *lib.* 9. *disp.* 26. *num* 7. & alios. Probatur ex *cit. c. Si vir* 2. *h. t.* ubi Papa Archiepiscopo Salernitano interroganti, an separari debeant, *Si vir, aut mulier scienter aut ignoranter filium suum de sacro fonte susceperint? Respondit: Nobis videtur, quod sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi: Nec alter alteri debitum debet subtrahere, nisi ad continentiam servandam possint induci: quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari vel dolus.* Ex quo textu aperte patet, desiderare quidem Ecclesiam, ut tales conjuges a debito abstineant, non vero præcipere, sed permittere, ut reddere & petere possint, debitum, hoc ipso, quod dicat *alter alteri non debet subtrahere debitum*. Hinc procedit Conclusio, etsi ex fraude aut malitia assistat.

31 Nec obstant ultima verba, *si ex malitia, eis fraus non debet patrocinari aut dolus*, quia per hæc verba non probatur obligatio abstinendi a debito, sed potius obligatio illud reddendi in casu, quo quis solemniter levat e Baptismo proprium infantem eo fine, ut inde contrahat *Cognationem spiritualem*, consequenter immunis fiat ab obligatione reddendi debitum conjugale uxori, quam forsan aversatur, prout contingit in casu, de quo *can. Dictum*, 4. *cau.* 30. *q.* 1.

32 Objicies *can.* 1. *can. Si quis* 2. *can. Nosse*, 3. *causa* 30 *q.* 1. ubi expresse habetur, tales conjuges contrahere *Cognationem spiritualem*, & privari jure debiti. Resp. Per hos Canones probari Jure antiquo ita fuisse constitutum. Cui tamen derogatum est jure novo c. *Si vir*. 2. *h. t.* quod præ illo observandum est per ea, quæ de juris correctione diximus *L. I. T. II. §. XIX. n num.* 490.

T I T U L U S XII.

De Cognatione Legali.

S U M M A R I U M.

1 *Ratio continuationis.*
2 *Adoptio quid, & quotuplex? Arrogatio quid?*
3 *Quinam adoptare possint? ubi & de conditionibus Adoptantis.*
4 *Cognatio Legalis quid & unde?*
5 *Cognatio Legalis est triplex, Paternitas nempe.*
6 *Fraternitas. Inter quos hæc versetur usque ad n. 9.*
9 Et Affinitas Legalis.
10 *Cognatio Legalis etiam ex simplici, seu minus perfecta Adoptione oritur.*

1 Altera Cognationis species est *Legalis*, ideo sic dicta, quia primitus a Legibus inventa, *l. Adoptionis* 14 *ff. de Ritu nupt. & §.* 1. *ac* 2. *instit. de Nupt* ac postea per Canones recepta est *c un. h. t. & can.* 1. *d.* 30. *q.* 3. Quoniam vero Cognatio hæc ex Adoptione provenit juxta dicenda; prius breviter de Adoptione videndum est. Hinc

2 Quæritur I. Quid & quotuplex sit Adoptio? de quibus? & quomodo fieri possit? Merito præmittitur hæc quæstio, ut sequens pro hac Rubrica proprie faciens melius intelligatur. Resp. I. *Adoptio* secundum D. Thomam *in* 4. *dist* 42. *quæst.* 2. *ar.* 1. & communem aliorum est actus legitimus, per quem is, qui natura filius non est, in adoptantis filium aut nepotem assumitur. Dividitur in perfectam, quæ etiam *Arrogatio* dicitur, & minus perfectam, quæ *Adoptio simplex*, & *in specie* vocatur, *L.* 1. *ff. de Adoption. Perfecta* seu *Arrogatio* est, qua persona extranea, sui juris existens, authoritate seu Rescripto Principis ita assumitur in filium, aut nepotem, ut transeat in potestatem & familiam adoptantis; fiatque hæres ipsius necessarius *arg. §* 5. *Instit. de Adopt. & l.* 2. *C. eod. Adoptio imperfecta*, seu *Adoptio in specie* (quæ etiam *simplex* nominatur) est, qua persona extranea, quæ nondum sui juris, sed adhuc sub patris, vel avi potestate constituta est, authoritate inferioris, cujuscunque tandem Judicis competentis in filium aut nepotem ita assumitur, ut non transeat in potestatem & familiam adoptantis, sed maneat etiamnum sub patris, aut avi sui potestate, & præterea etiam hæres necessarius in Testamento non sit, licet ab intestato succedat *cit. §.* 1. & 2. *Instit. de Adopt.* De qua duplici *Adoptione* vide plura apud Legistas *in Leges. Instit. ff. & C. de Adoption.*

3 Resp. II. Ad hoc, ut *Adoptio* legitime fiat, plures requiruntur conditiones, veluti I. Ut *Adoptans* sit masculus, nam fœminæ adoptare non possunt, nisi ex speciali concessione Principis; *§. Fœminæ.* 10. *Instit. de Adoption.* ubi ratio additur; quia *nec naturales liberos in sua potestate habent*. II. Ut ex natura sit potens ad generandum, unde spadones adoptare non possunt, *§* 9. *Instit. eod.* bene vero Sacerdotes, utpote qui non a natura, sed per accidens, & moraliter tantum inhabiles sunt ad generandum. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 53. Abbas *in c. un. h. t. num* 4 & Hostiensis *n.* 4. III. Ut 18. annis in ætate præcedat adoptatum *§.* 6. *Instit. eod.* IV. Ut sit sui juris & Major 25. annis; quia alias nondum habet administrationem suorum bonorum. Plura de his vide apud Legistas *in Instit. ff. & C. de Adoption.* & etiam Sylvest. *V. Adoption.*

4 Quæritur II. Quid? & quotuplex sit Cognatio Legalis? unde proveniat, & inter quos Impedimentum Matrimonii *dirimens* constituat? Resp. I. *Cognatio Legalis* est propinquitas personarum, quæ ex Adoptione provenit, & inter certas personas Matrimonium dirimit, Ita in re communis per Jura *num.* 1. allegata, cum Concordantiis.

5 Resp. II. *Cognatio Legalis* triplex est, Paternitas, nempe, Fraternitas, & Affinitas Legalis. *Paternitas Legalis* est Cognatio inducens Impedimentum in linea recta inter adoptantem tanquam patrem Legalem, & adoptatum tanquam filium, adoptatique descendentes, nepotes, & pronepotes, *§.* 1. *Instit. de Nupt. & l. Quin etiam* 55 *ff. de Ritu Nupt.* Et inter hos Impedimentum perpetuo durat, ita ut etiam Adoptione per emancipationem soluta, adhuc perseveret, *can. Ita diligere can.* 30. *quæst.* 3. & *cit l Quin etiam ff. de Ritu Nupt. ac §.* 1. *Instit. de Nupt.* ubi statuitur: ut *quamvis per adoptionem parentum, liberorumve loco sibi esse cœperint, non possint inter se Matrimonio jungi: in tantum, ut etiam dissoluta adoptione idem Juris maneat, ita eam, quæ tibi per adoptionem filia, vel neptis esse cœperit, non poteris uxorem ducere, quamvis eam emancipaveris.*

6 *Fraternitas Legalis* est Cogatio in linea transversa impedimentum inducens inter liberos naturales legitimos adoptantis, & adoptatum tanquam fratres & sorores

rores Legales, Quod tamen Impedimentum non perpetuo durat, sed expirat expirante Adoptione, §. inter eas 2. Instit. de Nupt. & c. un. h. t. ibi: *Si qua mihi soror per Adoptionem esse cœperit quandiu durat Adoptio inter me & ipsam nuptiæ consistere non possunt.* Concordant *l. Per adoptionem 17. ff. de Rita Nuptiar.* ibi: *Per Adoptionem quæsita Fraternitas eousque impedit nuptias, donec manet Adoptio: ideoque eam, quam pater meus adoptavit, & emancipavit, potero uxorem habere, æque, etsi me emancipato illam in potestate retinuerit, poterimus jungi Matrimonio,*

7 Dicitur autem notanter *inter liberos legitimos adoptantis*; quia inter liberos carnales illegitimos adoptantis & adoptatum non consurgit *Cognatio legalis*, sicut, nec inter filiam illegitimam adoptati & adoptantem, vel legitimos ejus liberos, ut cum communi aliorum bene docet Sanches *lib. 7. disp. 63. nu. 30.* Sporer *p. 4 cap. 1 sect. 1. nu. 85.* Pirhing. *h. t. num. 9.* Ratio est; quia illegitimi uomine naturalium liberorum non veniunt, neque sub patria potestate sunt, *§. Si adversus 12. Inst.* de Nupt, qua potestate non existente, vel cessante cessat Adoptio, & consequenter etiam *Cognatio Legalis*, *can. Per Adoptionem 6. caus. 30 quæst. 3.*

8 Pariter non consurgit *cognatio Legalis*, nec Impedimentum *dirimens* inter ipsos adoptivos, si plures ab eodem adoptantur, ut bene advertit Glossa communiter recepta *in c. un. h. t.* Tum quia nullo Jure invenitur tale Impedimentum. Tum quia inter filium & filiam spiritualem ejusdem patris spiritualis non versatur Impedimentum; ergo multo minus inter duos adoptivos, cum hi minus sint conjuncti, quam illi, *argum. Dilig̃ere caus. 30. quæst. 3.*

Affinitas Legalis est Cognatio inter adoptantem & inter uxorem adoptati, & vicissim inter adoptatum & uxorem adoptantis, inter quos inducit Impedimentum etiam soluta Adoptione, consequenter perpetuo durat. Omnes, textu expresso *l. Adoptivus 14 prin. ff. de Rita Nupt.* ibi: *Adoptivus filius, si emancipetur, eam quæ patris adoptivi uxor est, ducere non potest: quia novercæ locum habet.* 9

Resp. III. Omninò probabile est, quod *Cognatio Legalis*, & Impedimentum inde proveniens non tantum ex Adoptione perfecta, seu Arrogatione, sed imperfecta, seu Adoptione simpli, sive in specie consurgat Glossa *in c. un. h. t.* & ibi: Abbas *nu 5* Ancharanus *num. 8.* Covarruvias *part. 3. de Matrimon. c. 6. §. 5 nu 2.* Guttierez *de Matrim. c. 102. num. 5.* Barbosa *de Offic. & potest Episc. Allegat 51, num. 189.* cum communi aliorum, quibus favet Scotus *in 4. dist. 42. qu. un. num 3.* hoc ipso, quod ibi Glossæ opinionem alleget, & non refutet, consequenter tacito approbet. Ratio est; quia Jura indistincte loquuntur, consequenter indistincte veniant intelligenda, *c. Quia circa 22. de Privileg.* præsertim quod Adoptio in specie, seu simplex, licet tam perfecta non sit, quam Arrogatio, vere tamen ac in sensu proprio sit, & dicatur Adoptio, textu expresso *§. 1. prin. Inst. de Adoption.* ubi Adoptio proprie dicta dividitur in Arrogationem, & Adoptionem simplicem. 10

TITULUS XIII.

De Eo, qui cognovit Consaguineam Uxoris suæ, vel Sponsæ.

1 Ratio Ordinis, & Remissionis hujus Tituli.

1 Visis Cognatione spirituali, & Legali, atque Impedimentis inde provenientibus, recto ordine pergitur ad Cognationem naturalem, seu carnalem, quæ vulgari sermone tam Affinitatem, quam Consanguinitatem comprehendit, si quidem etiam Affines solemus vocare *Cognatos*, quamvis proprie Cognati non sint, ut bene advertit Alexander Papa *canon. Quod autem 5. cau 35. qu 5.* ibi: *Quod autem frater sororis uxoris tuæ, cognati tui dicuntur æquivocationis Jure fit, & necessitate vulgaris appellationis potius, quam ulla causa cognationis.* Et quoniam Affinitas alia oritur ex copula licita, alia ex copula illicita, Compilator Canonum prius posuit præsentem Titulum, in quo agitur de Affinitate ex copula illicita. Verum quia etiam sequens Titulus est de *Consanguinitate, & Affinitate*, ubi Affinitas dividitur, & membra divisa explicantur, commodius, & majoris claritatis gratia etiam de Affinitate ex copula illicita, consequenter de tota materia hujus Tituli in sequenti Titulo agemus. Et quidem de Affinitate ex copula cognoscentis consaguineam uxoris, *§. 2. a nu. 33.* de Affinitate vero ex copula cognoscentis consanguineam sponsæ *eod. §. 2. a num. 62.*

VER-

VERSICULI GLOSSÆ.

Non gignunt dextros, qui stant a parte sinistra.
id est, Collaterales, qui sunt a sinistra lineæ rectæ, non descendunt a collateralibus, qui sunt a dextra lineæ rectæ, & econtra.
Læva dat uxores, dat tibi dextra mares.
idest, Collaterales a parte sinistra descendunt ex Stemmate fœmineo lineæ rectæ; Collaterales vero a dextra descendunt ex Stemmate masculino lineæ rectæ.

				IV. Abavius, Abavia. 4.				
			IV. Propatruus, Proamita. 5.	III. Proavus, Proavia. 3.	IV. Proavunculus, Promatertera. 5.			
		IV. Horum Filius, Filia. 6.	III. Patruus Magnus, Amita Magna. 4	II. Avus, Avia. 2.	III. Avunculus Magnus, Matertera Magna, 4	IV. Horum Filius Filia, 6.		
	IV. Eorum Nepos, Neptis. 7.	III. Propior Sobrinus, Sobrina. 5.	II. Patruus, Amita. 3.	I. Pater, Mater. 1.	II. Avunculus Matertera. 3.	III. Proprior Sobrinus, Sobrina. 5.	IV. Eorum Nepos, Neptis. 7.	
IV. Eorū Pronepos, Proneptis, 8.	III. Horū Filius, Filia. 6.	II. Amitinus, Amitina. 4.	I. Frater. 2.	Petrutius. De cujus consanguinitate est quæstio respectu omnium aliorum.	I. Soror. 2.	II. Consobrinus, Consobrina. 4.	III. Horū Filius, Filia. 6.	IV. Eorū Pronepos, Proneptis. 8.
IV. Eorum Nepos, Neptis, 7.	III. Horum Filius, Filia, 5.	II. Fratris Filius, Filia. 3.		I. Filius, Filia. 1.		II. Sororis Filius, Filia. 3.	III. Horum Filius, Filia. 5.	IV. Eorum Nepos, Neptis. 7.
IV. Horum Nepos, Neptis, 6.	III. Fratris Nepos, Neptis. 4.			II. Nepos, Neptis. 2.			III. Sororis Nepos, Neptis. 4.	IV. Horum Nepos, Neptis. 6.
IV. Fratris Pronepos, Proneptis. 5.				III. Pronepos, Proneptis. 3.				IV. Sororis Pronepos, Proneptis. 5.
				IV. Abnepos, Abneptis. 4				

Specialiter nota, quod juxta dicta num. 15. omnes personæ in hac Arbore (exceptis quæ per genitivum exprimuntur) sortiantur & habeant nomen suum respectu personæ in medio existentis, ubi defacto est PETRUTIUS; ita ut quæ in hac Arbore dicitur Pater, Mater, Avus, Patrus, Avunculus, Matertera, sit Petrutii, Pater, Mater &c. Matertera &c. Unde si cito scire cupis, quoto gradu duæ personæ inter se distent, pone unam ex illis in cellula, ubi defacto est PETRUTIUS, & vide, an non altera sit aliqua ex reliquis personis v. g. an non sit ejus Patruus, Amitinus, Avunculus, vel Sororis aut Fratris proles, vel Nepos; hoc enim habito statim ex appositis numeris, vel applicatis Regulis supra positis videbis, quoto gradu inter se distent.

TITU-

TITULUS XIV.

De Consanguinitate, & Affinitate.

1 *Ratio Ordinis & Divisionis.*

1 DUas, ut patet, partes habet præsens Titulus. *Prima* est de Consanguinitate, & inde consurgente Impedimento. *Altera* de Affinitate & Impedimento inde proveniente. Hinc in duos Paragraphos præsentem Titulum dividemus; & ordinem Rubricæ sequentes, in primo de Consanguinitate, in secundo vero de Affinitate agemus.

§. I.

De Consanguinitate & Impedimento inde consurgente.

S U M M A R I U M.

2 *Consanguinitas quid, & unde?*
3 *Ut collaterales consanguinei sint, debent ab uno tertio debite propinquo descendere; secus est in linea recta.*
4 *Consanguinitas, seu Cognatio naturalis alia est naturalis tantum, alia naturalis & civilis simul,*
5 *Agnatio & Cognatio; Agnati & Cognati quid?*
6 *Tam Agnatio, quam Cognatio causant Impedimentum.*
7 *Linea Consanguinitatis quid? Et quid Stipes?*
8 *Linea Recta descendens, & ascendens quid.*
9 *Linea Transversalis quid, alia est æqualis, alia inæqualis.*
10 *Gradus quid.*
11 *Computatio Graduum aliter fit de Jure Civili, aliter de Jure Canonico.*
Arbor Consanguinitatis. Ibid.
12 *Annotatio ad Arborem pro diversitate numeri in ea positi.*
13 *Regula computandi & cognoscendi Gradus Consanguinitatis in linea recta.*
14 *Regula pro linea transversali æquali.*
15 *Regula pro linea transversali inæquali.*
16 *Practica declaratio Arboris, & Cognitio distantiæ personarum inter se usque ad n. 24.*
17 *Ulterior declaratio præsertim pro linea Recta.*
18 *Pro linea Transversali æquali,*
19 *Et inæquali,*
20 *Annotatio de Nominibus personarum in Arbore positarum,*
21 *Quorundam error.*
22 *In comparatione Graduum attendi debet ad communem stipitem proximum.*
23 *Practica computatio Graduum, Arbore ad manum non existente.*
24 *Consanguinitate Jure antiquo usque ad septimum gradum dirimebat, hodierna autem novo Jure tantum ad quartum dirimit.*
25 *Impedimentum Consanguinitatis in linea recta Jure Ecclesiastico in infinitum dirimit.*
26 *Quoad primum gradum ejusdem lineæ etiam Jure naturæ.*
27 *Imo etiam quoad reliquos gradus lineæ rectæ Iure naturali dirimit.*
28 *Inter consanguineos primi gradus lineę transversæ, fratres nempe, & sorores, Matrimonium Iure naturæ dirimit.*
29 *Ratio hujus allegatur,*
30 *Solvuntur instantiæ.*
31 *Inter consanguineos secundi & ulterioris gradus lineæ transversæ, Iure solo Ecclesiastico dirimitur Matrimonium.*

QUæritur I. Quid: & quotuplex sit Consanguintas: Item quid Linea, & Gradus ejusdem: Resp. I. *Consanguinitas* est propinquitas, seu conjunctio personarum ex eo proveniens, quod vel una per carnalem propagationem descendat ab altera, vel ambæ aut plures ab eodem tertio progenitore debite adhuc propinquo. Est in re communis, patebitque *ex seq.* Dicitur *per propagationem carnalem*, ad differentiam Cognationis spiritualis, Legalis, & etiam Affinitatis. 2

Dicitur ulterius, *ab eodem tertio progenitore debite propinquo*, quo indicatur, non esse, nec dici consanguineos illos, qui quidem ab eodem, sed tamen valde remoto tertio progenitore descendunt; alias enim omnes homines essent consanguinei, utpote cuncti ab eodem tertio progenitore, *Adam* nempe, descendentes, quod falsum invenitur. Nam præfata propinquitas vocatur consanguinitas a *Con*, & *sanguis*; quia est una & communis sanguis, seu *sanguinis unitas*, *arg. L. 1. §. consanguinei 10 ff de Suis & legit. hæred.* quæ sanguinis unitas judicio hominum non amplius adesse, nec idem sanguis amplius ita participari censetur, ut ratione illius singularis aliquis effectus inter Collaterales causetur, si communis stipes aut progenitor, a quo alii descendunt, nimio intervallo distat, & idem sanguis per diversam commixtionem nimis dispergitur. Quamvis aliter res se habeat inter consanguineos in linea recta, quorum unus ab altero descendit; hi enim Genitoris etiam remotissimi, a quo in linea recta descendunt, veri consanguinei sunt, ut proin cuncti homines, licet inter se omnes consanguinei non sint, omnes tamen veri consanguinei *Adami* sint. 3

Reliquæ particulæ patebunt ex sequentibus.

Resp. II. Cognatio naturalis qua *Consanguinitas* varie dividitur. Et quidem I. In naturalem tantum & in naturalem ac civilem simul, *L. Non facile 4. §. 2. ff. de Gradib. Naturalis tantum* est inter illos, qui ab eodem stipite per carnalem propagationem illicitam v.g. vel adulterinam proveniunt; ut *Leg. 4. §. 2. ff. de Gradib. ibi: Naturalis Cognatio per se sine civili cognatione intelligitur, quæ per fœminam descendit, quæ vulgo liberos peperit. Naturalis & civilis simul* est inter illos, qui ex legitimis nuptiis, ab eodem stipite proveniunt *cit. L. 4. §. 2. ff. de Gradib.* 4

II. Dividitur, in cognationem in specie, seu proprie talem; & in Agnationem, *L. Iuris consultus 10. §. 2. & 4. ff. de Gradib. Cognat. in specie* intercedit inter illos qui per fœminas tantum conjunguntur, & propterea etiam proprie *Cognati* dicuntur *cit. L. 10. §. 2. ff. de Gradib.* ibi. *Qui per fœminas coniunguntur, cognati tantum nominantur. Agnatio* vero intercedit inter illos, qui per lineam paternam sunt conjuncti, *cit. L. 10. §. 2. ff. de Gradib. & §. 1. Instit. de Legat. agnat.* ibi: *Sunt autem agnati, cognati per virilis sexus personalis coniuncti quasi a patre cognati. Itaque ex eodem patre nati fratres, agnati sibi sunt &c. nec requiritur, an eandem etiam matrem habuerint.* 5

Verum utraque hæc Cognationis naturalis, seu Consanguinitatis divisio ad præsens non attenditur: siquidem juxta communem DD. tam *consanguinitas naturalis solum*, quam *naturalis* ac *civilis* simul Matrimonium dirimit, *arg. cap. Per tuas 10. de Probat. & l. Adoptivus 14. §. 2. ff. de Ritu nupt.* sicut etiam æque Matrimonium dirimit *Cognatio in specie*, quam *Agnatio*; imo hæ duæ Consanguinitates in ordine ad Matrimonium promiscue sumuntur, & confunduntur, *arg. can. 1. & 2. caus. 35. q. 2.* 6

III. Dividitur Consanguinitas in Lineas, & Gradus, seu potius ipsi consanguinei dividuntur, ac distinguntur per Lineas, & Gradus. Qualis Linea est ordinata series seu collectio personarum ab eodem stipite descendentium *arg. L. 1. ff. de Gradib.* quæ duplex est, 7

est, *Recta* nempe, & *Transversa*, seu *collateralis*, *l. fin. ff. de Ritu nupt.* cum Concordantiis.

Ante cujus declarationem sciendum prius, quid Stipes sit? Est videlicet, & dicitur *Stipes* illa persona, a qua (sive mas, sive fœmina sit) personæ aliæ, de quarum Consanguinitate quæritur, mediate, vel immediate per carnalem propagationem descendunt, & propterea consanguinei dicuntur.

8 *Linea* Consanguinitatis *Recta* continet illas personas consanguineas, quarum una ab altera descendit, quales sunt parentes, liberi. Hæc *Linea Recta* subdividitur in *Ascendentem*, & *Descendentem*. *Descendens* est, in qua recta deorsum a persona generante ad generatam v. g. a patre vel matre ad liberos, & nepotes tenditur, *Ascendens* est, qua recta sursum ascenditur, v. g. a filio ad patrem, & inde ad avum, proavum &c. *cit. L. 1. ff. de Gradib.*

9 *Linea Transversalis*, seu Collateralis, seu obliqua continet illas personas, quarum nulla ab altera descendit, sed omnes ab eodem tertio communi, Stipite videlicet, seu communi principio & genitore proveniunt: qui propterea etiam Consanguinei *Collaterales* vocantur, quales sunt duo fratres, aut sorores, utpote quorum nullus ab illorum aliquo; sed omnes ab eodem tertio, patre videlicet tanquam communi stipite descendunt, item duo patrueles ab eodem Avo proveniunt. Hæc *linea Collateralis*, vel *Transversalis* etiam subdividitur in *Æqualem*, & *Inæqualem*. *Æqualis* est, in qua sunt personæ pari seu æquali Gradu a communi stipite distantes, ut sunt duo fratres, quorum uterque uno tantum gradu a communi stipite, patre scilicet, distat. *Inæqualis* est, in qua existunt personæ, quæ inæquali Gradu a communi stipite distant, dum unus remotior alter eidem propinquior invenitur, ut Titius & illius fratris proles, nam Titius primo, ejusdem fratris proles vero duobus gradibus a communi stipite, Cajo v. g. tanquam patre Titii & avo prolis a fratre Titij progenitæ distans.

Ubi tamen specialiter notandum, quod, etsi juxta statim dicta, in linea trasversali inæquali distantia personarum quoad gradus a sola remotiori persona desumi debeat, tamen proximiorem gradum etiam exprimere, semper expediens & sæpe necesse sit in casu, quo pro foro externo procuranda est dispensatio, ita, ut si ex duabus personis, de quibus quæritur, una distat a communi stipite in quarto gradu, altera vero in tertio, supplicans exprimere deberet, quod in tertio, & quarto gradu consanguinitatis sint conjuncti: quod idem etiam dic de Affinitate. Verum de hoc amplius infra ad finem hujus libri in Appendice: ubi etiam dicemus quod duæ personæ dispensationem petentes subinde non tantum unam, sed duplicem, vel multiplicem consanguinitatem, & multiplex impedimentum habeant: quæ cuncta exprimi debent, dum petitur Dispensatio.

10 *Gradus* est certa distantia unius personæ ab altera in ordinem ad communem stipitem, tanquam originem Consanguinitatis, quo gradu seu distantia cognoscimus, quantum personæ consanguineæ distent a communi stipite & inter se, consequenter inter eas propinquitas Consanguinitatis existat. Hoc totum magis adhuc capies ex sequentibus.

11 Quæritur II. Quomodo fieri debeat computatio *Graduum* ad hoc, ut cognosci queat, quanta propinquitate conjunctæ sint, & quantum, seu quot gradibus distent ab invicem duæ personæ Consanguineæ? Ante responsionem notandum, aliter computari *Gradus* de Jure Civili in ordine ad successionem hæreditariam, aliter de Jure Canonico in ordine ad contrahendum Matrimonium. Qualiter fiat computatio *Graduum* de Jure Civili pro successione hæreditaria, jam diximus *Lib. 3. Tit. XXVII. a n. 6.* ubi vide. Quomodo autem fiat de jure Canonico pro contrahendis Matrimoniis, patebit ex Regulis infra *a n.* 13. ponendis. Quæ ut magis intelligantur, atque quot gradibus distent, vel sibi conjunctæ sint personæ Consanguineæ exhibetur hic *Arbor Consanguinitatis*, prout in Jure Canonico post sextum Decretalium librum habetur.

N B Videatur Arbor Consanguinitatis.

12 Pro intelligentia hujus Arboris notandum, quod in quavis cellula ponantur duo numeri, unus, & quidem latinus supra, alter vero germanicus nempe infra nomen: ubi per superiorem numerum designatur propinquitas & distantia gradus secundum computationem Canonicam pro contrahendis matrimoniis. Per inferiorem autem seu germanicum numerum designatur propinquitas, & distantia gradus secundum computationem Civilem pro successione hæreditaria, prout bene advertit Glossa in explicatione præfatæ Arboris. Hinc in computatione graduum pro contrahendo Matrimonio illos inferiores numeros germanicos attendere non debes, ne confundaris. H. N.

13 Resp. ad Quæsitum principale *n. 11.* positum, dando Regulam pro quavis Linea, Et quidem pro *Linea Recta* tam Ascendente, quam Descendente hæc est Regula. *Tot sunt gradus, quot sunt personæ, una dempta*: si itaque scire vis, quot gradibus distet Abavus a te, pone te in vacuam cellulam mediam, ubi de facto Petrutius existit, ac numera una tecum personas usque ad Abavum inclusive, invenies quinque personas, deme unam, & erunt quatuor, consequenter tu & Abavus tuus distabitis quatuor gradibus.

14 Pro *Linea Transversali*, seu *Collaterali* duplex est Regula, una pro *Æquali*, altera pro *Inæquali*. Pro *Linea Transversali Æquali* hæc est Regula: *Quot gradibus quævis duarum personarum, de quibus quæritur, distat a proxime communi stipite, in quo conveniunt, seu a quo ambæ proximæ descendunt, tot gradibus distant inter se.* Quot autem gradibus quævis persona Collateralis distet a communi stipite, observare iterum debes regulam præcedentem pro *Linea Recta* datam; quia quævis persona Collateralis in ordine ad stipitem communem censetur esse in *Linea Recta*, consequenter quot gradibus a communi stipite distet, juxta regulam *Lineæ Rectæ* debent computari gradus. Hinc quia quivis ex duobus fratribus aut sororibus uno tantum gradu distat a communi stipite, Patre nempe, utpote a quo immediate ambo descendunt, sic etiam unico tantum inter se distabunt gradu. E contra quia duo Patrueles seu duorum fratrum proles *una gem bruder*, *Reinder* duobus gradibus distat a communi stipite, ab Avo scilicet, utpote a quo ambo proxime descendunt, sic etiam duobus gradibus distabunt inter se.

15 Pro *Linea Transversali Inæquali*, sequens est Regula. *Quoto gradu remotior ex personis, de quibus quæritur, distat a communi stipite, a quo ambæ proxime descendunt, tot gradibus distant inter se.* Hinc tu, & patruus tuus *desues Barters Brudes* distabitis in secundo gradu: quia tu tamquam remotior duobus gradibus distas a communi stipite, Avo nempe tuo, a quo vos ambo proxime descenditis, & a quo ille in primo, tu in secundo gradu distas.

16 Suppositis his Regulis, quæ a Glossa *caus. 36. q. 3. c. 6.* post Arborem Consanguinitatis præscribuntur, & ab unanimi DD. receptæ habentur? pergimus pro ulteriori, eaque practica declaratione *Arboris Consanguinitatis* juxta formam expressam. Ex hac enim statim & facile colliges, quoto gradu una persona ab alia distet consequenter an Matrimonium inter se contrahere possit, nec ne? dummodo unam ex personis, de quibus quæritur, ponas in illam mediam cellulam vacuam (in qua interea nomen *Petrutii* posuimus) & dein investiges de altera persona; utrum ad unam ex reliquis cellulis pertineat, & in ea poni possit; v. g. an altera persona sit Petrutii soror, aut consobrina, aut Matertera &c. si quidem (quod bene notandum) omnes personæ in reliquis cellulis positæ, sumunt nomen a persona in vacua cellula posita, & respectu ipsius vocantur (exceptis illis quæ per genitivum nominantur) ita ut, quæ in arbore supra posita vocantur v. g. Pater, Soror, Matertera, Patruus, Filius &c. sit & censeatur esse Pater Petrutii, Matertera Petrutii, Soror Petrutii &c. prout bene advertit Glossa *l. c.* quod si invenias alteram personam pertinere ad unam ex reliquis cellulis, jam inferes, eam non posse nubere Petrutio: si non invenis, inferes posse ei nubere; quia Petrutius in vana cellula positus habet impedimentum Consanguinitatis cum omnibus, & solis positis in una ex reliquis cellulis, utpote cum nulla ibidem reperiatur persona,

sona, quæ non saltem in quarto Consanguinitatis gradu distet a Petrutio, qui gradus adhuc dirimit Matrimonium Item nulla alia persona sit, quæ saltem in quarto Consanguinitatis gradu Petrutio conjuncta sit, & non existat in una ex cellulis reliquis.

17 Quod, ut facilius capias, recepto & aliter, ac magis declaro; si vis cognoscere quanto Consanguinitatis gradu duæ personæ inter se distent. Attende prius an sint in Linea *Recta*, vel *Transversali*; si deprehenditis eas esse in Linea *Recta*, accipe *Arborem*, pone in mediam cellulam unam ex dictis personis, & adhibe Regulam *nu.* 15. positam.

18 Si in Linea *Transversali* existat, pone pariter unam ex illis in mediam illam cellulam, & quære, ad quam ex reliquis cellulis altera persona pertineat, statimque vide, in quo stipite communi proximo conveniat, seu a quo ambæ proxime descendant, dein ulterius indaga, an una earum magis distet, & remotior sit a communi stipite, nec ne? Si nulla est remotior, sed æqualiter distant ab eo, observa Regulam *num.* 3. positam, & incipe numerare a qua ex duabus, de quibus quæritur, numerare vis; tantum enim distabunt, inter se, quantum quævis earum a communi stipite: sic v. g. patrueles, seu duorum fratrum proles *imener Veschwister Kinder* distabunt duobus gradibus inter se; quia quævis earum secundo gradu distat a communi stipite, Avo nempe eorum, utpote a quo ambo proxime descendunt.

19 Si autem una remotior sit ab illa persona in *Arbore* posita, ascendendo usque ad stipitem communem, a quo ambæ descendunt, numerare incipe a remotiori: quot enim gradibus hæc remotior a communi stipite distat, tot distabunt inter se juxta Regulam *num* 15. positam, v. gr. pronepos fratris a sorore fratris distabit quatuor gradibus a communi, in quo conveniunt, stipite, qui respectu pronepotis est abavus, respectu sororis vero dictis fratris pater: nam pater memorati pronepotis est neptos fratris, avus vero dicti pronepotis est filius fratris, proavus autem ejusdem pronepotis est ipse frater sororis, Abavus tandem ipsissimi est pater fratris & sororis, in quo tamquam stipite communi tam pronepos quam soror, de quibus quæritur, tandem conveniunt.

20 Ubi, ne confundaris, advertendum, quod, licet respectu personæ in vacua cellula (ubi defacto exempli gratia *Petrutius* est) positæ omnes aliæ personæ in reliquis cellulis collocatæ nomen suum habeant, & retineant, ipsæ tamen personæ in reliquis cellulis positæ respectu earundem inter se nomen omnes non habeant; nam quæ in Arbore ponuntur & respectu Petrutii vocantur *frater*, *soror*, eædem respectu *patris* in Arbore positi sunt liberi; item qui in Arbore ponitur & respectu Petrutii vocatur *Avunculus*, respectu Avi in arbore positi, est filius.

21 Cæterum colliges male a nonnullis doceri ad cellulam vacuam, ubi defacto interim ponitur *Petrutius*, pertinere, & poni debere stipitem, cum juxta dicta, nullatenus stipes communis, sed una ex personis, de quarum Consanguinitate quæritur, ibidem poni, & dein altera persona, in qua ex reliquis cellulis distat, indagari, ac tandem videri debeat, quantum, seu quot gradibus, motior earum a communi stipite proximo, in quo ambæ conveniunt, seu a quo ambæ proxime descendunt, distet.

22 Ubi ulterius advertendum, quod, ut sæpe jam repetitum est, indagandum sit, a quo communi stipite *proximo* ambæ personæ v. gr. Petrutius & ejus Matertera descendant; quamvis enim proximum principium generationis a quo Petrutius descendit, sit Pater & Mater, tamen hoc principium non est commune, utrique, Petrutio nempe & Materteræ, a quo ambo descendunt, sed *Avus*, & quamvis etiam Proavus sit commune utriusque principium a quo uterque descendit, tamen non est commune principium, seu stipes utriusque *proximus*; sed Avus, ut proin notanter hactenus repetiverimus *a communi utriusque persona*, de qua quæritur principio stipite *proximo*; utpote a quo, vel usque ad quem a remotiori persona numerari, & una dempta, numerus graduum desumi debet per dicta.

Quod si quis *Arborem* ad manum non habeat, & tamen libenter scire vellet, an duæ personæ sint Consanguineæ, & quot gradibus inter se distent, tantum breviter scrutetur, & investiget primo, an ab aliquo communi stipite per propagationem descendant; hoc habito videat, an in *Linea Recta* sint vel *Transversali*; cognito, quod sint in *Transversali*; indaget, quænam harum personarum sit remotior a communi stipite, quo perspecto numeret ab illa remotiori in *Linea Recta* usque ad communem utriusque stipitem proximum inclusive, & inferat tot gradibus distare remotiorem a communi stipite quot sunt personæ una dempta, juxta Regulam *num.* 15. positam; consequenter tot gradibus easdem distare inter se, quot gradibus remotior a communi stipite. Si autem ambæ personæ æqualiter distant, observet Regulam supra *num.* 17. positam, si ambas invenit in *Linea Recta*, habet paratam pro hac Regulam *num.* 13. 23

Ne indigneris, amice Lector, quod doctrinam hanc de Arbore Consanguinitatis tam simpliciter & tanta repetitione facta tradamus, quia etiam pro simplicioribus scribimus; quorum aliquos in hac re non parum confusos novimus.

Quæritur III. Quousque seu ad quotum gradum Impedimentum Cognationis carnalis, seu Consanguinitatis, & quo Jure dirimat Matrimonium inter Consanguineos? Resp. I. Quamvis antiquo Jure usque ad septimum gradum inclusive in *Linea Trasnversali* Impedimentum Consanguinitatis Matrimonium diremerit, *cum. Nullum. 7. canon. de Consanguinitate.* 17 *cau.* 35. *q.* 3. ibi: *De Consanguinitate sua uxorem nullus ducat usque post generationem septimam*, cum Concord. Tamen hodierno Jure in dicta *Linea Transversali* non nisi ad quartum gradum inclusive dictum Impedimentum dirimit Matrimonium. Unanimis ac certa, textu expresso *c. Non debet.* 8. *hoc. tit.* quod est ex Concilio Generali Lateranensi desumptum, ubi antiquæ Constitutiones revocatæ fuere præmissa revocationis causa, ac justificatione illis verbis: *Non debet irreprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cum urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit; quoniam ipse Deus ex his, quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutavit, in novo.* 24

Resp. II. Impedimentum Consanguinitatis in *Linea Recta* Jure Ecclesiastico dirimit in infinitum, Abbas *in c. Non debet. h. t. n.* 8. Sylvester *V. Matrimonium* 8. *quæst.* 6. *dict.* 9. Engel *hor. tit. num.* 9. & alii contra Sanchez. *lib.* 7. *disp.* 51. *num.* 22. Pontium, Fagnanum, & plures alios, *arg. l. Nuptiæ.* 53 *ff. De Ritu nuptiarum*; ibi: *Nuptiæ consistere non possunt inter eas personas, quæ in numero parentum, liberorumve sunt, sive proximi, sive ulterioris gradus sint usque ad infinitum.* Quæ Lex cum nullibi reperiatur correcta a Jure Canonico (nam *c. Non debet*, videtur loqui de sola *Linea Transversali*) in eo quoque observanda venit; quia *sicut Leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principium Constitutionibus adjuvantur.* Fundamentum Adversariorum adducere: & solvere superfluum videtur; quia, cum ipsi & omnes concedant usque ad quartum salem gradum hoc Impedimentum dirimere, ultra illum autem in praxi vix possibilis sit casus quod quis ascendens quintam generationem in *Linea Recta* nubere possit, an velit, mera speculativa foret de hoc disputatio. 25

Quæritur IV. An Impedimentum Consanguinitatis non tantum Jure, humano, sed etiam Divino & naturali Matrimonium dirimat? Resp. I. impedimentum Consanguinitatis inter Consanguineos in *Linea Recta* quoad primum gradum, parentes videlicet, & liberos dirimit Jure Divino, & naturali. Caret controversia. Et ratio est; quia ipse distinctus naturalis Matrimonium inter parentes & liberos abhorret, ut proin merito dicatur *l. Adoptius.* 14. *S.* 2. *ff. de Ritu nuptiar in contrahendis Matrimoniis naturale jus & pudor inspiciendus est: contra pudorem est autem, filiam uxorem suam ducere.* 26

Resp. II. Quamvis aliqui cum D. Thoma *in.* 4. *dist.* 20. *q. un. ar.* 3. & Sanchez. *lib.* 7. *disp.* 51. *num.* 19. ve- 27

liot, Impedimentum Consanguinitatis, Matrimonia ultra primum gradum Jure naturæ non dirimere, consequenter Papam dispensare posse, quod Avus neptem suam possit ducere in uxorem: alii vero ut Gonzal. *in c. Quod super. 3. h. t.* usque ad quartum, aliiusque ad septimum gradum dicto Impedimento vim tribuant ex natura Matrimonium dirimendi; probabilissimum tamen est, dictum Impedimentum Jure naturæ in infinitum dirimere Matrimonia inter Consanguineos *in Linea Recta*, ita ut si Adam, vel Eva adhuc viverent, nulli ex omnibus hominibus nubere possent, ita Scotus *in 4. dist. 4. §. De secundo.* Sporer *p. 4. c. 1. sect. 1. n. 68.* Herincx & alii Scotistæ, *arg. cit. l. Nuptiæ, & l. fin. de Ritu nuptiar.* ibi: *Jure gentium incestum committit, qui in gradu ascendentium, vel descendentium uxorem duxerit:* Concordant *§. Ergo non omnes Instit. de Nupt.* Ratio est quia omnes ascendentes respectu descendentium habent veram rationem principii, & veniunt nomine genitorum, & parentum; descendentes vero nomine liberorum, *arg. cit. Nuptiæ. 43. ff. de Ritu nuptiar.* atqui inter parentes & liberos Jure naturæ Matrimonium est irritum, *l. Adoptivus. 14. ff. eod.* ergo. Accedit, quod habeatur casus, quo cum aliquibus in *Linea Recta* dispensatum esset.

28 Resp. III. Inter Consanguineos *Lineæ Transversæ* in primo gradu, inter fratres nempe & sorores Matrimonium Jure naturæ est nullum, ut proin Papa in eo dispensare non possit. Scotus *in 4. dist. 40. qu. un.* ubi solvit rationes oppositæ sententiæ, Guttierez *de Matr. c. 98. n. 20.* Sanchez *lib. 7. disp. 52. num. 11.* contra D. Thomam *2. 2. q. 154. a num. 9.* & plures alios citatos a Sanchez *loc. cit. num. 10. arg. c. Gaudemus 8. de Divortiis* ubi Papa decrevit, quod Infideles conversi ad fidem separari non debeant, si in secundo & ulteriori Consanguinitatis gradu existentes antea Matrimonio juncti fuere; quia Legibus Ecclesiæ infideles non arctantur, ergo a sensu contrario; si in primo gradu uniti essent, separandi forent, eo quod talis gradus Jure naturæ dirimat. Hinc etiam in Concilio Tridentino *Sess. 24 de Reform. Matrim. cap 5.* dicitur in secundo gradu Consanguinitatis adhuc, dispensari posse cum Principibus Personis; ergo a contrario in primo non, consequenter in primo gradu est contra Jus naturæ.

29 Ratio Conclusionis est: quia inter fratres & sorores est innatus quidam pudor, & reverentia naturalis, cui valde adversatur actus conjugalis, adeo ut omnes etiam infideles nationes bene instructæ; solo lumine naturali ductæ ab hujusmodi conjugio abstinuerint, & quæ talia permittebant barbaræ reputabantur. Hinc etiam nullibi legitur, quod Ecclesia in primo gradu unquam dispensaverit.

30 Nec obstat, quod ad initio mundi Cain duxerit sororem suam in uxorem. Resp. enim cum Doctore subtili, id factum esse ex necessitate ob defectum aliarum fœminarum urgente alio præcepto naturali fortiori de conservando genere humano; concurrentibus enim duobus vinculis, quod fortius est, ligat.

Dices etiam multiplicato jam genere humano, & cessante illa necessitate Abraham vir sanctus duxit Sarai sororem suam, prout ipse fatetur *Genes. 20.* ibi: *Vere soror mea est filia patris mei, & non filia matris meæ.* Resp. hoc dici, quia Sarai fuit consangainea Abrahæ, prout expresse habetur *can. Quæritur. 22. q. 3.* ibi: *Soror dicitur, quia filia fratris erat*, utpote genita ex Aran fratre Abrahæ; siquidem in Scriptura Sacra etiam soli consanguinei dicuntur fratres, & sorores; juxta quod aliqui ad Christum dixerunt *Marci c. 3. Ecce mater tua, & fratres tui* (id est consanguinei) *te foris quærunt.* Et Tobias junior vocat Saram sororem suam, *Tobiæ c. 8.* quæ tamen fuit solum consanguinea ipsius. Quinimo observat D. Thomas *p. 3. q. 28. a. 3. ad 5.* quod in S. Scriptura dicantur fratres quatuor modis, videlicet, *natura, gente, cognatione, & affectu.*

31 Resp. IV. In secundo & ulterioribus Gradibus *Lineæ transversæ*, solo Jure Ecclesiastico, non item Divino dirimitur Matrimonium. Communis ac certa, *arg. Concil. Trident. Sess. 24. de Reform. Matrim. c. 5* ubi expresse habetur, posse in secundo gradu dispensari, consequenter gradum secundum non dirimere Iure naturæ; cum in hoc Papa nequeat dispensare. Accedit, quod jam sæpe in secundo Consanguinitatis gradu fuerit dispensatum. Confirmatur ex *cit. c. Gaudeamus de Divortiis*, ubi Matrimonium infidelium inter Consanguineos in secundo gradu agnoscitur validum, consequenter non est contra Jus naturæ.

§. II.

De Affinitate, & Impedimento inde proveniente.

S U M M A R I U M.

32 *Affinitas, & Affines quid, ac unde?*
33 *Antiquo Jure triplex erat genus Affinitatis.*
34 *Hodierno autem jure unicum tantum est. Inter quos? & num. seqq.*
35 *Pater & filius ex una parte possunt nubere matri & filiæ ex altera: sicut etiam duo fratres duabus sororibus.*
37 *Affinitas non tantum ex licita & conjugali copula, etiam illicita oritur.*
37 *Affinitas non oritur nisi ex copula perfecta ad generationem prolis sufficiente.*
38 *Solvitur instantia.*
39 *Et fiunt deductiones usque ad n. 44.*
44 *Ad contrahendam Affinitatem requiritur, & sufficit seminatio viri.*
45 *Contrahitur etiam per copulam cum muliere ignorante, aut dormiente habitam.*
46 *Solvitur objectio, quod requiratur etiam seminatio fœminæ.*
47 *Affinitas ex copula illicita usque ad secundum, ex licita vero usque ad quartum gradum dirimit.*
48 *Affinitas in nullo, etiam primo gradu Lineæ Transversæ dirimit Matrimonium Jure naturæ.*
49 *Bene tamen in primo gradu Lineæ Rectæ, ut proin Papa dispensare, possit, quod quis ducat fratris sui defunctæ uxorem, non item quod privignus ducat novercam.*
50 *Aliud tamen est; si Affinitas ex copula illicita in primo gradu oritur.*
51 *Doctrina practica computandi & cognoscendi gradus Affinitatis. Et n. seq.*
53 *Conjux peccans cum Consanguinea conjugis viventis privatur jure petendi, non item reddendi debitum.*
54 *Dummodo peccet cum consanguinea in secundo gradu.*
55 *Incurrit etiam alias Juris pœnas, & mortuo conjuge innocente non potest amplius nubere:*
56 *Et si peccarit cum consanguinea conjugis prius jam defuncti.*
56 *Requisita ad hoc, ut quis ob incestum cum consanguinea uxoris fiat inhabilis ad nubendum usque ad num. 69.*
60 *Non requiritur, ut fiat seminatio intra vas.*
61 *Quid hodie consuetudo habeat de hac inhabilitate?*
62 *Qui cognoscit consanguineam Sponsæ, nec cum hac, nec cum illa potest Matrimonium contrahere.*
63 *Imo nec cum alia, si carnaliter cognita est Consanguinea in primo gradu. Est tamen hoc ultimum consuetudine abrogatum.*

Quæritur I. Quid, quotuplex, & unde sit Affinitas? Item inter quos dirimat Matrimonium? 32

Resp. I. *Affinitas* est propinquitas personarum ex copula carnali perfecta proveniens. Ita in re communis. Dicitur autem *Affinitas quasi duorum ad unum finem unitas, eo quod quæ cognationes diversæ per nuptias, vel coitum copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit;* prout *l. Non facile. 4. §. ff. de Gradib.* bene advertit Glossa *ad Arbor. Affinitat. can. 35. q. 5.* Cum enim

vir

vir & fœmina per copulam carnalem fiant una caro, juxta illud Genes. 2. *Erunt duo in carne una*, & 1. *ad Corint. in 6. Nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur*, hinc Consanguinei fœminæ carnaliter cognitæ fiunt Affines viri, & consanguinei viri carnaliter cognoscentis fiunt Affines fœminæ carnaliter cognitæ.

33 Resp. II. Quamvis olim de Iure antiquo tria fuerint genera Affinitatis, *primum* nempe, *secundum*, & *tertium*, hodie tamen tantum unicum, idque inter tria antiqua *primum* datur. Quod olim tria fuerint, patet ex *can. De propinquis. 3 can. 35. q. 3.* & refertur *c. Non debet. 8. h. t.* ac optime ibidem *V. In secundo* explicat Glossa *Primum* Affinitatis genus (quod etiamnum, & quidem solum durat) intercedit inter uxorem, & consanguineos viri, ac vicissim inter maritum, & consanguineos uxoris, quod, si mortuo v. g. viro uxor ejus alium virum accepit, inter hunc virum & consanguineos prioris mariti oriebatur *secundum* genus Affinitatis *c. can. De propinquis casu. 25. q. 3.* simul soboles ex his secundis nuptiis suscepta, non poterat contrahere Matrimonium cum consanguineis prioris conjunctis defuncti, *can. Fraternitatis, cum seq. cau. 35. q. 10.* Si dein mortua illa relicta conjuge alter maritus ejus nupserit alii fœminæ, eamque cognoverit, inter hanc, & consanguineos mariti oriebatur *tertium* genus Affinitatis.

34 Resp. III. Hodierno Jure est unicum tantum genus Affinitatis, idque *primum* ex præfatis tribus, videlicet præcise, & solummodo inter virum & consanguineos uxoris, seu alias carnaliter cognitæ, & vicissim inter uxorem seu alias cognitam, & consanguineos mariti vel cognoscentis. Unanimis ac certa, textu expresso *c. Non debet. 8. hoc. t.* ubi *secundum*, & *tertium* Affinitatis genus sublatum habetur illis verbis: *Cum ergo prohibitiones de conjugiis secundo & tertio Affinitatis genere minime contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptiis cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum, cum cessante prohibitione cesset effectus Constitutiones super hoc editas sacri approbationes Concilii revocantes, præsenti Constitutione decernimus, ut sic contrahentes de cætero libere copuleatur.*

35 Hinc sequitur, atque expresse habetur, *c. Quod super 5. h. t.* quod pater & filius ex una parte, sine omni dispensatione possint contrahere cum matre & filia ex altera parte; item duo fratres cum duabus sororibus, aut unus eorum cum matre, alter cum filia; item duo cognati aut consanguinei cum duabus consanguineis aliis eo; quod (ut ibidem bene subjungitur) *licet omnes consanguinei viri sint affines, uxoris, & omnes consanguinei uxoris sint viri affines, inter ipsos tamen consanguineos viri ex una parte, & inter consanguineos uxoris ex altera parte nulla prorsus affinitas est contracta, propter quam inter eos Matrimonium debeat impediri.*

36 Resp. IV. *Affinitas* oritur non solum ex copula conjugali licita, sed etiam ex illicita tam adulterina intra Matrimonium, quam fornicaria extra illud. Conclusio habet tres partes, atque certa quoad omnes. Et quidem quod ex copula conjungali licita oriatur, patet ex toto *hoc. tit.* Quod etiam ex adulterina sequatur, patebit ex dicendis infra *num.* 35. Quod tandem ex copula fornicaria extra Matrimonium oriatur, constat ex Concilio Tridentino *Sess. 23. de Reform. Matrim. c. 4.* cujus textum vide infra *num. 47.* & *cap. Ex litteris, 6.* & *cap. Veniens. 9. De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ vel Sponsæ.* Ratio est; quia non tantum per copulam Conjugalem vir cum fœmina fit una caro, juxta *Genes. cap. 2.* sed etiam per copulam illicitam, ac fornicariam juxta textum 1. *ad Corint, 6.* supra *nu.* 32. citatum.

37 Resp. V. Ad hoc ut copula sive conjugalis licita, sive fornicatio illicita inducat *Affinitatem*, & inde consurgens Impedimentum, debet esse perfecta, & talis, quæ sufficit ad generationem prolis, ita ut saltem vir intra vas fœminæ seminet, Sanchez *lib. 7. disp. 64. nu. 8.* Bosco *disp. 12. de Impedim. Matrim. sect. 5. concl. 1.* Sporer *part. 4. cap. 1. sect. 1. num. 74.* Ratio est; quia ideo ex copula carnali consurgit *Affinitas*, quod ob illam vir & fœmina fiant una caro, juxta dicta *arg. can. Fraternitatis 1. cau. 35. q. 10.* atqui non fiunt una caro, nisi copula sit perfecta talis, quæ sufficiat ad generationem prolis, qualis est sola, qua saltem vir intra vas fœminæ seminat, *arg. can. Lex Divina. 18. caus. 27. q. 2.* ubi Pontifex ait. *Sed neque osculum parit propinquitatem quod nullam facit seminis commixtionem.* Concordant *can. Extraordin. pollutio. 11. cau. 35. q. 3.* & *c. 2. de Convers. conjugat.* atque amplius probat Sanchez. *lib. 2. disp. 21. num.*

Nec obstat Conclusioni *c. Iuvenis. 3. de Sponsal.* & *c. Fraternitatis. 7. de Eo, qui cognovit*, ubi etiam ille repellitur conjugio cum illa, cujus consanguineam copula solum attentata & non perfecta cognovit. Res. enim, illum Attentatorem fuisse repulsum, non propter *Affinitatem*, utpote minime contractum, sed ob Impedimentum *publicæ honestatis*, quod ex Sponsalibus cum priori consanguinea contraxerat. 38

Infertur I. Ex sola copula etiam vase penetrato facta semine tamen viri vel omnino non, vel extra vas mulieбre emisso, non contrahi *Affinitatem*. 39

Infertur II. Illam etiam non contrahi ex copula sodomitica, nec ex quacunque alia pollutione extra vas generationis putatum facta, multo minus ex tactibus quantumvis enormibus. 40

Infertur III. Illam neque oriri ex Matrimonio rato nondum consumato, etsi ex eodem oriatur Impedimentum *publicæ honestatis*. 41

Infertur IV. Pariter non oriri *Affinitatem*, ex copula in qua sola fœmina seminat. Ratio hujus & harum omnium illationum est, quod ex his copulis & tactibus, utpote ad generationem minime sufficientibus, non fiat una caro inter copulatos carnaliter, consequenter nulla *Affinitas*, cujus causa principalis est carnis unitas inter carnaliter se cognoscentes per dicta supra *num.* 37. 42

Dicitur autem notanter in Conclusione; *ita ut saltem vir intra vas fœminæ seminet*; quia hoc ad contrahendam *Affinitatem* sufficit, nec requiritur, ut etiam fœmina seminet, prout cum communiori & probabiliori aliorum recte docet Sanchez *lib. 7. disp. 64. num. 17.* & 21. Abbas *in c. Fraternitati, 7. de Eo, qui cognovit, in fine*, & ibi Hostiensis *ad finem*, Sylvester *V. Matrimonium 8. quæst. 15.* Armilla *V. Matrimonium num. 26.* & alii a Sanchez citati. Ratio est; quia per dicta *num.* 37. & concordem aliorum etiam Adversariorum requiritur & sufficit talis copula, ex qua possit fieri generatio prolis; atqui ad hujus generationem non requiritur, quod etiam seminet fœmina, sed sufficit sola seminatio viri intra vas mulieris, ut ex sententia D. Thomæ *p. 3. q. 32. a 3. ad 3.* Aristotelis, Avicennæ, & communiore Medicorum docet Sanchez *l. c.* & *lib 2. disput. 21. num. 10.* dicens, Sententiam D. Thomæ sequi omnes Doctores quæ confirmatur etiam experientia, & confessione plurimarum honestarum & piarum, fideque dignissimarum fœminarum, de quibus fertur, eas omnino assecurasse, quod sine nulla propria seminatione; & solo mariti semine conceperint. 43

Infertur proin cum Sanchez *lib. 7. disp. 64. nu. 7.* oriri *Affinitatem* ex copula, viro seminante, habita cum fœmina ignorante, dormiente, ebria, item cum prorsus invita, de qua ultima specialis extat textus *c. Discretionem 6. de Eo, qui cognovit.* 44

Nec dicas, contrariam sententiam dicentem, quod etiam seminatio fœminæ requiratur ad inducendam *Affinitatem*, esse probabilem, hoc ipso; quod secundum probabilem sententiam ad generationem prolis tam fœminæ quam viri requiratur seminatio, prout pluribus relatis aliis ipse etiam Sanchez probabile censet *lib. 2 disp. 21. num. 12.* ergo etiam hæc sententiam saltem in foro interno practicari poterit, præsertim cum serviat pro multorum pœnitentium consolatione, & liceat sequi sententiam probabilem relicta probabiliori. Resp. transmisso *Ant.* negando *Conseq.* quia etsi, dato non concesso etiam hæc sententia foret probabilis, tamen si nostra est probabilior, prout revera est, uti fatentur etiam plures ex Adversariis, neutiquam licebit illam probabilem sequi, eo quod agatur de valore Sacramenti Matrimonii, utpote quod per *Affinitatem* di- 45

rimitur, & invalidum evadit; quando autem agitur de valore Sacramenti, nullatenus licet sequi sententiam probabilem relicta probabiliori, prout aperte constat ex Decreto Innocentii XI. contrariam opinionem ordine ibidem *primam* damnatis.

46 Dices, Matrimonium est causa favorabilis, ita ut in dubio & controversia pro illa standum sit ac judicandum: ergo. Resp. *Ant.* in aliquibus esse verum de Matrimonio actu jam contracto, non autem de contrahendo, utpote ad quod impediendum sufficit unus quoque testis, etsi cæteroquin inhabilis, de Impedimento testificans per supra *Tit.* 1. *num.* 319. *arg. c. Præterea de Sponsal. & Matrim.*

47 Quæritur II. Quousque? & quo Jure *Affinitas* dirimat Matrimonium? Quomodo item gradus *Affinitatis* sint computandi? Resp. I. Quamvis olim *Affinitas* Jure antiquo usque ad septimum gradum diremerit Matrimonium, *can. Nullum. cau.* 7. 35. *q.* 3. cum Concordantiis, hodierno tamen Jure *Affinitas* ex licita copula conjugali proveniens, tantum usque ad quartum gradum inclusive inter maritum videlicet, & Consanguineos uxoris, & vicissim inter uxorem & Consanguineos mariti dirimit. Proveniens vero ex illicita copula, fornicaria videlicet, vel adulterina usque ad secundum gradum inclusive inter fornicatorem vel adulterum, & Consanguineos illicite cognitæ; ac vicissim inter hanc & consanguineos fornicatoris vel adulteri: Communis ac certa. Et quidem prima pars de *Affinitate* ex copula conjugali licita textus expressus habetur *c. Non debet.* 8. *h. t.* ibi: *Prohibitio copulæ conjugalis quartum Consanguinitatis & Affinitatis gradum de cætero non excedat: quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest absque gravi dispendio hujusmodi prohibitio generaliter observari.* De *Affinitate* vero ex copula illicita habetur expressa dispositio *Conc. Trid. Sess.* 24. *de Reform. Matrim. capit.* 4. *Sancta Synodus gravissimis de causis adducta Impedimentum, quod propter Affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & Matrimonium postea factum dirimit, ad eos tantum qui in primo & secundo gradu conjunguntur, restringit, in ulterioribus vero gradibus statuit, hujusmodi Affinitatem Matrimonium postea contractum non dirimere.*

48 Resp. II. Nullus nec primus quidem gradus *Affinitatis in Linea Transversali* Iure naturæ dirimit Matrimonium, ut proin per dispensationem Papæ valide ac licite possit quis nubere sorori uxoris suæ defunctæ, vel viduæ relictæ fratris mariti defuncti, Sotus in 4. *dist.* 41. *q. un. num.* 4. Covarruvias *de Matrim. p.* 2. *c.* 9. §. 10. *num.* 9. Pontius *lib.* 7. *cap.* 34. Pirhing. *h. t. num.* 34. cum communi aliorum, *arg. c. fin. de Divort.* ubi ex dispensatione Ecclesiæ permittitur conversis ad fidem, ut *Matrimoniis contractis, cum relictis fratrum utantur:* qua ratione cum Affinibus in primo gradu dispensarunt Pontifices, ut Julius II. qui dispensavit cum vidua Regina Angliæ, ut nubere defuncti Regis fratris Henrico VIII. quam dispensationem legitimam & validam fuisse, consultis prius celeberrimis Europæ Universitatibus, per specialem Bullam postea declaravit Clemens VII. unde ortum est infelicissimum illud Schisma, per quod Angliæ Romanum ab Ecclesia Romana Catholica defecit. Clemens VIII. etiam dispensavit cum Rege Poloniæ, quod nubere potuerit sorori defunctæ uxoris &c. Accedit, quod Jacob sanctissimus Patriarcha duxerit Rachel, & Liam sorores, *Genes.* 29. & Lex Mosaica iusserit, ut frater duceret uxorem fratris sine liberis defuncti, quæ omnia fieri non poterant, si *Affinitas* in primo gradu *Lineæ Transversæ* Jure naturæ esset irritans.

49 Resp. III. Quamvis plures DD. ut Sanchez *lib.* 7. *disp.* 66. *num.* 7. Diana *part.* 4. *tr.* 4. *resolut.* 93. Pontius *lib.* 7. *cap.* 34. *nu.* 5. & alii doceant, *Affinitatem* Jure Divino etiam in *Linea Recta* gradu primo non dirimere Matrimonium. Nihilominus sententia contraria dicens *Affinitatem in Linea recta* gradu primo, v. g. inter vitricum & privignam, item inter Novercam & privignum &c. Iure naturæ dirimere Matrimonium, probabilior videtur, eamque docet Sylvester *V. Matrimonium* 8. *q.* 25. *d.* 6. Pirhing. *h. t. num.* 32. & alii, *arg. l. Si ad Adulterium.* §. 2. *ff. ad Leg. Jul. de Adulter. & l. fin. ff. de Condict. sine cau.* & ibi Glos. aperte dicens, tale Matrimonium contra Ius naturale & Civile esse: & *can. Si vir.* 13. *cau.* 35. *q.* 3. ubi dicitur: *Si vir & uxor non jam duo sed una caro sunt, non aliter Nurus reputanda quam filia;* atqui cum filia Jure naturæ irritum est Matrimonium: ergo. Quibus accedit Concilium Arvernense *cap.* 11. ubi Matrimonium cum Privigno initum, Jure naturæ rumpi dicitur: unde & Gentes talia conjugia utpote instinctu naturæ abominantur, 1. *ad Corinth. cap.* 5. ibi: *Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.* Ratio est; quia Vitricus & Noverca, Socer & Nurus parentum loco veniunt, §. *Socrum.* 7 *Instit. de Nupt. & l. Quia parentis,* 16. *ff. Solut. Matr.* consequenter eisdem eadem fere debetur reverentia a Privignis &c. quæ a liberis naturalibus. Confirmatur Ecclesiæ praxi, quæ nunquam legitur dispensasse cum Affinibus in primo *Lineæ rectæ* gradu.

50 Intelligitur autem Conclusio de *Affinitate* ex copula licita conjugali, quia inter Affines in primo gradu *Lineæ rectæ* ex copula illicita Iure naturæ Matrimonium non dirimi satis conveniunt DD. eo quod Jura & rationes de his non militent; & cum his S. Sedes jam sæpe dispensaverit, teste Laymanno *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 6. *num.* 6.

51 Resp. IV. Gradus *Affinitatis* mensurantur, & computantur juxta gradus Consanguinitatis, ita ut quoto gradu Consanguinitatis aliquis est conjunctus personæ alicui carnaliter cognitæ, toto gradu Affinitatis ipse sit conjunctus illi, qui talem carnaliter cognovit: & vicissim quoto gradu Consanguinitatis quis est conjunctus personæ alicui aliquam carnaliter cognoscenti, toto gradu *Affinitatis* sit conjunctus personæ carnaliter cognitæ. Unanimis & certa ex textu expresso *c. Porro* 3. *cau.* 35. *q.* 5.

52 Hinc ad cognoscendos *Affinitatis* gradus non erit opus nova Arbore *Affinitatis*, cum ex sola Arbore Consanguinitatis facile dignosci valeant. Scire enim cupiens vir. v. g. An, & quoto gradu *Affinitatis* sit conjunctus alicui puellæ, tantum attendat, an ipsius Consanguineam habeat pro uxore, vel an aliquando unam ex Consanguineis talis puellæ carnaliter cognoverit: si non, inferat; ergo non sum affinis: si sic, inferat; ergo sum affinis; & ulterius indaget, quoto gradu Consanguinitatis talis puella sit conjuncta uxori, vel personæ carnaliter a se cognitæ, quo percepto, inferat; ergo eodem gradu *Affinitatis* sum tali puellæ conjunctus juxta tenorem Conclusionis. Quoto autem Consanguinitatis gradu memorata puella sit uxori tuæ, vel alteri personæ carnaliter a te cognitæ conjuncta, illico videbis ex Arbore Consanguinitatis, si nempe dictam puellam ponas in illam cellulam, ubi est *Petrus* &c. & videas, ad quam cellulam, ex reliquis pertineat persona a te carnaliter Cognita, consequenter quoto gradu Consanguinitatis conjungatur illi puellæ, juxta dicta supra §. *præced.* & Regulas ibidem datas.

53 Quæritur III. Quid Iuris? præsertim an, & quale *Affinitatis* Impedimentum, & pœnas contrahat, si quis contracto jam Matrimonio carnaliter cognoscit Consanguineam uxoris suæ? Resp. I. Maritus, qui carnaliter peccat cum uxoris suæ adhuc viventis Consanguinea in secundo gradu; vel vicissim si uxor cum Consanguineo mariti, contrahit quidem *Affinitatem* cum proprio conjuge, ita tamen, ut per illam Matrimonium nullatenus dissolvatur, sed tantum privetur iure petendi debitum conjux peccans, quamvis illud reddere teneatur conjugi innocenti idem exigenti: Communis, ac certa. Et quidem quod Matrimonium non dissolvatur textu expressus habetur *c. Discretionem.* 6 *c. Tuæ fraternitatis.* 10. *c. Jordanæ.* 15. *h. t.* cum concordantiis. Quod vere conjux peccans privetur iure petendi debitum, & nihilominus illud reddere teneatur petendi, textus est, *c.* 1. *h. t.* ibi: *Nec debitum petere potest,* & *cit. c.* 6. & 10. *h. t.* ibi: *Vir ejus* (peccans nempe) *poterit, & debebit cum Dei timore solvere ei debitum conjugale.* Ratio subjungitur: *Cum Affinitas post Matrimonium inique contracta illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non existit.*

54 Dicitur autem notanter *cum uxoris consanguinea in*

secundo

secundo gradu; quia *Affinitas* ex copula illicita (qualis utique est hæc adulterina) consurgens, secundum gradum non excedit, juxta novissimam Dispositionem Concilii Tridentini *Sess.* 24 *de Reform. Matrim cap.* 4. (textum vide supra *num* 47) & ad præsens cum aliis bene advertit Sanchez *lib. 7. disp.* 15. *n.* 4 indeque recte infert, quod peccans cum conjugis Consanguinea in tertio gradu, jure petendi debitum non privetur.

55 Resp. II. Conjux cum Consanguinea conjugis sui carnaliter peccans (præter alias pœnas a Jure Civili in tales deliquentes statutas) de Jure Canonico in pœnam delicti incestuosi debet manere innuptus, ita, ut cum nulla muliere possit amplius contrhaere Matrimonium quamvis, si illud contrahant, valeat. Communis ac certa textu expresso *c.* 1. 2. & 4. *h. t.* juncto *can. Si quis* 5. *caus.* 35. *q.* 2. quam pœnam etiam ipsa conjugis innocentis Consanguinea cum altero peccantis incurrit, *arg. cit. can. Si quis* 9. *caus.* 35. *q* 2. & *c.* 1. *h. t.* ibi: *Nec filiastra*, (priviga, seu filia uxoris suæ, cum qua maritus peccaverat) *nec illi ullo unquam tempore se poterunt Matrimonio copulare*.

56 Procedit Conclusio etiam in casu quo quis carnaliter peccat cum Consanguinea conjugis prius jam defunctæ, Sanchez *lib. 7. disp.* 15. *num.* 12 Engel *h. t. num.* 5. Barbosa *in cit. Transmissæ* 4. *de Eo, qui cognovit*. Pirhing. *eod. num.* 4. & alii contra Sotum, & nonnullos alios a Sanchez citatos, textu expresso *cit. c. Transmissæ* 4. *eod.* ubi narratur casus de copula carnali cum Consanguinea uxoris jam defunctæ habita. Ratio est; quia etiam tunc adhuc verum committitur delictum incestus, ob quod solum pœna hæc lata est.

57 Notandum tamen, ad hoc, ut præfata pœna a peccantibus incurratur, requiri I. quod sciant se esse affines, seu unum ex peccantibus esse in primo, vel secundo gradu conjunctum alterius peccantis conjugi, Sanchez *loc. cit. num.* 9. asserens ita docere universos, *arg. c.* 1. *de Eo, qui cognovit*, ibi: *Si quis scienter*. Et Ratio est, quia alias verum & formalem incestum non committunt, ob quod hæc pœna lata est.

58 Ob eandem rationem, hanc pœnam non incurrit fœmina per vim cognita, Sanchez *loc. cit. num.* 10. Engel *loc cit. num.* 7. Pirhing. *loc. de Eo, qui cognovit*, *num.* 6. Ratio est; quia in tali casu talis fœmina penitus nullam committit culpam, consequenter nullam incurrit pœnam, *arg. cap. Discreptionem.* 6. *de Eo, qui cognovit*.

59 Aliud est de *Affinitate*; hæc enim, quia non ob delictum, sed ex sola carnis unione provenit, etiam ab eo contrahitur, qui ignoranter carnaliter cognoscit consanguineam uxoris, vel alterius a se prius cognitæ.

60 Ulterius requirit Sanchez *loc. cit. num.* 11. cum aliis copulam perfectam, & quidem talem, quæ apta est generationis prolis, ita ut saltem vir intra vas fœmineum seminet: Verum hæc doctrina non placet; quamvis enim verum sit, requiri perfectam copulam, ita ut vas mulieris vere penetretur, *arg. can. Extraordinaria* 11. *cap.* 35. *quæst.* 2. & 3. tamen seminatio intra vas non videtur necessaria, eo quod hæc pœna non proveniat ex sola perfecta carnis unione, uti *Affinitas*, sed ex delicto incestus, quod vere & formaliter est tale etiamsi vir non seminet intra vas, ut omnes fatentur. Imo si vir vase penetrato ad evitandam impraegnationem de in seminat extra vas, delictum incestus majus est, & augetur; consequenter a pœna, quæ principaliter intuitu delicti incestus a Jure posita est, immunis esse non debet. 61

Pro praxi tamen observandum cum Navarro *in Manual. cap.* 22. *n.* 75. Pœnam incestuosi, vi cujus abstinere debet ab omni Matrimonio cum quacunque tandem contrahendo, hodie consuetudine contraria ubique esse abrogatam: vel si alicubi adhuc vigeret, posse saltem in eo dispensare Episcopum. 62

Quæritur IV. Quid Juris, si quis cum Consanguinea suæ sponsæ carnaliter peccet? Resp. Si quis carnaliter cognoscit Consanguineam Sponsæ in primo vel secundo gradu, contrahit cum propria Sponsa *Affinitatem*, & ex hac Impedimentum *dirimens*, ita, ut sine dispensatione Matrimonium cum illa valide contrahere non amplius possit. Communis ac certa per dicta supra. Nec potest talem Sponsæ consanguineam, quam carnaliter cognovit in uxorem accipere, si est in primo gradu Consanguinea Sponsæ, eo quod per præcedentia Sponsalia jam contraxerit Impedimentum *publicæ honestatis* cum illa per dicta *Tit. IV. nu* 10. 63

Imo si Sponsæ consanguinea carnaliter cognita est in primo gradu, v. g. Mater, aut soror, tunc tam Sponsus, quam Sponsæ Consanguinea peccans prohibetur imposterum cum quacunque alia Matrimonium contrahere, *can. Si quis.* 5. *cau.* 35. *q* 2. & 3. & *cap.* 2. *cap. Ex litteris* 8. *de Eo, qui cognovit*. Verum requiruntur ad hoc etiam conditiones, quæ requiruntur in eo, qui cognovit Consanguineam uxoris in primo vel secundo gradu, juxta dicta a *num.* 57. Imo sicut usu, 64 aut consuetudine contraria abrogatam diximus pœnam abstinendi a quocunque alio Matrimonio in cognoscente Consanguineam uxoris, sic idem dicimus modo servatis servandis de cognoscente Consanguineam Sponsæ quoad pœnam abstinendi a Matrimonio cum quacunque alia, manentibus tamen in suo robore Impedimentis *Affinitatis*, & *publicæ honestatis* provenientibus ex casu, quo quis cognovit Consanguineam suæ Sponsæ.

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia coeundi.

SUMMARIUM.

1 *Ratio continuationis.*
2 *Impotentia coeundi, quatenus est impedimentum* dirimens, *quid?*
3 *Alia est naturalis seu intrinseca.*
Frigiditas, & Frigidi qui? Ibid.
4 *Alia Impotentia est accidentalis & extrinseca.*
5 *Alia perpetua, alia temporalis.*
6 *Perpetua non est, quæ sine vitæ periculo, etsi non sine periculo infirmitatis, aut incommodi gravis tolli potest. Et n. seq.*
8 *Impotentia alia est absoluta, alia respectiva.*
9 *Omnis & sola Impotentia perpetua dirimit Matrimonium.*
10 *Etiam respectiva.*
11 *Temporalis non dirimit.*
12 *Neque perpetua, si Matrimonium subsequitur.*
13 *Solvitur instantia.*
14 *Impotentia perpetua est, si vir intra vas seminare nequit.*
15 *Semen mulieris non requiritur, sed sufficit ad Matrimonium, si mulier semen viri recipere possit, etsi illud retinere non valeat. Et num. seq.*
17 *Steriles non habeat Impedimentum Impotentiæ, sed possunt nubere.*
18 *Hinc in quavis ætate quivis nubere potest.*
19 *Nisi ita exhaustus quis esset, ut copulam perfectam habere non amplius posset.*
20 *Valet Matrimonium cum existente in periculo mortis, nisi vi morbi totaliter esset destructa potentia generandi.*
21 *Cum Spadonibus & Eunuchis nullum est Matrimonium, si utroque testiculo carent, secus est, si tantum uno carent.*

22 *Hermaphroditi secundum sexum prævalentem valide contrahunt Matrimonium.*

23 *Si nullus sexus prævalet, juxta utramque valide nubunt: & quomodo;*

24 *Possunt etiam secundum minus prævalentem sexum nubere: & quando,*

25 *Qui sexus prævalet., unde cognoscantur?*

26 *Qui dubitat, an laboret Impotentia perpetua, non potest licite contrahere Matrimonium.*

27 *Si contracto Matrimonio dubium prius habitum adhuc perseveret, vel primum adveniat de Impotentia perpetua, possunt & debent conjuges per triennium tentare copulam.*

28 *Si constat de impotentia perpetua. dubitatur autem, an præcesserit, an vero subsecuta sit Matrimonium, præsumitur precessisse, sive Impotentia sit intrinseca.*

29 *Sive extrinseca, seu accidentalis.*

30 *Dummodo pars potens de ea in tempore conqueratur*

31 *In dubio, an Impotentia sit extrinseca vel intrinseca præsumitur entrinseca.*

32 *Et ita ordinarie fit.*

33 *Etsi conjuges certi sint de Impotentia perpetua, non possunt propria authoritate sese ab invicem separare, debent tamen a copula abstinere.*

34 *Nec potest eos Impotentiam fatentes Judex separare nisi prius fiat probatio.*

35 *Quæ ordinarie fieri debet per inspectionem corporis.*

36 *Ad quam in fœminis requiruntur & sufficiunt duæ honestæ Matronæ,*

37 *In opere nuptiali expertæ, sive Obstetrices sint, sive non,*

38 *Quæ non tantum inspicere, sed etiam tangere debent muliebria.*

39 *Ac dein suam depositionem juramento firmare.*

40 *Pro inspiciendo viro requiruntur etiam ac sufficiunt duo Medici, aut Chirurgi, si haberi possunt.*

41 *Subinde etiam ad fœminæ inspectionem requiruntur Medici.*

42 *Si per inspectionem manifeste apparet adesse Impotentiam perpetuam, illico sine alia probatione annullatur Matrimonium.*

43 *Si non physice, moraliter tamen certum est, adesse Impotentiam, declaratur Matrimonium nullum, accedente juramento conjugum. & propinquorum.*

44 *Si non nisi dubia signa Impotentiæ apparent, debent per triennium tentare copulam.*

45 *Vel etiam per plures annos, si conjuges adhuc valde juvenes sint.*

Pubertas plena quid? Ibid.

46 *Quod propinqui, vel alii testes jurare debent in casu dubio; Et n. seq. ac. n. 51.*

48 *Si elapso triennio mulier potens affirmet, habitam esse copulam, vir autem dubie impotens id neget, creditur mulieri.*

49 *Et econtra, si negat mulier, & affirmat vir, creditur viro.*

50 *Nisi mulier per evidentia signa velit contrarium probare*

51 *Si per physice vel moraliter certa signa apparet Impotentia perpetua, potest contra Matrimonium quovis tempore proclamari. Et n. seqq.*

54 *Solvitur objectio.*

55 *Si vero signa sint dubia, unusque conjugum neget, alter affirmet Impotentiam, tunc post bimestre non amplius auditur, donec elapsum fuerit triennium.*

56 *Matrimonium ob Impotentiam annullatum, iterum reintegratur, si postea constat, eam non fuisse perpetuam.*

57 *Nisi Impotentia tolleretur per miraculum.*

58 *Aut ope dæmonis, vel aliis illicitis mediis.*

59 *Aut esset respectiva.*

60 *Vel ortum haberet a maleficio.*

61 *Scienter contrahens cum impotente, tenetur illi tanquam frater vel soror cohabitare, eique necessaria subministrare.*

62 *Perpetua cum Impotentia ex ignorantia contrahentes Matrimonium possunt ut frater & soror cohabitare simul.*

63 *Nisi adsit periculum incontinentiæ*

64 *Si post contractum Matrimonium supervenit Impotentia perpetua, possunt & debent conjuges cohabitare.*

65 *Tenentur tamen abstinere ab attentatione copulæ, non item a tactibus, vel osculis.*

66 *Conjuges tenentur auferre Impotentiam, & pati incisionem etiam cum gravi molestia, & dolore.*

67 *Non item cum periculo mortis, aut gravissimæ infirmitatis.*

INter alia Matrimonio Impedimenta est etiam Impotentia coeundi, seu habendi copulam conjugalem: 1
quæ Impotentia quia ex varia causa, ut ex nimia viri frigiditate, aut ex maleficio, aut aliunde provenire potest, ideo præsens Titulus de quavis tali Impotentia undecunque proveniente agit.

Quæritur I. Quid ad præsens, & quotuplex sit *Impo-* 2
tentia. Resp. I. Est inhabilitas ad habendam copulam carnalem perfectam talem; quæ fit per fœminei vasis penetrationem, & seminis in id effusionem. Sanchez *lib. 7. disp. 92. n. 7.* Abbas *in c. Quod sedem. 3. h. t. n. 5.* Pirhing *h. t. n. 1.* cum communi. Et patebit magis ex sequentibus.

Resp. II. *Impotentia* coeundi varie dividitur. Nam *pri-* 3
mo alia est *naturalis* seu *intrinseca*: alia *accidentalis* seu *extrinseca*. Illa est, quæ ex ipsius naturæ defectu oritur? cujusmodi in fœmina est arctitudo; si nempe tam arctum habeat vas, ut a viro penetrari nullatenus possit. In viris vero nimia frigiditas, aut caliditas. *Frigiditas* quidem quando vir ob temperamentum nimis frigidum caret sufficientibus spiritibus ad membri erectionem, & ad seminis effusionem excitantibus, ita, ut vel omnino coire, & virilia in fœminæ vas immittere; aut semen in illud emittere non valeat. Et ita ob temperamentum frigidum constituti *Frigidi* vocantur, frigiditatemque habere dicuntur, quæ in solis reperitur viris, ut D. Thomas *in 4 dist. 34. q. un. n. 2. ad. 6.* communiter receptus bene probat. Nimia caliditas autem adesse censetur, quando vir ob temperamentum nimis calidum statim ac virga habilis ad copulam invenitur, ita præpropere emittit semen, ut intra vas fœmineum illud immittere nunquam valeat; quamvis, ut bene advertit D. Thomas *loc. cit. in corpore*, hæc Impotentia ex caliditate rarissime, & vix unquam contingat.

Impotentia accidentalis, seu *extrinseca* est; quæ non 4
ex naturæ defectu sed ex maleficio, vel hominis opera provenit: qualis invenitur in Maleficiatis, Castratis &c.

Secundo dividitur Impotentia *in perpetuam, & tem-* 5
poralem. *Perpetua* est, quæ absque mortis periculo, nec per licita media naturalia, nec per spiritualia, puta, per consuetos Ecclesiæ Exorcismos, aut Benedictiones &c. tolli potest, etsi per miraculum, vel media illicita, vel per media naturalia cum mortis periculo tolli valeat. *Temporalis* est, quæ vel opera, vel arte naturali licita, vel per consuetos Ecclesiæ Exorcismos, aut alia media spiritualia præter miraculum tolli potest, *arg. c. Fraternitatis 6. h. t.* ibi: *Nos perspicaciter attendentes, quod Impedimentum illud non erat perpetuum, quod propter divinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit removeri*; & ibi DD. communiter, qui etiam conveniunt, Impedimentum perpetuum esse, etsi per medium illicitum, incantationem v. g. vel maleficium contrarium tolli queat, quia de Iure illud tantum possibile, & fieri posse censetur, quod licite fieri potest, *can. Fraternitatis 15. caus. 22 q. 2* juncta Glosa *V. Quod potest*.

Controversia tamen inter DD. est, an Impedimen- 6
tum perpetuum censeri debeat, quod per media naturalia tolli quidem potest absque vitæ periculo, non tamen absque periculo gravis infirmitatis, aut incommodi corporalis. Affirmativam plures tenent apud Sanchez *lib. 7 disp. 93. numer. 17.* eo quod Pontifex *in cit. cap. Fraternitatis h. t.* præcise requirat *periculum corporale*, & non vitæ, tamen *ibid. numer. 18.* probabilius negativam amplectitur, quam etiam docet Barb. *in cap. Fraternitatis h. t.* Guttierez *de Matrim cap. 112. nu. 28* & alii. *arg. cit. cap. Fraternitatis. §. Per hæc autem. h. t.* qui ubi

quod in præcedenti §. per ly *periculum corporale* intellexerit solum periculum vitæ, manifeste declarat illis verbis: *Ut ex ea mortis periculum timeatur*.

7 Infertur proinde validum esse Matrimonium, quod cum fœmina arcta initur, si arctitudo illius per incisionem absque vitæ periculo, licet non absque gravi dolore, & corporis incommodo, morbive non lethalis periculo, tolli potest. Sanchez *loc. cit. n.* 23. Gutierrez *de Matrim. disp.* 112. *n.* 28. Palao *de Sponsalib. disp.* 4. *punct.* 14. §. 1. *n.* 4. quam proin incisionem pati debet mulier arcta per dicenda infra *n.* 65. *& seq.*

8 *Tertio* Impotentia coeundi alia est *Absoluta* alia *Respectiva*. *Absoluta* est, quæ respectu omnium alterius sexus personarum datur, ita ut habens illam, cum nulla persona perfectam copulam carnalem habere possit. *Respectiva* est, quæ tantum respectu unius, aut plurium certarum personarum, non item respectu omnium datur, ita, ut licet laborans hac Impotentia coire non possit cum hac, vel illa persona, possit tamen cum alia. Talis subinde consurgit ex maleficio, quo ita afficitur persona, ut cum una vel alia persona nullatenus coire valeat, etsi cum alia copulam habere bene possit. Talis etiam reperitur in illis, qui habent nimiam improportionem in partibus genitalibus, v. g. si viri genitalia sunt nimis crassa, muliebria autem angusta, ita ut cum illa coire nunquam possit, neque incisio sufficiens sine mortis periculo fieri queat, quamvis tam ille quam ista cum alia persona aliam corporis proportionem habente, copulam perfectam habere bene possit.

9 Quæritur II. Quænam impotentia ex recensitis dirimat Matrimonium? Resp. I. Omnis & sola perpetua Matrimonium antecedens Impotentia habendi perfectam copulam carnalem, est Impedimentum *dirimens* Matrimonii. Communis ac certa, ob claram Juris dispositionem *Tot. h. t.* Et quidem dicitur imprimis: *Omnis Impotentia perpetua*, ad indicandum, nihil referre, sive intrinseca sit & naturalis, sive absoluta, sive respectiva, dummodo sit perpetua. Ratio est; quia de essentia & intrinseca ratione Matrimonii est obligatio ad reddendum debitum conjugale, & traditio corporis ad copulam carnalem conjugalem; atqui perpetuo impotens ad copulam, non potest se obligare ad eam; *Impossibilium enim nulla est obligatio*, *L.* 185 *ff. de Reg. J. in* 6. nec potest tradere corpus ad hunc usum: cum nemo possit dare, quod non habet, *arg. l. Nemo* 79. *de R. J. in* 6. ergo.

10 Hinc licet *Impotentia respectiva* non inducat Impedimentum respectu omnium, inducit tamen illud respectu illius aut illarum personarum, respectu quarum datur, ut cum communi bene notat Sanchez *lib.* 7. *disp.* 93. *num.* 3. *arg. can. fin. cau.* 33. *q.* 1. dummodo talis *respectiva Impotentia* sit *perpetua* uti esse potest juxta Abbatem *in c. Fraternitatis h. t. num.* 19. Sanchez *loc. cit. num.* 5. Gutierrez *de Matrim. cap.* 113. *a.* a. 1. & communem aliorum contra paucos alios, *arg. cit. can. cau.* 33. *q.* 1. Et patet, quia plane contingere potest, quod alicujus viri genitalia ita sint crassa, ut respectu alicujus certæ mulieris parvæ, & angusta muliebria habentis adsit *Impotentia perpetua* coeundi, quæ absque vitæ periculo tolli nequit.

11 Dicitur *secundo* in Conclusione *sola Impotentia perpetua*: ad indicandum, quod temporalis Impotentia Matrimonium non dirimit, ut omnes concedunt, textu expresso, *c. Fraternitatis*, 6. *h. t.* Nec obstat *c.* 2. *h. t.* & *c. Conturbatur*, *de Desponsat. Impub.* ubi impubres ob Impotentiam coeundi dicuntur inhabiles ad Matrimonium; cum tamen horum Impotentia sit tantum *temporalis*. Resp. enim, de Impuberibus specialem adesse dispositionem juris positivi, de Jure naturali autem nullum inter eos versari impedimentum, cum in eo Papa valeat dispensare textu claro *cap.* 2. *de Desponf. Impub.*

12 Dicitur *tertio* in Conclusione *Matrimonium antecedens*; quia si Impedimentum post Matrimonium superveniat, neutiquam dirimit Matrimonium, juxta unanimem & certam textu expresso, *can. Hi qui*, 25. *cau.* 32. *q.* 7. idque propter ejus indissolubilitatem. Quod intellige, etsi Matrimonium nondum consummatum, sed tantum ratum solummodo sit, ut cum communi bene docet Abbas *in c. Ex litteris* 3. *h. t.* & ibi Ancharanus *in fine*, ac Barbosa *num.* 2. dicens esse sententiam verissimam, quod idem dicit Sanchez *lib.* 7. *disput.* 102. *nu.* 3. Ratio est: tum quia Jure indistincte loquuntur, Matrimonium ob superveniens Impedimentum non dirimi, *arg. cit. can. Hi qui. cau.* 12. *q.* 7. *& can. Si uxorem*. 18. *can.* 32. *qu.* 5. Tum quia Matrimonium ratum non nisi Professione Religiosa dissolvitur, *arg. c. Ex publico*, *& c. Ex parte*, *de Convers. conjug.* unde etiam Matrimonium jam contractum non dirimitur ob impedimentum *Affinitatis* superveniens.

13 Nec obstat, quod Adversarii objiciunt, *c.* 3. *h. t.* nec *can. Quod proposuisti cauf.* 32. *q.* 7. quia ibidem vel est sermo de Impedimento Matrimonium antecedente, vel de casu, quo Papa in Matrimonio rato dispensavit quod ob superveniens Impedimentum fieri posse, cum aliis bene observat Abbas *loc. cit.*

Cæterum, quid Juris, si dubitatur, an Impedimentum antecesserit Matrimonium, vel illud sit secutum? Item quid in tali casu liceat conjugibus, dicetur infra *a num.* 27. Interea

14 Dicitur *quarto* in Conclusione, *habendi copulam perfectam*; per quam hic intelligimus illam, qua saltem vir seminat, ut proin verum adesse censeatur Impedimentum *Impotentiæ*, si vir sive ex proprio, sive mulieris defectu, vel omnino non, vel non intra vas fœminæ seminare potest, etsi cum illa congredi, & vas illius penetrare valeat, Sanchez *l.* 7. *disp.* 92. *n.* 7. Abbas *in c.* 2. *h. t. n.* 5. cum communi. Ratio est, quia de ratione Matrimonii est traditio corporis ad copulam conjugalem; at non reputatur conjugalis, si semper deficit semen, coitus enim & copula est tantum via ad actum conjugalem perficiendam.

15 Sufficit tamen, si vir seminare possit, etsi fœmina seminare nequeat, Sanchez *lib.* 7. *disp.* 92. *n.* 8. eo quod semen fœminæ non sit necessarium ad generationem prolis, licet ad eam multum conferat, juxta dicta *Tit. præced. num.* 43. 16

Pariter sufficit, si vir semen intra vas mulieris emittere valeat, etsi mulier illud retinere nequeat, Sanchez *loc. cit. n.* 11. Ratio est: tum quia tunc jam habetur copula conjugalis. Tum quia ex eo, quod semen retinere nequeat, tantum sequitur, eam esse sterilem, quod valori Matrimonii non obest, juxta dicenda *n. seq.*

17 Resp. II. Impotentia generandi, seu sterilitas non inducit Impedimentum *Impotentiæ*, dummodo adsit potentia habendi copulam perfectam *num. præced.* descriptam, Sanchez *lib.* 7. *disp.* 92. *n.* 26. dicens esse certissimum, Pirhing *h. t. a.* 4. Engel *h. t. a.* 3. cum communi contra Felinum *in c. Cum sit*. 6. *de Foro compet. n.* 15 *arg. can. Tantum* 27. *can.* 32. *q.* 7. Ratio est: Tum quia steriles, ut suppono, possunt habere veram copulam conjugalem. Tum quia etsi steriles non habeant nec possint habere primarium finem Matrimonii, qui est procreatio prolis, possunt tamen habere secundarium, qui est remedium concupiscentiæ, & solatium humanitatis, ut dicitur *can. Nuptiarum* 41. *cau.* 27. *q.* 1. quapropter steriles copulam conjugalem tam licite habere possunt, quam fœcundi. Tum etiam; quia sterilitas progressu temporis sæpe corrigitur, prout constat variis exemplis ex Scriptura sacra, & historia profana. Accedit universalis praxis & consuetudo, quæ est optima legum interpres, *L.* 37. *ff. de Legib.* Ecclesia siquidem, etsi sciat, semen in senibus ac decrepitis ordinarie esse sterile, eos nihilominus ad Matrimonium admittit; nec etiam juvenes conjuges, nec senes ob sterilitatem etsi patentem dissolvit, sed eos in libero Matrimonii usu permittit.

18 Ex dictis infertur pro praxi I. In quacunque etiam decrepita ætate homines contrahere posse Matrimonium ob dicta *nn. præced.* Nec obstat, quod Jure Civili antiquo *Lege Papia*, & *Julia* Matrimonium contrahere prohibitum fuerit viris annum sexagesimum excedentibus, & fœminis post annum quinquagesimum. Nam contra est tum universalis usus & praxis Ecclesiæ; Tum quia illa antiqua Lex sublata est a Justiniano Imperatore, *l. Sancimus*, 27. *C. de Nuptiis*.

19 Limitatur tamen recte *num. præc.* de senibus data doctrina, in casu, quo senex ita exhaustus ac decrepi-

tus est, ut nullo modo possit amplius habere copolam perfectam, nec ad eam arte medicinæ, aut aliis licitis mediis juvari, Sanchez *lib. 7. disp. 92. q. 24.* ubi plurimos alios citat, Engel *loc. cit.* Pirhing *loc. cit.* Barbosa *in c. 2. h. t. n. 6.* Guttieres *de Matrim, cap. 112. n. 12, & seqq.*

20 Infertur II. Validum esse Matrimonium, quod cum eo, qui est in articulo mortis, contrahitur ob legitimationem prolis v. g. aut saltem animæ, quæ ob nimium affectum erga aliquam concubinam periclitatur ex eo, quod serium habere non possit propositum eam dimittendi &c. Sanchez *lib, 6, disp. 105. num, 3.* Palao *de Sponf. disp. 4. punct. 14. §. 2. n. 6,* Barbosa *in c. Tanta, 6. Qui filii sint legit. n. 8.* eoque teste ibi Omnes, Pirhing *loc. cit. n. 6.* Covarruvias *p. 2. cap. 8. §. 2. n. 10,* Ratio est, quia in tali (ut supponitur & præsumitur) adhuc vera existit potentia habendi copulam perfectam etsi per accidens hoc tempore sit impedita. Accedit Ecclesiæ praxis & consuetudo recepta. Quod si tamen constaret in ægrotante potentiam habendi copulam perfectam, vi morbi esse omnino destructam, prout fieri potest, utique Matrimonium irritum esset, ut bene advertit Palao *loc. cit.* undequaque enim proveniat vera Impotentia *perpetua* ad habendam copulam perfectam, adest Impedimentum *dirimens*, cum desint substantialia Matrimonii per dicta *n. 9. & 14.*

21 Infertur III, Eunuchos, Spadones, & Castratos utroque testiculo carentes, valide non posse contrahere Matrimonium, quia non possunt emittere verum semen, quod tamen requiritur juxta dicta *nu. 14.* Accedit, idem decisum, & declaratum esse a Sixto V. qui Hispaniarum Legato desuper interroganti ita respondit: *Fraternitati tuæ per præsentes committimus, & mandamus, ut conjugia per Eunuchos & Spadones utroque testiculo carentes, cum quibusvis mulieribus, sive etiam scientibus contrahi prohibeas, eosque ad Matrimonium quomodocunque contrahendum, inhabiles authoritate nostra declares.* Secus est, si uno tantum testiculo carent; hos enim Matrimonium valide & licite contrahere posse, extra controversiam est, docetque cum communi aliorum Abbas *in c. 2. h. t. num. 5.* ubi ita interpretatur *l. Si serva 39. §. Si spadoni ff. de Jure dot.*

22 Infertur IV. Hermaphroditos quoque, id est, de utroque sexu participantes, capaces esse valide ac licite contrahendi Matrimonia conformiter sexui prævalenti, ita ut tanquam vir nubere valeat, quando in illo sexus virilis prævalet, & tanquam fœmina, quando sexus fœmineus prævalet, Sanchez *lib. 7. disp. 106, n. 4.* Guttierea *de Matrim. disp. 119. num. 1.* Pirhing *h. t. num. 3.* cum communi. Ratio est; quia Hermaphroditus reputatur vir, si virilis sexus prævalet; fœmina vero, si prævalet sexus fœmineus, *l. Quæritur, 10. de Statu hominum*, ibi: *Quæritur Hermaphroditum cui comparemus? & magis puto, ejus sexus existimandum, qui in eo prævalet,*

23 Quod, si nullus sexus prævalet, sed uterque æqualis apparet, tunc pro libitu vel ut vir, vel ut fœmina nubere potest, Sanchez *loc. cit.* Guttierea *loc. cit.* Sylvester V. *Hermaphroditos in fine*, Pirhing. *loc. cit.* dummodo alteri sexui perpetuo renuntiet, & prius juret, quod imposterum non nisi secundum sexum semel electum copula uti velit. Hinc Parochus talis Hermaphroditi Matrimonio assistere non debet, nisi coram Judice Ecclesiastico præfatum juramentum fuerit depositum. Nec potest talis conjuge suo defuncto, postea secundum alterum sexum licite nubere; quamvis, si ita nuberet, Matrimonium validum foret, utpote nullo Jure irritatum. Sanchez *l. c,*

24 Porro in casu, quo unus sexus prævalet quidem, non tamen ita, qui secundum alterum sexom debiliorem adhuc vere sit capax habendi veram copulam perfectam, potest etiam secundum hunc debiliorem sexum (præstito prius juramento ut supra *n. præced.*) Matrimonium valide & licite contrahere, Pontius *lib. 7. c. 65, num. 8.* Perez *disp. 36. sect. 15. num. 4* Ratio est, quia nec naturali, nec positivo aliquo Jure irritum, vel prohibitum invenitur,

25 Cæterum, quinam sexus prævaleat, standum est judicio peritarum Metronarum ac Medicorum: qui, si determinare nequeant, quinam sexus prævaleat, judicandum est, eum esse æqualem, Quinam autem sexus prædominetur, standum est ipsiusmet Hermaphroditi dicto, utpote qui de præsenti re plus quam alii cognoscere valet. Sanchez *loc. cit. n, 2. & 9.*

Quæritur III. Quid Juris, si dubium est, an adsit Impotentia; vel an Impotentia sit *perpetua*, vel *temporalis?* Item an præcesserit Matrimonium, vel eo jam contracto primum supervenerit? Resp. I. Qui ante Matrimonium dubitat, an laboret vera impotentia *perpetua* nec ne, peccat mortaliter, si stante dubio Matrimonium contrahit. Sanchez *lib, 7. Disp. 103. nu. 10.* Guttier. *de Matrim. cap. 116. nu. 3.* Palao *de Sponsal, Disp. 4. pun. 14. §. 7. n. 1,* dicens sententiam hanc esse certam. Ratio est, quia gravem injuriam infert alteri parti, simul & Sacramento Matrimonii, utpote quod exponit periculo irritationis; quod, si nihilominus stante tali dubio Matrimonium contraxit, petere & reddere potest debitum conjugale, ut sibi & Ecclesiæ constare possit, an valide vel invalide contraxerit Matrimonium, Palao *loc. cit. n. 2.* per dicenda infra *num. seq.* 26

Resp. II. Si Matrimonio jam contracto, primum emergat, vel prius habitum adhuc perseveret dubium an quis laboret vera Impotentia *perpetua* nec ne, poterit & debebit per integrum triennium tentare, an copulam perfectam habere valeat, Sanchez *lib. 7. disp. 108. n. 5.* Palao *loc. cit, §. 9. n. 6.* Pirhing *h. t. nu. 16.* cum communi aliorum, *arg. c. Laudabilem. 5. h. t, & c. fin. eod.* Quod tempus non computatur a tempore Matrimonii contracti, sed attentatæ copulæ, Glossa *in cit. c. Laudabilem, 5. h. t. V. Celebrati*, Sanchez *l. c. disp. 110. num. 1.* eoque teste omnes, *arg. can. Requisivisti. 2, cau. 33. q. 1.* Ratio est; quia præfatum Triennium conceditur ad probandum, experiendum, & explorandum, an Impotentia perpetua adsit, necne: Hæc autem exploratio sola inchoatur copulæ attentatione: ergo. 27

Resp. III. Si constat quidem de Impotentia *perpetua*, dubitatur autem, an præcesserit Matrimonium, vel illo jam contracto supervenerit, præsumitur, eam præcessisse, si Impotentia *naturalis*, seu *intrinseca* est. Sanchez *lib. 7. disp. 103. num, 5.* Guttierez *de Matrim. cap. 116. num, 2,* cum communi aliorum præsertim illorum, qui universaliter de quavis tam *accidentali*, quam *naturali* Impotentia docent, in dubio, an præcesserit Matrimonium, an vero supervenerit, præsumi eam præcessisse, inter quos sunt Abbas *in c. Fraternitatis, 6. h. t, num, 16.* & ibi Joan. Andreas *num. 15.* Ancharanus *n. 16.* Hostiensis *num. 4.* Sylvester V. *Matrimonium 8, q. 16. dict. 9.* Mascardus *de Probatione. Concl. 816. num. 19, & Concl. 1027. nu. 3.* & alii, *arg. c. fin. h. t.* ubi sine ulla probatione, an Impotentia præcesserit, vel subsecuta sit Matrimonium, jubetur Matrimonium annullari, si post triennalem cohabitationem conjuges non potuere habere copolam perfectam; quod fieri non posset, nisi semper præsumeretur, Impotentiam præcessisse. 28

Ratio est; Tum quia quæ a natura insunt semper consequenter etiam antecedenter inesse præsumuntur, ut bene probat Menochius *de Præsumpt. l, 1. Præsumpt. 14. n. 3,* Tum quia præsumendo, Impotentiam præcessisse, consulitur bono prolis, & evitatur incontinentiæ periculum, hoc ipso, quod alter conjux potentia habendi copulam, & generandi pollens, possit cum alio contrahere Matrimonium, in eoque generare prolem, & evitare incontinentiæ periculum; in quo alias manens cum conjuge impotente semper versari deberet.

Nec obstat *c, Licet ex quodam in fine de Testib. & Attestat.* ubi habetur, in dubio semper judicandum esse pro valore Matrimonii. Resp. enim cum Abbate & aliis DD, allegatis, illud procedere, quando Matrimonium potest consumari, & habere suum effectum, bonum videlicet prolis, & remedium concupiscentiæ; Non item, si hoc haberi nequit, prout fit existente periculo Impotentiæ,

Resp. IV. Etsi Impotentia sit *extrinseca*, seu *accidentalis*, maleficio v. g. vel mutilatione membri prove- 29

niens,

niens, tamen etiam in dubio præsumitur, eam precessisse, consequenter Matrimonium nullum esse, saltem si pars potens brevi tempore, uno vel altero mense v. g. post contractum Matrimonium statim conqueritur de Impotentia conjugis sui, ita DD. citati, etiam Sanchez *loc. cit. num. 6. arg. cit. c. fin. h. t.* ubi erat quæstio de Impotentia *accidentali*, ex maleficio proveniente hoc ipso, quo, ut ibi textus habet, vir cum alia potuit congredi. Probatur etiam ratione secunda *num. præced.* adducta, & concordat *c. 1. h. t.*

30 Dicitur autem notanter in Conclusione, *saltem si potens pars brevi tempore post contractum Matrimonium conqueritur de Impotentia conjugis sui*: quia, si de ea primum post aliquot, tres v. g. vel quatuor annos conqueri incipit, præsumitur in Foro externo, eam fuisse subsecutam: uti limitando docet Sanchez *loc. cit. num. 5. & 9.* atque Guttierez *loc. cit. arg. c. 1. h. t.* ut proin allegantі post tantum tempus impotentiam incumbat probatio; ad quam tamen admittitur, cum fieri possit modo infra *n. 33. & seqq.* dicendo.

31 Porro si dubitatur, an Impotentia sit *naturalis* vel *accidentalis*, præsumitur in Foro externo *accidentalis*, Sanchez *loc. cit. num. 7.* Guttierez *loc. cit.* Palao *loc. cit. num. 7.* Ratio est; quia, cum natura ordinarie producat homines ad copulam aptos, talis quivis a natura esse præsumitur, ita ut contrarium asserenti incumbat probatio *arg. L. 2. C. Qui Testament. facere poss.* & late probat Sanchez *lib. 1. disp. 8. n. 17.*

32 Pro Foro externo ordinarie præsumendum est, Impotentiam etiam *accidentalem* præcessisse; cum enim conjuges post contractum Matrimonium, copulam habere, vel saltem attentare ordinarie diu non differant, consequenter in Foro interno eisdem statim constet de Impotentia, præsumi debet, eam præcessisse, etsi post multos annos in Foro externo primum conqueri incipiat pars altera.

33 Quæritur IV. Quomodo Impotentia probari possit ac debeat ad hoc, ut Matrimonium jam contractum annullari queat? Et quid requiratur, antequam annulletur, seu dissolutio Matrimonii fiat? Res. I. Quantumvis certo constet uni ex conjugibus, alterum esse perpetuo impotentem, non potest par potens propria authoritate, & absque prævia legitima probatione in Foro externo facienda, impotentiam repellere, & ad alias nuptias transire. Omnes, *arg. c. Porro 3. de Divort.* tenentur nihilominus in Foro interno ambo abstinere ab omni ulteriori attentatione copulæ, & tactibus lascivis; si certo cognoscunt adesse ex parte unius Impotentiam *perpetuam*; ubi enim de hac certo constat, certum etiam est, Matrimonium esse nullum, consequenter abstinendum esse ab actibus, qui non nisi veris, vel saltem dubiis conjugibus sunt liciti.

34 Resp. II. etiamsi ambo conjuges in Foro externo fateantur, ex parte unius adesse impotentiam *perpetuam* non potest eos Judex separare, nec Matrimonium illorum annullare, nisi prius legitima a SS. Canonibus præscripta adhibeatur probatio. Rursus Communis ac certa *arg. cap. 1. h. t.* ubi non obstante, quod ambo facti sint Impotentiam unius, requiritur ut id per verum judicium probetur. Ratio est; quia alias conjuges mutuæ cohabitationis pertæsi facile colludere; & separationem, nec non licentiam alteri nubendi, obtinere possent.

35 Resp. III. In praxi, ordinarie loquendo, & nisi veritas aliunde sufficienter haberi possit, ad probandam Impotentiam adhiberi debet inspectio corporum, quam Judex Ecclesiasticus fieri curabit in fœminis, per *honestas, fide dignas, & in opere nuptiali expertas Matronas aut obstetrices; in viris per Medicos & Chirurgos, c. 6. & c. fin. h. t.* juncto *c. Proposuisti, & c. penult. de Probat.* & ibi DD. atque Sanchez *lib. 7. disp. 113. per totum*. Quod si honestæ aut bonæ famæ non sint, potest excipi contra illas, Sanchez *loc. cit.* textu claro *c. penult. de Probat.*

36 Resp. IV. Ad inspiciendum sufficiunt & requiruntur duæ honestæ, & in opere nuptiali expertæ Matronæ, Sanchez *loc. cit. num. 15.* Barbosa *in c. Proposuisti de Probat. nu. 7.* Alexander de Nevo *in c. fin. h. t. nu. 12.* & alii satis communiter. Ratio est; quia de quavis causa, de qua non habetur specialis dispositio Juris, procedit illa Regula *in ore duorum aut trium testium stat omne verbum, c. In omni 4. de Testib. & Attestat.* atqui in præsenti materia non est specialis dispositio: ergo.

Nec obstant *c. Proposuisti 4. & c. Causam Matrimonii 14. de Probat.* ubi plures censentur adhibitæ Matronæ. Resp. enim *cit. c. Proposuisti*, fieri narrationem facti, & non dispositionem Juris, *c. Causas Matrimonii* vero ideo plures adhibitas fuisse, quia erat exceptio contra aliquas: vel dic, ibi plures esse adhibitas pro majori cautela. Nec obstat *L. 1. §. Si omnes, vel plures ff. de Ventre inspiciendo* ubi contra fœminam dicentem, se esse prægnantem, quinque requiruntur obstetrices. Nam contra est, quod ibi sit specialis dispositio Juris quæ facta est, ne hæredibus præjudicium generetur.

37 Debent tamen *esse expertæ in arte, & opere nuptiali*, ut ex communi recte docet Sanchez *lib. 7. disp. 109. n. 7. arg. cit. c. fin. h. t.* ibi: *a Matronis bonæ fidei, & expertis in opere nuptiali*: quales communiter censentur Obstetrices, quas, ut pro inspiciendo corpore adhibeantur, securius & praxi conformius est; quamvis non censeantur necessariæ; dummodo adsint aliæ duæ fide dignæ, & in opere nuptiali expertæ Matronæ: quia Jura allegata plus non requirunt; nec alicubi necessario exigunt obstetrices. Et Merito, eo quod aliæ honestæ Matronæ, quæ proles genuere, & in opere nuptiali expertæ existunt, æque ac obstetrices rem intelligunt. Accedit, quod *& manus obstetricum, & oculi sæpe falluntur*, ut dicitur *c. penult. de Probat.*

38 Cæterum sive Matronæ, sive obstetrices pro inspiciendo corpore mulieris adhibeantur, debent non solum oculis inspicere mulieris verenda, sed etiam manibus sufficienter & sagaciter tangere. Sanchez *l. 7. disp. 113. n. 10.* Barbosa *in c. Causam Matrimonii de Probat. n. 5. arg. cit. c. penult. de Probat.* Ratio est: quia, cum res hæc sit difficillimæ probationis, oportet omnem diligentiam adhibere, ne detur locus fraudibus fœminarum.

39 Debent insuper juramento confirmare depositionem suam alias eis non creditur, Sanchez *loc. cit. num. 13.* Barbosa *in c. Proposuisti 4. de Probat. nu. 5.* Joan. Andreas *in c. Fraternitatis 6. h. t. n. 5. & 23.* & ibi Glossa V. *Districte* communiter recepta, *arg. cit. c. Fraternitatis*. ibi: *Districte illis conjungens sub periculo animarum* & ibidem; *Quæ sub fide sua tibi asseruere*; fides enim ponitur loco juramenti, *arg. c. Ad aures de His, quæ vi metusque causa*. Et ratio est, quia universaliter testes non jurati nihil probant, *c. Nuper de Testib. & Attestat.*

40 Resp. V. Si ad probandam Impotentiam inspiciendus est vir per Medicos, aut Chirurgos, idem observandum erit, quod hactenus de Matronis diximus, ita ut debeant esse fide digni, & in arte experti, numero saltem duo, atque juramento depositionem suam firmantes. Est communis per Jura citata. Notat tamen recte Sanchez *lib. 7. disp. 113. num. 17.* Barbosa *in c. Proposuisti 4. de Probat. nu. 7.* & alii communiter in casu, & loco, ubi unus tantum peritus, ac fide dignus adesset, sufficere eum solum, *argum. L. 1. in fin. ff. de V. O.* quamvis Abbas *in cit. c. Proposuisti*, putet, in causa valde ardua omnino requiri duas, ita ut uno tantum existente in aliquo loco, secundus e viciniori loco accersiri debeat.

41 Porro etsi pro inspicienda fœmina regulariter adhiberi debeant fœminæ juxta dicta *n. 35.* tamen si quæstio est de qualitate aliqua altiori fœminæ notitiam superante, v. g. an mulier arcta per incisionem absque vitæ periculo apta possit reddi ac copulam perfectam, Medici, & Chirurgi adhiberi debet, Sanchez *cit. lib. 7. disp. 113. n. 21.* ubi plura ad hoc refert exempla, & probatur *c. Ex litteris h. t. & c. Fraternitatis, eod.* ubi de ope Medicorum, ac incisione fit mentio, quæ certe nonnisi inspectione per illos facienda fieri potest.

42 Res. VI. Si habita inspectione corporum appareant signa certa Impotentiæ: quia v. g. apparet virum carere utroque testiculo, aut habere abscissa virilia, aut fœ-

fœminam esse ita arctam, ut absque vitæ periculo incidi non possit: Matrimonium illico annullandum, nec ullum tempus ad probandum concedendum est; nec requiritur juramentum propinquorum, nec conjugum, quod se invicem nunquam carnaliter cognoverint. Abbas *in c. Fraternitatis* 6. *h. t. n.* 11. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 107. *nu.* 7. eoque teste Omnes. Ratio est; quia quando evidenter constat de Impotentia, evidens etiam est, Matrimonium esse nullum, consequenter putativos conjuges separandos esse ab omni commercio carnali. Nec desideratur juramentum conjugum aut propinquorum, utpote superfluum in casu, in quo per depositionem juratam peritorum res manifesta est. Possunt tamen cohabitare ut frater & soror per dicenda infra *n.* 62.

43 Res. VII. Quando per inspectionem, vel aliam probationem signa physice certa, & evidentia Impotentiæ non apparent, bene tamen verosimilia, & quasi moraliter certa, potest & debet annullari Matrimonium non exspectato triennio experientiæ, si uterque conjux juret, se copulam attentasse quidem, sed nunquam coire potuisse, idque jurato affirment septem ex propinquis deponendo juramentum de credulitate, jurando se credere, conjuges verum jurasse (juxta dicenda infra *num.* 46.) Sanchez *lib.* 7. *disp.* 107. *numer.* 4. Alexander de Nevo *in c. Laudabilem*. 6. *h. t. num.* 17. & ibi Butrius *num.* 14. Engel *h. t. num.* 6. *arg. c. Laudabilem* 5. *h. t.* ubi triennalis probatio de habenda copula tunc tantum conceditur, ac præscribitur, quando aliunde probari non potest Impotentia *perpetua*, ergo a sensu contrario illa triennalis probatio locum non habet, si aliunde probari potest impotentia, uti res se habet in sensu conclusionis; utpote in quo, licet non habeatur physica, certa tamen habetur saltem verosimilis probatio dictæ Impotentiæ, quæ probatio accedente juramento conjugum, & propinquorum utique sufficiens erit.

44 Resp. VIII. Si post inspectionem signa non nisi dubia apparent de Impotentia *perpetua*, prout plerumque fit in Frigidis, & Maleficiatis, conceditur eis triennium ad tentandum, an copulam carnalem perfectam habere valeant juxta dicta *n.* 27 quo elapso Matrimonium annullari potest, si ambo jurent, se nunquam adhuc perfecte coire potuisse, idque septem propinqui juramento crudelitatis affirment, textu claro *c. fin. h. t.* ibi: *Quo circa mandamus, quatenus ita est, & constiterit vobis, præfatum virum & mulierem intra prædictos octo annos per continuum triennium insimul habitasse, ipsis cum septima propinquorum manu firmantibus juramento, se commisceri carnaliter nequivisse, proferatis divortii sententiam in ipsos*. Concordat *c. Laudabilem* 5. *eod.*

45 Quod, si tamen fœmina duodecimum, vir vero decimum quartum annum primum essent egressi, tentatio copulæ eis conceditur usque ad pubertatem plenam ac perfectam, quam mulier acquirit completo anno decimo quarto *l. Male* 14. *de Alimentis*; vir autem completo anno decimo octavo, *l. Arrogat.* 40. *§.* 1. *ff. de adopt. & §. Minorem*. 4. *Instit. eod.* Sanchez *lib.* 9. *disp.* 108. *num.* 4. Joan. Andreas *in c. Laudabilem* 5. *h. t. n.* 3. Pirhing *h. t. num.* 20. Ratio est, quia dubium adhuc manet, an non coeundi Impotentia ex defectu ætatis & naturæ imbecilitate proveniat.

46 Cæterum *per septimam manum propinquorum* indicantur septem consanguinei, ex parte cujuslibet conjugis, ita ut quatuordecim adesse debeant, Sanchez *lib.* 7 *disp.* 108. *num.* 11. Innocentius in *c. Laudabilem h. t. in princ.* & ibi Alexander de Nevo *n.* 6. Quod, si tot haberi nequeunt consanguinei, assumi debeant tot *vicini bonæ famæ*, *arg. c. Laudabilem* 5. *h. t.* ibi: *Cum septima manu propinquorum vel vicinorum bonæ famæ si propinqui deficerent.*

47 Si autem tot testes commode haberi nequeant, sufficiunt pauciores arbitrio Judicis, etiam duo, Sanchez *loc. cit. nu.* 12. Barbosa *in c. Laudabilem h. t. nu.* 10. & Glosa communiter recepta *in can. Requisivisti*. 2. *can.* 33. *q.* 1. V. *Septima manu arg. can. Presbyter can.* 2. *q.* 5. qui testes juramentum deponunt crudelitatis, videlicet credere se, conjuges vere jurare; ipsi vero conjuges id deponunt de conscientia & veritate.

48 Resp. IX. Si lapso triennio vir dubie impotens neger copula perfecta Matrimonium esse consummatum, mulier vero id affirmet, & certa Impotentiæ signa non appareant, sed tantum ambigua, credendum est uxori affirmanti, & pro valore Matrimonii pronuntiandum, Sanchez *lib.* 7. *disp.* 109. *n.* 9. Joan. Andreas *in cit. c. h. t.* & ibi Ancharanus *n.* 4. aliique communiter. Ratio est: Tum quia in pari causa potior est conditio possidentis juxta *Reg.* 65. *Jur. in* 6. Tum quia non est verosimile, quod fœmina velit cohabitare viro, qui debitum ei reddere nequeat. Tum quia id exigit favor Matrimonii *arg. c. fin. de Sent. & re judicat.*

49 Resp. X. Pariformiter si elapso triennio mulier copulam habitam neget, & vir dubie impotens affirmet, huic creditur, si Impotentia per signa certa non appareat, sed dubia maneat, Sanchez *lib.* 7. *disp.* 109. *n.* 2. Pirhing *h. t. n.* 14. Engel *h. t. nu.* 6. & alii *arg. can. Si quis can.* 33. *q.* 1. ibi: *Si quis accepit uxorem, & habuit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit, quod nunquam coisset cum ea: & ille vir dicit, quod sic fecit, in veritate viri consistit*. Ratio subjungitur, *quia vir est caput mulieris*. Idem ob eandem rationem dicitur *c.* 1. *h. t.* ubi etiam alia ratio in præsumptione fundata, additur, videlicet, quod non statim post primum aut secundum mensem reclamaverit, cum eo tempore Impotentiam viri, si quæ fuisset, illico agnoscere potuisset, ibi: *Quia si proclamare voluit, cur tamdiu tacuit, cito enim, & in parvo tempore scire potuit, si secum coire potuisset.* Accedunt rationes *Concl. præced.* allegatæ.

50 Dicitur autem notanter in Conclusione, *si certa signa Impotentiæ non appareat*; hæc enim si habentur, vel ad ea probanda se offert mulier, audiri, & si probat, eidem credi debet, quantumvis vir jurato contrarium affirmet, Sanchez *loc. cit. num.* 5. Innocentius *in c.* 1. *h. t.* & ibi Ancharanus *n.* 11, & alii communiter. Tale signum evidens est, si mulier per inspectionem corporalem adhuc incorrupta apparet virgo, textu claro *c. Proposuisti* 4. *de Probation.* ubi non obstante, quod vir jurato affirmarit se copulam perfectam habuisse cum muliere, jubetur fides adhiberi mulieri contrarium asserenti, ex eo, quia per inspectionem mulierum reperta fuit adhuc integra virgo.

51 Illud etiam notandum, quod, si una parte negante, altera pars conjugum affirmet Impotentiam *perpetuam* & res probari etiam debeat cum juramento crudelitatis propinquorum, non requirantur quatordecim, seu ex qualibet parte septem, sed sufficiant septem ex parte affirmantis, Sanchez *l.* 7. *disp.* 109. *n.* 13. *arg. cit. c. Proposuisti* 4. *de Probation.*

52 Quæritur V. An quovis tempore conjux reclamare & pro annullatione Matrimonii justificare possit ex causa Impotentiæ? Res. I. Si ambo putativi conjuges fateantur, se ex causa Impotentiæ copulam perfectam habere non posse, quovis tempore, etiam post multos cohabitationis annos, reclamare possunt, & Matrimonium eorum annullari debet, si Impotentiam modo per Canones prescripto probent. Communis ac certa *arg. c.* 5. *& fin. h. t.* ubi licet sero mulier proclamaverit, tamen quia Impotentiam fatebatur etiam vir, probatione legitima adhibita separatio fuit demandata.

53 Resp. II. Si unus conjux neget, alter vero affirmet Impotentiam coeundi, & negans conjux paratus est probare suum assertum per signa evidentia, tunc iste quovis tempore auditur, & probans Impotentiam separatur. Sanchea *lib.* 7. *disp.* 109. *n.* 5. & *n.* 14. Abbas *in c. fin. h. t. n.* 2. dicens, hanc & præcedentem Conclusionem esse indubitatam, Palao *dis.* 4. *pun.* 14. *§.* 8. *n.* 2. & alii communiter, *arg. c. Fratern.* 6. *& c. fin. h. t.* Ratio est; quia Matrimonium tale certo est nullum, non obstante quacunque longa cohabitatione, cum *non firmetur tractu temporis, quod ab initio non subsistit*, *c. Non firmatur, de R. J. in* 6. Idem est, si adsunt signa non quidem certa & evidentia, sed tamen verosimilia, & quasi moraliter certa juxta dicta *n.* 43. Sanchez *loc. cit. n.* 5.

54 Nec obstat *c.* 1. *h. t.* ubi statuitur, quod si viro asserente mulier negat habitam fuisse, vel haberi potuisse inter eos copulam perfectam, mulier non audiatur, nisi statim post duos menses reclamet. Resp. enim dispositionem hujus *c.* 1. *h. t.* intelligendam esse in casu, quo

Im-

Impotentiæ signa nec physice, nec moraliter certa, sed tantum dubia apparent. Et in hoc sensu conciliatur *c. 1. h. t.* cum *c. Fraternitatis*, & *c. fin. eod.* Hinc

55 Resp. III. Si non negante alter affirmet Impotentiam, atque signa existant dubia, auditur quidem affirmans Impotentiam, si intra bimestre; vel statim post ipsum reclamet, juxta omnes textu expresso *c. 1. h. t.* ibi: *Si statim cum ipsa novitate post mensem aut duos proclamaverit*: si autem hoc tempore non reclamaverit, audientia ei denegatur, *arg. cit c. 1. h. t.* non quidem omnino ac in perpetuum, sed uti DD. conciliando Juris textus ajunt, usque ad triennium, quo elapso auditur, & ad probationem admittitur, *c. Fraternitas 6. & c. fin. h. t.*

56 Quæritur VI. Quid Juris, si ob Impotentiam allegatam dissolvitur Matrimonium, & postea appareat, eam non fuisse perpetuam ex eo, quod impotens judicatus cum alia coierit. Resp. I. In hoc casu ordinarie iterum reintegrandum esse Matrimonium, & annullandum posterius, si forsan aliud contraxit ille, qui perpetuo impotens est judicatus. Communis ac certa, textu claro *c. Laudabilem. 5. & cap. Fraternitati:, 6. hoc. tit.* Ratio est; quia sententia per errorem facta est, ut dicitur *cit. c 6. hoc tit.* Nec obstat, quod multi jam dissolutione facta elapsi sint anni quia *sententia lata contra Matrimonium nunquam transit in rem judicatam*, ut habet Summarium, & concordat textus *c. Later. 7. de Sent. & re Judicat.* Quod si pars, quæ perpetuo impotens censebatur, vir v. g. dissoluto Matrimonio alteri copuletur, aut saltem fornicarie commisceatur, subjacet insuper Juris pœnis *c 5 hoc tit* nec tenetur illum mulier innocens amplius acceptare, sed potest in divortio perseverare, quamvis nocens vir volenti denuo cohabitare debeat, nisi & ipse probare queat, mulierem quoque dissoluto Matrimonio cum alio fornicatam fuisse, *arg. cit. c. Fraternitatis 6 h. t.*

57 Limitatur autem Conclusio *primo*, si impotens per miraculum postea factus est potens. Omnes. Ratio est; quia ex eo, quod impotens per miraculum reddatur potens, non sequitur, Impotentiam fuisse temporalem per dicta *n. 5.* textu claro *c. 6. h. t.* postea

58 Limitatur *secundo*, si Impotentia tollatur ope dæmonis, ac per media illicita, v. g. incantationem &c. Sanchez *lib. 7. disp. 94* cum communi aliorum; quia juxta dicta Impotentia, quæ naturali, & licito modo tolli nequit, censetur *perpetua*, etsi tollatur modo illicito, *arg cit. cap. Fraternitatis, 6. h. t.* ibi: *Per opus humanum*, id est, *licitum*

59 Limitatur *tertio*, si Impotentia perpetua est *respectiva* ob arctitudinem v. g. mulieris; quia respectu hujus est, & manet Matrimonium nullum, etsi cum alia postea laxiora vasa habente coire possit, & consequenter Matrimonium valide contrahat, Sanchez *lib. 7. disp. 99 n. 18.* Concordat dicta *n 13.*

60 Limitatur. *quarto*, quoties Impotentia provenit ex maleficio, quia fieri potest, & solet, quod vi maleficii detur Impotentia *perpetua* præcise respectu hujus, & non respectu aliorum, consequenter respectu illius Matrimonium merito censeatur nullum, non item respectu aliorum, Abbas *in cap. 1. h. t. num. 7* Sylvester *V. Matrimonium, 8. dicto 8* cum communi per dicta *num 8.* textu claro *can fin. caus. 33 qu. 1.* dummodo cum priori conjuge triennali cohabitatione tentaverit copulam, consuetasque preces, & exorcismos Ecclesiæ adhibuerit, juxta *cit. can. fin. caus. 33. q. 1.* & cum septima manu propinquorum jurarit, se coire non potuisse, prout bene observat Sanchez *lib 7. disp 99. n 22.*

61 Quæritur VII. Quid Juris, si quis scienter contrahat cum perpetuo impotente? Resp. Quamvis horum Matrimonium sit nullum ob Impotentiæ Impedimentum *dirimens* textu claro *c 3 & 4 h. t.* tenetur nihilominus ita scienter contrahens, perpetuo habitare cum impotente, & cum illa tanquam sorore caste vivere, eique necessaria subministrare, Abbas *in c. 4 h. t. nu 3* & ibi Jo: Andreas *n. 5* Pirhing *h. t. n 9.* cum communi, *arg. cit. c. Consultationis 4 h t.* ubi ad propositam quæstionem ita respondit Papa: *Respondemus quod licet incredibile videatur, quod aliquis cum talibus* (impotentibus) *contrahat Matrimonium: Romana tamen Ecclesia consuevit in similibus judicare, ut, quas tanquam uxores habere non possunt, habeant ut sorores*; si tamen periculum incontinentiæ ex parte potentis foret; posset cum eo dispensari ad nubendum alteri, manente nihilominus obligatione priorem alendi, DD. citati.

62 Quæritur VIII. An, & quomodo conjuges cognita Impotentia *perpetua* sive antecedente, sive consequente Matrimonium, adhuc cohabitare valeant? Item quid cohabitantibus liceat? Resp. I. Quamvis conjuges, qui cum ignorantia *perpetuæ Impotentiæ* Matrimonium antecedenter bona fide contrahunt, cognita Impotentia, separationem petere possint juxta hactenus dicta; tamen ad hoc non tenentur, sed, si volunt, & periculum incontinentiæ abest, simul cohabitare possunt, non quidem ut conjuges, sed ut frater & soror. Est communis & certa, textu claro *c. Laudabilem, 5. h. t.* ubi ad casum Quæsiti præsentis ita respondit Pontifex: *Quod, si ambo consentiant simul esse, vir eam etsi non ut uxorem, saltem habeant ut sororem*: ut proin nec tactus, nec aspectus, nec oscula lasciva, multo minus copula, eis sint licita, hoc ipso, quod nullum inter eos sit Matrimonium, quo solo tactus præfati sunt liciti,

63 Dicitur autem notanter, si abest periculum incontinentiæ; hoc enim adesse si advertunt tales putativi conjuges, separationem procurare illico tenentur, juxta rursus communem & certam; cum quivis proximum periculum externum amovere teneatur, si potest, juxta illud, *qui amat periculum peribit in illo.* Unde etiam ad vitandum hoc periculum in eodem lecto cubare non possunt, quod totum motu proprio expresse quoque declaravit Sixtus V. 1587. cujus Decretum per extensum vide apud Guttierez *lib 1 Canon. qq. cap. 16. num. 18*, qui etiam *ibid. num. 6.* cum aliis cohabitationem talium penitus dissuadet, eo, quod ordinarie periculosissima sit, & vix unquam careat periculo peccandi saltem per tactus, amplexus, & alios actus carnales.

64 Resp. II. Quando conjuges contracto jam Matrimonio, Impotentiam ex parte alterutrius, aut utriusque supervenisse certo cognoscunt, possunt & debent adhuc cohabitare. Rursus communis ac certa. Ratio est: quia Impotentia superveniens non dirimit Matrimonium per dicta *num. 12.* Nec causat separationem quoad thorum aut cohabitationem, per dicenda infra *Tit. XIX. de Divortiis*.

65 Tenentur tamen conjuges perpetuo impotentes effecti abstinere ab omni attentatione copulæ, non item a tactibus, osculis, amplexibus. De qua materia utpote Theologica amplius vide apud Sanchez *lib. 7. disp. 120. & lib. 9. disp. 27. num. 29. & seqq.* Solum nota, quod, licet Sanchez *loc. cit.* dum docet, licitos esse tactus, amplexus, & oscula &c. conjugibus impotentibus, id limitet, dicendo; *dummodo fiant absque periculo pollutionis*: Tamen hæc limitatio non videtur necessaria, consequenter præfati tactus lascivi dictis conjugibus etiam cum periculo pollutionis sint liciti, dummodo absit periculum consensus in illam. Ratio fundamentalis est, quia universaliter nemo teneatur abstinere ab actu alias sibi licito, etsi prævideat secuturam ex eo pollutionem; modo absit periculum consensus in illam, prout cum communi aliorum ipse docet Sanchez *lib 9. disp. 45.* Sporer in Theolog. Sacrament. *p. 4 cap 3. §. 4 n num. 645.* & alii, apud quos de hac materia utpote Theologica, amplius vide.

66 Quæritur IX. An? & quando teneantur conjuges auferre Impotentiam coeundi? præsertim an teneatur mulier arcta pati incisionem? Resp. I. Universaliter loquendo, tenentur tollere Impotentiam, quandocunque per media licita absque mortis, aut gravissimæ infirmitatis periculo eam tollere valent; & si sine molestia, & gravi dolore id fieri nequeat. Sanchez *lib 7. disp. 91. num. 32. & 34* Perez *disp. 37 sect 6. n 3.* & alii. Ratio est; quia, cum in tali casu Matrimonium validum sit, consequenter mutuum jus ad corpus alterius, & copulam existat, tenetur quivis non obstante quovis dolore & molestia corpus suum aptum reddere ad copulam, hoc ipso, quod, qui tenetur ad præstandum obsequium, teneatur etiam ad removenda impedimenta præstandi obsequii, si removere potest; præsertim quando id etiam incontinentiæ, ac pollutionis periculum exposcit.

In-

Infertur proin, teneri fœminam arctam pati incisionem etiam cum gravi dolore ac molestia; dummodo judicio Medicorum absque mortis, aut gravissimæ infirmitatis periculo fieri queat; prout bene docet Sanchez *loc. cit.* & alii.

67 Dicitur autem notanter, *si absque mortis, aut gravissimæ infirmitatis periculo potest*, quod enim cum periculo mortis auferre Impotentiam nemo teneatur, tenent omnes ex ea præcipue ratione, quia ob talem Impotentiam, si est antecedens, Matrimonium nullum est per dicta *n.* 5. *arg. c. can. Fraternitatis*, 6 *hoc tit.* Quod autem neque cum gravissimæ infirmitatis periculo teneatur, tenet Sanchez *loc. c. nu.* 32. Perez *l. c. n.* 5. & alii. Ratio est; quia nulla pars conjugum videtur se obligare ad copulam cum tanta sanitatis jactura; præsertim cum gravissimæ infirmitati plerumque etiam conjunctum sit periculum mortis, quo existente obligationem tollendi Impotentiam non esse docet unanimis.

TITULUS XVI.

De Matrimonio Contracto contra Interdictum Ecclesiæ.

SUMMARIUM.

1 *Ratio continuationis.*
2 *Hodie quatuor tantum sunt Impedimenta impedientia & quæ?*
3 *Vetitum Ecclesiæ, seu interdictum quid?*
4 *Ecclesiæ Vetitum seu prohibitionem, ne Matrimonium contrahatur, facere potest Papa, Episcopus, & Parochus.*
5 *Tale Vetitum seu Interdictum obligat sub mortali.*
6 *Limitatur.*
7 *Contrahentes contra prohibitionem Ecclesiæ in pœnam delicti ad tempus separantur.*
8 *Valet tamen Matrimonium eorum, nisi Papa interdicat.*
9 *Imo etiamsi Papa interdicat.*
10 *Nisi apponat clausulam irritantem.*
11 *Tempus Sacratum, quo nuptias solemniter celebrare non licet: quale?*
12 *Præfato tempore licitum est de Jure; Matrimonium saltem sine solemnitatibus contrahere.*
13 *In Germaniæ tamen Diœcesibus, vi consuetudinis requiritur dispensatio Episcopi.*

1 Quia in præcedentibus pluribus Titulis præcipue, & ex professo actum est de Impedimentis Matrimonii *dirimentibus*, recto ordine pergit Compilator Canonum ad Impedimenta *impedientia*; quæ, quia introducta sunt per Interdictum seu legem, vel mandatum Ecclesiæ interdicentis, seu prohibentis Matrimonium, ponit præsentem Rubricam.

2 Porro hujusmodi Impedimenta *impedientia* quamvis olim multa fuerint, utpatet ex *Tit.* 1. *num.* 351. & 352. ubi cuncta recensita habes; tamen hodie per consuetudinem cuncta sunt abrogata (ut ibidem diximus) exceptis quatuor comprehensis in sequenti versiculo.

Sacratum Tempus, Vetitum, Sponsalia, Votum.

De quorum duobus ultimis jam egimus *in Tit.* 1. de prioribus autem duobus, *Vetito* nempe, & *sacrato Tempore* agemus in præsenti.

3 Quæritur I. Quid sit? a quo fieri possit; & qualiter Matrimonium impediat *Vetitum*, seu Ecclesiæ *Interdictum*? Resp. I. Quamvis late & in genere loquendo Ecclesiæ *Vetitum*, seu *Interdictum* comprehendat, omnia Impedimenta tam *dirimentia*, quam *impedientia* introducta ab Ecclesia, nihilominus in specie, proprie, & ad præsens loquendo, Ecclesiæ *Vetitum*, seu *Interdictum* nihil aliud est, quam specialis prohibitio a Superiore Ecclesiastico ob justam causam facta, ne certæ quædam personæ contrahant Matrimonium, eo quod forsan una earum jam sit desponsata alteri, vel existat dubium aut suspicio de latente inter eas Impedimento *dirimente*, aut *impediente*, aut timendum sit ex earum Matrimonio scandalum, vel ob aliam justam causam. Ita in re communis, *arg. cap.* 1. 2. & 3. *h. t.* & *c. fin. de Clandest. Desponsat.*

4 Resp. II. *Interdictum* seu *Vetitum* facere, id est, prohibere, ne ab aliquibus Matrimonium contrahatur, potest non tantum Papa, sed etiam Episcopus, imo etiam ad tempus Parochus. De Papa, & Episcopo nemo dubitat. De Parochis docet Sanchez *lib.* 7. *disp.* 6. *num.* 6. Barbosa *in c.* 1. *h. t. num.* 2. Pirhing. *h. t. num.* 1. Navarrus *in Manual. cap.* 22. *num.* 68. & communis aliorum dicens, Parochum non tantum posse, sed etiam debere interdicere, vel prohibere, ne Matrimonium contrahatur, si aliqua ex recensitis *num. præced.* causis adsit, *arg. cit. cap.* 1. & 2. *hoc tit.* & *cap. fin. de Clandestin. Desponsat.* ubi præcipit Papa, *ut; si Impedimenti apparuerit probabilis conjectura, contractus interdicatur, donec &c.* quod si facere negligit, triennio suspenditur ab Officio, uti expresse habetur *cit. c fin. h. t.* ibi: *Sane si Parochus contempserit &c. per triennium ab Officio suspendatur*: ergo.

Nec obstat, quod causarum Matrimonialium cognitio, ac decisio non ad Parochum, sed ad Episcopos, ac Judices Ecclesiasticos pertineat *c.* 1. *de Consang. & Affinitat.* Resp. enim Parochum in simili causa nihil decidere, nec judicialiter cognoscere, sed ex allegatis causis præcise interdicere ac prohibere Matrimonium, idque non in perpetuum, sed tamdiu donec ab Episcopo judicialiter cognoscatur, ac judicetur.

Quæritur II. Quomodo obliget, & quem effectum habeat Interdictum, seu prohibitio ab Ecclesiastico facta, ne Matrimonium contrahatur? Resp. I. Talis prohibitio obligat sub mortali. Barbosa *in c.* 2. *h. t n.* 4. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 17. *num.* 1. Sylvester *V. Matr.* 7. *q.* 1. *dict.* 3. Pirhing *h t. num* 7. cum communi aliorum, *arg c. fin. h. t.* ubi etiam excommunicari jubetur, qui stante prohibitione ob suspicionem consanguinitatis facta, Matrimonium contrahit. Ratio patet; quia est præceptum Ecclesiæ in re gravi. 5

Limitat tamen merito Conclusionem Sanchez *loc. cit. dicendo*, *Interdictum* hujusmodi sub solo veniali obligare, quando vel fit ex levi causa ad tempus, vel quando sponsis certo constat, Impedimentum, aut aliam causam, quæ timetur, & ob quam factum est Interdictum, non subsistere. 6

Resp. II. Contrahentes contra *Interdictum*, seu prohibitionem Ecclesiæ, præter peccatum, etiam pœnam ab Episcopo imponendam incurrunt, & ad tempus in pœnam delicti, separati vivere debent, Barb *in c.* 1. *h. t.* & ibi DD. communiter, Sanchez *lib.* 7. *disp* 2. *n.* 14. Pirhing *h. t. n.* 4. cum communi aliorum, textus expressus *habetur c.* 1. *h. t.* ubi Papa mandat Episcopo, ut nubentem puellam contra hujusmodi Interdictum *ad domum matris redire compellat, & imposita sibi de tanto excessu pœnitentia condigna, postquam in domo materna per mensem steterit, ad tertium* (maritum nempe) *reverti permittas*: Ratio ibidem præmittitur, *ne Mandatum contemptibile videatur.* Concordat *c* 2. *h t.* ibi ad finem: *Pœnitentia tamen eis imponi debet, quia contra prohibitionem Ecclesiæ hoc fecerunt*, Ceterum in textu *cit. c.* 1. *h. t.* separatio per mensem tantum ponitur gratia exempli; ut proin Judici liberum sit, per majus temporis spatium ita peccantes separare, vel loco separationis aliam pœnam injungere, præsertim si foret periculum incontinentiæ, ut cum aliis bene advertit Sanchez *loc. cit.* 7

Resp. III. Quamvis contrahentes contra prohibitionem peccent, & ad tempus separari valeant juxta dicta 8

n. præ-

n. prae. validum nihilominus est eorum Matrimonium, ac proin perpetuo separari non amplius possunt, si prohibitio facta est ab aliquo inferiore Papa, & aliud Impedimentum *dirimens* non obstat, Abbas *in cap* 2. *h. t. n.* 3. & ibi Barbosa. *n.* 2. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 2. *n.* 2. eoque teste omnes: textu claro *c.* 2. *h. t.* ubi Matrimonium contra prohibitionem Episcopi factum, expresse agnoscitur validum. Ratio patet; quia Episcopus aut alius inferior Papa, sua prohibitione non potest inducere Impedimentum *dirimens*, juxta hodie unanimem apud Sanchez *l.* 7. *disp.* 1. *n.* 9. Hinc si aliud Impedimentum *dirimens* revera non subest, sua prohibitione facere nequit, ut Matrimonium sit nullum, etsi ob suspicionem Impedimenti prohibeat.

9 Ref. IV. Etiamsi Papa specialiter ex quacunque tandem causa interdicat, seu prohibeat Matrimonium valide nihilominus contrahitur, nisi sub Decreto irritante illud prohibeat. Pontius *de Matrim. lib.* 6. *cap.* 7 Castro Palao *de Sponsalib. disp.* 4. *pun.* 2. §. 3. *nu.* 2. & alii *arg. c.* 2. *h. t.* ibi: *Licet enim contra Interdictum Ecclesiae ad secunda vota transire non debuerit, non est tamen conveniens, ut ob id solum, Sacramentum conjugii dissolvatur.* Ratio est; quia simplex prohibitio non irritat actum alias de natura & Iure validum, juxta illud tritissimum *c. Ad Apostolicam*, 16. *de Regularib.* ibi: *Multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*; longeque diversa sunt prohibere, & irritare, *arg. c. Rursus. Qui Clerici vel voventes, & c. un. de Voto in* 6. Hinc, si constet Papae Decretum fuisse praecise prohibens, nullamque continens irritationem, erit validum Matrimonium contra illud contractum. Nec obstat *c. tua Fraternitas*, 4. *de Sponsa duorum*, ubi Archiepiscopo ita scribit Papa; *si contra Interdictum Ecclesiae publice factum convenire* (contrahendo Matrimonium) *praesumpserit, Matrimonium tam praesumptuose contractum poteris irritare.* Ref. enim, ibi per ly *irritare* intelligi separationem quoad thorum in tali casu faciendam, & tamdiu continuandam, donec rite cognoscatur super causa, an v. g. Impedimentum aliquod subsit, necne.

30 Pariter non obstat *c. Videtur*, *cau.* 37. *q.* 8. ubi expresse habetur, *quod contra Interdictum & ordinem Ecclesiae factum est, ratum non haberi, tam Divinae, quam humanae legis proclamat authoritas.* Resp. enim; hunc textum intelligendum esse de Ecclesiae Interdicto clausulam irritantem habente; tunc si quidem Matrimonium contra hujusmodi Interdictum celebratum, invalidum esse, ipsi fatemur in Conclusione per illa verba *nisi sub Decreto irritante illud prohibeat*, docentque Castro Palao *de Sponsalib. disp.* 4. *punt.* 2. §. 1. *nu.* 2. Pontius *lib.* 5. *cap.* 7. *num.* 5. & alii *arg. c. penult. de Desponsat. impub.* Ratio est, quia sicut Papa generali Constitutione respectu omnium; ita etiam speciali Decreto, respectu aliquorum, potest constituere Impedimentum *dirimens*, seu *annullans* Matrimonium contrahendum.

Quaeritur III, Quid sit ad praesens *Tempus Sacratum seu Periatum?* & qualiter Matrimonium dirimat Resp. I. Per *Tempus sacratum* intelligitur illud, quo solemnes nuptias cum conviviis, choreis, musica, aliisque laetitiae signis publicis celebrare ab Ecclesia est prohibitum, ut tali sacro tempore fideles magis vacare possint orationibus, jejuniis, aliisque pietatis & poenitentiae operibus. Quod tempus olim varium & multiplex fuit, prout patet ex *cau.* 8. 10. & 11. *cau* 33. *q.* 4. & *c. Capellanus*, 14. *de Feriis*. Hodie tamen praefatum tempus restrictum est per Concil. Trid. *Sess.* 24. *de Reform. Matrim. cap.* 10 illis verbis: *Ab Adventu Domini nostri Jesu Christi usque in diem Epiphaniae, & à feria quarta Cinerum usque ad Octavam Paschae inclusive antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari Sancta Synodus praecipit; in aliis vero temporibus solemniter celebrari permittit.* 11

Resp. I. Quamvis *sacrato Tempore* nuptiae cum solemnitate celebrari licite non valeant, potest tamen dicto tempore Matrimonium sine solemnitate licite contrahi etiam absque dispensatione. Abbas *in c. Capellanus*: *de Feriis*, *num* 4 Sanchez *lib* 7. *disp.* 12. *sect.* 2. *Consil.* 4. cum Glossa communiter recepta *in c. Capellanus*, 4. *de Feriis*, *V. Quicunque*. Patetque clare ex Concil. Trident. *loc. cit.* ubi de solis *solemnibus nuptiis* mentionem facit; & de illis solis Jura antiqua disposuisse, satis innuit. Accedit declaratio Cardinalium, de qua testantur praefati DD. ac etiam Rituale Romanum *Tit. de Sacramento Matrimonii* ubi postquam sacra, quibus cum solemnitate celebrare non licet nuptias, specificavit tempora, addit: *Matrimonium autem omni tempore celebrari potest*; intellige, *sine solemnitate*. Ratio est; quia expediens non foret, si Ecclesia praefatis temporibus ipsum etiam Matrimonii contractum sine solemnitate celebrandum prohiberet; cum saepe ad id urgeat periculum incontinentiae, ad quam evitandam, Matrimonium tanquam remedium fuit institutum. 12

Notandum tamen, in pluribus Germaniae Dioecesibus usum obtinuisse, ut etiam sine solemnitatibus *Tempore sacrato* nuptias celebrare non liceat; nisi Episcopus dispenset, aut nisi necessitas urgeat, v. g. in articulo mortis ad legitimandam prolem, vel si statim discessurus ad bellum vult ducere concubinam &c. Marchantius *in Resolut. Pastoral. tract.* 8. *capit.* 3. *num.* 3. Gobat *tract.* 9. *numer.* 71. Layman *lib.* 5. *tr.* 10. *par.* 5. *cap.* 15. *num.* 1. qui testatur, in Bavariae Dioecesibus etiam illam consuetudinem vigere, ut necessitate urgente quoque, licentiam ab Episcopo petere debeat Parochus, si fieri potest. Debent itaque DD. Parochi attendere Dioecesis, in qua vivunt, consuetudinem, & eidem se accomodare in assistendo Matrimoniis *Tempore sacrato*, sine solemnitate contrahendis. 13

TITU-

TITULUS XVII.

Qui Filii sint Legitimi.

1 *Ratio continuationis.*

1 PRæcipuus Matrimonii effectus sunt legitimi Liberi. Hinc postquam de Matrimonio & Impedimentis ejusdem hucusque actum est, recto ordine subsequitur præsens Rubrica, *qui Filii sint legitimi*, ubi etiam Filiæ comprehenduntur; quia pronuntiatio sermonis in sensu masculino utrumque sexum comprehendit *l. Pronuntiatio*, 195. *princ. ff. de V.S.* Porro licet Rubrica de solis *legitimis* sonet; nihilominus horum occasione etiam de *illegitimis* ibidem agitur.

§. I.

De liberis legitimis.

S U M M A R I U M.

2 *Legitimi reputantur, qui ex vero, vel saltem putativo Matrimonio nati sunt.*
3 *Dummodo Matrimonium putativum in facie Ecclesiæ, & sine contradictione.*
4 *Atque bona fide sit contractum.*
5 *Sufficit autem, si saltem una pars conjugum bona fide contrahat, & in eodem etiam tempore conceptionis adhuc existat. Et num. præced.*
6 *Sive dein bona fide proveniat ex ignorantia facti, vel Juris etiam clari.*
7 *Solvitur instantia ex Regula Juris:* Ignorantia facti *non Juris excusat.*
8 *Si tamen cum dubio contraheretur Matrimonium, aut consummaretur, illegitima foret proles.*
9 *Secus est si dubium Matrimonio jam consummato exoriatur.*
10 *Proles stante Matrimonio nata, vel concepta præsumitur legitima, etsi alias mater sit adultera,*
11 *Et fateatur, prolem ex adulterio esse conceptam.*
12 *Nisi ex absentia, aut impotentia mariti probet, prolem ex Matrimonio conceptam non esse.*
13 *Liberi ex Matrimonio infidelium sine Impedimento Jure naturæ dirimente nati, sunt legitimi.*
14 *Expositi quoque legitimi censentur.*
15 *In dubiis semper favorabilia præferenda sunt, l. Semper, ff. de R. J.*
16 *Solvitur instantia contra expositos.*
17 *Conceptus ante Matrimonium censetur legitimus, si nascatur Matrimonio inter parentes dein contracto.*
18 *Secus est, si impregnata contrahit cum alio.*
19 *Proles septimo post Matrimonium contractum mense inchoato nata, censetur legitima.*
20 *Sicut etiam nata mense decimo.*
21 *Non item mense undecimo jam completo.*
22 *Bene vero eodem non completo, sed primum inchoato, aut ad medium producto nata.*
23 *In casu extraordinario etiam post completum undecimum mensem proles reputatur legitima; & quando?*

2 QUæritur I. Quinam omnes sint, vel reputentur liberi Legitimi? Resp. Liberi legitimi sunt & dicuntur omnes illi, qui vel ex vere legitimo Matrimonio, aut saltem putative tali, publice seu in facie Ecclesiæ absque contradictione, ac bona fide inito, nati existunt. Communis ac certa, *arg. l. Filium*, 6. *ff. de His, qui sui vel alieni, & princ. Instit. de Patria potestat. & c. 2. h. t.* ubi etiam ex putativo Matrimonio nati Liberi pro *legitimis* declarantur illis verbis: *Filii eorum* (qui bona fide nulliter contrahebant) *non debent exinde sustinere jacturam, cum parentes eorum publice, & sine contradictione Ecclesiæ inter se contraxisse cognoscantur. Ideoque sancimus, ut filii eorum, quos ante divortium habuerant, & concepti fuerant, ante latam sententiam non minus habebantur Legitimi, & quod in bona paterna hæreditario Jure succedant, & de parentum facultatibus nutriantur.*

3 Dicitur autem notanter *primo*, aut *putative tali, publice, seu in facie Ecclesiæ, & absque contradictione inito*. Siquidem *c. Cum inhibitio*, 3. *de Clandestin. Desponsf.* expresse disponitur, quod, si quis *clandestine*, seu sine præviis Denuntiationibus, aut contradicente, seu interdicente Episcopo vel Parocho, *Matrimonium inire præsumpserit in gradu prohibito* (consanguinitatis v.g. vel affinitatis) *etiam ignoranter, soboles de tali conjunctione suscepta prorsus illegitima censeatur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium*. Ratio subjungitur illis verbis: *Cum illi taliter contrahendo non experte scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur.*

4 Dicitur *secundo, & bona fide inito*. Nam *pari modo proles illegitima censetur, si ambo parentes Impedimentum scienter, præter omne Interdictum etiam in conspectu Ecclesiæ contrahere præsumpserint*; prout expressis verbis statuitur *cit. c. Cum inhibitio:* ubi tamen nota ly *ambo parentes*; quia, si unus tantum ex conjugibus ante Matrimonium, vel ejus consummationem scivit Impedimentum *dirimens*, alter vero idem ignorans bona fide contraxit & consummavit Matrimonium, liberi inde nati *legitimi* reputantur, ut bene docet Glossa communiter recepta *in c. t. c. Cum inhibitio V. Ambo parentes*. Barbos. *in c. Ex tenore*, 14 *h. t. num.* 2. & Abbas *n.* 3. textu claro *cit. c. Ex tenore*, 14. *h. t.*

5 Debet autem bona fides saltem ex parte unius, etiam tempore conceptionis adhuc adesse; nam etsi tempore contractus Matrimonialis adsit ignorantia impedimenti, & consequenter bona fides; tamen si ante prolis conceptionem innotescit Impedimentum, & consequenter bona fides cessat, *illegitima* foret proles, ut cum communi bene docet Pontius *lib.* 13. *c.* 8. *n.* 3. Pirhing. *h. t. nu.* 14. & alii *arg. cit. c. Ex tenore*, 14. *h. t.*

6 Porro *legitimæ* sunt proles ex invalido Matrimonio in facie tamen Ecclesiæ, & bona fide ex parte saltem unius contracto, non tantum, si ex ignorantia *facti*, sed etiam ex ignorantia *Juris clari* id fiat; ut si v. g. ambo conjuges bene sciunt, se esse in quarto consanguinitatis gradu conjunctos, ignorant tamen ambo, vel saltem unus eorum, versari inter eos Impedimentum *dirimens*, indeque Matrimonium bona fide (saltem ex parte unius) in facie Ecclesiæ, & nemine contradicente contrahunt. Barbosa *in c. Cum inter*, 2. *h. t. num.* 17. Sanchez *de Matrim. lib.* 3. *disp.* 3. *num.* 15. Abbas *in c. Prelatum, num.* 5. *& in c. Venerabilem in fidem h. t.* Ratio est; Tum quia legitimitati prolis nulla ignorantia nisi affectata obest, *arg. c. Cum inhibitio*, 3. *de Clandest. Desponsat.* ibi: *Cum non expertes scientiæ, vel affectores ignorantiæ esse videantur.* Tum quia nullibi habetur in Jure expressum, prolem ex Matrimonio ob ignorantiam *Juris* nulliter inito, esse *illegitimam*; consequenter in dubio pro favore innocentium prolium sentiendum ac judicandum est, *arg. c. Ex tenore*, 14. *h. t.* ibi: *In favorem prolis potius declinamus, & l. Nuper, C. de Natural. lib.* ibi: *Ex hoc favore sancimus liberorum.* Accedit, quod, nisi Lex aliud expresse disponat, nulli debeat alterius factum nocere, *arg. l. Factum*, 155. *ff. de R. J.*

7 Objicies, juxta *cap. Ignorantia*, 13. *de Reg. Jur. in 6.* Ignorantia *facti*, non *Juris* excusat, & *l. Regula*, 9. *ff. de Jur. & facti ignorant.* ibi: *Regula est, Juris quidem ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nocere:* ergo Resp. *Juris* ignorantiam nocere ipsi ignoranti, non autem alieno, ut proin parentes ob clari *Juris* ignorantiam bona fide nulliter contrahentes; in foro externo

terno argui, non autem proles pro *illegitimis* haberi poſſint, ne alterius factum & ignorantia tertio noceat, contra *cit. l. Factum*. Vel dic; dictas Regulas in caſu noſtro locum non habere ob ſpecialem Juris diſpoſitionem in favorem prolium factam, *arg. c. Cum inhibitio, de Clandeſt. Deſponſat, & c. Cum inter h. t.*

8 Aliud eſt, ſi conjuges dubitant de latente Impedimento; hoc enim ſtante ſi Matrimonium diligentia debita circa veritatem non adhibita ineant, & poſtea Impedimentum detegatur, *illegitima* erit proles ex tali Matrimonio procreata; quia adeſſet ignorantia affectata, quæ æquiparatur ſcientiæ, *arg. l. Ne ſupina, 6. ff. de Jur. & fact. ignorant. & c. Eos, 2. de Tempor. Ordin. in 6.* ibi: *Qui ſcienter, vel affectata ignorantia*, & proli quoad *legitimitatem* non favet, textu expreſſo *c. fin. de Clandeſt. Deſponſat.*

9 Quod, ſi vero dubium Matrimonio jam contracto & conſumato ſuperveniret, *legitima* foret ſtante hoc dubio concepta proles, etiamſi lis de valore Matrimonii in foro externo jam mota, & adhuc pendens eſſet; dummodo ante ſententiam proles conciperetur, Pontius *l. c. n. 6.* Covarruvias *p. 2. de Sponſ. lib. c. 18. §. 1. n. 7.* Pirhing *h. t. n. 7.* Barboſa *in c. 2. h. t.* cum communi, *arg. c. 2. h. t.* ibi: *Qui concepti fuerant ante ſententiam, non minus legitimi habeantur*. Ratio eſt, quia lite pendente in cauſa Matrimoniali uſus Matrimonii ab Eccleſia conjugibus permittitur, *c. 2. Ut lite pendente*. Imo etiam poſt ſententiam de nullitate Matrimonii latam, proles concepta *legitima* erit, ſi vel intra decennium ad Appellationem conceſſum concipitur, vel ſi a ſententia legitime appellatur, DD. citati? quia Appellatio efficit, quod lis adhuc ſit pendens, qua pendente licitus eſt uſus conjugii, & *legitima* ſit conceptio per dicta,

10 Reſp. II. Liberi ſtante Matrimonio nati cenſentur eſſe *legitimi*, etſi conſtet, uxorem ſæpius fuiſſe adulteram, & prolem in facie non matris marito, ſed adultero aſſimiletur; niſi ex mariti abſentia, infirmitate, aut alio impedimento, aut impotentia temporali probetur, tempore conceptionis maritum copulam non habuiſſe cum uxore. Barboſa *in c. Per tuas, de Probat. n. 3.* Menochius *de Arbitr. caſu*, 89. Gutticrez *can. qq. lib 1. c. 38. n. 30. Mantic.* & alii, *arg. l. Filium, ff. De iis, qui ſui, vel alieni Jur.* ibi: *Non tamen ferendum, Julianus ait, eum qui cum uxore ſua aſſiduo moratus noluit filium agnoſcere quaſi ſuum, & l. Miles, 11. §. Defuncto, ff. ad Leg. Jul. de Adult.* ibi: *Nam non utique crimen adulterii, quod mulieri, infanti præjudicat; cum poſſit & illa adultera eſſe, & impubes defunctum patrem habuiſſe.* Ratio eſt; quia in dubio favendum eſt proli & Matrimonio per dicta *n. 6.* ac univerſaliter ſemper præferenda eſt præſumptio favorabilior ac benignior, *c. Eſtote, 2. de Reg. Jur.*

11 Procedit Concluſio, etiamſi mater fateatur, partum adulterinum eſſe, Barboſa *loc. cit.* & ibi Abbas *n. 4.* Gailus *practic. Obſervat. lib. 7. Obſervat 97. nu. 8.* Engel *h. t. n. 3.* cum communi aliorum, *arg. cit. c. Per tuas, de Probat.* Ratio eſt; Tum quia pro prole ſtat præſumptio Juris, per Jura *num. præced.* citata. Tum quia uni ſoli cuicunque tandem in ſui præjudicium nemo tenetur credere, juxta illud *Matth. 18. In ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum*. Accedit, quod alias parentes proli, quam odio habent, facile præjudicare, & hæreditatem ei auferre poſſent; unde Legiſtæ communiter reputant fatuum filium, qui credit matri aſſerenti, cum ex adulterio eſſe natum.

12 Dicitur autem notanter in Concluſione, *niſi ex mariti abſentia, infirmitate &c. probetur, maritum proprium tempore conceptionis copulam non habuiſſe cum uxore*: hoc enim ſi conſtet, aut probetur, utique *illegitimus* erit filius, juxta communem & certam, *arg. c. Cauſam, 4. h. t. & l. Filium, 6. ff. de His, qui ſui vel alieni*, ibi: *Mihi videtur, ſi conſtat aliquandiu maritum cum uxore non concubuiſſe infirmitate interveniente, vel alia cauſa &c. ut generare non poſſit, hunc, qui in domo natus eſt, licet vicinis ſcientibus, filium non eſſe.*

Hinc Fagnanus *in c. Officii, de Pœnitent. & Remiſſ. a n. 20.* cum aliis bene infert, quod, ſi Filius ex relatione matris habeat conſcientiam læſam, puta, ſi ita evidenter a matre informatur, ut prudenter dubitare non poſſit, credere teneatur matri? quoniam, quod non eſt ex fide, peccatum eſt *c. fin. de Præſcript. & quidquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam, can. Omnes, § Ex his, can. 28. q. 1.* Cæterum ad quid mater caſu, quo vere ſcit, prolem aliquam eſſe adulterinam; in conſcientia teneatur, conſule Theologos, utpote ad quos ſpectat.

Reſp. III. Liberi quoque ex infidelium Matrimonio nati ſunt *legitimi*, etiam poſtquam ipſi & parentes eorum ad fidem ſunt converſi, etiamſi inter conjuges Impedimentum (ſolo tamen Jure Eccleſiaſtico) *dirimens* exiſtat. Barboſa *in c. fin. h. t. num 2.* Pirhing *h. t. num. 17.* cum communi textus eſt *in c. fin. h. t.* Ratio eſt, quia, cum infideles legibus eccleſiæ non adſtringantur, *c. Gaudemus, 8. de Divort.* Matrimonium eorum nullo contra Jus naturale aut Divinum Impedimento exiſtente contractum, juſtum ac validum eſt, ita, ut nec poſt converſionem ad fidem annullari valeat, textu expreſſo *c. De Infidelibus, 4. de Conſang. & Affinit,* conſequenter filii ex tali Matrimonio procreati *legitimi* erunt per dicta *n. 2.* 13

Reſp. IV. Pariter *Legitimi* cenſentur, & *legitimorum* favore gaudent liberi *Expoſiti*, quorum parentes ignorantur. Barboſa *Tit. de Infant. & Languid. expoſit. n. 3.* Menochius *de Præſumpt. lib 6. q. 34. num. 20.* Maſcardus *de Probat. Concluſ. 799.* Gonzalez *in c. 1. h. t. num. 8.* cum communi aliorum contra Covarruviam *in Clem. Si furioſus, p. 1, num. 9.* Garciam *de Benefic. part. 7. cap. 2. a num. 9. arg. c. Lator, 5. & c. Pervenit. 11. h. t.* ubi *illegitimitatem* objicienti imponitur onus probandi, conſequenter innuitur, in dubio præſumendum eſſe pro *legitimitate*. 14

Ratio eſt: Tum quia in dubio eſt præſumptio pro favore prolis, *arg. c. Ex tenore, 14. h. t. & l. Nuper, C. de Natural. lib.* dubium autem eſt, ut ſupponitur, an *Expoſitus* ex Matrimonio juſto, vel fornicatione aut adulterio procreatus ſit; cum non ſolum ob pudorem, & metum infamiæ; ſed etiam ob neceſſitatem parentum, iſtans periculum, vel aliam urgentem cauſam liberi exponi ſoleant, ut patet in Moyſe, Paride, & aliis, Accedit quod *in dubiis ſemper benigniora præferenda ſint, l. Semper, 56 ff. de Reg. Jur.* 15

Dices cum Adverſariis, in dubio facienda eſt præſumptio de his, quæ frequentius accidunt, & vero ſimilia ſunt, ut cum aliis probat Iaſon in *l. Si extraneus, de Condict. cauſ. dat.* atqui frequentius exponuntur *illegitimi*, quam *legitimi*: ergo. Reſp. *Majorem* eſſe veram niſi præſumptiones fortiores concurrant, uti in præſenti eſt præſumptio in favorem prolis, *c. Ex tenore, h. t.* & præſumptio excludens peccatum; ſiquidem concurrentibus præſumptionibus, ac in dubio, præfertur illa, quæ excludit peccatum, cum delictum non præſumatur, donec probetur, *arg. l. Merito, ff. pro Socio, & c. Eſtote 2. de R. J.* conſequenter, quia præſumptio pro *legitimitate* prolis excludit duplex peccatum parentum (quod & fornicando & exponendo committerent) prævalet præſumptioni de parentum delictis. 16

Reſp. V. *Legitimi*, ac *legitime* nati quoque ſunt, & reputantur illi, qui ante Matrimonium ex fornicatione ſolutis cum ſoluta concepti, poſtea tamen Matrimonio inter eos jam contracto naſcuntur. Communis, textu claro *leg. Nuper, 11. C. de Natural. lib. V. Et multo magis*, ubi etiam pro favore liberorum ſancitur: *Ut ſemper in quæſtionibus, in quibus de ſtatu liberorum eſt quæſtio, non conceptionis, ſed partus tempus aſpiciatur, exceptis his tantummodo caſibus, in quibus conceptionem magis approbari, infantium conditionis utilitas expoſtulat*: Hinc etiam ob favorem liberorum, qui in utero eſt, pro nato habetur, *l. Qui in utero, ff. de Statu hominum*; quod tamen non prodeſt aliis; licet enim poſthumis hæreditas reſtituatur, tamen ſi mater ante partum patiatur abortum, hæres infantis in utero prius exiſtentis non evadit. 17

Dicitur autem notanter in Concluſione, *Matrimonio inter eoſdem contracto*; nam ſi quæ ab alio, quam cum quo poſtea contrahit, prius fuit impregnata, utique *illegitima* erit proles, quæ ante tempus debitum, tertio v. g. aut quarto poſt Matrimonium menſe naſcitur, ſi maritus negat, ſe prius copulam habuiſſe cum moderna uxore per Jura allegata. 18

Quæritur II. Quomodo ex tempore nativitatis, vel 19
con-

conceptionis præsumantur liberi *legitimi*? Resp. I. Quamvis ordinarium pariendi tempus censeatur esse novem menses, tamen etiam illi censentur *legitimi*, qui septimo post Matrimonium initum procreantur mense. Communis ac certa expressa *l. Septimo*, 12. *ff.* de Statu hominum, ibi: *Septimo mense nasci perfectum partum, Jam receptum est propter authoritatem Doctissimi viri Hippocratis; & idcirco credendum est, eum, qui ex justis nuptiis septimo mense natus est, justum filium esse.*

Idque intellige non tantum, si septimo mense jam completo, sed etiam si ad initium istius mensis partus fit, *arg. l. Intestato*, 3. *§. fin. ff. de Suis, & Legit.* ubi expresse deciditur, eum, *qui centesimo octogesimo secundo, id est 182. die natus est, justo tempore videri natum*, quod tempus septem menses solum inchoatos efficit, ut calculanti mense patebit.

20 Resp. II. Pariter *legitima* proles censetur, quæ decimo mense nascitur. Rursus communis. *arg. c. Contrario, cit. l. Intestato. ff. de Suis, & Legitim.* ibi: *Post decem menses mortis natus, non admittitur ad hæreditatem*: ergo a sensu contrario ante decem menses vel mense decimo admittitur, textu etiam expresso *l. Gallus*, 29 *ff. de Lib. & Posthum.* ibi: *Si post mortem in decem mensibus proximis natus erit: hæredes sunto.*

21 Resp. III. Econtra proles, quæ undecimo mense jam Completo nascitur, ordinarie pro *illegitima* habetur; communis ac certa, textu expresso *cit. l. Intestato, ff. de Suis & Legitim.* ac Novella 39. *cap.* 2. ibi: *Mulier &c. undecimo mense perfecto peperit, ut non esset possibile dicere, quia de defuncto fuisset partus; neque enim in tantum tempus conceptionis extensum est.*

22 Dicitur tamen *primo*: *Undecimo mense completa*; quia, ut vult Glossa *ad cit. Novell. V. Perfecto*, si proles duobus diebus post decem menses, vel, ut cum aliis vult Engel *h.t. n.* 7 Haunoldus *de J. & J. tr.* 4. *nu.* 219. si circa medium undecimi mensis proles nascitur, *legitima* censenda erit; saltem si mater bonæ existit famæ, & maritus, dum e vivis discessit, nulla ratione ad copulam fuit impotens *arg. cit. Novell.* 39. *cap.* 2. ubi Imperator loquitur de mense *perfecto*; & tunc primum vult, talem partum præsumptione Iuris esse illegitimum, ut proin textus *l. Intestato, ff. de Suis, & Legitim. & l. Gallus, ff. de Liber. & Posthum.* intelligendi non sint de mense undecimo stricte inchoato, sed jam aliquatenus progresso: Tum ob favorem prolis c. *Ex tenore*, 14. *h. t.* *Tum quia in dubiis semper benigniora præferenda sunt*, *L.* 56. *ff. de R. J.* Tum etiam quia delicta præsumi non debent, sed probari per dicta *n.* 16.

23 Dicitur *secundo*: *Ordinarie*, quia, cum mulieres ob diversam dispositionem, & qualitates naturæ tardius, aut citius parere possint, omnino accidere potest, quod etiam post mensem duodecimum *legitimus* habeatur partus, & pro tali reputari merito debeat, præsertim, si, ut dictum, concurrat bona fama mulieris, ac Medicorum (qui utique in hoc audiendi sunt) judicium, quibus favent Iura *n.* 15. & 18. citata, & ea quæ pro praxi ad propositum adducit Godefredus *in Not ad cit. Novell.* 39. *c.* 2 *litt. o.* Atque judicium Parisiense, quo partus quatuordecim mensium *legitimus* judicatus fuit, inter alia ex eo, quod mater esset honestissimis prædita moribus.

§. II.

De Illegitimis, & eorum Legitimatione per subsequens Matrimonium, aut rescriptum Principis: ubi etiam de differentia inter Legitimos, & illegitimos quoad effectum.

S U M M A R I U M.

QUæritur I. Quinam omnes, & quotuplicis generis sint *illegitimi*? Resp. I. *illegitimi* sunt omnes, quis non nascuntur ex Matrimonio *legitimo*, vel saltem putative tali, bonaque fide in facie Ecclesiæ contracto, juxta dicta *num.* 2. & *seqq.* adeo ut *illegitimi* existant non tantum illi, qui extra omne Matrimonium, sed etiam qui ex Matrimonio, invalido tamen, & mala amborum parentum fide contracto gignuntur. Communis ac certa, per Jura *n.* 2. & *seqq.* allegata. 24

Resp. III. *illegitimi* varie dividuntur. Alii enim sunt 25

& di-

& dicuntur *Naturales:* alii *Spurii*, alii *ex damnato coitu*. *Naturales* de Jure communi dicuntur omnes, qui nati sunt a parentibus, inter quos tempore conceptionis, vel salrem nativitatis poterat esse legitimum Matrimonium, sive dein mater fuit Meretrix publica, sive concubina patris. De Jure Civili autem *Naturales* dicuntur illi soli, qui ex soluto & ejusdem concubina unica domi, loco uxoris retenta, atque tali, ut inter eos tempore conceptionis aut nativitatis potuisset esse Matrimonium, proveniunt, *l. 1. & seqq. ff. de concub.* Illi vero, qui ex meretrice pluribus exposita proveniunt vulgo *Quæsiti*, item *Spurii* vocantur, *Vulgo quæsiti, ff. de Statu hominum*, Item *Manzares*. Verum quia hodie concubinatus per Leges Ecclesiæ sublatus est, *can. nemo, 4. can. 32. q. 4.* & *Concil. Trident. Sess. 24. de ref. matrim. c. 8.* (ubi etiam gravissime contra Concubinarios statuuntur pœnæ) *Naturales* in sensu Juris Civilis vix amplius dantur: quibus tamen æquiparantur *Bastardi*, id est nati ex soluta, quæ nec concubina, nec publica meretrix, sed alias honesta, hic & nunc autem seducta est.

26 *Spurii* de Jure Canonico vocantur omnes, qui sunt nati a parentibus inter quos tempore conceptionis vel nativitatis non poterat esse Matrimonium *arg. c. Quanta, 4. b. t.* De Jure Civili vero non tantum præfati, sed etiam illi Spurii dicuntur, quia a Meretrice pluribus accessum præbente, ita ut certus patrem demonstrari nequeat gignuntur, juxta dicta *n. præced. arg. l. Vulgo, 23. ff. de Statu hominum*, ibi: *Vulgo quæsiti sunt, qui patrem demonstrare non possunt: vel possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet, qui & Spurii appellantur.*

27 Nati *ex damnato coitu* de Jure Canonico cum *Spuriis* conveniunt, imo etiam de Jure Civili, excepto quod nati ex matre Meretrice, hoc Jure etiam *Spurii*, non item *ex damnato coitu* vocari possunt. Cæterum utroque jure *nati ex damnato coitu* dicuntur illi, qui nascuntur a parentibus, inter quos nec tempore conceptionis, nec tempore nativitatis potuit esse Matrimonium, *novell. 74. c. 6.*

28 Horum *Spuriorum*, seu natorum *ex damnato coitu* alii sunt, & vocantur *Adulterini*, qui videlicet ex adulterio gignuntur, *can. nemo, can. 32. q. 4.* Alii *Sacrilegi*, qui scilicet ex Religioso aut Moniali, vel Clerico in Sacris constituto generantur. Alii *Incestuosi* nati nempe ex parentibus affinitate, vel consaguinitate collaterali conjunctis, *§. Inter eas, Instit. de nuptiis*. Alii *Nefarii*, & sunt illi, qui ex patre & filia aliorum vel ascendentium & descendentium copula procreantur *§. ergo Instit. de Nupt.*

29 Quæritur II. In quibus differant, & deteriores sint *illegitimi a legitimis*? Resp. Præterquam quod illegitimi sint inhabiles ad suscipiendos Ordines, Beneficia, & dignitates Ecclesiasticas, juxta dicta *lib. 1. tit. XVII.* Item, quod cum *legitimis* non succedant in hæreditate paterna ac materna, juxta dicta *l. 3. tit. XXVI. nn. 410. & tit. XXVII. nn. 11.* (ubi amplius vide de *illegitimorum* successione, aut hæreditate) præter hos, inquam, effectus, etiam ille notabilis est, quod Illegitimis semper adhæreat *macula* parentum peccati, ita ut, etsi *illegitimum* esse non sit *nota delicti*, sit tamen *nota defectus*, *c. Accedens, de Purgat. canon.* Et vacillat ejus opinio *arg. can. Laici, dist. 33.* timeaturque in eo incontinentia paterna juxta illud Poetæ.

Sæpe solet similis filius esse patri.

Verum quia *illegitimi* a culpa immunes, ac innocentes sunt, ideo in eorum favorem remedium invenerunt Jura, *Legitimationem* nempe illorum, eamque præcipue duplicem per subsequens Matrimonium videlicet, ac Rescriptum Principis: de quibus sequentia erunt quæsita.

30 Quæritur III. Quinam *illegitimi*, & quo effectu legitimentur, vel legitimi fiant per subsequens Matrimonium? Resp. Omnes & soli illegitimi *Naturales* per subsequens Matrimonium inter parentes eorum legitime contractum legitimantur seu *legitimi* fiunt. Omnes textu claro *c. 1. & cap. Tanta 6. b. t.* ibi: *Tanta est vis Matrimonii, ut qui antea sunt geniti, post contractum Matrimonium legitimi habeantur*. Concordat *l. divi Constantini 5. l. Cum quis, 18. & l. nuper, 11. C. de natura. ll.*

31 Ampliatur Conclusio I. Etsi Matrimonium non sit consummatum, sed præcise ratum, Barb. *in cit. c. 6. b. t. n. 12.* Pirhing. *b. t. n. 36.* Pontius *l. 11. cap. 1. §. 1. n. 16.* Engel *b. t. n. 9.* cum communi aliorum, *arg. c. c. Juribus*, utpote quæ consummationem non requirunt, consequenter etiam de rato Matrimonio intelligenda sunt, eo quod favores extendere oporteat, *c. Odia, de Reg. Jur.* præfertim quando agitur de favore liberorum, *c. Ex tenore, b. t.*

32 Ampliatur II. Etiam a senibus, infirmis, aut etiam in periculo mortis Matrimonium contrahatur, Barbosa *loc. cit. num. 8.* Pirhing. *loc. c.* Pontius *loc. cit. §. 1. per totum*, Sanchez *lib. 7. disp. 105. n. 5. & 6.* Covarruvias *p. 2. de matrim. c. 8. §. 2. n. 10.* Azorius *Tom. 3 lib. 2. c. 13 q. 11.* cum communi aliorum per Jura & rationem *n. præced.* allegatam.

33 Ampliatur III. Sive Matrimonium immediate, vel mediate sequatur generationem prolis *illegitime* natę, adeo ut legitimetur proles, si pater ejus non statim cum matre, sed cum alia prius contrahat, & primum hac defuncta, Matrimonium cum matre *illegitimi* ineat; hoc enim posteriori, consequenter mediato cum matre Matrimonio statim legitima evadit proles. Pontius *loc. c. §. 2. n. 15.* Pirhing. *loc. cit. n. 36.* Abbas *in c. tanta, 6. b. t. n. 3.* & ibi Barbosa *n. 7.* cum communi: Ob rationem jam dictam; quia Jura plus non requirunt, quam ut Matrimonium *legitimum* inter parentes prolis *illegitimæ* sequatur; nec specificant, an mediate an immediate fieri debeat.

34 Ampliatur IV. Etiam in casu, quod parentes hujusmodi omissis absque justa causa aut dispensatione Denuntiationibus, consequenter in aliquo sensu *clandestine* Matrimonium contrahunt. Barbosa *in cit. c. tanta, b. t. n. 10.* Sanchez *l. 3. disp. 44.* & alii. Ratio est, quia tota vis legitimandi prolem attribuitur Matrimonio, quale revera etiam est Matrimonium sive Denuntiationibus contractum, supposito quod impedimentum *dirimens* non subsit. Et hæc, si Matrimonium valide contrahitur, certa sunt apud Doctores.

35 Major autem controversia & difficultas est de Matrimonio putativo, invalide nempe, bona tamen fide, & præmissis Denuntiationibus inter parentes *illegitimi* contractum. Pontius siquidem *cit. l. 7. cap. 1. §. 2. n. 13.* Gonzalez *in c. Cum inter 2. b. t. in 6.* Pirhing, *eod. num. 36.* & alii volunt, etiam per tale Matrimonium legitimari prolem prius *illegitime* natam, ex eo potissimum fundamento, quod, cum ex tali Matrimonio liberi *legitime* procreentur juxta dicta *n. 2. & 3.* textu expresso, *arg. c. Cum inter b. t.* non appareat ratio, cur idem Matrimonium non habeat vim legitimandi prolem prius *illegitime* natam. Accedit, quod in dubiis favorabilior Juris interpretatio sit assumenda; *c. Estote, de reg. jur.* præsertim ubi agitur de favore liberorum, *c. Ex tenore, b. t.*

36 Verum quantumvis probabilis & favorabilis censeatur sententia isthæc, probabilior tamen de Jure videtur negativa, quam tenet Abbas *in c. tanta b. t.* Covarruvias *de Matrim. p. 2. cap. 8. §. 2. n. 20.* Zoesius *b. t. n. 13.* Fachin. *l. 3. Controvers. cap. 55.* Engel *b. t. nu. 9.* Molina *tr. 2. de J. & J. disp. 172. nu. 11.* & alii. Ratio est: Tum quia *in cit. c. tanta b. t.* sicut & in Legibus Civilibus vis legitimandi prolem non tribuitur bonæ fidei, sed ipsi Matrimonio proprie tali, hoc ipso quod in sensu & significato proprio accipienda sint Jura *arg. l. non aliter, 69. ff. delegat. 3.* Tum quia, quod est de Jure nullum, nullum producit effectum *l. 4. §. Condemnatum, ff. de R. J.* Tum etiam; quia juxta *n. 30.* & dicenda infra *nn. seq.* per subsequens parentum Matrimonium non nisi *Naturales* legitimantur liberi, id est, nati a parentibus, inter quos tempore conceptionis; vel nativitatis potuisset esse Matrimonium; quales utique non essent, sed *Spurii* forent nati a parentibus, inter quos tempore conceptionis aut nativitatis neutiquam verum, sed ratione latentis Impedimenti solummodo putativum esset subsequens Matrimonium, juxta dicta.

Cur autem ex putativo Matrimonio *legitime* nascantur,

tur, & tamen non legitimetur liberi ratio, desumitur partim ex clara dispositione Juris *c. 2. h. t.* partim quia natus ex putativo Matrimonio absque delicto nascitur; ille vero, qui per subsequens parentum Matrimonium legitimari debet, supponitur ex delicto, utpote ex fornicatione natus pro quo proin merito tam favorabilia non sunt Jura, quam pro illo, Abbas *loc. cit.* Engel *loc. cit.* & alii.

37 Resp. II. *Spurii in sensu Canonico* seu nati *ex damnato coitu*, id est, a parentibus, inter quos nec tempore conceptionis, nec nativitatis poterat esse Matrimonium, per subsequens Matrimonium non legitimantur; & ideo *in concl. praeced. nu. 30.* posita diximus, *omnes & soli naturales libri*. Pirhing. *h. t. n. 38.* Engel *eod. n. 11.* Barbosa *in c. tanta h. t. n. 30.* & ibi DD. communiter *arg. cit. tanta, h. t. nu. 30.* ubi Summarium sic habet: *Naturales legitimantur per subsequens Matrimonium, Spurii vero non*. Ratio est: quia fictione Juris non censetur Matrimonium retrotrahi ad illud tempus, quo verum Matrimonium Lege irritante esse non poterat; cum fictio non debeat esse majoris efficaciæ, quam veritas, & naturalis actus.

38 Dicitur autem *Spurii in sensu Canonico*, quia Spurii aliqui *in sensu civili*, illi nempe qui ex publica meretrice nati sunt, omnino legitimantur per subsequens parentum Matrimonium, ut habet hodie communis, *arg. c. tanta h. t.* nec obstat, quod secundum Leges nati a meretrice non legitimentur per subsequens Matrimonium. Resp. enim, derogari eis in hoc puncto per SS. Canones citatos.

39 Sufficit autem, sive tempore conceptionis, sive nativitatis parentes sint habiles ad Matrimonium inter se contrahendum. Covarruvias *d. Matrim. p. 2. cap. 8. §. 2. n. 2.* Molina *cit. disp. 172. n. 4.* Pontius *lib. 11. cap. 3. n. 2.* Sanchez *lib. 8. disp. 7. n. 19.* Fachin. *l. 3. controv. c. 50.* Engel *h. t. n. 11.* cum communi aliorum contra Zoesium *h. t. n. 18.* & alios. Ratio est; quia universaliter in quæstionibus, in quibus est dubitatio de statu liberorum, attenditur tempus partus, vel conceptionis, prout nempe exigit favor, aut utilitas liberorum, textu expresso *l. nuper C. de Naturall.* Concordat *novell. 89. c. 8.* Hinc etiam favore liberorum habetur: *qui in utero est, perinde est, ac si in rebus humanis esset constitutus, quoties de commodis ipsius partus agitur l. qui in utero, 7. de Statu hominum.*

40 Infertur I. cum præfatis DD. quod, si vir vivente uxore sua aliam imprægnet, & uxor dein moriatur, antequam adultera partum edat, proles ex tali adulterio concepta legitimetur per subsequens parentum Matrimonium. Nec obstat huic celebrationi *c. Tanta 6. hoc. tit.* ubi talem partum non legitimari, decidi videtur. Nam contra est, quod ibi sit sermo de casu, quo adulterinus partus editus est ante mortem uxoris, uti patet ex illis verbis; *Si vir vivente uxore ex alia prolem susceperit*; quia proles *suscepta* non dicitur ante nativitatem,

41 Infertur II. Etiam tunc prolem per subsequens parentum Matrimonium legitimari, quando parentes tempore conceptionis ad nubendum sunt quidem inhabiles ob interveniens Impedimentum *dirimens* affinitatis v. g. vel consaguinitatis, ante nativitatem tamen facti sunt habiles, sublato v. g. per dispensationem Pontificiam Impedimento. Barbosa *loc. cit. n. 31.* & alii. Hinc est, quod ad dispensationem impetrandam sæpe, & merito pro causa allegari soleat *Legitimatio* prolis, casu quo imprægnata aliquo Impedimento *dirimente* laborat respectu imprægnantis.

42 Quæritur IV. Qui sint effectus *Legitimationis* per subsequens Matrimonium? Resp. Effectum hujus esse varium & multiplicem; eo quod ita *legitime* per omnia æquiparentur *legitime* natis, consequenter æque ac isti debeant institui hæredes, succedant in hæreditate, sint habiles ad Ordines, & Dignitates tam sæculares, quam Ecclesiasticas. Glos. *in c. tanta hoc cit. V. legitimi*, communiter recepta, *arg. cod. c. Tanta i hoc tit. l. Cum quis 10. de Naturall. novell. 12. c. 4. novel. 74. c. 2. §. 2. Instit. de Hæred. ab intest.* Ratio est; quia, uti ait Glossa, subsequens Matrimonium omnia præcedentia pugat, [illegible]

43 Hinc advertit etiam Richter *p. 2. decis. 80. n. 17.* ita *legitimatos* venire quoque in dispensatione hominum & statutorum volentium, quod quis debeat esse *legitime* natus; posseque taliter *legitimatis* dari litteras natalitias, *Geburth. sbrieff.*, testantes, talem esse ex honestis parentibus & legitimo thoro, abstrahendo, quod primum per subsequens Matrimonium sit *legitimatus*.

44 Limitatur tamen *primo* Conclusio in dignitate Cardinalitia, utpote ad quam legitimati per subsequens Matrimonium sunt inhabiles ex speciali dispositione Sixti V. quæ incipit, *Postquam verus*.

45 Limitatur *secundo* in locis & Provinciis, in quibus introducta habetur consuetudo contraria, qualem in nonnullis Provinciis vigere, in citata Bulla testatur Sixtus V. dicens: taliter *legitimatos* in quibusdam Provinciis & Dominiis, vi consuetudinis, vel etiam statutorum particularium. Nobilitatis privilegiis non gaudere, nec ad sæcularia Officia, Honores, ac Dignitates, neque ad Nobilium Feudorum, & Statuum successiones admitti.

46 Quæritur V. Quid sit *Legitimatio per Rescriptum* Principis? Quinam item? & quos legitimare possint? Resp. I. Hæc *Legitimatio* est actus gratiosus, quo ex *illegitimo* facit *legitimum*, ille, qui ita legitimare potest. Est in re communis, patetque ex terminis.

47 Resp. II. Papa, & quidem solus legitimare potest *illegitime* natos, quoad Ordines, honores, dignitates, ac Beneficia Ecclesiastica. Communis ac certa; textu claro *c. Venerabilem 13. h. t.* & ibi DD. communiter: Ratio patet; quia; cum illegitimi ad præfata incapaces sint solo positivo Jure Ecclesiastico; in hoc autem Papa, & quidem solus dispensare valeat per dicta *Lib. I. Tit. 2. de Constit. §. 18.* probata manet Conclusio.

Nec obstat, quod Episcopus, ac etiam Capitulnm Sede vacante, possit illegitimos habilitare ad Ordines minores, & ad Beneficia simplicia *c. 1. de Filiis Presbyt. in 6.* Resp. enim, eos id facere non per legitimationem, sed per dispensationem in puncto hoc eisdem concessam: unde etiam dispensatio hujusmodi non habet reliquos Legitimationis effectus.

48 Resp. II. Papa etiam quoad effectus politicos, successionem v. g. hæreditariam, honores, & dignitates temporales legitimare potest illos, qui in illius Territorio temporali existentes, ejusdem jurisdictioni immediate subsunt. Omnes, textu expresso *cit. c. Venerabilem 13. h. t.* quia, cum in illo Territorio superiorem in temporalibus non agnoscat, etiam quoad ista cum subditis suis disponere, & leges de illis ibidem latas relaxare potest, *arg. c. 1. de reg. jur.*

49 Resp. IV. *Illegitimos* vero suæ jnrisdictinni temporali non subjectos, ordinarie ac directe non potest, nec solet Papa legitimare quoad effectus temporales ac politicos. Abbas *in c. Venerabilem 13. h. t. n. 15.* & ibidem Joan. Andreas, Butrius, & alii, item Pontius *lib. 11. cap. 5. n. 6.* Covarruvias *de matrim. par. 2. cap. 8. §. 8. n. 43. & seqq.* Sanchez *lib. 8. disp. 9. n. 1.* dicens esse verissimam, & receptissimam sententiam, contra Barbosam *in cit. c. Per Venerabilem h. t. n. 3.* & Rotam ibidem allegatam, Hostiensem, & nonnullos alios. Ratio patet; quia Papa Jus Civile in illo, in quo non fovet peccatum, nec adversatur bonæ gubernationi Ecclesiæ, aut aliis bonis spiritualibus, tollere, vel abrogare non potest, nec dispensare in eo, *arg. can. cum ad verum 6. dist. 96.* atqui dispositiones Juris Civilis quoad præfatos effectus non adversantur bonæ gubernationi Ecclesiæ, nec peccatum fovent; sed potius persequuntur, ut patet, ergo.

50 Dicitur autem *Regulariter*; quia in casu extraordinario, & ubi communis necessitas, vel alia causa ardua urgeret, etiam ad temporalia quemvis suæ jurisdictioni temporali non subditum illegitimum a Papa legitimari posse, præfati Doctores, & omnes alii concedunt, patetque clare ex *cit. cap. per Venerabilem 13. h. tit. §. Rationibus igitur*; ubi causam subjungit Papa illis verbis: *Quod non solum in Ecclesiæ patrimonio (super quo plenam in temporalibus gerimus potestatem), verum etiam in aliis Regionibus, certis*

causis

causis inspectis, temporalem jurisdictionem casualiter exercemus.

51 Ulterius quamvis etiam quoad effectus politicos legitimare potest Papa dispensando in radice Matrimonii, dum nempe dispensando facit ut Matrimonium ab aliquibus invalide contractum, tamquam *legitimum* habeatur etiam pro tempore, quo invalide contractum fuit: consequenter & proles ex illo progenitæ *legitime* reputentur Barb. *in cit. c. Per Venerabilem 13. h. t. n. 4.* & ibi Abbas *n.* 21. Joan. Andreas *n.* 30. Covarruvias *loc. cit. n.* 10. *& seqq.* Pontius *loc. cit. n. 9.* & latissime Sanchez *lib.* 8. *disp.* 7. cum communi aliorum, & Rota, quam repetitiam allegat Barbosa contra Perea *de Matrim. disp. 44. sect. 5. n. 9.* & paucos alios. Quoniam vero casus de hoc in praxi vix occurrunt, materiam & controversiam *hujus nu.* ulterius non prosequimur; vide de illa apud DD. citatos.

52 Resp. V. Loquendo de Jure communi; Inter Sæculares, omnes & soli supremi Principes superiores non agnoscentes (quales sunt Imperator Romanus, & Reges) in suis Territoriis legitimare, quoad effectus politicos possunt suos subditos *illegitime* natos. Abbas *in c. Per Venerabilem 13. h. t. nu.* 23. Pontius *lib. 11. cap.* 5. Konig. *h. t. n.* 32. cum communi. Ratio est; quia, cum supremi Principes legea omnino abrogare, & novas condere possint, *arg. l. Disputare 3. C. de Crimin. Sacril. & Lib. 5. de Divers. rescript.* utique etiam ordinare possunt, quod leges suæ contra *illegitimos* latæ hunc vel illum non ligent. Quod autem hi soli legitimare valeant; ratio est; quia inferiores in lege superioris dispensare nequeunt, per vulgatia; unde præfati DD. cum Baldo *in L. 1. pr. ff. de Jure aurei annul.* observant, legitimandi potestatem esse unam de reservatis supremo Principi, *arg. Novell. 89. cap. 9. & L. 3. ff. de Natural. restit.*

53 Dicitur autem notantet *loquendo de Jure communi*; quia ex consuetudine etiam Electores, & cæteri Status Romani Imperii subditos sui Territorii legitimare valent, etsi Principes supremi alium superiorem non agnoscentes dici nequeant, utpote qui Imperatorem pro superiore suo agnoscunt. Sam. Strick. *in Usu moder. Pandect. ad Tit. de His, qui sui, vel alieni §.* 14. & alii Konig. *h. t. n.* 38.

54 Pariter legitimare possunt illi, qui, etsi supremi Principes non sint, ab his tamen privilegium & facultatem legitimandi habent; quales sunt Comites Palatini, juxta unanimem. Quanta autem horum sit potestas, & ad quos *illegitimos* se extendat, desumendum est ex tenore Rescripti, aut Privilegii a supremo Principe eis concessi, ut cum aliis bene advertit Pontius *lib. 11. c. 5. §. 2.* juxta solum enim tenorem Rescripti, & non ultra, eorum potestas se extendit, *arg. c. Dilecta 22. de rescript. & l. Diligenter ff. Mandati.*

55 Porro sicut Imperator Comitibus Palatinis, sic Papa suis legatis concedere solet facultatem & privilegium legitimandi. Cujus efficacia ex tenore quoque Rescripti petenda est per dicta *num. præced.* teste Azorio *Tom. 2. lib. 5. cap. 30. q.* 1. Pont. *l. c. n.* 16. Legatis Apostolicæ Sedis ordinarie conceditur Privilegium subsequentis tenoris.

Concedimus, ut super natalium, etiamsi ex adulterio, incestu, vel nefario, aut quocunque illicito coitu procreati fuerint, defectibus dispensare, ut quæcunque, quodcunque, qualiacunque Beneficia Ecclesiastica cum Cura, & sine Cura, sæcularia, & regularia invicem compatibilia, etiamsi sæcularia, Canonicatus, & Præbendæ, & si ex Nobili genere procreati fuerint, etiam majores; & principales personatus, & officia in Cathedralibus, Metropolitanis, Collegiatis Ecclesiis, & in illis, in quibus dictorum patientium defectum natalium patres Beneficium obtinuerint, dum tamen illis immediate non succedant, & quod de natalium defectibus hujusmodi nullam in quibuscunque litteris, & gratiis sibi concedendis mentionem facere teneatur, indulgere valeat.

56 Resp. IV. Quamvis de Jure, & nisi aliud exprimatur in *Legitimationis* Rescripto, per Rescriptum Principis soli legitimentur *illegitimi naturales*, non item ex *damnato coitu* nati, *arg. c. Per Venerabilem 13. h. t. & Novell. 74. & Novell. 89.* Tamen potest supremus Princeps, si vult, quosvis, etiam ex *damnatu coitu* natos legitimare. Omnes, per Jura citata. Imo defacto etiam quemvis *illegitimum* legitimare solent supremi Principes; ita ut Papa suis Legatis quoque, & Imperator nonnullis Comitibus Palatinis eandem facultatem tribuant, ut patet ex formula *nu. præced.*

Porro licet Comitibus Palatinis plena concedatur facultas legitimandi quoscunque, etiam natos *ex damnato coitu*; tamen per hanc non censetur concessa facultas legitimandi *illegitimas* Nobilium, nisi in Rescripto Cæsareo exprimantur: Et si id exprimatur, non se extendit ad legitimandas *illegitimas* proles Baronum, Comitum &c. Nolden. *de Statu Nobil. c. 16. T.* 15. patetque *ex Capit. Leopold. art.* 44. 57

Quæritur VI. Quos effectus habeat *Legitimatio* per Rescriptum Principis? Resp. I. Si Legitimatio fit a Papa, efficit quemvis legitimatum habilem ad Ordines, Dignitates, Officia, & Beneficia Ecclesiastica per dicta *n.* 47. simulque ad effectus politicos *n. seq.* adducendos, si legitimatus est etiam sub jurisdictione temporali Papæ; secus si non est, per dicta *n. 48. & seq.* Abbas *in c. Per Venerabilem h. t. n.* 20. 58

Resp. II. Si *Legitimatio* fit a Principe sæculari, aut Comite palatino, efficiuntur *legitimati* imprimis habiles ad legitimam & hæreditates, non tamen ita perfecte, ut *legitimati* per subsequens Matrimonium; sed cum certis limitationibus juxta dicta *lib.* III. *T. XXVI. numer.* 412. *& Tit. XXVII. numer.* 11. *& seq.* Deinde evadunt habiles ad Dignitates & Officia sæcularia quæcunque, nisi ex consuetudine, vel speciali statuto particulari locorum requiratur, ut quis sit *legitime* natus; ob quod Rescripto Principis legitimati nequeunt esse Assessores in Camera Imperiali, nec Consiliarii Principum, nec insigniri Titulo Doctoris, Mynsing. 4. *Observat.* 31. nec recipi ad certos Ordines, ut nostrum Seraphicum, cum juxta statuta nostra Generalia *cap. 2. §. 1. num.* 1. suscipiendus debeat esse *legitime natus*. 59

Ubi præter alia speciale notat discrimen inter Legitimatos *per subsequens Matrimonium*, & Legitimatos *per Rescriptum Principis*; illi enim per omnia æquiparantur *legitime* natis, & etiam *legitime* nati vocari possunt, comprehenduntur que in Statutis hominum requirentibus, ut quis sit *legitime natus*, per dicta *n.* 42. *&* 43. Non sic legitimati *per Rescriptum Principis*. 60

Resp. III. Ut Legitimatio *per Rescriptum Principis* memoratos effectus habeat, plures requiruntur conditiones. I. Est, ut *illegitimi* consentiant, *Novella 89. cap.* 11. Generaliter autem sufficit consensus tacitus, qui silentio etiam indicatur. Zoesius *h. t. n.* 26. *arg. c. Qui tacet. de reg. jur. in 6.* II. Ut nulli extent liberi *legitimi*, ne his præjudicium causetur, *Novell. 74. c. 1. & 2.* Et quamvis Princeps de plenitudine potestatis etiam *Legitimis* extantibus possit legitimare *illegitimos*; tamen in dubio interpretandum est, eum non intendisse; nam beneficia Principum ita interpretari oportet, ut quam minimum præjudicent Juri publico, aut privato juri, Tertii, Felinus *in c. cum olim de Sentent. & re judicat.* Zoesius *loc. cit.* & alii. 61

Ubi iterum aliquod discrimen notandum est inter Legitimationem per subsequens Matrimonium, & Rescriptum Principis. Per Matrimonium enim *illegitimi* legitimantur extantibus etiam, & contradicentibus liberis *legitimis*, ut communiter advertunt DD. non sic per *Rescriptum Principis*. 62

III. Requiritur, ut *illegitimus*, per subsequens parentum Matrimonium aut omnino non, aut saltem non commode legitimari valeat. *Novell. 64. c.* 1. Ratio est; quia *Legitimatio* censetur esse remedium extraordinarium, quod cessat, ubi haberi potest ordinarium *L. 56. ff. Min.* 63

IV. Requiritur alias de Jure, ut vel *illegitimi* pater libello supplici *Legitimationem* exoret, vel patre jam mortuo id faciat ipse *illegitimus* probans prius ex patris Testamento, eum id desiderasse *Novell. 74. cap. 2. §. 1. & Novell. 89. cap. 9. §. 1. & cap.* 10. Verum hodie universali consuetudinis vigore sufficit etiam 64

sola simplex instantia *illegitimi*, Samu, Srick *loc. cit.* *§.* 18.

65 Resp. III. *Legitimatio* quantumvis ampla Rescripto Principis sæcularis facta, penitus nihil valeat quoad effectus Ecclesiasticos, Ordines v. g. Officia, & Beneficia Ecclesiastica. Covarruvias *de Matrim. part. 2. cap. 8. §. 8. n. 15.* Abbas *in c. Per Venerabilem h. t.* & alii. Ratio patet; quia Princeps sæcularis nullam habet potestatem circa spiritualia, nec potest in Lege Ecclesiastica dispensare, *per vulgaria*.

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accusare possunt, vel econtra illud testificari.

SUMMARIUM,

1 *Ratio continuationis,*
2 *Matrimonium contrahendum existente impedimento accusare quivis potest, ac tenetur,*
3 *Soli conjuges Matrimonium accusare possunt, quod censetur nullum ex defectu impotentiæ alterutrius,*
4 *Vel ob impedimentum, quod ipsi tollere possunt.*
5 *Imo nec ipsi audiuntur, si cognito tali impedimento se invicem cognoscunt.*
6 *Conjugium ex causa affinitatis, vel consanguinitatis suspectum accusant Consanguinei proximiores &c.*
7 *Ex alio impedimento, cui renuntiare conjuges nequeunt, nullum aut suspectum, accusare possunt omnes.*
8 *Matrimonium quovis tempore etiam post multos annos accusari potest; etiamsi de valore ipsius jam sit pronunciatum.*
9 *Ab accusando Matrimonio reppelluntur I. qui quæstus causa accusant.*
10 *II. Qui tempore Denuntiationum non accusarant, Limitatur. Ibid.*
11 *Hi tamen aliis, ut accusent, impedimentum detegere possunt.*
12 *III. Aliquando conjuges. Et quando?*
13 *IV. Accusantes per litteras.*
14 *Qui possunt accusare Matrimonium possunt etiam esse testes pro, & contra illud.*
15 *Quandonam quis simul esse queat accusator & testis? Nemo potest simul esse testis & accusator. Ibid.*
16 *A ferendo testimonio in causa Matrimoniali qui repellantur.*
17 *Causarum Matrimonialium judex solus Ecclesiasticus esse potest.*
18 *Et quidem Jure ordinario Episcopus.*
19 *Ejusque Vicarius Generalis.*
20 *Nec non Capitulum Sede vacante.*
21 *Item Prælati nullius Diœcesis.*
22 *Et ex commissione Episcopi vel alterius Ordinarii, etiam inferiores alii.*
23 *Vel consuetudine aut privilegio, Et n. præced.*
24 *Judex sæcularis non incidenter agnoscere potest de causa Matrimoniali,*
25 *Bene tamen incidenter de causa Laicali judicare potest Judex Ecclesiasticus.*
26 *De Probatione & Testibus requisitis ad probandam nullitatem Matrimonii, Remissive,*

1. RECtus ordo est, ut, postquam in præcedentibus actum est de Matrimonio, & Impedimentis ejus, agantur nunc de iis, qui Matrimonium accusare, aut impugnare possint, & debeant, casu quo forsan inter conjuges Impedimentum foret. Et quoniam accusatio sine probatione non sufficit, agitur etiam de Testibus ad probandum habilibus, & requisitis.

2 Notandum prius accusari, & impugnari posse Matrimonium tam contrahendum, quam contractum. Et quidem si impugnatur contrahendum, certum est, quemvis non tantum posse, sed & teneri Matrimonium accusare denuntiando Impedimentum inter sponsos existens juxta dicta supra *Tit. III. n. 49. H. N.*

3 Quæritur I. Quinam, & quando Matrimonium jam contractum accusare, aut impugnare possint, & debeant? Resp. I. Si accusatur aut impugnatur Matrimonium tanquam nulliter contractum ob impotentiam alterius conjugum v. g. ob frigiditatem viri, aut arctitudinem fœminæ, maleficii &c. soli ad accusandum admittuntur conjuges. Abbas *ad Rubr. h. t.* Pirhing. *eod. n. 1.* & alii. Ratio est; quia horum solummodo interest, & ipsi possunt, si velint, non obstante tali Impedimento, suo juri, quod ad accusandum habent, cedere ac invicem cohabitare, non quidem ut conjuges, sed ut frater & soror, juxta dicta supra *Tit. XV. nn. 62.* textu expresso *c. Consultationi. 4. & c. Laudabilem 5. de Frigid. & Maleficiat.* juncto *can. Requisivisti 2. caus. 33. q. 1.*

Resp. II. Pariter soli admittuntur conjuges ad accusandum, casu quo Matrimonium est nullum ex tali Impedimento cui conjuges possunt renuntiare, utputa, ex Impedimento gravis metus circa ipsam personam, aut conditionem, & statum ipsius, ut si quis contraxit cum serva, quam putavit esse liberam, aut contraxit cum Lucia, quam putavit esse Romeliam. Abbas *loc. cit.* Pithiog. *loc. cit.* Honor. *ad Rubr. h. t. nu.* 8. Gonzalez *in c. fin. h. t. num.* 3. Ratio est; quia hoc ipso, quod ipsi jure suo renuntiare, & tale Impedimentum tollere, novoque consensu Matrimonium ratificare valeant, idque re ipsa facere præsumantur, si conscii Impedimenti præcedentis cohabitant, *arg. c. 2. & c. fin. de Conjug. servor. c. super 4. h. t.* frustranea foret aliorum accusatio. 4

Imo in præfato casu, ubi Conjuges solo consensu suo mutuo Impedimentum tollere, & Matrimonium ratificare valent, ipsimet non amplius audientur, si post acquisitam Impedimenti notitiam, adhuc carnaliter invicem se cognoscunt, ut bene advertit Gonzalez *loc. cit.* per Jura allegata. Ratio est; quia Matrimonium novo consensu ratificasse, & consequenter inseparabile effecisse, de Jure præsumuntur. 5

Resp. III. Si impugnatur Matrimonium ob impedimentum Consanguinitatis, Affinitatis, aut publicæ Honestatis, primo omnium accusare possunt, & audiuntur parentes, & his deficientibus, fratres & sorores; ac alii Consanguinei propinquiores, quibus omnibus deficientibus etiam extranei antiquiores, & veraciores, præsertim vicini. Communis ac certa, textu expresso *can. 1. caus. 35. q. 6.* ibi: *Consanguineos extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem computet, sed propinqui, ad quorum notitiam pertinet, id est, pater, mater, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera, & eorum procreatio. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus, & veracioribus, quibus eadem propinquitas nota est, Episcopus Canonice perquirat.* Concordat *can. 2. ead. caus. & quæst,* juncto *cap. videtur 3. h. t.* ubi etiam causa allegatur illis verbis. *Ideo enim maxime parentes, & si defuerant parentes, proximiores admittuntur, quoniam unusquisque suam genealogiam cum testibus & chartis, tum etiam ex recitatione Majorum, scire laborat.* 6

Solvitur quoque ibidem Objectio sequentibus verbis: *Quod vero legitur, pater non recipiatur in causa filii, nec filius in causa patris, in criminalibus causis & contradictionibus verum est: in Matrimonio vero conjugendo, vel disjungendo, ex ipsius conjugii prærogativa, & quia favorabilis res, congrue admittuntur.*

Resp. IV. Si Matrimonium ex alio Impedimento, cui 7

cui conjuges renuntiare non possunt, v. g. ex defectu Parochi, & testium, ob professionem Religiosam est nullum, omnes tam extranei, quam consanguinei etiam conjuges ad accusandum admittuntur; præsertim vero, quorum interest, Gonzalez *in cap. fin. h. t. n. 3.* cum communi; *arg. c. 2. De iis, quæ vi metusque causa*, ubi Matrimonium contractum impugnavit, & audita est Priorissa cum Monialibus ob præcedentem professionem Religiosam a conjuge emissam.

8 Resp. V. Ad Matrimonium accusandum qui sunt habiles, possunt illud quovis tempore etiam multis annis post Matrimonium jam elapsis accusare: dummodo paratas probationes habent, suspicionem careant, & Impedimentum tale sit, cui conjuges renuntiare non possunt. Rursus communis. Ratio patet; quia, cum Matrimonium invalide contractum, nullo temporis tractu validatur, actio contra illud nunquam præscribitur. Imo datur accusatio contra illud, etsi pro valore illius sententia jam esset lata; quia in Matrimonio sententia nunquam transit in rem judicatam, textu expresso *c. Lator. 7. de Sentent. & re judicat.*

9 Resp. VI. Ab accusando Matrimonio plures omnino repellunt. Patet inductione. Nam I. Ab accusando reppelluntur, qui ex turpi quæstu accusare intendunt, minantes v. g. conjugibus accusationem, nisi pecuniam tribuant. Omnes textu claro *c. Significasti 5. h. t.* Ratio est; quia tales malitiose & falso accusare præsumuntur, *arg. can. Prohibentur caus. 2. q. 1. & l. Qui accusare ff. de Accusat.* Debent autem resistentes accusationi probare, quod quæstus causa accusatio intentetur; quia delicta non præsumuntur, sed probari debent *per vulgaria*.

10 II. Repellitur, qui post factas Denuntiationes Matrimonii Impedimentum non manifestavit, sed tacuit, nisi probabile esset, tales Denuntiationes factas ignorasse; quia v. g. tunc absens, aut infirmus, aut insufficientis, & rem non satis intelligentis ætatis fuit, vel etiam si juret, quod, etsi Denuntiationes factas sciverit, tamen post Matrimonium jam contractum in notitiam Impedimenti primum venerit. Ita tota Conclusio cum suis limitationibus habetur *cap. fin. h. t.* & sequuntur omnes DD. Ratio ibidem additur; quia alias, & non alii qua expositis limitationibus adsit, tacens Impedimentum tempore Denuntiationum videtur *suspectus*, & ideo procul dubio *reppellendus*.

11 Additur tamen *in cit. c. fin h. t.* quod, etiamsi talis, qui tempore Denunciationum sibi notarum omisit Impedimentum manifestare, ad accusandum non admittatur is tamen alicui alteri dictum Impedimentum aperire, hic alter vero idem Judici etiam per modum accusationis proponere possit, & audiri debet: ratio ibidem additur, *quod etsi prior ob culpam silendo contractam, merito repelletur, iste tamen amoveri nequiret, cum culpabilis non existat.*

12 III. Ab accusatione repelluntur conjuges in casu, de quo supra n. 5.

13 IV. Repellitur ab accusatione, qui non personaliter, sed tantum per litteras accusat, textu expresso *c. 2. h. t.* & ibi DD. *Nisi alia adminicula suffragentur*, prout his verbis limitatur *cit. c. 2. h. t.*

14 Quæritur II. Quinam possint esse testes contra Matrimonium? Resp. I. Omnes, qui habiles sunt ad accusandum Matrimonium, sunt etiam habiles ad testificandum contra illud, præsertim vero illi, qui majorem habent notitiam, & fidei minus suspectæ esse dignoscantur. Denuo communis, *arg. c. Licet 47. de Testib. & Attest.* ut proin, etsi alias *testis idoneus patri filius, & filio pater non sit*, *can. Testes caus. 4. q. 1. & l. Testes ff. de Testibus*, ii tamen, sicut & cæteri consanguinei pro & contra Matrimonium patris aut filii testes esse queant, per dicta *argum. c. Videtur 3. h. t. & can. 1. caus. 35. quæst. 6.*

15 Imo quamvis alias de Jure nullus possit esse simul accusator & testis in eadem causa, *can. Nullus 2. can. 4. q. 4. l. Omnibus 10. C. de Testib.* tamen in causa Matrimoniali id fieri posse (saltem quando agitur de consanguinitate, vel affinitate) patet ex *c. Si duo 4. c. De parentela 5. & c. Episcopus 7. caus. 35. q. 6.* Non quidem in casu, quo quis proprie talis existit accusator, ut vult Innocentius *ad Rubr. h. t.* sed quando est denuntiator Impedimenti, seu quando absque formali accusatione illud præcise denuntiat; tunc enim, si Judex Ecclesiasticus inquirit, is ipse qui denuntiavit, etiam testis esse poterit, ut bene advertit Abbas *ad Rubr. h. t. in fine*, quem sequitur Pirhing. *h. t. num. 3.* & alii, *arg. cap. In omni 4. de Testib. & Attest. & cum in tua 27. de Spons. & Matrim.*

Resp. II. Sicut ab accusatione, sic a ferendo testimonio repellitur testis ob quæstum inductus *arg. c. Sicut 13. de Testib. & Attest.* sicut etiam testis, qui non personaliter, sed per litteras deponit, *arg. l. Testium 3. ff. §. 3. de Testib. c. Testes 15. caus. 3. q. 9. & c. A nobis 2. h. t.* ubi Summarium sic habet: *Accusatio, & testimonium in causa Matrimoniali personaliter, & non per litteras fieri debent.* Observat tamen Gallus *l. 1. Observ. 101. n. 4.* in pluribus Germaniæ locis tum privilegio, tum consuetudine haberi, quod nobiles, ac Illustres testimonium scriptura per sigillum suum nobile obsignata ferre queant. 16

Quæritur III. Quis sit Judex in causa Matrimoniali? 17
Resp. I. Causas Matrimoniales omnes ad solos Ecclesiasticos pertinere Judices. Unanimis ac certa, utpote definita a Concilio Tridentino *Sess. 24. can. 12.* ibi: *Si quis dixerit, causas Matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, Anathema sit.* Ratio patet, quia Matrimonium est Sacramentum, consequenter res spiritualis, sicque ad Judicem Ecclesiasticum pertinet, *arg. c. Si Judex 13. de Sentent. Excomm. in 6.* ibi: *Ad Judicem Ecclesiasticum (quia agitur de re Ecclesiastica) cognitio pertinebit.*

Resp. II. Non quivis Ecclesiasticus, sed ordinario Jure Episcopus est Judex competens in causis Matrimonialibus, textu expresso *c. Accedentibus 12. de Excess. Prael.* & Concil. Trident. *Sess. 24. de reform. Matrim. c. 20. V. Ad hæc:* ibi *Causæ Matrimoniales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum Judicio, sed Episcopi tantum examini, & Jurisdictioni relinquantur.* 18

Quoniam vero Vicarius Generalis Episcopi potest ea quæ Episcopus per ea, quæ diximus *Lib. 1. Tit. XXVII. de Officio Vicarii §. IV.* squoque, etiam absque speciali mandato, juxta communem sententiam cognoscere, & judicare potest de causis Matrimonialibus; & speciali insuper argumento desumpto ex *c. fin. de Cognat. spiritual. & cap. 1. de Frigid. & Malef.* 19

Capitulum quoque Sede vacante (quia ad illud ordinaria Episcopi jurisdictio transit, *c. Hi qui 11. c. cum olim de Majorit. & Obedient.*) sicut & Vicarius Capituli, Judex competens in causa Matrimoniali est, Barbosa *de Offic. & Potest. Episc. alleg. 84. n. 4.* Quaranta *in Summa Bullari V. Capitulum Sede vacante.* Covarruvias *de Sponsal. part. 2 cap 8. §. 12 n. 1.* 20

Insuper Jure ordinario Judices in his causis sunt Prælati Episcopo inferiores, nulli tamen Episcopo subjecti, & jurisdictionem quasi Episcopalem in certo Territorio exercentes. Barbosa *loc. cit. n. 3.* Riccius *in Decis. Cur. Archiepisc. Neapol. Decis. 184.* Rota apud Manc. *Decis. 102. n. 7.* Ratio est; quia, dum Concilium aliis inferioribus Episcopo hanc jurisdictionem denegat, intelligit illos inferiores, qui certæ Diœcesis Episcopo, in certis saltem causis subjecti existunt. 21

Resp. II. Ex commissione, & Privilegio etiam alii Episcopo inferiores Prælati in causis Matrimonialibus Judices esse possunt. Communis ac certa. Paterque communi Ecclesiæ praxi, quia videmus, quod alicubi Archidiaconis, alicubi aliis Prælatis, seu personis Ecclesiasticis ex delegatione seu commissione, vel etiam ex privilegio competat jurisdictio cognoscendi, & judicandi causas Matrimoniales. 22

Pariter potest eadem jurisdictio per Ecclesiasticos inferiores consuetudine acquiri Barbosa *l. c. n. 5.* allegans Declarationem Cardinalium. Ratio patet, quia ea, quæ non sunt Ordinis, sed tantum jurisdictionis Episcopalis, privilegio acquiri valent, juxta communem doctrinam alibi traditam. 23

Resp. III. Judex sæcularis incapax est cognoscendi de causa Matrimoniali, non tantum si principaliter movetur de ea quæstio, puta de Matrimonii valore, divortio, dissolutione, ejus impedimentis &c. sed 24

etiam quando incidenter de eadem est controversia: ut si principaliter movetur quæstio de dote, de hæreditate, de donatione propter nuptias, de adulterio &c. (de quibus Iudex sæcularis cognoscere utique potest) & incidenter quæritur de valore Matrimonii, v. g. uno ex litigantibus illum impugnante, Covarruvias *de Sponsal. par. 2. cap. 8. §. 12. n. 1.* Barbosa *alleg. 84. n. 16. & sqq.* ubi hanc Conclusionem exacte discutit. Ratio patet: quia Iudex laicus incapax est judicandi causas spirituales, quocunque tandem modo in quæstionem veniant, *c. 2. de Judiciis*, & amplius dictum est *Lib. 2. Tit. 1. §. 2.*

25 Econtra bene potest Judex Ecclesiasticus quæstione de causa Matrimoniali principaliter mota, incidentes quæstiones, alias ad Iudicem sæcularem pertinentes, v. g. de hæreditate, de dote, de alimentis &c. cognoscere. Barbosa *loc. cit. num. 18. & 19.* Guttierez *Pract. qq. lib. 1. q. 44. a numer. 6.* cum communi, patetque clare ex *c. 1. Qui filii sint legitimi*, *c. De prudentia 3. cap. Nuper 6. & cap. Per vestras 7. de donat. inter virum & mulierem*. Ratio patet; quia Judex Ecclesiasticus ex se non est incapax cognoscendi causas temporales, uti Judex Laicus incapax est cognoscere spirituales.

Quæritur quomodo probari debeat, & quot testes requirantur ad hoc, ut Matrimonium declaretur nullum, & dissolvatur quoad vinculum? Resp. Ad hanc quæstionem petere *Tit. seq. §. 1. q. 4.* 26

TITULUS XIX.

De Divortiis.

1 *Ratio Continuationis.*

1 QUandoquidem Accusationem in causa Matrimoniali sequitur Divortium, recto ordine, præcedenti Titulo: *Qui Matrimonium accusare possint*, sequitur præsens *de Divortiis*; quia vero fieri potest Divortium tam quoad *vinculum*, quam quoad solam cohabitationem & thorum, hinc de utroque hic agemus.

§. I.

De Divortio, seu dissolutione Matrimonii tam consummati, quam rati quoad Vinculum.

S U M M A R I U M.

2 *Fidelium Matrimonium ratum solvitur professione Religiosa.*
3 *Non item dispensatione Pontificia.*
4 *Probatur ex Jure.*
5 *Et ratione; quia est Jure Divino insolubile.*
6 *Solvitur Adversariorum prima objectio de potestate Papæ concessa a Deo.*
7 *Solvitur secunda petita ex unione Christi cum Ecclesia, & anima.*
8 *Solvitur tertia petita ex facto Pontificum.*
Pontificum quoque opiniones privatæ revocatæ sunt, Ibid.
9 *Fidelium Matrimonium consummatum, nulla ratione solvi potest quoad vinculum.*
10 *Quia est de Jure Divino.*
11 *Et significat unionem Christi cum Ecclesia; & Verbi cum carne.*
12 *Solvitur Objectio hæreticorum.*
13 *De solutione Matrimonii infidelium, & hæreticorum quoad vinculum.*
14 *Conjuges etiam certi de nullitate Matrimonii, non possunt propria authoritate discedere ab invicem in Foro externo.*
15 *Si una pars discedit propria authoritate, debet alteri petenti iterum restitui, nisi discedens incontinenti probari possit, vel velit nullitatem.*
16 *Neque potest, aut debet Judex conjugibus facile credere, nisi sufficiens probatio adsit.*
17 *Et quidem plena.*
18 *Per testes juratos omni exceptione majores.*
19 *Si notorie constet de nullitate Matrimonii, debet Jadex etiam nomino accusante illud dissolvere.*
20 *Vel de nullitate inquirere, quando non notorie de ea constet, sed tantum est.*
21 *In dubio, an Matrimonium valeat, nec ne, Judex pronuntiare debet pro Matrimonio.*
22 *Certo sciens conjux Matrimonium esse nullum, ob latens Impedimentum, nec petere, nec reddere potest debitum, etsi Episcopus id jubeat.*
23 *Imo tenetur etiam contra mandatum Judicis discedere propria authoritate, si absque periculo incontinentiæ, & peccati alteri cohabitare nequeat.*
24 *Limitatur in casu, quando Papa, vel Episcopus dispensare potest, & solet.*
25 *De Infidelium & Hæreticorum Matrimonii dissolutione remissive.*

QUæritur I. An, & quot modis quoad *Vinculum* fieri possit Divortium, & solutio Matrimonii Fidelium *Rati*, non *Consummati*? Resp. I. Vere, ac legitime contractum fidelium Matrimonium *ratum* solvitur quoad *vinculum* professione Religiosa. Est certa atque de Fide, textu claro, *c. Verum &c. Ex publico de Convers. conjug.* & Concil. Trid. *Sess. 24. can. 6.* ibi; *Si quis dixerit, Matrimonium ratum non consummatum, per solemnem Religionis professionem, alterius conjugum, non dirimi, Anathema sit.* Hinc cuivis conjugum post contractum jam Matrimonium conceditur bimestre ad deliberandum, an consummare Matrimonium, vel Religionem ingredi velit *cit. c. Ex publico 7. de Conver. conjug.* De quo amplius vide *l. 3. Tit. XXXII.* 2

Resp. II. Quamvis gravissima inter DD. sit controversia, an etiam dispensatione Pontificia solvi quoad *vinculum* possit Fidelium Matrimonium *ratum*, non *consummatum*, tamen sententia negans, spectando Jura & rationes, probabilior apparet, eamque tuentur gravissimi DD. ut D. Bonavent. *in 4. dist. 27. q. 2. a 3.* Scotus *in 4. dist. 31. q. 1.* Pontius *lib. 9. cap. 3. num. 3.* dicens, hanc sententiam tenere fere omnes Theologos. Soto *in 4. dist. 27. q. 1. a. 4.* ubi ait, *contrariam sententiam nec probabilitatis umbram habere*, Guttierez, *Can. qq. lib. 1. c. 17. a n. 12.* Alexand. de Nevo *in c. Duas de Sponsa duorum n. 14.* Petrus Ledesma *de Matr. a. 1. dub. 1.* dicens, contrariam sententiam esse imprubabilem. Palao *de Spons. disp. 3. pun. 2. §. 2. n. 3.* & alii, contra Sanchez *lib. 2. disp. 14. n. 2.* Ancharan. *in c. Ex publico de Convers. conjug. n. 9.* & ibi Abbatem *n. 14.* atque Canonistas communiter. 3

Probatur conclusio tamen ex Jure, quam ratione. Ex Jure quidem *can. Hi qui 25. caus. 32. q. 7. & c. Ex part. 14. de Convers. conjug.* ubi habetur, *quod, ex quo Matrimonium inter legitimas personas per verba de præsenti contrahitur, illis viventibus in nullo casu possit dissolvi, nisi per professionem Religiosam:* ubi etiam clare innuitur, quod absque revelatione Divina dissolutionem Matrimonii *rati* concedente; nulla de causa quoad *Vinculum* solvi possit Matrimonium *ratum*, juncto *c. Licet 3. de Sponsa duorum.* 4

Ratione autem; quia Matrimonium etiam *ratum* Jure Divino est indissolubile; In Jure Divino autem nequit Papa dispensare juxta dicta *Lib. 1. Tit. 2. §. 18 n.* 5
455.

455. *Ant.* probatur ex illo *Matth. 19. cap. 6. Quod Deus conjunxit, homo non separet, &c. un. de Voto in 6.* ubi Papa de Matrimonio *rato* loquens, expresse dicit: *Quod Matrimonii vinculum ab ipso Ecclesiæ Capite, rerum omnium Conditore, ipsum in Paradiso, & statu innocentiæ instituente, unionem & indissolubilitatem acceperit.* Concordat Concilium Tridentinum *Sess. 24. ubi de Matrimonio* indistincte loquens statim a principio sic ait: *Matrimonium perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens Divini spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ.*

Nec dicas, hos textus loqui de Matrimonio *consummato*. Resp. enim, hoc gratis dici; cum omnes textus generaliter ac indistincte loquantur, consequenter indistincte veniant intelligendi *arg. c. Quia circa 22. de Privileg. & l. de Pretio ff. de Public. in Rem. act.* Accedit, quod Adversarii ipsi fateantur, & ex his textibus probent, Matrimonium *ratum* Jure Divino esse indissolubile. Confirmatur ex ipsa Matrimonii definitione ita sonante: *Matrimonium est legitima conjunctio maris & fœminæ individuam vitæ consuetudinem retinens, c. Illud de Præsumpt.* Accedit ad hoc quod etiam plerique DD. sententiæ hujus negativæ Adversarii ipsi fateantur, Matrimonium etiam *ratum* esse de Jure Divino indissolubile.

6 Objiciunt Adversarii I. Principale fundamentum; Ex eo, quod Deus dederit Papæ tanquam suo in terris Vicario potestatem dispensandi etiam in iis, quæ sunt Juris Divini, quando id exigit bonum publicum, aut commune Ecclesiæ, vel animarum, videtur quoque concessisse potestatem dispensandi in Matrimonio *rato*, nondum *consummato*, casu quo id exigat bonum Ecclesiæ, aut animarum salus, juxta illud *Matth. 16. V. 18. & 19.* ubi Christus Petro, & Successoribus amplissimam facultatem tribuens dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam &c. Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Ex quo fundamento Papa etiam in votis Jure Divino ligantibus dispensat. Resp. Hoc argumentum probare nimium, videlicet, quod Papa etiam in Matrimonio *consummato* dispensare valeret; cum æque, imo magis & sæpius pro bono communi Ecclesiæ, & animarum saluti serviret, si dispensaretur in Matrimonio *consummato*, quam *rato*, ut consideranti patet: Ergo si ob bonum Ecclesiæ, & animarum salutem non potest dispensare in Matrimonio *consummato*, neque poterit in *rato*, cum hoc non minus ac illud sit de Jure Divino indissolubile, fatentibus ipsis Adversariis.

7 Nec dicas, Matrimonium *consummatum* ideo dissolvi non posse dispensatione Papali; quia significat indissolubilem Christi unionem cum Ecclesia; *ratum* vero solummodo unionem Christi cum anima per gratiam, *c. Debitum de Bigam.* quæ quia sæpe in anima solvitur, etiam Matrimonium *ratum* solvi poterit. Nam contra est primo, quod multi teneant non solum Matrimonium *consummatum*; sed etiam *ratum* significare unionem Christi cum Ecclesia, præsertim, cum Paulus 5. *ad Ephes.* illam unionem indicans de Matrimonio indistincte fuerit locutus, illis verbis: *Hoc Sacramentum magnum est: Ego autem dico vobis, in Christo, & in Ecclesia &c.*

Contra est *secundo*, quod, etsi dato non concesso solum Matrimonium *consummatum* significaret illam unionem Christi cum Ecclesia, tamen exinde non probaretur, illud ita esse indissolubile, quin dispensatione Papali a Deo ob bonum commune Ecclesiæ concessa, dissolvi posset; cum etiam juxta plures Adversarios Matrimonium *consummatum* Infidelium, & Fidelium antiquæ Legis jam prænotarit dictam unionem, & tamen fuerit solubile. Contra est *tertio*, quod dissolubilitas Matrimonii non habeat suam efficaciam ex illa unione, sed ex ipsa natura sua ac institutione Christi, prout late probat Pontius *lib. 1. cap. 13.* patetque ex textibus supra *n. 5.* allegatis.

8 Objicies II. Plures Pontifices dispensatione sua dissolverunt Matrimonium, *ratum*, ut constat de Martino V. Eugenio IV. Paulo III. Pio IV. & Gregor. XIII. qui ultimus teste Sanchez *lib. 2. disputat. 4.* uno die quatuordecim Matrimonia *rata* dispensando dissolvit quoad *vinculum*; atqui temerarium est, dicere, tot & tantos Pontifices in puncto tam gravi errasse, & nulliter egisse; ergo. Resp. I. His Summis Pontificibus opponi posse Pontifices alios, contrarium sentientes, & practicantes, atque absolute dicentes, neque in Matrimonio *rato* Papam dispensare posse absque revelatione Divina juxta dicta superius *num. 4.* Resp. II. Prætatos Pontifices secutos fuisse sententiam probabilem Adversariorum: per quod nondum probatur, nostram sententiam non esse probabiliorem; præsertim cum etiam opiniones & praxes ipsorum Pontificum a successoribus nonnunquam revocatæ fuerint, tamquam minus rectæ, ut constat ex *c. Licet. 3. de Sponsa duorum*, ubi Innocentius III. statuit, Matrimonium *ratum* non solvi per subsequens Matrimonium etiam *consummatum*, *quamquam* (ut inquis) *aliter a quibusdam Antecessoribus nostris sit aliquando judicatum.*

Quæritur II. An etiam Fidelium Matrimonii *consummati* fieri quandoque possit Divortium seu dissolutio quoad *vinculum*? Resp. nulla ratione; nec etiam dispensatione Pontificia quoad *vinculum* dissolvi potest Matrimonium *consummatum* Fidelium. Est unanimis Catholicorum contra hæreticos volentes, etiam hoc Matrimonium quoad *vinculum* solvi posse propter unius adulterium, aut discessum a vera Religione. Ratio Conclusionis est; quia *consummatum* Matrimonium Jure Divino est indissolubile, consequenter illud nullus præter Deum quoad *vinculum* dissolvere potest; præsertim quia nec ex traditione, nec ex revelatione aliqua nec ex usu Ecclesiæ constat, Deum Pontifici dedisse potestatem dispensandi in hoc Jure Divino. 9

Quod autem Jure Divino sit indissolubile probatur. Tum ex textibus *n. 5.* allegatis, qui si non etiam de *rato* saltem de *consummato* Matrimonio intelligi debent. Quibus accedit illud Pauli *ad Rom. 7. Mulier vivente viro alligata est legi*, Et 1. *Corinth. 7. His, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Concordat Concil. Trident. *Sess. 24. can. 5.* ibi: *Si quis dixerit, propter hæresin, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi posse Matrimonii vinculum: anathema sit.* Et *can. 7. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit, & docet, juxta Evangelicam, & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi &c. Anathema sit.* Qui textus saltem de Matrimonio *consummato* intelligi debent, quamvis etiam de Matrimonio *rato* merito applicari valeant, per dicta *a n. 3.* 10

Aliam rationem Conclusionis communiter etiam allegant illam, quod Matrimonium *consummatum* significet mirabilem ac indissolubilem illam unionem Christi cum Ecclesia, *c. Debitum 5. de Bigam.* ac etiam unionem hypostaticam Verbi Divini cum natura humana. Verum exinde suam indissolubilitatem Matrimonium consummatum non desumere, cum Pontio jam dictum est supra *n. 7.* 11

12 Objicies cum hæreticis illud Matth. 19. *Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*; ergo quia exceptio firmat regulam in contrarium, *arg. l. finis, quæ ff. de Legib.* licitum est ob fornicationem dimittere uxorem, & aliam ducere. Resp. negando consequentiam, quia ibi ly *nisi ob fornicationem* refertur solummodo ad prius, non ad posterius, ut duplex sensus sit: *primus*: Quicunque uxorem dimiserit (quoad Thorum nempe, seu cohabitationem juxta dicenda infra) quæ non est rea fornicationis mœchatur, seu facit eam mœchari, ut dicitur Matth. 5. *V. 31. & 32.* idest, injuste præbet eidem occasionem mœchandi; si vero ob fornicationem seu adulterium eam dimittit quoad Thorum, non mœchatur, seu non facit eam mœchari, cum non injuste, sed juste, eam dimittat. *Alter* sensus est, & quidem absolutus: Quicunque uxorem dimiserit, & aliam duxerit rupto priori vinculo: ipsemet adulteratur nulla causa ab hoc excusante, Concordat textus *Matth. 5. V. 31. & 32.* ibi: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa,*

facit eam mœchari: Et qui dimissam duxerit, adulterat, ubi rursum, uti vides, *exceptu fornicationis causa* refertur ad prius, ad dimissionem nempe, non item ad posterius, videlicet, *Qui dimissam duxerit*. Accedit perpetua traditio Ecclesiæ, hos textus in allegato sensu intelligentis. Et merito; secus enim certe lata porta aperitur adulteriis, utpote quibus mediantibus conjuges alias male cohabitantes, & separationem anhelantes, facile separari, aliisque pro libitu nubere possent: Plura de hoc Controversistæ.

13 Quæritur III. An? & quando quoad *vinculum* solvi queat Matrimonium Infidelium & Hæreticorum? Resp. Ad hoc quæsitum jam patere supra de Matrimonio Infidelium quidem *Lib. 3. Tit. 33.* De Matrimonio Hæreticorum vero, hoc Libro *Tit. 1. a nu. 357. & Tit. 3. de Matrim. Clandest. §. 3.*

14 Quæritur IV. Quid requiratur, & qualis adesse debeat probatio ad hoc, ut dissolvatur quoad *vinculum* Matrimonium sive *ratum*, sive *consummatum* cum Impedimento *dirimente* contractum? Resp. I. Ad dissolutionem, seu divortium Matrimonii quoad *vinculum* requiritur imprimis authoritas legitimi Judicis, ita ut privata conjugum authoritate dissolvi, aut unus alterum dimittere nequeat; etiamsi certi sint de Impedimento *dirimente*, idque notorium existat. Communis ac certa textu claro *c. Porro 3. h. t.* ubi Papa sub Excommunicatione Comitem Pontium adigit, ut uxorem, quam ob notoriam consanguinitatem dimisit, iterum recipiat, ex eo, *quod si etiam parentela publica esset & notoria, absque judicio Ecclesiæ ab eo separari non potuit: quare ipsum ad eam recipiendam districte compellas; quam si recipere noluerit, eum & supradictam* (aliam nempe uxorem) *vinculo excommunicationis adstringas*.

15 Resp. II. Si una pars conjugum ob prætensam nullitatem Matrimonii propria authoritate discedit, tenetur Judex ante omnia illam per Juris media, etiam censuras compellere, ut redeat ad conjugem, nisi de Impedimento *dirimente*, consequenter etiam de nullitate Matrimonii notorie constet; aut para discedens habeat probationes incontinenti paratas. Ita expresse statuitur *c. Per litteras 13. de restit. spoliat.* ubi etiam additur, quod, si pars discedens probationes quidem pro se incontinenti non habeat, sed ad eas faciendas indigeat dilatione longiori, aut mora, ante omnia restituenda sit conjugi, a quo propria authoritate discessit. Ratio subjungitur; *quia præsumit contra eam, quæ sine judicio Ecclesiæ sua tantum temeritate recessit*: quæ pro Foro externo intellige: quid enim in Foro interno facere possit conjux conscius Impedimenti, dicetur infra *a n. 22.*

16 Resp. III. Non debet, nec potest Judex Matrimonium in facie Ecclesiæ contractum dissolvere quoad *vinculum*, ex hoc solo, quod unus vel ambo conjuges Ipsimet, accedente etiam rumore viciniæ, fateantur, se cum Impedimento *criminis* v. g. vel affinitatis, aut consanguinitatis contraxisse; nisi sufficientes probationes accedant. Rursus communis ac certa, textu expresso *c. Super eo 5. de Eo, qui cognovit*, ubi etiam ratio subjungitur illis verbis: *Cum quandoque nonnulli inter se contra Matrimonium velint colludere, & ad confessionem incestus* (aut alterius impedimenti) *facile prosilirent si suo judicio crederent, per judicium Ecclesiæ concurrendum. Rumor autem viciniæ non adeo est judicandus validus, quod, nisi rationabiles, & fide digna probationes accedant, possit bene contractum Matrimonium irritari.*

17 Resp. IV. Ad hoc, ut Judex Ecclesiasticus vinculum Matrimonii dissolvat, debet eidem de Impedimento *dirimente* constare per probationem plenam & perfectam; qualis est, quæ fit per duos testes omni exceptione majores. Iterum communis ac certa, *arg. c. 1. de Consang. & Affinit. & c. Super eo 22. de Testibus cum Concordant.* Ratio est; quia causa dissolvendi Matrimonium quoad *vinculum* est una ex gravioribus, & in præjudicium magnum tum tertii, tum Sacramenti tendentibus; consequenter exigit plenam probationem, per ea, quæ diximus *Lib. 2. Tit. 19. de Probat.* ubi etiam habes, quænam sint, & dicantur probationes plenæ:

Quod si probatio fiat per testes, debet fieri per testes 18
saltem duos omni exceptione majores, *arg. cit. c. 1. de Consang. & Affinitat.* ibi: *Per testes omni exceptione majores*. Ratio est; quia unus testis quantumvis habilis non facit plenam probationem, *arg. c. Licet universis, de Testib.* qui etiam debent esse jurati *arg. c. Illud. 6. & c. de Parentela 8. caus. 35. q. 6.* quia testis non juratus nihil probat, per vulgaria.

Porro quinam sint testes habiles contra Matrimonium jam contractum; constat tum generaliter ex *L. 1. tit. 20. de Testib.* Tum specialiter ex *Tit. præced.* ubi etiam habes, quinam sit Judex in causa Matrimoniali.

Resp. V. Etsi nemo Matrimonium accuset, potest 19
nihilominus, & debet illud Judex Ecclesiasticus etiam quoad *vinculum* dissolvere, quando de ejus nullitate, seu Impedimento *dirimente* notorie & certe constat. Abbas *in c. Porro 3. h. t. n. 4.* & ibi DD. communiter: Textus est *in cit. c. 3. h. t.* ubi Papa ita respondet Episcopo Ambianensi, *quod non apparentibus accusatoribus & parentela manifesta & publica existente* (idem dic de alio Impedimento) *tui Officii interest, Matrimonia illa, adhibita gravitate, dissolvere.*

Imo etsi notorie de Impedimento non constet, exi- 20
stat tamen fama de illo, potest Judex Ecclesiasticus ex Officio inquirere, & quemcunque compellere, ut testimonium de illo deponat. Abbas *loc. cit. n. 4.* & ibidem Glossa communiter recepta *vers. Seu publica*, *arg. c. 1. de Offic. Ordinar.* juncto *can. Episcopus, in Synodo 7. caus. 35. quæst. 6.*

Resp. VI. Quandocunque, sive præcedente accusa- 21
tione, sive facta inquisitione, sive ex alio capite, de Matrimonio jam contracto apud Judicem sit quæstio aut controversia, debet Judex in Foro externo pro valore Matrimonii pronuntiare, si causa rite examinata, non habetur plena probatio, sed dubium manet, an revera subsit aliquod Impedimentum, consequenter an Matrimonium valeat, nec ne. Rursus communis, *arg. c. Super eo 22. de Testib. & Attestat.* cum Concordantiis, & sequitur necessaria ex Conclusione *num. 17.* data, ubi dictum est, ad dissolvendum vinculum Matrimonii requiri plenam probationem, per Jura & rationes ibidem allegatas. Quibus accedit. Quia Matrimonium jam contractum est res favorabilis, *c. Directe 5. Qui Matrim. accusar. possint*. Hinc licet ad impediendum Matrimonium sufficiat unus testis, fama, aut dubium de Impedimento, juxta unanimem, non tamen sufficit pro vinculo dissolvendo, ut bene advertit Glossa communiter recepta *in cit. c. Super eo de Testib. & Attest. vers. Firmatum*.

Quæritur V. Quid faciendum conjugibus, si con- 22
tracto jam Matrimonio cognoscunt, illud esse nulliter contractum ob versans inter illos Impedimentum *dirimens*? Resp. I. Conjux, qui certo scit, Matrimonium esse nullum, nec reddere, nec petere potest debitum conjugale; etiamsi impedimentum probare nequeat, & propterea forsan a Judice Ecclesiastico per Censuras compellatur ad reddendum debitum. Unanimis & certa, textu expresso *c. Inquisitioni tuæ 44. de Sentent. Excommun.* ibi: *Debet potius sententiam excommunicationis humiliter sustinere, quam per carnalem copulam peccatum operari mortale.* Concordat *c. L. 13. de restit. Spol.* ubi etiam ratio habetur: *Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est; & quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam.*

Resp. II. Quamvis unus vel ambo conjuges certam 23
notitiam Impedimenti habentes Matrimonio jam contracto ab invicem propria authoritate discedere nequeant, sed pro Foro externo indigeant authoritate Judicis juxta dicta *num. 14.* Nihilominus si impedimentum ita est constitutum, ut illud plene probare non possint, vel ob diffamationem sui non audeant; possunt, imo tenentur in foro conscientiæ ab invicem discedere, si absque periculo incontinentiæ ut frater & soror simul cohabitare nequeant. Neque tenentur in Foro interno obedire Episcopo contrarium etiam sub Censura præcipienti. Rursus communis per Jura citata, præsertim *c. Litteras de Restit. Spoliat.* ubi dicitur, quod si in tali casu Episcopus discedenti a conjuge sub Censura im-

parat,

petrat, ut redeat, ita descedens *debeat negando Thori consortium Censuram humiliter tolerare*: ratio est quæ in priori Conclusione; quia nempe contra propriam conscientiam agere nemo potest, *arg. cit. c. Litterat.*

24 Limitatur tamen Conclusio casu, quo tale inter conjuges versatur Impedimentum, in quo Papa, vel Episcopus potest, & solet dispensare; tunc enim quamvis Matrimonium utpote nullum dissolvere valerent, si vellent, tamen non tenerentur; sed possent procurare dispensationem. Imo hanc procurare nonnunquam tenerentur, ut si bonum prolium ex simili Matrimonio progenitarum, aut alia gravis causa id exigeret. Quibusnam autem in Impedimentis Papa, vel Episcopus dispensare possint, & soleant: Item quomodo dispensationes hujusmodi obtineri valeant, ac quomodo interea conjuges se habere, atque obtenta dispensatione Matrimonium revalidare debeant, practice dicemus infra post Titulum ultimum in Appendice hujus *IV. Libri Decretalium*.

25 De solutione Matrimonii Infidelium, & Hæreticorum *vide supra n. 13.*

§. II.

De Divortio, seu dissolutione Matrimonii quoad Thorum & habitationem, & causis ejusdem.

S U M M A R I U M.

26 *Divortium quoad Thorum, & cohabitationem quid?*
27 *Potest fieri vel mutuo consensu conjugum.*
28 *Vel etiam altero invito.*
29 *Assignantur plures causæ faciendi Divortium quoad Thorum.*
30 *Solvitur instantia ex Scriptura.*
31 *Uno veram Religionem deserente potest alter propria authoritate facere Divortium, nec tenetur ad eum postea conversum redire.*
32 *Si Religionem ingredi velit, aliàs secus.*
33 *Qui ab altero conjuge ad peccatum grave, quodcunque tandem, incitatur, potest discedere ab illo. Et n. seq.*
35 *Etiam propria authoritate quoad Forum internum.*
36 *Secus quoad Forum externum; nisi probare possit incitationem ad peccatum.*
37 *Ob viri sævitiam, ex qua imminet uxori periculum vitæ, aut gravis damni corporalis, potest uxor facere divortium.*
38 *Non item ob levem verberationem: hæc enim vero licita est, saltem ex justa causa.*
39 *Imo nec propter gravem præteritam, si non sit periculum in futurum, Et n. seq.*
40 *Vir etiam ex justa causa non potest graviter verberare uxorem, bene vero leviter. Ibid.*
41 *Probabilis timor, aut periculum gravis, etsi non lethalis verberationis, aut arctioris tractationis in futurum, præbet sufficientem causam Divortii. Et n. seq.*
43 *Minæ quando ad hoc sufficiant? & universaliter quando metum gravem incutiant?*
44 *Gravis verberatio, aut crudelis tractatio, quæ?*
45 *Ob periculum gravis verberationis potest uxor discedere, etsi ex culpa illum promerita esset.*
46 *Etiam propria authoritate: & quomodo? Et num. seq.*
48 *Nec tenetur redire, nisi vir prius cautionem sufficientem præstet de non offendendo.*
49 *Quæ sit cautio sufficiens?*
50 *Si sævitia viri, aut aversio animorum est nimia, tunc etiam sub cautione non tenetur redire.*
51 *Idem dic, si sævitia est plene probata.*
52 *Praxis procedendi in causa sævitiæ.*
53 *Etiam ob sævitiam uxoris datur Divortium. Defensio est Juris naturalis. Ibid.*
54 *Solvitur Objectio.*
55 *De Divortio ob morbum unius.*
56 *Ob recensitas causas non fit perpetuum Divortium.*

Quæritur I. Quid sit Divortium quoad cohabitationem, & *Thorum*? Quomodo item? & ob quas causas fieri valeat? Resp. I. *Divortium quoad* cohabitationem & *Thorum* est legitima viri & uxoris separatio; manente vinculo Matrimonii contracti. Ita in re communis, *arg. tota hac Rubrica & l. 101. §. 1 ff. de V. S.* Dicitur *Legitima*, idest juxta Leges, & Canones secus enim *Divortium* nec licitum, nec validum foret; cum Matrimonium individuam vitæ societatem secum trahat. Dicitur *manente vinculo Matrimonii*, ad differentiam Divortii quoad *vinculum*, de quo *§. Præced.* 26

Hoc *Divortium* fieri potest, vel quoad solum *Thorum*, idest, quoad debitum conjugale alteri licite denegandum vel quoad *Thorum*, & *cohabitationem* simul, ita ut conjuges non tantum ab obligatione reddendi debitum, sed etiam habitandi in eadem domo, mensa, & lecto immunes fiant.

Utrumque hoc *Divortium* ulterius fieri potest vel *mutuo consensu* conjugum, vel etiam altero invito. *Mutuo* consensu fit, quando ambo intrant Religionem, aut vir assumit statum Clericalem, juxta dicta *L. III. Tit. XXXII. de Convers. Conjug.* Item quando amore castitatis, aut ex alia ratione se obligant, aut voluntarie mutuo consensu a cohabitatione *Thori* ad tempus: aut in perpetuum se separant, quod fieri posse constat tum ex *c. Charissimus, de Convers. Conjug.* Tum ex monito Apostoli 1. *Cor. 7.* ibi: *Ad tempus sese separent conjuges, ut vacent orationi.* Tum ex eo, quod nullo Jure sit prohibitum, consequenter censeatur concessum, juxta illud Glossæ in *c. Inter corporalia V. Non invenitur de Traslat. Epis. Concessum intelligitur, quod expresse non prohibetur.* Verum de hoc *Divortio* per *mutuum consensum* facto hic principaliter non agitur, sed de illo, quod etiam alio invito fieri potest, de quo. 27

Resp. II. Certum ac indubitatum est, quod etiam invito altero, certis causis fieri possit separatio seu *Divortium* quoad *Thorum* & cohabitationem. Patet Conclusio ex *tota præsenti Rubrica*, estque definita in Concil. Trid. *Sess. 24. c. 8.* ibi: *Si quis dixerit Ecclesiam errare; cum ob multas causas separationes inter conjuges, quoad thorum seu cohabitationem ad certum incertumque tempus fieri posse decernit, Anathema sit.* 28

Resp. III. Causæ, ob quas *Divortium* altero invito fieri potest, sunt quinque. Videlicet I. Alterius fornicatio spiritualis, seu lapsus in hæresim, vel gentilismum. II. Periculum salutis spiritualis, seu incitatio ad peccatum. III. Sævitia. IV. Morbus contagiosus, aut aliud grave periculum corporis. V. Adulterium, ut patebit ex dicendis: dum de singulis singulas quæstiones proponemus. 29

Interea Objicies illud *Matth. 19.* ubi Christus dixit: *Quicunque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem &c. mœchatur*: ergo non plures, sed unica est causa faciendi *Divortium* quoad *Thorum* & cohabitationem. Resp. negando consequentiam. Ad textum Christi respondetur per illum textum solummodo probari, quod Adulterium sit unica causa *Divortii perpetui*, seu ob quam in perpetuum dimitti potest adulterans; nam ob reliquas causas non in perpetuum, sed ad tempus solummodo, quamdiu nempe durat talis causa, periculum v. g. corporis & animæ, fieri potest *Divortium*. 30

Quæritur itaque specialiter II. An, & quomodo ob Fornicationem spiritualem, seu lapsum in hæresim, aut gentilismum fieri possit Divortium? Resp. I. Ob hanc causam conjux innocens etiam propria authoritate facere potest *Divortium* quoad *Thorum*, & *cohabitationem*, ita tamen, ut si Reus hæresis iterum convertatur, eum recipere, seu ad eum redire denuo teneatur innocens, nisi judicio & authoritate Ecclesiæ factum esset *Divortium*; tunc enim redire ad conversum non amplius tenetur, sed Religionem intrare potest, si vult. Communis ac certa, textu expresso *c. De illa 6. h. t.* ibi: *De illa, quæ viro suo labente in hæresin, sine judicio Ecclesiæ declinavit, videtur nobis, quod mulier ei, cum conversus fuerit, est reddenda: quæ etiamsi reverti noluerit, compellatur. Si vero judicio Ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam.* Concordat *c. Quando 7. eod.* & *c. fin. de Convers. conjug.* ibi: *Mulier quæ in fide remansit; potest nolente viro, qui ab* 31

inf-

infidelitate revertitur, per quam ab eo fuerat judicio Ecclesiæ separata, ad Religionem libere convolare.

32 Resp. II. Quamvis uno conjugum in hæresin, aut infidelitatem lapso, alter judicio Ecclesiæ propterea separatus, ad Religionem transire, & ad conjugem post conversum redire non amplius teneatur, per dicta *n. præced.* tamen si Religionem aliquam ingredi non vult, conversum iterum recipere, & ei matrimonialiter cohabitare tenetur. Joannes Andreas *in c. 5. h. t. in fine*, Anchoranus *in cap. De illa num.* 5. & ibi Barbosa, *in fine*, Pirhing. *h. t. n.* 31. cum Glossa, communiter recepta *in c. fin. de Convers. conjug.* contra Sanchez *lib.* 10. *disp.* 15. *n.* 15. *&* 19. *arg. c. Quanto h. t.* a sensu contrario. Ratio est; quia causa *perpetui Divortii* assignata est solum Adulterium a Christo Domino *Matth.* 19. Tum quia separatio, *seu perpetuum divortium* Matrimonii ob periculum incontinentiæ, & alia scandala ac damna, pro viribus vitandum ac restringendum videtur: Nec sine textu expresso adimendum est conjugi revertenti jus cohabitandi, quod jure Divino ei competit. Nec obstat *c. De illa 6. h. t.* ubi expresse & absolute disponitur, non esse cogendum, ut ad conversum redeat, qui ab ipso ob hæresin judicio Ecclesiæ separatus est. Resp. enim, illud *Capitulum* deberi concordari *cum c. fin. de convers. conjug.* & intelligendum, si Religionem ingredi velit. Quod si alium sensum evincere quis contendat, respondetur cum Gloss. in dictum *c. De illa h. t.* illud *Capitulum* esse quoad hoc correctum per sequens *c. Quanto, eod.*

33 Quæritur III. An? & quomodo ob periculum animæ, ac incitationem ad peccatum fieri possit *Divortium* quoad *Thorum & cohabitationem?* Resp. Quando unus conjugum alterum ad unum, vel plura graviora crimina, v. g. ad sodomiam, ad furtum, ad maleficium, ad deserendam fidem &c. ita incitat, ac inducit, ut sine periculo salutis spiritualis habitare cum eo non valeat, potest ab eo discedere etiam propria authoritate. Sanchez *l.* 10. *disp.* 17. *n.* 5. Abbas *in c. 2. h. t. n.* 3. & ibi Barb. *n.* 4. & alii DD. communiter, Engel *h. t. n.* 22. *arg. cit. c. 2. h. t. & c. Idolatria 5. caus.* 28. *q.* 1. ibi: *Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantum, quæ in stupris cum alienis viris, aut fæminis committuntur, sed omnino quaslibet, quæ animam corpore male utentem a lege Dei aberrare faciunt, & perniciose, turpiterque corrumpunt, possit sine crimine & vir uxorem dimittere, & uxor virum.* Ratio est; quia jure Divino cuivis licitum est, animæ vitare periculum, juxta illud Salvatoris *Matth.* 5. *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te.*

34 Nec obstat, quod *cit. c. 2. h. t.* propter solam incitationem ad deserendam veram Religionem concedatur *Divortium*; & ob alia crimina negari videatur, ibi: *Mulier pro furto, aut alio crimine viri sui, nisi fidei suæ Religionem corrumpere velit ab eo separari non debet. Verum si conjugem suum ad infidelitatis maleficium traxerit, a viro poterit separari.* Resp. enim hic solum allegari incitationem ad deserendam fidem, quia uno conjuge in hæresin aut gentilismum prolapso, regulare ac ordinarium est, quod etiam alterum ad eandem incitet, & inducat; a conjuge autem fure, latrone, aut aliis criminibus inquinato, inquinatio & perversio alterius idem vitium raro contingit. Hinc merito disponit Papa ex solo, quod unus conjux furto, aut aliis criminibus sit subjectus, alter non possit discedere, intellige, nisi eundem ad simile vitium incitet, consequenter in illud prolabendi periculum patiatur.

35 Porro, sicut ob hæresin, sic etiam ob periculum in alia labendi crimina, ex incitatione unius uxoris proveniens, potest alter propria authoritate discedere. Sanchez *lib.* 10. *disp.* 17. *numer.* 10. *arg. cit. can. Idolatria 5. caus.* 28. *quæstion.* 1. ubi dicitur *omnino* posse, dictio enim *Omnino* est præcisa, & importat, quod quid absque alia dispositione fieri queat; ut bene advertit Sanchez *lib.* 1. *disp.* 32. *n.* 6. Accedit ratio; quia si conjux ex cohabitatione cum alio periculum animæ patiatur, jure Divino potest discedere. consequenter non indiget authoritate judicis, intellige pro *Foro interno.*

36 Nam pro *Foro externo* utique compelletur ad conjugem iterum redire, quantumvis gravibus criminibus hic inquinatus existat; *arg. c. 2. h. t. & c. Omnes accusationes 7. caus.* 32. *q.* 7. nisi probet, se ab illo ad similia crimina incitari; quia hæc incitatio, cum etiam sit crimen, probari debet, *per vulgaria*; cum crimina non præsumantur, sed probari debeant. Verum etsi *in foro externo* etiam per Censuras compellatur, *in foro interno* tamen obedire non tenetur; si revera periculum patiatur salutis a cohabitatione viri, prout in simili dictum est supra de casu, quo conjux ob occultum impedimentum discedens, per censuras cogitur redire ad conjugem; *arg. capit. Inquisitioni tuæ de sent. excom. & capit. Litteras de restit. spoliat.* quæ confessariis bene sunt notanda.

37 Quæritur IV. An? quando? & quomodo fieri possit *divortium* ob sævitiam unius? Resp. I. Potest fieri *divortium* ob viri sævitiam, si tanta est, ut uxor absque periculo vitæ, vel gravis damni corporalis viro cohabitare non valeat. Unanimis ac certa, claris juribus *c. Ex transmissa 8. & c. Litteras 13. de Restit. Spoliat.* Ratio est; quia jus naturale, ac Divinum cuivis concedit facultatem adversus vim injustam, ex qua imminet periculum vitæ aut gravis damni corporalis, *arg. leg. Ut vim 3. ff. de Just. & jur.* ergo.

38 Resp. II. Verbera seu verberatio levis non præbent justam causam *divortii*. Sanchez *lib.* 10. *disp.* 18. *nu.* 16. Tholosan. *lib. 9. Syntagmat. cap.* 15. cum Glossa communiter recepta *in cap. Sicut 39. caus. 7. quæst.* 1. *vers. Judicari*. Ratio est; quia levis verberatio, quæ ob justam causam vir uxorem correctionis causa excipit, licita est, Joan. Andreas *in cap. Quemadmodum 25. de Jure jur. num.* 16. & ibi Abbas *num. & in fin.* Hostiensis *ad finem*. Ancharanus *num.* 12. Alexander de Nevo *num.* 13. Sanchez *loc cit. n.* 16. cum Glossa citata communiter recepta, *arg. l. Præceptoris ff. ad leg. Aquil.* Accedit, quod levis verberatio non importet sævitiam: unde, etiamsi absque justa causa fiat, non præbet causam *divortii*, ut bene advertit Sanch. *loc. cit.* & confirmatur Diœcesium usu & consuetudine, *quæ est optima Legum interpres*, *l. 37. ff. de legib.*

39 Resp. III. Verberatio etiam gravis & atrox jam præterita, quæ ex insolita ira, vel perturbatione processit, ac justum timorem, aut probabile periculum ejusdem etiam in futurum exercendæ non inducit, non est sufficiens causa faciendi *divortium*, Sanch. *l. c.* Guttierez *lib. 1. Can. qq. cap.* 24. *num.* 9. Layman *lib.* 5. *tr. 10. par. 3. cap. 7. num. 17. §. Secundo dixi*. Castro Palao *de Sponsal. disp. 3. pun. 6. §. 9. num.* 7. Barbosa *Rub. ff. Soluto Matrim. par. 2. num.* 32. & alii communiter docentes, non esse attendendam malam, & atrocem tractationem præteritam, sed justum timorem, & probabile periculum hujusmodi in futurum secuturæ, quæ plane timeri prudenter non potest ex eo, quod vir alias satis pacifice cum uxore vivens, una aut altera vice, ob insolitam iram, aut extraordinariam perturbationem, vel circumstantiam, verberibus graviter tractet uxorem: quamvis cæteroquin per hoc culpabilis sit, utpote qui uxorem etiam graviter delinquentem graviter puniendi ac verberandi non habet potestatem, nam graviter vel atrociter puniendi delinquentem etiam servum, necdum mulierem, Judici competit, ut bene advertunt Abbas *loc. cit.* & alii, *arg. §. Sed hoc tempore. Instit. quæ sunt sui, vel alieni*. Unde hodie punitur vir, qui sine causa leviter, vel cum causa graviter verberat uxorem.

40 Cæterum ratio, quare ob solam præteritam gravem, vel atrocem verberationem non possit fieri Matrimonii *divortium*, est: Tum quia ex una vel altera præcedentis gravi verberatione facta, ex subitanea ac inconsueta ira &c. non præsumitur sævitia viri: Tum quia solum ad evitandam injuriam imminentem, non ad ulciscendam illatam permittitur conjugi *Divortium* ob sævitiam ulterius. Tum quia uxor ob sævitiam viri separata, iterum redire debet, si sævitia cesset, & eidem sufficienter cautum est: ergo multo magis, si simile tractamentum in futurum timendum non est. Hinc bene monet Guttierez *loc. citat.* cautos esse debere Advocatos, ut non solum præteritæ sævitiæ, sed,

sed & timoris ac periculi probabilis de futura, nisi separentur conjuges, deductionem faciant.

41 Resp. IV. Propter probabilem timorem, & periculum gravis verberationis, aut crudelis, vel atrocis tractationis futuræ, etiam secluso vitæ periculo, valide ac licite potest fieri *Divortium* quoad *Thorum*, & cohabitationem. Sanch. *lib.* 10. *disp.* 18. *n.* 17. Bosco *de Matrim. disp.* 12. *sect.* 16. *concl.* 13. *n. n.* 446. Pontius *lib.* 9. *cap.* 23. *n.* 5. Engel *h. t. n.* 23. Layman *loc. cit. n.* 16. *§. Oportet autem* cum communi aliorum, *arg. l. Consensu* 8. *§.* 2. *C. de Repud. & novell.* 22. *cap.* 15. ibi: *aut si flagellis super ea utatur.* Ratio est: Tum quia gravis aut atrox verberatio, vel crudelis tractatio causant metum cadentem in virum constantem. Tum quia conjuges cum tanto periculo non censentur se obligasse ad cohabitandum.

42 Infertur. Adesse sufficientem *Divortii* causam non tantum si vir insidietur vitæ uxoris, aut hæc alias sine vitæ periculo ob illius sævitiam eidem cohabitare non possit (de quo nemo dubitat, *arg. l. consensu C. de Repud.*) sed etiam, si ex viri genio, passione, cholera, nimia ira, præcedentibus actibus, aut aliis circumstantiis probabile periculum gravis verberationis, aut crudelis, vel atrocis tractationis apparet. Et quamvis hoc periculum ex præcedenti una gravi verberatione regulariter non præsumatur, presertim si facta est ex insolita ira, aut extraordinaria circumstantia; tamen eæ possunt concurrere circumstantiæ, ut etiam ex uno præcedenti tali actu probabiliter, & merito timeantur etiam similes in futurum.

43 Solæ tamen minæ gravis verberationis, aut crudelis tractationis non præbent sufficientem causam Divortii, nisi minans alias solitus sit minas suas exequi, aut ex minantis genio, natura, vel minandi modo executio minarum probabiliter timeatur. Secus enim minæ justum timorem in virum constantem non incutiunt. Sanchez *loc. cit. n.* 13. Mascardus *de Probat. concl.* 1376. *n.* 2. & 3. Menochius *de Arbitr. jud. cent.* 3. *casu* 140. *n.* 2. *arg. l. unica, C. Si quis Imperatori*, ibi: *Ex personis hominum dicta pensemus. Et l. Famosi ff. ad l. Jul. Majest.* ibi: *Nam & persona spectanda est, an potuerit facere, & an ante quid fecerit, l. Metum. C. de His quæ vi*: ibi: *Metus non jactantibus tantum, vel constantibus, sed atrocitate probari convenit, & l. Hæc autem ff. Si cui plus*: ibi *Cum possint elusoriæ fieri minæ.*

44 Cæterum quænam gravis verberatio, aut crudelis vel atrox tractatio sit, quando item attendendæ censeantur minæ, multum pendet ex arbitrio prudentis Judicis, pro diversitate personarum, & circumstantiarum judicantes. Pontius *lib.* 9. *cap.* 23. *n.* 5. Sanchez *lib.* 10. *disp.* 18. *nu.* 10. & alii regulam universalem tradunt, dicentes, eam esse verberationem gravem, seu atrocem, aut crudelem tractationem, quæ consideratis personis gravem metum, cadentem in virum constantem incutit: veluti (ut Pontius exemplificat) percussio, ex qua abortus sequitur; item quæ sanguinolenta est (non ex nariaus) & vultus facit, præsertim in capite, vel facie; item, quæ ad tempus infirmitatem uxori causat, ita ut per aliquot dies in lecto se continere debeat. Item quæ fit in pectore: ita ut per aliquot dies sanguinem spuat uxor: item si fit baculo in percussione fracto &c. item, & vel maxime, quæ cum vitæ periculo fit, ut si vir apponit uxoris collo aut pectori gladium, sclopetum, cum animo aut minia occidendi; secus est, si faciat ad eruendum aliquod secretum. Advertit insuper Pontius *loc. cit.* & cum eo Bosco. Minores molestias sufficere ad probandam sævitiam viri, si uxor nobilis est, pudica, honesta, ac morigera, quam si plebeja, rixosa, immorigera &c.

45 Resp. V. Sævitia viri, aut gravis, vel atrocis verberationis, vel crudelis tractationis probabilis timor & periculum præbet sufficientem *Divortii* causam; etiamsi uxor culpam committat tam acri castigatione digna. Sanchez *lib.* 10. *disp.* 18. *nu.* 16. *ad finem*, Bosco *disp.* 12. *sect.* 16. *concl.* 13. *n. n.* 433. Pirhing. *h. t. n.* 61. Pontius *lib.* 9. *cap.* 23. *nn.* 5. *in fine*, *arg. can. de Benedicto* 5. *caus.* 32. *qu.* 1. & *l. Nec timorem* 7. *ff. de Eo, qui metus causa*. Ratio est quia quamvis uxor ob qualitatem delicti possit puniri & castigari tali gravi, vel atroci pœna, tamen hæc non competit viro, sed Judici per dicta *num.* 39. juncta *l. Præceptoris* 6. *ff.* ad *Leg. Aquil.* ibi: *Præceptoris enim nimia sævitia, culpæ adsignatur.* Abbas *in c. Quemadmodum de Jure jur. n.* 14. *ad finem.*

Resp. VI. Quando uxor ex sævitia viri patitur probabilem timorem aut periculum vitæ, membri, gravis aut atrocis verberationis, aut crudelis tractationis juxta dicta, potest propria authoritate discedere a viro, non quidem ad faciendum verum, & constans *Divortium*, sed ad vitandum tale periculum, donec causa coram Judice proposita, sententia feratur, vel eidem sufficiens cautio de securitate præstetur. Guttierez *lib.* 1. *Can. qq. cap.* 28. *n.* 8. Sanchez *lib.* 10. *disp.* 18. *n.* 3. Bosco *loc. cit. n.* 441. Engel *h. t. n.* 23. Pirhing. *h. t. n.* 62. Layman *lib.* 5. *tr.* 10. *part.* 3. *cap.* 7. *n.* 18. *arg. c. Ex transmissa* 8. *c. Litteras* 13. *de restit. Spoliat.* Ratio est; quia existente, & urgente, tali periculo, Jus naturæ defensionem quovis modo etiam ex fuga capiendam concedit, *arg. l. Ut vim* 3. *ff. de J. & J. & l. Itaque* 4. *ff. ad leg. Aquil.* ibi: *Nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere.* 46

Quod si tamen periculum in mora non esset, sed uxor usque ad sententiam Judicis secura foret, propria authoritate discedere non posset; prout Conclusionem bene limitant DD. citati, *arg. c. Transmissa, & c. Litteras de Restit. Spoliat.* Advertit nihilominus Engel *loc. cit.* in casu sævitiæ ordinarie etiam subesse periculum in mora, consequenter posse uxorem non exspectata Judicis sententia, imo nondum facta accusatione, propria authoritate discedere juxta dicta *num. præced.* 47

Resp. VII. Si uxor ob probabilem metum, & periculum mortis, mutilationis, vel gravis, atrocisve verberationis, crudelis tractationis &c. ex sævitia viri proveniens, propria authoritate discedit, non tenetur redire ad virum, nec ad redeundum a Judice compelli potest, nisi eidem prius sufficiens cautio de non offendendo præstetur, etiamsi vir ante omnia petat restitutionem uxoris donec illius sevitia probetur. Abbas *in c. Ex transmissa* 8. *de Restit. spoliat n.* 2. & ibi DD. Pontius *lib.* 9. *cap.* 23. *n.* 7. Guttierez *loc. cit.* Engel *loc. cit.* cum communi, *arg. can. De benedicto caus.* 32. *q.* 1. & *cap. Ex transmissa* 8. *de Restit. Spoliat* ubi dum mandat Papa, ut mulier discedens viro restituatur, additur; *recepta tamen sufficienti cautione, quod illi non debeat aliquod malum inferre*, & *cap. Litteras* 13. *eod.* 48

Censetur autem cautio sufficiens, quæ fit per pignora, vel fide jussores, ita Sanchez *lib. decim. disput.* 10. *num.* 40. cum communi *arg. leg. Mandat.* 59. *§ final. ff. Mandati*, quam si ob inopiam præstare nequit maritus, sufficit cautio mariti juratoria. Sanchez *loc. cit. n.* 38. & 42. Engel. *hoc. tit. n.* 23. Pirhing *eod. n.* 62. Layman *loc. cit. n.* 16. cum communi, *arg. Auth. Generaliter. C. de Episc. & Cleric.* Ratio est; quia *nemo potest ad impossibile obligari, c. Nemo de R. J. in* 6. 49

Si tamen tanta est sævitia, odium, aversio, passio, aut vindicta viri, ut per cautionem uxori sufficienter non esset provisum, ipsaque cautione non obstante, periculo exposita probabiliter censeretur, non tantum non restituit, sed viro adhuc cohabitans amoveri, & in loco probo ac honesto usque ad causæ decisionem tuto collocari debet, textu expresso *c. Ex transmissa* 8. *de Restitut. Spol.* ibi: *Si autem capitali odio ita mulierem vir persequitur, quod merito de ipso diffidat, alicui probæ, & honestæ mulieri usque ad causæ decisionem custodienda studiosum committatur in loco, ubi vir, & parentes ejus mulieri nullam possint inferre violentiam & c. litteras eod. in fin.* ibi: *Si vero tanta sit viri sævitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas provideri, non solum non debet restitui, sed ab eo potius amoveri.* 50

Imo Pontius *l.* 9. *cap.* 23. *n.* 6. allegans plures alios, & Rotæ decisionem docet, quod, si uxor plene probet viri sævitiam, cautionem de non offendendo accipere non teneatur, sed *Divortium* absolute petere possit, eo quod tunc tantum cautioni huic locus sit, quando sevitia plene probata non apparet, sed indicia solum, & signa adsunt: non autem si sævitia con- 51

clu-

cludenter probata habetur; tunc enim fragilitati cautionis fidendum non est.

52 Ex dictis deducitur cum Guttlerez *l.* 5. *can. q. cap.* 24. *num.* 5. & 6. Sanch. *l.* 10. *disp.* 18. *nu.* 30. Layman *loc. cit. n.* 17. praxis servanda a Judice Ecclesiastico. Videlicet, quod, quando uxor ex causa sævitiæ petet *divortium*, Judex interroget causam timoris de futura viri sævitia, petatque ut designet testes sævitiam probantes: quo præstito, si Judici causa timoris, & testes sufficientes videntur, statim interlocutorie pronuntiet, ut uxor interea ponatur in tuto loco apud honestam & probam matronam, viroque & consanguineis ejus prohibeat, ne malum aliquod uxori inferant, ipseque vir eidem alimenta, & litis expensas subministret, donec causa decidatur. Dein examinet testes, totamque causam, & videns, quod per sufficientem cautionem de non offendenda, uxori sufficienter provisum sit, jubeat eam ad virum sub cautione per eum præstanda redire: Si vero sævitia plene probata, vel tanta esset ut per cautionem uxor secura non foret, *Divortium* absolute instituere debet.

53 Resp. VII. Non tantum ob sævitiam viri, sed etiam ob sævitiam uxoris, præsertim insidiantis vitæ mariti, aut machinantis mortem illius, fieri potest *Divortium*. Sanch. *l.* 10. *disp.* 18. *n.* 8. Abbas *in c.* 1. *h. t. n.* 4. & ibi Hostiensis *n.* 2. Joan. Andreas *n.* 3. Ancharanus *in fine*, Palao *de Sponsal. disp.* 3. *part.* 6. §. 9. *n.* 6. cum communi contra Glos. *in c. quæsivit.* ℣. *Vel alio de jure jur.* & nonnullos DD. Ratio manifesta est: quia jus naturale cuivis concedit facultatem adversus vim injustam se tuendi, & periculum illius quovis modo declinandi, *arg. l. Vim.* 3. *ff. de J. & J. & l. itaque* 4. *part. ff. ad leg. Aquil.* ergo.

54 Nec obstat, quod *c. Ex transmissa* 8. & *c. literas* 12. *de restit. Spol.* aliaque Jura ob sævitiam viri *divortium* concedentia, de sola sævitia viri mentionem faciant. Nam contra est; quod hoc ideo fiat, quia viri sævitia frequentior est; verba autem Legis ratione frequentioris casus non restringunt dispositionem Legis.

Nec obstat *can. Quidquid* 22. *cauf.* 32. *quæst.* 5. ibi: *Quidquid mulier tua contra te cogitaverit, aut fecerit vel si accusaverit, non est, excepta causa fornicationis, rejicienda*. Resp. enim illum Canonem non excludere causas in Jure expressas; alias enim nec ob hæresin vir dimittere posset uxorem.

55 Quæritur V. An? & quando ob morbum unius fieri possit *Divortium*? Resp. Ad hoc quæsitum patere supra *Tit.* 8. *de Conjugio leprosorum*, ubi vide.

56 Quæritur VI. An ob recensitas causas fieri possit *Divortium perpetuum*; consequenter eo facto liceat innocenti ingredi Religionem? Resp. *Negative*, communis. Ratio est; quia facta emendatione tenetur innocens iterum redire ad nocentem, & eum recipere.

Limitatur tamen quoad ingressum in Religionem in *Divortio* facto ex causa *hæresis*, juxta dicta *n.* 31. & 32.

De educatione prolium, & alimentatione eisdem præstanda in casu *Divortii* dicetur infra, & *Tit. seq. de rest, dotis, aut amissione ejusdem. & aliorum.*

§. III.

De Divortio quoad Thorum perpetuo ex causa adulterii.

S U M M A R I U M.

57 *Ob adulterium unius licet alteri instituere Divortium jure Divino, & humano.*
58 *Sive vir, sive mulier adulteretur.*
59 *Idem est, si alterutra pars sodomiam committat aut bestialitatem.*
60 *Non item ob tactus, amplexus, & oscula etiam cum pollutione, sive copula facta.*
61 *Solvitur objectio ex Jure Civili;*
62 *Ob adulterium materiale commissum absque culpa non datur Divortium,*
63 *Ut, si uxor ab alieno vi opprimatur.*
64 *Secus est, si metu mortis, aut alterius gravis mali eadem consentiat.*
65 *Mulier aut vir ex ignorantia congrediens cum aliena non dat causam Divortii.*
66 *Neque fieri Divortium potest, si unus alterum prostituit, aut in Adulterium consentiat.*
67 *Etiam tacite.*
68 *Mulier etiam tacens ad Adulterium ordinarie non censetur tacite consentire.*
69 *Nec vir ideo tacens, ut uxorem alia vice cum testibus deprehendat.*
70 *Ob adulterium ab uxore occasione hujus commissum, quia vir eam expulit, aut alimenta negavit &c. datur Divortium.*
Peccatum contra naturam ob grave malum evitandum non fit licitum. Ibid.
71 *Si Innocens nocenti injuriam remittit, non amplius instituere potest divortium.*
Juri suo renuntiare quivis potest. Ibid.
72 *Innocens non tenetur ob Adulterium dimittere nocentem, nisi aliud exigat scandalum.*
73 *Potest injuria Adulterii condonari expresse.*
74 *Vel tacite, ut si vir post cognitum Adulterium cum adultera copula habet.*
75 *Vel eidem familiaritatis conjugalis signa exhibet.*
76 *Aut adulteram voluntarie domi retinet, adulterio jam existente publico.*
77 *Conditiones requisitæ ad hoc, ut quis censeatur tacite remittere injuriam Adulterii, usque ad n.* 80.
80 *Si uterque adulteratur, Divortium fieri non potest.*
81 *Nec refert, quod unus prius, alter posterius sit adulteratus.*
82 *Aut unus gravius, vel sæpius altero.*
83 *Vel unius adulterium sit occultum, alterius publicum.*
84 *Quid facere debeat occultus adulter, casu quo est uxoris adulterium publicum?*
85 *In foro externo Adulterium publicum per occultum non compensatur.*
86 *Conjux ob adulterium per sententiam dimissus, juxta aliquos non restituitur, etsi post latam sententiam & factum jam divortium etiam alter fornicetur.*
87 *Probabilius tamen est contrarium.*
88 *Paria delicta compensatione delentur.*
89 *Quando adulterium est notorium, potest pars innocens propria authoritate discedere.*
90 *Solvitur instantia.*
91 *Qui certo scit, conjugem suum Adulterium commisisse, probare tamen non potest, in foro interno licite eum repellere, vel ab eo divertere potest.*
92 *Secus est in foro externo. Et n. seq.*
94 *Ob suspicionem aut dubium Adulterii nec in foro interno, nec in foro externo licet dimittere uxorem.*
95 *Solvitur instantia.*
96 *Innocens potest conjugem adulterum semper iterum recipere.*
97 *Non tamen tenetur, etsi multis annis pœniteat; Et nu. seqq.*
99 *Limitatur hoc in aliquibus casibus, ita ut innocens teneatur denuo recipere nocentem.*
100 *Innocens pro libitu revocare potest nocentem etiam post sententiam divortii, teneturque nocens redire.*
101 *Solvitur istantia.*
102 *Facto divortio an possint coniuges Religionem intrare? Remissive.*
103 *Facto ex culpa unius divortio liberi educantur apud innocentem. Et n. seq.*
105 *Limitatur in aliquibus casibus.*
105 *De Amissione dotis. Remissive.*

Quæritur I. An? quando, & quomodo, propter unius Adulterium fieri possit Divortium quoad Thorum, & cohabitationem? Resp. I. Jure Divino licitum est conjugi innocenti facere Divortium Quoad Thorum, & cohabitationem ob consummatum, & culpabile Adulterium alterius. Ita fere unanimis. Et 57
qui-

quidem de Jure Divino patet ex Christi verbis Matth. 19. *Quicunque dimiserit uxorem, nisi propter fornicationem, mœchatur*; ergo propter fornicationem, quæ in conjugibus semper adulterium est, licet dimittere. De Jure humano constat ex *c. Significasti. 4. c. Ex litteris 5. & c. Gaudeamus 8. h. t.* cum concordant.

58 Nec refert, an vir adulteretur, aut mulier: enim vero huic ob Adulterium mariti licitum esse solvere Matrimonium quoad Thorum & cohabitationem, docet Bosco *disp. 12. sect. 16. conclus. 2.* Sanchez *lib. 10. disp. 3. n. 6.* D. Bonaventura *in 4. dist. 35. q. 3.* Abbas *in c. Intelleximus 5. de Adult. num. 3.* & ibi Hostiensis *num. 3.* & alii tam Theologi, quam Canonistæ fere omnes contra Cajetanum in hoc singularem, cujus sententiam falsam, & temerariam vocat Sanch. *loc. cit.* valde clare *arg. can. final. caus. 32. quæst. 5. can. Si quis uxorem 4. caus. 32. q. 1. can. Apostolus 3. can. Placuit caus. 32. q. 7.* Confirmatur ex illo Apostoli *1. ad Corint. 7. V. 12.* ibi: *Qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit* (ob justam videlicet causam, quam ipse Deus allegat, fornicationem nempe, ut notatur *can. Apostolus caus. 32. q. 7.*) *manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Ratio est: quia non minus vir, quam mulier in adulterando fidem violat conjugalem, ob quam violationem divortium licitum est.

59. Resp. II. Licitum est parti innocenti instituere præfatum Divortium, non tantum propter alterius carnalem copulam adulterinam naturalem, sed etiam propter sodomiticam, aut bestialem, & bestialitatem sive activam sive passivam, Sanchez *lib. 10. disp. 4. n. 3.* Covarruvias *de Sponsf. par. 2. c. 7. §. 5. num 8.* Pontius *l. 9. c. 16. num. 5.* Pirhing. *h. t. nu. 5.* cum communi aliorum, *arg. can. Meretrices, caus. 32. q. 4. & can. Dixit Dominus ead. caus. q. 1.* Ratio est; quia etiam per talem copulam carnem suam in aliam carnem dividit contra Matrimonii fidem exigentem, ut sint *duo in carne una*, *Genes. 2.* hinc dicitur *cit. can. Dixit Dominus caus. 32. q. 1. Cum illa unam carnem in aliam diviserit, & se fornicatione a marito separaverit, non debet teneri*.

60 Resp. III. Nomine *Adulterii* justam Divortii causam præbentis non veniunt amplexus, oscula, tactus impudici, etiam cum pollutione proprii, vel alieni corporis sine copula facti. Sanch. *lib. 10. disp. 4. nu. 9. 10. & 11.* Pirhing. *h. t. num 5.* Covarruvias *de sponsf. par. 2. cap. 7. §. 6. n. 3.* Layman *l. 5. tract. 10. par. 3. cap. 7. n. 7.* Bosco *disp. 12. sect. 16. concl. 2.* rem more suo egregie deducens contra non paucos alios a Sanchez citatos. Ratio est; quia licet etiam hæc peccata sint contra fidem Matrimonii, tamen quia per illa carnis in aliam carnem non fit divisio (quæ est radix divortii ex causa Adulterii) indeque fides Matrimonii integre & consummate non violatur, sufficientem divortii causam non præbent: præsertim quod in odiosis, qualis est materia divortii, non late sed stricte interpretari oporteat Leges, *c. Odia de R. J. in 6.*

61 Nec obstant *l. Consensu 8. §. 3. C. de rep.* & aliæ Leges Civiles, ex quibus habetur, non tantum ob actuale Adulterium, sed etiam ob tales actus, ex quibus suspicio de adulterio generatur, rejici posse uxorem. Resp. enim, quod causa Matrimonialis secundum Canones, & Evangelium, non secundum Leges Civiles judicari debeat: unde licet de Jure civili plures sint causæ divortii, quam de Jure canonico, ut patet ex *Tit. ff. & de divortiis & de Repudiis*, tamen non hoc, sed illud Jus attenditur.

62 Resp. IV. Dantur insuper plures casus, in quibus ipsum etiam Adulterium non præbet sufficientem causam divortii. Patet inductione. Nam I. quando Adulterium tantum est materiale, & non formale, id est, si absque culpa committitur, D. Bonaventura *4. dist. 35. q. 1.* ibi: *Non ex quacunque fornicatione* fit divortium, sed ex ea, quæ est culpabilis, Bosco *loc. cit. concl. 4. per tot.* Sanch. *l. 10. disp. 5.* Pirhing. *h. t. n. 9.* cum communi aliorum.

63 Tale est Adulterium, quod cum muliere per vim oppressa committitur. Sanch. *loc. cit. n. 13.* Bosco *loc. cit. n. 164.* Pirhing. *h. t. num. 10.* cum Glos. communiter recepta *in can. Ita ne 3. caus. 32. q. 5. arg. eod.* ibi: *Quis sanæ mentis putaverit, se perdere pudicitiam, si forte in apprehensa, & oppressa carne sua exerceatur, vel expleatur libido non sua?* Concordat *can. Proposita 4. ead. caus. & q.* Ratio est, quia (ut ait Glos. cit.) *Non debet quis dici perpetrasse, quod nolens fecit, vel passus fuit, nec debent imputari, quæ per coactionem absolutam fiunt.*

Nec refert, quod uxor viro suadenti, ut ad declinandum imminentem violentiam fugeret, non fuerit obsecuta, sicque voluntarie quasi periculo se exposuerit, Sanchez *loc. cit. num. 14.* Bosco *loc. cit.* & alii per Jura *n. præced.* citata, & *l. Vim. passam ff. ad l. jul. de Adult.* ubi absolute, ac indistincte deciditur, non esse imputandum Adulterium vim passæ. Neque obstat, quod non credendo, aut obsequendo fugam suadenti viro culpam forsan commiserit. Nam contra est, quod non semper imputetur effectus ex culpa precedente secutus, *arg. c. quia diversitatem: de concess. Præb.* & ibi Glos. *vers. Suspensus*.

Secus est, si mulier sine violentia, ex metu gravi cadente etiam in virum constantem v. g. metu mortis Adulterium admisit, Sanchez *loc. cit. n. 16.* Bosco *l. c. concl. 5.* Pirhing. *h. t. num. 11.* Sylvester *Vers. Divortium. quæst. 9. casu 4.* & teste Sanchez communissima aliorum. Ratio est; quia, cum talis metus non excuset a culpa mortali, nec a vero & formali adulterio, etiam non excusabit a pœna. Putant tamen aliqui, exigere charitatem, ut vir in tali casu injuriam remittat uxori, nisi aliæ graves causæ contrarium suadeant. 64

Porro ex eo capite, quod Adulterium vacet culpa, & pœna, Divortium institui nequit, si quis fraudulenter sub specie mariti alienam uxorem cognoscit, textu expresso *can. In lectum 6. caus. 34. q. 1. & 2.* Item si mulier credens, maritum suum jam esse defunctum, alteri nubit, Sanchez *lib. 10. disp. 5. num. 11.* cum communi, & certa aliorum; textu claro *can. 1. caus. 34. quæst. 2.* dummodo, postquam fuerit certificata de vita prioris conjugis, secundo non amplius adhæreat, nec debitum ei reddat; alias enim jam formale committeret Adulterium, ejusque incurreret pœnas, ut *loc. cit.* bene advertit Sanch. *l. 10. disp. 5. n. 11.* Sylvester *vers. Divortium q. 9. casu 2.* Hostiensis in Summa *h. t. n. 3.* & alii apud Sanchez. 65

II. Casus, in quo ob Adulterium non fit Divortium, est, quando vir fuit uxori causa Adulterii, veluti, si eam prostituat, vel Adulterium consulat, aut in illud consentiat, Bosco *disp. 12. sect. 16. concl. 5.* Sanchez *loc. cit. num. 4. & 5.* Pontius *lib. 9. cap. 17. n. 7.* cum Glossa communiter recepta *in c. Discretionem 6. de Eo, qui cognovit consang. uxor. arg. cit. c. Discretionem*, ibi: *Cum adulterium ei non possit objicere, qui eam adulterandam tradidit.* Ratio est; quia *scienti, & consentienti non fit injuria*, *c. 27. de Reg. Jur. in 6.* quæ tamen injuria est causa Divortii. 66

Ampliatur, etiamsi tantum tacite consentiat; si nempe Adulterium uxoris scit, & non contradicit, sed tacet, dum tamen contradicere & prohibere posset ac deberet, Sanchez *loc. cit. n. 5.* Bosco *loc. cit. num. 203.* Pirhing. *h. t. n. 11.* cum communi, *arg. l. 2. ff. & C. ad leg. Jul. de Adult.* Ratio est; quia etiam *tacens consentire videtur*, *c. Qui tacet 43. de R. Jur. in 6.* ac *Taciti & expressi idem est judicium*, *l. Cum quid ff. si certum petatur*, cum Concordant. quod intellige, nisi ex metu gravi cadente in virum constantem a contradicendo, aut prohibendo impediatur; tunc enim tacens consentire minime censetur, nec privatur jure repellendi uxorem, prout *loc. cit.* bene observat Bosco *n. 197.* Sanchez *loc. cit. num. 5.* & alii. 67

Imo ob hanc causam uxor tacens ad adulterium viri, quod ab eo committi scit, vel advertit, non censetur consentire, hoc ipso, quod ordinarie loquendo, fœminæ non audeant reprehendere viros. Accedit, quod cum uxor sit inferior, & propterea ejus officii non sit, reprehendere viri tanquam superioris delicta, ejus taciturnitas non habetur pro consensu: Sanchez *lib. 10. disp. 5. num. 5.* Pirhing. *h. t. num. 11.* Bosco *disp. 12. sect. 1. concl. 5. num. 201.* Qui tamen ibidem *n. seq.* addit cum Aversa, quod, si uxor in iis rerum circumstantiis existeret, ut commode & absque damni 68

peri-

periculo contradicere, ac impedire posset adulterium, non impediendo, vel contradicendo tacite consentire censeretur; quia quoad corporis usum etiam vir subjectus est uxori, juxta illud Apostoli 1. Cor. 7. *Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.*

69 Illud tamen cum Bosco *loc. cit.* Pirhing. *h. t. n.* 12. & aliis notandum, tacitum non præberi consensum, si quis conjugum sive vir, sive mulier certo sciens alterius adulterium, simulat se ignorare, & interea testes idoneos constituit, ad eundem observandum, ut deinde adulterio illum convincere valeat; quia juxta D. Thomam 4. *dist.* 35. *q. un. a.* 3. *ad* 4. & Asseclas, hoc licitum est; atqui non esset licitum, si id faciens tacite consentiret.

70 Porro non censetur vir causam præbere adulterii, nec uxorem prostituere, ita ut propterea privetur jure instituendi Divortium, si eam domo expellit, & necessaria alimenta negat, indeque indirecte causat, quod uxor adulteretur, Sanchez *loc. cit. n.* 6. eoque teste universi Doctores, textu expresso *c. Significasti* 4. *h. t.* & ibi Glossa *V. Materiam* rationem addens; quia mulier nulla conditione ad adulterium induci debet, *arg. can.* 1. *caus.* 31. *q.* 5. unde etiam *non est ignoscendum ei, quæ prætextu paupertatis turpissimam vitam egit*, ut dicitur *l. Palam.* 43. *§. Non est* 5. *ff. de Ritu nupt.* deberet namque mulier potius omnia mala substinere, quam adulterium committere; *cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere, c. Sacris* 5. *De his quæ vi, met.*

71 III. Casus, in quo ob adulterium non licet facere Divortium est, quando conjux innocens nocenti injuriam remittit, Sanchez *lib.* 10. *disp.* 5. *n.* 19. Engel *h. t. n.* 18. Pirhing. *h. t. n.* 14. Barbosa *l.* 2. *ff. Solut. Matrim.* & alii, *arg. l. Si Maritus* 15. *§. Si negaverint ff. ad leg. Jul. de Adult. & l. Crimen* 10. *C. eod.* ibi: *Crimen adulterii maritum retenta in Matrimonio uxore inferre non posse, nemini dubium est.* Ratio est; quia, cum Divortium ex causa adulterii in favorem innocentis conjugis introductum sit, eidem is renuntiare potest, cum Regula Juris sit, *omnes licentiam habere, his quæ pro se introducta sunt, renunciare*, ut dicit Imperator *l. penult. C. de pactis.* Accedit & alia Regula videlicet, *quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum, c. Quod* 61. *de Reg. Jur. in* 6. *& l.* 6. *C. de Leg.* ibi: *Quod favore quorundam constitutum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum nolumus inventum videri.* Certum autem sæpe in detrimentum, & præjudicium grave conjugis innocentis redundaret, si nocenti adulterium condonare non posset, sed eum repellere teneretur: facile enim contingere potest, quod conjux innocens nocente ejecto vivat magno in periculo incontinentiæ, vel damnum patiatur in re domestica, in educatione liberorum &c. ergo.

72 Nec obstant textus, ex quibus aperte constare videtur teneri virum expellere uxorem adulteram, consequenter non posse eidem condonare injuriam, ut *cap.* 3. *de Adult.* ibi: *Si vir sciens uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione & vixerit cum illa, reus erit, & particeps peccati: & can.* 1. *caus.* 32. *q.* 1. ibi: *Sicut crudelis est, & iniquus, qui castam dimittit, sic fatuus est, & injustus, qui retinet meretricem; Nam patronus turpitudinis ejus est; qui crimen celat uxoris.* Concordat *can. Si quis* 4. *ead. caus. & q.* ubi tam viro, quam uxori innocenti injungitur, ut deliquentem adulteram partem dimittat; saltem, ut pœnitentiam agat. Accedit verbum Divinum *Proverb. c.* 18. *vers.* 24. ibi: *Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum, qui autem tenet adulteram, stultus est, & insipiens.* Resp. enim, hos textus procedere in casu, quo ex retentione oriretur scandalum in populo, uti contingere potest, si adulterium est publicum: vel si retentio scandalum foret ipsius conjugis, utpote ex hoc liberius peccantis: tunc enim ad eam dimittendam saltem ad tempus, & ad correctionem peccantis obligatio esse potest: si scandalum ex omni parte abest, & nocens jam pœnitet, & se emendat, prout cum D. Bonav. *in* 4. *dist.* 35. *a.* 1. *q.* 2. & D. Th. *ead. dist. a.* 2. observat Pontius *l.* 9. *c.* 17. *n.* 3. Bosco *loc. cit. concl.* 8. & alii.

73 Cæterum potest conjux innocens nocenti adulterium, & injuriam expresse, vel tacite remittere, condonare & per consequens suo juri faciendi Divortium renuntiare. Prout Doctores *n. præced.* citati bene observant. *Expresse* condonat, quando verbis, aut litteris manifestis id indicat, *arg. l. Si maritus ff. ad l. Jul. de Adult.*

Tacite vero condonat injuriam, suoque renunciat juri 74
variis modis. *Primo*, si innocens conjux conscius adulterii ab altero commissi nihilominus sponte ac libere cum conjuge adultera copulam habet, Sanchez *lib.* 10. *disp.* 14. *num.* 6. Bosco *disp.* 12. *sect.* 16. *concl.* 9. D. Bonavent. *in* 4. *dist.* 35. *a. un. q.* 1. Hostiensis *in Summa Tit. de Adult. num.* 5. Pirhing *h. t. nu.* 14. cum communi tam Theologorum, quam Juristarum, & Glossa *in c. fin. V. Fornicationis de Adult.* per Jura *num.* 71. citata, juncta *leg. Quæsitum* 40. *§. Item quæritur ff. ad leg. Juliam de Adult.* Ratio est; quia per talem copulam carnalem, caro nocentis conjugis adulterio prius divisa, iterum una efficitur caro cum carne conjugis innocentis.

Secundo condonare censetur *Tacite*, quando post adul- 75
terium cognitum innocens nocenti familiaritatis conjugalis signa exhibet, v. g. eum amplexando, osculando, impudice tangendo, aut cum eodem ridendo, ludendo, jocando, comedendo &c. Sanch. *loc. cit. n.* 18. Bosco *loc. cit.* Engel. *h. t. n.* 18. Pirhing. *loc. cit.* Ratio est, quia per tales actus censetur aboleri injuria, prout docent Jason. *l.* 1. *ff. de Pactis n.* 15. item Glossa, & Doctores communiter, *§. fin. Instit. de injuriis.*

Tertio, si etiam absque his signis innocens nocentem 76
domi retinet, adulterio existente publico, Sanch. *loc. cit. n.* 17. Pirh. *loc. cit. n.* 15. Hostiensis *in Summa Tit. de Adul. n.* 5. & alii plures a Sanch. relati: textus expressus habetur *l. Crimen.* 10. *C. ad l. Jul. de Adult.* quem vide *n.* 71. Ratio est, quia talis retentio est manifestum amicitiæ signum, si adulterium jam est publicum: nam si est occultum, non libere, sed ex præcepto, saltem in foro externo eum retinet, juxta dicenda infra.

Ut autem ex dictis *tacita* præsumatur condonatio 77
injuriæ duo requiruntur. *Primo* ut innocens prius bene sciat adulterium ab altero commissum, & tamen aliquem ex recensitis actibus exerceat, Sanchez *loc. cit. n.* 9. Bosco *loc cit. concl.* 9. Hostiens. *loc. cit. num.* 5. D. Bonaventura *loc. cit. n.* 7. Surd. *de Aliment. Tit* 7. *q.* 6. *num.* 101. Pirhing. *loc. cit.* & alii communiter. Ratio est; quia nulla est remissio, ubi est ignorantia injuriæ, jurisque competentis, *leg. Manifestissimi* 22. *C. de Furt. Et actus agentium non operantur ultra eorum intentionem, leg. Non omnis ff. Si certum petatur*; at intentio remittendi injuriam esse nequit, quando injuria ignoratur. Nec sufficit, quod jam habeat rationes dubitandi, aut suspicandi; cum in dubio non possit privare conjugem jure suo, sicque ex præcepto faciat, quod facit.

Altera conditio est, ut hujusmodi actus *tacitam* con- 78
donationem indicans ab innocente sponte ac libere exerceatur; si enim ex metu & timore damni, aut præjudicii alias sibi imminentis, aut ex præcepto Judicis id facit, *tacite* condonare non censetur, nec amittit jus Divortii, Sanch. *loc. cit. n.* 13. *& seq.* Bosco *loc. cit. n.* 338. *& seqq.* D. Bonavent. *loc. cit. q.* 3. Abbas *in c. fin. de Adult. n.* 8. & ibi Hostiensis *n.* 3. Pirhing. *loc. cit. n.* 14. cum communi aliorum. Ratio est; quia talis condonatio debet procedere ex liberali voluntate condonantis; *at nemo in necessitatibus liberalis existit, l. Rem ligatam, ff. de Adimend. Legat.*

Pariter non censetur libera, si quis ex ignorantia juris sui putans, se ad hos actus teneri forsan ab alio ita male edoctus, hujusmodi actus exercet, ut cum aliis bene observat Sanch. *lib.* 10. *disp.* 14. *n.* 16. *per jura præc. num. allegata.*

Cæterum nihil refert, utrum ante vel post Divor- 79
tium, aut sententiam Judicis, vel lite pendente injuriam *tacite*, aut *expresse* condonat; semper enim censetur renuntiare juri divortii, ita, ut si ante divortium *tacite*, aut *expresse* condonet, non amplius auditur, si post factum jam divortium teneatur nocentem iterum recipere, ut bene advertit Sanchez *l.* 10. *disp.* 14. *n.* 7. Barbosa *l.* 2. *ff. Solut. Matrim.*

num.

num. 100. Pirhing *h. t. nu.* 14. quia non est major ratio de uno quam altero; potestque innocens semper condonare injuriam per dicta *num.* 71. consequenter, si *expresse*, aut *tacite* id facit, semper suum effectum habebit.

80 IV. Casus est, quo ob adulterium unius fieri non potest divortium, si alter quoque adulterium commisit, & dividendo carnem suam in altera tamen, conjugii fregit fidem, Bosco *disp.* 12. *sect.* 16. *concl.* 6. Sanchea *lib.* 10. *disp.* 5. *& disp.* 6. eoque teste omnes, claris Juribus *c. Significasti* 4. *h. t.* ibi: *Nisi constaret ipsum cum altera adulterium commisisse*, *c. Intelleximus* 6. *c. fin. de Adul.* ubi etiam ratio habetur, videlicet, quod *paria crimina, mutua compensatione tollantur, & deleantur*. Quæ ratio etiam adducitur *l. Viro atque uxore ff. Solut. Matrim.*

81 Nec refert, quod unus prius altero commiserit adulterium, Bosco *loc. cit.* Sanchez *lib.* 10. *disp.* 6. *n.* 6. eoque teste omnes, cum Glossa *in c. Veniens V. Sponte, de Convers. conjug.* Ratio est: quia Jura *praced. n.* citata, cum Concordantiis solum attendunt læsam ab utroque fidem conjugalem, nulla habita ratione posterioritatis, aut prioritatis.

82 Pariter non refert, quod unus sæpius quam alter, aut gravius quam alter, v. g. unus semel cum soluta, alter decies cum persona conjugata deliquerit, Bosco *loc. cit.* Sanch. *loc. cit. n.* 4. *& n.* 8. Pirhing. *h. t. n.* 8. Avers. & alii. Ratio est; quia licet in tali casu non sit paritas delictorum quoad numerum vel malitiam; est tamen paritas in hoc, quod pro quovis horum fiat injustitia, & contra fidem Matrimonii principaliter tendens divisio carnis in alteram carnem, quæ est radix divortii, ex causa adulterii instituendi.

83 Item non refert: etsi unius adulterium sit publicum, alterius occultum; quia etiam occulte adulterans, in foro interno privatur jure faciendi divortium ob adulterium ab altero publice commissum, adeo ut peccet mortaliter, qui ipse coram Deo adulterii reus alterum ob simile delictum publicum reppellere, aut debitum conjugale negare vellet, D. Thomas *in* 4. *dist.* 35. *q. un. a.* 6. *ad* 5. Sanchea *lib.* 10. *disp.* 6. *n.* 9. Bosco *loc. cit.* Jo: Andreas *in c fin. de Adult. n.* 7. & ibi Anchoranus *num.* 5. Abbas *in cap. Significasti h. t. in fine* cum communi, *arg. can. caus.* 32. *q.* 6. ubi in Principio sic. *Non videtur, quod pari crimine infectus alium de eodem punire possit. Unde cum Judæi adulteram accusarent, æquitatis sententiam acceperunt, quicunque vestrum sine peccato est, primus lapidem in illam mittat* (ecce, publicam adulteram accusantes reprenduntur ob eadem peccata sua occulta) Hinc etiam in Evangelio præcipitur: *Hypocrita primum ejice trabem de oculo tuo, & postea educes festucam de oculo fratris tui*, unde *can.* 1. *ead. caus. & q.* dicitur: *Nihil iniquius, quam fornicationis causa dimittere uxorem, si ipse convincitur fornicari: occurit enim illud: in quo alterum judicas, teipsum condemnas; eadem enim agis, quæ judicas. Quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem, prior debet esse a fornicatione purgatus: quod similiter etiam de fœmina dixerim*. Ratio est; quia in foro interno non requiritur probatio, sed sola sufficit veritas quantumvis occulta, utpote Deo tamen nota.

84 Non tenetur tamen occulte reus seipsum diffamare, sed potest simulare, quasi injuriam publice nocenti velit condonare, vel, si ob publicum scandalum oportet dimittere publice nocentem, juxta dicta *num.* 72. debet cum brevi iterum recipere simulans injuriæ condonationem.

85 Dicitur autem notanter in foro interno; quia in foro externo adulterium publicum per occultum non tollitur, nisi probetur, aut notorium fiat, Glossa *in c. Significasti* 4. *h. t. V. Constaret* Sanchez *lib.* 10. *disp.* 6. *n.* 2. *&* 9. Bosco *cit. disp.* 12. *sect.* 16. *concl.* 16. *n.* 220. cum communi & certa aliorum. Ratio est; quia in foro externo non nisi secundum allegata, & probata, vel notoria proceditur; nec præsumuntur delicta, sed probari debent, *per vulgaria*. Neque refert, etsi adulterii commissi aliqua signa adsint, ita ut conjugem saltem suspectum reddant, Sanchea *loc. c. n.* 2. Jo: Andreas *in c. fin. de Adult.* & ibi Anchoranus *num.* 3. quia *liquidum cum illiquido* non compensatur, *l. fin. de Compensat.* Et hæc satis sunt certa.

Major difficultas est, an compensetur adulterium, si postquam nocens fuit facto etiam per sententiam Divortio dimissus, postea etiam ipse antea innocens adulterium committat. Id enim negant DD. D. Thomas *in* 4. *dist.* 35. *q. un. a* 6. Sanchea *lib.* 10. *disp.* 10. *num.* 30. Abbas *in c. fin. de Adul. num.* 5. *& in c. Ex litteris, h. t. n.* 11. ac plures alii a Sanchez citati: quorum fundamentum potissimum est: Tum; quia quod semel bene judicatum, non amplius ravocandum. *can. Quod bene caus.* 6. *q.* 4. Tum quia sententia jam abiit in rem judicatam, ut supponitur. 86

Verum probabilior, & Verior videtur sententia affirmativa, quam docet, & fuse probat Glossa *in c. fin. de Adult. V. Fornicationis* Doctor Seraphicus *in* 4. *dist.* 35. *art.* 1. *q.* 5. *in corpore*, ibi: *Aut nocens nocentem petit, ut mulier, quæ prius est fornicata, repetit virum, qui est post Divortium fornicatus, & sic restituendus est maritus uxori invitus*. Poncius *lib.* 9. *cap.* 20. *n.* 6. Covarruvias *par.* 2. *de Sponsal. cap.* 7. *§.* 6. *num.* 5. Barbosa *in c. fin. de Adult. n.* 4. Fagn. *in c. Ex litteris h. t. num.* 9. Navarrus *h. t. n.* 2. *&* 3. Engel. *h. t. a.* 15. & plures alii, docentes, per adulterium post sententiam Divortii, etiam in re judicata, progressam in utroque foro compensari prius adulterium ita, ut etiamsi occultum sit, talis postea delinquens in foro conscientiæ teneatur conjugem prius dimissum iterum recipere; Dimisso autem in foro externo competat actio, ut iterum recipiatur, si adulterium notorium est aut probari potest. *arg. cit. c. Ex litteris, h. t.* ubi Divortio per sententiam ex causa adulterii latam facto, jubetur innocens iterum redire ad conjugem, ex eo, quia post factum Divortium cum alia nuptias, & rem carnalem habuit, consequenter adulteratus est. Concordat Summarium dicti *c. Ex litteris hoc. tit.* ibi *Matrimonium separatur propter adulterium mulieris, &, si quis postea fornicetur, re integratur*. 87

Ratio est; quia licet innocens per sententiam Divortii solvatur ab obligatione reddendi debitum nocenti, nec eidem cohabitandi, tamen non liberatur ab obligatione servandi adhuc fidem conjugalem, & abstinendi a carnis unione habenda cum alia carne, consequenter si adulteratur, & carnem in aliam dividit, fidem frangit, & injuriam dimisso conjugi facit, delictumque consimile committit: sicque illud Juris procedit, quod *paria delicta compensatione delentur, c. fin. de adult.* 88

Nec obstant fundamenta contraria *n.* 86. allata, quia per hanc compensationem minime retractatur, nec læditur prior sententia, sed potius ex nova causa, delicto nempe, datur nova actio, & competens pœna delinquentis.

Quæritur II. An innocens adulterum reppellere, vel ab eo recedere possit propria authoritate? Resp. I. Si adulterium notorium est, v. g. quia maritus aliam imprægnavit, idque in Judicio probatum, vel ab eodem confessum sit, aut si uxor absente, vel impotente viro ab alio imprægnata est, in utroque foro est licitum propria authoritate Divortium facere, Sanchea *lib.* 10. *disp.* 12. *n.* 12. *&* 25. Barbosa *in c. Ex parte de Sponsal. & Matrim. num.* 6. & ibi Abbas *in fine*, item *in c. Gaudemus, num.* 5. *& in c. De illa num.* 2. *h. t.* Covarruvias *de Sponsal. par.* 2. *cap.* 7. *§.* 5. *num.* 11. Joan. Andreas *in c. fin. de Adult. num.* 5. & ibi Anchoranus *nu.* 6. cum Glossa communiter recepta *ibid. V. Fornicationis, arg. c. Significasti* 4. *h. t.* ibi: *Si notorium est, mulierem ipsam commisse adulterium, ad eam recipiendam vir* (quia propria authoritate eam prius repulerat) *cogi non debet, & c. Ex parte de Spons. & Matr.* ibi: *Nemini licet uxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere*; ergo a sensu contrario existente fornicatione manifesta, aut notoria licet. Concordant *c. penult. de Adulter.* & textus *numer.* 72. allegati, in quibus etiam præcipi videtur, uxorem notorie adulteram dimittere; ergo multo magis licebit. 89

Dices, *c. Porro* 3. *h. t.* ubi statuitur, quod ob consanguinitatem etiam notoriam, propria authoritate non liceat dimittere conjugem; ergo neque ob notorium adulterium. Resp. negando consequentiam, & paritatem, 90

tatem: disparitas est; quia, si conjux ob parentelam dimittitur, totaliter dimittitur etiam quoad vinculum; ob adulterium vero tantum dimittitur quoad Thorum & cohabitationem, vinculo manente; consequenter mirum non est, quod jura in illo majorem requirant cautelam quam in isto.

91 Resp. II. Si adulterium unius alteri physice vel saltem moraliter certo constat, puta quia adulterantem deprehendit, aut quia habet præsumptiones violentas, v. gr. quia nudum cum nuda in eodem reperit lecto, *c. 12. de Præsumpt.* id tamen probare non potest, tunc in foro conscientiæ non tantum debitum negare, sed etiam divertere, ac Religionem ingredi potest, si scandalum abest; secus in foro externo, Sanchez *lib.* 10. *disp.* 12. *n.* 31. Abbas *c. fin. de Adult. n.* 6. Bosco *disp.* 12. *sect.* 16. *concl.* 3. Navarrus *in Summa*, *c.* 22. *nu.* 23. *&* aliis communiter. Probatur ex illo *Matth.* 5. ubi Christus absolute non distinguens inter publicum, vel occultum, dixit, licere propter fornicationem dimittere uxorem, & *c. Dixit. Dominus* 2. *caus.* 32. *q.* 1.: ibi: *ubicunque est igitur fornicatio, vel fornicationis suspicio, libere uxor dimittitur*: ubi dictio *libere* indicat, nullam requiri sententiam. Ratio est; quia in foro conscientiæ *frangenti fidem, fidem reciproce frangere licet*. Nec requiritur in hoc foro probatio, sed sola sufficit veritas Deo, & agenti nota.

92 In foro externo tamen taliter discedens, vel repellens conjugem, redire, & suscipere eundem omnino compelleretur, & merito, ne detur ansa sub prætextu occulti sibi noti adulterii conjugem pro libitu dimittendi; unde dictum est, *secus in foro externo*.

93 Et quamvis taliter propria authoritate discedens per se non teneretur obedire Ecclesię pręcepto ad redeundum compellenti, utpote fundato in falsa pręsumptione, quę cedit veritati, maxime in foro conscientię, *arg. L. imperatores, ff. de probat.* tenetur nihilominus obedire eidem per accidens ad evitandum scandalum quod alias ex publica inobedientia sequeretur, ut bene advertit Sanchez *lib.* 10. *disp.* 12. *n.* 34. ubi etiam addit, quod, etsi in tali casu discedens obedire teneretur Ecclesię pręcipienti, ut conjugem iterum recipiat, eique cohabitet, eumque alat, obedire tamen non teneretur pręcipienti, ut reddat debitum, cum ex negatione debiti, utpote in occulto fieri soliti, non sequeretur scandalum, prout sequeretur ex inobedientia prioris; hinc dictum est in conclusione, *si scandalum est*.

94 Resp. III. Si adulterium unius nec notorium, nec alteri physice vel moraliter certo notum est, sed tantum probabilis suspicio, aut dubium de illo existit, innocens nec in foro externo, nec interno divertere, aut debitum negare potest, Sanch. *lib.* 10. *disp.* 12. *nu.* 39. *& seq.* eoque teste omnes, *arg. can. Multi caus.* 2. *q.* 1. *& can. Oves, caus.* 6. *q.* 1. ibi: *Omnis suspicio potius repellenda est, quam approbanda vel recipienda*. Ratio patet, quia, cum conjux, de quo est suspicio, sit in possessione Juris Matrimonialis, non potest illo privari ob dubium, aut suspicionem; nam *in dubio melior est conditio possidentis*, *arg. c. In pari de Reg. Jur. in* 6.

95 Nec obstat *can. dixit Dominus* 2. *caus.* 32. *q.* 1. ubi absolute dicitur, *ob suspicionem fornicationis libere posse dimitti uxorem*. Resp. enim cum Glossa *ibid. V. suspicio*, & communi Interpretum, ibi per *suspicionem* intelligi violentum, quę in foro externo sufficeret ad condemnandum, *arg. c. litteris* 12. *de præsumpt.*

Datur enim triplex suspicio seu pręsumptio, *temeraria* nempe, *probabilis*, & *violenta*, juxta dicta *lib.* 11. *Tit.* 23. *de præsumpt. n.* 27. ex quibus cum una sola *violenta* sufficiat ad condemnandum in foro externo, *arg. cit. c.* 12. *de præsump.* sola quoque sufficit in foro conscientię ad discedendum propria authoritate.

Ex quibus autem desamatur suspicio, vel præsumptio *violenta* de adulterio conjugis, late & practice tradit Sanchez *lib.* 10. *disp.* 12. *n.* 41. & Doctores communiter *in c.* 12. *de Præsump.*

96 Quęritur III. An? & quando innocens possit, vel teneatur item recipere conjugem ob adulterium dimissum? Item, an iterum? & quando possit revocare nocentem? Resp. I. Innocenti semper licet iterum recipere conjugem adulterii causa dimissum. Omnes, textu claro *can. Quod autem* 7. *caus.* 32. *quæst.* 1. *cum Concordant.*

Resp. II. Divortium Matrimonii ex causa adulterii 97
factum pro favore innocentis est perpetuum, ita ut per se loquendo etiam pœnitentem ac resipiscentem adulterum non amplius teneatur recipere, S. Bonaventura *in* 4. *dist.* 35. *a.* 1. *quæst.* 5. & ibi D. Thomas *quæst. un. a.* 6. *ad* 2. Pontius *lib.* 9. *cap.* 19. *num.* 6. dicens, esse uno sensu receptam sententiam, Bosco *disp.* 12. *sect.* 16. *concl.* 7. dicens Conclusionem esse certam, cum communissima aliorum, *arg. c. Dixit Dominus* 2. *caus.* 32. *q.* 1. *& caus. Admonere* 8. *can.* 33 *q.* 2. ibi: *Nam si verum (quod absit) fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post septem annos pœnitentia peracta, dimittere eam per approbatam causam potuisset, si voluisset* cum concordant. Ratio est; quia etsi per pœnitentiam tollatur culpa apud Deum, non tamen tollitur injuria facta homini, nec reatus pœnæ. *Nam per pœnitentiam non desinit quis esse nocens*, ut bene advertit Gloss. *in cit. can. Admonere V. Pœnitentia*, *arg. l. Qui sit fugitivus ff. de Ædilit. edict.*

Confirmatur. Potest innocens conjugem adulterum 98
accusare in ordine ad Divortium, postquam multis jam annis egit pœnitentiam de commisso crimine, textu claro *cit. can. Admonere*; ergo multo magis potest ipsum etiam pœnitentem non recipere, nam *turpius ejicitur quam non admittitur hospes*.

Resp. III. Quamvis per se loquendo, Matrimonii Di- 99
vortium ex causa adulterii sit perpetuum, juxta dicta *nu.* 97. dantur nihilominus casus, in quibus innocens nocentem ex adulterio rejectum iterum recipere tenetur. Patet inductione. Sic enim I. tenetur; quando ipsemet post factum Divortium committit adulterium etiam occultum, juxta dicta *n.* 86. II. Si facto Divortio injuriam expresse, vel tacite condonavit, juxta dicta *a nu.* 71. III. Si facto Divortio cognoscit ex falsa præsumptione latam esse sententiam, & injuriam factam parti dimissæ, Pontius *lib.* 9. *cap.* 20. *n.* 2. IV. Si patitur periculum incontinentiæ, Pontius *loc. cit. n.* 1. cum communi & certa. Ratio patet; quia, cum vinculum Matrimonii non solvatur, consequenter innocens pro remedio incontinentiæ alium conjugem vivente dimisso accipere nequeat, hunc recipere iterum tenetur, si aliter incontinentiæ periculum vitare nequit.

Resp. IV. Innocens facto etiam ob adulterium per 100
sententiam Divortio, semper & pro libitu potest iterum revocare conjugem dimissum, teneturque hinc eidem parere, ac redire, si status utriusque adhuc est integer, & nullus eorum Religionem intravit, Sanchez *lib.* 10. *disp.* 10. *n.* 3. Bosco *disp.* 10. *sect.* 16. *concl.* 10. Pontius *lib.* 9. *c.* 19. *n.* 1. Abbas *in c. Ex litteris* 4. *h. t. in fine* & ibi Jo. Andreas *n.* 10. Anchoranus *n.* 10. D. Bonaventura *in* 4. *dist.* 35. *a un. q.* 5. & ibi D. Thomas *q. un. n.* 3. *ad* 6. Sylvester *V. Consortium q.* 10. cum Glossa communiter recepta *in cit. c. Ex litteris h. t. V. Redire*; contra Navarrum *hoc. tit. consil.* 4. *num.* 1. Ratio est: Tum quia, ut bene observat Abbas *loc. cit.* Divortium in favorem innocentis institutum est, consequenter non debet in ejus odium, aut præjudicium detorqueri *arg. c. Quod ob gratiam. De reg. jur. in* 6. ibi: *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispensandum retorquendum*. Retorqueretur autem, si etiam innocens privaretur jure in corpus nocentis. Tum quia nemo debet ex suo delicto commodum reportare, *c. Itaque ff. de Furtis*. Nec debet pœna; qualis est Divortium, immunitatem præstare delinquenti, *l. Relegatorum* 7. *§ fin. ff. de Interdict. & Releg.* ibi: *Neque enim immunitatem pœna tribuere debet*. Accedit, quod alias præberetur conjugibus ansa delinquendi; ut separentur, prout bene advertit Glossa *cit. arg. c. In parte de Consuetud.*

Dices. Sententiæ semel latæ standum est, donec 101
Superiore retractetur, *arg. can. Quod bene caus.* 6. *q.* 4. ergo. Confirmatur, innocens acquiescens sententiæ videtur cedere juri suo; ergo. Resp. ad 1. *Anteced.* non violari sententiam ex hoc, quod innocens revocet nocentem; quia per sententiam tantum nocens privatus est jure Matrimoniali in innocentem, non autem inno-

innocens jure suo in nocentem. Ad 2. Resp. negando *Ant.* quod innocens cesserit juri suo, cum acquiescat sententiæ tantum in sui favorem.

102 Quæritur IV. An facto ex causa adulterii Divortio, conjuges possint intrare Religionem? Resp. Ad hoc quæsitum patere ex dictis *Lib. 3. Tit. XXXII. de Convers. Conjugat.*

103 Quæritur V. Apud quem conjugum, & cujus expensis facto Divortio educari debeant liberi? Resp. Facto Divortio ex quacunque culpa, sive adulterii, sive sævitiæ &c. proles tam masculæ quam fæmellæ, educandæ sunt apud conjugem innocentem, & quidem expensis patris, si causam Divortio dedit: si verò mater causam Divortio dedit, & locuples sit, ejusdem expensis apud patrem; nisi forsan hic ad educandum minus idoneus sit. Sanch. *l. 10. disp. 2. nu. 2.* Gutierez *Can. qu. l. 1. c. 24. n. 19.* Sylvester *V. Filii n. 24.* Pirhing. *h. t. n. 93.* Layman *l. 5. tr. 10. par. 3. c. 7. nu. 19.* Castro Palao *de Sponsal. disp. 3. pun. 6. §. 10. n. 4.* & alii apud Sanchez, textu expresso *Auth. Si pater C. Divortio facto.* ibi: *Si pater causam Divortii præstiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis; nisi pater minus idoneus sit: tunc enim apud matrem locupletem nutriantur*, Concordat *Novella 117. c. 7.* ex qua præfata Auth. *Si pater*, desumpta est.

104 Non desunt, qui in citata Auth. *Si pater*, impugnant verba *matris locupletis expensis*, eo quod hæc verba non reperiantur in citata Novella 117. c. 7. (ex qua desumpta est) sed tantum per Irnerium Doctorem privatum addita sit; ideoque volunt, & controversum adhuc esse, an matris locupletis expensis educari debeat proles si illa causam Divortii dedit. Verum hanc impugnationem non attendunt DD. *n. præc.* citati, eo quod, etsi Irnerius illa verba addiderit, merito, & Juri conformiter id fecerit; cum vir & uxor, pater & mater sint correlativa, consequenter quia *in Novell. 117. c. 7.* constitutum est, ut patre dante causam Divortii, proles educentur expensis ejusdem; correlatio requirit, ut causam Divortii stante matre, hujus saltem locupletis expensis educentur.

Limitatur tamen per DD. *nu. 103.* citatos Conclusio I. Si innocens sit infidelis; tunc enim apud matrem dantem Divortii causam educandæ erunt proles, *c. fin. de Convers. Infidel.* II. Si patre dante causam Divortii mater postea transit ad secundas nuptias, proles educandæ eidem non relinquuntur *cit. Auth. Si pater. C. Divortio facto, & Novell. 117. c. 7.* ibi: *Apud matrem ad secundas nuptias non venientem.* III Si nocente existente matre, pater ad educandum minus idoneus sit, textu claro *in cit. Auth. & Novell.* 105

De amissione Dotis, & aliorum tanquam effectu Divortii, dicetur *Tit. seqq.* 106

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum, & uxorem: & de Dote post Divortium restituenda.

1 *Ratio continuationis: Judex Ecclesiasticus incidenter cognoscit de causa Dotis.*

1 CAusam, sententiamque Divortii, plerumque comitatur lis, & quæstio de restituenda Dote, vel donatis propter nuptias. Hinc præcedentem Titulum ordinate sequitur præsens. Et quamvis hæc materia principaliter pertineat ad Civilistas, qui de ea ex professo tractant *ff. h. t.* nihilominus, quia de eadem materia per modum causæ incidentis, & quæstionis accessoriæ judicare potest, & debet Judex Ecclesiasticus textu claro *c. De prudentia. 3. h. t.* ibi: *Vos, qui de Matrimonio principaliter cognovistis, & de dote (quæ est causa incidens) accessorie cognoscere valuistis, & sententialiter definire,* De eadem etiam canonistis notitia necessaria est.

§. I.

De Donationibus inter virum, & uxorem.

S U M M A R I U M.

2 *Donativum inter virum, & uxorem quid?*
3 *Gratis facta est invalida.*
4 *Non item remuneratoria.*
5 *Nec illa, ex qua donans non fit pauperior.*
6 *Ex qua donatione censeatur donans fieri pauperior?*
7 *Et ex qua non?*
8 *Valet etiam donatio, ex qua donatarius conjux non fit locupletior.*
9 *Donatio inter virum, & uxorem invalida habet aliquos saltem effectus; & quos?*
10 *Donatio inter conjuges in pluribus casibus val.*
11 *Præsertim inter Principes personas.*
12 *Enumerantur alii casus; in quibus valet donatio inter virum, & uxorem usque ad num. 19.*
19 *Donatio inter conjuges invalida confirmatur morte donantis.*
20 *Moriente autem donatario ante donantem evanescit.*
21 *Non confirmatur donatio morte donantis, si hic eam in vivis expresse vel tacite revocavit.*
Quomodo censeatur tacite revocare? ibid. & duobus num. seqq.
24 *In dubio non censetur revocata donatio.*
25 *Potest etiam ipsa revocatio iterum revocari.*
26 *Donatio a marito uxori invalide facta, confirmatur etiam morte civili mariti.*
27 *Non item facta ab uxore marito.*
28 *Si maritus sit servus hominis, non confirmatur donatio: bene autem si sit servus pœnæ.*
29 *Stante morte civili potest maritus revocare donationem.*
30 *Excepta morte civili per professionem Regulæ Sancti Francisci.*
31 *Secus est de professione alterius Religionis.*
32 *Donatio 500. solidos excedens, morte non firmatur nisi prius fuerit judici insinuata.*
33 *Donatio confirmata juramento de non revocando valet.*

QUæritur I. Quid ad præsens sit donatio inter virum, & uxorem, quid juris de ea, præsertim an valeat, vel saltem aliquem effectum habeat. Resp. I. Est illa, qua vir uxori, aut hæc illi gratis, & ex mera liberalitate aliquid durante matrimonio donat. Ita in re communis; *arg. tot. h. t. & C. ff. eod.* 2

Resp. II. Regulariter, ac de jure communi loquendo, omnis donatio inter virum & uxorem gratis, meraque ex liberalitate facta, invalida est, & ad nutum donantis revocari potest, si ex illa donans sit pauperior, & donatarius locupletior. Unanimis & certa; ob clara jura *l. fin. h. t.* ibi: *Donatio, quæ constante matrimonio inter conjuges dicitur esse facta, ex qua alter locupletior, & alter pauperior efficitur, firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur: quæ tamen penitus evanescit, si revocetur ab eo tacite vel expresse, vel qui donatam accepit, prius debitum naturæ absolvat,* & *l. 1. ff. h. t.* ibi: *Moribus apud nos receptum est, ne inter virum & uxorem donationes valerent.* Ratio subjungitur illis verbis: *hoc autem receptum est, ne mutuo amore invicem spoliarentur, donationibus non temperantes, sed profusa erga se facilitate.* 3

4 Dicitur autem notanter *primo, gratis & ex merâ liberalitate facta*; quia si fit remunerationis causâ, ob præstita obsequia alias ordinarie indebita, & quæ ab aliis ejusdem conditionis conjugibus in similibus circumstantiis communiter fieri non solent, omnino valida est, & subsistit, prout cum communi bene docet Sanchez *l. 6. disp. 6. numer. 11.* Menochius *de arbitr. judic. casu* 132. *nu.* 4 Abbas *in cap. fin. h. t. nu.* 7. & alii; Ratio est; quia *donatio remuneratoria* propria donatio non est, juxta dicta *l. 3. Tit. 24. nu. 3. arg. l. 1. & 27. ff. de donat.* Accedit, quod per tales donationes remuneratorias excitentur, & stimulentur conjuges ad obsequia etiam extraordinaria mutuo sibi invicem præstanda; ob quæ sane expediens omnino videtur, ut tales donationes remuneratoriæ valeant.

5 Dicitur *secundo*, ex qua *donans fit pauperior, & donatarius locupletior*; unum enim horum si deficit, donatio subsistit, *arg. cit. c. fin. h. t. & l. sed & si ff. h. t.* ibi: *Nam jus constitutum ad eas donationes pertinet, ex quibus & locupletior mulier, & pauperior maritus in suis rebus fit.* concordat *l. cum hic* 32. *§. 9. l. si cum* 50 *§. 1. ff eod.* Censetur autem pauperior fieri donans, si ejus substantia actu habita diminuitur, non item, si conjux in gratiam alterius non acceptat, quod acquirere potest, repudiando v. g. hæreditatem, aut legatum, ut alter conjux substitutus succedat, textu expresso *l. si sponsus, §. 13. & 14. ff. h. t.*

6 Censetur insuper donans fieri pauperior, si alteri remittat debitum, vel etiam donando remittat pretium pro re, quam donans conjux alteri vendidit, *cit. l. Sponsus §. 5. ff. h. t.* Item, si donatio fiat ante matrimonium cum conditione, ut contracto matrimonio primum habeat effectum *l. cum hic* 32. *§. 22. ff. h. t.* quia idem est, aliquid fieri tempore inhabili, & in tempus inhabile conferri *l. in tempus ff. de hæred. instit.* Censetur item pauperior fieri, & consequenter donatio invalida esse, si fiat per tertium, cum maritus v. g. det Titio, ut donet uxori, Textu expresso *cit. l. si Sponsu* 5. *§.* 2. *ff. h. t.*

7 Econtra pauperior, non fit maritus, si uxori quid donat, ut comptior, & ornatior incedat; eo quod sua potius, quam uxoris causâ dedisse censeatur, *l. si ut certo, 5. §. interdum ff. commodati.* Item pauperior fieri non censetur uxor, si donationem faciat viro ad consequendam dignitatem, *leg. Nuper*, 42. *ff. h. t.* talis enim donatio in commodum ipsius uxoris redundat, hoc ipso, quod ex dignitate viri eidem etiam honor accedat; *fæminis enim dignitatem clarissimam mariti tribuunt, leg. Fæminæ, 8. ff. de Senator.* Pariter pauperior donando fieri non censetur, si conjux alteri rem alienam donet *arg. leg. sed & si* 25. *ff. hoc tit.* quod fieri posse constat ex dictis *L. 3. Tit. 24. numer.* 20.

8 Porro, etiamsi donans conjux pauperior fiat donando, si tamen exinde locupletior non fiat donatarius, valet donatio juxta communem & certam, textu expresso *cit. c. fin. h. t. leg. sed & si 25. ff. h. t. & leg. si sponsus, 5. §. 16. ff. eod.* ibi: *Ubicunque igitur non diminuit de facultatibus suis, qui donavit, valet; vel etiamsi diminuat, locupletior tamen non fit, qui accepit, donatio valet.* Hinc valet, si maritus uxori servum donet, ut manumittatur, textu expresso *l. quod autem 7. §. fin. h. t.* Item valet, quod sepulturæ causa aut ad faciendam eleemosynam, aut emendam rem familiarem donatur, *cit. l. si sponsus. 5. §. 8. ff. h. t. & l. 7. §. si maritus, ff. eod. & l. sed si vir.* 31. *§. 9. & 10. ff. eod.* plures hujusmodi casus, in quibus ex donatione unus locupletior non fit alter conjux, & consequenter donatio subsistit, vide in toto Tit. *ff. hac Rubr.*

9 Resp. III. quamvis donatio *simplex*, seu gratis & ex mera liberalitate facta inter virum & uxorem sit invalida juxta dicta; tamen non caret omni effectu. Communis, & patet; tum quia morte donantis confirmatur, juxta dicenda; *arg. cap. fin h. t.* Tum quia transit in donatarium saltem possessio; utpote quæ facti est, *arg. l. 1. § 4. de Acquirend. & amittend. possess.* Tum etiam, quia donatarius saltem acquirit fructus, quos sua industria ex re donata accepit, *l. de fructibus 17. ff hoc tit.*

10 Quæritur II. In quibus casibus valeat, vel saltem confirmetur donatio inter virum, & uxorem? Resp. Dari plures casus, in quibus talis donatio valida est. Patet inductione. Sic enim I. Valet inter eos donatio remuneratoria juxta dicta *num.* 4. II. Si ex donatione donans non est factus pauperior, juxta dicta, *num.* 5. III. Si donatarius non est factus locupletior *num.* 8.

11 IV. Valet Donatio inter conjuges principes Supremos, Comites Imperii, Tiraquell. *tr. de Nobilit cap. 37. nu.* 45. Sanchez *lib. 6. disp. 3. num.* 2. *arg. leg. penult.*

12 V. Valet gratuita concessio in ædibus suis, sicut usus servorum, animalium, vestimentorum, & similium, textu expresso *l. si vir uxori, 18. ff. h. tit.*

13 VI. Valet donatio facta ad reficiendas ædes dotales, *l. quod si vir. 14. ff. h. t.*

14 VII Valet donatio facta, causâ exilii, vel alterius pœnæ bonorum confiscationem secum trahente, *l.* 31 *§. 1. ff. h. t.* & *l. 43. ff. eod.* ibi: *Inter virum & uxorem exilii causa donatio fieri potest.*

15 VIII. Valet donatio, qua vir remittit uxori usuras dotis conventione debitas *l. vir usuras. 34. ff. h. t.*

16 IX. Valet inter virum, & uxorem donatio exigui pretii, Barbosa *in cap. fin. h. t. nu. 17. arg. leg. ex annuo, 15. l. Sed si vir §. si vir ff. hoc tit.* a sensu contrario. Accedit consuetudo optima legum interpres *l. 37 ff. de legib.*

17 X. Valent donationes mutuæ, saltem quando una alteram notabiliter non excedit, *l. quod. autem. 7. §. 2. ff. h. t.* ibi. *si vir &, uxor, qui invicem sibi donaverint &c. recte placuit, compensationem fieri donationis.* Accedit, quod in casu mutuæ donationis nullus conjugum locupletior fiat aut pauperior; & quod modicus excessus unius non attendatur juxt. dicta *numer. præc*

18 XI. Valet inter virum & mulierem Donatio mortis causa textu expresso, *l. si cum 9. §. fin. h. t.* ibi: *Inter virum & uxorem mortis causa donationes receptæ sunt.* Ratio subjungitur *l. 10. ff. eod quia in hoc tempus currit donationis effectus, quo vir, & uxor esse desinunt.* Interim tamen res non statim fiunt ejus, cui donatæ sunt, sed tunc demum, cum mors insecuta est. Medio igitur tempore dominium remanet apud eum, qui donavit, prout his terminis statuitur illico *seq. l. sed interim, 11, prin. ff eod.* porro quid sit donatio mortis causâ vide *lib. 3. Tit. 26. num.* 688.

19 Quæritur III. An? & quando donatio inter virum ac uxorem ab initio invalida confirmetur, & valida evadat? Resp. I. talis donatio invalida confirmatur imprimis, & valida evadit morte donantis, si eam in vivis tacite, vel expresse non revocavit. Unanimis & certa, claris Juribus *c. fin. h. t.* ibi: *Firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur.* Concordat *l. cum hic, 32. §. 2. & l. si stipulata, 33. ff. h. t. l. 1. & 3. C. eod.* Ratio est, quia si donans usque ad mortem donationem alteri conjugi factam non revocet, censetur velle, ut donatarius rem donatam capiat quasi ex donatione, aut alia dispositione mortis causâ. Accedit, quod moriente donante cesset finis legis, periculum nempe mutuæ paupertatis ex mutuo affectu &c.

20 Dicitur autem notanter, *morte donantis*: quia morte donatarii neutiquam confirmatur, sed penitus evanescit, textu expresso *cit. cap. fin. hoc tit.* ibi: *quæ tamen penitus evanescit, si &c. qui donatum accepit, prius debitum naturæ persolvat & l. cum hic status. 32. §. 12. ff. eod*

21 Dicitur notanter, *si eam in vivis tacite, vel expresse non revocavit*, hoc enim si fiat, donatio morte donantis non confirmatur, sed evanescit textu claro *cit. c. fin. h. t.* ibi: *quæ tamen penitus evanescit, si revocetur ab eo tacite vel expresse*, & *l. cum hic status, 32. §. 2. ff. eod.* Potest autem reconventio *Tacite* fieri variis modis, veluti, *Primo*, si donans rem prius conjugi donatam postea alii donet, leget, aut vendat, pignori aut hypothecæ subjiciat. *arg. l. cum hic status 32. §. 5. & §. 15. h. t.* ibi: *Si maritus ea, quæ donaverat, pignori dedit, utique eum pœnituisse dicimus*, & *leg. si maritus, 12.* [illegible] *C. eod.*

C. eod. ibi: *Cum sit manifestum, etiam donatione, vel venditione, vel alio quolibet modo rebus alienatis revocatam esse a viro in mulierem factam donationem*, per generalem hypothecam vero omnium bonorum *tacite* revocata non censetur donatio, Sanch. *lib. 6. disp. 15. nu. 5. arg. cit. l. si maritus 12. C. h. t.* ibi: *si specialiter obligavit*.

22 *Secundo* Donatio *tacite* revocatur per divortium; *nisi* matrimonium denuo inter eos reintegretur, & divortium tollatur; aut nisi expresse donans velit ut divortium factum non obstet donationi factæ, *l. cum hic status 32. §. 10. 11. ff. h. t.*

23 *Tertio* Donatio *tacite*, revocari censetur si conjux mores male mutasset in præjudicium donantis, adulterando v. g. aut insignem ingratitudinem exhibendo, Sanchez *l. c. n. 12. arg. l. fin. C. de donat. & c. fin. de donat.* item *Tacite* revocatur per graves inimicitias inter virum & uxorem, Sanch. *loc. cit. n. 23. arg. l. Cum hic status, 32. §. 10. ff. h. t.*

24 Porro in dubio, an donans *tacite* vel *expresse* revocaverit Donationem conjugi factam, præsumendum est, non esse revocatam, *cit. l. cum hic status*, 32. §. 4. *ff. h. t.* ibi: *Si appareat, defunctum evidenter revocasse voluntatem; quod, si in obscuro sit, proclivior esse debet Judex ad comprobandam donationem*.

25 Valet insuper non obstante revocatione expressa donatio post mortem donantis, si factam revocationem denuo revocavit aut donationem innovavit, *cit. l. cum hic status §. 3. ff. h. t.*

26 Resp. II. Non tantum naturali, sed etiam civili morte donantis mariti donatio uxori prius invalide facta, confirmatur; veluti si maritus in exilium mittitur, aut deportatur &c. Sanchez *lib. 6. disp. 17. n. 3.* Sylvester *V. donatio 2. q. 4.* cum communi aliorum contra Glossam, *c. licet undique, in fin. de Offic. Deleg. arg. leg. sed si mors, 13. §. 1. ff. h. t. & l. res uxoris, 24. C. h. t.* ubi in simili etiam donatio mortis causa confirmatur. Ratio conclusionis est; quia mors naturalis & civilis æquiparantur, quando utraque eundem effectum quoad bona habet, ut bene advertit Gloss. *in Clement. 2. V. moriente, de elect.* Abbas *in c. nisi essent de præb. num. 18.*

27 Dicitur autem notanter in conclusione, *donatio facta uxori*; quia si fit ab uxore marito, morte civili donantis non confirmatur, *uti l. c. num. 6.* bene advertit Sanchez, quia Jura speciale privilegium, & favorem conferre voluere uxori pudicitiæ, *arg. cit. l. res uxoris. C. h. t.*

28 **Limitatur etiam Conclusio in casu mortis civilis, quo maritus evadit servus hominis, tunc enim non confirmatur donatio, evanescit, textu expresso *leg. cum hic status, 32. §. 6. ff. hoc. tit.* Secus est, si fit servus** pœnæ, ut si condemnatur ad metalla *verbi grat. arg. l. res uxoris, Codic. h. t.* juncta Glossa ibidem *vers. deductio*.

29 Illud etiam notandum, quod non obstante sua morte civili possit adhuc revocare donationem maritus (excepta professione in Ordine Fratrum Min. S. Francisci) *arg. l. sed si mors, 13. ff. h. t. & l. res uxoris, 24. C. eod.* Et si revocat, pertineat res donata ad eundem non ad Fiscum, eo quod in publicatione bonorum res ita donatæ non comprehendatur, Jason. *in l. si stipulatus fuerim, §. cum stipulamus ff. de Verb. Oblig.* Sanchez *lib. 6. disp. 17. num. 8. arg. leg. si deputati servo, ff. de legat. 3.*

30 Dicitur autem *excepta professione in Ordine Fratrum Minorum*: per hanc enim, si quis civiliter moritur, donatio conjugi facta, statim æque confirmatur ac morte naturali, ita, ut amplius revocari nequeat; consequenter mortem illius naturalem expectare non sit necesse, ex eo, quia tam talis profitens, quam Religio est bonorum incapax, ut cum aliis bene advertit Sanchez *l. c. num. 9.* Palao *Tract. 32. disp. 2. punct. 25. §. 3. num. 3.*

31 Secus est in casu, quo quis profitetur Religionem bonorum capacem, tunc enim professus cum consensu Superiorum revocare potest donationem prius factam, ut proin irrevocabiliter non firmetur, usque dum morte naturali decedat professus, Doctores citati cum Pirhing. *h. t. n. 20.*

Resp. III. Donatio 500. solidos excedens nec naturali, nec civili morte donantis confirmatur; nisi fuerit insinuata apud Judicem *leg. donationes. Codic. h. tit.* de donatione vide amplius *Lib. 3. Tit. 24. a num. 14.* 32

Respond. IV. Donatio inter virum & mulierem prius invalide facta, etiam per juramentum de non revocando confirmatur per ea, quæ diximus *Lib. 3. Tit. 24. a num. 33.* ubi vide. 33

§. II.

De Dote, & Bonis Paraphernalibus. Item de Donatione propter nuptias, seu Contradote, & de Morgengeba, seu Morgenatica, ubi etiam de Sponsalitia Largite, & Arrha:

S U M M A R I U M.

34 *Dos quid?*
35 *Alia est profectitia, alia adventitia.*
36 *Dotem quivis major 25. annis dare potest.*
37 *Pater tenetur filiæ dotem.*
38 *Etiamsi in Matrimonio collocarit nulla facta mentione dotis.*
39 *Vel Filia, inscio, & invito patre, digno tamen nupserit.*
40 *Secus, si indigno nubat.*
41 *Quinam censeatur indignus?*
42 *Quid de hoc statuta Bavariæ?*
43 *Causæ exhæreditandi sunt etiam causæ dotem negandi.*
44 *Quantitas dotis quæ?*
45 *Si pater nequit dotare filiam, tenetur avus paternus.*
46 *Et horum defectu mater.*
47 *Quibus omnibus defunctis frater ex eodem patre;*
48 *Deflorator quando teneatur; Remissive.*
49 *Fructus Dotis ad maritum pertinent.*
50 *Sicut etiam plenum dominium, ac libera dispositio, si Dos in re mobili consistit.*
51 *Vel in re immobili quidem, sed æstimata æstimatione faciente venditionem.*
52 *Secus, si inæstimata tradatur.*
53 *Nisi mulier juratum det consensum, aut eum post biennium repetat.*
54 *Ordinarie loquendo, durante Matrimonio dos repeti aut cautio pro eo exigi non potest.*
55 *Nisi maritus sua culpâ ad inopiam vergat, & evidens adsit periculum perdendi dotem.*
56 *In quo casu in arbitrio Judicis est, an cautionem uxori assignare, vel restitutionem dotis adjudicare velit.*
57 *Si absque culpa sua vir ad inopiam vergit, dotem reddere non tenetur.*
58 *Si bona mariti confiscantur, uxor potest repetere suam dotem.*
59 *Enarrantur aliæ causæ repetendi dotem durante Matrimonio.*
60 *Bona Paraphernalia, seu Parapherna quæ.*
61 *Horum nec dominium, nec fructus, nec dispositionem habet maritus; nisi in quantum uxor concedit.*
62 *Bona uxoris Receptitia quæ; & quid Juris de illis.*
63 *Donatio propter nuptias, seu Contrados quid.*
64 *Huius administratio, & fructus durante Matrimonio ad Maritum pertinent.*
65 *Eam filio dare tenetur pater, ubi adhuc est in usu.*
66 *Morgengeba quid; Et quid juris de ea.*
67 *De jure non debetur viduæ.*
68 *Ejus administratio ad maritum, proprietas autem ad uxorem pleno jure pertinet, ita ut de ea etiam testari valeat.*
69 *De Arrha Remissive.*
70 *Sponsalitia largitas quid.*
71 *Si culpa donatarii non sequitur matrimonium, re-*

stitui debet donanti, si vero hujus culpa non sequitur, remanet illi.

72 *Si nullius culpa cuivis restituitur suum, nisi osculum, aut copula fuerit secuta.*

73 *Plura de præfatis. Remissive.*

34 QUæritur I. Quid? & quotuplex sit Dos? Item quis eam dare possit, aut teneatur? Resp. I. *Dos* ad propositum est certa pecuniæ quantitas, seu alia res mobilis vel immobilis, quæ ab uxore, seu sponsa, vel alio ejus nomine, causa nuptiarum datur marito ad onera Matrimonii sustinenda, ut videlicet ex ejus fructibus uxorem, & familiam facilius alere possit; vocatur nostra vernacula Deurathguet. Ita io re communis *arg. toto Tit. ff. & C. de jure Dotium*. Nec indiget definitio declaratione.

35 Dividitur autem in profectitiam, & advenientiam, *profectitia* est, quæ a patre, vel ab alio ascendente paterno filiam in potestate habente, vel ab alio, intuitu tamen patris datur *l. Profectitia, 5. ff. de Jure dotium, & l. un. C. de Rei uxoriæ act. Adventitia* est, quæ nec a patre, nec ab ascendente paterno, sed ab alio, absque intuitu parentis datur, *l. un. §. Accedit C. de rei uxoriæ action.*

36 Respond. II. Dotem dare potest non tantum uxor seu sponsa de suis bonis, sed etiam quivis alius pro illa. Caret controversia, *argum. leg. promittendo, 14. ff. de jure dotium*, ibi: *Promittendo dotem omnes obligantur, cujuscunque sexus aut conditionis sint:* Dummodo sit major 25. annis, *l. fin. Cod. ad S. C. Vellejan.* ibi: *generaliter sancimus, ut si quis major 25. annis, sive masculus sive fœmina dotem pollicitus est, vel spoponderit pro qualibet muliere, cum qua matrimonium licitum est, omnino compellatur suam confessionem adimplere.*

37 Resp. III. Pater tenetur Dotem dare filiæ: communis & certa; textu claro *l. fin. C. de dotis promissione*, ibi: *Neque enim leges incognitæ sunt, quibus cautum est, omnino paternum esse officium dotem, vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie.* Concordat *leg. 19. ff. de Ritu nupt.* Et quidem de propriis, non de ipsius filiæ bonis, nisi gravi inopia laboret, ut ibidem decidit Imperator.

38 Procedit conclusio, etiamsi pater filiam Matrimonio collocaverit nulla facta mentione Dotis, Sanchez *lib. 4. disp. 26. num. 3.* Abbas *in cap. 1. de sponsalib. impub. n. 6.* Glossa *in l. obligamur, Vers. lege, ff. de Act. & oblig.* Layman *l. 3. tr. 4. c. 13. num. 4.* cum communi aliorum; Ratio est: quia dos debetur ad sustinenda onera Matrimonii, juxta dicta *n. 34.* Unde pater respectu filiæ nubilis tenetur ad duo, nempe ad providendum ei de marito, & ad dandam Dotem, *leg. qui liberos, 19. de Ritu nuptiarum*; nam sine Dote facile despiceretur a viro.

39 Ampliatur Conclusio, etiamsi filia inscio & invito patre, viro tamen digno, nupsisset. Sanchez *loc. cit. num. 16.* Layman *loc. citat.* Ripa, *in leg. 1. ff. Soluto Matr. n. 37.* Menochius *de præsumpt. lib. 4. præsump. 189.* Guttierez a *Pract. qq. q. 1. nu. 4.* cum communi. Ratio est; quia ex hoc, quod teneatur providere filiæ de viro digno, & eam dotare juxta dicta, videtur filia civiliter egisse rem patris, ut proin hic quoad substantiam non possit esse contrarius; licet ægre ferre possit modum.

40 Limitatur autem conclusio *primo*, si filia ante annum 25. inscio patre, & invito nupsit indigno moribus aut genere. Sanchez *l. 4. disp. 26. num. 19.* Layman *loc. cit. num. 4.* Engel *h. t. num. 6.* Haunoldus *Tr. 4. cap. 5. Controv. 5. n. 382. arg. l. Non tantum, 3. §. 5. ff. de Bonorum possess. contra tabul.* Ratio est; quia non videtur æquum compellere patrem ad dotandam filiam, quæ indecenti Matrimonio ipsius, & familiæ decus denigravit. Vult tamen teste Haunoldo Constitutio Carolina in Comitiis Augustanis promulgata, ut filias ita nubentes exhæredandi, aut Dotem earum diminuendi non sit statim libera potestas parentibus, sed id Magistratus arbitrio relinquatur.

41 Censetur autem conjux indignus, cui alter Matrimonio copulari absque dedecore juxta mores Civitatis non potest, Sanchez *l. 4. disp. 26. num. 23.* Menochius *de præsumpt. l. 4. Præsumpt. 189. n. 23. in fine, arg. l. si adulterium cum incesta, §. Stuprum ff. ad leg. Jul. de Adulterio*, ibi: *Contumacia juris, & sanguinis contumelia.* Item, indignus censetur, qui est malorum morum. Sanchez *l. c. nu. 24.* Menoch. *l. c. arg. l. sed ea, ff. de spons. & l. nuptiæ, C. de nupt.* ibi: *Si pares sint genere & moribus.* Item indignus est, notabiliter pauperior, vel habens impedimentum, Sanchez *loc. cit.*

42 Quid Statuta Bavariæ habeant circa proles inscio, vel invito parente nubentes dignis, aut indignis, vide supra *L. 3. tit. 26. §. 15. num. 502.*

43 Limitatur Conclusio *secundo* in omnibus casibus, in quibus pater filiam potest exhæredare; cum enim Dos substituat Legitimæ, & in eam imputetur, *l. quoniam 29. C. de inoff. Test.* propter quascunque causas filia exhæredari, etiam Dote privari possit, Sanch. *l. 4. disp. 26. num. 1.* cum communi aliorum. Quænam autem sint causæ exhæredandi liberos, vide supra *l. 3. tit. 26. §. 15.*

44 Cæterum quantitas Dotis constituenda est juxta consuetudine loci, dignitatem filiæ, & facultates donantis, ut bene observat Layman *loc. cit.*

45 Resp. IV. Si pater dotare nequit filiam, tenetur id præstare Avus paternus, *arg. l. dotem 6. de jure dotium.* Et quidem ante Matrem; prout cum plerisque Juristis docet Haunoldus *tr. 4. c. 5. n. 386. arg. l. Neque mater. C. de jure dot.*

46 Resp. V. In defectu Patris, Avique paterni, & accedente causa urgente, v. g. incontinentia filiæ, tenetur Dotem assignare Mater, nisi filia habeat propria bona, *arg. cit. leg. Neque mater, 14. Cod. de jure dotium* ibi: *Neque mater pro filia dotem dare cogitur, nisi ex magna & probabili causa, vel lege specialiter expressa. Neque pater de bonis uxoris suæ invitæ ullam dandi habet facultatem.*

47 Resp. VI. In defectu omnium præfatorum sororem ex parte dotare tenetur frater, Haunoldus *loc. cit. n. 389.* Layman *lib. 3. Tr. 4. c. 13. num. 5.* Palao cum communi aliorum, *arg. l. Cum plures, 12. §. 3. ff. de Administ. & pericul. Tit.* hoc ipso enim, quod ibi statuatur, fratrem non teneri dotare sororem ex alio patre natam, seu tantum uterinam, a sensu contrario bene infertur; eum teneri ad dotandam sororem eodem patre natam in defectu præfatorum. Unde refert Laym. *loc. cit.* cum aliis, quod sicut Clericus etiam de redditibus Ecclesiasticis inopem sororem alere, ita etiam dotare possit; cum causa dotis non minus sit favorabilis, quam causa alimentorum.

48 Resp. VII. Deflorator tenetur etiam dotare defloratam, juxta dicta supra *Tit. 1. §. 4.*

49 Quæritur II. Ad quem pertineat dominium fructus, & dispositio dotis jam collatæ? Resp. I. Fructus dotis ad maritum spectare, indubitatum est: textus expressus habetur *l. dotis fructum, 7. ff. de Jure dotium*, ibi: *Dotis fructum ad Maritum pertinere debere, æquitas suggerit.* Ratio subjungitur: *cum enim ipse onera matrimonii subeat*, æquum est, eum etiam fructus percipere. Hinc si Dos penitus nullos fructus pariat, *& nisi Matrimonii oneribus serviat, Dos nulla* est, ut dicitur *leg. si pater, 76. ff. de jure dotium.*

50 Resp. II. Dotis jam traditæ in re mobili v. g. pecunia, pecoribus, dominium ad maritum absolute pertinet, ita de ea pro libitu disponere possit, *l. res in dotem, 42. ff. de Jure Dotium*, ibi: *Res in dotem datam si numero, pondere, & mensura constant, mariti periculo sunt, quia in hoc dantur, ut eas maritus ad arbitrium suum distrahat, & quandoque soluto matrimonio ejusdem generis, & qualitatis alias restituat vel ipse, vel heres ejus.*

51 Resp. III. Etiam dotis in re immobili, prædio v. g. domo &c. consistentis; æstimatæ tamen æstimatione faciente venditionem, perfectum dominium, & dispositio libera ad maritum pertinet, textu expresso, *leg. quoties, C. de Jure dotium*, ibi: *quoties res æstimatæ in dotem dantur, maritus dominium consecutus summæ velut pretii debitor efficitur; si itaque non convenit, ut soluto matrimonio restituantur, retinebit*

eas

qui si pecunias tibi offeret. Coucordat *l. cum dotem*, 10. *C. eodem*.

52 Resp. IV. Si datur in Dotem res immobilis inæstimata, vel æstimata quidem, sed præcise taxationis causa, non æstimatione faciente venditionem, dominium saltem civile habet quidem etiam maritus, eam tamen alienare, hypothecare, aut alias obligare, etiam eum consensu uxoris non potest: *princ. Instit. quibus alienare licet, vel non*: ibi, *Accidit aliquando, ut qui dominus sit, alienare non possit &c.* Nam *dotale prædium maritus invita muliere per Legem Juliam prohibetur alienare*, & infra: *Interdicta alienatio & obligatio* (de Hypotheca in specie erat prius etiam sermo) *ut neutrum eorum, neque consentientibus mulieribus procedat*. Ratio additur illis verbis: *ne sexus muliebris fragilitas in perniciem substantiæ ejus convertatur*. Concordat *Novell. 61. cap. 1. §. 1.*

53 Limitatur tamen Conclusio in casu, quo mulier absque dolo aut metu inducta, non tantum consentiat, sed etiam juret, se non revocaturum alienationem, aut non contraventuram; tunc enim vigore juramenti appositi valet alienatio, prout expresse statuitur; & in hoc puncto Jus civile corrigitur *c. Cum contingat*, 28. *de jurej*. Item valenatio seu obligatio talis immobilis & inæstimatæ Dotis, si biennio post primum datum consensum, de novo consentiat; quia repetitus consensus post lapsum tanti temporis excludit præsumptionem, quod a marito fraude, aut metu inducta sit, *cit. Novell. 61. c. 1. §. 1.*

54 Quæritur III. An, & quando durante Matrimonio Dos iterum repeti, aut saltem Fidejussio, vel alia cautio pro ejusdem conservatione exigi possit? Resp. I. Ordinarie loquendo durante Matrimonio Dos nec repeti, nec etiam fide jussores pro ejus conservatione exigi possunt. Ita clare statuitur *L. 1. C. de fide jussore*: ibi: *Sive ea Jure, sive ex consuetudine lex proficiscitur, at vir uxori fidejussorem servandæ dotis exibeat, tamen eam jubemus aboleri*. Concordat *l. 2. C. eod.* ubi etiam ratio subjungitur illis verbis: *Si enim credendam mulier sese, suamque dotem æstimavit, quare fidejussor, vel alius intercessor exigitur, at causa perfidia in eorum connubio generetur*.

55 Resp. II. Dantur nihilominus casus, in quibus uxor etiam durante Matrimonio dotem suam vel omnino repetere, aut pro ejusdem conservatione fidejuxores aut aliam sufficientem cautionem exigere potest. Probatur inductione. Nam I. Si maritus sua culpa ad inopiam vergat, ita ut evidenter constet, facultates ejus non esse sufficientes assecurationi dotis, vel certe esse periculum illius, potest mulier exigere dotem suam, textu expresso *l. si constante*, 24. *princ. ff. Soluto matrimon.* ita tamen, ut non maneat penes uxorem, sed vel detur ad sequestrum, vel cuidam Mercatori, aut alii securæ ac licitæ negotiationi, ut inde honestum lucrum haberi, & onera Matrimonii substineri valeant, *arg. c. Per vestras*, 7. *h. t.* & ibi Barb. *num.* 7. Surdus *de Aliment. tit. 9. q. 40. n. 37.* Engel *h. t. nu. 9.* & alii.

56 Quod si tali casu Deo uxori fidejussione, aut alia cautione sufficienter assecurari potest tenetur mulier arbitrante Judice acceptare, prout contra communem Legistarum docet communior Theologorum & Canonistarum, teste Haunoldo *trat. 4. cap. 5. controv. 6. num. 399. arg. cit. cap. per vestras*, 7. *hoc tit.* ubi judici mandat Pontifex, ut in casu præfati periculi, marito sub cautione sufficienti relinquat, vel ad honestum lucrum commutat mercatori, ibi: *Mandamus dotem faciatis assignari eidem, sub ea, quam potest, cautione præstare, vel saltem alicui Mercatori committi, ut de parte honesti lucri dictus vir onera Matrimonii possit substinere*: Unde judicis, non mulieris erit eligere, an dos fidejussione, aliave cautione, an vero commitendo illam alicui alteri ad lucrum assecurari debeat.

57 Quando vir non ex sua culpa, ob dilapidationem v. g. ad inopiam vergit, ad restituendam dotem cogi nequit, ut bene observat Glossa *in c. Per vestras*, 7. *h. t. Vers. ad inopiam*, *arg. novell. 67. c. 6. princ.* ubi tunc tantum reddere Dotem cogitur maritus, *si res male gubernat*; præsertim cum uxor etiam teneatur de sua Dote virum inopem sustentare, *leg. mutus*. 37. *ad finem*, *ff. de jure Dot.*

II. Repetere potest uxor durante Matrimonio suam dotem, si bona mariti Fisco inferantur, *arg. l. Si marito*, *ff. soluto Matrim.* ibi: *Si marito, publico Judicio damnato, pars aliqua bonorum ejus publicetur, fiscus creditoribus ejus satisfacere necesse habet, inter quos uxor quoque est*. 58

III. Plures enumerantur causæ repetendi Dotem durante Matrimonio, *l. Mutus*, 73. *§. 1. ff. de jure dot.* ibi: *Manente Matrimonio non perditura uxori ob has causas dos reddi potest, ut sese, suosque alat, ut fundum idoneum emat, at in Exilium, aut in Insulam relegato parenti præstet alimoniam, aut egentem virum, fratrem sororemve substineat*. 59

Quæritur IV. Quid sint bona Paraphærnalia, ac Receptitia? & quid juris de illis? Ante responsionem notandum, bona uxoris esse triplicis generis. 1. *Dotalia*, seu *Dos*, de quibus jam dictum, 2. *Parapherna*, seu *Paraphernalia*, & 3. *Receptitia*. Res. I. *Bona Paraphernalia* sunt, quæ uxor præter Dotem affert marito, *arg. l. hac lege*, 8. *C. de Pacti convent.* cum enim ex conventione & pactis conjugum dependeat, quantum uxor pro Dote date, & maritus acceptare velit, *l. si ego §. 3. ff. de Jure dot.* sæpe contingit, quod maritus totam substantiam, quam uxor seu sponsa habet, pro dote non accipiat, ne in simili quantitatu donationem propter nuptias facere, aut Contradotem assignare debeat, juxta dicenda infra *num. 63.* & tamen talia uxor secum afferat, vocantur hæc bona *Paraphernalia*. *Ein ingebrachtes Guth.* Talia bona *Paraphernalia* sunt etiam ea omnia, quæ uxor post Matrimonium jam contractum acquirit, & marito affert donatione, hæreditate &c. hoc ipso, quod in dotem non computentur. 60

Resp. II. Etiamsi uxor marito bona Paraphernalia afferat, & tradat, nullum tamen eorum dominium, sed nudam custodiam, & administrationem ab uxoris voluntate totaliter dependentem & ad nutum revocabilem habet; nec eorum fructus facit suos, licet eos concedente uxore in suam & uxoris, familiæque utilitatem ac necessitatem expendere valet. Est communis, & caret controversia, *arg. cit. Hac lege*, 8. *& l. fin. C. de pact. convent.* 61

Resp. III. Bona *Receptitia* sunt eadem cum *Paraphernis* solo hoc cum discrimine, quod, quando uxor bona, quæ præter dotem habet, vel acquirit, sibi soli; & suæ dispositioni plene reservat, eaque administrationi, aut custodiæ viri non committit, vocentur bona uxoris *Receptitia*: si vero illa viri administrationi, & custodiæ committit, vocentur *Parapherna*. De reliquo circa dominium eadem est ratio de Receptitiis ac Paraphernis, potestque uxor de utrisque pro libitu disponere tam in vivis, quam mortis causa. Nec est in hoc ulla controversia.

Quæritur V. Quid sit *Donatio propter nuptias*, seu *Contrados*? Et quid juris de ea durante Matrimonio? Resp. I. Est res mobilis, vel immobilis, quam maritus ante vel post nuptias uxori confert in assecurationem dotis allatæ; nam sicut uxor marito affert dotem, ita maritus affert uxori donationem propter nuptias, seu contradotem, nostra vernacula *die Miderleg*, soletque ordinarie, & debet in valore æqualis esse ipsi doti, prout habetur *Novell. 97. c. 1. princ.* 63

Resp. II. Constante Matrimonio tam administratio, quam fructus donationis propter nuptias pertinet ad maritum. Layman *l. 3. tr. 4. c. 13. nu. 10.* Haunoldus *Tr. 4. c. 5. Controv. 2. n. 346.* Abbas *in c. fin. h. t. n. 12.* Sylvester *V. Donatio, 3. q. 3.* cum communi, *arg. l. Ubi adhuc*, juncta Gloss. *V. Sustentationem*, *C. de Jure dot.* ut proin præcipua hujus donationis utilitas durante Matrimonio sit securitas dotis, pro qua obligantur uxori bona quædam viri. 64

Resp. III. *Donationem propter nuptias, seu contradotem* filio dare Jure tenetur pater, textu expresso *l. fin. C. de dotis promiss.* vide supra *num. 37.* Et quidem juxta quantitatem dotis a sponsa filii allata, ut bene docet Fachin *lib. 8. controv. cap. 67.* textus clarus habe- 65

habetur *in Novell. 9. c. 1. princ.* Intellige, ubi adhuc hæc Jura de donatione propter nuptias vigent; nam in pluribus locis sunt abrogata; in pluribus autem viget consuetudo, ut donatio propter nuptias vel omnino non, vel non æqualis doti detur, vel juxta pacta Nuptialia, teste Sanchez *lib. 6. disp. 1. nu. 1.* Layman. *l. 3 Tract. 4. c. 13. n. 10.*

66 Quæritur VI. Quid sit *Morgengeba*, seu *Morgenatica?* Et quid Juris de ea? Resp. I. *Morgengeba* est donatio quædam, quam maritus facit uxori altera Nuptiarum die in remunerationem delibatæ virginitatis. Ita in re communis. Ejus quantitas, quia in jure determinata non est, desumenda venit vel ex consuetudine, aut particularibus loci statutis, aut ex pactis Nuptialibus. Communiter in pactis constitui solet 3. pars dotis, quam mulier attulit, ita, ut si dos ejusdem efficit 300. florenos, Morgengeba efficiat 100. florenos, ut bene advertit Schmidt *in statuta Bavar. Tit. 1. art. 1. num. 16.* ubi addit, deberi uxori Morgengebam, etsi in pactis dotalibus nulla de ea facta fuerit mentio. Imo debetur etiam uxori, quæ nullam dotem attulit, cum, ut bene ibi advertit, pauperis puellæ virginitas æque ac divitis æstimanda sit.

67 Viduæ, cum qua contrahitur Matrimonium, Morgengeba de jure nulla debetur, nisi specialiter de ea fiat conventio, prout fieri posse, bene advertit Schmidt *loc. cit.*

68 Resp. II. Quamvis *Morgengebæ* administratio & fructus durante Matrimonio ad virum pertineant, dominium tamen illius ad uxorem pertinet, ita, ut post mortem mariti eidem una cum dote restitui; vel si ante maritum moritur, de illa mortis causa disponere, vel hæredibus ab intestato relinquere valeat. Layman. *loc. cit. nu. 11.* cum communi. De hac Morgengeba agit Sanch. *l. 6. disp. 27.* ubi tamen eam more Hispanorum *Arrham* vocat, Molina *disp. 431.* Schmidt *ad statuta Bavar. cit. tit. 1. art. 1.*

69 Quæritur V. Quid sit *Arrha?* Et quid juris de ea? Resp. Ad hanc Quæstionem late patere supra *Tit. 1. a n. 176.*

70 Quæritur VII. Quid sit *Sponsalitia largitas*; Et quid juris de ea. Resp. I. *Sponsalitiam Largitatem* esse eam quam sponsi mutuo faciunt, causa, & tacita conditione Matrimonii, ita, ut si Matrimonium sequatur, plene confirmetur talis donatio, & donatum fiat donatarii, adeo ut etiam soluto dein per mortem Matrimonio, restitui non amplius debeat, Sanchez *lib. 6. disp. 18. num. 12.* Molina *tom. 2. disp. 290.* cum communi, *arg. l. Si mater. 12. & l. si a Sponso, C. de donat. ante Nupt.*

71 Resp. II. Si Matrimonium inter Sponsos non sequatur, idque ob culpam donatarii, aut illius in cujus potestate est, tenetur iterum restituere Sponsalitiam Largitatem: si vero ob culpam donantis non sequatur Matrimonium, repetere non amplius potest Sponsalitiam Largitatem alteri collatam. Sanchez *l. c. num. 4.* textu expresso *leg. Cum veterum 15. C. de donation. ante Nupt.*

72 Quod si vero neutrius sponsorum culpa, sed morte v. g. Professione Religiosa &c. Matrimonium secutum non est, sponsus omnem Sponsalitiam Largitatem restituere debet: & econtra sponsa eandem a sponso acceptam reddere obligatur, nisi osculum, aut copula post Sponsalia intervenerit, tunc enim sponsæ medietas Sponsalitiæ Largitatis remanet; sponsus autem nihilominus cuncta restituit, textu expresso *l. Si a sponso, 16. & l. Cum veterum, 15. C. de donation. ante nupt.* vide de hoc amplius Sanch. *l. c.*

73 * Plura de dote, donationibus propter Nuptias Morgengeba, Paraphernalibus, juribus, & proprietatibus eorundem vide apud Legistas, utpote ad quos hæc materia proprie spectat. Nos pergimus ad alteram hujus Rubricæ partem Canonistas magis concernentem, videlicet de dote post divortium restituenda.

§. III.

De Restitutione Dotis, & aliorum soluto Matrimonio facienda: ubi etiam de lucro tempore Matrimonii acquisito.

S U M M A R I U M.

74 *Si Matrimonium solvitur per mortem naturalem mariti, dos adventitia restituitur uxori.*

75 *Aliud est de profectitia.*

76 *Si solvitur Matrimonium per mortem uxoris, Dos adventitia restituitur proximis hæredibus uxoris.*

77 *Quid Juris tunc de profectitia; Et n. præced.*

78 *Si solvitur Matrimonium ob latens impedimentum prius ignoratum, dos restituitur uxori.*

79 *Quid si scienter cum tali impedimento contraxerunt.*

80 *Si solvitur Matrimonium quoad Thorum ex culpa viri, dos restituitur uxori.*

81 *Secus, si sit divortium ex culpa uxoris.*

82 *Præter dotem etiam paapherna, & Morgengeba uxori restitui debent.*

83 *Lucra seu acquæstus, quæ durante Matrimonio uni in specie, & intuitu illius solius obvenerunt, Legato v. g. donatione &c. Ei soli remanent. Et num. seq.*

85 *Si vero utriusque intuitu ambobus simul quid fuit collatum, inter utrumque dividendum venit.*

86 *Quod etiam fieri debet, si utriusque pecunia negotiatio, aut contractus factus est.*

87 *Lucra, quæ durante Matrimonio industria & labore viri acquisita sunt, ei, eiusque hæredibus sola manent.*

88 *Solvitur objectio. Et n. seq.*

89 *Inter socios lucra sunt dividenda.*

90 *Lucra durante Matrimonio æquali utriusque industria acquisita, æqualiter dividenda sunt.*

91 *Solvitur instantia.*

92 *Quid circa hoc habeant Statuta Bavariæ. Et n. sequent.*

94 *Circa cuncta hactenus dicta, præ omnibus pacta dotalia, & locorum consuetudines attendi debent.*

95 *Propter adulterium uxor perdit dotem, & vir contradotem, accrescitque innocenti.*

96 *Etiam in putativo Matrimonio.*

97 *Casus aliquot enumerantur, in quibus pars adulterans non perdit dotem, vel Contradotem, usque ad n. 101.*

101 *Si extent liberi, ad hos pertinet dotis, vel Contradotis proprietas, & ususfructus ad innocentem conjugem.*

102 *Propter adulterium uxor non perdit bona Paapherna.*

103 *Solvitur instantia.*

104 *Quid præter dotem perdat de Jure Bavariæ.*

105 *Dote nondum tradita uxor adulterans tradere ante sententiam Judicis non tenetur.*

106 *Actu autem jam tradita vir etiam ante sententiam retinere valet.*

107 *Uxor adulterans dote, & aliis jam privata, cuncta iterum acquirit, si eidem vir reconciliatur.*

108 *Nisi speciale pactum aut conditio obest.*

109 *Uxor ratione dotis habet tacitam Hypotecam in omnibus bonis mariti, præceditque omnes illius creditores anteriores.*

110 *Etiam anteriorem Hypothecam expressam habentes.*

111 *Privilegium uxoris ratione Dotis ad hæredes extraneos se non extendit, bene vero ad descendentes.*

112 *Quinam creditores mariti præcedant uxorem.*

Quæ-

74 QUæritur I. Ao? & cui, soluto Matrimonio restitui debeat Dos. Resp. I. Si solvitur Matrimonium per mortem naturalem Mariti, *Dos Adventitia* iotegra restituenda est uxori. Communis, & certa, textu expresso *leg. fin. Cod. Soluto Matrimon. & leg. un. §. Accedit. Cod. de Rei uxor. act.* juncto *c. fin. h. t.*

75 Dicitur autem notanter *Adventitia*; quia Dos *Profectitia* redit una eum dotata ad notantem, si dorata adhuc est in potestate dotantis, *cit. l. un. C. de Rei uxor. act.* teoetur tamen eandem dotem prius dotatæ iterum dare, si alteri nubit, *Auth. Sed quamvis. cit. l. un. C. de Rei uxor. act.* Quod si vero uxor jam est emancipata, vel si alibi statutum, aut consuetudo est, ut proles statim ac nubunt, hoc ipso emancipatæ habeantur, Dos, est restituenda uxori, per Jura *num. præced.* cit. Ratio est; quia per emancipationem desinit esse *Profectitia*, consequenter pleno jure redit ad uxorem, ut per Jura allegata cum aliis bene observat Layman *lib. 3. tr. 4. cap. 13. n. 6.*

76 Resp. II. Si solvitur Matrimonium per mortem mulieris, nullis ex illa extantibus liberis, *Adventitia* Dos restitui debet proximis hæredibus defunctæ, juxta dicta *Profectitia* illi, a quo profecta est, si mulier tempore mortis nondum fuit emancipata, juxta dicta *numer. præced.* & Jura ibi allegata, quibus accedit *l. Avia, 6. C. de Jure dot. & l. dos a patre, 4. ff. Soluto Matrimon.* ibi: *Dos a patre profecta, si in Matrimonio decesserit mulier filiafamalias, ad patrem redire debet.* Concordat *l. Si ab hostibus, ff. eod.* caretque omni controversia.

77 Resp. III. Si moriente uxore extent ea illa liberi, Dos *Adventitia* illi utpote proximis Hæredibus restituenda est, sicut & *Profectitia*, nisi mulier nondum emancipata decessisset, per Jura allegata; quamvis enim liberi ab intestato succedaot parenti, exclusis ascendentibus quibuscunque, hoc tamen limitatur in bonis *profectitiis*, utpote quæ ad eum revertuntur, a quo profecta sunt, ut post Fachin. *lib. 3. Controv. Controvers.* 71. bene advertit Laym. *l. 3. tr. 4. cap. 13. n. 6.* patetque ex *Novell.* 118. *cap.* 1. Verum, quia rarissime datur casus, quo uxor vel expresse non sit emancipata, vel saltem adsit statutum aut privilegium, quo per ipsum Matrimonium habetur emancipata, hinc ordinarie Dos etiam *Profectitia* restituenda est liberis, vel aliis proximis hæredibus uxoris.

78 Resp. IV. Si Matrimooium solvitur quoad vinculum viventibus adhuc contrahentibus v. g. per Impedimentum *dirimens*, cum quo ignorante contrahebant, Dos integra restituenda est uxori putativæ, *arg. cap. 1. h. t.* & ibi Glossa *Vers. Licita*, atque Joan. Andreas *num.* 1. Abbas *num.* 1. cum communi ac certa aliorum. Ratio est; quia datum ob causam (uti hic Matrimonium) causa oon secuta revocatur, *L. 1. ff. de Cond. culpa data.*

79 Dicitur autem notanter *ignoranter*, quia, si scientee cum impedimento dirimente aliqui contrahunt, perdunt, quidquid unus alteri debet, Dotem nempe & donationem propter Nuptias, Fisco utramque acquirente; nisi minor ætas excuset, & comperto errore statim ab invicem discedant, textu expresso *l. Qui contra, 4. & Autentic. Incestas nuptias, C. de Incestis nupt.*

80 Resp. V. Si solvitur Matrimonium solummodo quoad cohabitationem & Thorum, idque sine alterutriusvis culpa, puta, qui unus eum alterius consensu ingreditur Monasterium, aut suscipit Ordines, Dos integra restituenda venit uxori, *arg. c. 1. h. t.* & ibi Barbosa *n.* 5. eum communi aliorum.

81 Resp VI. Si Ecclesiæ judicio fit Divortium, & separatur Matrimonium quoad Thorum ex culpa viri, dos restituenda est uxori, *arg. c. 1. h. t.* si vero culpa uxoris, v. g. ob ejus adulterium, ipsa perdit dotem, eaque accrescit viro, *c. Plerumque 4. h. t.* diceturque magis infra *a n. 95.*

82 Quæritur II. An etiam alia, & quænam præter dotem restituendam sint uxori, vel hæredibus ejus? Resp. I. Casu, quo ob Matrimonii separationem, uxori restituenda est dos, eidem etiam vel hæredibus illius restitui debent *Paraphernalia*, & bona *Receptitia*, nec non *Morgengeba*, ubi alias debetur. De *Paraphernis*, & *Receptitiis* patet; quia, cum hæc alias pleno Iure pertineant ad uxorem, ei, vel ejus hæredibus utique restitui debent, justitia exigente, ut euivis reddanir suum, per *vulgaria Juris*. De *Morgengeba* probatur; quia donatio, quam vir facit uxori ex causa præsertim pudicitiæ, valet, facitque ut *Donatum* fiat donatarii, *arg. l. Rex uxoris 24. C. h. t.* atqui talis est *Morgengeba* juxta dicta: unde de eadem non minus ac dote, & *Paraphernis* testari valet uxor.

83 Quæritur III. Num etiam aliquid. & quid de Acquæstibus, seu lucris constante Matrimonio acquisitis restitui debeat uxori, vel hæredibus ejus? Ante responsionem notandum, quæstionem haoc multum esse controversam, & propterea certa ab incertis esse separanda,

84 Nam certum est *primo*, illa bona, & lucra, quæ durante Matrimonio uni parti in specie, & intuitu illius solius obvenerunt, v. g. hæreditate, legato, donatione &c. ei soli ut propria manere, nec inter conjuges dividi, consequenter moriente uno, alteri dimidium restitui non debere.

85 Certum contra est *secundo*, illa lucra, quæ durante Matrimonio ambobus simul, ac utriusque intuitu obvenerunt, v. g. hæreditate, legato, donatione &c. ambobus simul competere, consequenre moriente uno conjuge, alreri, ejusque hæredibus dimidiam talis lucri, seu acquæstus partem restitui debere, siqnidem hoc saltem, si non plus probar *c. 2. h. t.* ibi. *Quæ ipsis, dum simul viverent, cujuscanque contractus titulo communiter obvenernut &c. Ad divisionem eorum compellatis*, proue communi Caoonistarum *in cit. c. 2. h. t.* bene observar Barbosa *n. 6.*

86 Certum videtur *tertio*, etiam illa bona & lucra quæ durante Matrimonio per negotiationem, aut emptionem ex utriusque coojugis pecuniis, aut bonis factam acquisita sunt, soluto Matrimonio, aut moriente uno; alteri dimidium restituendum esso, Barbosa *loc. cit. n. 6.* Pirhing *h. t. num.* 29. Abbas *in c. 1. h. t. n. 3.* & ibi Alexaoder de Nevo *num. 6.* paterque clare ex *cit. cap. 2. h. t.* ibi: *Vel quæ quocunque contractus titulo communiter obvenerunt*; quæ verba saltem probant, quod, si de communi utriusque pecunia, aut mediis contractus, & ex tali contractu lucrum fiat, ais communiter obvenire censeatur, consequenter juste inter eos dividi debeat.

Unde difficultas remanet de bonis, & lucris, quæ unius aut utriusque diligentia, parsimonia, labore, arte, cooperatione, acquisita sunt. Ad quam

87 Resp. I. Lucra, quæ soli viri industria & labore, studio, v. g. & ejusdem officio, aut speciali arte &c. durante Matrimonio acquisita sunt, prout ordinarie fit apud Officiales, ac Ministros Peincipum, Advocatos, Medicos, Consiliarios, eacellentes pictores &c soli viro, ejusque hæredibus remanent, nec quidquam de iis restituendum venit uaori, aut hæredibus illius. Guttierea *l. 2. pract. qq.* 118. *nu.* 5. Barbosa *in c. 2. h. t. n.* 5. & ibi Gonzalez *n.* 5. Schmidt *ad statut. Bavar. Tit. 1. art. 1. nu.* 42. cum communi aliorum universaliter docentium, cuncta lucra, constante Matrimonio, ex labore, industria, ac parsimonia acquisita ad virum pertioere. Ratio est; quia nullo nec civili, nec Jure canonico statutum habetur, quod de hujusmodi bonis quidpiam uxori restituatur.

88 Nec obstat *c. 2. h. t.* quia ibidem lucri acquisiti dimidia pars uxori tantum de illis bonis adiudicatur, quæ conjugibus *communiter*, id est, titulo utrumque respiciente obveniunt; qualia utique oon sunt lucra in Conclusione allegata.

89 Nec dicas, conjuges se habet *instar eorum, qui societatem contrahunt, c. 2. de Sponsalib.* juncto *can. cum societas nuptiarum, cau. 27. q. 2.* Inter socios autem omne lucrum dividendum venit, *L. 1. & l. Si non sunt ff. pro socio*: ergo. Resp. enim cum Barbosa *loc. cit. n. 6.* & communi aliorum per textus, in quibus conjuges vocantur socii, diciturque ioter eos existere societatem, non intelligi eivilem societatem communicativam bonorum, de qua *ff. & C. pro socio*, sed de societate

quæ importat communicationem & consortium omnis vitæ, ac cohabitationis, humanique & Divini Juris *arg. l. 1. ff. de Ritu Nupt.*

90 Resp. II. Probabilissimum, omnique æquitati consonum videtur, ut illa lucra, quæ communi, & æquali, vel quasi æquali utriusque conjugis industria, diligentia, labore, seu parsimonia, durante Matrimonio acquisita sunt, inter conjuges dividantur, consequenter viro moriente uxori dimidium restituatur. Hanc conclusionem docent omnes, qui universaliter tenent, omnia lucra, quæ constante Matrimonio acquiruntur, inter conjuges dividenda esse; prout indistincte docet Gomez *in §. actiones. Instit. de Action, num.* 12. & alii apud Barbosam *in cit. c. 2. h. t. num.* 4. Probatur Conclusio ex *cit. c. 2. h. t.* ubi universaliter statuitur, cuncta lucra, quæ constante Matrimonio conjugibus *communiter obveniunt*, inter eos esse dividenda; sed quæ conjuges communi, æqualique, vel quasi æquali labore & industria acquirunt, communiter eisdem obvenire revera dici possunt, ergo. Accedit ratio, quia plane iniquum & injustum videtur, quod maritus solus capiat ea lucra, quæ tam labore, industria, diligentia, & parsimonia uxoris, quam mariti acquisita sunt: sic enim uxor esset deterioris conditionis, quam famulus vel famula domestica, utpote qui præter victum pro suo labore in utilitatem, & lucrum domini peracto, competens salarium habet.

91 Nec dicas cum Adversariis *c. 2. h. t.* tantum loqui de locis, ubi est consuetudo, ut lucra constante Matrimonio acquisita inter conjuges dividantur. Resp. enim, hoc gratis dici, cum ex textu de loci consuetudine penitus nihil habeatur, sed potius aperte pateat, ibi esse veram dispositionem Legis.

92 Æquitatem hujus Conclusionis *n.* 90. positæ agnoscentes Conditores Juris Bavarici statuerunt, quod, ubi conjuges communi labore, & industria communem exercent negotiationem, mercaturam, aut cauponarium, lucrum invicem dividere habeant, *Tit. 1. a.* 1. 4. & 10. ubi scribentem Schmidt omnino lege, qui *a* 1. *n.* 25. *& seqq.* bene observat, quod, quamvis *a* 1. de lucri divisione cum uxoribus facienda indistincte loquatur tamen intelligi non debeat de uxoribus Illustrium, vel Officialium, Consiliariorum, Advocatorum, & illorum, qui sine concursu mulieris soli lucrum acquirunt; ut proin his dimidia pars lucri non competat; prout etiam de Jure communi esse diximus supra *num.* 87. Illud etiam statuta Bavariæ speciale habent, quod, dum nullis extantibus liberis, uno conjuge decedente, hæredibus decedentis debetur dimidia pars lucri, hæc eis primum restituenda veniat post mortem superstitis adhuc conjugis, utpote cui ad dies vitæ conceditur usus fructus dimidiæ illius partis lucri hæredibus defuncti debitæ, dummodo interea dictis hæredibus sufficientem cautionem de acquirenda post ejus mortem præfata dimidietate præstet.

93 Quod, si maritus ante uxorem moriatur relictis liberis, competit uxori præter *Dotem*, & *Morgengebam*, etiam tanta pars, quanta cuivis proli de bonis relictis tribuitur *cit. art.* 1. Si autem uxor relictis liberis ante maritum moriatur, tradit liberis quod ei de Jure debetur, & quod *art.* 3. ibidem statuitur, ubi vide cum enim specialia loci sint, amplius de eis hic agendum non est.

94 Illud circa hactenus dicta tam de Dote, quam de Contradote, & aliis universaliter observa, quod intelligenda veniant, seclusis specialibus pactis, & conventionibus Dotalibus, aut consuetudine, statutisque locorum: cum enim *contractus ex conventione legem accipiant*, *c. Contractus, de Reg. Jur. in* 6. & pacta Dotalia omni Jure licita & valida agnoscantur, *arg. Tot. Tit. ff. de pactis Dotal. C. de Pactis Convent.* ante omnia circa restitutionem Dotis, Contradotis, Morgenebæ, lucrorum &c. pacta dotalia aspicienda, & observanda sunt, *arg. cit. Tit. ff. de pactis Dotal. & c. fin. h. t.* ibi: *Soluto Matrim. sicut dos ad mulierem, sic & donatio propter Nuptias redit ad virum; nisi de consuetudine secus obtineat, vel ex pacto de lucranda dote, vel donatione propter Nuptias &c.*

95 Quæritur IV. An? & quando & quomodo propter adulterium uxor pendat Dotem, & maritus Donationem propter Nuptias, & alia? Resp. I. Certum & indubitatum est, quod, si uxor adulterium committat, amittat dotem, hæcque accrescat viro: Et econtra, si vir adulteratur, perdat etiam Contradotem, seu Donationem propter Nuptias, hæcque accrescat uxori, Ita siquidem clare habetur *cap. Plerumque*, 4. *h. t.* ibi: *Si mulier ob causam fornicationis judicio Ecclesiæ, aut propria voluntate a viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem, vel dotalium repetere non potest; & l. consensu, 8. C. de Repudiis, & Novell.* 117. *c.* 8. & 9. ubi etiam habetur secunda pars conclusionis, videlicet amissio donationis propter Nuptias, quam amittit vir ob adulterium commissum.

96 Procedit Conclusio etiam in putativo Matrimonio, dum nempe occultum inter conjuges latebat impedimentum *dirimens*, consanguinitatis v. g. Barbosa *in cit. c.* 4. *h. t.* Sanchez *lib.* 10. *Disp.* 8. *n.* 7. Clarus §. *Adulterium n.* 9. & 14. Pirhing *h. t. n.* 37.

97 Limitatur tamen Conclusio I. Si pars innocens nocenti injuriam tacite vel expresse condonavit, vel eidem est reconciliata, Glossa *in citat. capit. quarto hoc titulo V. Reconciliata*. Sanchez *libro* 10. *Disputatio*....... Engel *hoc titulo numero decimoquinto*, cum communi, *argumento a contrario, capit. Plerumque, hoc titulo:* ibi: *Nec reconciliata postea sit*. Quomodo autem *tacite*, vel *expresse* censeatur reconciliata, aut eidem reconciliari, vide supra *Titulo præcedent. de Divortio, a numer.* 73.

98 II. Si adulterium tantum est materiale, & omni vacat culpa per dicta *Titulo præced. a n.* 62.

99 Si unus conjux in alterius adulterium consensit per dicta *Tit. præced. a n.* 66.

100 Si uterque adulter est, vel saltem ante sententiam Judicis sit Reus, per dicta *Titulo præcedenti a n.* 80.

101 Si ex parte adultera extent liberi legitimi: tunc enim, quamvis nocens amittat Dotem, aut Donationem propter nuptias, tamen ea quoad proprietatem non accrescit conjugi innocenti, sed liberis, conjuge innocente habente solum usum fructum, textu expresso *Novell.* 117. *cap.* 8. §. 2. *V. Si enim filius*, cui conformiter interpretandum venit. *c.* 4. *h. t.* ut Jura Juribus concordentur juxta *c. Cum expediat. de Elect. in* 6.

102 Resp. II. Uxor ob adulterium non amittit Paraphernalia bona, Abbas *in c. Plerumque*, 4. *hoc titulo num.* 8. Sylvester *V. Adulterium. quæst.* 6. Sanchez *libro* 10. *Disputatio* 8. *numer.* 10. Menochius *de Arbitr. Judic. cas.* 418. *in Addition. ad numer.* 5. cum communiori, & veriori aliorum, contra Glossam *in cit. capit.* 4. *hoc titulo V. Dotalium*. Clarum §. *Adulterium num.* 15. Covarruviam, & alios· Ratio est; quia, cum Juris dispositio de amissione Dotis ob adulterium sit pœnalis, & odiosa, restringi potius quam extendi debet. Nam *in pœnis benignior est interpretatio facienda c. In pœnis. de Reg. Juris in* 6. Atque *Odia restringi, & favores convenit ampliari, cap. Odia, eod. in* 6.

103 Nec obstat, quod *cit. cap.* 4. *hoc titulo* dicatur, etiam *Dotalium* ab uxore adultera amitti. Resp. enim ibi per *Dotalium* intelligi non posse bona Paraphernalia, sed vel Donationem propter Nuptias, vel alia bona ex pactis Dotalibus alias uxori debita, aut alia a viro uxori donata, ut *loco citato* etiam observat Glossa.

104 Et hinc Jura Bavarica *Tit. 6. art. 6.* statuunt, quod uxor adultera præter Dotem perdat etiam Morgengebam, dimidium lucri alias debiti, & reliqua a viro eidem donata.

105 Resp. III. Licet Dotem marito nondum traditam uxor ob adulterium ante Judicis sententiam tradere non teneatur, sed tuta conscientia retinere valeat, donec per sententiam compellatur; tamen potest vir eam sibi prius jam traditam, nulla adhuc facta sententia retinere, & contra uxorem exceptione adulterii uti. Primam partem Conclusionis docet Sanchez *loc. cit. num.* 13. Anchoranus *in cap. Porro. de Divortio*, in fine, & ibi Joannes

An-

Andreas *num. 3.* Pirhing *h. t. num. 39.* cum communi. Ratio est: quia est pœna executionem externam requirens, ad quam ante sententiam Judicis in conscientia nemo obligatur; prout fusius diximus *lib. 1. Tit. 2. §. 10.*

106 Alteram partem merito docet Abbas *in capite Plerumque. 4. hoc titulo, nu. 4.* Sylvester *V. Adulterium. qu. 6.* & alii, *arg. cit. cap. 4. hoc tit.* ubi statuitur, quod mulier adultera sponte discedens (aut in casu notorio merito expulsa, juxta dicta *Tit. præcedent.*) non possit amplius repetere Dotem, utique jam traditam. Ratio est; quia ubi Dos jam est tradita, pœna executionem externam non amplius requirit, sed potius privationem & amissionem, seu abstinentiam & carentiam; consequenter cessat fundamentum, quod ante sententiam Judicis ad pœnam non teneatur.

107 Resp. IV. Uxor, quæ per Judicis sententiam a viro ob adulterium fuit separata, Dote, aliisque privata, acquirit iterum cuncta, si postea vir eidem iterum reconcilietur, & cohabitet, nisi adjiciatur reconciliationi pactum, aut conditio de Dote, & aliis non restituendis. Sanchez *libro 10. Disput. 8. num. 21.* Farinacius *in prax. Crimin. parte 5. quæstione 142. num. 68.* Engel *hoc tit. num. 15.* Sylvester *V. adulterium quæst. 6.* & alii, *arg. cap. 4. hoc tit.* a sensu contrario: ibi: *Nec reconciliata postea sit.* Non enim distinguit, an reconciliatio ante vel post sententiam fiat. Ratio est; quia, cum reconciliatio hæc sit favorabilis tollens pœnam, late etiam est interpretanda, *arg. c. Odia. de Regulis Juris in 6.* consequenter intelligenda, quod ponat nocentem in totum pristinum statum.

108 *Nisi adjiciatur reconciliationi pactum aut conditio de Dote, & aliis non amplius restituendis*, prout notanter dicitur in Conclusione: Hoc enim si fiat, prout fieri potest, adultera per reconciliationem utique nihil acquirat, ut bene observat Sanchez *loc. cit. num. 23.* Nec obstat *lege Transigere. 18. Codice de Transaction.* ubi prohibitum est, super adulterio transigere. Resp. enim, ibi tantum prohiberi, ne uxor transigens promittat viro aliquid, quod ad eum alias non pertinet; cujusmodi non est Dos post sententiam jam latam, utpote viro pleno jure alias jam competens.

109 Quæritur V. Qualia privilegia, & favores habeat uxor ratione Dotis, & aliorum?

Resp. I. Uxor ratione Dotis habet tacitam, eamque valde privilegiatam Hypothecam in omnibus bonis mariti, ita ut præferatur omnibus aliis creditoribus. Unanimis & certa, textu expresso *leg. In rebus. 30. Codice de Jure Dotium.* ibi: *In rebus dotalibus sive mobilibus, sive immobilibus, sive se moventibus (si tamen extent) sive æstimata, sive inæstimata sint, mulierem in his vindicandis, omnem habere post dissolutum Matrimonium prærogativam, jubemus, neminem creditorum mariti, qui anterioris sunt, posse sibi potiorem causam in his per Hypothecam indicare, & leg. Assiduis. 12. § 1 Cod. Qui potiores pign.* ibi: *Sancimus ex stipulatu actionem, quam mulieribus iam pro instituenda dedimus, cuique etiam tacitam donavimus inesse hypothecam, potiora iura contra omnes habere creditores, licet anterioris sint temporis, privilegio vallati, &c. licet res dotales, vel ex his aliæ comparatæ non extent, sed quocunque modo vel dispositæ, vel consumptæ sint.*

Resp. II. Quamvis *Lib. 3. Tit. 23. de Solutionibus, num. 86.* cum Gallo tanquam probabile docuerimus, creditores anteriorem expressam hypothecam habentes præferri uxori, tamen æque probabile, imo probabilius reputamus, quod uxor pro Dote sua recuperanda, vi tacitæ suæ hypothecæ præferatur omnibus anterioribus creditoribus mariti etiam expressam hypothecam habentibus. Fachin. *libro 10. Controv. controvers. 36.* Myosig. *Centur. 4. Observat. 13.* Haunoldus *Tract. 4. cap. 5. Controvers. 10. num. 440.* & alii contra Gailum *lib. 2. Observat. 25. num. 10.* Covarruviam *parte prima, cap. 9 num. 1. & seqq.* Jasonem, Zasium, & alios. 110
Probatur Conclusio ex Legibus *num. præcedent.* allegatis: hæ enim, dum universaliter dicunt, uxorem præferri omnibus creditoribus, anteriorem hypotecam habentibus, non distinguendo inter hypothecam tacitam, vel expressam, de qualibet intelligendæ sunt. Tum quia Lex universaliter loquens, universaliter est intelligenda, *arg. c. 22. de Privileg. & ubi Jus non distinguit, nec nos distinguere debemus, argum. leg. de Pretio. ff. de Public. in rem action.* Tum quia, si Legislator voluisset aliorum creditorum hypothecas expressas excipere, id exprimere debuisset, cum facile potuisset, *argum. leg. un. §. 11. V. Sin autem deficientis. Codic. de caduc. toll.* Tum etiam, quia alias Leges *numer. præcedent.* citatæ facile eliderentur, nullumque, vel certe raro haberent effectum; eo quod in paucissimis casibus tacita hypotheca sit concessa.

Objectiones contra Conclusionem hanc vide apud Patronos ejusdem, quia est mere Civilis.

Resp. III. Privilegium prælationis uxori pro repetenda Dote competens, non transit ad hæredes extraneos, bene vero ad descendentes. Prima pars de hæredibus extraneis caret controversia, textu expresso *lege unica Codice de Privilegiis Dotis*, ibi: *Scire debes, privilegium Dotis, quo mulieres utuntur in actione pro Dote, ad hæredem non transire*, quod saltem de extraneis hæredibus intelligi debet. Altera pars una cum prima patet ex *Novell. 91. in Præfatione.* ibi: *non enim aliis dedimus dudum, & damus hoc privilegium ut hæredibus aut creditoribus, sed solis filiis.* 111

Limitantur tamen ultimæ hæ Conclusiones in sumptibus funerum, & iis, quæ ad hos reducuntur, ut Medici, chirurgi; Pharmacopæi in ultima infirmitate; utpote qui omnes uxori præferuntur juxta dicta *lib. 3. Tit. 23. n. 81.* ubi vide. 112

TITULUS XXI.

De secundis Nuptiis.

1 *Ratio continuationis: Secundæ Nuptiæ quid?*

1 SOlent persæpe primas Nuptias secundæ sequi. Hinc postquam de Matrimonio primo, & illud concomitantibus hocusque dictum, merito sequitur, etiam Titulus de *Secundis Nuptiis*, id est, sequentibus primas, seu primum Matrimonium. Per *secundas Nuptias*, siquidem intelliguntur non tantum illæ, quæ *primas* immediate sequuntur, sed etiam *tertiæ, quartæ*, & deinceps; *l. Si quis prioris 8. §. 1. & 2. C. h. t.*

§. I.

De Valore, & Honestate secundarum Nuptiarum, & prævia notitia de morte conjugis necessario requisita.

SUMMARIUM.

2 *Secundæ Nuptiæ licitæ, & validæ sunt. Et nu. seqq.*
4 *Etiam finitum annum luctus;*
5 *De pœnis secundo nubentium. Remissive.*

Leges

6 *Legee Civiles quoad tempus secundarum Nuptiarum non amplius attenduntur.*

7 *Ad secundas Nuptias licite celebrandas non sufficit opinio de morte conjugis, aut diuturna ejus absentia, sed requiritur certitudo moralis,*

8 *Quæ tamen sufficit.*

9 *Quæ quando adsit, arbitrio Judicis relinquitur.*

10 *Habetur autem certitudo moralis, quando adest attestatio Paroc.*

11 *Vel alia publica, vel authentica.*

12 *Aut duo idonei teste de visu.*

13 *Qualis esse potest etiam consanguineus defuncti, non item conjux.*

14 *Item si cum uno teste de visu, aut cum fama, aut cum testibus de auditu concurrunt conjecturæ.*

15 *Unus tamen Testis sine conjecturis non sufficeret ad probandam mortem conjugis. Et duobus numer, seqq.*

18 *Sicut nec sola fama,*

19 *Quando adest certitudo moralis potest Parochus absque præscitu Ordinarii assistere secundis Nuptiis.*

20 *Secus est, quando de tali certitudine dubitatur.*

21 *In tali dubio nec ipse Ordinarius dare potest licentiam copulandi.*

Subinde exigit juramentum, & quando! Ibid.

22 *Qui stante dubio de morte conjugis Matrimonium cum alio habente bonam fidem contrahit, tenetur huic reddere debitum, petere tamen non potest: Estque Matrimonium validum, si vere mortuus est conjux. Et num. seqq.*

24 *Si deponat dubium, etiam petere potest.*

25 *Si ambo conjuges in dubio de morte conjugis contrahunt, nec petere, nec reddere possunt debitum.*

26 *Nisi dubium prudenter deponat.*

27 *Quid faciendum conjugibus, si post Matrimonium supervenit dubium? Et num. seqq. usque ad numerum 30.*

30 *Si post Matrimonium etiam optima fide contractum, habetur moraliter certa notitia de vita prioris conjugis illico ab omni carnali commercio abstinendum, & eidem adhærendum est.*

2 QUæritur I. An licitæ, & validæ sint secundæ, tertiæ, quartæ, & ulteriores Nuptiæ? Resp. Affirmative. Ita hodie unanimis & certa. Patetque ex Sacra Scriptura, & utroque Jure. Sic enim imprimis. 1. *ad Corinth.* 7. aperte dicitur. *Si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino,* & 1. *Timoth.* 5. vult Apostolus *viduas juniores nubere.* Dein *can. Aperiant.* 11. *can.* 31. *quæst.* 1. dicitur: *Ego nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam, ita licere quinto & sexto, & ultra, quomodo & secundo marito nubere.* Concordar sequentes Canones *ead. caus.* & *q.* supponiturque *tot. h. t.* Conceduntur etiam a Jure Civili saltem post annum *tot. Tit. C. eod.*.

3 Nec obstat *can. Hac ratione.* 9. *cau.* 31. *quæst.* 1. ubi Joannes Chrysostomus ait, quod secundam conjugem accipere *secundum veram rationem vere fornicatio est.* Res. enim illum Canonem esse exiguæ authoritatis, nec a S. Chrysostomo, sed ab Authore imperfecti operis provenire. Nam *longe cautius loquitur Verus Joannes Chrysostomus;* ut ibidem bene advertit annotatio Gregoriana. Vel dic cum Glossa, Canonem huc loqui juxta sensum antiquæ Legis a Christo jam correctæ.

4 Resp. I. Quamprimum legitime constiterit de morte conjugis, etiam ante annum luctus, id est, ante annum a morte prioris conjugibus elapsum, licitæ sunt *secundæ Nuptiæ.* Ita hodie rursus unanimis & certa; quia Juris civilis dispositio *L.* 1. & 2. *Codic. h. t.* cum concordantiis prohibent sub pœna infamiæ secundas Nuptias juxta annum luctus, a Jure Canonico correcta est *cap. Super illa.* 4. *h. t.* ibi: *Super illa quæstione, qua quæsitum est, an mulier possit sine infamia nubere intra tempus luctus secundum leges definitum? Resp. quod cum Apostolus dicat: Mulier viro suo mortuo soluta est a lege viri sui, in Domino nubat, cui voluerit, per licentiam & authoritatem Apostoli, ejus infamia abolетur.*

An autem, & quas pœnas de Jure civili incurrant secundo nubentes, dicetur *§. seq.* 5

Cœterum colliges, abrogatas & non amplius attendendas esse Leges civiles, certum tempus, certumque modum, & circumstantias præscribentes de habenda notitia mortis prioris conjugis, & inde licitis secundis Nuptiis, ut *l. Uxore.* 6. *ff. de Divortio l. Uxor.* 7. *C. de Repud.* & *Novell.* 117. *cap.* 11. 6

Quæritur II. Qualis requiratur notitia de morte conjugis ad hoc, ut secundæ Nuptiæ licite celebrari valeant? Et ad quem pertineat ad hac notitiæ judicare? Resp. I. Ut secundæ Nuptiæ licite contrahantur, non sufficit dubium, aut probabilis opinio de morte conjugis, etiamsi plurimis annis jam absit conjux, sed requiritur & sufficit notitia moraliter saltem certa. Sanchez *lib.* 2. *disp.* 46. *num.* 6. & 7. Bosco *disp.* 12. *sect.* 12. *concl.* 2. *num.* 22. Abbas *in cap. In præsentia, de Sponsal. n.* 6. & *cap. Quoniam. num.* 12. *Ut lite non contest.* Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 3. *num.* 1. & 2. ubi testatur de communissima, Covarruvias *part.* 2. *cap.* 7. §. 3. *num.* 3. Guttierez *lib.* 2. *pract. qq. quæst.* 8. *num.* 4. & *seqq.* & alii. Probatur, quod non sufficiat dubium, aut opinio probabilis, nec absentia plurimum annorum, sed requiratur certitudo ex *cap. In præsent.* 19. *de Sponsalib.* ubi casus dignus, ut totus referatur, ita proponitur, & solvitur, ibi: *in præsentia nostra quæsivisti, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros causa captivitatis, vel peregrinationis absentes, ultra septennium præstolatæ fuerint, nec certificari possunt de vita, vel de morte ipsorum; licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, & pro juvenali ætate, seu fragilitate carnis nequeunt continere, petens, aliis Matrimoniis copulari. Consultationi ergo tuæ taliter respondemus, quod quantocunque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis non possunt ad aliorum consortium canonice convolare, nec authoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte virorum.* Ubi specialiter notanda verba: *Certum nuntium recipiant de morte virorum,* Concordat *cap.* 2. *hoc tit.* ibi: *Sane super Matrimoniis, quæ quidam ex vobis (non habita obeuntis conjugis certitudine) contraxerunt, id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas Nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus:* ubi rursus notanda verba, *donec ei constet,* videlicet *certo,* quia hæc sunt correlativa ad propositam materiam de Matrimoniis, in quibus non habetur *obeuntis conjugis certitudo.* Ratio est: Tum quia ubi certitudo non adest, in contrahendo subintrat periculum nullitatis Matrimonii secundi, & imminentis adulterii, in abstinendo vero nullum; consequenter ad evitandum utriusque præsertim peccatum periculum, abstinendum est, donec certo constet. 7

Quod autem sufficiat certitudo moralis, tenent DD. *num. præced.* relati, *argum. can. Cum jam bellicam.* 1. *cau.* 34. *quæst.* 2. ibi: *Nec tamen culpabilis judicetur, qui personarum ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit:* ubi ly *non esse existimabatur,* plus sane non significat, quam certitudinem moralem, & *cap. fin. §. Porro, ut lite non contestata,* ibi: *Tam diu alteruter conjugum expectetur, donec de ipsius obitu verosimiliter præsumatur:* ubi *verosimiliter præsumatur* rursus plus non indicat, quam certitudinem moralem. Quod autem hic, & præcedens textus saltem certitudinem moralem significent, & de illa intelligendi sint, desumitur ex Juribus *n. præc.* allegatis, quibus Jura citata *hoc num.* concordanda sunt, ut evitetur Jurium correctio, *cap. Cum exped. de Elect. in* 6. 8

An autem, quando, & quomodo hæc certitudo moralis de morte conjugis sufficienter habeatur, Judicis Ecclesiastici prudenti judicio, attentis circumstantiis dijudicandum relinquitur, ut bene advertit Guttierez *lib.* 2. *pract. qq. quæst.* 8. *num.* 9. Sanchez *lib.* 2. *disp.* 47. *num.* 7. Layman *loc. cit. n.* 1. Abbas *in cap. In præsent. de Sponsal. num* 6. ubi ait: *in summa, hanc materiam relinquerem arbitrio Judicantis, ut diligenter omnibus ponderatis consideret, utrum de morte sit facta certificatio.* 9

Resp. II. Dantur tamen plures probationes, & modi, ex quibus certitudo moralis de morte conjugis sufficien- 10

ficienter habetur. Probatur inductione. Sic enim I. sufficiens certitudo moralis de morte conjugis habetur, si de ea testatur Parochus, quia hujus testimonium ex libro Baptismi, Matrimoniorum, & mortuorum sufficienter probatur, juxta dicta *Lib. 2. Tit. 22. n. 127.*

11 II. Si constet de ea per attestationem, aut Instrumentum publicum, vel authenticum a Magistratu Ecclesiastico, Politico, aut Militari datum, vel a Notario publico, vel alia persona, in publica authoritate constituta confectum: quia etiam hæc plene probant, juxta dicta *Lib. 2. Tit. 22. de Fide Instrumentorum*, & Maschardum *de Probat. conclus.* 1101. *num.* 5.

12 III. Si adsunt duo testes de visu; hi siquidem ordinarie plene probant, per dicta *Lib. 2. Tit. 20. §. 8. n. 231. & seqq.* Censentur autem ad præsens testes de visu non solum, qui conjugis morti interfuere, vel illum mortuum videre, sed etiam ejusdem sepulturæ, aut Exequiis: septimo, & trigesimo interfuerunt, aut sepulchrum, & consanguineos illius viderunt, simulque audierunt; conjugem esse mortuum, sepultum, lugeri & Mascardus *de Probat. concl.* 1077. Gobath *T*, *8. num.* 312.

13 In quo casu etiam consanguinei sufficiens Testimonium ferunt, uti post Joannem Andream bene docet Mascardus *loc. cit. num.* 3. quia consanguinei plerumque magis præsumuntur scire mortem sibi conjunctorum, quam alii, *arg. leg. de Tutela. Codice de in Integrum restitut.* Uxorem tamen insufficientem testem esse ad probandam mortem conjugis, merito docet Gobath *l. c. num.* 310. quia in propria causa nemo idoneus testis esse censetur *leg. Nullus, ff. de Testibus, & leg. omnibus. Codice eodem.* Est autem hæc causa propria uxoris hoc ipso, quod ejus emolumentum, & damnum concernant in contrahendo cum alio, *arg. L. 1. §. 11. ff. Quando appellandum sit.*

14 IV. Si cum uno teste de visu, aut cum fama, vel cum pluribus testibus de auditu concurrunt alia verosimilia insidia, & conjecturæ de morte conjugis, v. g. si sit senex, aut æger, item cum potuisset, & forsan etiam promisisset, non redierit, si prælium, aut periculosam navigationem ingressus, aut in loco, ubi pestis aut fames grassabantur, moratus diu, non comparet, & interim constat, hujusmodi occasione plures gladio vel naufragio, contagiosa lua, aut penuria periisse &c. Ratio est; quia etiam per hæc sufficiens fit probatio, ut patet ex dictis *Lib. 2. Tit. 20.* & in specie tenet etiam Gobath *loc. cit. num.* 314.

15 Volunt aliqui, ut Abbas *in c. in præsentia de Sponsalibus num. 6.* & ibi Hostiensis *in fine*, ac alii, etiam unicum testem de visu facere sufficientem probationem de morte conjugis *arg. cit. c. In præsentia de Sponsalibus*, vi cujus sufficit habere *certum nuncium de morte conjugis*. Sanchez tamen *lib. 2. disp. 46. num. 11. & 12.* cum Bartolo, Manuel, & aliis probabilius negat, nisi concurrant aliqua adminicula, aut conjecturæ ex recensitis, ut bene temperat Gutierez *de Matrim. c. 51. num. 2.* Ratio est; quia regulariter loquendo unus testis plene non probat, per dicta *Lib. 2. Tit. 20. de Testib. §. 8.*

16 Nec in contrarium quid evincunt verba *c. In præsentia. de Sponsal.* ly *certum nuncium*; quia hæc verba non in masculino, seu neutro genere accipienda sunt, ita ut certam relationem, non autem certam personam significent; cum una quantumvis idonea persona relationem de Jure certam non faciat per dicta *Tit. de Testib.*

17 Unum tamen casum allegat Sanchez *loc. cit. n. 12.* quo unus testis saltem juratus sufficientem probationem de morte conjugis faceret; si nempe obitus contigisset in valde distanti, aut tali loco, ut alia certior probatio aut omnino non, aut non nisi difficillime haberi posset. Videat tamen de hoc Judex.

18 Porro sicut unus testis etiam de visu sufficienter non probat, sic nec sola fama satis probat mortem conjugis sine aliqua ex conjecturis aut adminiculis *n. 14.* allegatis. Patet ex dictis *Lib. 2. Tit. 20. a n. 400.* ubi probatur, quod sola fama regulariter non faciat plenam probationem.

19 Resp. III. Quando habetur certitudo moralis de morte conjugis, prout habetur per modos, seu probationes *a num. 10. usque ad 15.* allegatos, potest Parochus nulla petita licentia Ordinarii, & absque illius præscitu Matrimonio assistere eoque novos conjuges licite copulare, Rodriquez *in Summa part. 1. c. 233. concl. 2.* Guttierez *lib. 2. pract. qq. quæst. 8. n. 9.* & post eos Layman *lib. 5. tr. 10. p. 3. cap. 3.* Bosco *Disp. 12. sect. 12. conclus. 2. a num. 37.* quia in casu, quo moralis certitudo adest, ipsa Jura *numer. 4. & seqq.* allegata facultatem nubendi tribuunt, consequenter licentia Ordinarii non amplius est necessaria. Accedit, quod *eum, qui jam certus est, certiorari amplius non oportcat, cap. Eum, qui de Regul. Juris in 6.*

20 Si vero Parochus, aut contrahere volentes dubitant, an adsit sufficiens certitudo moralis, Ordinarium consulere, & ejus responsum exspectare utique oportebit; cum in dubio ad eum spectat judicare, an adsit sufficiens certitudo de morte conjugis nec ne; prout jam supra n. 9. dictum est.

21 Quod si ipse etiam Ordinarius dubitat de certitudine morali, aut probabilem tantum præsumptionem adesse judicat, dare licentiam contrahendi non potest juxta dicta *nu.* 7. quod amplius, & sufficienter probat Layman *loc. cit. n. 2. a 9. V. Dico* II. Si vero eam adesse opinatur, non tamen sine timore de opposito, eo quod probationes v. g. non usque adeo perfectæ videntur, potest & solet conjugi deferre juramentum, quod nec sciat, nec credat, conjugem amplius esse in vivis.

22 Quæritur III. Quid Juris, si in dubio, aut cum sola probabilitate de morte conjugis fiant secundæ Nuptiæ?

Resp. I. Si unus conjugum stante dubio de morte conjugis, alter vero bona fide contraxit; tenetur ille, qui cum dubia, consequenter mala fide contraxit, alteri cohabitare, & reddere debitum, petere autem non potest, nisi postea dubium prudenter deponat. Abbas *in c. 2. hoc tit. num. 2.* & ibi Joannes Andreas *n. ult.* Anchoranus *n. 5.* Sanchez *lib. 1. Disp. 42. n. 2.* Bosco *disp. 12. sect. 12. concl. 2. a n. 30.* cum communi aliorum contra Pontium. Probatur manifeste ex *cit. cap. 2. h. t.* ubi ad casum, quo quis cum dubio de morte conjugis faciat secundas Nuptias, ita respondet Papa: *Si vero aliquis, vel aliqua id hactenus non observavit, de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei, quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti; quod a se tamen noverit nullatenus exigendum.* Concordat *c. Inquisitioni. 44. de Excomm.*

23 Ex quo infertur, tale Matrimonium cum dubio consequenter cum mala fide unius initum, non esse invalidum, ut putat Pontius, sed reveta validum (casu quo prior conjux revara obiit, etsi a dubitante non sciatur) hoc ipso enim, quod Papa in tali casu, præcipiat redditionem debiti, supponit, Matrimonium posse esse validum; alias enim redditionem debiti, quæ est actus non nisi conjugibus licitus concedere haud posset. prout bene argumentarunt Bosco *loc. cit. n. 32.* & Sanch. *loc. cit. num.* 4.

24 Additur autem notanter in Conclusione, *nisi dubium prudenter deponat*; hoc enim si facit, reddere & petere potest, juxta communem, & patet clare *ex citata cap. 2. hoc tit.* ibi: *Si adhuc dubitet*, id est, si, postquam cum dubio contraxit, post contractum *adhuc* pro tempore dubitet; consequenter si adhuc, seu amplius non dubitet sed inveniat, solum fuisse scrupulum, etiam petere poterit debitum, *arg. c. Inquisitioni, 44. de Sentent. Excommunic.*

25 Resp. II. Si ambo conjuges stante dubio de vita prioris conjugii, consequenter mala fide contrahunt, uterque privatus existit jure tam reddendi, quam petendi debitum. Sanchez *lib. 2. Disp. 42. num. 7.* dicens id certissimum esse, & alii. Ratio est; quia si uterque mala fide contrahit nulli suffragatur possessio, consequenter nullus habet jus ad debitum conjugale *arg. can. Si Virgo. 5. causa. 34. quæst. 1. & lege Bona. 48. §. primo, ff. de Acquir. rerum domin.* Accedit, quod, quamdiu ambo conjuges maneant in dubio practico, an conjux prior adhuc vivat, consequenter an Matrimonium eorum mala fide contractum valeat necne, hoc ipso debitum petere aut reddere non valent; cum stante dubio practico operari non liceat, ut tenent communiter Theologi.

26 Si tamen dubium prudenter deponant, conjugem, post-

postquam hoc secundum Matrimonium inierunt, revera fuisse mortuum, consequenter Matrimonium eorum esse validum, reddere & petere possunt: Perez *de Matrim. disp. 53. sect. 2. n. 4. arg. c. 2. h. t.* ibi; *Si Matrimonio jam contracto adhuc dubitaverit*: Vide etiam dicta *n.* 24.

27 Resp. III. Si post Matrimonium ab utroque bona fide jam contractum, uni vel utrique superveniat dubium de vita prioris conjugis, consequenter de valore Matrimonii, tenetur dubitans inquirere de veritate, & interea abstinere a petendo debito, quamvis reddere illud possit bona fide petenti: Si uterque dubitat, uterque a reddendo, & petendo, donec diligenter inquirat, abstinere debet, hoc ipso, quod si autem facta diligenti Inquisitione solum dubium adhuc remanet uterque petere & reddere poterit. Sanchez *Disp.* 41. *a num.* 44. citans plures alios.

Prima pars, quod dubitans inquirere, & interea a petendo abstinere teneatur inde patet, quia universaliter, etiamsi aliquis rem bona fide incipiat possidere, tamen si postea dubitat, an non sit alterius, tenetur inquirere, & donec inquirat, ab ejus usu abstinere; frustra enim alias inquireret dominium rei, si non teneretur eam eidem conservare, ut cum aliis bene argumentatur Sanchez *lib.* 2. *disp.* 41. *num.* 21. Ergo etiam; licet quis bona fide contraxerit Matrimonium, tamen si dubitat, an non corpus pertineat ad alterum, ab ejus usu abstinendum erit, donec indagetur. Quod autem reddere bona fide petenti teneatur, patet ex dictis *n.* 25. & Juribus ibidem allegatis.

28 *Altera pars*, quod, si post diligentem Inquisitionem solum maneat dubium, uterque reddere & petere possit, probatur ex illa universali Doctrina, quod, si bonæ fidei possessor incipiat dubitare, rem esse alienam, & post diligentem Inquisitionem dubium vincere nequeat, possit rem non tantum retinere, sed ea etiam uti, prout probat Sanchez *loc. cit. n.* 22. & *n.* 46. ergo idem erit de possessione & usu Matrimonii.

29 Dicitur autem notanter *num.* 27. Si post indagationem *solum manet dubium*: si enim motivum vere probabile supervenit, priorem conjugem adhuc vivere econtra de morte ejusdem æquale motivum non adest, seu, quod aderat, enervatum est, taliter opinanti sola redditio, non item petitio debiti licita est: ut bene advertit Gobath *loc. cit. num.* 642. *arg. c. Inquisitioni.* 44. *de Sententia Excommunicationis*: ibi: *Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta; quamquam non evidenti & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet.*

30 Resp. IV. Si potest Matrimonium etiam optima fide ab utroque conjuge contractum supervenit notitia saltem moraliter certa, habens talem notitiam nec reddere, nec petere amplius potest debitum, sed illico ab omni carnali commercio, & periculo ejusdem abstinere, prioremque ad conjugem reverti debet; etiamsi probare nequeat, & propterea ad conjugaliter cohabitandum marito, Excommunicatione, aut aliis gravibus pœnis compellatur. Communis & certa claris Juribus *cap.* 2. *hoc tit.* ibi: *Quod si post hoc de prioris conjugis vita constiterit, relictis adulterinis complexibus ad priorem conjugem revertatur*, & *cap. Inquisitioni.* 44. *de Sententia Excommunication.* ibi: *Debet potius Sententiam Excommunicationis humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale.* Ratio est; quia commercium carnale cum alioquam conjuge intrinsece malum est, consequenter nunquam licet, *argumento c. Literas.* 13. *§. Porro. de Restit. spoliat.* & *Clement. fin. §. Septimo. de Hæret.*

§. II.

De Benedictione secundarum Nuptiarum: Et de Pœnis secundo nubentium:

S U M M A R I U M:

31 *Benedictio Nuptiarum quid? Et a quo fieri debeat?*
32 *De Jure secundæ Nuptiæ non benedicuntur.*
33 *Bene vero alicubi de consuetudine, vel specialibus statutis, uti Frisingæ.*
34 *Benedicens Nuptias secundas, quam pœnam incurrat?*
35 *Pœnæ secundo nubentium alia sunt principaliter in odium secundarum Nuptiarum statutæ; Et quæ?*
36 *Aliæ sunt principaliter statutæ in favorem liberorum primi Matrimonii. Num I. Uxor ad secundas Nuptias transiens amittit omnia a primo viro acquisita, eaque accrescunt liberi.*
37 *Idem reciproce est de marito secundo nubente.*
38 *II. Secundo nubens non potest secundo conjugi plus deferre, quam uni ex liberis primi Matrimonii.*
39 *III. Mater, non item pater ad secundas Nuptias transiens amittit tutelam liberorum.*
40 *IV. Mater secundo nubens privatur jure educandi liberos, & quomodo? cum duobus numer. sequentibus.*
43 *Mulier secundo nubens amittit privilegia honoris a priore conjuge habita;*
44 *De aliis pœnis secundo nubentium. Remissive,*
45 *Omnes pœnæ in odium secundarum nuptiarum principaliter statutæ sublatæ sunt. Et num. seq.*
47 *Solvitur objectio.*
48 *Pœnæ secundo nubentium in favorem liberorum statutæ etiamnum procedunt.*
49 *Legatum sub conditione*, si non amplius nubat *valet.*

Jam constat ex dictis, quod per benedictionem Nuptiarum aliud non intelligatur, quam preces, & ceremoniæ ab Ecclesia præscriptæ in solemnitate Nuptiarum adhiberi solitæ, *c. 2. can.* 30. *q.* 5. quam Benedictionem sanctam, & laudabilem esse, definitum est a Concilio Tridentino *Sessione* 24. *de Sacramento Matrimonii can.* 9. quod Concilium *ead. Sess. cap. de Reform. Matrim.* etiam statuit, jus benedicendi Nuptias soli Parocho loci competere, non obstante immemoriali consuetudine contraria; prout etiam supra jam dictum habetur. Hinc præcise hic de Benedictione secundarum Nuptiarum quæstio remanet. 31

Quæritur I. An? & quando secundæ Nuptiæ benedici possint, & debeant? 32

Resp. I. Loquendo de Jure, in secundis Nuptiis non amplius adhibetur Benedictio, sive ambo conjuges, sive alteruter tantum in priori Matrimonio Benedictionem jam susceperint. Abbas *in c. Vir autem. h. t. num.* 3. & ibi Joannes Andreas *nu.* 2. Anchoranus *n.* 1. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 82. *num.* 15. cum communi, *arg. cit. cap.* 1. & 3. *h. t. Vir autem, vel mulier ad Bigamiam transiens non debet a Presbytero benedici.* Ratio hujus varie assignatur a Doctoribus, sed optima est, quæ *in cit. cap. Vir autem*, allegatur, quia videlicet Benedictio semel collata semper adhuc durat, ibi: *Quia, cum alia vice benedicti sint, eorum benedictio iterari non debet.* Iteraretur autem benedictio, etsi unus, non item alter jam esset benedictus, hoc ipso, quod Benedictio illa utrique conjugi sit communis, prout *loc. cit.* bene advertit Abbas *num.* 2. *in fine*, ibidem Fagnanus *num.* 6. præsertim cum uno conjuge excluso alterius Benedictio inconveniens, & contra morem Ecclesiæ foret.

Dicitur aut notanter de Jure; quia de consuetudine aut specialibus statutis in pluribus Diœcesibus etiam secundæ Nuptiæ benedicuntur saltem si unus conjugum, præsertim si sponsa adhuc nunquam fuit benedicta. Unde circa hoc inspicere oportet Ritualia Diœcesana. In Frisingensi Diœcesi juxta Rituale ejusdem *cap.* 9. *Membro primo §.* 8. ita disponitur: *Caveat Parochus sub pœna suspensionis ipso facto incurrenda, ne quando conjuges in primis Nuptiis Benedictionem acceperunt, eos in secundis benedicat.* Concedit tamen ibidem secundarum nuptiarum benedictionem; si vir secundo, uxor vero prima vice nubit: non item; si uxor secunda & vir prima vice nubit. 33

Resp. II. Quamvis plures apud Sanchez *lib.* 7. *disp.* 82. *num.* 27. velint, quod Sacerdos secundas Nuptias benedicens, de Jure incurrat pœnam Suspensionis *arg. cap.* 1. *hoc tit.* ibi: *Capellanum (quem Benedictionem cum secunda constiterat celebrasse) ab Officio, Beneficioque* 34

eique suspensum litterarum tuarum testimonio ad Sedem Apostolicam nullatenus destinare postponas. Nihilominus communior, & probabilior cum Abbate *in cit. cap. 1. hoc tit. num. 5.* Sanchez *loc. cit. num. 30.* docet, Suspensionem non incurri, sed aliam pœnam mitiorem arbitrio Ordinarii imponendam esse. Ratio est; quia pœna debet mensurari delicto, quod in presenti non fieret; cum Benedictio secundarum Nuptiarum secluso scandalo sit delictum modicum, Suspensio autem ab Officio, & Beneficio sit gravissima Ad *cap. 1. h. t.* respondetur, id intelligendum esse de casu, quo quasi benedicit Nuptias secundas, quando nondum constet de morte prioris conjugis, vel esse intelligendum de benedicente absque licentia legitimi Parochi, *arg. cit. cap. 1. h. t.* ibi: *Cappelanum &c.* Cujusmodi benedicens etiam vi Concilii Tridentini suspensus est, *Sess. 24 cap. 1. de Reformat. Matrim.*

Quæritur II. Quæ pœnæ a Jure Civili statutæ sint contra secundo nubentes? Quæ item ex illis a Jure Canonico revocatæ sint, & quæ non? Resp. I. Varias pœnas a Jure Civili esse statutas in secundo nubentes; quæ publicis generis sunt. Aliæ siquidem principaliter sunt statutæ in odium secundarum Nuptiarum, vel nimis accelerati transitus ad illas. Aliæ vero principaliter sunt statutæ in favorem liberorum prioris Matrimonii.

Primi generis, seu in odium secundarum Nuptiarum, vel nimis accelerati transitus ad illas sunt, quod vidua ante finitum annum luctus ad secundas Nuptias transiens.

I. Fiat infamis.

II. Quod non possit titulo Dotis, vel ultimæ voluntatis in secundum virum plus conferre, quam tertiam partem suorum bonorum, etiamsi nulli extent liberi prioris Matrimonii.

III. Fit incapax cujuscunque hæreditatis, legati, fideicommissi, & Donationis mortis causa.

IV. Amittit omnia a primo viro per ultimam voluntatem, vel Donationem propter Nuptias acquisita; tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum.

V. Etiam ab intestato succedere nequit consanguineis suis ultra tertium gradum textu expresso *lib. 1. Codic. h. t.* ibi. *Si qua mulier nequaquam luctus Religionem priori viro festinatione præstiterit, ex Jure quidem notissimo sit infamis; præterea secundo viro ultra tertiam partem bonorum in Dotem non det, neque ei ex Testamento plus, quam tertiam partem relinquat. Omnium præterea hæreditatum, Legatorum, Fideicommissorum, supprema voluntate relictorum, mortis causa Donationum sit expers. Hæc namque omnia ab Heredibus, aut ob intestato succedentibus vindicari jubemus &c. His etiam amittendis, quæ prior Maritus supprema voluntate reliquerit &c.* Concordat *Lib. 2. Codice eodem.*

Secundi generis pœnæ, seu in favorem liberorum prioris Matrimonii principaliter statutæ sunt sequentes.

36 I. Quod vidua sive ante, sive post Annum luctus ad secundas vel ulteriores Nuptias transiens amittat proprietatem omnium bonorum, quæ sponsaliorum, nuptiarum, liberalitatis, aut ultimæ voluntatis titulo a primo viro consecuta est, eamque liberis prioris Matrimonii reservare debet, solum usufructu ad dies vitæ gaudens. Ita expresse statuitur *Lib. 3. Codice h. t.* ibi: *Fœminæ, quæ susceptis ex priori Matrimonio Filiis ad secundas (post tempus luctui statutum) transierunt nuptias, quidquid ex facultatibus priorum maritorum, sponsaliorum jure, quidquid etiam nuptiarum solemnitate perceperint, aut quidquid mortis causa donationibus factis, aut testamento jure directo, aut Fideicommissi, vel legati titulo, vel cujuslibet liberalitatis præmio ex bonis (ut dictum est) priorum maritorum fuerint assecutæ, id totum ita, ut perceperint, integrum ad filios, quos ex præcedenti conjugio habuerint, trasmittant, vel ad quemlibet ex Filiis (dummodo ex his tantum sit &c.) Nec quidquam eædem fœminæ ex iisdem facultatibus alienandum, in quamlibet extraneam personam vel successionem ex alterius Matrimonii conjunctione susceptum præsumant; atque habeant potestatum possidendi tantum, atque fruendi in diem vitæ.*

Idem reciproce de marito ad secundas Nuptias trans- 37
eunte dicendum est, ut videlicet acquisita aliquo ex præfatis titulo a defuncta conjunge, liberis prioris Matrimonii relinquat quoad proprietatem, solo usufructu eorundem ad dies vitæ gaudens. Sanchez *lib. 7. disp. 89 num. 10.* cum communi. Bartolus *in leg. Feminæ. Codice hoc tit. num. 2.* & ibidem Baldus *in fine*, cum communi & certa aliorum, textu expresso *leg. Generaliter. 5 prin. & §. 2. C. h. t.* ibi: *iisdem casibus maritum quoque, quæ de bonis mulieris ad eum devoluta sunt, communibus liberis servare*; prout magis adhuc, & clare statuitur *§. 1. ibidem.* Ratio est; quia liberorum favor in patre æque, ac matre procedit.

II. Quod vir, vel mulier ad secundas Nuptias quo- 38
cunque tempore transiens, nullo titulo sive Dotis, sive Donationis propter Nuptias, sive sponsalitiæ largitatis, sive ultimæ voluntatis, sive quovis alio titulo plus in novum conjugem conferre possit, quam in unum ex liberis prioris Matrimonii, & si inæqualis divisio bonorum in liberos prioris Matrimonii facta est, non plus, quam in illum, qui minimum accepit. Rursus communis ac certa, textu claro *l. hac edictali. 6. princ. & leg. Cum apertissime 10. C. h. t.*

III. Est, quod mulier secundo nubens amittat tute- 39
lam liberorum prioris Matrimonii, textu expresso *leg. matres, 2. & leg. Authentica. Sacramentum & leg fin. C. Quando mulier tutelæ offic.* Item perdit etiam curatelam, *l. Quod si nolit 23. ff. de Ædilit. edict.* Hæc tamen pœna non stringit partem secundo nubentem, uti bene advertit Senchea *lib. 7. disp. 88. num. 12.* Imo existente patre non datur liberis Tutor, nisi eosdem emancipet, *leg. Si infanti Cod. de Jure deliberand.* manetque pater legitimus administrator gaudens usufructu bonorum maternorum filiis quoad proprietatem competentium, *leg Generaliter, 5 princ. V. Negotia. C. h t. & l. fin. de Bonis matern.* ibi: *Patres igitur usum fructum rerum maternarum, etiamsi ad secundas Nuptias migraverint, sine dubio habere debebunt.*

IV. Est, quod mater secundo nubens amittat edu- 40
cationem liberorum, ita ut ab ea separari, &, in alio loco pro educatione collocari possint, & exigentibus circumstantiis etiam subinde debeant, *L. 1. Codic. Ubi pupilli*, ibi: *Educatio pupillorum nulli magis quam matri eorum, si non vitricum eis induxerit committenda est, & Novell. 22. cap. 38.* ibi *mater fide dignor ad filiorum educationem videbatur, dat ei etiam hoc Lex nisi ad secundas accesserit nuptias*, juncta *Novel. 117. c. 7.* ibi *Si mater ad secundas nuptias non venerit, apud matrem nutriantur*: ergo a sensu contrario si ad secundas nuptias venerit, educatio liberorum alibi fieri potest, & subinde etiam debet.

Disputat autem multum pro, & contra Sanchez *lib.* 41
spet. disput. 88. num. 17 & 18 An mater secundo nubens absolute privetur jure educationis liberorum: an vero solum ex presumptione Juris habentis eam pro suspecta: consequenter si ex conjucturis mater, & vitricus ab omni suspicione immunes videntur, liberi apud matrem (si velit) educandi, sunt relinquendi? Resolvit tandem *numer. 17.* hoc ultimum, videlicet, quod Jure ex presumptione, & suspicione adimant Matri educationem Filiorum, & in dubio pro hac presumptione standum sit: ubi vero conjecturæ, & circumstantiæ Matrem, & vitricum ab omni suspicione eximunt (quod judicare ad Judicem pertinet) Matris educationi liberi præ aliis relinquendi sunt *arg. L. prim. Codic. Ubi pupilli*, ibi: *Quando autem inter eam, & cognatos, & tutores, super hoc orta fuerit dubitatio, aditus Præses Provinciæ, inspecta personarum qualitate, & conjunctione perpendet, ubi puer educari debeat.*

Verum alii apud Sanchez *loc. citat.* volunt Matrem 42
secundo nubentem absolute privatam esse jure educandi liberos, ita ut quantumvis honesta existente matre, & vitrico, alibi educandi collocari valeant, per Jura *numer. 40.* allegata Ac textum ex *L. 1. Codic. Ubi pupilli. num. præced* allegatum respondent, eum esse intelligendum de casu, quo Mater vidua permanet ita ut si ipsa existente vidua inter eam & tutores, aut consanguineos lis moveatur, ubinam educari debeant liberi, Judex inspectis circumstantiis pronuntiare debeat:

potest

potest enim bene contingere, quod Mater etiam vidua manens privetur jure educandi liberos *arg. L. 1.* juncta Glossa. *V. Ex conditione*, & *leg. Si discrepetur. 3. ff. Ubi pupilli*. Quæ sententia inspecto jure sane valde probabilis apparet; eamque tenent *in cit. Novell.* 117. *cap. 7. V. Non venerit*. Anchoranus *Consil.* 316. Menochius *de Arbitrar. Judic. Centuria secunda, cas.* 168. *numer.* 10. Verum quia materia hac ex professo Civilistas concernit, ipsos consules vide tamen etiam de ipsa Sanchez *loc. cit.*

43 V. Est, quod mulier secundo nubens perdat privilegia honoris, & immunitatis ratione prioris Matrimonii habita, gaudens imposterum solis privilegiis ratione posterioris Matrimonii sibi competentibus, *l. Filii. §. 1. ff. ad Municip.*

44 Plures alias pœnas, vide apud Sanchez *lib.* 7. *disp.* 88.

45 Resp. II. Non tantum infamia, sed etiam reliquæ pœnæ in odium secundarum Nuptiarum contra secundo nubentes sublatæ sunt, Jusque civile correctum est a Jure Canonico *Prima pars* de pœna infamiæ est unanimis, textu expresso *cap 4. & fin. hoc tit.* ibi: *Cum secundum Apostolum mulier mortuo viro suo ab eius lege sit soluta, & nubendi, cui vult tantum in Domino, liberam habeat facultatem: non debet legalis infamiæ sustinere jacturam, quæ licet post viri obitum intra tempus luctus (scilicet unius anni spatium) nubat, concessa tamen sibi ab Apostolo utitur potestate; cum in his præsertim sæculares leges non dedignentur SS. Canones imitari.*

46 *Alteram partem* de reliquis *nu.* 36. recensitis docet Sanchez *lib 7. disp.* 87. *num.* 23. vocans sententiam verissimam, Innocentius *in cap. fin. hoc tit. num.* 22. & ibi Joannes Andreas *num* 5. Abbas *num* 3. Anchoranus *n.* 9. Pirhing. *hoc tit. num* 8. Bartolus, & Baldus cum communissima aliorum, quos vide apud Sanchez *loc. cit.* & Guttierez *loc. cit.* Ratio est; quia licet *cap. ultimo, & penultimo hoc tit.* de sola pœna infamiæ fiat mentio, tamen causa principalis, ne videlicet libertas Matrimonio a Christo in remedium concupiscentiæ concessa tollatur, etiam in aliis pœnis militat; ubi autem eadem ratio est, eadem est legis dispositio, *argum. leg. Ideo, ff. de legib.*

47 Dices *cap. ult. & penultim. hoc tit.* sunt correctoria Juris; ergo ultra expressa non sunt extendenda etiam ob identitatem rationis, *arg. leg. Præcipimus*, 32 *Cod. de Appellatione, & cap. Quæ a Jure, de Regulis Juris in 6.* cum concordantis. Resp. Hæc jura limitari in casu, ubi est identitas rationis in Lege expressa, uti in præsenti, item quando illud exigit favor publicæ utilitatis, vel animæ, prout amplius diximus *Lib. I. Tit. 2. num.* 422. *& seqq.* obi vide.

Resp. III. *Secundi generis* pœnæ, in favorem scilicet liberorum statutæ, & *num.* 35. recensitæ, a Jure Canonico nullatenus sunt sublata, sed adhuc sunt in suo vigore. Guttierez *de Matrim. cap.* 208. *num* 11. Sanchez *lib. 7. disp.* 88. *num.* 39. dicens esse communem fere omnium, Innocentius *in c. finali hoc tit.* & ibi Hostiensis *num* 3. Joannes Andreas *num.* 5. Anchoranus *num.* 9. Covaruvias *part. 2. de Sponsalibus, cap. 3. §. 9. num.* 5. Pirhing. *hoc. tit. num.* 9. Engel *hoc tit.* cum communissima aliorum contra Abbatem *in cap. Ecclesia* 10. *de Constit. num.* 15. Felinum, & alios paucos. Ratio est: Tum quia regulariter correctio juris est odiosa, & ultra causa expressos non extendenda per jura *nu. præc.* citata. Tum quia illæ pœnæ non sunt proprie pœnæ, sed potius beneficia, & favores liberis prioris Matrimonii legitima potestate concessi, ob quos rationabiliter conqueri non potest pater vel, mater vel dicere, quod inde tollatur eorum libertas ad nubendum. Tum etiam quia nullus in toto Jure Canonico apparet textus, ex quo colligi possit dictarum pœnarum abrogatio. Imo ibidem potius sit confirmatio illarum *arg. c. Ex parte 6. de appellatione*, ubi pœna amissionis tutelle *in leg. Matres, 2. C. Quando mater*, constituta, expresse confirmatur. 48

Quæritur III. An licita & valida, consequenter observanda sit conditio, qua conjux conjugi ita aliquid legat: *Lego tibi hoc, si non amplius nubas*. Resp. Quamvis talis conditio habeatur pro non adiecta, si adjicatur hæredi, vel legatario, qui nunquam adhuc nupsit, *leg. Quoties*, 22. *leg. Cum tale, §. Mæviæ, ff. de Condition, & demonstration.* tamen respectu viduæ licita, & valida, consequenter observanda est, ita ut, si Legatum habere velit, cautionem præstare debeat Legatarius, quod illud una cum fructibus iterum restituere velit, casu, quo ad alias Nuptias transeat, Sanchez *lib. 7. disp.* 91. plurimos alios citans, expresso *Novell.* 22. *caput* 43. & *sequentibus*, ubi etiam correctum est Jus Civile antiquum *L. 2. Codic. de indicta viduit.* vi cujus huiusmodi conditio habetur pro non adiecta, Neque correcta videtur illa *Novell.* 22. a Jure Canonico præsertim, cum in potestate viri positum sit legare aliquid uxori vel non; consequenter etiam sub conditione ceteroquin honesta, & per quam non demitur nubendi libertas, sed tantum sub conditione, si lucro, & favore alias indebito, frui velit. 49

APPEN

APPENDIX

AD

LIBRUM QUARTUM

DECRETALIUM

CONTINENS

BREVEM, SUFFICIENTEM TAMEN, ET CLARAM THEORIAM, AC PRAXIN

DE DISPENSATIONE

Super Impedimentis Matrimonii, & Petendi Debitum.

ITEM DE

REVALIDATIONE MATRIMONII INVALIDE CONTRACTI.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

EXperientia constat, dispensationis materiam, quamvis sæpissimè recurrat, tamen passim varia generare dubia, anxietates, difficultates, superfluas & inutiles expensas, & ex eo, quod non pauci, etiam cæteroquin docti, ex defectu notitiæ, praxis, ac stylî in materia Dispensationis Matrimonialis miseris impedimento aliquo implicatis male consulant; aliis dicendo non superesse Dispensationis remedium, ubi facillimè dispensari potest, aliis procurationem Dispensationis suadendo, ubi dispensari non potest, aut non solet: alios dirigendo Romam, quos Episcopus juvare posset; alios mittendo ad Pœnitentiariam in casu, quo ad Datariam, vel aliud Tribunal pro Dispensatione in Foro externo deputatum recurrere oportet. Fiunt præterea Supplicationes ita informes, ut falsum narrantes, vel necessaria omittentes, gratiam non nisi sub & obreptitiè obtineant, vel magnis cum expensis impetrent, quæ in forma pauperum, vel alia via nullis, vel paucis habere potuissent. Hinc necessarium & utile duximus, brevem aliquam, sufficientem tamen Theoriam, & Praxin ita simpliciter, & clarè proponere, ut etiam minus experti in Jure, & Praxi (pro his enim, non pro Doctoribus hanc Appendicem annectissimus) eam faciliter capere, indigentibus utiliter consulere, consulendoque eosdem juvare valeant.

§. I.

De Poteſtate Diſpenſandi ſuper Impedimentis Matrimonii competente Papæ, Nunciis Apoſtolicis, Epiſcopis, Capitulo Sede Vacante, & Vicariis Generalibus.

S U M M A R I U M.

1 *Papa poteſt ſuper quovis impedimento impediente diſpenſare.*
2 *Etiam ex Sponſalibus, vel Voto, proveniente.*
3 *Poteſt etiam diſpenſare ſuper impedimentis Jure duntaxat Eccleſiaſtico dirimentibus.*
4 *Enarrantur hæc impedimenta.*
5 *Diſpenſat in illis valide, ſed non licite ſine cauſa.*
6 *Nequit Papa diſpenſare ſuper impedimentis Jure divino dirimentibus.*
7 *Recenſentur hæc impedimenta.*
8 *Qualem poteſtatem diſpenſandi ſuper impedimentis habeant Nuncii Apoſtolici? Et numero ſequenti.*
10 *Epiſcopus poteſt pro utroque Foro diſpenſare ſuper impediente impedimento ſacrati Temporis, & vetiti.*
11 *Item ſuper Votis non reſervatis.*
12 *Minime vero in reſervatis.*
13 *Niſi in caſu urgentis neceſſitatis.*
14 *Regulariter loquendo, nequit Epiſcopus diſpenſare ſuper impedimentis etiam ſolo Jure Eccleſiaſtico dirimentibus.*
15 *Bene tamen in caſu magnæ & urgentis neceſſitatis, concurrentibus certis conditionibus.*
16 *Solvitur obiectio.*
17 *Urgente neceſſitate diſpenſat Epiſcopus in lege Eccleſiaſtica.*
18 *Conſuetudo tribuit juriſdictionem.*
19 *In nullo caſu poteſt Epiſcopus pro Foro Externo diſpenſare ſuper impedimentis dirimentibus.*
20 *Epiſcopis concedi ſolent ſpeciales facultates diſpenſandi etiam pro Foro externo ſuper certis impedimentis dirimentibus.*
21 *Enarrantur talia impedimenta.*
22 *Si diſpenſat pro foro externo, debent aliqua neceſſario obſervari. Et quæ?*
Privilegia, ſeu ſpeciales facultates Epiſcopis concedi ſolita. Ibid.
23 *Debent Diſpenſationem in ſcriptis expedire, & ibid. quædam neceſſario exprimere.*
24 *Secus quando pro foro interno diſpenſant.*
25 *Super impedimento Conſanguinitatis, & Affinitatis vi ſpecialis facultatis diſpenſant Epiſcopi cum ſolis pauperibus, ſuper reliquis impedimentis etiam cum aliis.*
26 *Pauperum nomine qui veniant? Remiſſive.*
27 *Quid importet, eſſe in tertio, & quarto, ſimplici, aut mixto? Et qualiter circa hos gradus intelli-* 3 *genda ſit diſpenſandi facultas Epiſcopis ſpecialiter conceſſa remiſſive.*
28 *Forma Diſpenſationis Epiſcopalis pro Foro externo.*
29 *Epiſcopus etiam vi privilegii diſpenſare non poteſt ſine cauſa.*
30 *Quæ cauſæ pro Foro externo ſufficiant?*
31 *Qui petit diſpenſationem, debet allegare cauſam, & Epiſcopus eam examinare.*
32 *Capitulum Sede vacante diſpenſat pro Foro conſcientiæ ſuper iiſdem impedimentis occultis, ſuper quibus Epiſcopus jure Ordinario.*
33 *Non item ſuper quibus Epiſcopus diſpenſat ex ſpeciali privilegio.*
34 *Vicarius Generalis Epiſcopi ſine ſpeciali mandato nequit diſpenſare ſuper impedimentis Matrimonii occultis in Foro interno, ſuper quibus poteſt Epiſcopus Jure Ordinario.*
35 *Multo minus ſuper iis, ſuper quibus Epiſcopus ex privilegio diſpenſat in Foro externo.*

36 *Epiſcopus poteſt Vicario Generali communicare diſpenſandi facultatem, quam habet ex privilegio pro utroque Foro.*
37 *Et quam habet jure Ordinario pro Foro interno.*
38 *Solvitur obiectio.*
39 *Confirmatur univerſali conſuetudine.*
40 *Non ſufficit generale mandatum ad hoc, ut Vicarius Generalis diſpenſare valeat ſuper impedimentis Matrimonii.*
41 *Sed requiritur generale; Et quomodo?*
Obſervatio practica. Ibid.

QUæritur I. An? & In quibus Impedimentis 1
Matrimonii diſpenſare valeat Papa? Ante reſponſionem ſupponitur ex dictis, Impedimenta alia eſſe impedientia, alia dirimentia, alia jure Divino; alia jure duntaxat Eccleſiaſtico dirimere Matrimonium. Hoc ſuppoſito. Reſp. I. Poteſt Papa pro utroque Foro in cunctis impedientibus duntaxat Impedimentis diſpenſare. Unanimis & certa. Et quidem quod in tempore ſacrato, & in vetito, ſeu in hoc diſpenſare valeat, ut Matrimonium Tempore ſacro, v. g. Quadrageſimæ, vel ſpecialiter interdicto, & prohibito contrahatur, patet: Tum quia *ejuſdem eſt ſolvere cujus ligare*: Tum quia tanquam ſupremus Legiſlator poteſt in quovis jure Eccleſiaſtico diſpenſare, *arg. c. Propoſuit. de Conceſſ. Præbend.* ubi de ſua poteſtate loquens ait: *Qui ſecundum plenitudinem poteſtatis de Jure poſſunt ſupra Jus diſpenſare*,

De Sponſalibus ſatis patet ex dictis *Lib. 4. Tit. 1. de* 2
Sponſalib. & Matrimon. docetque cum communi Sanchez *de Matrimon. lib. 1. diſp. 61. num. 2.* Boſco *de Mat. diſp. 2. ſect. 13. num. 219.* Quamvis Sponſalia ſolvi potius, quam diſpenſari dicantur, ut bene advertit Boſco. De Voto autem ex dictis *Lib. 3. tit. 33. de Voto, & Voti, Redempt.* ubi oſtenditur, & magis adhuc ex Theologia, ſupponitur, poſſe Papam in cunctis Votis diſpenſare, & dicetur adhuc magis ad propoſitum *num. 6.* Interea notandum quod ad diſpenſandum in Impedimento Voti, & Sponſalium Pontifex neceſſario habere debeat juſtam cauſam; quia ambo impediunt Matrimonium jure Divino in. quo nec valide, nec licite diſpenſare poteſt Papa, juxta dicenda infra *n. 6.* Et de Sponſalibus ſpecialiter etiam notat Boſco *loc. cit. nu. 229.* Imo, ut bene *ibid. n. 226.* cum aliis advertit, Sponſalia non tam diſpenſari, quam diſſolvi. Cæterum ex qua cauſa, quommodo, & in quibus votis diſpenſare poſſit & ſoleat, habetur infra *cit. §. 3. a n. 141.*

Reſp. II. Poteſt etiam Papa ſuper impedimentis jure 3
duntaxat Eccleſiaſtico dirimentibus diſpenſare. Rurſus Unanimis ac certa, *arg. cit. cap. Propoſuit. 4. de Conceſſ. Præbend.* patetque ex dictis *L. 1. Tit. 2. 18.* ubi prolixius habetur, quod Papa valeat in omni Jure Eccleſiaſtico diſpenſare.

Infertur, quod, cum Jure duntaxat Eccleſiaſtico 4
dirimant ſequentia Impedimenta videlicet, *Primo* Cognatio ſpiritualis, juxta dicta *Tit. 11. num. 4. Secundo* Cognatio Legalis, juxta *Tit. 12. Tertio* Cognatio carnalis ſeu conſanguinitas, & Affinitas, excepta linea recta, & primo gradu lineæ tranſverſæ in conſanguinitate, & gradu primo lineæ rectæ in Affinitate, ex copula licita, juxta dicta *Tit. 14. Quarto* Votum ſolemne Religioſæ Profeſſionis, juxta *Tit 6. Quinto* Ordo, *eod. Tit. Sexto* Crimen, juxta dicta *Tit 4. Septimo* Cultus diſparitas, *Tit. 1. Octavo* publica Honeſtas, juxta dicta *Tit. 4. Nono* Clandeſtinitas juxta dicta *Tit. 3. Decimo* ptus *Tit. 1.* In iis omnibus piſpenſare poſſit Papa. Quando autem, & ex quibus cauſis ſuper iiſdem diſpenſare ſoleat, dicetur infra *§. 3. per totum.*

5 Resp. III. Potest Papa super impedimentis solo Jure Ecclesiastico impedientibus dispensare, etsi nulla adsit dispensandi causa; quamvis peccet, si absque justa causa dispensat. Patet Conclusio ex dictis *lib. 3. Tit. 2. §. 18. n. 478.* ubi amplius dictum, & probatum est, validam quidem, sed illicitam esse Dispensationem, qua Legislator in propria, vel Antecessoris lege, sine justa causa dispensat.

6 Resp. IV. Nequit Papa dispensare in Impedimentis Jure naturali, vel Divino dirimentibus Matrimonium. Denuo communis & certa. Ratio est; quia Inferior (qualis respectu Dei etiam Papa est) nequit tollere, vel relaxare legem Superioris, nisi concessam ad hoc ab eo habeat potestatem, *arg. Clem. Ne Romani. de Elect.* Nullibi autem, nec ex SS. Paginis, & SS. Canonibus, nec ex traditione vel usu Ecclesiæ nec aliunde constat Papæ concessam esse a Deo potestatem dispensandi in Impedimentis Jure naturali, aut Divino dirimentibus, prout cum aliis bene observat Glossa *in c. Litteras. V. dispensare de Restit. Spoliat.* & ibi Abbas *num.* 4. Hostiensis *num.* 3. item Sanchez *lib 8. disp. 6. num.* 10. Navvarus *in Manual. cap.* 22. *num.* 84. Bosco *de Matrimon. disp.* 12. *sect.* 3. *Concl.* 1. ubi etiam more suo egregie demonstrat, quod non sit necessarium, nec expediat, ut Pontifici concedatur facultas dispensandi in Impedimentis Jure naturali dirimentibus.

7 Hinc, quia Impedimentum Jure naturali, ac Divino *dirimens* est Primo *Error*, juxta dicta *Tit.* 1. *a n.* 343. Secundo *Conditio* juxta dicta *T.* 9. *n.* 3. Tertio *Vis Tit.* 1. Quarto *Ligamen Tit.* 21. Quinto *Impotentia* juxta dicta *Tit.* 15. *Consanguinitas* in linea recta in infinitum, & primo gradu lineæ transversæ; nec non *Affinitas* in primo gradu lineæ rectæ, juxta dicta *Tit.* 14. in iis dispensare Papa non valet.

8 Quæritur II. An? & in quibus Impedimentis dispensare valeant Nuncii Apostolici? Resp. I. Illos imprimis, quantum ad propositum, gaudere omni ea potestate, quam Jure Ordinario habent Episcopi; quia reputantur Ordinarii Judices suæ Provinciæ textu expresso *c.* 2. *Offic. Legat. in* 6. Quæ autem potestas competat quoad propositum Ordinariis, dicetur infra *n.* 10, *& seqq.*

9 Resp. II. Præter allegatam potestatem consueverunt Pontifices dictis Illustrissimis Domini Nunciis Apostolicis concedere specialem facultatem, *dispensandi gratis cum quibuscunque personis intra suæ Legationis limites existentibus, quæ quarto, aut etiam tertio, & quarto etiam multiplicibus Consanguinitatis, & Affinitatis gradibus conjunctæ, seu se attinentes scienter, vel ignoranter conjunctæ sunt, vel alias se, non tamen sub spe facilius habendæ Dispensationis a Sede Apostolica; carnaliter cognoverant; nec non cum aliis quibuscunque similibus gradibus, conjunctis, vel se attinentibus, qui propter angustiam loci, aut ad sedandas inimicitias, vel ob dotem minus competentem, aut alias rationabiles causas Matrimonium invicem contrahere voluerint.* Hæc siquidem sunt verba formalia *Brevis* dati ab Innocentio X. alicui Nuntio Apostolico, præmissa tamen clausula indicante, hujusmodi potestatem Nuncio non competere respectu omnium, sed solum respectu *eorum, qui ob paupertatem, & itineris incommoditatem ad Romanam curiam pro Dispensatione accedere, vel mittere non possunt.*

10 Quæritur III. An? In quibus Impedimentis? quando? & quomodo dispensare valeant Episcopi? Resp. I. Episcopi pro utroque Foro justa ex causa dispensare valent in duobus impedimentis Jure Ecclesiastico duntaxat impedientibus videlicet, *sacrato tempore*, & *vetito*; nisi Papa aliquod Matrimonium specialiter vetet. Communis & certa. Fundamentum, & ratio conclusionis est universalis consuetudo; quæ *est optima legum interpres, c. 8. de Consuetud. atque derogat etiam legi humanæ, c. fin. eod. & ceteris deficientibus tribuit jurisdictionem, c. Duo simul, de Offic. Ordin.* juncto *cap. Cum contingat. de Foro compet.* & amplius dictum est *Lib.* 1, *Tit.* 2. *n.* 471.

11 Resp. II. Potest insuper ex justa causa dispensare super impediente Impedimento voti cujuscunque, Papæ non reservati, v. g. *Castitatis* ad tempus, vel in perpetuum, si est conditionale vel pœnale: item *Voti* non nubendi, vel Ordines suscipiendi &c. Rursus communis & certa, patetque conclusio ex dictis *Lib. 3. Tit. 34. de Voto a n.* 27.

12 Resp. III. Nequit tamen Episcopus dispensare super Impedimento *perfecto Voti* servandi perpetuam Castitatem, vel ingrediendi Religionem. Denuo communis, & certa. Ratio est; quia hæc specialiter sunt reservata Papæ, nec quid juris in illa habet Episcopus teste etiam experientia, qua constat, quod pro Dispensatione horum votorum ubique scribatur Romam.

13 Limitatur tamen Conclusio in casu urgentis necessitatis pro Foro interno: sicut & in iis casibus, quibus hæc vota non sunt reservata. De quibus, sicut & de tota conclusione vide *lib. 3. Tit. 34. a n. 27.* ne fiat inutilis repetitio.

14 Resp. IV. Regulariter loquendo, de Jure Communi non potest Episcopus in ullo Impedimento dirimente dispensare. Communis & certa. Ratio clara est; quia omnia Impedimenta Jure Ecclesiastico dirimentia, Decreto Summi Pontificis, aut Concilii alicujus Generalis introducta sunt, in hoc autem tanquam Superioris Decreto, vel Lege nequit Episcopus utpote Inferior dispensare; cum juxta unanimem nequit Inferior dispensare in Lege Superioris, *argumento cap. Cum inferior. de Majorit. & Obedient. & cit. Clem. Ne Romani 2. de Elect.* ibi: *lex superioris per inferiorem tolli non potest*: ergo.

15 Resp. V. Quamvis juxta præcedentem Conclusionem non ordinarie, & regulariter, tamen extraordinarie, seu in casu *magnæ & urgentis necessitatis* pro Foro conscientiæ super præfatis Jure Ecclesiastico dirimentibus Impedimentis etiam secluso omni privilegio dispensare potest pro conscientiæ Foro; si sequentes simul concurrant conditiones, videlicet.

I. Si Impedimentum est occultum.

II. Si adest gravis causa, seu necessitas.

III. Si necessitas sit urgens, ita ut non patiatur dilationem, donec Dispensatio Roma, Pontifice, vel Nuncio veniat.

IV. Si Matrimonium bona fide jam fuit contractum, & quidem in facie Ecclesiæ, ac præmissis Denuntiationibus, quamvis in casu valde extraordinario, & urgentissimæ necessitatis etiam ante Matrimonium contractum dispensare valeat, supposito, quod etiam præcedentes conditiones concurrant, juxta dicenda infra *§. 3. nu.* 63. De quibus conditionibus singulis singula instituemus Quæsita *seq. & per totum.* Cæterum conclusioni adhærent Sanchez *l. 2. de Matrim. disp.* 40. *per totum.* Bosco *de Matrim. disp.* 12. *sect.* 13. *concl.* 3. Barb. *de Offic. & potest. Episc. Alleg.* 35. Guttierez *qq. Can. l. 1. c.* 23. Engel *de Matrim. contract. contra Interdictum Ecclesiæ*. Sum communis; & propemodum certa aliorum, contra Totum, & paucissimos alios *arg. c. 2. de Observ. jejun. & c. Quod non est. de R. J. in 6.* ibi: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.* Ratio est, quia id requirere videtur pastorale Officium Episcopi, ut possit Animabus concreditis urgente gravi necessitate in hujusmodi casibus extraordinariis subvenire; cum alias Oves subjectæ essent destitutæ necessariis mediis, & expositæ manerent gravissimis periculis scandalorum, peccatorum, diffamationum &c. Quod suavi gubernationi Ecclesiæ repugnat, utpote, quæ potestatem suam non in destructionem, sed in ædificationem animarum gerit, juxta illud 2. *Corinth.* 10. *Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram.*

16 Dices: Nullo Jure invenitur expresse concessa Episcopis potestas dispensandi in præfatis extraordinariis casibus: ergo. Resp. Etsi non expresse, tamen tacite concessa censetur dicta potestas a Summo Pontifice, hoc ipso, quod sciat Episcopos illa passim uti, & non contradicat; *arg. c. Qui tacet de R. Jur. in 6.* Nec dicas, Papam id non scire, imo posse scire, eo quod Episcopi memorata potestate tantum pro conscientiæ Foro, consequenter non nisi in secreto

uti

ubi possint, ac debeant, juxta ipsam Conclusionem nostram. Resp. enim cum Bosco *num.* 122. *& seqq.* Verum quidem esse, Sedem Romanam ex facto & praxi Episcoporum, id scire non posse, scire tamen ex libris, & innumeris quasi Authoribus, passim libere, ac aperte adscribentibus Episcopis dictam dispensandi potestatem a Papa ob bonum commune tacite concessam. Quorum doctrinam, si erroneam reputaret: faciliter uti plures alias damnare posset, ac etiam deberet, eo quod agatur de valore Sacramenti, & ex multis rationibus sit maximi momenti, ut consideranti patet.

17 Confirmatur: Quandocunque urget necessitas, potest Episcopus in casu particulari saltem pro Foro conscientiæ dispensare contra SS. Canones, imo & contra Concilium Generale, juxta dicta *Lib.* 1. *Tit.* 2. *de Const.* §. 18. *n.* 470. ergo.

18 Accedit ad propositum longæva Episcoporum consuetudo, quæ contra legem Ecclesiasticam præscribit *arg. c. fin. de Consuet.* ac etiam jurisdictionem tribuit, *c. Duo simul de Offic. Ordin. & c. Cum contingat.* 13. *de Foro compet.* prout amplius dictum *L.* 1. *Tit.* 2. *n.* 471. Estque optima legum interpres *l.* 37. *ff. de leg.* Huc faciunt etiam ea, quæ de Episcopali potestate dispensandi ob urgentem necessitatem in SS. Canonibus prolixius habentur cit. *L.* 1. *Tit.* 2. *de Constit.* §. 18. *n.* 63.

19 Dicitur autem notanter in Conclusione *n.* 15. posita: *Pro foro Conscientiæ*: siquidem pro Foro externo in prorsus nullo casu dispensare potest Episcopus super aliquo Impedimento *dirimente*: nisi speciale habeat privilegium a Papa concessum, prout tanquam certum docent, vel potius supponunt, Fagnanus *cit. c. Nimis. de Filiis Presb. num.* 37. Bosco *loc. cit.* Sanch. *l.* 2. *de Matrim. disp.* 40. *n.* 10. Henriquez *l.* 12. *de matrim. c.* 3. *num.* 2. Barbosa *de Offic. & Potest. Episc. Alleg.* 35. ac alii, *arg. Concil. Trident. Sess.* 24. *de Reform. cap.* 6. ubi fere similiter pro solo interno, non autem pro externo Foro concedit Episcopis potestatem dispensandi in Irregularitatibus occultis. Patet etiam exemplo ipsius Pœnitentiariæ, utpote quæ non nisi in casibus occultis pro conscientiæ Foro dispensat, suasque Dispensationes pro illo solo, non item pro externo Foro valere ipsamet declarat. Ratio est. Tum quia impedimento jam existente publico vix fingi potest tantæ necessitatis casus ut non merito expectetur Dispensatio Roma. Tum quia si super publico Impedimento dispensare præsumeret Episcopus, non tam evitaret, quam generaret scandalum, unde nec aliqua viget consuetudo tribuens Episcopis jurisdictionem dispensandi pro Foro externo, sicut pro interno juxta dicta *n. præc.*

20 Quæritur IV. An? & quales Episcopi habeant speciales facultates seu quasi privilegia dispensandi super Impedimentis *dirimentibus*? Resp. I. Quamvis hæc quæstio sit Facti, cum privilegia hujusmodi mere dependeant ex libera voluntate Pontificis concedentis, qui illa dare & auferre, augere & minuere, uni plura & majora, alii minora concedere potest, consequenter certa, & universalis responsio pro omnibus dari nequeat. Nihilominus scire omnino juvat, quod Summus Pontifex omnibus ab Urbe Romana longe distantibus, & in specie Germaniæ Episcopis præter alia privilegia, etiam specialem concedere soleat facultatem dispensandi pro utroque Foro, in nonnullis *dirimentibus* Matrimonii Impedimentis, ita tamen de quadriennio in quadriennium renovari, & Episcopi pro ea sollicitare, ac hoc ipso fateri debeant, hujusmodi facultatem sibi non de Jure communi, sed ex mera gratia, & speciali privilegio Pontificio competere.

Porro specialia privilegia, & facultates dispensandi super Impedimentis *dirimentibus* Episcopis Germaniæ concedi solent sequentes. Videlicet 21

I. Dispensandi in tertio, & quarto tam *Consanguinitatis*, quam *Affinitatis* gradu simplici & mixto, tantum cum pauperibus in contrahendis Matrimoniis; in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in secundo simplici & mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum; & in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

II. Dispensandi super Impedimento *publicæ Honestatis*, ex Sponsalibus proveniente.

III. Dispensandi super Impedimento *Criminis*, neutro tamen conjugum machinante, & restituendi jus petendi debitum amissum.

IV. Dispensandi in Impedimento *Cognationis spiritualis*, præter levantem, & levatum in Baptismo.

Resp. II. Ad hoc, ut Episcopi vi præfatorum privilegiorum, seu facultatum in aliquo ex memoratis Impedimentis valide dispensare possint, omnino observare debent, clausulam, quam Papa, memoratis dispensandi privilegiis adjicere solet in illis verbis, *Hæ vero Matrimoniales dispensationes non concedantur, nisi cum clausula; dummodo mulier rapta non fuerit, vel si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat: & in dispensationibus hujusmodi declaretur expresse illas concedi tanquam a Sede Apostolica Delegato. Ad quem effectum, etiam tenor ejusdem facultatum inseratur, cum expressione temporis, ad quod fuerint concessæ; alias nullæ sint.* Ita enim expresse mandare solet Pontifex, prout patet ex tenore Facultatum specialium, & quasi privilegiorum, quæ Summus Pontifex concedere consuevit Reverendiss. & Celsissimis Episcopis Frisingensi, & Ratisbonensi, cujus copiam (quam similem credimus illi, quæ datur aliis Germaniæ Episcopis) hic etiam propterea annectimus, quia multum juvat scire, an Romam confugere debeamus, an vero apud Episcopum auxilium habere possimus. 22

FACULTATES CONCESSÆ

A S. D. N. D. Innocentio Divina Providentia Papa XII. Reverendissimo D. D. Joanni Francisco Episcopo Frisingensi.

1 ABsolvendi ab Hæresi, & Apostasia a fide, & Schismate quoscunque etiam Ecclesiasticos tam Sæculares, quam Regulares, non tamen eos, qui ex locis fuerint, ubi Sanctum Officium exercetur, nisi in locis Missionum, in quibus impune grassantur hæreses deliquerint nec illos qui judicialiter abjuraverint, nisi isti nati sint ubi impune grassantur hæreses, & post judicialem abjurationem illuc reversi, in heresin fuerint relapsi, & hos in foro conscientiæ tantum,

2 Tenendi, & legendi libros prohibitos hæreticorum ad effectum eos impugnandi, & alios quomodo libet prohibitos, præter Opera Caroli Molinei, & Nicolai Machiavelli & libros de Astrologia Judiciaria principaliter aut incidenter: vel alios quovis modo de ea tractantes, ita tamen, ut libri ex illis Provinciis non efferantur.

3 Dispensandi in 3. & 4. Simplici, & mixto tantum cum pauperibus in contrahendis ex uno stipite, in contractis vero cum Hæreticis conversis, etiam in 2. simplici, & mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, & in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

4 Dispensandi super impedimento publicæ Honestatis Justitiæ ex Sponsalibus proveniente.

5 Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante, ac restituendi jus petendi debitum amissum.

6 Dispensandi in impedimentis Cognationis spiritualis, præter levantem, & levatum.

7 Hæ autem dispensationes Matrimoniales videlicet 3. 4. 5. & 6. (intellige numero) non concedantur, nisi cum Clausula, dummodo mulier rapta non fuerit & si rapta fuerit in potestate raptori non existat, & in Dispensationibus hujusmodi declaratur expresse illas concedi tanquam a Sedis Apostolicæ Delegato, ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inseratur cum expressione temporis, ad quod fuerint concessæ, alias nullæ sint.

8 Dispensandi in Irregularitatibus ex delicto occulto tantum provenientibus, excepta ea, quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

9 Dispensandi, & commutandi Vota simplicia in alia pia Opera, exceptis Votis Castitatis, & Religionis.

10 Absolvendi ab omnibus casibus Reservatis, etiam in Bulla Cœnæ, in locis tamen, ubi impune grassantur hæreses.

11 Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta, & alia utensilia ad Missæ Sacrificium necessaria, ubi non intervenit Sac. Unctio; & reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, & in casu necessitatis, etiam aqua non benedicta ab Episcopo.

12 Conferendi Ordines extra tempora, & non servatis Interstitiis usque ad Sacerdotium inclusive.

12 Dispensandi super defectu ætatis unius anni ob Operariorum penuriam, ut promoveri possint ad Sacerdotium, si alias idonei fuerint.

14 Consecrandi olea cum quinque saltem Sacerdotibus, non tamen extra diem Cœnæ Domini: nisi necessitas aliud urgeat.

15 Celebrandi bis in die, si necessitas urgeat, ita tamen, ut in prima Missa non sumpserit ablutionem per unam horam ante Auroram, & aliam post Meridiem sine Ministro sub dio, & sub terra, in loco tamen decenti, etiamsi Altare sit fractum, vel sine Reliquiis Sanctorum, & præsentibus hæreticis, Schismaticis, Infidelibus, & Excommunicatis, & aliter celebrari non possit. Caveat vero, ne prædicta facultate, seu dispensatione celebrandi bis, aliter, quam ex gravissimis causis, & rarissime utatur, in quo graviter ipsius conscientia oneratur. Quod si hanc eandem facultatem alteri Sacerdoti juxta potestatem inferius apponendam communicare aut causas ea utendi alicui, qui a Sancta Sede hanc facultatem obtinuerint, approbare visum fuerit, serio ipsius conscientiæ injungitur, ut paucis duntaxat iis, quam maturioris prudentiæ ac Zeli, qui absolute necessarii sunt, nec pro quolibet loco, sed ubi gravis necessitas tulerit, & ad breve tempus eandem communicet, aut respective causas approbet.

16 Deferendi SS. Sacramentum occulte ad infirmos sine lumine, illudque sine eodem retinendi pro eisdem infirmis in loco tamen decenti, si ab Hæreticis, aut Infidelibus sit periculum Sacrilegii.

17 Induendi se vestibus sæcularibus, si aliter vel transire ad loca eorum curæ commissa, vel in eis permanere non poterunt.

18 Recitandi Rosarium, vel alias preces, si Breviarium secum deferre non poterunt, vel Divinum Officium ob aliquod impedimentum recitare non valeant.

19 Dispensandi, quando expedire videbitur super usu carnium, ovorum, & lacticinorum, tempore jejuniorum, & præsertim Quadragesimæ.

20 Communicandi has facultates in totum, vel in partem, prout opus esse secundum ejus conscientiam judicaverit Sacerdotibus idoneis in conversione animarum laborantibus, & præsertim tempore sui obitus, ut Sede vacante sit, qui possit supplere, donec Sedes Apostolica certior facta (quod quamprimum fieri debite per Delegatos, aut per unum ex eis) alio modo provideat.

12 Et prædictæ facultates gratis, & sine ulla mercede exerceantur, & ad quadriennium tantum concessæ intelligantur.

22 Utendi eisdem facultatibus in Civitate, & Diœcesi Frisingensi tantum.

Feria quinta die 34. Junii A. 1696.

In

In Congregatione Generali S. Romanæ, & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico ad S. Mariam Majorem coram Sanctissimo Domino Nostro, Domino Innocentio XII. ac Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis S.R.E. Cardinalibus, in tota Republica Cristiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus a Sede Apostolica specialiter deputatis.

Archiepiscopus Ostiensis Cardinalis Cibo.

Josephus Bartolus Romanæ, & Universalis Inquisitionis Notarius.

Feria quarta die 24. Martii 1706. hæ Facultates, ut antea ad aliud Quinquennium renovatæ sunt.

Josephus Bartolus S.R.E. & Universalis Inquisitionis Notarius.

23 Infertur proin, non sufficere, si oretenus tantum dispensaret Episcopus, sed necesse est, ut in scriptis expediatur, scriptæque Dispensationi inseratur. I. Potestas, seu facultas delegata. II. Tenor hujus facultatis. III. Tempus quousque se extendat hæc facultas, alias enim Dispensatio non tantum illicita, sed etiam invalida foret, juxta Clausulæ verba: *alias nulla sint*. Forma dispensationis hujusmodi habetur infra *n.* 28.

24 Hoc tamen intellige, si pro Foro externo vi quasi privilegiorum aut specialium facultatum præfatorum dispensat: si enim pro Foro solo interno ex facultate sibi tacite concessa, seu jure ordinario juxta dicta *a n.* 10. dispensat, id minime requiritur, sed omnino sufficit Dispensatio etiam oretenus facta, & indigenti per Confessarium, vel alium insinuata.

25 Notandum etiam, quod super Impedimento *Consanguinitatis, & Affinitatis* in præfatis gradibus cum solis pauperibus, super reliquis autem Impedimentis, videlicet *publicæ Honestatis, Criminis, & Cognitionis spiritualis*, etiam cum aliis dispensare valeat. Patet ex ipso tenore Facultatum, utpote quæ pro Dispensatione supra gradibus Consanguinitatis, & Affinitatis pro solis pauperibus; super aliis autem Impedimentis universaliter datæ sunt, & consequenter ita intelligendæ veniunt; tum quia privilegia tantum valent, quantum sonant, *arg. c. Recepimus, de Privileg.* Tum quia *Verba generalia generaliter sunt intelligenda, c. quia circa de Privil.* præsertim in materia favorabili; qualis est facultas dispensandi juxta dicenda inf. *n. seq.*

Quæritur V. Quid importet esse *in tertio, & quarto gradu simplici & mixto?* Item qualiter circa hoc intelligi debeat specialiter concessa Episcopis Germaniæ facultas dispensandi cum pauperibus juxta copiam *n.* 22. allegatam? Præsertim an possint vi illius etiam dispensare in *tertio* gradu, quando est conjunctus cum *secundo*, seu in *secundo*, & *tertio?* Resp. Ad hoc quæsitum patebit infra. 26

Cæterum Dispensatio vi privilegiorum, pro Foro Externo Episcopo in scriptis concedenda, sequenti, vel simili modo fieri, & expediri potest: v. g. Si quis in tertio Consanguinitatis simplici, vel mixto dispensari vult. 27

T I T U L U S.

28 *Universis, & singulis præsentes visuris, lecturis, & audituris notum facimus, quod cum N. & N. humillime Nobis supplicaverint, ut cum eis in tertio Consanguinitatis gradu, quo conjuncti existunt, in ordine ad contrahendum Matrimonium dispensare clementissime dignaremur: Nos vero speciali facultate Anno .. Die .. Mensis ... concessa ad quadriennium durante muniti existamus, dispensandi in tertio & quarto simplici, & mixto tantum cum pauperibus in contrahendis, vi delegatæ Nobis potestatis Apostolicæ allegatæ, cum memoratis N. & N. utpote pauperibus, ex causa nobis satis cognita & probata, in Domino dispensamus, & dispensatum declaramus, dummodo Mulier non fuerit rapta, vel, si rapta fuerit, in raptoris potestate non existat, servatis in reliquo servandis de Jure. In quorum fidem &c.*

Datum &c.

29 Resp. III. Ut Dispensatio Episcopi vi privilegii, seu facultatis specialiter concessæ valeat, necessario etiam requiritur justa causa, adeo ut sine hac dispensans non tantum graviter peccet, sed etiam invalide agat, & Dispensatio in utroque Foro sit nulla. Conclusio caret controversia, patetque ex illa universali doctrina supra jam *L. 1. Tit. 1. §. 18. a n.* 478. tradita, videlicet quod Dispensatio in lege superioris, invalida sit fiat absque justa causa, per rationes, & Jura ibidem.

30 Quænam autem censeatur, & sint justæ causæ sufficientes ad dispensandum in Foro externo, habes infra *§. 3. n. 69. per totum*, quamvis enim ex illis sufficit, quod vi specialis facultatis dispensare valeat pro Foro externo: Nec requiritur magna & urgens necessitas, nec aliæ conditiones, quæ alias requiruntur, ut secluso privilegio dispensare valeat pro solo Foro interno super Impedimento occulto per dicenda *§. sequenti*.

Infertur, illos, qui Dispensationem petunt, debere habere, & exprimere aliquam saltem ex adducendis *cit. n.* 69. causis, Episcopum vero non solam sua attendere, vel aspicere debere privilegia, quibus gaudet, sed etiam examinare causam, & de ejus existentia se informare, antequam dispensationem concedat. 31

Quæritur VI. An etiam, & qualiter super Impedimentis Matrimonii Jure Ecclesiastico *dirimentibus* dispensare valeat Capitulum Sede vacante? & Vicarius Capitularis? Resp. I. Sicut Episcopus, ita etiam 32

Capitulum Sede vacante, & hujus Vicarius Generalis valide, & licite dispensat in memoratis Impedimentis, si concurrant requisita a. 25. allegata, & *§. seq.* magis declaranda. Gobath *in tract. 9. Theolog. experiment.* a. 585. Ratio est, quia Capitulum Sede vacante succedit Episcopo in omnibus, quæ sunt Jurisdictionis Ordinariæ (demptis solis casibus in Jure specialiter exceptis) potestque in specie dispensare in omnibus casibus in quibus Jure Ordinario potest Episcopus, prout late dictum est, & probatum habetur *Lib. 3. Tit. 9. Ne Sede vacante, §. 2. a num. 5. & §. 3. a num. 49.* Atqui io casibus *num.* 15. expressis potest Episcopus Jure Ordinario dispensare pro Foro conscientiæ; cum hæc potestas ei competat ratione Officii sui Pastoralis, ita ut statim ac fit Episcopus, hoc ipso tacite saltem concessam, & quidem perpetuo duraturam habeat præfatam dispensandi in Foro interno facultatem, nec hæc facultas in Jure specialiter excepta invenitur: ergo.

33 Resp. II. In illis Impedimentis, in quibus juxta dicta *a n.* 20. Episcopus dispensat ex quasi Privilegio (vocamus quasi tale, quia proprie privilegium non est; cum istud juxta dicenda infra, ex natura sua debeat esse perpetuum, quale non est facultas Episcopis Germaniæ concessa, utpote tantum ad certos annos durans) vel speciali facultate sibi generaliter concessa, nullo modo dispensare potest capitulom Sede vacante, nec ejus Vicarius capitularis. Communis, ac quasi certa. Ratio est; quia capitulum Sede vacante non succedit Episcopo io iis, quæ Episcopo ex facultate, aut privilegio speciali competebant; prout amplius declaratum & probatum habetur *cit. Lib. 3. Tit. 9. §. 3. a n. 42.*

34 Quæritur VII. An? quando? & quomodo Vicarius Generalis Episcopi dispensare valeat super Impedimentis Jure Ecclesiastico *dirimentibus*? Resp. I. Vicarius Generalis Episcopi vi Officii sui non potest dispensare super Impedimentis *dirimentibus* in casibus supra *n.* 15. allegatis nisi speciale ad id habeat mandatum ab Episcopo. Sanchez *lib. 2. disput. 40. num. 12.* Bosco *de Matrim. disp. 12. sect. 13. concl. 3.* a. 189. Guttierez *lib. 1. Canon. qq. cap. 19. n. 15.* Barbosa *de Offic. & potest. Episc. alleg.* 54. *n.* 121. post Glossam communiter receptam, *in can. Quæ de causa, can. 2. quæst. 5. V. Quidquid*, ubi tam argumentatur; *Cum enim Dispensatio se habeat instar restitutionis in integrum, & restitutio in integrum non delegatur per mandatum generale, arg. l. Illud ff. de Min.* ergo nec dispensatio. Ratio ulterior est; quod casus extraordinarii noo comprehendantur in generali mandato. Confirmatur a simili in dispensatione pro Foro interno in Suspensionibus & Irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, quæ dispensatio vi Officii non competit Vicario Generali sine speciali mandato, prout ex Concil. Trid. *Sess. 24. cap. 6. de Reform.* diximus *Lib. 1. Tit. 28. de Officio Vicarii num.* 87.

35 Resp. II. Pariter nequit Vicarius Generalis vi Officii sui sine speciali mandato dispensare pro Foro externo super Impedimentis, super quibus juxta dicta *an.* 22. Episcopus dispensare potest ex quasi privilegio, vel speciali facultate concessa. Unanimis, ac certa. Ratio est, quia controversia caret, Vicarium Generalem vi Officii sui non posse ea, quæ potest Episcopus ex solo privilegio, aut facultate specialiter concessa; Cum enim in his neque capitulum Sede vacante, nec ejus Vicarius capitularis succedat Episcopo per dicta superius *n.* 32. multo minus in illis aliqud poterit Vicarius Generalis Episcopi, eo quod potestas Vicarii capitularis longe major & amplior sit, quam Vicarij Generalis Episcopi, juxta dicta *Lib. 3. Tit. 9. Ne Sede vacante. §. 3.* a. 69.

36 Resp. III. Potest tamen Episcopus suo Vicario Generali, imo & aliis Sacerdotibus idoneis delegare suam potestatem dispensandi super Impedimentis Matrimonii non tantum illam, quam habet ex quasi privilegio & speciali facultate, juxta dicta supra *num.* 22. sed etiam illam, quam pro Foro conscientiæ habet in casibus urgentis necessitatis juxta dicta *num.* 15. Prima Conclusionis pars de potestate competente ex speciali facultate aperte constat ex ipsa forma, seu tenore privilegiorum, nam ibi expresse apponi solet clausula: *Communicandi has facultates in totum, vel in partem &c.* ubi patet ex Copia *n.* 22. adducta.

Secunda pars de facultate dispensandi in casu urgentis necessitatis docetur a Sanchez *cit. lib. 2. disp. 40.* a. 14. cum communi aliorum, quorum plurimos citat Sanchez *loc. cit.* post Gloss. in *fin. de Offic. Ordin. V. Casibus*. Ratio est, quia ea, quæ Episcopo vi Officii, & potestate Ordinaria ac perpetuo competunt, delegare potest alteri juxta dicta supra *Lib. 1. Tit. 29. §. 3.* textu claro, *c. Cum Episcopus. 7. de Officio, & potest. Delegat. in 6.* Atqui potestas dispensandi super Impedimentis *dirimentibus* vi Officii pastoralis, jureque Ordinario ac perpetuo competit Episcopo per dicta *a.* a. 15. ergo. 37

Nec obstat *c. fin. de Offic. Delegat.* ibi: *Nulli, cui commissum fuerit excomunicare, vel absolvere aliquos, dispensare &c. liceat hæc alteri demandare, quia non sibi jurisdictio, sed certum ministerium potius committitur in hac parte.* Resp. enim, hanc Juris dispositionem iotelligi debere de casu, quo personæ nudum committitur ministerium; uti patet ex ultimis textus verbis; non ita quando potestas, & jurisdictio concessa & aonexa habetur ipsius Officio, & cum isto ad quemvis successorem transit; prout res se habet in casu nostro. 38

Confirmatur secunda pars Conclusionis (præsertim quoad Vicarios Generales) universali praxi & consuetudine, qua constat, omnes fere Episcopos saltem illos, qui amplas Diœceses habent (uti in Germania) delegare Vicariis Generalibus etiam illam dispensandi potestatem, qua super Impedimentis *dirimentibus* in casu urgentis necessitatis pro Foro conscientiæ dispensare valent; consuetudo autem est optima legum interpres *c. Cum dilectus, de Consuetud.* ac etiam in defectu omnium aliorum tribuit jurisdictionem *c. Duo simul de Offic. Ordinar. &c. Cum contingat, de Foro competent.* ergo. 39

Quæritur VIII. Qualiter Episcopus facultatem dispensandi super Impedimentis Matrimonii Vicario Generali delegare, vel concedere possit, aut debeat ad hoc, ut ea hic secure uti possit? Resp. Quamvis aliqui Doctores (inter quos videtur esse Gobath. *in Theolog. Experiment. Tract. 9. n.* 585.) putent, sufficere, si Episcopus in genere ei committat omnem suam potestatem, dicendo v. g. *Do vel concedo Tibi omnem potestatem, & jurisdictionem, quam ego habeo:* vel saltem si dicat: *Do Tibi omnem meam potestatem etiam ad ea, quæ speciale mandatum requirunt*, tamen Garcias, Barbosa *de Offic. & potestat. Episc. Allegat.* 54. a. 59. Engel *de Officio Vicarii, num.* 10. eoque teste alii communiter docent, hunc modum non sufficere, aut certe non satis securum esse, eo qood talis delegatio, aut concessio censeatur oimis generalis, *arg. c. Quid agendum. 4. de Procurat. in 6.* adeoque adhuc subintret *Reg. 81. Jur. in 6. In generali concessione, &c.* prout etiam diximus *l. 1. Tit. 28. de Officio Vicarii, §. 4.* a. 89. Et certe non foret contentus Episcopus, si Vicarius Generalis ipso inscio conferret alicui pinguem Parochiam, vel Beneficium etsi prius ei omnem suam delegasset potestatem, illo pluribus quidem solito, minus tamen recto delegandi modo: *Do tibi omnem meam potestatem etiam ad illa, quæ speciale mandatum requirunt:* quod evidens signum est, vi talis clausulæ generalis, Episcopi Vicarium Generalem oon posse omnia, quæ requirunt mandatum speciale. 40

Volunt proin, & merito præfati Doctores, Episcopum, qui vult tribuere Vicario suo Generali omnem suam potestatem, debere saltem aliqua exprimere, quæ requirunt speciale mandatum, addita dein clausula, *& omnia alia:* quod, ubi Episcopi aliqui io Jure forsan minus experti non faciunt, ipsi Vicarii Generales urgere, & monere deberent; idque ad vitanda plura nullitatis pericula, & quidem specialiter circa dispensationem Impedimeotorum; utpote ex qua semper dependet valor Sacramenti Matrimonii, adeo, ut a parte rei nullum foret, consequenter contrahentes in continuis fornicationibus saltem materialibus, & gratiis Sacramentalibus ad sustinenda Matrimonii onera summe 41

me

me necessariis destituti existerent casu quo hujusmodi concessio generalis *num. 39.* allegata jurisdictionem Vicario Generali non tribueret, prout sopra cit. DD. volunt. Ad quæ evitanda, & legitimam delegandi formam adhibendam, cum nulla difficultas interveniat, nec labor, nec expresæ requiruntur, utique Episcopi, vel Vicarii Generales muneri suo non deerunt. Quid enim facilius Episcopo, quam pro Dispensatione Matrimoniali v. g. sequenti, vel simili delegationis forma uti? *Concedo tibi etiam dispensandi pro Foro interno super impedimentis Matrimonii in casibus urgentis necessitatis omnem potestatem, quam habeo:* item *etiam pro Foro externo in dictis impedimentis dispensandi eamdem potestatem, quam ego ex privilegio; & speciali facultate Papa habeo:* item *communico tibi etiam reliquas facultates a Papa mihi specialiter concessas.* Item, quod facilius Vic. Generali, si Episcopus id non observaret, quam illum monere, vel interrogare: *Rev. & Celsissime Dom. est ne suæ Celsitudinis intentio mihi etiam dare facultatem dispensandi super impedimentis Matrimonii, quæ Celsitudini suæ jure ordinario, & ex privilegio competit?* &c. Hæc Amice Lector, non sine causa dicta sunt.

§. II.

De Conditionibus requisitis ad hoc, ut Episcopus, secluso privilegio dispensare valeat pro Foro interno super Impedimentis occultis, Jure Ecclesiastico Matrimonium dirimentibus.

S U M M A R I U M.

42 *Status Quæstionis proponitur*
43 *Ut Episcopus secluso privilegio dispensare valeat; requiritur I. Ut impedimentum sit occultum.*
44 *Quando dicatur occultum?*
Quod quinque tantum sciunt, occultum est. Ibidem.
45 *Nisi sit periculum publicationis.*
46 *Unde debeat attendi, quibusnam personis, & quot illorum notum sit impedimentum.*
47 *II. Requiritur gravis causa, seu magna necessitas*
48 *Nec sufficit quævis causa alias ad dispensandum in Foro externo sufficiens.*
49 *III. Requiritur urgens necessitas, ita ut ratione illius non possit haberi, vel exspectari Dispensatio Roma.*
50 *Vel ab alio specialem facultatem dispensandi habente.*
51 *Prætensa paupertas ordinarie non facit, quo minus facilis pateat additus Romam, vel alium facultate præditum. Et quare?*
52 *Pro Dispensatione quoad Forum internum nullæ requiruntur expressæ: Et num. præced.*
53 *Causæ urgentes quales esse censeantur?*
54 *Inter illas in specie est periculum incontinentiæ.*
55 *Quod quidem ordinarie, non tamen semper adest: Et num. præc. ac seq.*
57 *IV. Requiritur, ut Matrimonium (si jam contractum est) sit contractum bona fide.*
58 *Quomodo dicatur mala fide contractum?*
59 *Non sufficit mala fides unius.*
60 *Requiritur insuper, ut præmissæ sint Denuntiationes.*
61 *Nisi dispensatum fuerit super istis.*
62 *In valde extraordinario casu potest Episcopus super occulto impedimento etiam ante Matrimonium dispensare.*
63 *Narrantur tali casus.*
64 *Id etiam procedit in Voto.*
65 *Episcopus concurrentibus conditionibus requisitis potest super quovis impedimento occulto dispensare, super quo potest, & solet Papa dispensare.*
66 *Hæ conditiones non requiruntur, quando vi privilegii dispensat.*

UTi ex terminis Rubricæ patet, non loquimur hic 42
de potestate Dispensandi, quæ competit Episcopo vi privilegiorum pro Foro etiam externo juxta dicta *n.* 22. sed de ea, quam habet pro solo Foro interno urgente necessitate in casibus, & impedimentis occultis juxta dicta *n.* 15. ubi certas ad eam conditiones requirit, diximus. Pro quarum majori cognitione specialis ponitur *§. præsens*. Itaque

Quæritur I. An? & qualiter Impedimentum debeat 43
esse occultum? Resp. I. Omnino requiritur, ut impedimentum sit occultum. Fagnanus *in c. Nimis de filiis Presbyt. n.* 33. Bosco *de Matrim. disp.* 12. *sect.* 13. *n.* 137. *& seqq.* Barbosa *de Offic. & potestat. Episc. Allegat.* 24. *de reform. cap.* 6. Sanchez *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 40. *n.* 3. cum Communi & certa aliorum. Ratio est; quia ideo potissimum dispensare valet Episcopus, ut evitetur publicum scandalum ex separatione secuturum, eo quod v. g. jam proles sit concepta, aut unus conjugum solus sciat Impedimentum, illudque absque famæ jactura detegere nequeat; vel si alter etiam sciat Impedimentum, tamen probare nequit &c. *arg.* a simili *in Concil. Trid. Sess.* 24. *de Reformat. cap.* 6. Hæc autem ratio cessaret, si Impedimentum esset publicum; imo potius esset scandalum, si Impedimento existente publico conjuges simul manerent, cum authoritate publica facile separari possent, & deberent, uti bene observat Fagnanus *loc. cit.*

Resp. II. Impedimentum tunc censetur occultum, 44
quando vel omnino secretum existit, ita ut nulla ratione probari valeat; vel si quidem scitur ab uno vel alio, aut tribus vel quatuor, nullum tamen periculum est, quod ulterius publicetur. Sanchez *lib.* 2. *Matrim. disp.* 40. *n.* 11. Bosco *de Matrim. disp.* 12. *sect.* 13. *n.* 138. Barbosa ubi supra *num.* 11. Henriquez *lib.* 12. *cap.* 10. *n.* 1. *&* 2. & alii. Ratio est; quia illud de Jure adhuc censetur occultum, quod pluribus, quam quinque, nondum est notum in aliqua Vicinia, Collegio, vel Parochia, cujus communitas decem saltem homines, in se continet. Nam, ut ait Glossa communiter recepta *in can. Manifesta. can.* 2. *q.* 1. *Occultum dicitur, quod quinque sciunt, & §. Non sunt hæc de Pænitent. dist.* 1. *V. Secreta.* eadem Glossa probat, *secreta esse, quæ fiunt in præsentia quinque*, prout etiam infra *Lib.* 5. *Tit.* 1. magis demonstrantur.

Additur tamen in Conclusione, *& nullum periculum* 45
est, quod ulterius publicetur; si hoc enim rationabiliter timetur, jam Episcopus dispensare nequit, etiamsi præter Impedimento laborantem, unus tantum, vel duo scirent: quia quandocunque rationabile adest periculum, quod Impedimentum evadat publicum, etiam periculum est quod Matrimonium occulta Dispensatione valide contractum, majori cum scandalo iterum separari debeat, cum dispensatio pro Foro interno ab Episcopo facta, in Foro externo prorsus non attendatur, eaque non obstante Matrimonium ab ipso etiam dispensante Episcopo separari deberet, casu quo Impedimentum evaderet publicum. Bosco, Sanchez & Barbosa *loc. cit.*

Hinc in praxi omnino attendi debet, non tantum 46
quot personis, sed etiam qualibet Impedimentum sit notum, quia bene fieri potest, ut respectu quinque prudentum, & timentium Deum, qui Impedimentum norunt, prorsus nullum sit periculum ulterioris divulgationis, & econtra respectu duorum vel trium, v. g. garrulorum, aut inimicorum &c. divulgationis periculum revera adesse videatur, præsertim, si etiam aliæ circumstantiæ tale periculum minentur.

Quæritur II. An? & qualiter requiratur gravis, seu magna necessitas? Resp. Omnino necessaria etiam est gravis causa, seu magna necessitas, quales esse censentur; si conjuges absque scandalo, vel sine jactura famæ, vel præjudicio prolis, aut gravi incontinentiæ periculo separari amplius nequeunt; prout plerumque non possunt, si Impedimentum provenit ex copula fornicaria prius cum consanguinea conjugis habita; vel si jam adsunt una vel plures, proles; vel si invicem ita sint inamorati, ut vel separari prorsus nolint, aut separati sine reditu ad vomitum non manerent; vel si Matrimonium in facie Ecclesiæ fuit contractum, & impedi-

mentum ita occultum, ut probari nequeat, consequenter separari, vel ad alias nuptias transire non permittantur &c. Bosco *de Matrim. disp.* 12. *num.* 13. Herinq. *lib.* 12. *de Matrim.* Diana *p.* 11. *tract.* 8. *Resolut.* 3. Gobath *in Theolog. Experim. tr.* 9. *num.* 578. cum Communi aliorum. Ratio est; quia sicut concurrente una ex dictis necessitatis causis potestas dispensandi censetur tacite concessa Episcopo, exigente id munere Episcopali, juxta dicta *n.* 15. sic cessante necessitate eadem potestas censetur Episcopo adempta, utpote, qui contra SS. Canones dispensare non potest sine magna necessitate vel evidenti utilitate Ecclesiæ, ut fuse ostendit Fagnanus in c. Nimir, *de filiis Presbyt. arg. can. Etsi illa, cau.* 1. *q.* 7. ibi. *Quæ nec ulla necessitas, nec Ecclesiastica prorsus extorquet utilitas*: cum Concordant. Imo Episcopi præ cæteris ad observantiam SS. Canonum tenentur, qui propterea etiam vocantur *Custodes* Canonum, & *Magistri, can. Cum quibus*, 36. *cau.* 24. *q.* 3.

48 Infertur proin, ad hoc, ut Episcopis pro Foro conscientiæ dispensare in Impedimento *dirimente*, valeat, prorsus non sufficere causam quamcunque rationabilem talem, ex qua juxta dicenda §. *seq.* Papa, vel etiam Episcopus vi privilegii dispensare potest, & solet pro Foro externo, sed omnino requiri causam gravem, seu magnam necessitatem.

49 Quæritur III. An? & qualiter requiratur urgens necessitas? Resp. Ut dispensare valeat Episcopus pro Foro interno, non sufficit *sola magna necessitas*, nisi etiam sit *urgens*, ita, ut ratione illius nullus, vel difficillimus recursus ad Papam, aut alium privilegio dispensandi præditum, v. g. Nuncium Apostolicum pateat; vel periculum sit in mora. Sanchez *de Matrim. cit. lib.* 2. *disp.* 40. *n.* 2. *&* 6. Bosco *loc. cit. n.* 141. Barbosa *de Offic. & potest. Episc. allegat.* 35. *n.* 3. cum communi aliorum. Ratio est; quia quando adest quidem una ex dictis n. 47. gravis causa, vel necessitas, si tamen pro tempore non urget, sed bene patitur moram, donec a Pontifice dispensatio veniat; simulque pateat facilius aditus ad Pontificem saltem per litteras, nulla adest causa, vel necessitas, quod dispenset *Episcopus*, consequenter cessat ratio, ob, quam ei competit potestas dispensandi, ut bene observat cum aliis Bosco *loc. cit.*

50 Idem videtur, quando est facilis recursus ad Nuncium Apostolicum, vel alium præditum speciali privilegio aut potestate dispensandi in causa impedimenti. Vega *lib.* 6. *sum casu* 143. Barbosa *de Offic. & potest. Episc. allegat.* 35. *n.* 10. Navarrus *in Manual. c.* 22. *n.* 85. Perez, Tambur. Gobat. *in Theolog. experim. tract.* 9. *n.* 581. & alii communiter contra Henriquez *lib.* 12. *de Matrim. cap.* 3. *n.* 1. Ratio est eadem, quæ *in priori num.* qui revera in tali casu nulla est necessitas, quod Episcopus dispenset. Hinc licet Barbosa, & Diana ocent sententiam Henriquez probabilem, tamen quia agitur de Sacramenti valore, qui a dispensatione, hæc vero a facultate dependent, in praxi non videtur secura, postquam Innoc. XI. damnavit sententiam: *esse licitum sequi probabilem, relicta tutiori, quando agitur de valore Sacramenti.*

51 Cæterum notandum hic cum Aversa apud Bosco *disp.* 12. *concl.* 3. *n.* 143. quod licet DD. communiter causam urgentem adesse dicant, quando conjux Impedimentum patiens, ob inopiam seu paupertatem ad Papam, vel Nuncium Apostolicum confugere, aut Dispensationem inde obtinere non potest; tamen ex solo hoc paupertatis titulo raro, aut nunquam necessitas urgens consurgat: eo quod ad procurandam Roma, vel a Nuncio Apostolico dispensationem pro solo foro interno, super occulto impedimento prorsus nullæ expensæ requirantur: siquidem sacra Pœnitentiaria (apud quam Romæ dispensatio pro Foro interno sollicitari debet juxta dicenda infra) pro dispensatione prorsus nihil prætendere, nec sponte oblatum accipere potest. Nec opus est, ut conjux ipsa se Romam conferat; & itineris expensas faciat, cum totum negotium unica Epistola absolvi queat, quam quivis Confessarius ex charitate libenter gratis scribit, & Romam dirigit, indeque dispensationem sibi missam pœnitenti consignat, juxta praxin infra docendam, ut proin ad summum non nisi pro Posta, cui litteræ committuntur, facere oportet expensas, quæ tam magnæ non sunt, quin eas etiam pauper saltem mendicando, breviter, & faciliter habere valet, imo etiam hæc sæpæ non sunt necessariæ, si nempe ipsius confessarii pro pœnitentibus scribunt, & dispensationem procurant, prout ordinariæ fit; & fieri debet juxta dicenda infra.

52 Hinc etiam inutilis ad propositum videtur quæstio illa, quam plures DD. faciunt. An in casu, quo Impedimentum habentes media non habent ad solvendas expensas necessarias pro dispensatione illas subministrare teneatur Episcopus, eo, quod juxta primum dicta, ad impetrandam dispensationem super Impedimento occulto pro solo Foro interno nullæ sint necessariæ expensæ. Aliud est si procuratur pro Foro externo, de quo infra. Unde videotur DD. paupertatem pro urgente necessitate allegantes, confundere dispensationem, quæ fit pro solo Foro interno, cum ea, quæ fit etiam pro Foro externo. Et hæc pro praxi notare oportuit.

53 Si quæres, quænam ergo reddant necessitatem *urgentem*? Resp. Ea, de quibus diximus in conclusione *num.* 47. Videlicet I. Si nullus, vel difficillimus patet aditus ad Summum Pontificem, prout contingere potest tempore Schismatis, aut belli, quo etiam Litteræ ad Sedem Romanam impediuntur; item ubi nimia est locorum distantia (qualis tamen esse videtur inter Germaniam, Galliam, & Hispaniam ex una, & Romanam Curiam ex altera parte. II. Si gravis causa & necessitas secum habeat in mora periculum gravis damni, aut præjudicii, ut si unus conjugum in articulo vel periculo mortis existens liberos habeat, qui illegitime hæreditati succederent &c. donec Dispensatio Roma, vel a Nuncio Apostolico veniat.

54 Si periculum incontinentiæ ex dilatione Dispensationis rationabiliter timetur, prout ordinarie timendum, præsertim si conjuges adhuc sunt Juvenes, vel singularis affectus, & amor mutuus inter eos viget; inter tales enim pauci tantæ virtutis inveniuntur, ut de eis prudenter præsumi possit, quod per spatium plurium hebdomadarum sine periculo incontinentiæ, quoad lascivos tactus, morosam delectationem, vel ipsam copulam sint cohabitaturi, postquam diu & frequenter carnaliter jam fuere permixti; etiamsi ambo Impedimenti sint conscii. Nam si una tantum pars notitiam Impedimenti habet, præter incontinentiæ periculum, etiam famæ, vel alterius mali periculum ex dilatione emergit, consequenter necessitatem adhuc magis *urgentem* efficit: ut proin tam Confessarii, quam Episcopi ad hoc reflectere, atque ex illo *urgentem* necessitatem ordinarie adesse prudenter præsumere, ac propterea (si etiam reliquæ conditiones necessario requisitæ adsint) dispensare pro Foro interno debeant Episcopi.

55 Dicitur autem notanter *ordinarie*, quia non negamus quin nonnunquam, & extraordinarie dentur casus, ubi absque omni incontinentiæ periculo Dispensatio Roma expectari potest. v. gr. si ambo conjuges timentes Deum, & Impedimenti sunt conscii, præcipue si carnali commixtioni alias non multum sunt dediti, tales enim si debite instruuntur, quod sub peccato mortali ab omni delectatione, tactu, & copula carnali abstinere debeant, donec dispensatio inter paucas septimanas Roma veniat, debitam abstinentiam illico & libenter promittent, eamque teste experientia servabunt; præsertim si a confessario moneantur, ut, si periculum interea fore putent, fideliter nunc referant, quatenus alia via eis succurri queat.

56 Pariter periculum incontinentiæ abesse censetur, quando solus vir Impedimenti conscius, & continere se potens, ratione status vel conditionis suæ, discessum aliquem ad tempus pro impetranda Roma Dispensatione necessarium, facile instituere potest, vel fœmina ita molestam habeat, ut nec debitum petere, nec tactus lascivos exercere, vel ad illos allicere soleat. In his itaque ac similibus casibus Episcopus a dispensatione utique abstinere, & Oratores ad Pontificem dirigere, vel potius, ut illuc confugiant, confessarius consulere debet; quantumvis alias magna & gravis causa dispensandi, & necessitas adsit, ita ut sine

scan-

scandalo, vel præjudicio prolium jam existentium separari nequeat; quia, licet ex his habeatur sufficiens & gravis causa, imo necessitas dispensandi, tamen non habetur urgens necessitas, ut *Episcopus* dispenset. Doctus Lector non indignetur, quod hæc tam simpliciter & prolixe adducantur ac declarentur, quia etiam pro minus doctis, minusque in Jure expertis scribimus: Quibus ut hæc utpote summæ practica materia ad facilem captum bene explicetur, & declaretur, utile & necessarium est.

57 Quæritur IV. An? & qualiter requiratur, ut conjuges putativi Matrimonium (si prius jam contractum est) contraxerint bona fide & præmissis Denuntiationibus? Resp. I. Ut Episcopus pro Foro conscientiæ dispensare valeat, necessario insuper requiritur, quod Matrimonium (si jam contractum est) contractum sit bona fide, id est, cum probabili ignorantia obsistentis Impedimenti. Sanch. *l.* 2. *disp.* 40. *n.* 4. Bosco *de Matrim. disp.* 12. *sect.* 13. *concl.* 3. *n.* 148. *& seqq.* Engel *de Matrim. contra Interdict. Eccles. contract. n.* 11. Ledesma, Lopez, & alii. Ratio est: quia illi, qui mala fide contrahunt, a Jure digni declarantur Dispensatione, *arg. c. fin. de Immunit. Eccles. & Concil. Trident. Sess.* 24. *de refor. Matrim. cap.* 5. ubi expresse ita decernitur: *Si quis inter gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit, separetur & spe dispensationis careat: idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum contrahere, sed consummare ausus fuerit.* Consequenter cum Episcopi potestas dispensandi præcipue innitatur tacito & præsumpto consensui Pontificis non potest exerceri contra expressam ejusdem mentem, quia juxta tritum illud, *Præsumptio cedit veritati l. Imperatores ff. de probat.*

58 Notandum tamen hic cum Sanchez *loc. cit.* & Bosco *loc. cit. nu.* 164. ad hoc, ut quis ad propositum dicatur mala fide contrahere, non esse satis scire, & esse memorem; se prius carnaliter jam fuisse commixtum cum consanguinea v. g. persona illius, cui modo vult nubere, sed requiri etiam scientiam & notitiam Juris, seu practicam, id est talem, qua scit inde ortum esse Impedimentum contrahendi Matrimonium cum ea, cum qua nunc vult contrahere. Ratio est, quia, ut quis spe Dispensationis carere debeat, Concil. Trid. expresse requirit, *quod quis inter gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit*; nequit autem dici scienter inter prohibitos gradus contrahere: qui ignorat gradum prohibitum inter se, & Sponsam adesse: ergo. Nec refert, si sit ignorantia crassa; siquidem quando Lex aut Decretum petit aliquid fieri *scienter* (prout fit in proposito) excusat quævis ignorantia quantumvis crassa; dummodo absit dolus, ut post Sylvestrum *V. Ignorantia, q.* 8. *dub.* 4. Bart. *in l. Si Adulterium princ. ff. ad Leg. Jul. de Adulter.* & alibi bene advertit Sanch. *loc. cit.*

59 Porro non sufficit unam partem contraxisse vere mala fide, sed requiritur mala fides utriusque ad hoc, ut juxta præfatam dispositionem Juris indigni reputentur Dispensatione. Hinc si una saltem pars ignara impedimenti bona fide Matrimonium contraxit, poterit Episcopus (si cætera requisita adsint) cum utraque parte dispensare. Sanch. *loc. cit. n.* 4. Engel. *h. t. n.* 11. & alii. Ratio est, quia ista dispensationis incapacitas statuta fuit in pœnam contrahentium mala fide, ibi: *ejusdem subjiciatur pœnis*, *in pœnis autem benignior est interpretatio facienda, c. In pœnis de R. J. in* 6. Nam *odia restringi, & favores ampliari c. Odia eod.* Accedit, *æquum non puniri innocentem ob alterius culpam, arg. c. Non debet eod. in* 6. ibi. *Non debet aliquis alterius onere prægravari.*

60 Resp. II. Ut Episcopus dispensare pro Foro conscientiæ valeat, necessario etiam requiritur, ut præter bonam fidem, Matrimonium (si jam contractum est) sit contractum in facie Ecclesiæ præmissis Denuntiationibus Sanch. *de Matrim. l.* 2. *disp.* 40. *n.* 4. Bosco *de Matr. disp.* 13. *sect.* 13. *n.* 149. *arg. c. cum inhibitio de Clandest. Dispens.* ubi Pontifex rationem apponit; *cum taliter contrahentes* (idest sine denuntiationibus, aut clandestine) *non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur.* Adhuc clarius *Concil. Trid. cit. Sess.* 24. *de reform. Matrim. c.* 5. ibi: *Quod si ignoranter id fecerit; siquidem solemnitates requisitas in Matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis.* Rationem adjungit: *Non enim est dignus, qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempserit. Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, & gratis dispensare poterit.*

Notandum tamen cum Sanchez *loc. citato* memoratam pœnam contrahentes non afficere, si Denuntiationes de Licentia vel Dispensatione Episcopi omittant; quia tunc dici non possunt, præcepta Ecclesiæ neglexisse, vel temere contempsisse, prout tamen ad pœnam hanc incurrendam Concilium Trident. requirit. 61

Cæterum dicitur in utraque conclusione *n.* 57. & 60. posita; *si jam contractum est Matrimonium*, idque ob sequentem Quæstionem. Nam

Quæritur V. An semper etiam necessario requiratur, ut Matrimonium in facie Ecclesiæ actu jam sit contractum? Resp. Quamvis ad hoc, ut Episcopus in Foro conscientiæ super occulto Impedimento dispensare valeat, ordinarie requiratur, ut Matrimonium in facie Ecclesiæ bona fide saltem unius, actu jam sit contractum, tamen si urgentissima necessitas adesset (quæ non nisi rarissime contingere potest) etiam ante Matrimonium contractum dispensare valeret. Sanch. *Matrim. l.* 2. *disp.* 40. *n.* 8. quem sequuntur Pontius *de Matrim. l.* 8. *c.* 13. *nu.* 6. Bosco *de Matrim. dis.* 12. *sect.* 13. *concl.* 3. *a n.* 165. Barbosa *de Offic. potest. Episc. alleg.* 35. *num.* 5. Gobath. *in Theol. experim. Tract.* 9. *n.* 581. Palao, Reginaldus, Bonacina, Perea Diana. Tamburinus, Dicastillo, Hurtado, a alii. *Prima* pars conclusionis ex eo patet: quia super impedimento etiam occulto nunquam dispensare potest Episcopus, nisi adsit necessitas *urgens*, per dicta sup. *nu.* 49. atqui vix, aut non nisi rarissime contingit casus, in quo necessitas ita urgeat, ut Matrimonium non possit differri, donec Dispensatio Roma veniat; præsertim cum deficientibus aliis differendi causis, prætextibus, conscius impedimenti facile possit instituere aliquam peregrinationem, vel simulare (non mentiri) aliquam infirmitate. 62

Altera vero pars licet varie, & fuse a DD. citatis probetur, optima tamen videtur probatio, quod rationes supra allatæ *n.* 15. pro Dispensatione post Matrimonium, militent etiam pro dispensatione ante Matrimonium in urgentissimo casu, sicuti consideranti patet in casu, quem ponit Sanch. *loc. cit.* Barb. & alii v. g. Dispensati aliqui certum diem jam determinarunt ad solemniter celebrandas Nuptias, ad quas omnia etiam jam parata, hospites invitati, vestes nuptiales confectæ, & reliqua omnia ita præparata sunt, ut de Nuptiis nemo amplius dubitet; pridie autem Sponsus vel Sponsa Sacramentalem confessionem deponens, primum nescit, quod laboret occulto Impedimento *dirimente*, Affinitatis v. g. contractæ perfecta copula carnalis prius cum sorore Sponsæ habita: In tali casu, si consideratis prudenter considerandis non apparet, quod aliqua via Matrimonium sine periculo infamiæ, scandali, aut maximæ confusionis differri posset, (prout ordinarie fieri posse non videtur) Episcopo ob rationes sup. *n.* 15. allatas, potestatem in Foro interno dispensandi omnino competere, citati, & communiter alii fatentur DD. quidquid in contrarium dicat Fagnanus *in c. nimis, de Filis Presb.* 63

Idem a fortiori dicendum, & Episcopo potestas dispensandi attribuenda est si in tali casu sponsus, vel sponsa primum rescit, votum castitatis perpetuum quod habet, esse Impedimentum impediens Matrimonium, prout dictum est *L.* 3. *Tit.* 34. *n.* 38. 64

Quæritur VI. An concurrentibus *n.* 15. allegatis, & præsenti §. declaratis conditionibus possit Episcopus super quovis Impedimento occulto dispensare pro foro conscientiæ? Resp. Potest super quovis & solo super quo potest & *solet* dispensare Papa. Engel *L.* 4. *Tit.* 16. *n.* 11. & alii quod possit super *quovis*. Ratio est, quia de quovis tali militant rationes, & argumenta supra *n.* 15. 65

140 *Si Machinatio in mortem abest, dispensat ex causa rationabili.*

141 *Super impedimento Ordinis, & Voti solemnis, seu professionis Religiosæ Papa difficilium, & non nisi ob causam publicam dispensat.*

142 *Bene vere super votis simplicibus: Et quibus ex causis? remissive.*

143 *Non quævis causa, ob quam Papa dispensare solet, sufficit ab hoc, at Episcopi jure ordinario dispensare valeant pro Foro interno super impedimento occulto.*

144 *Bene vero sufficit ad dispensandum ex privilegio, vel speciali facultate.*

145 *Enumerantur impedimenta, super quibus Episcopi vi specialis facultatis dispensare valent ex quavis causa rationabili.*

146 *Quandonam, & quomodo verificari debeant causæ dispensandi: Item quid, si pluribus allegatis non omnes verificantur? Remissive.*

67 CUm ex dictis supra *num.* 5. constet, dispensationem a quocunque fiat, semper illicitam, & sæpe etiam invalidam esse, si absque justa causa fiat, utpote tunc dissipatio potius, quam dispensatio vocanda, merito nunc indagatur de justis dispensandi causis, postquam in præcedentibus jam satis dictum est, quibus dispensandi potestas competat.

Notandum tamen prius, quod, uti ex Rubrica, §. 1. liquet, hic principaliter agamus de causis, intuitu quarum Pontifex jure ordinario, atque ad Pontificis imitationem. Nuncii vel Episcopi *ex privilegio vel facultate sibi specialiter concessa*, in foro etiam externo dispensare possunt, & solent. Qualiter enim, & ea qua causa *Jure Ordinario* Episcopus pro solo foro conscientiæ dispensare valeat, abunde actum est in præcedentibus duobus, §. 13.

68 Unde ulterius notandum, non esse confundendas causas, ob quas Episcopus pro foro etiam externo dispensare potest ex speciali facultate, vel privilegio, cum causis, ob quas jure ordinario, & absque privilegio dispensare valet pro solo foro interno. Enim vero jure ordinario non nisi ex sola causa *magnæ & urgentis necessitatis*, certisque concurrentibus conditionibus pro solo foro interno dispensare potest juxta dicta duobus §§. præcedentibus, præsertim vero *n.* 19. dum econtra, si ex privilegio in casibus sibi concessis, pro utroque foro dispensare vult, nulla requiritur necessitas, sed sufficit quævis alia justa, & rationabilis causa talis, ob quam Pontifex dispensare solet; juxta dicenda *n.* 144. Hinc licet causa, ob quam Episcopus jure ordinario dispensare valet pro foro interno, magna videlicet, & urgens necessitas sufficiat, etiam, ut ex privilegio in casibus sibi concessis dispensare possit, etiam pro foro externo, non tamen econtra quævis causa, ob quam dispensare valet ex privilegio, sufficit, ut etiam jure ordinario dispensare queat pro foro interno super impedimentis occultis. Hac distinctione inter dispensationem ex jure ordinario, & ex privilegio Episcopis competentem, causaque illarum non bene observata, nonnulli multum fuere confusi. Hoc notato

69 Quæritur I. Quæ sint causæ, ob quas Curia Romana dispensare solet? Ante responsionem notandum, solutionem hujus, & sequentium quæstionum ex praxi potius, & stylo Curiæ quam ex Jure fieri debere: Hinc etiam responsa a potiori ex Auctoribus in Curia Romana practicis (inter quos celeberrimus est Pyrrhus Corrad. Item de Justis) desumpsimus, ac firmavimus. Hoc notato Resp. Esse plures, præsertim sequentes quindecim, videlicet. 1. *Prærogativa personæ*. 2. Conservatio Familiæ, vel ut bona maneant in eadem familia. 3. Excellentia meritorum. 4. Extinctio litis. 5. Gravis inimicitia. 6. Confirmatio pacis. 7. Evitatio scandali. 8. Angustia loci. 9. Defectus dotis. 10. Ætas mulieris 24. Annos excedens. 11. Copula habita. 12. Infamia mulieris. 13. Locus ad litus maris 14. Matrimonium bona fide contractum. 15. Causa generalis dicta *ex rationabilibus causis, seu major tana pecuniaria*. De quibus singulis nunc in specie.

Prima itaque causa est *prærogativa dignitatis Regiæ*, aut vere Principalis. Et merito: Tum quia decens est, ut Ecclesia benignam se exhibeat erga Principes Personas, seu sui Defensores & Patronos: Tum quia timendum, ne, si eis dispensatio denegetur, pacem turbent, & bono communi Ecclesiæ noceant. Uti post Perez *disp.* 45. *de Matrim. sect.* 5. bene observat Gobath *in Theolog. experiment. tract.* 9. *num.* 604. & alii communiter; ut proin licite respectu harum Personarum nulla in specie allegetur, tamen semper adesse censeatur aliqua justa causa; videlicet, vel excellentia meritorum (utpote quæ juxta statim dicenda etiam respectu aliarum personarum sufficit) vel conservatio publicæ tranquillitatis, consequenter bonum commune. Hinc Concilium Tridentinum dum *Sess.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 5. ordinat, ut in secundo gradu nunquam dispensetur, provide excipit *Magnos Principes*.

Secunda causa est *conservatio familiæ ne defectu hæ-* 70
redis pereat Illustris, aut nobilitate præcellens familia. Corrad. *in Praxi Dispensat. lib.* 7. *cap.* 2. *num.* 109. & alii. Ratio est; quia conservatio talium familiarum facit pro bono communi juxta dicenda infra. Unde ex hac causa Pontifex etiam cum Sacerdotibus, & Religiosis dispensat, ut nubere valeant, prout dicetur infra *n.* 141.

Huc reducunt, imo alii ut distinctam causam ad- 71
ducunt, *ut bona intra eandem maneant familiam, quatenus in suo splendore, ac dignitate conservari valeat*. Casus præcipue contingit, quando familiæ alicujus linea sine masculo hærede decedens, pro hærede relinquit fœminam, cujus hæreditas ne ad extraneos deveniat, dispensare solet Papa, ut alicui ex eadem familia consanguineo nubere valeat. Idem contingere potest, si quæ nobilis instituitur hæres hac conditione, ut alicui ex familia sua pro ejusdem conservatione nubat. Just. *in Praxi dispensat. lib.* 3. *cap.* 13. & 14. Bosco *de Matrim. disp.* 12. *sect.* 13. *num.* 262. Henriquez *lib.* 12. *disp.* 13. Gobath *loc. cit. num.* 606. Ratio est; Tum quia pro bono communi facit, si magnæ familiæ conserventur in suo splendore, & opes ejusdem intra eandem remaneant. Sperell. *disc.* 131. *numer.* 26. Mantic. *de Conject. lib.* 7. *Tit.* 1. *num.* 45. *arg. L.* 1. §. 3. *ff. de Ventre inspic.* Tum quia illustres familias maxime affligit, si vident bona ejusdem ad extraneos devenire; juxta illud Jer. *c.* 5. *Hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos*. Hinc etiam in antiquo Testamento statutum erat, ut fœmina uni ex propria cognatione nuberet.

Tertia causa est *excellentia meritorum* in Ecclesiam, 72
ratione insignium laborum, vel periculorum in bello, v. g. contra Ecclesiæ hostes vel alias propter Ecclesiam exantlatorum. Corrad. *lib.* 7. *c.* 2. *n.* 109. Justis *de dispensat. lib.* 4. *c.* 12. Barb. *ad Concil. Trid. Sess.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 5. *n.* 20. Bosco *loc. cit. num.* 262. Sanchez *de Matrim. lib.* 8. *disp.* 19. *n.* 32. Castro Palao *de Sponsal. disp.* 4. *punt. ult.* §. 2. *arg. can. tali* 17. *caus.* 1. *quæst.* 7. ibi: *Nisi meritorum prærogativa commendet*. Ratio est, Tum quia bonum commune exigit, ut Pontifex erga tales gratum se exhibeat, quatenus alii moveantur ad similia. Tum quia dignum est, ut tales majorem experiantur benignitatem Ecclesiæ. Hinc bene infert Gobath *l. c.* ex hac causa dispensari cum Centurione, qui in bello Turcico insigniter se gessit. Exemplum hujusmodi dispensationis affert Pyrrh. Corrad. *in Praxi dispensat. lib.* 7. *cap.* 2. *n.* 109.

Quarta causa est *extinctio litis* vigentis inter Orato- 73
res, vel eorum parentes, consanguineos, vel affines super re magni momenti v. g. super hæreditate, dote, vel aliis bonis, si hujusmodi lis via Matrimonii extingui, aut tolli potest, Just. *cit, lib.* 3. *cap.* 4. Corrad. *in Praxi dispensat. lib.* 7. *cap.* 2. *num.* 54. Bosco *de Matrim. disp.* 12. *sect.* 13. *concl.* 3. *num.* 259. & alii communiter. Ratio est; quia extinctio litium bonum commune promovet, & pro conversione, ac commercio humano plurimum confert, *arg. c. Dispendia de rescript. in* 6. præsertim cum ex litibus sæpe maxima scandala, damna, discordiæ, & alia peccata oriantur, quiesque publica turbetur, adeo ut propterea

etiam

etiam Jura festinant finem imponere litibus, *arg. l. 2. Cod. de Re judicat.*

73 Quinta causa est *gravis inimicitia*; hæc enim, si per Matrimonium tolli, & pax procurari potest etiam inter privatos sufficientem præbet causam dispensandi. Sanchez *lib. 8. disp. 19. n. 8.* Bosco *loc. cit.* Corrad. *loc. cit. a num. 65.* Justis *de dispensat. lib. 3. cap. 5.* Palao *de Sponsal. disp. 4. punct. ultim. §. 2. num. 2,* cum communi aliorum. Ratio est, quia, cum ex inimicitiis publicum bonum lædatur, *l. si quis ingenuum §. in Civilibus ff. de captivis* innumeraque scandala, peccata, & alia mala sequantur, omnibus profanis, & sacris Scriptoribus, ipsaque quotidiana experientia testibus æquum est, ut ad eas tollendas pacemque procurandam Papa in Jure dispenset, *arg. l. si inimicitia ff. de His quibus ut indignis, & cap. 2. de Dispensatione impub.* Ubi bonum pacis pro urgentissima necessitate dispensandi habetur.

Quæ autem sint inimicitiæ graves, ordinariæ relinquitur arbitrio Judicis. Justus *loc. cit. num. 19.* Menochius *de Arbitrar. Judic. lib. 2. centur. 2. casu 110. num. 3.* in specie censetur gravis, quæ vel oritur ex atroci injuria, præsertim, si offensas est cupidus vindictæ. Tusc. *lit. I. concl. 149.* vel ex controversia magnæ partis bonorum. Tusc. *loc. cit. num. 8.* Justis *loc. cit. n. 23.*

74 Sexta priori vicina, est *confirmatio, vel conservatio pacis.* Corrad. in *Praxi Dispensat. lib. 7. cap. 2. nu. 74.* Justis *de Dispensat. cit. lib. 3. cap. 6.* Navar. Bosco, Sanchez, & alii, *arg. cit. cap. 2. de Dispensat. Impub.* Ratio est; quia Pax civium plurimum conducit pro bono publico. *Clem. Dudum de sepult.* Unde intuitu illius merito receditur a Jure communi, & conceduntur, quæ alias sunt prohibita, *arg. c. Nisi essent 21. de Præb. & c. His de Majorit. & Obed. can. Hoc quippe caus. 3. q. 6.* Quæ jura non tantum de procuranda, sed etiam confirmanda, conservanda, jam acquisita pace merito intelliguntur: Hinc ille versiculus Gloss. *in cit. c. 2. de dispensat. Impub.*

Pax ut servetur, moderamen Juris habetur.

Imo plures DD. tres has causas videlicet *extinctionem litis, inimicitiæ deletionem, & confirmationem pacis,* pro una, eademque causa reputant, vocantque bonum pacis.

75 Septima, vel potius eadem cum immediate præcedentibus tribus, causa est *evitatio scandali* (ubi per scandalum intelligitur occasio, causa, vel periculum peccati v. g. inimicitiæ, odii, homicidii, incontinentiæ, vel alterius cujuscunque gravis peccati. Abb. *in c. quia circa, de Consang. n. 2.* & ibi Joann. Andreas *nu. 4.* Justis *loc. c. n. 2.* Sanchez *loc. c. nu. 9.* Nam universaliter etiam propter evitanda scandala a communi jure receditur *argum. cap. 2 de Novi operis nuntiat.* ibi: *licet opera illa, quæ sine mortali peccato omitti non possunt, non sint pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro scandalo vitando committi, quæ sine peccato mortali committi non possunt; ab his tamen, quæ sine peccato mortali committi possunt, pariter ac dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum, & eis tamen pro scandalo vitando insistendum:* ubi Glossa V. *pro vitando scandalo* ait: *Nota, quod pro aliquo scandalo vitando non debet quis mortale peccatum committere; quia utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur, c. 3. de R. J.* alias *si aliqua possunt fieri, vel omitti sine mortali detrahendum est Juri.* Concordat, *c. 2. de Temporib. ord.*

76 Octava causa est *angustia loci* Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 19. nu. 12.* Palao *de Sponsal. disput. 4. punct. ult. §. 2.* Bosco *de Matrim. disp. 12. sect. 13. concl. 4. nu. 260.* Corrad. *in Praxi dispensat. l. 7. cap. 2.* Justis *lib. 3. cap. 2.* & communis aliorum: ubi per *angustiam loci* intelligitur talis locus, in quo puella non invenit sponsum sibi æqualem, vel parem, nisi consanguineum aliquem, vel affinem, consequenter si tali nubere non liceret, deberet manere innupta, vel nubere tali, qui vel statu, conditione, aut divitiis inferior, vel ætate, moribus, genio, aut Religione dispar esset: non enim sola status, generis, aut divitiarum, sed etiam alia ex dictis inæqualitas constituit angustiam loci. Sanchez *loc. cit. n. 15.* Bosco *loc. cit.* Tusc. *lit. M. concl. 157. arg. l. Nuptiæ. C. de Nuptiis,* ibi: *etsi pares sint genere, & moribus, junct. c. super eo, 22. de Testib. & attest.* Nec requiritur, ut fiat stricta, & exacta perquisitio, an non aliquis impedimento carnes, puellæ ad nubendum æqualis inveniatur in loco, sed sufficit moralis. Imo sufficit, si puella decenter ornata, & quasi exposita ad nubendum, per aliquot annos incedebat, & tamen nullus illam pro sponsa expetit. Justus *de dispens. lib. 1. c. 2. n. 24.* Corrad. *l. c. c. 5. n. 58.* Sanch. *lib. 8. de matrim. c. 19. n. 14.* Ratio est; quia honestas & pudor puellarum non patitur, quod sibi ipsi veros quærant, *can. Honorantur 13. can. 32. q. 2.* ibi: *Non est enim virginalis pudoris eligere maritum.*

77 Porro censetur adesse angustia loci, etiamsi in vicinia puella posset habere sibi æqualem non consanguineum. Sanchez *loc. c. nu. 13.* Bosco *de Matrim. disput. 12. sect. 13. num. 267.* Pontius *de Matrim. lib. 8. cap. 21. §. 2. num. 22.* Justis *loc. cit. num. 70* & Ratio est; quia durissimum est fœminis extra proprium oppidum nubere, ut sic patris, & matris, consanguineorum, & amicorum consortio destitutæ acerbam, & quasi solitariam vitam transigant. Accedit declaratio Cardinalium ad instantiam Archiepiscopi Mediolan. data 1570. 18. Novembris ubi expresse ita declaratur: *clausula illa, quia virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis invenire nequit, verificatur, & justificatur per diligentiam duntaxat præstitam in ipso loco mulieris & non in locis circumvicinis.*

78 Major, & a Doctoribus minus examinata, summe tamen practica est quæstio, qualis debeat esse locus (qui plerumque oppidum vocatur) ob cujus *angustiam* dispensatio conceditur: An videlicet debeat esse civitas, urbs, aut saltem insigne, & populosum oppidum; an vero sufficiat, vel potius debeat esse locus magis angustus v. g. parva civitas, commune oppidum, vel pagus. Et quidem Reginaldus, Sanchez, Taunerus, & alii (teste Gobath *in Theol. experim. tract. 9. n. 648.*) loquuntur de sola civitate, urbe, vel loco insigni, aut famoso, oppidove major, consequenter velle videntur oppida minora, & pagos non venire inter loca angusta. Ipse vero Gobath non tantum majora, sed & minora loca, ac in specie pagos ad præsens angusta loca intelligit, suamque opinionem de locis minoribus ibidem beneprobat; quamvis ejusdem, & multo minus aliorum DD. opinio de locis majoribus non subsistat, uti statim dicetur.

79 Nam respondetur ad difficultatem propositam spectando finem, & mentem legis, regulariter non tantum posse, sed etiam debere esse locum minorem, minusque populosum v. g. oppidum non adeo magnum, aut pagum, quando ob angustiam illius dispensationem impetrare quis vult; adeo ut civitas, in qua Episcopus sedem habet, & ubi sunt plura, quam trecenta focularia *Derdt, oder Feuerstatt* angustia loci in ordine ad dispensationem non detur, seu non attendatur. Pirrh. Corrad. *in Praxi dispensat. lib. 7. cap. 5. a num. 40.* testans de continua, constanti praxi, & stylo curiæ, qui loco legis habetur, *arg. c. ex litteris de Constit. & c. quam gravi de Crimine falsi,* unde teste eodem Corrad. *nu. 44.* in Dispensatione addi solet clausula *dummodo præfata civitas trecentorum foculariorum numerum non excedat.* Ratio est; quia credibile non videtur, in loco tam amplo, & populoso inveniri *Angustiam loci.*

Confirmat suam opinionem (& bene quoad unam partem) Gobath. *loc. c.* praxi Germaniæ, ubi etiam in pagis habitantes ex causa angustiæ loci passim sollicitant, & obtinent Dispensationem.

80 Infertur proin; caute ad præsens legendos esse DD. citatos; Executores vero attendere debere ad qualitatem loci, hic enim, si est civitas proprium Episcopum habens, & ita ampla existens, ut trecentos focularios excedere credatur, vel probetur (qualia loca in nostra Diœcesi forent Salisburgum, Passavium, Frisinga &c.) Dispensationis litteras exequi non poterunt; prout amplius Corrad. *loc. cit.* Dicitur tamen notanter; *civitas proprium Episcopum habeat,* quia ad reliquas etsi etiam ampliores civitates proprium Episcopum non habentes (quales in nostra Diœcesi essent Monachium Lan-

Landishntum &c.) hæc restrictio non extenditur, consequenter in eis æque ac aliis minoribus locis Angustia attenditur, eo quod tales civitates Episcopum non habentes, de stylo curiæ nec reputentur, nec dicantur proprie civitates, sed simpliciter *oppida, vel oppida civitates nuncapatæ*, uti ex notorio stylo cum aliis bene observat, & modo prælato docet Corrad. *lib. 7. c. 5. num. 45.*

81 Nona causa est *defectus competentis dotis*; dum nempe fœmina vel omnino nullam, vel non competentem habet Dotem ad nubendum alicui æquali. Sanchez *de Matrim. lib. 8. disput. 19. num. 16.* Bosco *de Matrim. disput. 12. sect. 13. conclus. 4. num. 261.* Corrad. *in Praxi dispensat. lib. 7. cap. 2. num. 21.* Justis *de dispensat. lib. 3. cap. 3.* Navarr. Pontius, & communis aliorum. Ratio est; quia, nisi in tali casu dispensaretur, fœminæ sæpe innuptæ manere, vel inæquali nubere deberent; quod utrumque bono communi adversatur, cum ex illo pericula incontinentiæ, ex isto autem, inæquali nempe Matrimonio infelices passim sequantur exitus. Sanch. *l. c.* Corrad. *l. c. n. 22.*

82 Nec refert, an ipse, qui carentem competente dote nubere intendit, dotare velit, an vero alius hac cum conditione, ut cum consanguineo, vel affine, aut aliud impedimentum habente contrahat. Corrad. *l. c. n. 48.* ubi addit, non vitiari dispensationis Breve, etsi nubere volens in supplicatione asserat, se velle dotare; cum tamen id alius faciat; quia hoc mendacium est circa rem, quæ ad dispensationem nil confert.

83 Porro censetur adesse defectus dotis competentis, etsi hæc sufficeret ad nubendum pari in vicinia, vel alio extraneo loco; dummodo sit insufficiens, seu incompetens ad nubendum pari in proprio loco originis: Sanchez *loc. cit. num. 16.* Corrad. *loc. cit. num. 22.* & alii. Ratio est eadem, quæ supra *num. 77.* Et quadra etiam huc Declaratio Cardinalium ibidem allegata.

84 Idem censetur, si fœmina dotem quidem habet, sed litibus involutam, casu quo periculum sit, ne causa cadat; vir autem eam ducere intendens, litem in se suscipere vult, & ratione suæ peritiæ, vel alterius qualitatis utiliter potest. Corrad *loc. cit. n. 59.* Sanchez *loc. cit. num. 20.* Pont. *de Matrim. lib. 8. cap. 21. num. 23.* & alii. Ratio est; quia ad pietatem spectat, fœminæ ita destitutæ subvenire, ne bonorum jacturam patiatur. Idem a fortiori dicendum, si lis solo tali Matrimonio extinguitur; per dicta supra *nu. 72.* quia subintrat tunc alia dispensandi causa; nempe extinctio litis, seu *bonum pacis*, de quo ibid.

85 Controversia autem inter DD. est, an mulier censeatur carere dote competente, quæ quidem defacto nisi possidet, habet tamen parentes divites. Ad quam negative merito respondent Corrad. *lib. 7. cap. 2. n. 23.* Sanchez *lib. 8. disput. 19. num. 21.* Pontius *loc. cit. cap. 21. num. 23. §. 2.* Tuschus *litt. D. concl. 713.* & alii. Ratio est: quia parentes sufficientia media habentes tenentur competenter dotare filiam nubere volentem *Leg. fin. Cod. de Dotis promiss.* cum duos succedat loco legitimæ *Leg. un. §. 11. C. de rei uxor. act.* Unde etiam parens injuste recusans Dotem, potest ad eam compelli.

86 Limitatur tamen præcedentis num. doctrina casu quo parens dives quidem est, sed habet plures proles, ita ut competenter dotare non valeat nubere volentem, nisi eam cæteris præsertim masculis præferat, eique plus tribuat, quam istis cum tempore dare queat. Sanchez *loc. cit. num. 23.* Ratio est, quia pater ad id non tenetur, consequenter ipsa a parte rei censetur adhuc carere sufficiente dote.

87 Alia difficultas est, an fœmina censeatur pati defectum dotis, quæ licet defecto nil possideat, tamen spem, aut moralem certitudinem habet, quod cum tempore sit acquisitura competentem dotem ex donatione, legato, hæreditate ab intestato, vel testamento, in quo forsan jam reperitur instituta. Et respondetur affirmative cum Sanchez *loc. cit. num. 23.* Corrad. *lib. 7. c. 2. n. 24.* Navarr. *de Rescript. consil. 19.* in fine, & aliis communiter. Ratio est, Tum quia, cum ad ista nullum adhuc jus habeat, & possit voluntas hominis mutari, vere adhuc dicitur pauper, & carere dote: Tum quia dos datur pro sustinendis oneribus Matrimonii, hæc autem statim incipiunt cum ipso contractu Matrimonii, consequenter requiritur dos in repræsens, & non sufficit futura in spe.

88 Infertur ex hac ultima ratione etiam tunc adesse defectum dotis, quando parentis bona ita se habent, ut post mortem illorum, quibus filia tanquam necessaria hæres certo succedit, omnino quidem sufficiant pro competente Dote; tamen quamdiu parentes superstites sunt, iis ipsimet ad honestam, & statui competentem sustentationem indigeant, ut filiam in vivis competenter dotare non valeant, quin ipsi defectum patiantur in necessariis. Sanchez *loc. cit. num. 25.* Henrinquez *de Matrimon. lib. 21. cap. 3. numero 25.* Pontius *lib. 8. de Matrim. cap. 21. num. 23.* Justis *de Dispens. lib. 3. c. 3. n. 44.*

89 Alia difficultas: An defectus dotis verificetur in illa, cujus dos competens quidem est ad nubendum alicui pari, sed non ad nubendum consanguineo, vel affini ditiori, aut potentiori eam ducere volenti. Ad quam respondetur negative. Sanchez *loc. cit. num. 17.* Pontius *loc. cit. num. 23.* & alii. Ratio est, quia Ecclesia non intendit favere puellis, ut superiorem, sed ut æqualem acquirant, eo quod taliter sufficienter jam evitetur periculum incontinentiæ; & mali eventus ex inæquali Matrimonio oriri alias soliti.

90 Major difficultas alia est, an causa incompetentiæ dotis procedat in casu, quo puella vere quidem Dote sufficiente caret tempore, quo dispensatio fuit impetrata, antequam tamen illa per Ordinarium executioni mandatur, evadit hæres, & legataria ex testamento vel ab intestato, vel aliunde acquirit sufficientia pro competenti dote? Resp. Negative. Corrad. *in Praxi dispens. lib. 7. cap. 2. nu. 25.* Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 19. n. 27.* & alii. Ratio est; quia cessat dispensandi causa, at *cessante causa cessat effectus c. Cum cessante, 60. de Appellat.*

91 Aliud foret, si puella hæreditatem aut legatum sibi jam pridem factum, & ante obtentam dispensationem, primum nesciret, postquam dispensatio executioni jam fuit mandata, & Matrimonium contractum, tali enim in casu dispensatio, & Matrimonium valebunt, etiamsi hæreditatem acceptet. Sanchez *loc. cit. n. 28.* Corrad. *loc. cit. n. 27.* Justis *lib. 3. disp. 68.* Ratio est; quia, cum defectus dotis fuerit allegatus, & Matrimonium contractum tempore, quo præfata nondum acceptavit, imo inscia fuit juris ad rem, pie credendum est, mentem Pontificis esse pro valore dispensationis, ne dispensationes, & Matrimonia periculis exponantur. Sanchez & Corrad. *loc. cit.*

92 Decima causa est *ætas fœminæ*, quæ videlicet 24. annum excedens virum sibi parem hactenus non invenit. Corrad. *in Praxi dispensat. lib. 7. cap. 288.* Barbos. *ac Conc. Trident. Sess. 24. de Reformat. Matrim. cap. 5. num. 18.* Pontius *de Matrim. lib. 8. cap. 17. num. 42. in fine.* Justis *lib. 3. cap. 8.* & alii communiter. Ratio est quia, sicut leges civiles solent favere puellis 24. annum excedentibus, ita etiam Pontifex, ne in periculo incontinentiæ omnino innuptæ manere debeant. Hæc tamen causa non procedit de viduis; licet enim canones tueantur secundo nubentes contra pœnalem dispositionem Juris Civilis *L. 1. Cod. de secund. Nupt.* juxta dicta supra *Tit. 21. de secund. Nupt.* tamen in hoc puncto curia Romana eis difetre non consuevit, teste stilo, Corrad. *loc. cit.* Pontio *loc. cit.* Justis ubi sup. *c. 8. num. 11.*

93 Cæterum, uti supra *num. 76.* de angustia loci dictum est, non requiritur, ut ipsa puella virum sibi quærat. Corrad. *loc. cit. num. 93.* dummodo annum 24. tempore dispensationis revera excedat saltem per diem, vel horam, quod, si unica dies deesset, Dispensatio non valeret, etsi tempore executionis dictam ætatem excedat. Pontius *loc. cit. cap. 20. num. 2.* Justiis *loc. cit. a num. 13.* & alii. Ratio est; quia Dispensatio est stricte interpretanda juxta communem DD. ut magis dicetur infra.

94 Undecima causa est *Copula cum consanguinea*, vel affine, vel alio impedimentum habente perpetrata, & pro-

propalata ex impraegnatione v. g. subsecuta prole. Justis *de dispensat. lib. 3. c.* 17. Corrad. *in Prax. dispensat. cap. 3. a num.* 1. allegans stylum curiæ, quæ stat loco legis, *arg. c. Ex litteris, de Constit.* Ratio autem, cur ob hanc causam dispenset Pontifex, est, ut consulatur famæ, & honori mulieris, utpote, quæ alias diffamata & innupta maneret, vel certe virum parem acquirere non posset, scandalis etiam inde timendis, ad quæ vitanda a Jure communi recedere expedit per dicta supra *n.* 75. Advertendum tamen, quod, si copula fuit habita sub spe facilius propterea impetrandæ dispensationis, id in libello supplicationis exprimi debeat per dicenda infra *num.* 183. & notat Corrad. *loc. cit. num.* 8. Cæterum copula præhabita rite proposita juxta dicenda infra est una ex urgentioribus dispensandi causis; ideo ut intuitu illius, vel potius ob effectus inde secutos, aut secuturos, Papa non tantum cum Nobilibus, sed & plebeis, etiam in propinquis, v. g. secundo consanguinitatis gradu pro foro externo quoque dispensare soleat, ut cum aliis bene advertit Justis *de dispens. lib.* 1. *c.* 4. *a n.* 322.

95 Duodecima priori multum similis est *Infamia mulieris* inde orta, quod ob nimis familiarem, aut alias suspectum conversandi modum oratorum orta sit suspicio, licet falsa, eos carnaliter sese invicem cognovisse. Cor. *lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 7. Engel *de Matrim. contra interdict. Eccles. num.* 7. ubi ex hac causa dispensationem a Leone X. factam per extensum adducit. Ratio est, quæ in priori causa, videlicet ne alias mulier graviter diffamata, indeque innupta, non sine scandalo remanere debeat.

96 Decima tertia causa est, *si locus ad litus maris*, & propterea continuis piratarum, & fidei Catholicæ hostium incursionibus expositus sit, ob quod extranei difficulter haberi possunt ad nubendum cum hominibus in tali loco existentibus. Corrad. *lib.* 7. *c.* 2. *n.* 94. Barb. *ad Conc. Trid. Sess.* 24. *de refor. Matrim. c.* 5. *n.* 16. & alii. Coincidit, & easdem rationes hæc causa habet cum *angustia loci*.

97 Decima quarta causa est *Matrimonium cum ignorantia impedimenti bona fide contractum*, maxime si jam est consummatum, & proles subsecuta. Et quidem si hæc jam fuit subsecuta, Dispensatio facillime obtinetur. Guttierez *canon. qq. lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 107. Sanchez *de Matrim. lib.* 8. *disp.* 19. *nu.* 33. Justis *de dispens. lib.* 3. *cap.* 16. Engel *loc. cit. num.* 7. & alii communiter. Ratio est; Tum quod licet proles ex tali Matrimonio alias jam sit legitima *cap.* 2. *qui filii sint legitimi*, tamen conservatio parentum in conjugio plurimum conducat ad bonam educationem prolis, ut bene notat Sanch. *loc. cit.* Tum quia dissolutio Matrimonii bona fide contracti, sine gravibus incommodis, aut scandalis raro fieri potest, *arg. c. Quia circa de Consanguin.* Et ex hac secunda ratione dispensatur, etsi proles subsecuta nondum sit, teste Diana *part.* 8. *tract.* 3. *resolut.* 93. *in fine*. Bosco *de Matrim. disp.* 12. *sect.* 13. *concl.* 4. *numer.* 263.

Requiritur tamen, ut Matrimonium non tantum sit contractum bona fide, sed etiam in facie Ecclesiæ, & præmissis denuntiationibus ob expressam dispositionem *Conc. Trident. sess.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 5. cujus textum vide supra *num.* 57. quod, si secus factum, vel Matrimonium mala fide contractum esset, in supplicatione exprimi deberet, juxta dicenda infra *§. seq. n.* 157.

98 Decima quinta & generalis causa dispensandi est, vocata *ex certis rationabilibus causis*; dum videlicet oratores ex honesta familia, vel nobiles sine allegatione alicujus certæ causæ petunt dispensationem, allegando causam, vel causas in genere, & rogando, ut Papa cum ipsis dispenset *certis ea causis animum eorum moventibus*; ob quas etiam Papa dispensare solet, ita tamen, ut majorem compositionem, seu taxam pecuniariam solvendam eis imponet, quæ pecuniæ dein ad usus pios pro bono communi applicantur, v. g. in Redemptionem captivorum, in auxilium pro expeditionibus contra Turcas, vel infideles, in auxilium pro Missionariis Apostolicis, pro restauratione Ecclesiarum &c. Justis *de dispensat. lib.* 3. *c.* 1. *num.* 11. Corrad. *in Prax. dispensat. lib.* 7. *cap.* 2. *a num.* 111. Sanchez *de Matrim. lib.* 8. *disp.* 19. *num.* 35. Palao *de Sponsal. disp.* 4. *punct. ult. §.* 2. *num.* 2. Et licet hujusmodi dispensatio de stylo curiæ communiter vocari soleat dispensatio *sine causa*, tamen non fit sine causa animum Pontificis movente, qualis reputatur etiam ipsa major taxa pecuniaria solvenda, pro bono communi expendenda. Cæterum Executor dispensationis nec de dispensationis causa indagare, nec oratores, qualem causam habent, interrogare, neque de nobilitate, aut honesta familia oratorum se informare, aut illos ad probandum adigere, sed dispensationem exequi illico potest, ac debet prout bene observat Corrad. *loc. cit. n.* 125. Justis *in Praxi dispensat. lib.* 3. *cap.* 1. *nu.* 114. Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 34. *num.* 24. ut adhuc dicetur infra de clausulis.

Præter has allegat Corrad. *lib* 7. *cap.* 2. adhuc aliquas nempe *oratricem filiis gravatam*. Item *pro Belgis*: Item *pro Germania*, de quibus vide apud ipsum.

Quæritur II. An ob quamlibet ex dictis causam? cum quolibet? super quovis impedimento Ecclesiastico? Et in quovis gradu dispensetur. 99

Resp. Negative. Enim vero notandum ex communi omnium sententia, ut inquit Palao *de Sponsal. disput.* 4. *punct. ult. §.* 2. & videndum apud Sanchez *de Matrim. lib.* 8. *disp.* 19. Justis *de dispensat. lib.* 3. *cap.* 1. *a nu.* 92. & alios: primo, quod quo majus est impedimentum, eo urgentior requiratur causa; quia quo majus est vinculum, eo magis obstat prohibitio, hinc gravior requiritur causa, pro dispensanda consanguinitate, quam Affinitate; major pro cognatione spirituali, quam legali: major pro dispensatione in voto solemni, quam simplici: major ad dispensandum super impedimento criminis neutro conjugum machinante, quam utriusque, vel alterius machinatione accedente: major si plura obstent impedimenta, quam si unum.

Secundo: quo propinquiori gradu sunt conjuncti oratores, difficilior rursus est dispensatio, & major requiritur causa. Hinc major requiritur causa ad dispensandum in primo, quam secundo; major pro hoc, quam pro tertio; major pro secundo & tertio, quam pro solo tertio: major pro mixto, quam pro simplici gradu. Ratio est: quia quo gradus propinquior est, eo minus decet conjunctio. 100

Tertio: quod cæteris paribus facilius dispensetur cum Regalibus, Ducalibus, & Principibus Personis, quam cum Nobilibus; facilius cum his, quam cum Divitibus, ac magis honestis personis; facilius cum istis, quam cum plebeis. Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 19. *num.* 7. Palao *de Sponsal. disp.* 4. *punct. ult. §.* 2. *nu.* 1. D. Thom. 2. 2. *q.* 63. *art.* 2. *ad* 3. Ledesma *de Matrimon. q.* 56. *art. ultim.* Covarr. Bosco, cum communi, & certa aliorum unanimiter demonstrantium, id fieri absque vitio acceptationis personarum, *arg. Conc. Trid. sess.* 21. *de reform.* eo quod justa ratio id suadeat; cum inde sæpe pax, & tranquillitas publica procuretur, vel stabiliatur, salusque publica magis a potentibus, quam plebeis dependeat, & multum Ecclesiæ expediat. Illos sibi non habere contrarios, sed faventes. H. N. 101

Quæritur III. Ex quibus causis? quibusque cum personis? Et in quo gradu *consanguinitatis* dispensare soleat Papa? Ante responsionem sciendum, quod circa dispensationem super *consanguinitate*, *& Affinitate*, sequentem fecerit ordinationem *Concil. Trid. Sess.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 5. ibi: *In secundo gradu* (& a fortiori in primo) *nunquam dispensetur*, *nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam*; ubi per *secundum* tam affinitatis, quam consanguinitatis gradum intelligitur prout expresse declaravit Pius V. & tenent cum aliis Sanchez *de Matrim. lib.* 8. *disp.* 19. *num.* 3. Barb. *ad Conc. Trid. loc. cit. n.* 27. Coninck *Tom.* 2. *disp.* 33. *num.* 44. & alii. Dummodo Affinitas ortum suum habeat ex copula licita, seu conjugali, non vero ex copula illicita, seu fornicaria. Sanchez *loc. citat. num.* 3. Barbosa & Coninck *loc. cit.* cum etiam Affinitas ex illa proveniens sit longe minus impedimentum, & tantum usque ad secundum gradum se extendat per dicta supra 102

Tit. 14

Tit. 14. *n.* 47. Concilii Trident. difpofitio de illa intelligi non debet *arg. c. Odia de R. J.* quia alias refpectu perfonarum non Principum, omnino claufa effet via difpenfandi fuper Affinitatis impedimento ex copula fornicaria; quod tamen eft contra confuetudinem Pœnitentiariæ Romanæ, utpote quæ pro foro interno (pro hoc enim difpenfatio ordinarie petitur fuper ifto impedimento Affinitatis ex copula illicita, hoc ipfo, quod ordinarie ex occulto delicto proveniens fit occultum) paffim & fine ulla difficultate difpenfet, etiam in primo Affinitatis gradu, præfertim poft contractum Matrimonium, cafu, quo maritus v. g. ante Matrimonium copulam habuit cum forore uxoris fuæ, aut uxor cum fratre mariti.

103 Nec dubium eft, quin etiam fuper eadem occulta Affinitate in primo gradu difpenfet ante Matrimonium, hoc ipfo, quod juxta dicta id Concil. Trident. non adverfetur; præfertim fi una ex gravioribus caufis v. g. prærogativa perfonæ confervatio familiæ, evitatio fcandali id expofcat.

104 De foro externo (cafu quo delictum, ex quo oritur affinitas, effet publicum) ad minus effet dubium: Tum ob rationem dictam: Tum quia tunc femper una, vel graves adeffent caufæ difpenfandi; cum alias oratores perpetuo diffamati, & innupti manere, nec non periculo vitæ fæpe expofiti effe deberent, præter periculum incontinentiæ, & aliorum fcandalorum, uti confideranti patet, & dicetur infra *n.* 125.

105 Pariter per fecundum gradum non intellexit impedimentum publicæ honeftatis etiam in primo gradu Sanch. *cit. lib.* 8. *disp.* 19. *n.* 3. Navar. *de Confanguinitate & Affinitat. confil.* 4. eo quod fit longe minus impedimentum, adeo, ut poteftates fuper illo difpenfandi, ex privilegio ordinarie detur Epifcopis, uti patet ex confueta formula fupra *n.* 22. allegata.

106 Major difficultas eft; quid per *Magnos Principes* intellexerit Concilium Trid. Et quidem Suarez *par.* 3. *q.* 71. *disp.* 31. *sect.* 2. *colum.* 4 non nifi illos intelligi putat, qui nulli fubduntur Regi; adeoque Principes, Duces, & Comites Regibus fubjectos Nomine Principum hic non comprehendi, *arg. Clem. un. de Baptif.* ubi Gloffa *V. Regum*, *ait: Principatum fume pro notabili potentatum merito comparando Regiæ dignitati*; atque ita ibidem docent etiam Ancor. *n.* 4. & alii.

107 Sanchez vero *de Matr. lib.* 8. *disp.* 19. *n.* 2. præfatam interpretationem tanquam nimis ftrictam, merito refutans ait: venire nomine Magnorum Principum etiam Principes Titulares, qui merito magni dominii vocari poffunt. Item Nobiles, qui funt in aliquo potentatu, vel Baronia; quia hi nomine Magnatum veniunt, & tefte Bald. *in c. Innotuit. de Elect. n. penult.* Opulentos vero & divites nomine Principum ibidem comprehendi negat.

108 Econtra Henriquez *lib.* 12. *de Matrim. cap.* 3. *nu.* 6. & ipfum fequens Gobath. *in Theolog. experiment. tr.* 9. *n.* 678. Tambur. *lib.* 8. *de Matrim. tr.* 2. *c.* 7. *§.* 2. *n.* 27 volunt, nomine *Magnorum Principum* intelligi non tantum Reges, & Duces, ac Principes fupremam jurifdictionem habentes, fed etiam Marchiones, Barones, Nobiles, imo omnes perfonas opulentas, & Divites, vel præcipuas alicujus loci. De quibus Tamburinus ibidem ait: *Nobilem* effe, cujus pater, non autem fi fola mater nobilis eft: *Ex Principalioribus* cenferi, qui eft valde potens & dives; de *honefta familia* autem effe, qui nulla turpitudinis nota laborat.

Facit pro his DD. praxis, confuetudo, & ftylus curiæ; vi cujus conftat, non tantum cum veris ac fupremis Principibus, fed etiam cum aliis præfertim valde Nobilibus, in fecundo confanguinitatis, & primo affinitatis gradu difpenfari. Cum itaque in dubiis *confuetudo fit optima legum interpres c.* 8. *de confuetud.* non fine fundamento docent præfati DD. præfertim, quod, fi alia fuiffet mens Concilii, Pontifex non tam frequenter difpenfaret, hoc ipfo, quia licet fi poffit, tamen facile difpenfare non folet in Concil. Trident.

109 Verum, quidquid fit de mente Concilii fufficit pro praxi fcire folere Papam ex certis caufis non tantum cum Principibus, fed etiam cum aliis præfertim Nobilibus, divitibus, & honeftis perfonis fuper fecundo confanguinitatis; & fuper primo affinitatis gradu difpenfare, uti ftatim patebit. Nam

110 Refp. I. Ad quæfitum *num.* 102. pofitum: quamvis Romana Curia fuper impedimento confanguinitatis nec foleat, nec poffit difpenfare in aliquo gradu lineæ rectæ, nec in primo gradu lineæ tranfverfæ (cum præfati gradus confanguinitatis Jure naturæ dirimant per dicta *Tit.* 14. *nu.* 27. & 28.) v. g. cum fratre & forore: difpenfare tamen poteft, & folet in fecundo fimplici, item in primo & fecundo mixto, item in primo & tertio, necnon in primo & quarto gradu confanguinitatis. Et quidem cum Regiis, & vere Principibus, aut Ducalibus perfonis etiam ex fola prærogativa Perfonæ. Communis. Patetque multiplici experientia, & ftylo curiæ. Ratio eft; Tum quia deficiente etiam quacunque alia caufa, fola prærogativa Perfonæ Principis juxta dicta *nu.* 69. conftituit caufam publicam, confequenter facit, quod etiam Concil. Trident. *Seff.* 24. *de reforma. cap.* 5. conformiter difpenfetur.

111 Refp. II. In præfatis gradibus Papa, feu curia ejufdem non tantum cum Regibus, & vere Principibus Perfonis, fed etiam cum Illuftribus, & valde Nobilibus, Comitibus, Baronibus, Prænobilibus, difpenfare licite poteft & folet, non quidem ob quamlibet levem, fed ob majorem aliquam, vel urgentiorem caufam, quales funt.

I. *Confervatio Familiæ*, ne deficiat, de qua *num.* 70. Corrad. *in Praxi difpenfat. lib.* 7. *cap.* 2. *n.* 109. adducens exemplum dicendo: ob hanc caufam Gregorium XIII. difpenfaffe cum aliqua etiam voto caftitatis obftricta, quod potuerit nubere patruo fuo, qui prius habebat ejus fororem.

112 II. Confervatio bonorum intra eandem familiam; de quo *cit. n.* 70. Corrad. *loc. cit. n.* 100.

113 III. Excellentia infignium meritorum in Ecclefiam; de qua *num.* 71. Corrad. *l. c. num.* 109. adducens exemplum.

114 IV. Evitatio gravium fcandalorum, de qua *numer.* 75.

115 V. Eft Infamia mulieris nobilis, vel ex copula, vel fufpecta ejufdem converfatione cum confanguineo earta: de qua *num.* 94. & 95. Corrad. *lib.* 7. *cap.* 3. *a num.* 7.

116 VI. *Eft generalis caufa, dicta ex certis rationabilibus caufis*, fi videlicet magna, & extraordinaria folvitur taxa pecuniaria: de qua caufa *nu.* 98. Corrad. *in Praxi difpenfat. lib.* 7. *cap.* 2. *n.* 122. ubi ait *Confuevit Summus Pontifex etiam fuper gradibus propinquioribus difpenfare cum oratoribus de vere nobili genere procreatis*: Ubi etiam affert duo exempla, vi quorum Innocentius X. difpenfavit in primo affinitatis gradu (qui æquiparatur in difficultate difpenfandi fecundo gradui confanguinitatis juxta dicenda infra *num.* 125.) ita, ut potuerint difpenfati ducere fororem uxoris prius defunctæ.

117 VII. Defectus omnia dotis, tefte eodem Corrad. *loc. cit. n.* 46. adducente exemplum.

118 VIII. Inimicitiæ lethales. Corrad. *l. cit. c.* 2. *num.* 73. ubi adducit fimilem Difpenfationem factam ab Urbano VIII. cum Nobilibus primo, & fecundo gradu confanguinitatis conjunctis.

119 IX. Si Matrimonium bona fide jam effet contractum; vel fi quidem mala fide, proles tamen ex illa jam effet concepta; vel diu jam in Matrimonio conjuncti viverent oratores, vel ex feparatione timendum effet fcandalum. Navarr. *de confang. & Affinitate confil.* 13. Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. difp.* 19. *nu.* 4. *de difpenf. lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 112.

120 Eafdem fere caufas allegat etiam Juftis *de difpenfat.* qui infuper cum Sanchez *lib.* 8. *difp.* 19. *n.* 34. Corrad. *lib.* 7. *c.* 4. *nu.* 19. & communi aliorum etiam bene advertit, quod, fi nulla ex prædictis novem gravibus adeffet caufa, Papa tamen difpenfare poffit, & foleat, fi plures ex reliquis minoribus allegantur caufis; quia *fingula, quæ non profunt, fimul collecta juvant. l. Rationes, & l. Inftrumenta. Cod. de Probation.* Et quidem in fpecie folet etiam ob ætatem mulieris difpenfare Papa in-

pa in primo ac secundo gradu mixto, si alia adhuc causa concurrat, teste Corrad. *in Praxi dispensat. lib. 7. cap. 2. n. 82.*

121 Resp. III. Super eosdem secundo consanguinitatis gradu etiam cum opulentis, nec non cum præcipuis personis alicujus loci dispensare subinde solet Pontifex.

I. Propter causam *n. præced.* allegatam: DD. ibidem citati.

II. Propter inimicitias lethales.

III. Si patruelis ducere, & dotare vult dote carentem. Sanchez *de Matrim. disp. 19. n. 4.* Navar. *loc. cit.* Justis *loc. cit.*

IV. Ob extraordinariam taxam pecuniariam bono communi applicandam. Nenriquez *de Matrim. lib. 12. cap. 3. nn. 6. & 9.* Tambur. *de Matrim. lib. 8. tract. 2. cap. 7. §. 2. nn. 25. & seqq.* Gobath *in Theolog. experiment. tract. 9. nn. 678.*

V. Ob præcedentem copulam juxta dicta n. 94.

VI. Si plures causæ ex levioribus supra recensitis concurrunt.

122 Resp. IV. Super eodem secundo consanguinitatis gradu dispensare Papa solet cum quovis etiam plebejo, & paupere.

I. Ob causam n. 119. allegatam.

II. Si patruelis vult dotare carentem dota. DD. *n.* 119. allegati.

III. Si jam habetur proles ex consanguinea, vel si ex incestu est gravida vel saltem copula habita, etiam patefacta; ob hanc enim causam passim conceditur dispensatio pro foro externo, ut consanguinei, in secundo gradu contrahere valeant, idque tam ob rationes supra dictas: Tum ob bonum prolis; Tum ut oratores evadant periculum vitæ; quam ultimam rationem addendam in supplicatione vult Justis *de dispens. lib. 3. cap. 1. nn. 116.*

123 Resp. V. In secundo & tertio consanguinitatis gradu Papa dispensare potest, & solet.

I. Cum omnibus, cum quibus juxta hactenus dicta dispensare solet in secundo, vel primo & secundo mixto, *arg. a Majori ad minus.*

II. Ob ætatem mulieris cujusvis nondum Nuptæ. Corrad. *lib. 7. cap. 2. n. 82.*

III. Cum quamvis ob angustiam loci, saltam si in supplicatione additur, quod etiam extra originis locum virum hactenus, non invenerit, juxta dicenda infra, Corrad. *loc. cit. n.* tt.

IV. Ex causa generali allegata supra, dummodo, oratores sint de honesta familia, quales omnes censentur esse, qui nulla turpidinis nota laborant. Corrad. *l. 7. n. 2. n.* 117. Tambur. & Gobath. *l. c.*

V. Cum quavis ob defectum sufficientis Dotis, si consanguineus ejus dotem minus sufficientem, usque ad competentiam status augere vult. Corrad. *c. l. 7. c. 2. n. 37.*

VI. Ad tollendas lites magni momenti, vel gravem inimicitiam. Corrad. *l. c. a n.* 83. Tandem

VII. Teste Justis *de disp. lib. 3. cap. 1. n.* 115. solet Papa super secundo, & tertiu gradu cum quovis dispensare ob quamvis etiam leviorem ex allegatis *a nu.* 69. rationabilem causam; quod etiam testatur Corrad. *lib. 7. c. 3. n. 17.*

124 Resp. IV. Super tertio simplici, item super tertio & quarto mixto, nec non super quarto simplici cum quovis ob quamlibet ex *n.* 69. allegatis, vel aliam rationabilem causam dispensare licite potest, & solet Papa. Justis *loc. cit.* Corrad. *in Praxi dispens. lib. 7. c. 3. n.* 16. & alii communiter, teste continua experientia. Et merito: quia hoc ipso, quod consanguinitas in remotioribus gradibus minus forte constituat vinculum, minorem dispensandi exigit causam per dicta supra *numer.* 99.

125 Quæritur IV. Ex quibus causis? cum quibus personis? & in quo gradu dispensare licite possit, & soleat Papa super *impedimento Affinitatis?* de quo *Tit.* 14. §. 2. Ante responsionem notandum, distingui debere inter Affinitatem ex copula licita, & illicita provenientem. H. N.

Resp. I. Ex quibus causis, & cum quibus Personis Pontifex dispensare solet super secundo simplici, vel primo & secundo mixto gradu consanguinitatis, ex iisdem causis, & cum similibus Personis dispensare licite potest, & subinde etiam solet super primo gradu Affinitatis lineæ transversæ ex copula matrimoniali ortæ, ita, ut aliquis ducere possit sororem uxoris suæ defunctæ, vel viduam fratris mariti defuncti. Justis *de dispensat. lib. 2. cap. 7. n. 56.* ubi ait, innumera esse exempla huiusmodi dispensationis. *Et lib. 3. cap. 1. n.* 100. Corrad. *in Praxi dispens. lib. 7. cap. 2. num.* 152. ubi duo recentia dispensationis Brevia per extensum refert, vi quorum Innocens X. dispensavit cum Nobilibus, quod maritus potuerit nubere sorori uxoris suæ defunctæ, idque ex sola causa generali, dicta *ex certi rationabilibus causis*, ob quod tamen procul dubio magnam solvere debuerint taxam pecuniariam per dicta *n.* 98. Ratio autem conclusionis est; Tum quia Affinitas in primo gradu lineæ transversæ jure naturæ non dirimit Matrimonium, juxta dicta *Tit.* 14. Tum quia primus gradus affinitatis lineæ transversæ comparatur secundo gradui consanguinitatis, uti bene advertit Justis *l. c. n.* 100. citans Genuens. *in Praxi Curiæ Archiep. Neapol.*

Advertunt tamen DD. frequentius, & facilius obtineri Dispensationem super secundo consanguinitatis, quam primo Affinitatis gradu ex copula licita; imo eam etiam pro vere Nobilibus non nisi raro, pro reliquis autem rarissime, pro foro externo concedi: unde in conclusione notanter dictum est *subinde solet.* 156

Resp. II. Si Affinitas oritur ex copula illicita, Pontifex dispensare super primo gradu lineæ transversæ potest, & solet etiam ante contractum Matrimonium, & pro foro externo cum illis, & ob eas causas, cum quibus, & ob quas causas dispensare potest, & solet super secundo consanguinitatis gradu. Justis *loc. cit.* & etiam *lib. 2. cap. 7. a n.* 48. citans communem. Ratio est; quia Affinitas ex copula illicita non inducit inter Affines, fœminam v. g. cognitam, & consanguineos viri cognoscentis vinculum, vel amicitiam aliquam tam naturalem, uti inter Affines ex copula licita; imo potius oritur odium, & inimicitia inter eosdem, uti post Filliuc. bene advertit Justis *loc. cit.* ut proin Affinitas ex copula illicita tam forte vinculum, vel Impedimentum non sit, quam Affinitas ex copula licita. Unde etiam Affinitas ex copula illicita tantum usque ad secundum gradum dirimit Matrimonium. Accedit, quod Dispensatio etiam super primo gradu Affinitatis ex copula illicita non adversetur Concil. Trid. *juxta dicta n.* 102. 157

Advertit tamen bene Justis *lib. 3. cap. 1. num.* 116. quod, si pro dispensatione obtinenda quoad forum externum allegetur infamia mulieris (quæ semper adest, si copula jam habetur propalata ex impregnatione v. gr.) non sufficiat allegare, mulierem mansuram diffamatam, & innuptam, graviaque scandala timeri, nisi dispensetur, sed addi debere, utrique oratori alias etiam imminere vitæ periculum. Hoc tamen limita, si pro vere Nobilibus sollicitatur Dispensatio, pro his enim absque hoc addito obtineri potest Dispensatio juxta dicta. 128

Resp. III. Si affinitas oritur ex copula illicita occulta, potest, & solet Papa in primo Affinitatis gradu pro foro interno, ex causa rationabili quavis dispensare ante, & post contractum Matrimonium. Justis *de dispensat. lib. 2. cap. 7. n.* 49. Genuens. *in Praxi Curiæ Archiepisc. Neapol. cap. 20. num. 9. in addition.* Ratio est; Tum; quia Affinitas ex copula illicita est longe minus impedimentum: Tum quia dispensatio super eadem etiam in primo gradu non adversatur Conc. Trident. juxta dicta supra *n.* 102. Tum quia ex simili dispensatione nullum timendum est scandalum, etiam pusillorum, hoc ipso, quod pro solo foro conscientiæ in occulto detur. 129

Intellige conclusionem etiam de primo Affinitatis gradu lineæ *rectæ*. Ratio est, quia, si Affinitas ex copula illicita oritur, etiam primus gradus jure naturæ non dirimat, & consequenter in eo Papa dispensare potest, & solet saltem pro foro interno; ita ut quis 130

duce-

ducere possit filiam, cujus matrem prius fornicarie cognovit, vel matrem, cujus filiæ prius carnaliter ac illicite erat commixtus; prout habet notorius stylus Pœnitentiariæ.

131 Resp. IV. Super Secundo gradu Affinitatis ortæ ex copula licita pro foro externo potest, & solet Papa dispensare. Imprimis cum illis, & ex iisdem causis, cum quibus, & ex quibus causis dispensare potest, ac solet cum consanguineis in secundo gradu. Ratio patet. Quia Affinitas est longe minus impedimentum, consequenter a majori ad minus bene fit argumentum per vulgaria juris.

132 Dein super eosdem secundo gradu Affinitatis ex copula licita ortæ dispensare etiam solet cum principalioribus Personis alicujus loci; item cum Divitibus, ac etiam cum quibusvis aliis de honesta familia, intuitu universalis illius causæ, dictæ *ex certis rationabilibus causis*; seu potius ob majorem taxam pecuniariam pro bono communi applicandam. Tambur. *l. 8. de Matrim. tract. 2. cap. 7. a n. 25.* Gobath *in Theolog. experim. tract. 9. n. 678.*

133 III. Super eodem secundo dictæ Affinitatis gradu dispensare solet cum quovis.

I. Ob defectum Dotis puellæ.

II. Si Matrimonium bona fide jam est contractum.

III. Et si proles ex illa jam est concepta.

134 IV. Si ex separatione timentur scandala. Navarr. *de Consanguinit. & Affinit. consil. 13.* Sanch. *lib. 8. de Matrimon. disp. 19. num. 4.* & alii.

V. Ob copulam, per dicta *n. 94.*

Resp. V. Super eodem secundo gradu Affinitatis ex copula illicita ortæ dispensat cum quovis ex quavis causa rationabili. Communis. Patetque experientia. Et Ratio est; quia secundus gradus Affinitatis ex copula illicita respectu hujus impedimenti jam est remotissimus, utpote ultimus gradus, qui dirimit juxta dicta supra *Tit. 14. de Consanguinit. & Affinit. num. 47.*

135 Quæritur V. Cum quibus? & ex qua causa dispensare licite possit, & soleat Papa super impedimento publicæ honestatis ex Sponsalibus de futuro provenienti (de quo *Tit.*) 4. Resp. super hoc impedimento potest, & solet Papa pro utroque foro cum quovis ex quavis causa rationabili dispensare. Communis. Ratio est; quia est unum ex minoribus impedimentis, unde super eodem etiam Episcopis ab urbe longo distantibus specialem facultatem dispensandi concedere solet, uti patet ex copia allegata supra n. 22.

136 Quæritur VI. Cum quibus; & ex qua causa dispensare soleat super Impedimento cognationis spiritualis? (de quo *Tit. 11.*) Resp. I. Super Paternitate, vel filiatione spirituali, seu super impedimento versante inter levantem, & levatum, tenentem, & confirmatum, nunquam, aut vix, & non nisi ex urgentissima causa (qualis v. gr. foret periculum vitæ oratoribus ob carnalem eorundem commixtionem imminens) dispensatur. Justis *de dispensat. lib. 2. cap. 5. a nu. 271.* Sanchez *lib. 8. disp. 24. num. 15.* Corrad. *lib. 8. cap. 8. num. 15.* & alii. Ratio est; quia cognatio spiritualis assimilatur aliquo modo generationi carnali; unde sicut indecentissimum esset Matrimonium inter patrem, & filiam carnalem, sic etiam inter Patrem, & filiam spiritualem: Sanchez *loc. cit.* addens, se nunquam legisse, quod Papa super hoc impedimento aliquando dispensaverit. Affert tamen aliquod exemplum Justis *loc. cit. num. 74.*

137 Resp. II. Potest tamen & solet Papa cum quovis ex qualibet causa rationabili ex supra *a n. 69.* allegatis dispensare super compaternitate, & commaternitate spirituali, seu super impedimento cognationis spiritualis inter baptizantem & levantem ex una, ac baptizati parentes ex altera parte: sicut etiam inter confirmantem, & tenentem ex una, ac confirmati patrem, & matrem ex altera parte; inter hos enim versatur compaternitas spiritualis juxta dicta *Tit. 11. de Cognatione spirituali*, Cæterum de conclusione testantur practici. Corrad. *lib. 8. cap. 8.* Justis *de dispensat. num. 72.* & alii. Patetque experientia. Hinc bene notandum, quod in supplicatione non sufficiat in genere allegare impedimentum cognationis spiritualis, sed oporteat specifice rem declarare, ut pateat, an inter oratores versetur paternitas, vel compaternitas spiritualis.

Quæritur VII. Cum quibus? & ex qua causa Pontifex dispensare soleat super Impedimenta criminis? (de quo *Tit. 7.*) Resp. I. Super impedimento criminis nunquam dispensat Papa pro foro externo, si alteruter in mortem conjugis defuncti machinatus est. Corrad. *in Praxi dispensat. lib. 8. cap. 9.* Justis *de dispensat. lib. 2. cap. 16. a n. 60.* & alii communiter, *arg. can. Si quis vivente 5. caus. 31. nu. 1.* ubi ita criminosi *sine ulla spe conjugii perpetuo manere jubentur, si machinatio probata fuerit*; quod teste Corrado exacte observat Curia Romana. Et merito: ne aliis detur ansa machinandi in mortem. 138

Resp. II. Si impedimentum criminis, machinatione alterius qualificatum, est occultum, dispensatur quidem super eodem pro foro interno in Pœnitentiaria, tamen non nisi difficillime, & urgentissima de causa. Justis *loc. cit. num. 45.* Corrad. *cit. lib. 8. cap. 9.* & alii. Imponitur etiam ita dispensatis gravis pœnitentiaria, de qua vide cit. DD. 139

Resp. III. Super criminis impedimento nullam machinationem secum habente dispensatur pro utroque foro ex causa rationabili, v. g. si oratrix diffamata, & innupta maneret, & scandala verosimiliter orirentur, nisi Matrimonium inter eos sequatur. Corrad. *loc. cit.* Justis *de dispensat. lib. 2. cap. 16. num. 71.* Præcipue vero si Matrimonium jam est contractum. Ratio est; quia, si machinatio revere abest, Impedimentum criminis inter difficilia dispensatum non reputatur; uti inde quoque colligitur, quod etiam Episcopis super illo dispensandi specialis facultas concedi soleat, ut patet ex dictis *n. 22.* 140

Quæritur VIII. Cum quibus? & ex causa Pontifex dispensare soleat super Impedimento Ordinis, & voti solemnis, Professionis nempe Religiosæ? (de quo *Tit. 6.*) Resp. I. quamvis Papa possit dispensare super impedimento Ordinis aut Professionis Religiosæ, ita ut Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos, Episcopus, Cardinalis, nec non Religiosus, vel etiam Monialis, professi possint licite, & valide contrahere Matrimonium, tamen id facere non solet sine causa utilitatis publicæ Sanchez *lib. 8. disp. 8. n. 2. & 8.* Cajetan. Cathar. Medin. Valentin. & Justis *de dispensat. lib. 3. cap. 1. n. 107.* Corrad. *in Praxi dispensat. lib. 8. c. 10. n. 29.* causas hujusmodi aliquas adducit Gratian. *Discept. forens. c. 457. usque ad n. 21.* & alii. Veluti si Matrimonium sacris initiati, vel Religiosis necessarium est, vel plurimum servit. I. Pro conservatione alicujus Regni, casu quo v. g. solus Religiosus aliquis, vel Sacerdos, aut Episcopus hæres existeret. Vel II. Pro conversione Regni, aut Provinciæ ad fidem, vel conservatione illius in fide. Vel III. Pro extinguendo, vel avertendo magno bello, seu pro acquirenda vel conservanda pace Regni, aut Provinciæ. Vel IV. pro conservatione familiæ valde nobilis, ne absque hærede deficiat, quia conservatio Nobilium familiarum etiam pro bono communi servit juxta dicta *n. 70.* Patetque multiplici experientia, qua constat, quod varii Pontifices ob has & similes causas communis utilitatis sæpe jam dispensarint etiam cum Episcopis, Cardinalibus, Religiosis, Monialibus, uti videre est apud Corrad. *loc. cit. n. 28.* & alios, Recentissimum Exemplum Dispensationi pro conservanda illustri familia adduximus etiam supra *Tit. 6. Qui Clerici, vel voventes n. 16.* Rationem & majorem discussionem hujus conclusionis qui desiderat, videat apud Sanchez *cit. lib. 8. de Mat. cap. 8.* Ubi specialiter etiam demonstrat, quod, etsi valide, tamen licite non possit dispensare Papa super impedimento Ordinis, vel Professionis Religiosæ sine causa publicæ utilitatis. 142

Resp. II. Super voto simplici servandi castitatem, vel ingrediendi Religionem (quod est tantum impediens Impedimentum) non requiritur causa communis utilitatis, sed potest, & solet Papa dispensare ex aliis causis etiam privatis de quibus vide *L. 3. Tit. 34. de Voto, & Vot. Redempt. a n. 22.* 143

Quæritur IX. Utrum eædem causæ, ob quas juxta hactenus dicta *a num. 69.* dispensare potest, & solet Papa, sufficiant, quod super Impedimentis Matrimonii possint etiam dispensare Episcopi, vel alii in ca- 144

casibus, io qoibus dispensandi potestatem privilegio, vel ex speciali facultate, vel jure ordinario habent?

Resp. I. In casibus, in qoibus Episcopus jure ordinario dispensare potest super impedimento occulto pro solo foro interno juxta dicta *a num.* 15. non sufficit quævis ex dictis causis, sed omnioo requiritur *magna, seu gravis, simulque urgens causa, vel necessitas*. Ita communis. Patetqoe conclusio ex dictis *n.* 15. *&* 68.

144 Resp. II. Io casibus, in quibus super Impedimento, Matrimonii dirimeote dispensare possunt Episcopi, vel alii speciali facultate, vel privilegio, requiruntur, & sufficiont eædem causæ, ob quas potest, & sulet dispeosare Papa, Rursus communis, Ratio patet: quia hoc ipso, quod alicui per privilegium vel specialem facultatem communicet super certam io impedimentis dispensandi potestatem, quam ipse habent, præsomitur velle ot ea uti possit ex umni, & sula causa ob quam ipse dispensare potest, ac solet. Nec juste præsumi potest concedere dispensandi potestatem ex causa, ex qua ipse dispensaee non solet, utpote eam iusufficieorem agnoscens.

145 Infertur, quod Episcopi Germaniæ ex quavis causa ex allegatis *a num.* 69. dispeusare possint cum quovis paupere,

I. Super tertio & quarto simplici, & mixto gradu consanguinitatis, & Affinitatis.

II. Cum quovis etiam uoo paopero soper Impedimento publicæ honestatis.

III. Cum quovis soper impedimento crimiois, neutro conjugum machioante io mortem conjugis.

IV. Super Impedimento cognationis spiritualis, præter levantem, & levatam. Ratio est, quia super his vigore specialis facultatis dispensare valeot, ut patet ex copia facultatum allegata supra *n.* 22. Ubi sola facultas dispeosandi sopee tertio, & quarto gradu restriogitur ad pauperes; reliquæ vero facultates universaliter conceduntur, consequeoter etiam universaliter de quavis Persona sunt intelligendæ. Tum qoia potestas seu facultas dispensandi generaliter concessa(non item specialiter delegata) tanquam favorabilis, & late interpretanda est, oti cum communissima & quasi certa aliorum bona docet, & probat Sanchez *lib.* 8. *disp.* 2. *num.* 1. Pontius *de Matrim. lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 13. Sperell. *decis.* 112. *nu.* 16. Justis *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 1. teste Saoch. omnes, *arg. c. olim de V. S. & l. Beneficium ff. de Const. Princip.* Tum quia, universim *verba generalia generaliter sunt intelligenda c. quia circa* 21. *de Privileg.*

146 Quæritur X. Quandonam debeant verificari causæ? Item quid Juris, si plures allegantur, & una taotum, vel non omnes verificaotur? Resp. Ad hoc quæsitum patere infra *§.* 5.

§. IV.

De iis, quæ necessario exprimi debent in supplicatione, ne Dispensatio sit subreptitia, consequenter invalida.

SUMMARIUM.

147 *Ratio Continuationis.*

148 *Sub & obreptio quid? remissive.*

149 *Ad evitandum sub & obreptionem dispensationis, necessario in supplicatione sunt exprimenda quæ de Jure, vel stylo curiæ exprimi debent.*

Si aliquid eorum etiam ignoranter omittitur, Dispensatio subreptitia est, etsi illo expresso Papa dispensasset. Non item si tantum ommittitur aliquid, quo expresso Papa, difficilius dispensasset. Ibidem

150 *Super quocunque impedimento petatur Dispensatio necessario debent exprimi I. Ipsum impedimentum in sua specie.*

151 *II. Si plura sunt impedimenta, debet omnia exprimi.*

152 *III. Et quidem in una, eademque supplicatione,*

153 *Nisi forsan unum impedimentum esset occultum, & alterum publicum: quid Juris tunc?*

154 *Non est necessario exprimendum, quod Dispensatio super eodem impedimento jam semel petita, & denegata fuerit.*

155 *IV. Si copula allegatur pro causa, quæ habita est sub spe facilius impetrandæ Dispensationis debet hoc exprimi.*

156 *Etsi una pars tantum habuerit hanc spem.*

157 *V. Si Dispensatio petitur post contractum Matrimonium, debet exprimi, an sit contractum bona vel mala fide.*

158 *Etiam unius tantum.*

159 *Item an sub spe facilius impetrandi Dispensationem?*

160 *Et an etiam consummarint?*

161 *Item an in facie Ecclesiæ præmissis denuntiationibus?*

162 *Quæ procedunt de quoque impedimento.*

163 *Quando petitur Dispensatio super impedimento Consanguinitatis, debet exprimi I. Gradus in specie; quamvis si exprimeretur secundus pro tertio non vitiaretur Dispensatio, & n. seq.*

165 *II. Pluritas consanguinitatis,*

Et quidem in una eademque supplicatione. Ibid.

166 *III. Debet exprimi gradus etiam propinquus si oratores inæqualiter distant.*

167 *Constitutio Pii V. desuper.*

168 *Episcopus graviter peccat exequendo litteras Dispensationis non expresso gradu propinquio obtentas.*

169 *Differre debent executionem, donec oratores impetrent litteras declaratorias perinde valere.*

170 *Juxta aliquos, Episcopus, vel alius delegatus saltem valide exequitur litteras dispensationis non expresso gradu propinquo obtentas.*

171 *Quando gradus propinquus est primus a communi stipite, debet certe exprimi.*

172 *Propinquus gradus quicunque, si non exprimitur, requiruntur ad valide dispensandum litteræ declaratoriæ illum non obstare.*

173 *Probatur efficaciter ex Brevi Urbani Octavi.*

174 *Frustra impugnatur hoc Breve.*

175 *Quia vere decisive, & non pure relative loquitur.*

176 *Urbanus Octavus non correxit Bullam Pii V. sed ei conformiter statuit.*

177 *Et quomodo?*

178 *Bulla Urbani in sensu nostræ scientiæ fuit recepta & semper in usu apud curiam.*

179 *Affirmant recens simile Breve Innocentii X.*

180 *Responsio ad fundamenta Adversariorum.*

181 *Pro foro interno non requiritur gradus propinqui expressio, nec litteræ declaratoriæ.*

182 *Causa prolixioris discussionis.*

183 *IV. Debet exprimi, si pro causa dispensationis allegatur copula, qua habita est sub spe facilius consequendi dispensationem.*

184 *Si copula non allegatur pro causa, non est necessario exprimenda juxta aliquos.*

185 *Contrarium est verius ac probabilius.*

186 *Probatur primo ex stylo Curiæ.*

187 *Probatur ratione.*

188 *Probatur ex declarationibus Cardinalium.*

189 *Probatur ex præjudicio tertii, quod inducit contraria sententia.*

190 *Quando agitur de valore Sacramenti, non licet sequi sententiam minus probabilem, qualis est contraria nostræ.*

191 *Si copula est occulta, non est necesse eam exprimere in supplicatione.*

192 *Ne quidem in Pœnitentiaria.*

193 *Publica vero debet exprimi, etsi habita sit post litteras Apostolicas jam obtentas, sed nondum executioni mandatas; secus si sit post executionem.*

194 *Non est necesse exprimere copulam esse sæpius habitam.*

195 *Si petitur dispensatio super impedimento affinitatis debent exprimi omnia, quæ pro dispensatione consanguinitatis sunt exprimenda.*

Item

196 *Item an Affinitas orta sit ex copula licita vel illicita?*

197 *An etiam, & quando debeat concurrens honestas publica exprimi.*

198 *Debet etiam exprimi, an sit in linea recta, vel transversali.*

199 *Si dispensatio principaliter petitur super impedimento publicæ Honestatis, debet exprimi, an ex Matrimonio, vel Sponsalibus proveniat.*

200 *In petitione super spiritualis cognationis Dispensatione debet exprimi an sit filiatio, vel compaternitas.*

201 *Item an simplex, vel duplex sit Cognatio spiritualis quando sit duplex.*

202 *Super impedimento criminis exprimi debet, an cum vel sine machinatione in mortem existat.*

203 *Compendiosa repetitio eorum, quæ necessario exprimi debent.*

147 EXaminata potestate dispensandi, visisque causis ad dispensandum requisitis, merito progredimur nunc magis ad praxin, & modum procurandi Dispensationem, indagando imprimis, quænam necessario exprimi debeant in supplicatione, ne Dispensatio sub vel obreptitia, aut alias defectuosa censeatur.

148 Supponitur autem ex *L. 1. Tit. 3. de rescriptis §. 7. & 8.* quid sit *subreptio, & obreptio*, ac quando universim committantur in impetrandis Rescriptis, præsertim Apostolicis v. g. Dispensatione: Ubi in specie dictum & ex Jure probatum habetur, eam dupliciter fieri, videlicet, vel exprimendo in supplicatione falsum, vel omittendo verum, quod de Jure vel stylo Curiæ exprimendum est. De posteriori, seu de expressione falsi agemus, *§. seq.* de priori vero, seu de expressione veri, in præsenti. Itaque

Quæritur I. In genere, quænam observari, & necessario exprimi debeant in supplicatione pro impetranda quacunque dispensatione Matrimoniali, ne sub vel obreptitia censeatur, aut omnino denegetur, vel defectuosa reputetur, sive apud Pontificem, sive apud Episcopum, vel Nuncium, sive in foro interno, sive externo fiat instantia.

149 Resp. I. Super quocunque impedimento petatur Dispensatio omnia ea, quæ de Jure, vel de stylo Curiæ sunt exprimenda, necessario exprimi debent; adeo, ut si aliquid eorum etiam ignoranter omitteretur. Dispensatio sub vel obreptitia, consequenter invalida foret, etsi illo expresso Papa dispensasset. Sanchez *l. 8. disp. 21. n. n. 13.* Justis *de dispens. lib. 1. c. 4. n. 4. & 18.* cum communi aliorum contra nonnullos, volantes, valere dispensationem, etsi omittantur aliqua de Jure, vel stylo Curiæ exprimenda, si illis expressis Papa nihilominus dispensasset. Conclusio autem nostra patet ex dictis *L. 1. Tit. 3. de rescrip. §. 7. a num. 156. usque ad num. 167.* inclusive, ubi etiam invenies, quod omissio eorum, quæ de Jure, vel stylo exprimenda non sunt Rescriptum, Dispensationem verb. grat. minime vitient, si illis expressis Papa nihilominus, etsi difficilius, dispenset: quod, dum cum communi aliorum etiam docet Justis *loc. cit. n. n. 10.* bene addit, *nu. 12.* quod, si omnia ea, quæ quidem de Jure, vel stylo necessario non sunt exprimenda, Dispensationem tamen difficiliorem reddunt, exprimi deberent, vix ulla Dispensatio esset tuta.

150 Resp. II. De Jure, & stylo Curiæ sunt aliqua, quæ semper observari, & exprimi debent super quocunque tandem impedimento petatur Dispensatio. Patet inductione. Nam I. necesse est, ut Impedimentum, super quo petitur Dispensatio, rite ac in sua specie proponatur; nam si unum pro alio v. g. Affinitas pro consanguinitate, vel econtra exprimitur, Dispensatio juxta communem nulla est. Ratio clara est; quia licet potestas dispensandi favorabilis sit, & consequenter late interpretanda juxta *num.* 145. tamen ipsa dispensatio utpote a Jure exorbitans, & vulnus Juris faciens stricte interpretari, & consequenter ultra expressa extendi, & intelligi non debet. Sanchez *l. 8. disp. 1. n. 3.* Justis *de dispens. l. 1. c. 2. num. 2.* Pirrh. Corrad. *in Praxi dispensat. l. 1. c. 5.* Pontius *de matrim. l. 8. c. 21. n. 2.* cum communi, *arg. c. 1. de Filiis Presb. in 6.* cum Concord. Neque valeret, etsi Impedimentum expressum majus esset illo, quod exprimi debuisset, v. g. si exprimeretur consanguinitas loco Affinitatis. Ratio est, quod, licet alias valeat argumentum a majori ad minus, *arg. c. Cui licet de R. J. in 6. L. Juris gentium §. Adeo ff. de Pact.* tamen hoc non procedit de Dispensatione. Corrad. *loc. cit. n. 3.* cum communi Jo: Andreas *in c. Ea quæ de R. J. in 6. arg. c. fin. de Translat. Episc. & c. Cui de non Sacerdotali de Præb. in 6.*

Cæterum quomodo quodvis impedimentum in praxi rite proponi debeat, dicetur *§. seq. a n. 267.*

II. Si Oratores plura impedimenta habent, v. g. si nubere volentes sunt simul consanguinei, & affines, vel duplici vinculo consanguinitatis conjuncti, aut laborent simul Impedimento criminis, & publicæ honestatis, vel cognationis spiritualis, debent omnia fideliter exprimi, Justis *de dispensat. lib. 1. cap. 4. a num. 96.* Sanchez *lib. 8. disp. 24. n. 1.* illoque teste omnes. Ratio patet ex dictis; quia dispensatio utpote a Jure exorbitans ultra expressa non extenditur per Jura *num. praeced.* citata; consequenter, si aliquod Impedimentum omittitur, per dispensationem non tollitur, sed adhuc manet, & obstat; Nam Papa non censetur velle sanare defectum, quem ignorat, *arg. c. si eo tempore 9. de rescript. in 6.* 151

III. Requiritur, ut omnia Impedimenta, quæ obstant, in una, eademque supplicatione fideliter exprimantur. Sanch. *lib. 8. disp. 23. num. 2.* Justis *loc. cit. n. 87.* Pontius *de Matrim. cap. 17. §. 5. num. 25.* Bosco *de Matrim. disp. 12. sect. 13. concl. 11.* & alii communiter contra Navarr. *de Consanguinit. & Affinit. consil. 1 & 4.* & nonnullos alios volentes sufficere, si successive in pluribus supplicationibus proponantur. Ratio autem nostræ doctrinæ est; quia Papa concedens dispensationem secundum allegata, censetur semper dispensare sub tacita conditione, *si aliud non obstet. arg. c. 1. de ætat. & qualit. ordinand. in 6.* Atqui in proposito obstat aliud Impedimentum, de quo nulla facta est mentio: ergo. Confirmatur ex stylo curiæ, ut post alios testatur Justis *loc. cit. nu. 89.* stylus enim curiæ facit Jus & stat pro lege, præsertim in dispensatione Matrimoniali juxta dicta *n. 149.* 152

Sed quæris, quid Juris. Si contingat unum Impedimentum esse publicum, & alterum occultum v. g. Affinitatem ex fornicatione, & consanguinitatem publicam. Respondetur, tunc debere publicum Impedimentum proponi in Dataria, vel Cancellaria ad impetrandam Dispensationem pro foro externo, utrumque autem tam publicum videlicet, quam occultum in Pœnitentiaria pro Foro interno, non quod hæc etiam super Impedimento publico dispenset, sed quia, si duplex obstat Impedimentum, difficilius dispenset Pœnitentiaria etiam super solo occulto. Sanch. *lib. 8. disp. 23. n. 7.* pro hoc allegans declarationem Cardinalium. Justis *de dispensat. lib. 1. c. 4. n n. 103.* Ubi testatur etiam de praxi, & stylo curiæ Pontius, & alii communiter. Nec refert, sive prius in Pœnitentiaria pro Foro interno, sive in Dataria pro foro externo petatur dispensatio. DD. citati, quod idem declaravit S. Congregatio. 153

Præter hæc necessario vult Menoch. *de Arbitr. casu 203. n. 6.* etiam exprimendum esse in quavis supplicatione, si dispensatio super eodem Impedimento jam semel petita, sed denegata fuit. Verum id necessarium esse rectius negat Sanchez *lib. 8. disp. 22. num. 14.* Pontius *lib. 8. c. 17. n. 3.* Diana, Suarez, & alii. Ratio est; quia nec Jure, nec stylo curiæ requiritur. Neque valet ratio a Menoch. in contractum allegata, videlicet, quod Dispensatio secundo petita semper denegetur, si mentio fit, eam jam semel denegatam fuisse. Nam contra est, quod facile contingere possit, ut in secunda petitione graviores causæ, & rationes, quam in priori, vel alio, & efficaciori modo proponantur, indeque Papam moveant ad dispensandum super impedimento, super quo prius non dispensavit. 154

IV. Si copula allegatur pro causa dispensandi super aliquo Impedimento, debet exprimi, an sub spe facilius obtinendi Dispensationem fuerit habita, vel 155

non. Justis *de dispens. lib. 1. cap. 4. n. 266.* Sanchez *lib. 8. disp. 25. n. 38.* Guttierez *lib. 1. canon. qq. c. 15. n. 20.* Gobath *in Theolog. experiment. tr. 9. n. 626.* eoque teste omnes. Ratio est; quia est notorius stylus curiæ. Et merito, ne quis ex fraude, & dolo facile reportet commodum *contra c. si vir. de Cognat. spir. &c. 1. de eo, qui duxit, cum Concord.*

156 Et licet plures, ut Gobath *loc. cit.* Portel. *in Respons. cas. moral. part. 3.* Diana, & alii velint, non esse exprimendam hanc spem, si fuit tantum ex parte unius, vel si quidem ex parte utriusque, tamen unus alteri non manifestavit; tamen in praxi contrarium est tenendum, uti bene advertit Corrad. *lib. 8. cap. 1. n. 18.* allegans inveteratum stylum curiæ, simulque addens prætatos & alios Doctores contrarium asserentes toto cælo aberrare.

157 V. Si dispensatio petitur post Matrimonium actu jam, sed invalide contractum, debet fideliter exprimi primo, an illud bona vel mala fide contraxerint scientes, versari inter illos impedimentum. Communis & certa. Idque ob rationes & Jura in simili allegata supra *num. 57. & seqq.* ubi etiam *num. 58.* explicatum habetur, quandonam contrahentes dici possint, mala fide contraxisse.

158 Et quamvis ad hoc, ut Episcopus pro Foro conscientiæ dispensare valeat, bona fide unius sufficiat, ob jura, & rationes, atque DD. *n. 59.* allegatos; nihilominus qoando Disp nsatio petitur in Curia Romana, securius est, & pro praxi omnino consulitur, ut si saltem una pars fuit conscia Impedimenti, casus fideliter proponatur prout se habet a parte rei, sive dein pro Foro externo, sive interno petatur Dispensatio, eo quod plures DD. etiam practici, ut Justis *lib. 3. cap. 16. num. 15.* Navarr. *Consil. de Consang.* Genuens. *in Praxi Cur. Archiep. cap. 20. num. 7.* Corrad. *lib. 1. cap. 8. num. 9.* allegans notorium stylum, velint necessario esse exprimendum, si una pars conscia fuit Impedimenti, & consequenter mala fide contraxit. Imo consulitur etiam pro praxi, ut si una pars saltem conscia fuit Impedimenti occulti, non apud Episcopum, sed Pœnitentiariam peccatur pro Foro conscientiæ Dispensatio, allegando ibidem fideliter casum. Ratio est: quia, quando agitur de valore Sacramenti, securior via suadenda est.

159 Ulterius requiritur, ut exprimatur, si Matrimonium fuit contractum sub spe facilius impetrandi dispensationem. Sanchez *l. 8. disp. 25. num. 22.* Guttierez *lib. 2. can. qq. cap. 15. num. pennlt.* cum communi aliorum ob notorium stylum curiæ, ac rationes & Jura infra in simili allegata *n. 55. & 56.* de eo qui copula habita sub spe facilius conseqnendi dispensationem contraxit Matrimonium.

160 Insuper requiritur, ut exprimatur, si Matrimonium mala fide contractum etiam consummarunt. Omnes ob textum *Concilii n. 57.* allegatum, juxta *Clem. Eos de Consang. & Affinit.* ac speciali constit. *Clem. V.* apud Corrad. *lib. 8. cap. 3. num. 4.* Idque intellige, etsi una tantum pars fuerit conscia Impedimenti per dicta *n. 55. & 58.*

161 Quod, si ambo cum ignorantia Impedimenti, consequenter bona fide contraxerunt, quidem, seu clandestine; vel sine præmissis denuntiationibus, hoc quoque necessario exprimendum erit, Omnes; Cum & istos Dispensationis gratia carere velit Concil. Trid. *Sess. 24. de reform. Matrim. cap. 5.* cujus textum vide supra *n. 60.* quo tamen Concilium, vel Pontifex nec vult; nec potest ligare Manus Pontificum Successorum, quin possint, si velint, ac etiam soleant (casu fideliter expresso & existente legitima causa) etsi difficilius dispensare: ut bene advertit Corrad. *lib. 8. cap. 3. n. 6.* eum Papa sit supra Concilium, *& par in parem non habeat imperium. c. Innotuit, de Elect.* cum Concord.

162 Cæterum quæ hactenus de necessarin exprimendis dicta sunt, casu quo petitur Dispensatio post jam contractum Matrimonium, intelligi debent non tantum de contrahentibus consanguineis, vel affinibus, sed etiam quocunque alio impedimento dirimente ligatis, ut egregie ex jure demostrant, & solutis argumentis contrariis efficaciter confirmat per specialem Constit. Clem. V. Pitrh. Corrad. *in Praxi dispen. lib. 8. cap. 3. an. 1.*

Quæritur II. Quænam necessario exprimi debeant, qnandn petitur dispensatio super Impedimento consanguinitatis?

Resp. I. Debet fidelirer exprimi gradu, quo conjuncti sunt oratores, an videlicet in linea recta, vel transversali, in secundo, vel tertin, vel quarto &c. Sanchez *lib. 8. disp. 24. numer. 2.* eoque teste omnes, Ratio est; quia difficilior est dispensatio in propinquori, quam remotiori gradu. Accedit stylns curiæ ad præsens pro lege observandus. Hinc subreptitia, & invalida censetur Dispensatio, si gradu non expresso, tantum in genere dicerent oratores, illos esse consanguineos.

Illud tamen hic notandum, quod, si oratores exprimant gradum propinquiorem loco remotioris, dicentes v. g. se esse in tertio, cum sint in quarto, dispensatio non vitietur. Justis *lib. 1. c. 4. n. 131.* & magis dicetur infra *n. 215.*

II. Debet exprimi, si duplici consanguinitatis vinculo sunt conjuncti, & multo magis, si plura diversæ rationis habent Impedimenta. Et quidem in eadem supplicatione juxta dicta *n. 151. & 152.* 163

III. Si consanguinei inæqualiter distant a communi stipite v. gr. unus in secundo, alter in tertio, vel unus in secundo vel tertio, & alter in quarto, consequenter ambo sint in secundo & tertio mixto, vel in secundo, vel tertio & quarto, debet non tantum exprimi gradus remotior, sed etiam propinquior, dicendo quod sint v. g. *in secundo & tertio*; idque non ideo, quasi super propinguiori necessaria etiam foret dispensatio, sed ut per speciale Breve declaretur, proximiorem gradum non obstare. Ita namque expresse statuit Pius V. *in Constit.* quæ incipit *Sanctiss. edita 26. Aug. 1566.* sequentis tenoris. 166

Sanctissimus in Christo Pater, & Dominus noster D. Pius divina providentia Papa V. attendens per quandam constitutionem dudum per fel. record. Pium Papam IV. Sanctitatis suæ Prædecessorem editam, qua cavetur, quod in dispensationibus matrimonialibus pro diversis consangninitatis, seu affinitatis ex eodem stipite provenientibus gradibus conjunctis, non remotioribus solum, prout olim fieri solebat, sed etiam propinquioribus graduum expressa mentio fieri debeat, alioquin dispensationes, ac desuper confectæ litteræ nullius sint roboris, vel momenti, prout in dicta Constitutione plenius continetur, a dispositione Juris communis, & landabili, ac antiquo Romanæ curiæ stylo nimium recedi, ac favorem Matrimonii debitum restringi, volensque propterea Juri, & stylo prædictis, necnon piæ mem. Gregorii X. & Clementis XI. Romanorum Pontificum, etiam Sanctitatis suæ Prædecessorum vestigiis inhærendo, Sacramento, & libertati Matrimonii, quantum eum Deo potest, favere, statuir, & ordinavit, quod de cætero in quibuscunque dispensationibus, quas pro Matrimoniis contractis, aut coutrahendis inter viros & mulieres invicem diversis prohibitis consanguinitatis, seu affinitatis, aut mixtis ex communi, seu ob eodem stipite surgentibus, quicunque illi sint, dummodo primum quoquomodo non attingant, cum in eo Sanctitas sua nunquam dispensare intendat, gradibus conjunctos ab eadem Sanctitate sua, & pro tempore Romano Pontifice, aut Sede Apostolica impetrari, vel alias concedi contigerit, ac litteris, commissionibusque desuper etiam locorum Ordinariis faciendis gradus remotior attendatur, trahatque secum propinquiorum, ac ob id sufficiat remotiorem tantum gradum exprimere; obtentis tamen postea super propinquiore literis declaratoriis, juxta Gregorii, & Clemenris Prædec. hujusmodi Constitutiones, quas quo ad hoc innovavit, & inviolabiliter observari mandavit, dispensationesque, seu dispensandi remissiones, ac desuper confectas litteres, & processus habitos per easdem, dispensatis, seu his cum quibus dispensari mandatur, propter proximioris gradus hujusmodi non expressionem, de subreptionis, vel obreptionis vitio, 167

seu

seu intentionis defecto notari oon posse, sed in omnibus, & per omnia suffragari, perinde ac si in litteris, seu commissionibus hujusmodi de proximiore, seu utroque gradu specialis, & expressa mentio facta fuisset. Sicque per quoscunque Judices, & Commissarios, etiam S.R.E. Cardinales, sublata eis quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, judicari, & definiri debere; ac quidquid secus super his a quocunque quavis auctoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit, irritum & inane decrevit, constitutione Pii Prædecessoris hujusmodi; cæterisque contrariis non obstantibus quibuscunque.

168 Ex hac constitutione infertur I. Episcopum, vel alium deputatum Executorem licite non posse exequi Dispensationis litteras, si deprehendit, oratores non expresso gradu propinquioris eas obtinuisse; nec habere litteras declaratorias. Gorrad. *in Praxi dispensat. lib. 7. cap. 7. num.* 59. Sancgez *lib. 8. disput.* 24. Bonacina *Tom. 2. disp. 1. de leg. q. 2. punct. 5. n.* 77. Herinquez *de Matrim. lib. 2. c. 3. n. 6.* Filliucius & alii. Imo Corrad. *loc. cit.* docet, Executorem mortaliter peccare, si in tali casu pro foro externo exequeretur dispensationis Breve. Ratio est quia in materia gravi transgrederetur legem Pontificiam, quod graviter peccaminosum esse constat ex *lib. 1. Tit. 2. de constit.*

169 Infertur II. Oratores, qui absque gradus proximioris expressione obtinuerunt dispensationem, pro litteris declaratoriis Romæ sollicitare, Episcopum vero, donec illæ veniant, interea ab Executione abstinere debere, quæ tamen litteræ declaratoriæ necessariæ non sunt, imo non dantur, si cum alio inæquali gradu primus concurrit, ita ut oratores sint in primo, & secundo v.g. vel tertio gradu, Justis *lib. 1. cap. 4. num.* 127. Ratio est: quia in tali casu super utroque gradu fit dispensatio, debetque uterque gradus necessario exprimi, non ut fiat declaratio, *proximiorem non obstare*, sed quia super utroque necessaria est Dispensatio. Corrad *lib. 7. cap. 7. num.* 71. Et hac satis sunt certa.

170 At vero maxima controversia est inter DD. An non tantum illicita, sed etiam invalida sit Dispensatio ab Executore Brevis Apostolici facta, consequenter Matrimonium nullum, si conjuncti in gradibus inæqualibus v.g. secundo, & tertio, vel tertio & quarto litteras Dispensationis Roma impetrant super gradu remotiori, non facta mentione gradus proximioris, *nec habitis litteris declaratoriis gradum propinquiorem non obstare*. Sanchez siquidem *lib. 8. de Matrimon. cap. 24. a num.* 29. absolute docet, dispensationem hujusmodi propterea non irritari, nec invalidam esse, adeoque Executorem, Episcopum, v.g. invalide exequi Breve, valideque dispensare, licet ante executionem & contractum Matrimonium optime sciat, oratores in gradibus inæqualibus distare, & gradum propinquiorem non expressisse, nec litteras declaratorias habere. Idem docet Pontius *de Matrimon. lib. 8. cap. 17. §. 5. num. 26. & 27.* Tamburin. *de Sacram. lib. 8. cap. 9. §. 7. num.* 3. Gobath *in Theolog. experiment. tract. 9. n.* 621. Perez *de Matrim. disp. 46. sect. 5. n.* 7. Engel *L. IV. Tit. XIV. §. 3. n.* 10. Ratio eorum, & fundamentum præcipuum est; Tum quia gradus remotior imbibit, & trahit ad se propinquiorem *arg. c. final. de consang.* Tum quia constitutio Pii IV. vi cujus contra Jus commune requirebatur ad valorem Dispensationis expressio etiam propinquioris gradus, fuit revocata a Pio V. & reducta ad Jus commune per constitutionem *num.* 167. allegatam, ubi expresse declaratur Breve Dispensationis non esse sub vel obreptitium, etsi omissa mentione gradus proximioris obtineatur; dummodo postea obtineantur litteræ declaratoriæ, proximiorem non obstare, uti clare patet ex tenore Bullæ *cit. n.* 167. allegatæ. Neque dictas declaratorias litteras esse necessarias, ajunt, ad valide dispensandum, sed ad vitandum scandalum, cujus si nullum est periculum, neque ad licite dispensandum requiruntur. Ita DD. citati, num autem bene, & satis secure, patebit infra ubi nostram de hac controversia aperiemus mentem.

171 Interea ut clarius procedamus, tamquam certum supponimus, & præmittimus ad valorem Dispensationis necessario requiri expressionem propinquioris, si cum remotiori concurrat primus gradus, ita ut duo conjuncti sint in primo & secundo, vel primo & tertio v.g. Sanchez *loc. cit. num.* 32. & alii Doctores citati cum communi. Ratio est, quia circa hoc non fuit revocata constitutio Pii IV. ad valorem Dispensationis requirens expressionem propinquioris gradus, sed potius confirmata per constitutionem Pii V. supra *n.* 167. allegata, uti clare patet ex tenore ejusdem, nam postquam constitutionem Antecessoris correxit, expresse addidit: *dummodo primum* (intellige gradum) *nullo modo attingat, cum in eo Sanctitas sua nunquam dispensare intendat*, (intellige) *nisi exprimatur*. Unde nec dantur litteræ declaratoriæ, illum non obstare, sed necessaria est vera Dispensatio super eo juxta dicta *n.* 159. Hoc notato, ac præmisso.

Respondemus ad Controversiam supra *n.* 170. propositam dicendo, quamvis omissio gradus propinquioris non vitiet, nec subreptitias reddat litteras Dispensationis a Curia Romana obtentas (nisi sit primus juxta dicta *non praeced.*) tamen illas nec licite, nec valide exequi potest deputatus Executor, nisi prius obtineantur, & eidem exhibeantur litteræ declaratoriæ, propinquiores gradus non obstare, ut proin Ordinarius, vel alius, cui committitur dictarum litterarum Dispensatoriarum executio, non tantum graviter peccet, sed etiam invalide agat, & nulliter dispenset, consequenter Matrimonium invalidum sit, si non habitis prius prætatis litteris declaratoriis dispenset, casu quo ante contractum Matrimonium scit, oratores in gradu inæquali esse conjunctos. Ita expresse docet summe practicus in Curia Corrad. *in Praxi Dispensat. lib. 7. cap. 7. a nu.* 71. Justis *de Dispensat. lib. 2. cap. 3. a n.* 40. ambo testantes de stylo Curiæ; addit Corrad. *loc. cit. a n.* 72. ita fateri omnes practicos curiales, seque pluries observasse, Matrimonia fuisse declarat anulla, quæ contracta fuere vi Dispensationis sine memoratis litteris factæ. Bonacina *& alii*, quibus etiam adhærere videtur Barb. *lib. 1. Votor. Decis. voto 3. num.* 16. Probatur responsio imprimis ex ipsa Constitutione Pii V. ubi postquam declaravit sufficere ad valorem Dispensationis, si exprimatur gradus remotior illico addit: *obtentis tamen postea super propinquiores litteris declaratoriis &c.* quæ verba, quia in ablativo absolute posita sunt, videntur modum, & conditionem importare *arg. L. si debitor §. 1. ff. quibus modis Pign. vel Hypt.* modus autem & conditio necessario sunt implenda, *arg. L. qui hæred. & l. Mævius de Condit. & demonst.* ergo, &c. 172

Nec dicas me Sanchez *lib. 8. disp. 24. num.* 29. illa verba *obtentis tamen postea &c.* jam supponere perfectum actum Dispensationis factæ, consequenter non importare conditionem. Negatur enim, quod jam supponant actum totaliter perfectum: quamvis enim jam supponant gratiam a Papa factam, seu validas Dispensationis litteras, seu mandatum de dispensando commissum alicui Delegato tamen non supponunt ipsam Dispensationem, consequenter nec actum, vel gratiam omnino perfectam, eo quod (uti ex copia litterarum Apostolicarum, & praxi patet) Papa vi illarum ipsemet non dispenset, sed tantum alicui Delegato mandatum, & potestatem tribuat, ut authoritate Papæ dispenset: uti videre est in Cupia infra servatis utique servandis, etiam constitutiune Pii V. quatenus nempe postquam petita fuit Dispensatione super remotiore, postea etiam in eadem supplicatione petantur litteræ declaratoriæ, ut habet stylus curiæ juxta dicenda infra, vel si in eadem supplicatione petitæ non sunt, saltem postea, & antequam fiat ab executore dispensatio, petantur, & exhibeantur. Corrad. *l. c. n.* 72. ubi memorata verba conditionem importare probat etiam ex adjecta dictione, *tamen*, ibi *obtentis tamen*: nam dictio *tamen* de sua natura conditionem & modum importat. Barb. *de Dictionibus diction. tamen n.* 3. 173

Probatur & quidem principaliter, & efficaciter secundo ex Brevi Urbani VIII. emanati 1. Novembris 1624. in quo expresse declarat, Officialem Toletarum (cui executionem Brevis, & potestatem Auctoritate Papæ more solito commiserat) *invalide dispensasse*, & Personas Consanguineas, quæ vi talis Dispensationis Matrimonium contraxerunt, invalide contra- 174

xisse, ac meros incestus commisisse, ex hoc solo, quod Officialis præfactus dispensaverit cum illis, de quibus ante contractum Matrimonium sciverat, illas esse in secundo & tertio gradu consanguinitatis conjunctas, & tamen nulla facta mentione propinquioris gradus solum remotiorem expressisse, dicendo præcise, se esse in tertio gradu conjunctas, nec habere litteras declaratorias *secundum non obstare*; uti magis videre est ex copia, quæ hic subjungitur.

Urbanus Episcopus, servus servorum Dei Dilecto filio nostro, & Sedis Apostolicæ Nuncio Matriti commoranti salutem, & Apostolicam benedictionem. Alias pro parte dilecti Filii A. Laici, & dilectæ in Christo filiæ C. mulieris Toletanæ Diœcesis nobis expositum fuit, ipsos, qui de vere nobili genere procreati existunt, ex certis rationabilibus causis animorum eorum moventibus cupere invicem matrimonialiter copulari. Sed quia tertio consanguinitatis gradu invicem erant conjuncti, desiderium eorum illa in parte adimplere non posse absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Quare pro parte eorundem A. & C. nobis humiliter supplicatum, quatenus eis præmissis de opportunæ dispensationis gratia providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos hujusmodi supplicationibus tunc inclinati dilecto filio Officiali Toletano per alias nostras litteras dedimus in mandatis, quatenus, si preces veritate niti reperiret cum eisdem A. & C. quod impedimento tertii consanguinitatis gradus hujusmodi non obstante matrimonium inter se publice servata forma Concil. Trid. contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum permanere libere, & licite valerent, auctoritate nostra dispensaret, prolem suscipiendam exinde legitimam nunciando, prout in dictis litteris continetur, Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte dictorum. A. & C. petitio continebat, litteris præfatis dilecto Officiali præsentatis, idem Officialis contenta in eis verificari mandaverit, & quamvis in verificatione ipsa ei constaret ipsos A. & C. secundo, & tertio a communi stipite provenientibus consanguinitatis gradibus invicem esse conjunctos, nihilominus cum dictis A. & C. super impedimentis hujusmodi, licet nulliter, & de facto dispensavit. Cujus quidem dispensationis prætextu ipsi A. & C. matrimonium inter se per verba de præsenti publice servata forma Concilii prædicti nulloque detecto, neque denunciato impedimento contraxerunt, illudque in facie Ecclesiæ solemnizarunt, & carnali copula consummarunt, proindeque, iidem A. & C. cum in hujusmodi Matrimonio remanere non possint absque Sedis Apost. dispensatione, & si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala possent verosimiliter exoriri. Quare pro parte eorundem A. & C. nobis denuo fuit humiliter supplicatum, quatenus eis, ne dictarum litterarum frustrarentur effectu, in præmissis opportune providere de simili benignitate dignaremur. Nos igitur eosdem A. & C. ac eorum quemlibet amplioris gratiæ favore prosequi voventes, & a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis a jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, posterioribus supplicationibus hujusmodi etiam inclinati, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus negotium hujusmodi reassumens litterasque præfatas valere decernens, monito prædicto Officiali, ut a similibus imposterum omnino abstineat, ac imposita dictis A. & C. propter incestum hujusmodi arbitrio tuo pœnitentia salutari, & quatenus intra ipsos causa super præmissis in judicium quoquo modo deducta fuerit, pariter judicato, eosdem A. & C. si hoc a te humiliter petierint, ab excommunicationis sententia, quam propter præmissa incurrerunt, incestus reatu, & excessibus hujusmodi in utroque foro dicta auctoritate absolvas in forma Ecclesiæ consueta, ac cum eisdem A. & C. quod impedimento tertii consanguinitatis gradus hujusmodi non obstante, matrimonium inter se de novo publice, servata forma ejusdem Concilii contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere, & licite valeant, eadem auctoritate dispenses. Distantiam vero secundi gradus prædicti eis non obstare declares, prolemque susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam decernas; ac in earundem litterarum executione servata alias earum forma, de novo procedas in omnibus, & per omnia, perinde ac si in illis A. & C. non tertio, sed secundo, & tertio a communi stipite provenientibus conjunctis gradibus minime esse conjunctos expressum, ac cum eisdem desuper dispensari, & declarari mandatum, præmissaque sequuta minime fuissent. Non obstantibus præmissis, ac omnibus illis, quę in dictis litteris volumus non obstare, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Tusculi anno Incarnationis Dominicæ 1624. nono Kalend. Novembris Pontificatus nostri anno secundo.

174 Hoc Breve Apostolicum mire fatigat nostræ sententiæ Adversarios *n.* 170. positos, inter quos Gobat *l. c. a n.* 620. omnes vires intendit ut illud infirmare, & in contrarium probare valeat, illo non obstante validam esse Dispensationem super gradu remotiori, nulla facta mentione gradus propinquioris, nec habitis litteris declaratoriis *illum non obstare*, sed plane frustraneo conatu. Videamus illius & cum illo sentientium fundamenta.

175 Primo dicit. Urbanum in præfata Bulla non affirmative, vel dicisive, sed tantum relative loqui. Hoc fundamentum non indiget refutatione, quia illud non subsistere cuivis vel obiter legenti textum luce meridiana clarius patet; quamvis enim ibidem relative narraverit Pontifex, quid fecerit Officialis Toletanus, tamen postea expresse declarat, illum *nulliter* dispensasse, & nuptias inde secutas *incestuosas*, consequenter invalidas fuisse.

176 Secundo dicit: non esse credibile, quod Urbanus VIII. secundo statim sui Pontificatus anno abrogarit Pii V. & aliorum Antecessorum constitutiones juri communi conformes. Resp. Urbanum VIII. non abrogasse Pii V. & aliorum constitutiones, sed eis conformiter egisse; Nam etiam juxta Pii V. constitutionem *n.* 167. allegatam Dispensatio ab Officiali Toletano facta fuit nulla, non quidem, quia oratores omisso propinquiori solum remotiorem gradum expresserint, sed quia hoc sciens Officialis dispensavit ante obtentas litteras declaratorias, ob quarum defectum etiam Urbanus VIII. dispensationem illam nullam declaravit.

177 Hinc bene notandum, Pium V. tantum in hoc derogasse constitutioni Pii IV. quod hic statuerit Breve dispensatorium solo expresso gradu remotiori impetratum esse ob & subreptitium, ipsamque dispensationem inde secutam esse nullam ex hoc solo, quia gradus propinquioris nulla facta est mentio, nil suffragantibus litteris declaratoriis postea forsan obtentis, Pius V. autem istud corrigendo statuerit, hujusmodi Breve ex hoc capite non esse subreptitium, sed perinde valere, ac si gradus propinquus expressus fuisset; dummodo postea, & quidem ante Matrimonium obtineantur literæ declaratoriæ, quas expresse requirit; *obtentis tamen N. B. postea litteris declaratoriis*. Ex quo patet. Pium nullatenus statuisse, uti adversarii putant, quod litteræ dispensatoriæ omisso propinquo gradu obtentæ possint executioni mandari, & ipsa dispensatio a Delegato valide fieri ante obtentas, & exhibitas litteras declaratorias, sed tantum, quod ob præfatam omissionem litteræ Apostolicæ non sint sub vel obreptitiæ, possintque valide executioni mandari, si obtineantur postea, idest, post ita impetratum Breve, & adhuc ante Matrimonium litteræ declaratoriæ propinquum non obstare. Quod ipsum etiam vult, & consequenter priorum correctio non est Constitutio Urbani VIII. Et ita interpretari Bullam Pii jubent, non tantum ipsa Bulla, & clausula Bullę Pii inserta, obtentis tamen postea litteris declaratoriis, sed etiam constitutionum Concordantiæ *arg. c. cum expediat. de Elect, in* 6. quæ ex tali interpertatione genuina sequitur, ipsaque Curiæ praxis, stylus, & consuetudo, quæ *est optima legum interpres c.* 8. *de Consuetud.*

178 Sed dicit tertio Gobath, esto in hoc sensu accipiatur Bulla Urbani VIII. tamen non est attendenda: Tum quia in illo sensu non est recepta: Tum quia post aliquot annos primum a Barbosa e tenebris fuit

pro-

producta: Tum quia post illam plures DD. expresse docuerint contra hunc sensum Bullæ. Resp. etiam has rationes nequidquam probare: Non prima; quia falsum est, Bullam in hoc sensu non esse receptam, cum Pyrrhus Corrad. (cui utpote in hac materia summe practico, & in curia per plures annos sedenti utique credendum) *loc. cit. lib. 7. cap. 7 n. 72. & n. 171.* expresse testetur, *omnes Practicos Curiales* juxta præfatum sensum Bullæ Urbani procedere, eique conformem esse praxin curiæ, ita ut ipse sæpius observaverit, plures dispensationes fuisse declaratas nullas, ex eo, quod in casu nostro a Delegatis fuerint factæ, non habitis prius litteris declaratoriis. Ex quo corruit etiam secunda ratio; cum constet Bullam Urbani VIII. juxta memoratum sensum semper fuisse in usu & vigore.

179 Quod ut magis credant, clarisque oculis videant, adducimus recentiorem aliam Urbani Bullæ similimam Innocentii X. qui sicut Urbanus VIII. declaravit Delegatum a se invalide dispensasse, & nuptias inde secutas incestuosas, & consequenter etiam invalidas fuisse, ex hoc solo, quod litteræ Pontificiæ non expresso propinquo gradu fuerint obtentæ, & non obtentis postea litteris declaratoriis eas executioni demandarit, seu dispensarit Delegatus. Uti videre est ex copia sequenti.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei Venerabili fratri nostro Episcopo N. salutem, & Apostolicam benedictionem. Alias pro parte dilecti filii Joannis Falconii laici, & dilectæ in Christo filiæ Annæ Sabinæ mulieris Asculan. Diœcesis, nobis expositum fuit, prædictam Annam dotem habere minus competentem, juxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere posset, invenire nequiret, & dictum Joannem illam cum dicta minus competenti dote in uxorem ducere, intendere: Sed quia quarto consanguinitatis gradu invicem erant conjuncti, desiderium eorum ea in parte adimplere non posse absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Quare pro parte eorundem Joannis, & Annæ nobis humiliter supplicatum, quatenus eis in præmissis de opportunæ dispensationis gratia providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos hujusmodi supplicationibus inclinati, dilecto filio Vicario Venerabilis fratris nostri Episcopi Asculan. per alias nostras litteras dedimus in mandatis, quatenus, si preces veritate niti reperiret cum eisdem Joanne, & Anna, quod impedimento quarti consanguinitatis gradus hujusmodi non obstante, Matrimonium inter se publice servata forma Concil. Trid. contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere & licite valerent, authoritate nostra dispensaret, prolem suscipiendam, exinde legitimam nunciando: prout in dictis litteris continetur. Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte dictorum Joannis, & Annæ petitio continebat, litteris prædictis dicto Vicario præsentatis, idem Vicarius contenta in eis verificari mandaverit, & quamvis in verificatione ipsa ei constaret, ipsos Joannem, & Annam tertio & quarto, Consanguinitatis gradibus invicem esse conjunctos, nihilominus cum dictis Joanne, & Anna super impedimento hujusmodi, licet nulliter, & defacto dispensavit, cujus quidem dispensationis pretextu, ipsi Joannes, & Anna Matrimonium inter se per verba de præsenti publice, servata forma Concilii prædicti, nulloque detecto, neque denunciato impedimento contraxerunt, illudque in facie Ecclesiæ solemnizarunt, & carnali copula consummarunt, proindeque iidem Joannes, & Anna in hujusmodi Matrimonio remanere non possint absque Sedis Apostolicæ dispensatione, & si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala possent verisimiliter exoriri. Quare pro parte eorundem Joannis & Annæ nobis denuo fuit humiliter supplicatum, quatenus eis, ne dictarum litterarum frustrentur effectu, in præmissis opportune providere, de simili benignitate dignaremur. Nos igitur eosdem Joannes, & Annam, ac eorum quemlibet amplioris gratiæ favore prosequi volentes, & a quibusvis &c. absolventes posterioribus supplicationibus hujusmodi etiam inclinati, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus negotium hujusmodi reassumens, litterasque prædictas valere decernens, monito prædicto Vicario ut a similibus in posterum omnino abstineat, ac imposita dictis Joanni, & Annę propter incestum hujusmodi arbitrio tuo pœnitentia salutari, & quatenus contra ipsos, causa super præmissis in judicium quoquo modo deducta fuerit, pariter judicato, eosdem Joannem, & Annam, si hoc a te humiliter petierint, a generali excomunicationis sententia, quam propter præmissa incurrerunt, incestus reatu, & excessibus hujusmodi in utroque foro, dicta authoritate absolvas in forma Ecclesiæ consueta, ac cum eisdem Joanne, & Anna, quod impedimento Quarti consanguinitatis gradus hujusmodi non obstante, Matrimonium inter se de novo, publice, servata forma ejusdem Concilii, contrahere, illudque in faciæ Ecclesiæ solemnizare & in eo, postmodum remanere libere & licite valeant, eadem authoritate dispenses. Distantiam vero tertii gradus præfati eis non obstare declares: prolemque susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam decernas, ac ad earundem litterarum executionem, servata alias earum forma, de novo procedas, in omnibus, & per omnia; perinde, ac si in illis Joannem & Annam prædictos non quarto, sed tertio, & quarto a communi stipite provenientibus consanguinitatis gradibus esse conjunctos, expressum, ac cum eisdem desuper dispensari, & declarari mandatum, præmissaque minime sequuta fuissent. Non obstantibus præmissis, ac omnibus illis, quæ in dictis litteris voluimus non obstare, cæterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romæ &c.

Ex ex his abunde patet litteras dispensationis non expresso propinquiori gradu obtentas carere quidem vitio sub, & obreptionis, Delegatum tamen v. g. Ordinarium, non posse eam executioni mandare, seu actu dispensare, nisi prius obtineatur, & eidem exhibeantur litteræ declaratoriæ, consequenter non attendendos esse Doctores contrarium docentes.

Ad fundamenta Adversariorum jam patet ex dictis. 180
Ad illud, quod dicitur, quod gradus remotior trahat ad se propinquiorem gratis conceditur, quia non dicimus dispensationem esse necessariam super gradu propinquo, sed litteras declaratorias *illum non obstare*, quibus non habitis Delegatus, concessam non habet potestatem dispensandi, consequenter invalide dispensat juxta dicta.

Notandum tamen, hæc, procedere de solo foro ex- 181
terno; Nam si pro solo interno petitur dispensatio, propinquioris gradus expressio non est necessaria, nec litteræ declaratoriæ, *illum non obstare*. Ratio est; quia tam Pii IV. quam Pii V. Constitutiones requirentes, ut etiam propinquior gradus exprimatur, vel litteræ declaratoriæ obtineatur, emanatæ sunt pro solo foro externo ad evitanda scandala, & ob alias causas, quæ locum non habent, quando dispensatio petitur pro solo foro interno.

Cæterum placuit hanc controversiam exactius dis- 182
cutere, ne Executores aliqui authoritate plurium cæteroquin classicorum DD. decepti in tanti momenti, ubi agitur de valore Sacramenti, invalide dispenset maximo cum prejudicio putative dispensatorum, utpote qui invalide copulati, in perpetuis incestibus saltem materialibus vivunt, & destitutis gratiis Sacramentalibus, ad sustinenda Matrimonii summe necessariis, malos effectus experiuntur.

IV. Si Super impedimento consanguinitatis petitur 183
dispensatio, & pro causa allegatur copula, seu potius sequentia inde scandala, diffatio mulieris, &c. illaque habita fuit sub spe facilius obtinendæ dispensationis debet necessario exprimi, alias Dispensatio erit subreptitia, & nulla etsi una tantum pars talem spem habuerit. Patet ex dictis supra *n.* 55. Dicitur autem, si pro *causa allegatur*.

Non autem necessario semper exprimi etiam de- 184
beat copulam cum sanguinea ante matrimonium cum, vel absque spe facilius consequendi dispensationem habita, casu quo alia legitima dispensandi causa affertur, celeberrima, & gravissima controversia est inter Doctores. Justis quidem *de dispen-*

sat. lib. 1. cap. 4. a num. 229. usque ad finem negativam tenet, eamque per extensum probare, & fundamenta contraria refutare conatur. Eandem negativam amplectuntur Pontius *lib. 8. cap. 17. §. 6. per totum.* Diana *part. 1. Tract. 12. resolut. 44. & part. 8. Tract. 3. Resolut. 31.* Cævall. *in specul. aureo qq. commun. contra communes. qu. 737. per totum.* Escobar, & alii relati a Justis, & Diana. Ratio eorum præcipua est. Tum quia nec Jure (ut ajunt) nec stylo Curiæ, nec ratione, requiri videtur, ut copula habita exprimatur, casu quo alia legitima causa dispensandi allegatur.

185 E contra Sanchez *lib. 1. disp. 25. num. 8.* Guttierez *de Matrim. cap. 124. num. 12.* & ex professo *lib. 1. can. qq. cap. 15. a n. 16.* barbos. *lib. 2. Votorum voto 17. a nu. 57.* Garcias *de Benefic. part. 8. capit. 3. a num. 30.* Corrad. *in Prax. Dispensat. lib. 8. cap. 7. a num. 3.* Layman *lib. 1. Tract. 4. cap. 22. num. 18.* Bonacin. *de Legibus disp. 1. quæst. 2. punct. 5. num. 9.* Marc. Antonio Genuens. *in Prax. Archiepiscop. Neapolit. capit. 25. numer. 4.* & plurimi alii cum Rota *decis. 72. n. 1.* apud Farinac. *Tom. 2. consil. crimin.* & apud Guttierez *loc. cit. nu. 29.* ac Garciam *loc. cit.* docent, copulam, si jam est publica, necessario esse exprimendam, etiamsi alia causa dispensandi allegetur. Quorum sententiæ tanquam veriori, & probabiliori etiam nos subscribimus.

186 Probatur hæc nostra sententia primo ex stylo Curiæ, de quo testatur Barb. *loc. cit. num. 60.* Genuens. *loc. cit. n. 4.* Bonacina *loc. cit.* & in Curia summe practicus Corrad. *loc. cit.* addens *num. 36.* ita fateri omnes Curiales, quæ enim stylus curiæ exprimere vult, sunt necessario exprimenda, ut fatentur etiam adversarii, cum stylus Curiæ stet pro lege *arg. c. Ex litteris de constit. & c. quam gravi de Crimine falsi.* Ratio autem inducendi hunc stylum fuit, ut Consanguinei, & Affines arcerentur ab incestibus.

187 Probatur secundo Taciturnitas veri, quo expresso Papa alio modo, & non nisi certis cum moderationibus concedere solet: dispensationem, reddit eam subreptitiam. Sanch. *lib. 8. disp. 21. nu. 17.* & alii; atqui expressa copula incestuosa, alio modo, & cum certis moderationibus concedere dispensationem solet Papa eo quod ob eandem copulam jubeat majorem imponi pœnitentiam, majoremque exigat compositionem; seu taxam pecuniariam, & ita dispensatos prohibet ad alias nuptias transire, si alteruter moriatur; uti fatentur omnes ob notorium stylum Curiæ: ergo &c.

188 Probatur, & quidem efficaciter tertio ex pluribus Declarationibus, quas allegat Corrad. *loc. cit. num. 37.* Guttierez, Barbosa *loc. cit.* Garcias *n. 70.* & alii. Una declaratio apud Corrad. *loc. cit. n. 38.* ita sonat: *Congregatio Cardinalium Concilii censuit Dispensationem subreptitiam, si inter consanguineos, vel affines, aut spirituali cognatione conjunctos carnalis copula præcessisset, cujus mentionem in supplicatione non fecissent &c.* prout stylus Curiæ observat.

Quod intellige non tantum quando copula præcedit supplicationem Pontifici porrigendam, sed etiam si eam sequitur: imo etiam, quando contingit, postquam litteræ dispensationis a Papa jam sunt concessæ, a Delegato vero nondum executioni mandatæ uti tenent DD. *n. 185. cit.* patetque ex declaratione infra *num. 193.* allegandа.

Nec valent argumenta, quibus has declarationes impugnat, & infirmare conatur Justis *loc. cit. a n. 360.* Ubi principaliter duo opponit. Primo quod de eis non constet authentice. Secundo quod non sint promulgatæ. Nam circa primum patet ea dictis *lib. 1. in proœmio §. 8. a n. 127.* ubi ex Fagn. *in c. quoniam de constit. n. 59.* ostendimus, via ab irreverentia, & temeritate abesse, sententiam declarationibus Cardinalium contrariam libere tueri ex hoc solo, quod non afferantur in forma authentica, si in probatis collectoribus (quales utique censendi Corrad. Gutieres, Garcias, Ledesma &c.) fideliter allegatæ inveniuntur, & cæteroquin de earum existentia nulla probabilis dubitandi ratio apparet. Ad 2. pariter patet ex cit. Proœm. *§. 8. a n. 132.* ubi clare ostendimus, ad hoc, ut Declarationes Cardinalium obligent, non requiri earum publicationem, nisi novum jus, legem, vel Decretum faciant, quod non fit in allegatis Declarationibus, utpote, quæ præcise declarant mentem Pontificis; & stylum Curiæ prius jam existentem.

189 Probatur quarto: Illud est necessario exprimendum, quo non expresso fit injuria, & præjudicium tertio; nam Papa nunquam vult tertio prejudicare *per vulgaria*; atqui si copula non exprimitur, præjudicatur tertio, Officialibus nempe Curiæ, qui propterea fraudantur majori taxa, seu compositio, ad quam habent jus; quia Officia emerunt sub conditione percipiendi solita; quarum jura tollere, aut eis præjudicare nunquam censendus est Papa, ut cum aliis bene observat Corrad. *lib. 7. c. 7. n. 67. arg. c. super eo de offic. Deleg. & l. Id, quod nostrum ff. de Reg. Jur.*

190 Probatur quinto: quando agitur de valore Sacramenti, non licet sequi sententiam probabilem minus tutam, relicta probabiliori tutiori, ut patet ex Decreto Innoc. XI. opinionem contrariam condemnantis; atqui spectatis probationibus supradictis, stylo Curiæ, & Declarationibus Cardinalium sententia nostra requirens expressionem copulæ præhabitæ, si non moraliter certa, saltem probabilior videtur, simulque hic agitur de Sacramenti valore, utpote qui a valore dispensationis dependet: ergo &c. Hinc minime audiendus, minus sequendus est Justis in eo, quo propositioni damnatæ conformiter dicit, *dato, quod, nostra opinio* (videlicet, valere dispensationem, etsi copula præhabita non exprimatur) *sit minus probabilis, ea quo tamen probabilis est, ut diximus, potest quis tuta conscientia eam sequi relicta probabiliori; quia ad effectum non peccandi, sufficit in foro conscientiæ sequi opinionem probabilem*; siquidem hæc doctrina damnata est, ut dictum.

191 Dicitur autem notanter *n. 185. si copula jam est publica*: hæc enim si est occulta, ejus expressionem necessariam non esse, bene cum aliis docet Sanchez *lib. 8. disp. 25. n. 10.* Ratio est; quia præsumi non potest, quod Ecclesiæ pia mater velit, ut quis seipsum gravissime diffamet, & vitæ periculo exponat, manifestando incestum occulte commissum. Unde sicut nullum aliud ita neque crimen occultum in foro externo propalare tenetur perens Dispensationem. Hinc argumenta hactenus pro necessitate exprimendi copulam allata intelligenda sunt de casu, quo copula jam est manifesta; neque Papa velle censetur, neque Officiales Curiæ juste prætendere possent, ut ob aliquam majorem taxam eis obventuram, oratores manifestando, in foro externo gravissimum incestus delictum occultum, famam, & vitam prostituant.

192 Et quamvis Sanch. *loc. cit. n. 11.* velit, quod copula existens occulta saltem apud S. Pœnitentiariam exponi; & sollicitari debeat, ut vitium Dispensationis suppleat. Verum hujus expressionis non apparet solidum fundamentum; si enim, ut ipse fatetur Sanchez pro utroque foro valide dispensatur a Dataria v. g. vel Cancellaria, tanquam Dicasterio pro utroque foro interno deputato, non apparet, cur dein adhuc etiam in Pœnitentiaria pro solo foro interno deputata proponatur incestus, præsertim cum incestus cum consanguinea propria dispensatio non indigeat, & ob illum S. Pœnitentiaria taxam exigere nec possit, nec soleat, utpote quæ cunctas suas litteras expedit gratis, & propterea a tergo litterarum signat, *gratis ubique* uti notat Sanch. *lib. 8. disp. 34. n. 64.*

193 Cæterum debet copula publica (non item occulta) exprimi, etsi eam Oratores primum habuerint, postquam supplicationem Papæ jam præsentarunt, vel postquam Papa mandatum de dispensando jam expedivit, si Delegatus illud executioni nondum mandavit, seu si hic actu nondum dispensavit, licet dispensati Matrimonium adhuc non contraxerint. Pirrh. Corrad. *lib. 8. cap. 1. a num. 38.* Sanchez *lib. 8. disp. 24. n. 11.* Ratio est; quia antequam Delegatus dispenset, dispensationis gratia non censetur perfecta, consequenter semper adhuc currit necessitas exprimendi copulam publicam præhabitam, prout his expresse declaravit etiam S. Congreg. apud. Corrad. *loc. cit. nu. 42.*

Prima sic sonat: *qui Romam miserunt pro Dispensatione, & habito nuncio, quod litteræ fuerunt expeditæ,*

con-

contraxerunt, vel se cognoverunt, & ita verum est fuisse expeditas, & habere datam ante contractum, vel commixtionem, nullas dispensationes esse, Congregatio Cardinalium censuit.

Altera si sonat: *Congregatio Cardinalium censuit dispensationem reddi nullam ex copula præcedente Dispensationem, si de ea non fuerit facta mentio in supplicatione: Copulam vero sequentem post dispensationem ab Ordinario factam non impedire Matrimonii validitatem.*

194 Illud tamen notandum, non esse necesse exprimere, quoties copula sit habita, sed sufficere, si exprimatur copula esse habitam. Sanch. *lib. 8. disp. 23. nu. 7.* Justis *lib. 1. c. 4. a n. 162.* Garz. *part. 8. cap. 3. n. 77.* & alii communiter. Corrad. *lib. 8. cap. 1. n. 79.* testans de praxi. Ratio est; quia multitudo copulæ non auget Affinitatem, nec reddit difficiliorem Dispensationem.

Ex hactenus dictis patet, nostram sententiam de necessitate exprimendi copulam, minime esse duram; cum enim juxta eam copula occulta exprimenda non sit, publica vero si, ut fieri debet, exprimitur, dispensationem magis facilicet, & exprimentem non diffamet, utpote jam prius diffamatum, non apparet, cur quis difficultate velit copulam manifestare, nisi quia majorem pœnam sustinere, majoremq; taxam porrigere debet: quod utrumq; tamen æquitati conforme, aliis ad terrorem, & exemplum merito fuit statutum.

195 Quæritur III. Quænam necessario debeant exprimi, quando petitur dispensatio super Impedimento Affinitatis, & publicæ honestatis? de quorum primo *Tit. 14.* altero autem *Tit. 4.* Resp. I. Super Impedimento Affinitatis debent exprimi omnia, quæ *a n. 163.* de consanguinitate diximus esse manifestandanda, videlicet I. Gradus juxta dicta *num. 163.* II. Multiplicitas vinculi, si adest, juxta dicta *n. 165.* Et quidem in eadem supplicatione, conformiter dictis *num. 166.* III. Etiam gradus propinquioris, si inæqualiter distant, per dicta *a n. 166.* IV. copula præhabita, juxta dicta *a* a. 183. Ratio est; quia Jura, stylus Curiæ, & rationes in hoc puncto de Consanguinitate, & Affinitate æqualiter procedunt, juxta communem Doctorum, patetque ex Bulla Pii V. supra *n. 167.* allegata.

196 Ulterius debet exprimi, utrum Affinitas proveniat ex copula licita, vel illicita, si super primo, vel secundo gradu petitur Dispensatio. Sanchez *lib. 8. disp. 24.* Justis *de dispensat. n. 151.* & alii. Ratio est; Tum, quia difficilius dispensatur super Affinitate ex copula licita, quam illicita: Tum ut cognoscatur, an etiam concurrat publica honestas, hæc enim cum semper concurrat cum Affinitate ex copula licita, tacite exponitur, & super eadem tacite dispensatur, si exprimitur, quod Affinitas orta sit ex copula licita.

197 Unde, ut bene ibidem docet Sanchez, non est necesse, ut quia concurrentem cum Affinitate exprimant etiam publicam honestatem, si exprimit Affinitatem ex copula licita, secus si in genere tantum illam exprimat; quia, cum tunc de Affinitate tam ex copula licita, quam illicita intelligi possit, ex hac autem non oriatur publica honestas, debet ista honestas necessario exprimi, cum alias super ea utpote nec tacite nec expresse proposita nec caderet Dispensatio, quæ tanquam odiosa, & stricte ultra expressa non extenditur per dicta superius. Hoc ultimum tamen limita in casu quo super tertio vel quarto Affinitatis gradu petitur Dispensatio; tunc enim nec est necesse exprimere, ex qua copula oriatur, nec an concurrat cum honestate publica; hoc ipso, quod Affinitas ex copula illicita ultra secundum gradum non extendatur, consequenter si tertius vel quartus gradus exprimitur, sufficienter jam innuitur, eam esse ex copula licita, & habere secum concurrentem honestatem publicam. Et hinc *numer. 196.* notanter dictum est; *si petatur Dispensatio super primo, vel secundo gradu Affinitatis.*

198 An Affinitas sit in linea recta, vel transversali, exprimi quoque debet, Sanchez *loc. cit. num. 14.* Justis *l. c. n. 152.* Ratio est; Tum quia vel non datur Dispensatio in linea recta Affinitatis ex copula licita juxta dicta *Tit. 14.* vel ducere Affinem in linea recta v. g. matrem, vel aviam, aut neptem uxoris defuncti, aut patrem, vel avium, vel nepotem mariti defuncti longe indecentius est, quam affinem in transversali v. g. sororem, aut ex sorore neptem uxoris defunctæ. Addit tamen recte Sanch. *loc. cit. n. 14.* lineæ rectæ vel transversæ expressionem non esse necessariam, si Affinitas oritur ex copula illicita, eo quod ex hac non oriatur notabiliter major reverentiæ obligatio ex linea recta, quam ex transversa.

Resp. II. Si super Honestate publica, petatur dispensatio, debet exprimi, an sit ex Sponsalibus, vel Matrimonio. Justis *lib. 1. cap. 4. n. 152.* Sanchez, & alii, quia ex Matrimonio fortius oritur vinculum honestatis publicæ, quam ex Sponsalibus. Dixi, si *super primo gradu*, quia, si super remotiori petatur, id exprimere non erit necesse, quia jam scitur eam peti super Honestate ex Matrimonio, hoc ipso, quod ex sponsalibus primum gradum non excedat per dicta *T. 4.* 199

Quæritur IV. Quænam necessario debeant exprimi, quando petitur Dispensatio super Impedimento Cognationis spiritualis? de qua *Tit. 11.* Resp. Debent oratores. I. Cognationem spiritualem ita exprimere, ut cognoscatur, an intercedat filiatio, & paternitas, vel maternitas, an vero tantum compaternitas, seu Commaternitas. Sanchez *lib. 8. cap. 24. nu. 15.* Aversa *de Matrim. qu. 19. sect. 5. vers. 6.* Justis *loc. cit. n. 168.* Ratio est; quia longe indecentius est Matrimonium inter patrem, & filiam spiritualem, quam inter compatrem, & matrem hujus filiæ, aut commatrem, & patrem ejusdem. Accedit, quod in paternitate spirituali nunquam, aut vix dispensare solet Papa juxta dicta *num. 136.* 200

II. Exprimi debet, si Cognatio in spiritualis est duplex, puta si quis alicujus prolem unam e fonte levavit, & eandem in Confirmationem tenuit: vel ejusdem prolem unam tenuit, alteram levavit, vel si unus alterius liberos vicissim levat, Justis *lib. 1. cap. 4. nn. 169.* Aversa *loc. cit.* & alii. Hæc tamen cognatio non multiplicatur, nec erit necesse exprimere, si quis plures ejusdem liberos e sacro fonte levavit, aut in confirmatione tenuit; uti ex declaratione Clem. VIII. refert Garcias *part. 8. c. 3. n. 78.* Justis *loc. cit. n. 170.* Neque erit necesse exprimere, an cognatio spiritualis proveniat ex Baptismo, vel Confimatione, sed sufficit exprimere spititualem filiationem, vel compaternitatem. Sanch. *lib. 8. disp. 24. n. 15.* Ratio est, quia hæc nihil, vel parum mutant, vel augent. 201 202

Queritur IV. Quænam necessario sint exprimendo, Quando petitur dispensatio super impedimento criminis? de quo *Tit. 7.* Resp. Esse exprimendum I. An sit ex Machinatione in Mortem conjugis, an ex solo Adulterio sine Machinatione, vel an ex utroque simul. Justis *loc. cit. n. 188.* & alii communiter. Ratio est; quia si ex Machinatione procedit, Papa pro foro externo nunquam dispensat, pro interno autem difficulter juxta dicta superius *n. 138. & 139.*

Quæritur VI. Majoris commoditatis gratia, quænam in compendio sint, quę juxta dicta hoc §. necessario exprimi debent, ne dispensatio sub vel obreptitia censeatur? 203

Resp. Super quocunque Impedimento petatur Dispensatio necessario exprimenda (præter justam, ac legitimam causam, quę ad quamvis dispensationem requiritur juxta dicta §. I.) sunt in compendio sequentia, videlicet.

I. Nomen, & cognomen oratorum.

II. Nomen Diœcesis, & si petatur dispensatio ob angustiam loci, vel locum ad litus maris, etiam locus oratorum.

III. Impedimentum in specie, & distincte, juxta dicta *num. 150.*

IV. Si oratores plura impedimenta habent; debent omnia exprimere, & quidem

V. In eadem supplicatione juxta dicta *n. 151. & seq.*

VI. Copula pręhabita, juxta dicta *n. 155.*

VII. Matrimonium prius jam contractum, juxta dicta *num. 157.*

Resp. II. Pro dispensatione super Impedimento consanguinitatis, pręter dicta *num. praeced.* Specialiter exprimi debet. I. Gradus consanguinitatis & linea, juxta dicta *num. 163.* II. Multiplicitas vinculi per dicta *n. 165.*

n. 165. III. Etiam gradus propinquus, si inæqualiter distant, juxta dicta *a* a. 166. IV. Copula præhabita, juxta dicta *a* a. 183.

Resp. III. Pro Dispensatione super Impedimento Affinitatis, omoia sunt exprimenda, quæ super Consaoguinitato, & insuper ea, quæ diximus, *a n.* 196.

Resp. IV. Pro dispensatione super Impedimentis publicæ honestatis Cognationis spiritualis, & criminis compendiosa recapitulatio superfluit, quia compendiose jam habetur *a* a. 199.

§. V.

De Falsitate, & Errore precum, seu supplicationis, vitiante Dispensationis litteras, easque sub vel obreptitias reddente: Item de Tempore & Modo, quo verificari debent causæ pro Dispensatione obtinenda allegatæ.

S U M M A R I U M.

204 *Caasa dispensaadi alia est motiva, seu finalis, ac prinoipalis; alia tantum impulsiva.*

205 *Noa quævis, sed illa taatum Falsitas vitiat Dispensatioaem, qua noa expressa Papa non dispeusasset.*

206 *Falsitas circa causam finalem, seu motivam invalidat dispensationem.*

207 *Nisi sint plures causæ finales, & uaa saltem earum vera.*

208 *Falsitas circa causam impulsivam non vitiat dispensationem.*

209 *Unde cognosci valeat, causam esse motivam, vel impulsivam? remissive*

210 *Error nominis, vel pronominis oratorum de Jure noa vitiat Dispensationem, bene vero de stylo Curiæ.*

211 *Maxime quando dispeusatio in forma pauperum est.*

212 *Nisi error esset tantum in aliqua syllaba, vel oratoris unum nomen baptismale omitteretur.*

213 *Error in nomine Diœcesis vitiat dispensationem. Si oratores sunt diversæ Diœcesis, debet utraque exprimi, & delegatur deia Ordiuarius oratricis.*

214 *Error circa locum, vel patriam oratorum non invalidat dispensationem nisi petatur ob angustiam loci.*

215 *Error circa impedimentum, & gradum vitiat Rescriptum.*

216 *Nisi ejusdem impedimenti gradus propinquior esset expressus loco remotioris.*

116 *Varia consideratio temporis.*

218 *Non est necesse, causam allegatam veram esse existere tempore, quo fit supplicatio.*

219 *Solvitur objectio.*

220 *Nec est necesse, existere allegatam causam tempore quo litteræ expediuntur Romæ.*

221 *Sed sufficit, & requiritur eam verificari tempore quo Delegatus litteras dispensationis exequitur & actu dispensat. Et duobus seqq.*

222 *Doctrina practica inde deducta.*

223 *Defacto noa Papa, sed ejus Nomine Ordinarii dispensant ex speciali mandato.*

224 *Et distinguendum inter mandatum de dispensando & inter ipsum dispensationem.*

225 *Solvitur objectio.*

226 *Facta semel per Delegatum dispensatione non requiritur, ut causa adhuc duret, dum contrahitur Matrimonium.*

228 *Ponitur, & solvitur objectio: Et duobus seqq.*

204 NOtandum prius, Falsitatem in supplicatione posse varie, præcipue vero circa causas dispensandi contingere: idque vel circa causam motivam seu finalem (quæ etiam principalis vocari solet) vel circa impulsivam tantum. Ubi per causam *motivam*, *seu finalem* intelligitur illa, quæ movet Papam ad dispensandum, seu qua non expressa Papa vel omnino non, vel saltem oon tam absolute, sed solum restricte, seo sob certis conditionibus, vel limitationibus dispensasset. Per causam *impulsivam* (quæ etiam secundaria, & minus principalis dicitur) intelligitur, quæ non movet ad dispeosandum, sed juvat; & facit, ut facilius dispensetur, ita tamen, ut etiam illa non expressa Pontifex nihilominus, etsi difficilius dispensasset. Ita io re communis. Et patet ex dictis *l.* 1. *Tit.* 3. *de rescrip.* §. 8. a. 182. Hoc ootato

Quæritur I. Quænam falsitas precum, seu applica- 205
tionis, præsertim circa causam vitiet Rescriptum, seu dispensationem, eamque sub & obreptitiam, consequenter nullam reddat? Resp. I. Non quævis falsitas, sed illa tantum vitiat Dispensationem, qua oon expressa Pontifex non dispensasset; etsi per ignorantiam vel simplicitatem fuerit expressa. Ita communis textu clarissimo *c. super litteris* 20. *de rescrip.* cujus textum, sicut & totam conclusionem amplius probatam, & explicatam vide *cit. L.* 1. *Tit.* 3. §. 8. *a* a. 156.

Resp. II. Falsitas circa causam motivam seu fina- 206
lem etiam ex simplicitate, vel ignorantia commissa vitiat, & nullam reddit dispensationem. Unanimis & certa, *arg. cit. c. super litteris de Rescript.* Accedit, quod omnis Dispensatio expresse, vel tacite habeat hanc clausulam conditionatam; *si preces veritate nitantur*, textu claro *c.* 2. *de rescrip.* Quæ verificari debet saltem in principali, seu motiva causa; ne alias Pontifex sine legitima causa dispeosare videatur.

Limitatur tamen conclusio in casu, quo plures cau- 207
sæ motivæ seu finales, idest, tales sunt expressæ, quarum quælibet etiam tacitis aliis movisset ad dispensaodum: tunc enim valet dispeosatio, si unica est vera, licet una, vel plures aliæ allegatæ sint falsæ, ut cum aliis bene advertit Sanchez *lib.* 8. *disp.* 21. a. 42. & 44. Sperell. *decis.* 30. a. 39. Justis *de dispens. l.* 3. *cap.* 1. a. 59. Gobath *in Theolog. experimeat. tract.* 9. *num.* 633. & 615. *arg. cit. c. super litteris* 20. *de rescript.* Ratio est; tum quia *utile noa debet per inutile vitiari c. Utile de R. J. in* 6. Tum quia si saltem una causa est vera, & talis, ob quam etiam tacitis aliis dispensasset Papa jam censetur reliquæ potius impulsivæ, quam finales, consequenter Dispensationem non vitiantes, etsi sint falsæ, juxta conclusiooem statim sequentem. Tum tandem, quia quando plura non oecessaria narrantem, resolvitur copulativa io disjunctivam, *arg. c. cum jam dudum de Præb.* At cum disjunctive narrantur causæ, sufficit ad valorem Rescripti alteram esse veram, textu claro *c. Inter cæteras de Rescriptis*. Et ibi Glossa ac DD. communiter. Et hoc bene est advertendum, quia in praxi sæpe juvare potest.

Resp. III. Falsitas commissa circa causam impulsi- 208
vam non vitiat Rescriptum seu Dispensationem, nec obest valori illius. Hanc conclusionem solutis etiam objectionibus suse probatam habes per DD. Jura, & rationes allegatas *Lib.* 1. *Tit.* 3. §. 8. *a n.* 184. ubi vide, ne fiat superflua repetitio. Auctoribus *loc. cit.* allegatis adde pro conclusione etiam Justis *de dispensat. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 28. & plures alios ab eodem ibidem citatos.

Si quæras, unde cognosci valeat, causam aliquam 209
esse motivam seu finalem, vel potius impulsivam tantum, consequenter utrum illa tacita Papa dispensasset vel oon? Resp. Ad hoc quæsitum rursus satis patere ex *cit. Lib.* 1. *T.* 3. §. 8. *a num.* 194. ubi inter alia dictum & probatum est primo, quod si in Dispensatione allegetur unica tantum causa, ea semper censeatur finalis, consequenter falsa existens vitiat, & invalidet dispensationem. Secundo, quod pluribus allegatis causis desumendum sit ex stylo Curiæ, & io illius defectu, prudenti Judicis arbitrio, quænam sit causa finalis, seu motiva, quænam impulsiva. Ex quo colliges causas §. 69. allegatas, utpote stylo Curiæ receptas, esse motivas, seu finales & principales, in casibus, & gradibus ibidem expressis. Tertio, quod, quando consideratis considerandis dubium remanet, an causa falso allegata sit finalis, seu motiva, an vero impulsiva, præsumendum sit, eam esse impulsivam tantum, nisi sola sit allegata. De quibus amplius vide *l. c.*

Quæritur II. An? & qualis Error vitiet, ac invali- 210
dam

dam reddat Dispensationem? Ante responsionem nota Errorem ad præsens potissimum contingere in Nomine vel Cognomine Oratorum. Item in loco Oratorum, præsertim Diœcesis: Item in ipso impedimento, vel gradu illius.

Resp. I. Licet error in Nomine & pronomine de Jure non vitiet Rescriptum *textu claro l. si in Nomine C. de Testam.* ibi: *si in nomine, vel pronomine seu cognatione, seu agnomine, testator erravit, nec tamen; de quo senserit, incertum sit; error hujusmodi nihil officit*, ac propterea a Sanch. *de Matr. lib. 8. disp. 21. num. 37.* Justis *c. 4. num. 54.* Paris *de Resig. lib. 5. q. 6. num. 53.* & plures alii velint, id etiam procedere quoad errorem nominis, vel cognominis Oratorum in Dispensatione Matrimoniali, tamen teste Corrad. *lib. 7. c. 5. num. 3. & seqq.* allegante testimonium omnium Curialium (quibus utique credendum) de hodierno stylo & praxi, contrarium servatur, & consequenter ab executoribus observandum est, cum stilus Curiæ est loco legis, *arg. c. Ex litteris de Constit. c. quam gravis de Rescript.* Nec locus est correctioni erroris, sed debet de novo fieri supplicatio, uti ex stylo idem docet Corrad. *l. c. nu. 7.* dicens, stylum hunc merito esse introductum ad evitandas innumeras fraudes, quibus omnia jura resistunt. *L. si cui ff. de servitut.*

211 Et hoc maxime procedit, Dispensationemque invalidam reddit error nominis, vel pronominis, si Dispensatio est in forma pauperum; ut ipse priori conclusioni adversarius etiam fatetur Justis *l. c. n. 56.* eo quod alias Officiales Curiæ in eorum emolumentis jure sibi debitis sæpe præjudicium paterentur.

212 Illud tamen cum Corrad. *l. c. n. 8.* notandum, quod, si in aliquo Dispensationis Rescripto reperiretur verisimilis error consistens præcise in mutatione alicujus litteræ, vel syllabæ, ut si loco *Antonii* scriberetur *Antonini*, vel loco *Bernardi*, *Bernardini* valeret dispensatio: sicut etiam, si quis duo nomina Baptismalia habens, v. gr. *Joannes Adamus* unum tantum exprimeretur v. gr. *Joannes*.

213 Resp. II. Error in Nomine Diœcesis, quo dicitur v. g. Oratores esse Diœcesis Ratisbonensis, cum sint Frisingensis, vitiat, & invalidam reddit dispensationem. Sanchez *lib. 8. disp. 21. num. 39.* Corrad. *lib. 7. c. 5. num. 28.* Justis *lib. 1. cap. 4. a num. 66.* cum communi, ob notorium stylum Curiæ, de quo testatur Corrad. & Justis *loc. cit.* bene etiam notantes, quod si Oratores sint diversæ Diœcesis debeat utraque exprimi: quo casu dein litteræ dispensationis committuntur Ordinario Oratricis. Ratio autem, cur error Diœcesis vitiet, est, quod tunc nullus Ordinarius possit exequi litteras, non proprius Oratorum, quia eidem, uti supponitur, data commissio non fuit, nec ille, cui per errorem data est: quia est contra intentionem dantis, qui non nisi Ordinario impetrantium delegare intendit, conformiter *Concil. Trid. Sess. 22. cap. 5.* ibi: *committantur Ordinariis illorum, qui eas impetrarunt*.

214 Resp. III. Error circa locum, seu patriam Oratorum non vitiat Rescriptum, nisi petatur Dispensatio ob *angustiam loci*, vel ob locum ad littus maris. Justis *l. c. a num. 59.* Corrad. *loc. cit. a num. 30.* & alii. Ratio est quia expressio patriæ, nisi sit Diœcesis, vel ob angustiam, aut locum ad littus maris petatur Dispensatio, omnino non est necessaria; consequenter error circa illam nil importat. Secus est, si *ob angustiam*, vel locum ad littus maris petitur dispensatio. Ratio est, quia tunc locus denominatus est causa motiva, seu finalis, consequenter error circa illam vitiat Rescriptum per dicta supra *n. 206.*

215 Resp. IV. Error circa ipsum Impedimentum, vel gradum vitiat & invalidat dispensationem, prout supra jam dictum *n. 150.*

216 Excipe tamen casum, quo exprimeretur propinquior gradus pro remotiori ejusdem speciei, dicendo v. gr. Oratores esse in tertio consanguinitatis gradu, cum tamen esset in quarto: Tali siquidem in casu etsi Papa expresse tantum dispenset in propinquo v. g. tertio utpote solo expresso, tamen tacite etiam censetur dispensare in remoto. Sanchez *lib. 8. disput. 24. numer. 17.* Justis *lib. 1. cap. 4. num. 131.* Pont. *lib. 8. cap. 17. §. 5. nu. 31.* cum communi aliorum. Ratio est; quia gradus propinquus includit in se etiam remotum ejusdem, non item diversæ speciei. Hinc licet juxta dicta numer. 150. in dispensatione non valeat argumentum a majori ad minus, valeat tamen, si gradus sunt ejusdem speciei, v. g. consanguinitatis. DD. cit.

Quæritur III. Quo tempore veræ esse, seu verificari debeant causæ pro obtinenda dispensatione allegatæ? Notandum prius, non sufficere, adesse vel adfuisse legitimam dispensandi causam, nisi tempore requisito adsit. Potest autem ad præsens quadrupliciter considerari tempus, videlicet. 1. Tempus, quo Oratores supplicationem pro dispensatione mittunt, vel tradunt Pontifici. 2. Tempus, quo litteræ dispensationis Romæ expediuntur. 3. Tempus, quo illas sibi exhibitas Ordinarius, vel alius Delegatus exequitur, & actu dispensat. 4. Quo facta jam dispensatione Matrimonium ineunt dispensati. Hoc notato. 217

Resp. I. Non est necesse, causam dispensationis veram esse, vel existere tempore, quo supplicatio mittitur, vel traditur Pontifici. Sanchez *lib. 8. disp. 30. n. 2.* eoque teste Doctores fere omnes, dissentiente tamen Justis *l. 1. cap. 6. num. 299. & 300.* Ratio est; quia tempus antecedens dispensationem in considerationem non venit. Nec clausula illa, *si ita est*, vel *si preces veritate nitantur*; ad illud refertur, ut statim, magis patebit ex dicendis infra. 218

Dices falsitas circa causam motivam vitiat rescriptum juxta dicta, præsertim si eam dolose proponunt Oratores, scientes, illam non subsistere *arg. c. super litteris 20. de rescript.* ergo si causa non subsistit tempore, quo fit supplicatio, dispensatio erit irrita; præsertim si oratores sciunt eam non subsistere. Resp. distinguendo antecedens: falsitas circa causam finalem vitiat Rescriptum, si falsitas illa adest tempore executionis, conceditur, tempore sollicitationis, negatur. Nec possunt dici fraudulenti oratores, si prævident causam modo quidem non subsistere, eventuram tamen tunc temporis, quo ejus existentia, & verificatio erit necessaria. 219

Resp. II. Neque requiritur, ut existat, & verificetur causa tempore, quo litteræ Dispensationis Romæ expediuntur. Ita Doctores citandi *num. seqq.* contra Sanchez *lib. 8. disp. 30. num. 4.* Abbas in *c. Quia circa de Rescript. in 6.* & ibi Joan. Andr. *n. 3.* Hostiensis *paulo post principium.* Guttierez *Canon. qq. lib. 2. c. 15. n. 131.* & plures alios. Probatur autem Conclusio ex sequenti. Nam. 220

Resp. III. Ad valorem dispensationis requiritur, & sufficit existere, & verificari causam tempore, quo Ordinarius, vel alius Delegatus Pontificius exequitur litteras dispensationis, seu actu dispensat. Primam partem, quod requiratur, ut existat, & verificetur, habet communissima DD. signanter Sanchez *loc. cit. num. 12.* Pyrrh. Corrad. *lib. 7. cap. 6.* Justis *de dispens. lib. 1. cap. 6. num. 285.* Paris. Pontius *lib. 8. cap. 20. n. 3.* Guttierez *de Matr. cap. 126. num. 2.* Bonacina *de Legib. disp. 1. q. 2. punct. 10. prop. 2.* Ratio est; quia gratia Pontificia non habet vim perfectæ, & consummatæ dispensationis, sed potius est mandatum de dispensando sub conditione tacita, vel expressa, *si ita est*, seu *si preces veritate nitantur*, consequenter, si hæc conditio, seu clausula non adimpletur, seu si allegata causa non verificatur tempore, quod dispensatio fit, aut fieri deberet, Delegatus valide dispensare nequit. Nec refert, quod prius tempore nempe sollicitationis, & gratiæ a Papa concessæ jam extiterit: tum ob rationem datam: tum quia cessante causa finali cessat mandatum *c. si pauper. de Præbend. in 6.* 221

Infertur cum Doctoribus allegatis, in sequentibus ac similibus casibus Delegatum nec licite, nec valide dispensare posse, & si dispensat, dispensationem, ac Matrimonium nullum fore. 222

I. Si Puella, quæ ob defectum dotis petit, & obtinuit Romæ dispensationem, postea, se antequam Delegatus dispensavit, alia via, donatione v. g. hæreditate &c. sufficientem obtinuit dotem, prout jam dictum est supra *n. 90.*

II. Si lis super re magni momenti, ob quam Romæ impo-

impetrata fuit dispensatio, plene terminata fuit ante dispensationem ab Ordinario factam.

III. Casu, quo ex causa angustiæ petita ac etiam obtenta est Romæ dispensatio, si ante ejus executionem a Delegato factam, æqualis vir mulierem pro Matrimonio ceperit.

223 Altera pars conclusionis, videlicet, quod sufficiat verificari causam motivam tempore, quo Delegatus actu dispensat, etsi tempore, quo sollicitata, & Romæ impetrata fuit gratia dispensationis, nullatenus extiterit, nec vera fuerit; docetur a Pyrrh. Corrad. *in Praxi dispensat. lib. 7. c. 6. n. 24.* allegante modernum stylum Curiæ &c. 25. Garcia *de Benef. par. 6. cap. 2. nu. 283.* & aliis. Ratio est, quia juxta dicta juxta modernum stylum Curiæ, Papa, vel Curia Romana ipsamet non dispensat, sed tantum, dat mandatum, ut Delegatus dispenset, sub conditione, & clausula, *si ita est*, seu *si preces veritate nitantur*; ergo si Delegatus pro tunc, quo dispensare vult, reperit, rem de facto, seu de præsenti ita se habere, & causam revera existere, consequenter preces hoc tempore, quo vera dispensatio fit, omnino niti veritate, conditio & clausula perfecte impleta habetur, consequenter nil impedit quin dispensatio fieri queat, & facta subsistat. Cum Papa aliud non requirat, quam ut preces veritate nitantur, antequam dispensetur, quod evenit in casu nostro.

224 Dices: hæc conclusio videtur aperte militare contra SS. Canones; ubi dispensationes nullæ declarantur, casu quo causa motiva vel nunquam, vel non amplius extitit tempore datæ, seu quo gratia dispensationis Romæ concessa fuit, uti patet ex *c. Quia circa de Consang. & Affinit. & c. si eo tempore, de Rescrip. in 6.* Resp. Hos & alios Canones loqui de tempore antiquo, quo Papa, vel Curia Romana nulli alteri mandatum dispensandi commitens ipsemet perfecte, & complete dispensabat; quo tempore utique debuit vere existere causa; sicut eam modo existere debere dicimus tempore, quo nomine Papæ dispensat Ordinarius, vel alius Delegatus. Aliter autem res se habet tempore moderno, quo, ut sciunt practici, & docet notorius stylus, dispensationes completæ, seu in *forma gratiosa*, uti vocari solent, non amplius fiunt, sed committuntur Ordinariis, uti ipsi habita sufficienti informatione, & *cognita precum veritate* saltem tunc, quando actu dispensandum erit, re ipsa, & actu dispensent.

225 Hinc merito conqueritur Corrad. *loc. cit.* quod DD. non destinguentes tempus, nec stylum antiquum a novo, & mandatum de dispensando confundentes cum actuali dispensatione decipiantur.

226 Instabis, si tempore, quo Romæ expediuntur dispensationis litteræ, non existit causa dispensandi, non est credibile, quod Papa intendat dispensare, cum, si sciret, eam non existere, profecto non dispensaret; præsertim quia fraudem Oratorum deprehenderet, quam semper abhorrat, & ea concurrente nunquam censentur dispensare: textu claro *c. super litteris 20. de rescrip.* Resp. Negando totum argumentum, vel suppositum; quia uti jamdictum est, etsi Papa sciret, tempore suæ expeditionis allegatam causam dispensandi non subsistere, tamen, si simul sciret, eam aventuram ante actualem dispensationem a Delegato faciendam, & ad id reflexisse oratores, indeque a fraude esse alienos, omnino concederet mandatum de dispensando teste styllo per Corrad. allegato.

227 Resp. IV. Non requiritur, ut dispensationis causa finalis, seu motiva verificetur, & existat, seu perduret adhuc, quando Matrimonium contrahitur, sed sufficit, quod tempore dispensationis a Delegato factæ extiterit; etsi post illam, & adhuc ante Matrimonium cesset, vel evanescat. Pontius *de Matrim. lib. 8. cap. 22. n. 4.* Gutierez *de Matrim. c. 26. num. 2.* Sylvester *verf. Disp. qu. 11.* Justis *l. 3. c. 1. num. 82.* cum communi aliorum contra Sanchez *lib. 8. dis. 30. num. 14.* Probatur conclusio partim ex conclusione præcedenti; partim ratione, videlicet, quod post factam a Delegato executionem, seu actualem dispensationem, gratia dispensationis jam sit perfecta, & completa in ablatione vinculi, seu impedimenti; atqui hujusmodi vinculum, & impedimentum semel ablatum non amplius reviviscit, *arg. c. Ex tua de Filiis Presbyt.* juncta Glossa ibidem *V. irritari, & Regula 73. Juris in 6. Factum legitime retractari non debet, licet casus veniat, in quo non potuit inchoari*; quam Regulam regulariter procedere, quando actus fuit perfectus, & consummatus, passim fatentur DD. consequenter etiam dispensatio semel perfecta, & completa, superveniente casu non retratatur, nec impedimenti vinculum semel ablatum amplius redit.

Dices cum Sanchez, & ei adhærentibus: *Cessante causa cessat effectus, c. cum cessante de Appel.* ergo pariter cessante causa finali, & motiva cessat privilegium, *arg. c. suggestum de privilegiis*, juncta Glossa ibidem, *Hinc. L. 1. ff. de condit. sine causa* dicitur; *paria esse, sive ab initio sine causa promissum est. sive ea postea defierit, ut conditioni locus sit.* Confirmatur: *Actus non operantur ultra intentionem agentium arg. c. fin. de Præb.* atqui dispensans non censentur dispensasse, nisi sub hac conditione saltem tacite intellecta, *dummodo causa permaneat*; nam alioquin male dispensasset si voluisset dispensationem suam extendi ad eum casum, quo causa prorsus cessaret. Confirmatur ulterius, & quidem a pari: quia dispensatio comendi carnes in quadragesima propter specialem infirmitatem cessat, cessante postmodum illa infirmitate; ergo idem dicendum in proposito. 228

Verum respondetur; & quidem ad illam Regulam, *cessante causa cessat effectus*, dicitur, eam procedere, quando effectus necdum plene perfectus, & consummatus est, secus quando est plene perfectus & consummatus, uti in proposito; ubi per præviam dispensationem vinculum Impedimenti Matrimonii est penitus sublatum. 229

Ad textum Juris respondetur, id esse speciale in casibus illis, in quibus ea est intentio Principis, ut cessante causa cesset effectus: quod non fit in proposito, ut bene advertit Perez. Ad confirmationem negatur Minor: nam ad hoc, ut dispensans non dicatur male aut inique dispensare; sed potius dispensatio censeatur valida, sufficit preces seu causam Dispensationis fuisse verificatam tempore actualis dispensationis per Ordinarium, vel alium Delegatum authoritate Papali factæ. Includi vero tacite illam conditionem, *dummodo causa perduret*, tanquam gratis dictum negatur.

Ad alteram Confirmationem negatur paritas inter dispensationem carnes in quadragesima comedendi causa infirmitatis, & inter dispensationem super impedimento Matrimonii. Nam dispensatio illa prior habet tractum successivum, simulque sicut jejunium quadragesimale virtute multiplex est, & singulis diebus, quasi novam obligationem inducit, ita & Dispensatio illa multiplex est; ac proinde non mirum, quod cessante causa infirmitatis, pro reliquis diebus cesset etiam ipse effectus. Secus fit in dispensatione super Impedimentis Matrimonii, utpote quæ non habet tractum successivum, sed statim tota simul conceditur, & habet quasi effectum indivisibilem, tollendo ipsam inhabilitatem, seu Impedimentum. 230

§. VI.

De Supplicatione pro obtinenda Dispensatione quoad forum externum in forma ordinaria super Impedimentis Matrimonii, & de formulis hujusmodi supplicationum.

S U M M A R I U M.

quas

quas dispensationes expediat? Ibid.

233 *Pro solo foro interno petuntur, & conceduntur in sola Pœnitentiaria.*

234 *Quid Juris, si quis laborat duplici impedimento, publico nempe, & occulto?*

235 *Pro impetranda dispensatione debet offerri supplicatio in scriptis.*

236 *Et quibus in lingua latina.*

237 *Verbis propriis, usitatis, claris, & sine ambage, superfluitate, & quæsito ornatu.*

238 *Quænam in supplicatione exprimi debeant?*

239 *Qualiter supplicatio formanda? remissive.*

240 *Formula supplicationis.*

241 *Inscriptio supplicationis pro foro externo sit Papæ, qui etiam, & non alius dispensat.*

242 *Praxis incipiendi supplicationem, & exprimendi Nomina Oratorum.*

243 *Exprimi debet Diœcesis, & quomodo*

244 *Explicatis Nominibus oratorum, & Diœcesis exprimitur dispensandi causa, & quomodo.*

245 *Praxis proponendi causam*, Prærogativæ Regiæ, aut Principis personæ.

245 *Praxis proponendi causam* ob conservationem Familiæ, ne deficiat.

247 *Praxis proponendi causam*, ut bona conserventur in familia.

248 *Modus proponendi causam*, ob Excellentiam meritorum.

249 *Causa si allegatur* extinctio litis, *quomodo proponenda.*

250 *Gravis* inimicitia *pro causa quomodo proponatur.*

251 Confirmatio, vel conservatio pacis *tanquam causa qualiter proponenda.*

252 Evitatio scandalorum *tanquam causa qualiter proponatur. Remissive.*

254 Angustia loci *pro causa quomodo allegenda.*

254 *Et quomodo cum clausula* Etsi Extra.

255 Defectus dotis *pro causa qualiter proponatur. Præsertim si orator vult augere dotem.*

256 *Quomodo proponatur, si puella omnino est indotata.*

257 *Et quomodo, si non ipse orator; sed alius dotem augere, vel indotatam dotare vult, cum conditione, ut oratori nubat.*

258 Ætas mulieris *pro causa quomodo proponenda.*

259 Locus ad littus maris *pro causa qualiter proponendus.*

260 Copula scienter habita *si pro causa proponatur, quomodo exprimenda.*

261 Copula habita *cum spe facilius obtinendi dispensationem quomodo proponenda.*

262 *Quando pro dispensatione in secundo gradu supplicant ignobiles, addunt, imminere periculum vitæ.*

263 Copula ignoranter habita *quomodo exprimatur.*

264 *Matrimonium scienter contractum sine spe facilius obtinendi dispensationem pro causa quomodo proponatur.*

265 *Et quomodo si cum spe facilius obtinendi fuit contractum.*

266 *Quomodo, si ignoranter & bona fide fuit contractum.*

267 *Expressa causa exponitur obstans impedimentum.*

268 *Formula exprimendi* impedimentum consanguinitatis in gradu æquali.

269 *Et in gradu inæquali.*

270 *Quando concurrit cum remoto primus gradus debet etiam proveniencia explicari, & quomodo.*

271 *Quando duplici vinculo sunt conjuncti, exprimi debet.*

272 *Formula exprimendi* Affinitatis Impedimentum.

273 *Formula exprimendi* Impedimentum publicæ honestatis.

274 *Praxis rite proponendi* Impedimentum cognationis spiritualis.

275 *Formula rite proponendi* Impedimentum Criminis.

276 *Formula rite proponendi* Impedimentum voti, & ordinis sacri.

277 *Formula expressis exprimendi petendi Dispensationem, & claudendi supplicationem ordinarie.*

278 *Formula petendi, & claudendi supplicationem, si consanguinitas, vel Affinitas est in gradibus inæqualibus.*

279 *Vel si petitur dispensatio ob copulam, vel contractum jam Matrimonium: & a. seqq.*

281 *Supplicatio rite concepta per quos, & quomodo Romam dirigi possit? & n. seq.*

283 *Observantia practica, & a. seq.*

285 *Si copula incestuosa precessit, expedit mature petere dispensationem, & quare.*

286 *Ubi Romæ offerri debeat supplicatio.*

287 *Compendiosa recapitulatio hactenus dictorum.*

288 *Alia praxis procurandi dispensationem cuivis quadrans. Et duobus seqq.*

NOtandum prius, dispensationes super Impedimentis Matrimonii alias sollicitari, & expediri pro foro externo, seu potius pro utroque foro tam externo nempe, quam interno; alias vero pro solo foro interno, quando videlicet Impedimentum est occultum, Affinitas v. g. ex copula fornicaria proveniens, vel Impedimentum criminis. Pro foro externo aliæ petuntur, & conceduntur in forma pauperum, aliæ in forma ordinaria. 231

Porro quę pro foro externo petuntur, & conceduntur, non in eodem, sed diverso loco, & per diversos Officiales Romæ expediuntur; Aliæ enim expediuntur in *Dataria* (quæ etiam *Officium minoris gratiæ* appellatur) per Officiales illius: & quidem omnes, & solæ illę, quæ in remotioribus gradibus videlicet in *quarto*, vel *tertio*, & *quarto* petuntur, sive dein ab uno, sive a diversis stipitibus proveniant. 232

Aliæ expediuntur in *Cancellaria*, illæ scilicet omnes, & solæ, quæ in *tertio*, vel *secundo & tertio*, sive ex uno, sive pluribus stipitibus communibus proveniunt.

Aliæ expediuntur in *Præfectura Brevium*, & sub annulo Piscatoris, illæ nempe omnes, & solæ, quæ petuntur in *primo Affinitatis*, vel *primo & secundo* vel *in primo & tertio* vel *primo & quarto* Consanguinitatis, vel Affinitatis gradu. Corrad. *in Praxi dispensat. lib. 7. cap. 4. numer. 6.* Justis *de dispensation. lib. 1. cap. 3. a num. 13.*

Quæ pro solo foro interno super Impedimento occulto petuntur, expediuntur a *Sacra Pœnitentiaria* quæ super quovis impedimento dirimente, Jure Ecclesiastico, legitima existente causa dispensat, tam ante quam post contractum Matrimonium, excepto Impedimento consanguinitatis, super quo ante contractum Matrimonium nunquam, bene vero post contractum dispensat, si tamen primum, & secundum gradum ejusdem excipias, ut ponit Filliucius *Tract. 10. part. 2. cap. 10. num. 351.* 233

§. IX.

Quando contingit, oratores pluribus laborare Impedimentis, quorum unum, aut plura sunt occulta, & alia publica, petitur, & expeditur Dispensatio super occultis in Pœnitentiaria, super publicis vero in Dataria, vel Cancellaria, vel Præfectura Brevium pro diversitate nempe graduum modo supra *a n.* 232. Allegato. H. N. 234

Quæritur I. An certa aliqua supplicationis forma, seu modus? & qualis sit necessarius, si super impedimento Matrimonii publico, pro externo foro petitur dispensatio in forma ordinaria? quænam item in ea exprimi debeant? Et quomodo? 235

Resp. I. Omnino necessarium est; ut supplicatio fiat scriptis debito modo, alias non conceditur dispensatio. Corrad. *lib. 7. cap. 4. num. 6. Et lib. 1. cap. 1. numer. 23.* Justus *lib. 1. cap. 3. numer. 1.* Ita jubente stylo Curiæ.

Resp. II. Supplicatio debet concipi latino idiomate, & quantum fieri potest verbis propriis in Curia usitatis, ac sine ambagibus superfluis cæremoniis, simpliciter, sine quæsito ornatu dictionis, aut verbo- 236

rum

rum. Corrad. *cit. lib. 2. cap. 1. a num.* 24. Justus *loc. cit. a num.* 2. & alii. Ratio de lingua latina est. Tum quia hæc est dignior ceteris. Tum quia est propria, naturalis, & materna Romanorum. Mandos. *ad Regul. Cancell. Reg. 30. de Idiomate q.* 10. *a num.* 4. Tum, quia hæc lingua censetur communis omnium nationum & cæteræ accidentales, ob quod, Roma, cum sit communis patria *L. Roma ff. de Municip.* ut ab omnibus intelligeretur, eam assumpsit.

237 Claritas quoque, proprietas, & simplicitas adeo est necessaria, ut si verbis inusitatis, obscuris, vel ignotis, & peregrini utantur oratores, supplicatio dilacerari soleat, uti ex praxi bene advertit Corrad. *cit. lib. 2. cap. 1. num.* 30. Estque conforme Juri communi *cap. Nuper a nobis in fine de Donat. inter virum, & uxorem.*

238 Resp. III. In supplicatione debent exprimi, quæ *§.* 4. diximus & in compendio repetivimus *n.* 203. videlicet I. nomen, & cognomen oratorum. II. Nomen Diœcesis. Non item locus oratorum, nisi propter angustiam petatur dispensatio, vel ob locum ad littus maris per dicenda infra.

239 Quæritur II. Quomodo in praxi supplicatio formari, & qualitar exprimenda exprimi debeant, Resp. Ut clare, & pro faciliori captu, simulque pro majori commoditate pateat ad hoc quæsitum, exhibetur imprimis integra, & continua Copia alicujus supplicationis. Dein fit discussio illius, intermixtis diversis causis, ob quas petitur Dispensatio, diversisque Impedimentis, super quibus petitur, adjuncta ubique praxi quævis rite proponendi, ipsam Dispensationem debite petendi, sicut & diversis personis, pro quibus petitur.

Formula supplicationis pro Dispensatione super Impedimento Consanguinitatis in tertio, & quarto, ex causa defectus competentis dotis.

Beatissime pater.

Exponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro parte devotorum illius oratorum Francisci N. Laici, & Claræ N. Diœcesis Frisingensis; quod, cum dicta oratrix dotem habeat minus competentem, juxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, & dictus orator cum dicta minus competente dote Oratricem in uxorem ducere intendat, Sed quia tertio, & quarto a communi stipite provenientibus gradibus invicem conjuncti sunt, desiderium suum hac in parte adimplere non possunt, absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Supplicant igitur humiliter Sanctitati Vestræ oratores præfati, quatenus cum eisdem oratoribus, quod impedimento quarti consanguinitatis gradu hujusmodi non obstante, Matrimonium inter se publice servata forma Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere, & licite valeant, dispensare; distantiam vero tertii gradus non obstare declarare, prolemque suscipiendam exinde legitimam nunciando dignemini de speciali gratia. Non obstantibus præmissis, ac Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscunque.

240 Hæc est consueta, verbis propriis, ac in Curia usitatis, & absque ullo superfluo concepta supplicatio, ad cujus normam etiam reliquæ mutatis mutandis, præsertim causis, & impedimentorum speciebus, simulque additis necessariis, formari debent. Quod ut facilius & commodius fieri a quovis valeat, membratim denuo adducimus, & discutimus præfatam supplicationem, addendo varias dispensationis causas, variaque impedimenta, super quibus dispensatio fieri solet, & praxim, qua cuncta proponi debent.

Quæritur III. Qualiter supplicatio inchoari, & Nomina oratorum ac Diœcesis exprimi debeant. Resp. Quævis supplicatio pro foro externo incipit. *Beatissime Pater;* quia non inscribitur summo Datario v. g. sicut inscribitur summo Pœnitentiario, quando petitur dispensatio pro foro interno, sed ipsi Papæ, sicut nec Datarius, vel alius officialis, sed ipse Papa dispensat, licet per manus officialium transeat, uti bene notat Corrad. *l. 2. c. 1. a n.* 30. 241

Exponitur humiliter Sanctitate Vestræ pro parte Devotorum illius Oratorum Francisci N. Laici, & Claræ N. &c. 242

Sic præmisso Papa titulo incipit quævis supplicatio pro foro externo, addito dein proprio nomine, & cognomine utriusque, quod inivit abiliter debet exprimi, simulque exponi, an sit Laicus, vel Clericus ver. gr. *Laici*,

DiœcesisFrisingensis

Deinde exprimitur nomen Diœcesis oratorum: quod si sint diversæ Diœcesis, utriusque expressio fieri debet juxta dicta v. g. *Antonii Laici, Diœcesis Frisingensis, & Rosæ mulieris Diœcesis Eistetensis.* Et si petitur Dispensatio ob Angustiam loci, subjungitur etiam locus oratricis ver. gr. *Ex oppido Tolzensi artæ*, vel *ortorum*. 243

Quæritur IV. Quomodo in praxi proponatur causæ dispensandi? 244

Resp. Explicatis Nominibus, & Diœcesi oratorum ut supra, illico adducitur legitima dispensandi causa, addito desiderio, quod cupiant invicem copulari; idque exponi incipit illis Verbis; *quod cum &c.* vel *quod &c.* ut statim magis patebit ex causis specificis. Ut autem appareat, qualiter quævis dispensandi causa juxta stylum curiæ rite proponi queat, & debeat subjungimus pax in rite exponendi quamlibet dispensandi causam ex dictis *a num.* 69.

Praxis proponendi prærogativam Regiæ, aut vere principalis personæ de qua *cit. n.* 69. 145

Quod cum oratores de Regio, vel magnorum Principum, de Ecclesia optime meritorum, stemmate existant, & Matrimonialiter invicem copulari cupiant, sed quia, &c. vel quod cum oratores de Regio, uat Magnorum Ducum stemmate existant, & valde expediat pro bono communi, ut Orator Oratrici, & non alteri nubat: cupiant invicem matrimonio copulari. *Sed quia &c.*

Praxis proponendi causam ob conservationem Familiæ si deficiat, de qua *n.* 70. 246

Beatissime pater.

Exponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro parte devoti Oratoris Bonaventuræ N. Clerici Diaconi, vel Sacerdotis, vel Religiosi &c. Diœcesis N. quod, cum ipse de Illustri; & vere nobili, vel nobilissima, & antiquissima Familia videlicet N. existat, præfataque Familia sine omni masculo hærede, Oratore solo superstite, decesserit, consequenter nisi ipse nubat, totaliter deficiat, cuivis tamen conservatio pro bono communi faciat, Matrimonium inire intendit. Sed quia &c.

Praxis proponendi causam *ob conservationem bono-* 247

rum

rum in familia, vel ipsius familiæ in suo splendore, de quo *cit. n. 70. V. Huc reducunt.*

Quod cum Nobilis Familia N. sine masculo hærede in sua linea decedens solam Oratricem pro universali hærede reliquerit, & Oratrix Oratori, qui alias de eadem Familia, licet diversæ lineæ, existit, ut bona conserventur io Familia matrimonialiter copulari intendit. Sed quia &c.

Vel cum Oratores de Illustri Familia videlicet N. existant, valdeque expediat pro conservatione illius in suo splendore, ut Oratrix Oratori, & non alteri nubat, cupiunt invicem matrimonialiter copulari. Sed quia &c.

248 Praxis proponendi causam *ab Excellentia meritorum*, de qua *n. 71.*

Quod dictus Orator, qui de nobili genere existens in bello Turcico contra Fidei hostes per decem Annos sub Augustissimo Imperatore N. inservivit, & plura vulnera recepit, cupit cum Oratrice matrimonialiter copulari. Sed quia &c.

Pariter possuot alia merita etiam majorum adduci.

249 Praxis rire proponendi causam *num. 72.* propositam quæ est *Extinctio litis.*

Quod, cum inter dictos Oratores, *vel* eorum parentes, aut consanguineos graves lites super rebus magni momenti ortæ sint, & ad præsens vigeant; aliunde tamen, quam ex causa Matrimonii inter dictos Otatores provenientes, ante illius tractatum exortæ; certumque sit, quod si Oratores ipsi invicem matrimonialiter copularentur, lites hujusmodi omnino componerentur. Pro illis igitur componendis cupiunt matrimonialiter invicem copulari. Sed quia &c.

250 Praxis rite proponendi causam *nu. 73.* propositam, quæ *est Gravis inimicitia.*

Proponitur hæc causa eodem modo, ut prior, solo mutuato, quod loco *graves lites*, ponatur *graves inimicitiæ.*

251 Praxis rite proponendi causam *n. 54.* allegatam, quæ est *Confirmatio, & Conservatio pacis.*

Quod cum inter Oratorem, & Oratricem, *vel* eorum parentes, *vel* Consanguineos, graves inimicitiæ vigerint, aliunde tamen &c. *ut sup. n. 249.* & licet pax inter eos de recenti inita fuerit, nihilominus pro illius confirmatione cupiunt matrimonialiter copulari. Sed quia &c.

252 Praxis rite proponendi causam *n. 75.* allegatamque est *Evitatio scandalorum.*

Hæc causa, quamvis in variis, tamen potissimum procedit, quando intervenit copula, vel Matrimonium jam est contractum, de quibus vide infra *n. 260. & num. 265.*

253 Praxis rite proponendi causam *n. 76.* allegatamque est *Angustia loci.*

Quod cum dicta Oratrix in dicto loco (*qui prius exprimi debet juxta dicta n. 243.*) propter illius Angustiam virum non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat; cupiunt Oratores matrimonialiter invicem copulari. Sed quia &c.

254 Hæc causa subinde ponitur etiam cum nota clausula, *etsi extra* quæ, quidem licet necessaria non sit ad impetrandam dispensationem super *tertio*, vel *tertio & quarto*, tamen videtur necessaria, vel certe valde expediens ad dispensationem obtinendam super *secundo & tertio*, vel *quarto*, si sola *Angustia loci*, & nulla alia causa proponatur, ut bene advertit Corrad. *lib. 7. c. 2. n. 11.* Proponitur autem sequenti modo,

Quod, cum dicta Oratrix in dicto loco propter illius angustiam virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, & si extra dictum locum nubere cogeretur, dos, quam ipsa habet, non esse competens, neque sufficiens, ut cum ea virum, cui juxta statum sui conditionem nubere posset, invenire valere, cupiunt.

255 Praxis rite proponendi causam *n. 81.* allegatam, que est *defectus competentis dotis*:

Hæc praxis jam patet ex formula supra *n. 240.* allegata.

Notandum tamen, quod, si vir fœminam cum minus competente dote Oratricem non tantum accipere, sed etiam dotem illius juxta qualitatem Oratricis augere vult, Dispensatio facilius etiam in minus remotis gradibus, videlicet secundo & tertio acquiri valeat, uti ex stylo bene observat Corrad. *l. 7. c. 2. num. 37.* Tunc autem ita proponitur causa.

Quod, cum dicta Oratrix dotem habeat minus competentem juxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit invenire nequeat, & dictus Orator illam cum dicta minus competente dote in uxorem ducere, illiusque dotem usque ad quantitatem, secundum dictæ Oratricis qualitatem competenter augere intendat. Sed quia &c.

Si Puella est omnino indotata, adhuc facilius, & 256
pro nobilibus etiam in *secundo*; item *primo, & secundo gradu* obtinetur dispensatio, Causa autem tunc ita proponitur.

Quod, cum dicta Oratrix indotata existat, & dictus orator sic indotatam in uxorem ducere, ac usque ad quantitatem secundum dictæ Oratricis qualitatem, competenter ex integro dotare intendat; *quo casu tamen dispensationem Delegatus executioni mandare non potest, nisi prius Orator Oratricem actu dotaverit: ob quod etiam inseritur dispensationis litteris clausula*, si, & postquam dicta Oratrix ex integro dotata fuerit, ut prefertur,

Quod, si non ipse Orator sed alius incompetentem 257
dotem puellæ augere, vel eam indotatam ex integro dotare velit cum conditione, ut nubat Oratori proponitur causa sequenti modo.

Quod, cum dicta Oratrix dotem habeat minus competentem, juxta status sui conditionem, cum qua virum paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat; & quidam Oratorum consanguineus (vel bonus amicus) ad id alias non obligatus Oratricis dotem, ita tamen, ut oratori nubat, & non alias usque ad quantitatem, secundum ejusdem Oratricis qualitatem competenter augere, dictusque Orator illam cum dicta minus competente dote, & illius augumento in uxorem ducere intendat. Sed quia &c.

Si indotatam alienus etiam ex integro dotare velit, proponatur juxta *n. 256.* & immediate precedentem mutatis mutandis.

Praxis rite proponendi causam *n. 92.* allegatam, quæ 258
est *Ætas mulieris 24. annorum.*

Quod, cum dicta oratrix 24. annum, & ultra suæ ætatis agens, virum paris conditionis, cui nubere possit, hactenus non invenit. Cupiunt oratores &c. matrimonialiter copulari. Sed quia &c.

Praxis rite proponendi causam *n. 96.* allegatam, quæ 159
est Locus ad litus maris.

Exponitur circa hanc causam præter locum Diœcesis, etiam locus Oratorum, uti in Angustia loci, dein causa ita proponitur.

Quod cum dictus locus ad littus maris existat, ac propterea continuis pyratarum, ac infidelium invasionibus obnoxius, & sic exteri homines cum difficultate, seu non ita libenter ad contrahendum cum ejusmodi habitatoribus ad illum accedere velint, Cupiunt &c.

Praxis rite proponendi causam, *n. 49.* allegatam quæ 260
est copula præhabita.

Hæc copula potest vel scienter, vel ignoranter inter impeditos haberi; item cum spe facilius obtinendi Dispensationem, vel sine tali spe, quæ omnia, prout se habent, necessario sunt exprimenda juxta dicta *n. 55.* Porro in expositione hujus causæ solet plerumque ipsum Impedimentum ante causam poni, & sic aliqualiter alius esse modus proponendi. Hinc integram supplicationem ex hac utpote sæpius redeunte causa proponam.

Si itaque præcessit copula scienter sine spe facilius consequendi dispensationem, ita supplicatur.

Bea-

Beatissime Pater·

Exponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro parte devotorum illius Oratorum Petri N. Laici, & Luciæ N. Diœcesis Ratisbonensis, quod ipsis alias scientibus, se tertio consanguinitatis gradu a communi stipite proveniente invicem esse conjunctos, Orator prædictus, non quidem data opera, ut crimine admisso hæc causa foret Sanctitatem Vestram, & Sedem Apostolicam ad misericordiam & gratiam erga ipsos faciliores reddendi, sed solum vesana libidine victus Oratricem carnaliter cognovit. Cum autem Pater S. nisi Matrimonium inter dictos Oratores contrahatur, dicta mulier diffamata, & innupta remaneret, graviaque exinde scandala possent oriri: Cupiunt præfati Oratores matrimonialiter copulari. Sed quia obstant impedimento ejusmodi desiderium suum hac in parte adimplere non possunt absque Sedis Apostolicæ Dispensatione. Supplicant &c.

Si scienter præcessit copula cum spe facilius obtinendi dispensationem, ita supplicatur,

Beatissime pater:

261 Exponitur &c. *ut supra*, quod ipsis alias scientibus se secundo consanguinitatis gradu esse conjunctos, sub spe facilius obtinendi a Sanctitate Vestra dispensationem carnis fragilitate devicti se carnaliter cognoverunt. Si tantum una pars sub tali spe peccasset, altera vero v. g. Oratrix non proponitur, uti res se habet v. gr. præfatus Orator sub spe &c. Oratricem, nullam spe habentem, Sanctitatem Vestram, & Sedem Apostolicam ad misericordiam, & gratiam erga eam faciliores reddendi, carnaliter cognovit. Cum autem Pater Sancte, nisi Matrimonium inter dictos oratores contrahatur, dicta mulier diffammata, & innupta maneret, graviaque inde scandala possent oriri, simulque utrique parti periculum vitæ immineret. Cupiunt &c.

262 Nota, quod, quando Oratores non nobiles sollicitant pro dispensatione super secundo Consanguinitatis, vel primo, aut secundo Affinitatis gradu, debeant juxta dicta *n.* 122. & alibi, allegare etiam periculum vitæ, præsertim si sub spe facilius obtinendi dispensationem peccarunt.

Si copula ignoranter fuit habita, supplicatur taliter.

Beatissime pater·

263 Exponitur &c. *ut supra n.* 260. quod ipsi, alias ignorantes aliquod impedimentum inter eos existere, quo minus possent matrimonialiter copulari, carnis fragilitate devicti se carnaliter cognoverunt. Postmodum vero ad eorum devenit notitiam se secundo, & tertio Consanguinitatis gradu esse conjunctos. Cum autem Pater Sancte nisi Matrimonium &c. *ut supra num.* 260.

Praxis rite proponendi causam *num.* 59. allegatam quæ est *Infamia mulieris ex suspicione*, etsi falsa, *de copula ob suspectam conversationem*.

264 *Expositis Nominibus Oratorum, & Diœcesis ita dicitur*: quod ipsi, alias scientes se tertio v. g. consanguinitatis gradu invicem esse conjunctos, non quidem data opera &c. ut supra num. 260. in simul conversati sunt, seque (*si oscula intervenerint*) deosculati sunt, carnali tamen copula inter eos minime subsecuta. Et nihilominus orta est suspicio, licet falsa, quod ipsis oratores carnaliter se cognoverint. Cum autem Pater Sancte præmissa publica existant, & nisi Matrimonium inter eos contrahatur, dicta oratrix graviter diffamata, & innupta remaneret, graviaque exinde scandala possent oriri. Cupiunt &c. ut supra *n.* 260.

Praxis rite proponendi causam *n.* 97. allegatam, quæ est *Matrimonium jam contractum*.

Sicut supra de copula diximus, potest etiam Matrimonium *scienter* vel *ignoranter*, seu bona, vel mala fide inter impeditos contrahi: idque vel cum, vel sine spe facilius obtinendi dispensationem, in facie Ecclesiæ vel clandestine, potestque postea Matrimonium consummari, vel non, quæ omnia debent exprimi. Si scienter contrahitur, & consummetur absque spe facilius obtinendi dispensationem. 265

Exponitur humiliter &c. ut supra *num.* 260. quod ipsi, alias scientes se quarto consanguinitatis gradu conjunctos, orator præfatus non quidem data opera &c. ut supra *num.* 260. Matrimonium inter se de præsenti in facie Ecclesiæ, *vel* clandestine, & de facto contraxerunt, ac consummarunt. Cum autem Pater Sancte Oratores præfati in hujusmodi Matrimonio remanere non possint absque Sedis prædictæ Dispensatione, & si divortium inter eos fieret, gravia inde scandala possent verosimiliter exoriri. Supplicant igitur &c.

Si scienter cum spe facilius obtinendi dispensationem unius vel utriusque fuit contractum, eodem modo supplicatur, excepto, quod loco verborum *Non quidem data opera &c.* ponantur verba *sub spe facilius &c.* ut supra n. 261.

Si ignoranter & bona fide ex parte utriusque fuit contractum, ita supplicatur.

Exponitur &c. ut supra *n.* 260. quod ipsi, alias ignorantes aliquod impedimentum inter eos existere quo minus possent invicem matrimonialiter copulari, Matrimonium inter se per verba de præsenti publice, factis denuntiationibus in eorum Ecclesia Parochiali (vel si has omiserunt; omissis tamen denuntiationibus) juxta formam Concilii Tridentini nulloque, de recto, vel denuntiato impedimento contraxerunt illudque in facie Ecclesiæ solemnizarunt, & copula carnali consummarunt: Postmodum vero ad eorum pervenit notitiam, eos tertio consanguinitatis gradu invicem esse conjunctos; propter quod a carnali copula abstinuerunt (*si perrexissent in copula exprimi & dici deberet*) & nihilominus in eadem copula carnali perstiterunt. Cum autem Pater Sancte &c. ut supra *n.* 264. Supplicant cantigitur &c. 266

Si tantum una pars ignoranter, altera vero scienter & mala fide contraxit, & de hoc nemo quid scit, supplicatur S. Pænitentiariæ, ut infra §. 9.

Praxis rite proponendi causam *n.* 97. allegatam, quæ est generalis *ex certis rationabilibus causis*.

Notandum, quod quidem circa hanc causam soleat explicari qualitas, Oratores de honestis familiis aut nobiles existere, de eo tamen Executores pro verificatione indagare non debeant, nec possint juxta *n.* 98. Cæterum proponitur hæc causa taliter; nempe explicatis nominibus Oratorum & Diœcesis, dicitur: *Qui ipsi ex honestis familiis vel nobiles existunt ex certis rationabilibus causis animos eorum moventibus cupiunt &c.*

Quæritur V. Quomodo in praxi proponantur ipsa impedimenta? 267

Resp. Rite expressa dispensationis causa, & patefacto desiderio ineundi invicem Matrimonium, exprimitur in specie obstans inter eos impedimentum, *Sed quia &c.* Excepto casu, quo ob copulam, vel jam contractum Matrimonium petitur dispensatio; quia tunc paulo aliter fit expressio Impedimenti, & causæ juxta dicta a *num.* 260. Cæterum ut quivis rite & commode exprimere Impedimentum valeat, subjungitur quoque praxis rite exprimendi quodvis Impedimentum, super quo Papa pro foro externo dispensare potest, & solet.

Praxis proponendi Impedimentum *Consanguinitatis*.

Sed quia in secundo, vel quarto Consanguinitatis gradu conjuncti sunt, desiderium suum hac in parte adimplere non possent absque Sedis Apostolicæ Dispensatione. Supplicant igitur &c. 268

Si

269 Si inæqualiter distant a communi stipite, etiam propinquus gradus debet omnino exprimi, præcipue si sit primus ob dicta supra a num. 166. v. g. *Sed quia in primo &c. secundo, vel in primo &c. tertio, vel primo &c. quarto, vel secundo &c. tertio, vel secundo &c. quarto, vel, tertio &c. quarto a communi stipite provenientibus consanguinitatis gradibus invicem sunt conjuncti, desiderium suum &c. ut sup. num. præc.*

270 Ubi tamen notandum, quod si cum secundo vel tertio concurrat primus, non sufficiant simpliciter asserere; eos esse in primo & secundo v. g. vel in primo & tertio, sed debeat etiam addi provenientia, seu distincte declarari, qualiter sint in his gradibus dicendo v. g. *Sed quia sunt conjuncti primo, &c. secundo Consanguinitatis gradibus ex communi stipite, &c. ex eo provenientibus, quia Orator est patruus, vel avunculus Oratricis: vel quia Oratrix est matertera, vel Amita Oratoris: vel quia sunt in primo &c. tertio Consanguinitatis gradibus ex communi stipite, &c. ex eo provenientibus, quod Orator sit patruus magnus, vel avunculus magnus Oratricis; vel quod Oratrix sit amita, vel matertera magna Oratoris &c.* Corrad. *cit. lib. 7. c. 3. a n. 22.*

271 Quod, si duplici Consanguinitatis, vel Consanguinitatis, & Affinitatis vinculo simul conjuncti sunt, fideliter quoque exprimi debet, de quo ad longum vide practicam expressionem apud Corrad *l. 7. c. 6. a. n. 62.*

Praxis exponendi impedimentum *Affinitatis.*

272 Hoc Impedimentum eodem fere modo, quo Consanguinitas proponitur, addito tamen, an ex licita vel illicita copula oriatur Affinitas, casu quo super primo vel secundo gradu petitur dispensatio juxta dicta *nu.* 196. Item an Affinitas sit in linea recta, vel transversali: debet etiam adverti, quod loco verborum *invicem conjuncti sunt*, adhiberi debeant verba *se attinent*, ut bene advertit Corrad. Justis, & alii practici Curiales.

Putat autem Corrad. esse quoque addendam provenientiam primi, vel primi & secundi gradus, etiam quando ex copula illicita orta est, v. g. *Sed quia primo affinitatis gradu se attinent, ex eo proveniente, quod Orator matrem vel sororem adhuc superstitem* (si enim adhuc est in vita, etiam explicari debet) *carnaliter cognovit &c.* Vel si ex copula licita est. *Sed quia primo Affinitatis gradu se attinent ex eo proveniente, quod Orator prius uxorem habuerit matrem, vel sororem Oratricis:* Vel *sed quia primo &c. secundo Affinitatis gradibus se attinent ex eo provenientibus, quod Orator prius uxorem habuerit materteram Oratricis, desiderium suum hac in parte adimplere non possunt. Supplicant igitur &c.*

In remotioribus gradibus v. g. tertio, vel secundo & tertio, vel tertio & quarto non amplius est necesse addere provenientiam juxta dicta.

Praxis rite exprimendis Impedimentum *publicæ honestatis.*

273 Circa hoc debet exprimi provenientia, ut Papa intelligat, an ea Matrimonio rato non consummato, vel potius ex solis Sponsalibus de futuro proveniant, solet etiam addi in honestate ex Sponsalibus de futuro, quod Sponsus vel Sponsa carnaliter non fuerit cognita v. g. *Sed quia alias dictus Orator Sponsalia per verba de futuro cum Oratricis sorore, vel matre adhuc superstite, vel ad præsens defuncta contraxerit, quæ quidem Oratricis soror, vel mater ab eodem Oratore intacta remansit, desiderium suum hac in parte adimplere non possunt. Supplicant igitur &c.*

Praxis rite exprimendi Impedimentum *Cognationis Spiritualis.*

274 Circa hoc quoque Impedimentum debet exprimi provenientiam, ut Papa videre valeat. an sit filiatio vel paternitas spiritualis juxta dicta *n.* 200. v. g. *Sed quia alias dictus Orator ipsam Oratricem, vel prolem Oratricis e sacro fonte levavit, vel in Confirmatione tenuit, desiderium suum &c.* Si est duplex cognatio spiritualis pariter exprimi debet juxta dicta *num.* 201. v. g. *Sed quia Oratrix prolem Oratoris, &c. e contra Orator prolem Oratricis in confirmatione tenuit, vel e sacro fonte levavit, desiderium suum &c.* Vel *Sed quia Orator prolem Oratricis unam tenuit in confirmatione, alteram e sacro fonte levavit, desiderium suum &c.*

Praxis rite exprimendi Impedimentum *Criminis.*

Circa hoc Impedimentum debet exprimi, quod neutro machinante in mortem existat; alterutro siquidem & a fortiori, utraque machinante nunquam dispensatur pro foro externo; bene tamen interno juxta dicta *n.* 138. &c. 139. 275

Notandum insuper, quod dum petitur Dispensatio super hoc Impedimento, illud ante causam dispensationis exprimi soleat; de quo ut magis pateat integram supplicationem pro dispensatione super hoc crimine adducimus, v. g.

Beatissime Pater.

Exponitur humiliter S. V. pro parte devotorum illius Oratorum N. & N. Diœcesis N. Quod alias constante Matrimonio inter ipsam Oratricem, & ejus virum prædefunctum, Oratores ipsi carnis fragilitate devicti, data sibi invicem fide de Matrimonio inter se, post obitum Oratricis viri præfati contrahendo se carnaliter cognoverunt; postmodum vero Oratricis vir prædictus (neutro tamen eorum in ejus mortem machinante) sicut Domino placuit, ab humanis decessit. Cum autem Pater Sancte, nisi Matrimonium prædictum inter dictos Oratores contraheretur, dicta Oratrix diffaminata, & innupta remaneret; graviaque exinde scandala possent verosimiliter exoriri, Cupiunt oratores prædicti matrimonialiter copulari, sed stante impedimento &c. Supplicant igitur humiliter S. V. &c. quatenus cum eisdem oratoribus, quod impedimento ex præmissis proveniente hujusmodi non obstante, Matrimonium inter se publice &c. dispensare, prolemque susceptam post obitum viri prædicti, si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam deiceruendo, dignemini de gratia speciali. Non obstantibus præmissis &c.

Praxis rite proponendi Impedimentum *Voti.*

Votum aliud est solemne, aliud simplex: illud est dirimens, hoc vero impediens solummodo Impedimentum per dicta superius. Utrumque si publicum est, proposita prius dispensandi causa, sequenti modo exprimi potest. 276

Sed quia Orator præfatus in Religione Ordinis S. Dominici Professus, &c. Sacerdos, vel Sed quia sacro Diaconatus, vel Presbyteratus Ordine initiatur, in nulla tamen Religione professus existit. Vel si votum simplex habet, *Sed quia simplex votum castitatis emisit: desiderium suum hac in parte adimplere non possunt absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Supplicant igitur &c.*

Si votum est occultum dispensatur super eo in Pœnitentiaria juxta dicenda infra §. 9. Et si non est perfectum, vel non abiolutum, vel non perpetuum dispensant Regulares juxta dicta *Lib.* 3. *Tit.* 34.

Quæritur VI. Qualiter in praxi fiat petitio pro dispensatione, & quomodo finiatur supplicatio? Resp. Expressis in supplicatione causa, & desiderio dispensationis, nec non impedimento, super quo dispensatio est necessaria, supplicant humiliter Oratores, ut cum ipsis super allegato impedimento non obstantibus quibuscunque dispensare, & prolem suscipiendam legitimam declarare dignetur, sit autem talis petitio, modo sequenti. 277

Supplicant igitur humiliter Sanctitati Vestræ Oratores præfati, quatenus cum ipsis, quod impedimento quarti Consanguinitatis gradus hujusmodi non obstante; si est aliud impedimentum prius in supplicatione allegatum, hic pariter allegatur v. g. *quod impedimento primi gradus publicæ honestatis ex præmissis proveniente*

bujusmodi non obstante; Vel quod impedimento cognationis spiritualis ex præmissis proveniente bujusmodi non obstante; Vel quod impedimento criminis ex præmissis proveniente bujusmodi non obstante; Et sic de aliis impedimentis: *Matrimonium inter se publice, servata forma Concilii Tridentini contrahere; illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere ac licite valeant, dispensare, prolemque suscipiendam exinde legitimam decernendo dignemini de gratia speciali; Non obstantibus præmissis, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis cæterisque contrariis quibuscunque cum clausulis opportunis.*

278 Quando supplicatur pro dispensatione super impedimento consanguinitatis, vel Affinitatis in gradibus v. g. *tertio & quarto*, uti in copia *n.* 240. allegata, fit primo humilis petitio pro dispensatione super remotiori gradu, & dein pro declaratione, *propinquiori non obstare* tali modo. *Supplicant igitur humiliter Oratores præfati, quatenus cum ipsis, quod impedimento quarti consanguinitatis gradus bujusmodi non obstante &c. ut sup. n. præced. dispensare; distantiam vero tertii gradus prædicti non obstare, declarare, prolem &c. ut sup. dignemini, ut sup. n. præced.*

279 Si autem supplicatur pro dispensatione super impedimento consanguinitatis, vel Affinitatis, vel cognationis spiritualis, casu quo scienter, vel ignoranter præcessit incestuosa copula, vel Matrimonium jam fuit contractum, sive bona, sive mala fide, rogant Oratores prius pro absolutione ab Excommunicatione, & aliis, dein primum pro dispensatione tali modo præmissis nempe præmittendis ut supra ponitur: *Supplicant igitur humiliter Sanctitati Vestræ Oratores præfati, quatenus eos ab excommunicationis sententiam, quam propter præmissa incurrerunt, & incestus reatu, & excessibus bujusmodi ut utroque foro absolvere, ac cum eisdem Oratoribus, quod impedimento quarti consanguinitatis gradus bujusmodi non obstante &c. ut sup. n.* 277.

280 Quod si una pars v. g. vir cum spe facilius consequendi dispensationem copulam habuit, vel Matrimonium inique contraxit, rogatur pro absolutione taliter: *Supplicant igitur humiliter Oratores præfati, quatenus Oratorem a generali, Oratricem vero ab excommunicationis sententia &c ut sup. n. præced.* ut videre est apud Corrad *lib.* 8 *c.* 1 *n.* 26.

281 Quæritur VII. Per quos? Ad quos? quomodo? & quando Romam dirigi? ac ubi ibidem tradi debeat supplicatio pro obtinenda dispensatione Matrimoniali. Resp. I. Si Supplicatio juxta stylum Curiæ est rite concepta, potest variis viis, & mediis dirigi Romam. Præsentissima, & securissima via est recurrere ad Reverendiss. Ordinarium, vel ejus Vicarium Generalem aut Consilium Ecclesiasticum, vel practicum Consiliarium, aut Secretarium ejusdem, rogando ut supplicationem Romam dirigere, & per Reverendiss. Ordinarii Agentem (quivis enim Episcopus Roma longe distans Agentem ibidem habere solet) supplicationem in loco debito porrigere, atque Dispensationis litteras earumque expeditionem urgere dignetur.

282 Quod, si quis ob rationes sibi notas hac via incedere nolit, potest per seipsum, vel per tertium alium media postea Ordinaria supplicationem rite conceptam mittere Romam ad aliquem Agentem vel Episcopi vel Principis territorialis, vel ad Procuratorem Generalem alicujus Ordinis per Religiosum talis Ordinis, vel ad alium notum bonum amicum ibidem existentem, rogando, ut eam in loco debito porrigere, & expeditionem urgere dignetur, addere tamen debet, quod taxam consuetam non tantum solvere, sed labores quoque sollicitatoris realiter recognoscere velit.

Notandum etiam hic, quod Domini Itali, & Germani, nisi sufficientem de necessaria solutione habeant assecurationem, aut personam alias satis notam cui fidere possint, non facile credant, ac propterea nec quid laboretur eidem, nec obtineatur pro foro externo. Neque id eis vitio vertendum: ob plures fraudes ex parte Oratorum jam commissas, & facile adhuc committendas. 283

Notandum ulterius, quod Procuratores Generales Ordinum non libenter suscipiant munus procurandi dispensationes Matrimoniales pro foro externo, nisi concernant præcipuos Benefactores Ordinis, & necessaria solutio taxæ per Cambium, & alia via certe ac secure ita ordinetur, ut semper ad manus haberi possit; idque procedit præcipue in Procuratore Generali Ordinis nostri Seraphici, utpote qui negotia ordinem non concernentia illibentissime suscipit. 284

Resp II. Si petitur dispensatio ob copulam ex impregnatione palam futuram, summe expedit, ut mature, & antequam ad Judicem sæcularem causa incestus deducatur, Dispensatio Romæ sollicitetur, præsertim si incestus esset cum consanguinea in secundo, vel cum Affine in primo aut secundo gradu ob rationem infra allegandam *numer.* 346. 285

Resp III. Romæ debet supplicatio offerri vel in Dataria, vel Cancellaria, vel Præfectura Brevium pro diversitate nempe graduum, quibus oratores sunt conjuncti juxta dicta *n.* 233 quod Practici Romæ existentes optime norunt. 286

Quæritur VIII. Quomodo hactenus dicta compendiose sciri, & pro rite formanda supplicatione in praxi applicari valeant? Resp. sequenti modo. Ante omnia videri debet, an adsit justa aliqua ex recensitis *a n.* 69. rationabilis causa, ob quam Papa dispensare super impedimento obstante potest, & solet. Habita causa fiat supplicatio modo hactenus allegato: videlicet, primo fit initium, & exprimitur nomen ac cognomen utriusque Oratoris juxta dicta *n.* 241. & 242. Secundo exprimitur nomen Diœcesis, & (si ob angustiam loci petitur dispensatio) etiam loci Oratricis juxta dicta *n.* 243. Tertio statim subjungitur dispensandi causa, desiderium Matrimonium ineundi juxta dicta *n.* 244. & 245. *ac seq.* Quarto exprimitur ipsum impedimentum juxta dicta *n.* 267. & *seqq.* Notandum tamen circa expressionem causæ, & impedimenti, quod, si ob præcedentem copulam, vel jam contractum Matrimonium petatur dispensatio, paulo aliter proponatur ac exprimatur causa dispensandi, & impedimentum; nam impedimentum tunc ponitur ante causam, juxta formulas *a n.* 260. & *seq* Quinto, Expressis præfatis cunctis, fit ipsa petitio pro dispensatione juxta dicta *a n.* 277 & si Oratores inæquali gradu distant, pro declaratione juxta dicta *n.* 278. Nec non pro absolutione, casu quo copula incestuosa præcessit, vel Matrimonium jam fuit contractum. 287

Quæritur IX. Quid faciendum illi, qui hactenus quantumvis clare & practice dicta non satis penetrat, vel sufficienter legendi, & rite applicandi tempus non habet, aut sibi ipsi non fidens securius procedere cupit? Resp. Talem, imo & quemvis alium optime facere, & securissime procedere, si necessario exprimenda breviter exprimit, videlicet. 288

I. Nomen & cognomen utriusque Oratoris contrahere volentis.

II. Speciem, & gradum Impedimenti addendo etiam propinquum, si inæquali gradu distant; ac copulam si præhabita est cum, vel sine spe facilius obtinendi Dispensationem.

III. Si Matrimonium jam est contractum, an bona vel

vel mala fide, præmissis denuntiationibus, vel sine illis, sub spe facilius consequendi Matrimonium, vel sine tali spe, & tandem exprimat causam dispensationis. Casum sic expressum mittat ad Reverendiss. Ordinarium, vel ad aliquem Romæ jam existentem ex dictis *n.* 282. rogando, ut dispensationem juxta stylum curiæ apud Sedem Apostolicam procurare dignetur pro oratoribus paratis ad solvendam taxam consuetam. Habito siquidem casu rite explicato, talis Romæ existens bonus amicus, vel agens supplicationem juxta stylum Curiæ vel ipsemet faciet, vel per alium peritum Romæ fieri curavit, & in loco debito porriget, expeditione urgebit, & impetratas Dispensationis litteras ad Oratores diriget.

289 Sic v. g. Parochus aliquis potest casum venientium ad se Parochianorum, dispensationem super impedimento desiderantium breviter, & ruditer statim ita proponere, v. g.

Petrus N. laicus, & Anna N. Diœcesis Frisingensis, vel quorum prior Frisingensis, hæc vero Ratisbonensis Diœcesis est, cupiunt matrimonialiter copulari; quia vero laborant impedimento Consanguinitatis in tertio & quarto gradu, rogant humillime, & ego cum ipsis, dignetur Reverendiss. Dominatio sua &c. pro eis Dispensationem juxta stylum Curiæ in forma ordinaria procurare. Causa Dispensationis allegari potest copula ob imprægnatam Oratricem jam publica, quæ tamen absque spe facilius consequendæ dispensationis fuit habita. *Sic potest etiam alia causa adduci, si adest, v. g.* pro causa dispensandi servit incompetens dos Oratricis. Taxam consuetam, & alias expensas cum gratiarum actione, debita recognitione exacte solvent &c.

290 Quod si in forma pauperum desideraretur dispensatio, observanda erunt dicenda infra *§.* 8.

§. VII.

De Formulis litterarum Apostolicarum, quibus Romæ demandatur Dispensatio pro foro externo per Executorem facienda: Et de Executore, atque Executione earumdem Litterarum: Nec non de quibusdam præfatarum litterarum clausulis observandis, & verificandis.

SUMMARIUM.

291 *Romæ actum non dispensatur, sed datur tantum Mandatum dispensandi. Rescriptum in forma gratiosa, & in forma dignum quid? ibid.*
292 *Formula Apostolicarum litterarum pro dispensatione super impedimento Consanguinitatis in gradibus inæqualibus sine copula ob angustiam loci.*
293 *Formula super gradu æquali, & quando præcessit copula.*
294 *Formula quando Matrimonium jam est contractum.*
295 *Executor Litterarum Apostolicarum deputatur vel Ordinarius, vel ejus Vicarius Generalis, & hic plerumque constituitur.*
296 *Vicarius Generalis ultra montes vocari solet in Bulla Officialis.*
297 *Quo Nomine nunquam intelligitur officialis Capituli, unde nec exequi potest.*
298 *Si Vicarius deputatur, non potest exequi Episcopus; nec econtra: potest tamen unus alterum subdelegare.*
299 *Executor non potest exequi litteras, antequam eidem in originali præsentetur.*
300 *Executio antea facta est nulla; sicut etiam, si ante Executionem de novo habent copulam.*
301 *Litteræ Apostolicæ difformes stylo, vel habentes insolitas clausulas sunt suspectæ.*
302 *Stylus litterarum Apostolicarum qualis?*
303 *Primo ponitur Nomen Pontificis, & quomodo?*

304 *Secundo Nomen Delegati, cui committitur executio: Vicario Generali quomodo scribatur?*
Papa omnes tum Ecclesiasticos quam Laicos vocat filios, apud fœminas addit dilectæ in Christo:
Episcopos vocat fratres. Ibid.
Episcopi sunt successores Apostolorum. Ibid.
305 *Fit etiam expressio Diœcesis, & quomodo?*
306 *Tertio fit salutatio consueta.*
307 *Quarto ponitur nomen, & cognomen Oratorum, & eorum Diœcesis.*
308 *Et quando ob angustiam loci petitur dispensatio, etiam locus Oratorum.*
309 *Quinto refert Papa petitionem Oratorum utendo eorum verbis formalibus.*
310 *Sexto fit absolutio a censuris.*
311 *Quæ certis quibusdam non suffragatur.*
312 *Servit tantum ad effectum dispensationis.*
313 *Septimo mandat Executori, ut observatis certis clausulis dispenset.*
314 *Clausula* Discretioni tuæ *quomodo intelligenda?*
Discretio est Mater omnium virtutum. Ibid.
315 *Clausula* mandamus *importat præceptum.*
316 *Per clausulam,* quatenus deposita per te omni spe cujuscunque muneris, aut præmii etiam sponte oblati, *graviter prohibetur receptio cujusvis muneris, etiam esculentorum.*
In claris non admittitur interpretatio. Ibid.
317 *Solvitur objectio.*
318 *Neque sub prætextu laboris, tam papyri, vel consuetudinis aliquid accipere potest Executor, & num. seqq.*
319 *Contra præceptum, & obedientiam, Superioris non datur præscriptio, nec quid valet consuetudo.*
320 *An? & quid ratione Executionis recipere possit Notarius?*
321 *Post executionem factam etiam Executor aliquid accipere potest.*
322 *Ad validam executionem requiritur prævia informatio, seu cognitio Executoris.*
323 *Clausula,* si preces veritate nitantur, *cuivis Rescripto Papæ de Jure tacite inest. Non est eadem cum clausula:* si preces veritate niti repereris.
324 *Informatio prævia de veritate precum non fit judicialiter, sed extrajudicialiter & quomodo?*
325 *Delegatus Executor potest pro capienda informatione alios subdelegare, & habet amplam potestatem.*
326 *Si adest contradictor debent ita in scriptis redigi.*
327 *Clausula* si preces veritate niti repereris *quomodo intelligenda? Remissive.*
328 *Clausula,* quod ipsi Nobiles, vel de Nobili genere creati, vel Illustres existant; *an? quando? & quomodo verificanda? & tribus seqq.*
331 *Asserentes* se esse Nobiles, *quid debeant facere Oratores.*
332 *Et quid, si dicunt se esse* de nobili genere procreatos, *& num. seqq.*
334 Principales, vel ex principalioribus populi, vel loci *quinam intelligantur.*
335 Ex honestis familiis, *quinam dicantur esse?*
336 Defectus dotis, *quomodo intelligendus, Remissive?*
337 Per angustiam loci *intelligitur domicilium originis.*
338 Ætas mulieris, *unde probetur.*
339 *Mulier tempore dispensationis debet habere 24. annum perfecte completum.*
340 Ab incestus reatu, & excessibus hujusmodi absolvas: *hæc clausula quando fit, potest hæc absolutio fieri extra confessionem.*
341 Imposita eis salutari pœnitentia, *quomodo intelligenda? & adimplenda?*
342 In utroque foro absolvas: *quid importet?*
343 Et quatenus causa &c. in judicium deducta fuerit, parito judicato, *importat conditionem, qua non observata invalida esset dispensatio.*
344 *Etiamsi Oratores de parendo judicato cautionem præstarent.*
345 *Hinc antequam dispenset Executores, debent se*

prius informare, an jam in aliquo foro sint delati, & judicio paruerit.

346 *Si dispensetur cum incestuosis, antequam in foro externo alicui deferantur, non amplius possunt puniri, utpote pro utroque foro jam absoluti.*

347 *Incestuosis ante dispensationem debent jurare, quod absque spe facilius consequendi Dispensationem peccarint.*

348 *Quid Juris, & consilii, si falso jurent?*

349 *Non dicuntur peccasse sub spe facilius consequendi Dispensationem, qui simpliciter habentes spem Dispensationis peccant.*

350 Dicta mulier diffamata &c. remaneret, graviaque inde scandala possent verisimiliter exoriri: *Ad verificandam hanc clausulam sufficit probabilis timor scandalorum.*

351 *Et ratione infamiæ suspicio copulæ.*

352 *Consanguinitatis gradus vel Affinitatis quomodo probentur?*

353 Dispenses, vi hujus clausulæ debet ipse executor dispensare, & non potest subdelegare.

Nudum ministerium subdelegare non potest. Ibid.

354 *Quando Oratores inæqualiter distant, debet etiam propinquus gradus exprimi.*

355 Prolem susceptam, si qua sit, vel suscipiendam exinde legitimam decernendo: *quomodo intelligendum? usque ad finem.*

356 *Proles illegitime nata ante Matrimonium per Dispensationem Legitimatur tantum quoad effectus Ecclesiasticos.*

357 *Nata vero ex Matrimonio nulliter contracto legitimatur etiam quoad effectus* temporales.

358 *Dispensare in radice Matrimonii quid sit; & num. præced.*

359 *De praxi, qua Executor in actu litteras exequi, & dispensare potest, ac debet & num. seqq.*

361 *Si repetit litteras subreptitias, debet scribi pro novis litteris* Perinde valere *dictis.*

Perinde valere *quid. Ibidem.*

362 *Formulæ supplicationis pro litteris* Perinde valere, *duobus seqq.*

363 *Formula executionis a delegato facienda.*

291 QUæritur I. Quomodo, & in qua forma ad præviam Suplicationem Romæ dentur, & expediantur pro foro externo Dispensationes seu potius litteræ Appostolicæ pro Dispensatione super impedimentis Matrimonii? Resp. I. Quamvis præfatæ litteræ communiter vocari soleant dispensatio Pontificia, tamen veram dispensationem actualem non continent; eo quod juxta modernum stylum non amplius concedatur, ut olim *in forma gratiosa* (qua Papa ipsemet actu dispensat) sed *in forma commissaria*, qua Papa alteri, præcipue vero Oratorum Ordinario mandat, ut litteras præfatas exequatur, & Authoritate Apostolica actu dispenset, si *preces veritate nitantur*, & consequenter Oratores dignos repererit Dispensatione. Corrad. cum communi aliorum. Estque notorius stylus Curiæ.

Ut autem id magis pateat, exhibentur hic per extensum formulæ Litterarum Apostolicarum Dispensationis pro foro externo super impedimentis Matrimonii.

Formula litterarum Apostolicarum super impedimento Consanguinitatis in gradibus inæqualibus sine copula ob angustiam loci.

292 Urbanus Episcopus servus servorum Dei Dilecto filio Vicario venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Neapolitani in spiritualibus generali Salutem & Apostolicam benedictionem. Oblatæ nobis nuper pro parte dilecti filii Stefani N. Laici, & dilectæ in Christo filiæ Catharinæ N. mulieris Neapol. diœcesis ex loco de Resina oratorum petitionis series continebat. Quod, cum dicta Catharina in dicto loco propter illius angustiam virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, cupiunt Stephanus & Catharina præfati invicem matrimonialiter copulari, sed quia Tertio, & Quarto a communi stipite provenientibus, Consanguinitatis gradibus invicem sunt conjuncti, desiderium eorum hac in parte adimplere non possunt, absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Quare iidem Stephanus, & Catharina, asserentes se ex dicto loco ortos existere, nobis humiliter supplicari fecerunt, quatenus eis in præmissis de opportunæ dispensationis gratia providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur eosdem Stephanus & Catharinam, eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis, Censuris, & pœnis a jure, vel ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad affectum præsentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutos fore censentes, ac certam de præmissis notitiam non habent, hujusmodi suplicationibus inclinati, Discretioni tuæ, de qua in his specialem in Dominio fiduciam obtinemus, per Appostolica scripta mandamus, quatenus deposita per te omni spe cujuscunque muneris, aut præmii etiam sponte oblati, a quo te omnino abstinere debere monemus, te de præmissis diligenter informes, & si per informationem eandem preces veritate niti repereris, super quo tuam conscientiam oneramus: tunc eisdem Stephano, & Catharina (dummodo illa propter hoc rapta non fuerit) quod impedimento Quarti consanguinitatis gradus hujusmodi, ac Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus matrimonium inter se publice, servata Forma Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere & licite valeant, auctoritate nostra dispenses, Distantiam vero tertii gradus præfati eis obstare declares. Prolem suscipiendam exinde legitimam nunciando. Volumus autem, quod si spreta monitione nostra hujusmodi aliquid muneris, aut præmii occasione dictæ dispensationis exigere, aut oblatum recipere temere præsumpseris; excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras.

Dat. Romæ &c.

Formula litterarum Apostolicarum pro Dispensatione super impedimento Consanguinitatis in tertio gradu æquali ob præcedentem copulam.

Alexander Episcop. Servus servorum Dei Dilecto filio Vicario venerabilis fratri nostri Archiepiscopi Neap. in spiritualibus generali, salutem, & Apostolicam benedictionem. Oblata nobis nuper pro parte dilecti filii Laurentii M. Laici, & dilectæ in Christo filiæ Joannæ N. mulieris Neapolitan. petitio continebat. Quod ipsis alias scientibus se Tertio Affinitatis gradu invicem attinere, Laurentius præfatus non quidem peccandi data opera, ut crimine admisso hæc causa foret Nos, & sedem Apostolicam ad misericordiam & gratiam erga ipsos faciliores reddendi, sed solum vesana libidine victus, prædictam Joannam cognovit. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, nisi matrimonium inter dictos Laurentium & Joannam contrahatur, dicta Joanna diffamata, & innupta remaneret, graviaque exinde scandala possent verosimiliter exoriri, cupiunt Laurentius & Joanna prædicti invicem matrimonialiter copulari: sed stantibus impedimentis hujusmodi, desiderium eorum in hac parte adimplere non possunt absque Sedis prædictæ dispensatione: Quare Idem Laurentius & Joanna Nobis humiliter supplicare fecerunt, quatenus eis in præmissis, de absolutionibus beneficio, & opportunæ dispensationis gratia providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur qui 293

falu-

salutem quærimus singulorum, & scandalis quibuslibet, ne eveniant, quantum cum Deo possumus, libenter obviamus, eosdem Laurentium & Joannam, & eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, Censuris, & pœnis a jure, vel ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutos fore censentes, ac certam de præmissis notitiam non habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, Discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus deposita per te omni spe cujuscunque muneris, aut præmii etiam sponte oblati, à quo te omnino abstinere debere monemus, te de præmissis diligenter informes, & si per informationem eandem preces veritate niti reperieris, super quo conscientiam tuam oneramus; tunc eosdem Laurentium, & Joannam ab incestus reatu, & excessibus hujusmodi, imposita eis prius propter incestum hujusmodi, arbitrio tuo, pœnitentia salutari, & recepto ab eis juramento, quod sub spe facilius habendæ dispensationis hujusmodi incestum hunc non commiserint, hac vice duntaxat in forma Ecclesiæ, consueta in utroque foro, authoritate nostra absolvas; Et quatenus contra ipsos causa super præmissis in judicium, quæque modo deducta fuerit, parito judicato; ac cum eisdem Laurentio & Joanna, dummodo ipsa propter hoc rapta non fuerit, quod impedimento Tertii affinitatis gradus hujusmodi, ac Constitutionibus, & Ordinationibus, Apostolicis, cæterisque contrariis nequaquam obstantibus, matrimonium inter se publice, servata forma Concil. Trid. contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere, & licite valeant, dicta auctoritate dispenses: Prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam, exinde legitimam decernendo; Volumus autem, quod si præter monitione nostra hujusmodi, aliquid muneris aut præmii occasione præmissorum exigere, aut oblatum recipere temere præsumpseris, excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras.

Dat. Romæ &c.

Formula Litterarum Apostolicarum pro Dispensatione super Impedimento Consanguinitatis in quarto gradu ob contractum jam bona fide Matrimonium.

294 Alexander Episcopus Servus servorum Dei. Dilecto filio Vicario venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Neap. in spiritualibus generali, salutem, & Apostolicam benedictionem. Ex parte dilecti filii Joannis nati Salvatoris, & dilectæ in Christo filiæ Franciscæ natæ Laurentii, mulieris Neap. nobis oblata petitio continebat, Quod ipsi, alias ignorantes aliquod impedimentum inter eos existere, quo minus possent invicem matrimonialiter copulari; matrimonium inter se per verba de præsenti, publice factis proclamationibus inter eorum parochiali Ecclesia juxta formam Concilii Tridentini, nullo que detecto, neque denuntiatio impedimento contraxerunt, illudque in facie Ecclesiæ solemnizarunt, ac carnali copula consumarunt. Postmodum vero ad eorum pervenit notitiam, eos Quarto Consanguinitatis gradu invicem esse conjunctos, & nihilominus in eadem carnali copula perstiterunt. Cum autem sicut eadem petitio subjungebat, Joannes & Francisca præfati in hujusmodi matrimonio remanere non possint absque Sedis Apostolicæ dispensatione, & si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala possent verisimiliter exoriri. Quare iidem Joannes & Francisca nobis humiliter supplicari fecerunt, ut eis in præmissis, de absolutionis beneficio, & opportunæ dispensationis gratia providere, de benignitate Apostolica dignaremur: Nos igitur, qui salutem quærimus singulorum, & scandalis quibuslibet, ne eveniant, quantum cum Domino possumus, libenter obviamus, eosdem Joannem & Franciscam, ac eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis a Jure, vel ab homine quavis occasione vel causa latis; si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium duntaxat consequendum harum serie absolventes, & absolutos fore censentes, ac certam de præmissis notitiam non habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati Discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus deposita per te omni spe cujuscunque muneris, aut præmii etiam sponte oblati, a quo te omnino abstinere debere monemus, de præmissis te diligenter informes, & super informationem eandem preces veritate niti repereris, super quo tuam conscientiam oneramus, tum Joannem & Franciscam præfatos ab incestus reatu, & excessibus hujusmodi, imposita prius eis propter incestum hujusmodi, arbitrio tuo, pœnitentia salutari, hac vice duntaxat in forma Ecclesiæ consueta, in utroque foro authoritate nostra absolvas: & quatenus contra dictos Joannem & Franciscam, causa super præmissis, in judicium quomodo deducta fuerit, parito judicato: ac cum ipsis Joanne & Francisca, dummodo ipsa propter hoc rapta non fuerit, & ignorantia hujusmodi probabilis extiterit, quod impedimento Quarti Consanguinitatis gradu hujusmodi ac constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis nequaquam obstantibus, Matrimonium inter se de novo publice servata forma dicti Concilii contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum libere, & licite remanere valeant, Auctoritate nostra dispenses; Prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam decernendo: Volumus autem, quod, si præter monitione nostra hujusmodi aliquid muneris, aut præmii occasione præmissorum exigere, aut oblatum recipere temere præsumpseris, Excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras, qua tamdiu innodatus existes, donec per satisfactionem condignam absolutionis beneficium a Sede Apostolica merueris obtinere.

Dat. Romæ &c.

Quæritur II. Quis sit Executor litterarum pro dispensatione Matrimoniali? quando? & quomodo in Executione procedere? ac quid observare debeat? Respond. I. Executor legitimus est solus ille, qui a Papa in præfatis litteris deputatur, seu cui Executio illarum demandatur. Solet autem demandari Oratorum Ordinario, vel ejus Vicario Generali conformiter Concil. Trid. *sess. 24. de reform. Matrim. cap. 5.* Patetque ex notorio stylo: Plerumque autem committitur Vicario Generali Episcopi, uti bene observat Corrad. *l. 7. c. 4. n. 13.* & testatur praxis quotidiana. 295

Notandum tamen cum Corrad. *loc. c. n. 12.* quod, si Dispensationes committantur ultra Montes verb. gr. apud nos in Germania exequendæ, Vicarii Generales in Bullis vocentur *Officiales*, fitque inscriptio ad ipsos taliter; *Dilecto Filio officiali Frisingensi* v. gr. vel *Ratisbonensi*, ubi uti vides, licet non exprimatur *Episcopus* dicendo, Officiali *Episcopi Frisingensi* (uti fit, si scribitur Vicario Generali ultra Montes non existenti; sicut constat ex formulis supra à *n.* 292. allegatis:) sed tantum Diœcesis, dicendo, *Officiali Frisingensi*, tamen semper intelligitur Officialis, seu Vicarius generalis Episcopi, quia hi duo termini idem significant, & sunt synonimi *arg. Clem.* 2. & ibi Gloss. *V. officialis de rescript.* 296

Hinc Officialis Capituli, vel alius Officialis, qui non est Vicarius Generalis Episcopi eandem Bullam cum inscriptione *Officiali &c.* exequi non potest; quod si exequeretur, Dispensatio, & inde sequens Matrimonium forent nulla, uti decisum refert Corrad. *cit. lib. 7. cap. 4. n. 13.* 297

Cæterum licet par ratio sit, sive committatur executio Episcopo, sive Vicario Generali, seu Officiali; tamen si uni v. gr. Vicario Generali committitur, non potest alter v. g. Episcopus exequi. Sperell. *decis.* 97. *n.* 107. *&* 110. Decius *in c. Quoniam. de off. delegat.* & ibi Abb. *num.* 15. Ratio est, quia dispensatio seu potestas dispensandi specialiter delegata est strictæ interpretationis per sæpe dicta. Potest tamen Episco- 298

pus executor deputatus subdelegare Vicarium Generalem, vel alterum saltem ad capiendas informationes, sicut etiam Vicarius executor deputatus potest delegare alterum. Ratio est; quia delegatus Principis potest subdelegare alterum ad capiendas dictas informationes, non item ad dispensandum, vel absolvendum prout magis infra *n.* 353

299 Resp. II. Executor quicumque deputetur, nullam habet jurisdictionem nec potest litteras exequi; consequenter neque dare Oratoribus potestatem contrahendi; antequam litteræ Apostolicæ in Originali præsententur eidem; etsi aliunde jam sciat, illas fuisse concessas. Justis *de dispens. lib.* 1 *cap.* 6. *num.* 2. Sperell. *decis.* 83. *n.* 31. Garcias *Benef. p.* 6. *cap.* 2 *num.* 8. *arg. c. super eo.* Tusch. *Litt.* 1. *concl.* 435. *n.* 2. & alii communiter *arg. c. super eo* 12. *de appellat. ibotenus incipiat currere, cum Judices contigerit litteras recepisse,* junct. c. *Pastoralis* 14. *de Rescript.*

300 Hinc nullum est Matrimonium, quod Oratores contrahunt ex eo; quia sciunt Litteras dispensationis Romæ jam esse expeditas, vel eas jam existere in suis manibus, etiamsi a deputato executore ad id licentiam haberent, nisi prius dicto Executori præsententur, & ab eo videantur; prout ex declaratione Cardinalium bene observat Corrad *lib.* 8. *cap.* 1. *n.* 44. Justis *loc. cit. n.* 12. Immo in tali casu egent nulliter contrahentes novis dispensationis litteris Romæ obtinendis vigore citatæ Declarationis Cardinalium, & Concil. Trident. *sess.* 22. *de reform cap.* 5. ubi dispensationes etiam in forma gratiosa carere dicantur effectu, nisi prius ab Ordinario cognoscantur.

Pariter etiam novis litteris Apostolicis indigent, si obtentis, sed executioni nondum mandatis litteris Apostolicis Oratores non contrahunt quidem, sed tamen carnaliter invicem se cognoscunt; prout ex simili Declaratione Cardinalium observat Corrad. *l. c.*

301 Resp. III. Præsentatis sibi litteris in Originali, debet executor ante omnia diligenter considerare, & videre, an sint conformes consueto stylo Curiæ, & an solitas, vel insolitas habeant clausulas. Si enim litteræ stylo Curiæ non sunt conformes, aut insolitas continent clausulas, suspectæ sunt de fraude & dolo, consequenter executioni mandari non debent. Barb *lib.* 2 *Vot. canon. voto* 17. *n.* 131. Justis *lib.* 1 *c.* 6. *num.* 13, Gonzalez *ad regul. Concell.* 8 *gloss.* 45. *n.* 86. Menoch. *de præsum p. l.* 5. *præsumpt.* 3. *num.* 103. textu expresso *c. quam gravi* 6. *de crimine Falsi* ubi tanquam falsæ rejiciuntur litteræ ex eo, quod in eis contra stylum Episcopus vocetur *Filius*, & inferior *Frater*: additur ad finem: *propter quod sic litteras Apostolicas studeat intueri tam in Bulla,* (idest, sigillo & plumbo pendente) *filo & charta, quam in stylo; quod veras pro falsis, & falsas pro veris non admittas.* Si vero juxta stylum solitum, solitoque plumbo, & cordulis munitæ existunt, poterit servatis servandis præcipue illis, quæ in Bulla præscripta sunt, ad executionem procedere. Justis *loc. cit. n.* 14. Paris. *de resignat. lib.* 8. *q.* 2. *n.* 18. *arg. c. quam gravi.*

302 Quæritur III. Quisnam sit stylus litterarum Apostolicarum pro dispensatione Matrimoniali? Et quas clausulas in eis potissimum observare debeat executor? Resp. I. Stylum pro foro externo esse illum, quem exhibent formulæ a *n* 92. adductæ; quicum clausulis ibidem contentis observari debet. Ut autem compendiosa habeatur de illis notitia, præfatarum formularum stylus una cum clausulis earum breviter hic discutitur.

303 Primo; Ponitur Nomen Pontificis taliter: v. g. N. *Episcopus servus servorum Dei*: quod semper observatur, quando litteræ expediuntur per Datariam vel Cancellariam: quando vero expediuntur per modum Brevis in Secretaria Apostolica super gradibus propinquioribus juxta dicta *n.* 232. brevius proponitur Titulus taliter: *Urbanus Papa VIII.* Justis *lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 47. citans Mandos. *regul.* 22. *q.* 11. *n.* 1.

304 Secundo: ponitur Nomen Delegati: Et quidem Vicario Generali, qui ultra montes non est, sic inscribitur. ***Dilecto filio, Vicario, Generali Venerabilis Fratris nostri Archiepiscopi Neapolitani in spiritualibus Generali;*** si vero ultra montes existit, fit taliter: *Dilecto filio Officiali Frisingensi*: ubi notat, quod Papa omnes Christianos tam Clericos, quam Laicos (*exceptis Episcopis*) vocet filios. Justis *l. c. cap.* 6. *n.* 73. *arg. c. quam gravi* 6. *de crim. falsi*, hac tamen cum distinctione quod, si ad fœminas Rescriptum est, addat: *dilectæ nobis in Christo filiæ c. dilecta* 14. *de excess. prælat.* Episcopos vero vocat *Fratres*, quasi sibi æquales: *cit. c. quam gravi* 6. *de Crimine Falsi*; quia ipsi quoque sunt successores Apostolorum, *can. In novo* 2. *dist.* 21. ibi: *ipsis decedentibus in locum eorum successerunt Episcopi.*

Exprimitur autem specialiter Diœcesis per illa ver- 305
ba v. g. Vicario Archiepiscopi Neapolitani vel Officiali Frisingensi, per quam Papa semper intelligit Diœcesin Oratorum: unde si circa hoc error est, litteræ executioni mandari non possunt, juxta dicta *n.* 213.

Tertio: sequitur salutatio consueta, videlicet, 306
salutem & Apostolicam benedictionem:

Quarto; sequitur nomen & cognomen Oratorum 307
cum expressione Diœcesis, in qua sunt, quod necessarium est juxta dicta *n.* 203.

Quod si ob angustiam loci petitur Dispensatio, additur 308
etiam locus Oratorum juxta dicta supra. Regulariter autem intelligitur & attenditur locus Originis, non domicilii, etsi quis longissimo tempore in tali loco existeret. Justis *lib.* 1. *cap.* 6. *a n.* 127. Corr. *lib* 7. *cap.* 5. *a n.* 30. Hinc error sit circa nomen talis loci, dispensatio est subreptitia, juxta dicta *n.* 214 cum sit error circa causam finalem seu motivam, DD. citati. Cæterum in aliis Dispensationis non apponitur locus Oratorum, sed tantum Diœcesis.

Quinto: ponit & narrat Papa preces Oratorum 309
una cum impedimento & causa dispensandi, prout ab Oratoribus fuere propositæ, idque sequenti modo (quo etiam nomina & Diœcesin Oratorum exprimit) referre incipit: ***oblato nobis nuper pro parte dilecti Filii Francisci N. Laici, & Claræ N. Mulieris Neapolitanæ Diœcesis Oratorum, petitionis series continebat quod &c.*** adducit dein Oratorum verba formalia, quibus causam dispensandi, impedimentum obstans, desiderium nubendi, & petitionem dispensationis exprimebant.

Sexto: absolvit Oratores a censuris, & aliis pœnis 310
Ecclesiasticis in ordine ad consequendum Dispensationis effectum; quia casu, quo irretiti essent excommunicatione v. g. gratiæ non essent capaces; cum gratia per excommunicatum obtenta non valeat *c.* 1. *de rescript. in* 6 solet autem præfata absolutio fieri sequentibus verbis: ***Nos igitur eosdem Franciscum & Claram, & eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, & pœnis a Jure, vel ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum duntaxat præsentium consequendum, harum serie absolventes, & absolutos fore censentes, &c.***

Notandum vero, quod etsi valde generalis & favo- 311
rabilis sit hæc absolutio, tamen nullatenus suffragetur *non parentibus rei judicatæ, Incendiariis, Violatoribus ecclesiarum, falsificari procurantibus litteras, & supplicationes Apostolicas, & illis utentibus, receptatoribus, & fautoribus eorum, ac res vetitas ad infideles deferentibus, violatoribus ecclesiasticæ libertatis, ...* [illegible]

ine-

merario apostolicis, mandatis non obtemperantibus, & nuncios Executores Apostolicæ Sedis, & ejus officialium, ejus commissa exequentes impedientibus, qui propter præmissa, vel aliquod eorum excommunicati a jure vel ab homine per quatuor menses scienter excommunicationis sententiam hujusmodi sustinuerint. Et generaliter, quibuscunque aliis, qui censuris aliquibus etiam alias, quam ut præfertur, quomodolibet ligati in illis per annum continuum insorduerint. Ita expresse disponit. 66. *reg. Cancel.* quam una cum aliis habes *lib. 3. tit. 5. §. 16.*

312 Notandum ulterius, quomodo supradicta absolutio præcise serviat ad consequendum Dispensationis effectum, & ad nullum alium. Hinc ante & post illam subjacet dispensatus iisdem censuris, & pœnis, effectibusque illarum quoad alia. Barb *de claus. claus.* 279. *n.* 4. Justis *l. 1. c. 6. n.* 211. & alii communiter, patetque ex ipso tenore absolutionis ibi; *ad effectum duntaxat præsentium consequendum.*

313 Septimo facti notitia carere asserens Papa committit discretioni Executoris Delegati negotium, eique mandat, ut servatis & observatis & certis clausulis ibidem expressis dispenset cum Oratoribus. De quibus clausulis subsequenter. Pergit itaque post absolutionem factam.

Ac certam de premissis notitiam non habentes, discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus &c.

314 Ubi per clausulam *Discretioni tuæ* non intelligitur liberum, sed prudentiale, & regulatum judicium, quo & juxta præscripta procedere, & simul attendere debet an non ex dispensatione scandala, vel alia gravia mala oriantur; in tali enim casu dispensationem denegare deberet, exigente id discretione, *quæ est mater omnium virtutum*, *Clem* 2. *de sent. & re judic. & can. Præsentium*, *cau.* 1. *q.* 5. Corrad. *lib. 7. c. 6. n.* 2. Si Episcopo ipsi committitur executio, loco verborum *discretioni tuæ*, utitur Papa verbis *Fraternitati tuæ*.

315 *Mandamus* hæc clausula importat verum præceptum dispensandi, & observandi clausulas sequentes, ac non nisi eisdem observatis: & verificatis dispensandi, videlicet:

316 ***Quatenus deposita per te omni spe cujuscunque muneris, aut præmii, etiam sponte oblati, a quo te omnino abstinere monemus &c.*** quæ verba, licet consilium importare, videantur, ob terminum *monemus*, tamen ex antecedentibus, subsequentibus aperte constat, illis innui grave, & quidem sub mortali obligans præceptum, eo quod cujusvis muneris receptio sub excommunicatione latæ sententiæ (quæ non nisi ob peccatum mortale infligitur) subsequenter in quibusvis hujusmodi Dispensationis litteris Apostolicis expresse prohibeatur illis verbis. *Volumus autem, quod, si spreta monitione nostra hujusmodi, aliquid muneris, aut præmii occasione promissorum exigere, aut oblatum recipere temere præsumpseris, excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras.* Quæ verba etiam de esculentis, & poculentis, quæ paucis diebus consumi possunt, intelligenda sunt. Corrad. *l. 7. c. 6. n.* 25. Justis *lib. 1. c. 6. n.* 42. Sanchez. *lib. 8. disp. 35. n.* 22. Ratio est; Tum quia prohibitio Papæ est universalissima, ibi: *Cujuscunque & Si aliquid*; quibus verbis omnia comprehenduntur *ar. l. Quacunque ratione ff. de Procur.* etiam modica, ut bene advertit Barb. *de Axiom. Axiom.* 152. *n.* 70. Tum *quia verba generalia generaliter sunt intelligenda, c. quia circa de privil.* Nec datur in hoc interpretatio, cum verba sint clara; in claris enim non admittitur interpretatio *arg. l. Ille, aut ille* 25. *ff. de legat. cum in verbis nulla ambiguitas est, non debet admitti voluntatis quæstio.*

317 Neque aliquid in contrarium evincit *c. statutum. §. insuper de rescript. in 6.* ubi sub prohibitione receptionis munerum, esculenta & poculenta excepta dicuntur; quia ibi est sermo de delegato ad lites; cujus commissio, cum ordinaria diu duret, & magni existat laboris, stipendio aliquo digna videtur: quæ ratio non militat in casu, eo quod sit brevissimi laboris.

318 Hinc neque sub prætextu laboris in studendo processui, examinandis testibus, capienda informatione &c. neque ratione sigilli, papyri, expeditionis, aut taxæ delegatus aliquid accipere potest, prout expresse declaravit S. Congreg. apud Corrad. *c. lib. 7. c. 6 n* 24 Justis *l. c. n.* 143. Dian. *p. 9. tr. 13. resol.* 71. Et merito, cum labor juxta dicta sit modicus, & si in loco distanti informatio esset capienda, possit Executor eam delegare aliis, qui eidem parere tenentur, Justis *l. c. n.* 144.

319 Nec aliquid in contrarium valet consuetudo alicubi vigens; licet enim hæc legitime introducta deroget legi *c. fin. de consuet.* non tamen quidquam valet contra Superioris præceptum recenter positum (alias enim subditus consuetudine posset præscribere contra obedientiam Superiori præstandam, quod omnes negant *arg. c. Cum non liceat* 12. *de præscript.*) consequenter cum in quibusvis dispensationis matrimonialis litteris Papa de novo, & expresse præcipiat, ne quid quam accipiatur, penitus nihil valet contra hoc præceptum consuetudo etiam immemorabilis.

320 Notandum tamen, licitum esse Notario aliquid pro examinandis testibus, & aliis informationibus accipere, quartam nempe partem aurei; prout expresse habet S. Congregationis declaratio apud Corrad. illis verbis *Gratis adeo dispensationes Matrimoniales concedendæ sunt, quod etiam Ordinarii, quibus istæ dispensationes committuntur, suum Officium gratis præstent, ita ut nec ipse Vicarius aliquid accipiat pro mercede; Notarius vero pro examinandis testibus, & summendo cæteras informationes quartam partem aurei, seu ducati accipere possit.* Ratio est: quia præceptum litteris dispensationis insertum solum executorem, non item Notarium, & alios afficit: ob quam rationem putamus, Notarium, & alios expeditionis Officiales etiam plus quam quartam partem aurei accipere posse, si major taxa rationabili consuetudine introducta est; dummodo de hoc nil participet Vicarius Generalis, vel alius executor; quia hinc, non autem illis semper obstat recens præceptum superioris.

321 Hæc autem intellige ante factam dispensationem; quia postquam dispensatio executioni jam demandata est, etiam executor aliquid gratis oblatum accipere (minime vero aliquid prætendere) potest. Sanchez *lib 8. disput. 35. n.* 14. Justis *lib. 1. c. 6. n.* 245. & alii: eo quod tunc jam cesset ratio prohibitionis, quæ, est ne Judex muneribus excæcatus inique dispenset,

322 ***Te de præmissis diligenter informes, &, si preces veritate niti repereris, tunc & dispenses.*** Hæc clausula conditionem importat, & est de forma, adeo ut invalida dispenset executor; si prius se non informet & reperiat, vel cognoscat preces veritate niti, etsi a parte ei preces veritate omnino nitantur. Sanchez *lib. 8. disp. 34. nu* 26. Justis *lib. 1 c. 6. n* 247. Gutierez *can. qq. lib. 2. c. 15. n.* 112. Gartias *de benef. p. 6. c. 2. num.* 265. Filliuc. *Tom 1. tract. 10 p. 2 c. 10. n.* 354 cum communi, & sæpius decidit Rota. Ratio est; quia non servata conditione & forma præscripta semper corruit, & nullus est actus, *arg. c. cum. dilecta*, 22. *de rescript.* & amplius dictum est *lib. 1. tit. 3. de rescript § 7 n.* 144.

323 Dices clausula, *si preces veritate nitantur*, cuivis dispensationi tacite inest de Iure, etsi non exprimatur. *c. 2. rescript.* ibi: *in ejusdem litteris intelligenda est hæc clausula: preces veritate nitantur, etsi, non apponatur*; atqui expressio illius, quod de Iure tacite inest, nec formam, nec conditionem importat, ut late probat. Sanchez *lib. 3 disp. 33 n.* 3. ergo Resp. concesso antecedenti, negando suppositum, vel potius paritatem inter clausulam, *si ita est*, vel *si preces veritate nitantur*, & inter clausulam, *si preces veritate niti repereris*; quia prior quidem, sed non posterior inest de Jure, unde conceditur, substinere executionem ha-

bentem tacite, vel expresse hanc solummodo clausulam, *si rès ita est*, vel *si preces veritate nitantur*, dummodo, res a parte rei ita se habeat; etsi illud executor ignoret, vel non cognoverit, vel non satis sciat: negatur tamen ita pariter procedere, quando adest clausula, *si preces veritate niti repereris*: quia hæc expresse importat conditionem cognitionis præviæ. Ubi autem requiritur prævia cognitio, non sufficit rem ita se habere, ut asseritur, nisi etiam cognoscatur, *arg. l. cum qui duobus* 51. *§.* 1. *de acquir. hæred.*

324 Pro verificatione tamen precum non requiritur informatio, & cognitio Judicialis, sed sufficit extrajudicialis, sine ordine, & forma judicii, & per testes non juratos habita. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 35. *numer.* 15. Mascard. *de probat. conclus.* 1362. *numer.* 16 Justis *lib.* 1. *c.* 6. *numer.* 362. Gonzalez *ad Regul* 8. *cancell. §.* 19. *&* 20. cum communi, *arg. Conc. Trident. ses.* 12. *de reformat. cap.* 5 ibi: *summarie tantum, & extrajudicialiter*. Ratio est; quia prævia cognitio, & informatio de veritate precum committitur, conscientiæ & prudentiæ executoris, ut liquet ex appositis verbis; *Super quo conscientiam tuam oneramus*; quoties autem aliquid conscientiæ, & prudentiali judicio alicujus committitur, judicialis cognitio non est necessaria. Justis *loco cit. numer* 308. Sperell *Decis.* 109. *numer.* 48. & alii post Gloss. *in c. statutum* 11. *V. Relinquantur de Rescript. in* 6. Debet tamen attendere Delegatus, ne solis Oratorum asserto credat, sed accipiat testes fide dignos, & saltem ita se informet, ut prudenter credere possit, rem ita se habere. Justis *loc. cit. n.* 263. *&* 268. quia id ad minimum requirere videtur clausula *Diligenter te informes*.

325 Pro capienda necessaria informatione potest Executor ex Officio alios subdelegare, & illos ad id per censuras adigere, *c. Pastoralis. de Officio delegat.* potest insuper testes quoslibet citare, & censuris compellere juxta communem: Ratio est; quia Delegatus in causa delegata gerit vices Papæ; estque omnibus superior, & concessa sibi jurisdictione censentur ei cum illa etiam concessa omnia ea, sine quibus illam cum effectu exercere non potest. *arg. c. præterea de off. delegat.*

326 Pro etsi juxta dicta sufficiat extrajudicialis cognitio; tamen, si aliquis adesset contradictor, deberet citari pars, & acta in scriptis redigi. Garcias *cit. p.* 6. *cap.* 2. *n.* 247. Justis *loc. cit. numer.* 167.

327 ***Si preces veritate niti repereris*** : quamvis intelligentia hujus clausulæ a potiori jam pateat ex dictis a *num.* 332. tamen circa eam adhuc examinandum videtur, de quibusnam Executor necessario se informare, & cognoscere debeat, quod preces veritate nitantur. Ad quod respondetur, executorem non de omnium, sed tantum de illarum veritate necessario se informare, & cognoscere debere, quorum falsa, vel erronea expressio vitiat, & annullat Rescriptum, quænam autem sint illa, abunde habes supra *§.* 6. ubi in specie dictum, falsitatem, vel errorem circa nomen vel Diœcesin Oratorum, item errorem circa causam finalem seu motivam, item errorem circa impedimentum vel gradum vitiare Rescriptum Ibidem etiam *a n.* 217. habes, quo tempore verificari debeant causæ.

328 Cæterum qualiter verificari debeant, & satis verificatæ censeantur, vide de quavis causa supra *§.* 3. & etiam dicta *num.* 324 quibus adde, quod subinde pro concausa etiam allegatur qualitas Oratorum v. gr. ***Quod ipsi nobiles, vel de nobili genere procreati, vel illustres, aut de illustri familia existant.*** Circa quas clausulas notandum, quod, si apponantur, una cum clausula illa generali: *ex certis & rationabilibus causis*, non sit necesse, ut de illis se informet Executor, vel ut verificentur, sed potest exequi litteras etsi sciat, illam essa falsam juxta dicta supra. Ratio est: qui tunc non allegata nobilitas, sed major taxa est causa finalis. Iustis, Corrad: & Sanch. ubi infra *n. seqq.*

329 Si vero una cum alia causa apponitur, tunc videndum est, an apponatur tanquam causa finalis ad evitandam clausulam *etsi, extra*, vel ad obtinendam dispensationem in propinquiori gradu, in quo ob allegatam causam alias cum ignobilibus non dispensaretur, tunc enim probare, ac verificari debet. Corrad. *lib.* 7. *cap.* 2. *num* 15. *& seqq.* Sanchez *lib.* 8. *disput.* 25. *numer.* 25. Justis *lib:* 3. *cap.* 6. *numer.* 117. Ratio patet ex dictis.

330 Ad cognoscendum autem, utrum ex causa finali apponatur vel non, intelligendum est ex relatione Papæ, si enim hic in suis litteris ponit, *ut asseris*, vel *asserentes*, vel *sicut asseruut*, vel *ut ab ipsis asseritur*, videl. eos esse nobiles: censetur allegata nobilitas tanquam causa finalis, & est probanda. Corrad. *lib.* 7. *cap.* 3. *numer.* 115. Justis *lib.* 5. *cap.* 2 *numer.* 118. Barbos. *de clausulis, clausul.* 316. *numer.* 1. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 35. *n.* 25. *arg. l. omnes* 2. *C. de His, qui veniam ætat.* Si vero statim ab initio ponit, *ut asseritur*, non addendo, quod ab Oratoribus asseratur, censetur narrata non ab Oratoribus, sed ab aliis *poni*, & consequenter verificari necessario non debet. Justis *loc. cit. num.* 121. Barbos. *loc. cit. claus.* 158. *n.* 3. Gonzalez *ad Regul.* 8. *Cancell.* Gloss. 32. *n.* 12. & sæpius Rota apud Justis *arg. authent. si quando, de const. pecunia.*

331 Porro Nobilitas pro verificatione & probatione (quando est necessaria) rursus attendi debet, quomodo in litteris dispensationis referatur: si enim oratores simpliciter asseruerunt, *se esse nobiles*, tunc non requiritur ut probent se esse ex nobili stemmate natos, sed sufficit probare, illos nobiliter vivere, ac propterea abstinere ad his, quæ populares facere solent. Corrad. *l. c. num.* 119. Justis *l. c. num.* 123. quales sunt etiam Doctores; cum doctoratus nobilitati æquiparetur; item illi, qui Officia, vel dignitates exercent, quæ alias Nobilibus conferri solent. Justis *l. c. lib.* 3. *cap.* 2. *n.* 132. Et multo magis illi, qui ex recenti privilegio, aut gratia Principis nobiles existunt. Justis *l. c. n.* 132. quia absolute ac simpliciter loquendo revera pro tunc nobiles sunt.

332 Si autem allegant, *se esse ex nobili genere vel stemmate procreatos*, debet probari, quod etiam majores, vel saltem parentes fuerint Nobiles. Corrad. *lib.* 7. *c.* 2. *numer.* 116 Justis *loc. cit. num.* 137. quia plus dicit esse *de nobili genere*, quam esse nobilem. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 19 *num.* 6. requiritur autem & sufficit probare nobilitatem patris. Sanchez. *lib.* 8. *disp.* 19 *num.* 6. Justis *lib.* 3. *c.* 2 *nu.* 141. allegans Rotam. Ratio est; quia filius sequitur conditionem patris non matris *per vulgaria*.

333 Cæterum probatio fieri potest, & debet vel per testes, vel instrumenta, vel communem famam vel æstimationem hominum attestantium, eos nobiliter vivere &c. vel se cognovisse Majores, vel parentes eorum, qui nobiliter vivebant, pro Nobilibus habebantur, vel Officia & dignitates Nobilibus conferri solitas possidebant. Justis *loc. cit. numer.* 137. Corrad. *loc. cit. num* 219.

334 ***Principales, vel ex Principalibus populi vel loci alicujus.*** se esse, si pro causa allegant Oratores, sufficit probare eos esse viros valde divites, vel ibidem potentes. Sanhez *cit disp.* 20. *num.* 6. Corrad. *lib.* 7 *cap.* 1 *num* 122. Justis *lib.* 3. *cap.* 2. *n.* 142. allegantes praxin, & stylum, qui stat loco Legis: quæ probatio omnino non requiritur, si allegatur pro dispensatione generali causa dicta *Ex certis & rationabilibus causis*, sicut supra *n.* 338. dictum est de Nobilibus.

335 *Ex honestis familiis* sese esse, si asserunt, & pro causa allegant Oratores, sufficit probare, eos honeste vivere, & familiam eorum nulla turpitudinis nota laborare, Corrad. *loc. num.* 118. Justis *loc. cit. num.* 143.

336 Dotis defectus pro causa si allegatur, debet præter dicta *num* 81. advertere Executor, quod litteras Dispensationis exequi, seu dispensare actu non possit, nisi prius istrumento publico assecuretur, quod dos competenter aucta, vel ex integro data & assignata sit casu, quo in supplicatione allegatum habetur, quod

incom-

incompetentem dotem mulieris augere, vel indotatam ex integro dotare intentio sit. Corrad. *l. 7 cap. 2. nu.* 36. quia apponitur expressa clausula, *& postquam dictæ Oratricis dos competenter aucta fuerit &c. ut præfertur.*

337 *Angustiam loci* pro causa dum allegant, præter dicta supra *a n. 76.* observandum, quod intelligatur, & probari debeat Angustia loci, seu domicilii originis, non habitationis, nisi Pontifex aliud in litteris exprimat. Corrad. *l. 7. cap. 5. num.* 35. Barbosa *de off. & potest. Epis. alleg. 4. n. 8.* Justis *de dispens. lib. 3. cap.* 2. *nu.* 2. docente id stylo & praxi.

338 *Ætas mulieris* pro causa si allegatur, probari potest vel ex libro Baptismali, vel per testimonium Parochi ex illo desumptum. Communis. Ratio est, quia libri Baptismales Parochorum plene probant juxta dicta *lib. 2. tit. 22. de fide instrument. nu* 127. In horum defectu eadem ætas probari etiam ad propositum poterit per parentes, fratres, aut sorores, uti merito docet Alexand. de Nevo *consil. 1. num.* 15. contradicente Justis *lib. 3. c. 8. n. 15.* Ratio est; quia juxta dicta non requiritur probatio Judicialis, & de rigore Iuris exacta aut perfecta, sed sufficit extrajudicialis, arbitrio judicis, cujus conscientiæ, & discretioni relinquitur; prout patet in aliis dispensandi causis.

339 Illud tamen notandum, quod annus 24. debeat esse perfecte completus, adeo ut si unicum diem deesse constaret, dispensatio valide fieri non posset. Garcias *de benefic. p. 6. cap. 2 num.* 85. Justis *l. c. n.* 16. Paris. *de resig. lib 4. q* 2. *num.* 17. Ratio est: tum quia Dispensatio est odiosa, & strictæ interpretationis juxta sæpius dicta: tum quia, quando lex vel Legislator certi anni meminit, intelligit completum. DD. citati *arg. l. qua ætate ff. de testam.* Addit Justis *l. c.* nec sufficere, etsi mulier tempore executionis requisitam ætatem compleret; contrarium tamen supra *n.* 221. probavimus. Ex quo infertur, quod, si aliquot dies, vel septimanæ, aut etiam mensis deessent Oratrici tempore, quo litteræ dispensationis Roma adveniunt, possit vel Oratrix præsentationem illarum, vel executor presentatarum executionem differre per dicta *a n.* 125.

340 ***Ab incestus reatu & excessibus hujusmodi &c. absolvas pro utroque foro:*** hæc clausula semper inseritur, quando ad præcedentem copulam incestuosam, vel jam contractum Matrimonium cum consanguinea, vel affine fit dispensatio, uti patet ex copia *nu.* 293. *&* 294. allegata. Circa quam clausulam notandum, ad hanc absolutionem non esse necessarium, ut fiat Confessio Sacramentalis, sed posse a Judice Delegato fieri extra confessionem, etiam quoad forum internum, seu conscientiæ, ita ut dein taliter absolutus tam in foro externo, quam interno sit immunis a pœnis, v. g. excommunicatione, & aliis, quas ob incestum incurrebat. Justis *l. 1. cap. 7. nu.* 201. Sanchez *l. 8. disp. 34 n.* 29 & alii.

341 ***Imposita eis &c. salutari pœnitentia.*** Etiam hæc clausula in casibus præcedentis numeri semper apponitur; quæ tamen conditionem non importat, nec de forma esse censetur, quia de Jure inest, ut occasione absolutionis imponatur pœnitentia. Sanchez *loc. cit. numer.* 29. Justis *loc. cit. numer.* 109. ut proin dispensatio valida esset, quamvis pœnitentia non fuisset injuncta. Aliud est de pœnitentia publica injungenda, quando dispensatur in forma pauperum, juxta dicenda infra, vel pœnitentia specifice determinatur, uti in litteris Pœnitentiariæ specificatur confessio *ad minimum per sex menses* juxta dicenda infra. Debet tamen etiam illam ex præcepto imponere executor, cum ita mandet in litteris Pontifex. Quia vero nulla ibidem certa præscribitur pœnitentia, relinquitur arbitrio Judicis imponenda pro diversitate delicti, personarum, circumstantiarum, & temporum *can. Tempora 2. caus. 27. quæst. 7. & can. 1. de Pæ. dist. 5.* Nec tamen est necesse, ut publica pænitentia imponatur oratoribus, etsi delictum eorum sit publicum, quia, si id vellet Papa, exprimeret prout clare exprimit, si dispensat *in forma pauperum* juxta formulam infra *numer.* 406. allegandam, ibi expresse mandet Executori *publicam pænitentiam imponas*, dum econtra in forma dispensationis ordinariæ tantum præcipit; *ut imposita salutari pænitentia* absolvat. Ratio diversitatis esse potest, quod taxa pecuniaria a dispensatis in forma ordinaria, solvenda, vices quodammodo suppleat pænæ publicæ ob delictum publicum debitæ.

In utroque Foro &c. absolvas: 342
vi cujus clausulæ potest, & debet Executor oratores a pœnis in utroque foro, idest tam interno quam externo, tam Ecclesiastico quam civili absolvere: dummodo in foro aliquo externo nondum sint delati juxta dicenda infra *numer.* 346. vel, si delati jam sint, dummodo sententiæ contra se latæ aut ferendæ prius paruerint, seu satisfecerint juxta dicenda *numer.* statim *seqq.* Et quamvis Corrad. *lib. 8. c. 1. num.* 19 ex plurium Diæcesium consuetudine doceat executorem delegatum, posse alteri subdelegare potestatem absolvendi Oratores ab incestu & pænis illius; tamen securius est, si ipsemet Absolutionem præstet; eo quod plures, ut Maranta in *specul. Aureo par. 4. dist. 5. numer.* 67. doceant hujusmodi subdelegationem fieri non posse, *arg c. fin de Offic. delegat.* & per rationes infra *a numer* 353. allegandas. Accedit quod, cum hæc absolutio extra Sacramentum pœnitentiæ fieri valeat juxta dicta supra *num.* 340. nullam prorsus in absolvendo difficultatem vel laborem habeat Executor.

Et quatenus causa contra ipsos super præmissis in judicium quoquomodo deducta fuerit: parito judicato: 343
hæc quoque clausula in casibus *num.* 40. allegatis semper apponitur, estque de forma, & conditionem importat, ita ut dispensatio sit invalida, nisi prius actu, & in effectu paruerint Oratores sententiæ contra se latæ vel ferendæ, casu, quo ante dispensationem propter incestum, vel male contractum Matrimonium in Foro aliquo externo jam fuissent delati, vel accusati. Corrad. *lib. 8. c. 2. a num.* 23. Iustis *lib. 1. c. 7. num.* 227. Barbos. *de claus.* 97. *num.* 4. & sæpius decidit Rota apud Iustis & Corrad Ratio est; quia, cum verba illa sint posita in ablativo, conditionem important *l. Attestatore ff. de cond. & demonstr.*

Nec sufficit ad valide dispensandum, si Oratores 344
interea cautionem præstent de parendo judicato in illo foro, in quo jam fuere delati, vel accusati. Corrad. *loc. cit. num.* 25. Iustis *loc. cit. num.* 225. Genuens. *in Praxi Curiæ Archiepiscop. Neapolit.* idque ob rationem jam dictam; quia nempe clausula *parito judicato* conditionem importat, sub qua datur jurisdictio dispensandi; & consequenter qua non observata jurisdictio nulla est; nec potest per æquivalens adimpleri *arg. l. Qui hæredit. §. Nævus ff. de condit. & demonst.* Surd. *consil.* 186. *num.* 19.

Hinc in praxi bene notare & observare debent 345
Executores, ut antequam cum incestuosis dispensent, seu literas dispensationis exequantur, diligenter se informent, & interrogent Oratores an non ambo, vel saltem aliquis eorum jam sit delatus vel accusatus in aliquo Foro externo: si enim vel unus eorum jam delatus existit, nec valide, nec licite exequi vel dispensare potest, sed debet differre dispensationem, donec Oratores sufficientem attestationem afferant, quod in foro, ubi delati prius erant, paritionem plenam præstiterint, seu sententiæ & pænis ibidem contra se latis, aut ferendis paruerint, ac satisfecerint. Expedit etiam Oratores edocere, Dispensationem fore nullam, si in aliquo foro jam essent delati, & ipsi hoc inique negarent, vel se ibi jam paruisse, vel satisfecisse falso assererent.

Cæterum si Oratores revera in nullo adhuc foro 346
essent delati, crimine incestus forsan adhuc existente occulto, posset omnino, ac etiam deberet Delegatus illos pro utroque foro tam a crimine incestus, & excessibus, quam etiam a pænis absolvere, & dein cum ita absolutis dispensare.

Et hæc absolutio per Delegatum Nomine Pontifi-

cis

eis facta soffragaretur dein oratoribus in utroque foro tam Ecclesiastico, quam sæculari, adeo ut nullus Iudex sæcularis propter incestum illos amplius punire, aut ullo modo vexare valeat. Justis *lib. 1. c. 7. a n. 203. usque ad num.* 207. Item *nu.* 230. *& lib. 3. cap. 1. num.* 26. citans Bartol. de Saxo ferrato *inter Consilia Matrimon.* Zilet. *Volum* 1. *Consil.* 88. *num.* 12. Genuens. *Practic. Fori Ecclesiastici qu.* 703 *num.* 1. Ubi asserit, sic etiam fuisse judicatum in Lusitania. Ratio est, quia in criminibus mixti fori, quale crimen etiam est incestus, Reus absolutus a crimine per unum Judicem, ab alio de eodem crimine amplius judicari, & puniri non potest *arg. c. 6. de Accusat.* & ibi Gloss. ac communis DD. juncto *c. 2. de Except. in 6.* Concordant Leges Civiles *ut l. Prævaricationis, 3. §. 1. ff. de Prævaric. l. si cui crimen. 7. §. 2. de Accusationibus.* ibi. *iisdem criminibus, quibus quis liberatus est, non debet Præses pati eundem accusari l. Senatus, 14. ff. eod. Senatus censuit, ne quis ob idem crimen pluribus legibus Reus fiere.*

Quod procedit non tantum, quando absolutio facta est per viam justitiæ, aut sententiæ, sed etiam si per dispensationem conceditur pro foro externo, uti in casu nostro Jul Clar. *§. fin. quæst. 57. num. 9.* Covarr. *variar. resolut. cap.* 10. *numer.* 2. Sperell. *Decision.* 134. *n.* 69. cum Gloss. communiter recepta *in cit. c. 6. de Accusat.* Ratio est. Tum quia *Divina clementia dimissa peccata in ultionem ulterius redire non patitur*, ut dicitur *Can. Divina Clementia de Pænit. dist. 4.* & *can. si illic 29. caus. 23. q. 4.* ubi ad imitationem Divinæ clementiæ bono judex procedere jubetur. Tum quia Dispensatio in locum totalis pœnæ subrogatur. Baldus *in l. Cunctos populos, Cod. de Sum. Trinitat. numer.* 44 *arg. l. quid. ergo 13. §. 7. in fin. ff. de his qui notantur infamia.*

Limitat quidem doctrinam hic *num. 346.* positam Sperell. *Decis.* 92. *n.* 10 in casu, quo Judex Ecclesiasticus absolvit Reum a crimine subjecto pænæ sanguinis; tali enim in casu, ait, cum Judex Ecclesiasticus pænam sanguinis infligere non possit, ab eadem etiam absolvere, vel cum eo dispensare, non valet; consequenter Reus a Judice Ecclesiastico, quoad cætera absolutus, adhuc puniri poterit pæna a Jure statuta, verum videtur loqui de Judicibus Ecclesiasticis inferioribus Papa, non item de ipso Papa, qui hoc ipso, quod in cuncta crimina plenam potestatem ac Jurisdictionem habet *per vulgaria* Reum a quovis crimine & pæna illius quacunque absolvere potest, & per dictam clausulam *a pænis pro utroque foro absolvas*, dispensare censetur hoc ipso, quod generaliter, seu universaliter prolata generaliter veniant intelligenda, *arg. c. Quia circa de Privileg.*

347 ***Et recepto ab eis juramento: quod sub spe facilius habendæ Dispensationis incestum non commiserint;*** vi hujus Clausulæ debent Oratores in manibus Delegati juramentum præstare, quod spe facilius consequendæ dispensationis non peccarint, quia ad evitandam in hoc puncto omnem fraudem, pro majori securitate etiam juramentum ab oratoribus præstari vult Papa, & merito: nam quæ in solo animo consistunt, non nisi juramento probari possunt. Barb. *de offic. & potest. Episc. alleg.* 31. *n.* 23. Mascard. *de Probat. conclus.* 94 *num.* 5. quod si vel una pars fateatur, se sub spe facilius consequendi dispensationem peccasse, non potest Executor dispensare. Justis *lib. 1. c. 7 n.* 200. patetque ex dictis supra *n.* 55. quorum ulterior ratio est, quod, cum juramentum istud per clausulam in ablativo positam requiratur; conditionem importet *cit. l. qui heredi ff. de Condit. & Demonstrat.*

348 Si autem Oratores vel saltem unus eorum falso juret, negando se habuisse præfatam spem, quam revera habuit, dispensatio, & inde subsequens Matrimonium invalida sunt; quia deest mens & voluntas dispensandi. Potest tamen talibus dein succurri (absque hoc, quod juramentum falsum publice confitendo seipsos diffament, & de novo dispensationem petant pro foro externo) si nempe scribatur pro eis ad Sacr. Pænitentiariam; allegando fideliter causam, qualiter cum ipsis ad præcedens saltum juramentum dispensatum fuerit, & rogando, ut cum delictum novum, & invaliditas Matrimonii publice contracti existant occulta, dispensare dignetur ad evitanda scandala verosimiliter oritura ex eorum separatione: casu enim ita narrato solet Sacr. Pænitentiaria in secreto dispensare; dummodo spes illa habita, & juramentum falso depositum adhuc sint occulta, & scandala ex separatione verosimiliter oriri possent, ut bene advertit Corrad. *lib. 8. cap. 1. num.* 22.

Illud tamen specialiter hic notandum, posse contingere, quod aliqui habeant copulam cum spe consequendi dispensationem absque hoc, quod dicantur habuisse copulam *sub spe facilius obtinendi dispensationem*; illi nempe, qui, dum carnaliter peccant, habent quidem spem obtinendi dispensationem, sed non ideo peccant, ut facilius impetrent dispensationem, seu non sub spe facilius consequendi dispensationem. 349
Ratio est: quia Pontifex per clausulam sup *num.* 347. allegatam non omnes cum spe obtinendi dispensationem peccantes, sed illos tantum intelligit, qui sub *spe facilius obtinendi dispensationem*, seu qui ideo peccant, ut *facilius* obtineant dispensationem, seu quia sperant, quod crimine admisso eam facilius sint obtenturi, adeo, ut spes facilius obtinendi sit causa, & motivum committendi crimen, & consequenter scandalum, & ansa peccati, prout aperte patet tam ex consueta formula supplicandi, quam dispensandi: Nam in consueta, & apud Curiam recepta forma supplicandi non comprehenditur sub præfata clausula, neque indignus Dispensatione reputatur, qui cum veritate proponit; quod non peccaverit *data opera, ut crimine admisso hac causa foret S. V. & Sedem Apostol. ad misericordiam & gratiam erga ipsos faciliores redendi*: hoc autem cum veritate dicunt illi, qui juxta casum nostrum carnaliter peccantes per accidens tantum conjunctam habent spem consequendi dispensationem. Item in forma Apostolicarum litterarum Dispensationis illi in clausula præfata non includuntur, nec dispensatione indigni reputantur, qui cum veritate jurare possunt, *quod sub spe* N. B. *facilius obtinendi dispensationem incestum non commiserunt*: quo rursus omni cum veritate jurare possunt positi in casu nostro. Cum itaque in omni dispositione verba intelligenda sint juxta propriam suam significationem *l. Non aliter. ff de Legat.* 3. Et ultra proprium sensum non sint extendenda, præsertim in materia odiosa. *c. odia de R. J in 6 & l. 42. ff. de Pænis.* Immo verba clara (qualia sunt verba clausulæ) nullam admittunt interpretationem, textu claro *l. Ille, aut illa ff. de Legat.* 3. debemus in solo claro eorum sensu manere *juxta dicta*. Et nota; aliud esse *peccare cum spe dispensationis*, vel etiam *peccare, quia spero dispensationem*: aliud vero *peccare* N. B. *ut inde facilius dispensationem obtineam*, vel *quia scio, vel spero ob copulam habitam facilius* dispensandum fore. Et de hoc posteriori, non item priori interrogari censentur, & jurare debent Oratores; cum per copulam sub sola hac posteriori, non item cum priori spe factum vitietur dispensatio.

Infertur, Oratores illos, qui ante, vel sub copula habuerunt quidem etiam spem obtinendi dispensationem, sed tamen sub spe, seu propter spem *facilius* obtinendi Dispensationem crimen non commiserunt, seu non peccarunt, ut facilius obtinerent Dispensationem, posse cum omni veritate, & tuta conscientia in supplicatione dicere, *non quidem peccandi data opera ut crimine admisso &c.* Juxta formulam *nu.* 293 allegatam. Et coram Executore jurare, quod *sub spe facilius obtinendi Dispensationem incestum non commiserint*. Quod bene notandum confessariis; quia servit pro multorum consolatione, præcipue vero illorum, qui ignorant, quod post copulam incestuosam commissam facilius dispensetur; quales sunt fere omnes simplices & plebei, & alias minus docti in his partibus, consequenter fere omnes sine spe facilius consequendi dispensationem peccantes; cum *ignoti nulla sit cupido per vulgaria*.

Dicta

350 *Dicta mulier diffamata, & innupta remaneret, graviaque inde scandala possent verisimiliter exoriri.* Ad verificandam hanc clausulam non est necesse, ut scandala tempore impetrationis vel executionis litterarum Dispensationis, actu jam vigeant, vel certo & evidenter eventura credantur, sed sufficit probabilis timor secuturorum scandalorum v. g. inimicitiarum inter Oratorum consanguineos, vel incontinentiæ Oratorum, vel quod mulier diffamata non possit amplius alii competenter nubere, & hoc ipso subjaceat periculo incontinentiæ &c. Sanchez *lib. 8. dis. 19. num. 9 & 10.* Corrad. *lib. 8. c. 1. n. 7.* Justis *lib. 1. c. 7. a n. 47.* Felin. *cons. 26. n. 19.* suadente id stylo, & praxi, conformiter subsequentibus Papæ verbis in Dispensationis litteris: *Nos igitur, qui salutem quærimus singulorum, ac scandalis quibuslibet, ne eveniant, quantum cum Domino possumus libenter obviamur*: per quæ verba satis indicat, se etiam ad vitanda scandalorum pericula dispensare. Hinc quia casu, quo copula jam est publica, consequenter mulier diffamata, vel Matrimonium jam fuit contractum, ordinarie scandalorum pericula sint timenda, nisi dispensetur, potest Executor absque scrupulo, & absque multa indagine in hujusmodi casibus dispensare, quando scandala exoritura fuere allegata; quia quæ ordinarie contingunt, semper probabilem causant timorem ulterioris contingentiæ in simili casu.

351 Porro ad probandam *infamiam* mulieris ortam non ex copula, sed suscipione copulæ, sufficit probare ab aliquibus visum esse, inter Oratores intervenisse oscula, amplexus, vel tactus impudicos, & suspectas confabulationes. Corrad. *loc. cit. n. 8.* & alii. Ratio est, quia ex talibus plerumque oritur suspicio copulæ. Gl. *in l. quod ait lex ff. ad Leg. Jul. de adul.* Mascard. *de Probat. concl. 37. n. 5.*

352 *Quod impedimento quarti Consanguinitatis, vel Affinitatis gradus hujusmodi &c. non obstante dispenses.* Antequam dispenset Executor, debet se informare de allegato impedimento, an revera ita se habeat, an non sit error circa illud, vel gradum, tunc enim exequi non posset per dicta supra *num. 215.* Porro Consanguinitas, & Affinitas, an, & qualis existat inter Oratores, optime probatur per eorum Consanguineos, vel Affines, utpote qui ordinarie majorem notitiam habere solent de parentela propria, & Affinitate. Mascard. *de Probat. conclus. 410. n. 35.* Corrad. *lib. 7. c. 6. num. 46.* quamvis & alii cæteroquin idonei testes admittantur. *arg. c. Licet ex quadam de Testib. & Attestat:* deficientibus consanguineis, etiam per alios idoneos præsertim concives, & Oratorum, eorumque majorum, ac consanguineorum notitiam habentes probari potest, *arg. cit. c. Licet.* ubi probandi consanguinitatem, & Affinitatem forma præscribitur. Videatur etiam Arbor consanguinitatis, & alia ad probandam, & cognoscendam consanguinitatem, & Affinitatem dicta *Tit. 14.*

353 *Dispenses*; qua clausula denotatur, gratiam dispensationis nondum esse completam seu perfectam, sed perfici, & compleri primum debere ab Executore, & quidem personaliter, ita ut non possit potestatem dispensandi alteri subdelegare, ut bene docet Sanch. *l. 8. disp. 27 num 43.* Menoc. *consil. 17. n. 12.* Felin. *in c. fin. de Off. delegat.* & alii. *arg. c. fin. de Off. deleg.* Ratio est quia dispensare est nudum ministerium *cit. c. fin.* Pro quo notandum, quod Papa in dispensatione Matrimoniali duo committat Executori, videlicet *jurisdictionem* examinandi, & informationes capiendi, an preces veritate nitantur; & *nudum ministerium*, scilicet pœnitentiam imponendi, absolvendi, dispensandi, & legitimandi Prolem. Primum nempe *jurisdictionem* capiendi informationes, citandi, & examinandi testes &c. bene potest subdelegare Executor, non tamen posterius; eo quod Jurisdictionem quidem, non vero ministerium subdelegare possit Delegatus (excepto Legato Apostolico) uti bene & subtile distinguendo docent DD. cit. textu claro *in c. fin. §. fin de off. delegat.* ibi; *Cæterum (salva Legatorum Sedis Apostolicæ auctoritate) nulli cui commissum fuerit prædicare crucem, excommunicare, vel absolvere aliquos, dispensare cum irregularibus, injungere pœnitentias, liceat hæc de cætero aliis demandare; quia sibi non jurisdictio, sed certum ministerium potius committitur in hac parte.*

Distantiam vero tertii gradus præfati eis non obstare declares; quoties Oratores inæqualiter distant, debet 354
necessario etiam exprimi propinquius, non ut super illo dispensetur (nisi esset primus) sed ut declaretur, eum non obstare, per dicta *a num. 170.* Hinc si reperit Executor, Oratores inæqualiter distantes, tantum expressisse remotiorem gradum (quod aperte colligit, si dicta clausula non habetur in litteris) dispensare non potest, per dicta *loc. cit.* sed instruere debet Oratores, ut novas literas *perinde valere* dictas Romæ obtineant. Quod si Executor nihilominus dispensaret, dispensatio, & inde subsecutum Matrimonium nulla, consequenter dispensatitiæ litteræ *perinde valere* necessariæ forent, quæ dari solent juxta formam supra *numer. 131.* allegatam; quæ tamen litteræ non amplius illi, qui nulliter dispensavit, sed alii exequendæ committuntur, uti patet ex copia *num. 133. & num. 179.* allegata.

Prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam, exinde 355
legitimam declarando: hac clausula utitur Papa, quando ex præcedente inter Oratores copula proles ante Matrimonium jam est concepta, vel adhuc ante Dispensationem, aut Matrimonium timetur suscipienda item si ex Matrimonio nulliter contracto fuit concepta. Qua clausula datur Executori mandatum, ut legitimet, seu legitimam decernat prolem illegitime natam. Est tamen magna differentia inter effectum legitimationis, qua legitimatur proles ante Matrimonium nata, & illius, qua legitimatur nata ex Matrimonio nulliter contracto.

Nam legitimatio, qua Pontifex, vel ejus Nomine 356
Executor legitimat prolem natam ante Matrimonium, censetur tantum legitimata quoad effectus spirituales, seu Ecclesiasticos; beneficia v. g. ordines, honores, dignitates Ecclesiasticas, non item quoad effectus temporales, civiles, & politicos, successionem v. g. hæreditates, feuda &c. nisi de ejusdem territorio temporali existant subditi. Sanch. *lib. 8. disp. 7. n. 7.* Corrad. *lib. 8. c. 3. num. 50. & 53.* Justis *l. 1. c. 7. num 270.* & alii communiter. Ratio est, quia has proles quoad effectus politicos legitimare non potest, prout citati, sicut & alii *Tit. 17. num. 49.* allegati Doctores per Jura ibidem producta docent contra Lotherium *de Re Benef. lib. 2. quæst. 45. nu. 109.* & plures Decisiones Rotæ apud Justis *loc. cit.*

Dicitur autem notanter, *nisi sint de ejusdem territorii temporali subditi*; cum his enim sicut quoad omnes tam Ecclesiasticos, & politicos effectus dispensare Papa potest: ita etiam per dictam clausulam dispensare censetur; hoc ipso, quod sit generalis, consequenter generaliter veniat intelligenda *arg. c. quia circa de Privileg.*

E contra legitimatio, qua Pontifex, vel ejus Dele- 357
gatus legitimat prolem natam ex Matrimonio nulliter contracto, prodest proli quoad omnes tam politicos nempe, seu civiles, quam Ecclesiasticos effectus eo quod tunc dispenset in radice Matrimonii, & ita dispensando faciat, ut Matrimonium prius invalide contractum, tanquam validum habeatur etiam pro illo tempore, quo invalide erat contractum, ac per consequens etiam proles ex illo prius invalide genitæ, tanquam ex valido procreatæ reputentur; prout *cit. Tit. 19. n. 51* jam dictum ac probatum habetur, atque ulterius & insimiter probant Corrad. *l. 8. c. 3. a n. 46.* Justis *l. 1. c. 7. a n. 269.*

Solum notandum, quod Papa censeatur in radice 358
Matrimonii dispensare, & per dictam clausulam proles ex illo genitas legitimare, quoad omnes effectus, non tantum, quando utitur terminis *ex tunc*, vel *ut per prius*, sed etiam quando dicit, quod in Matrimonio prius nulliter contracto permanere; vel illud de novo contrahere valeant, dummodo præfatam clausulam pro legitimatione prolis ex invalido matrimonio conceptæ apponat, uti contra Sanc. *lib. 8. disp. 7.* bene

probat

probat Justis *lib.* 1. *c.* 7. *n.* 184. *Garcias p.* 7. *c.* 4. *num.* 48. Corrad. *l.* 8. *c.* 3. *num.* 50. *& seqq.* dicens, opinionem Sanchez in hoc puncto pluries esse rejectam, ac reprobatam a Rota.

Solet Pontifex etiam adhibere clausulam, *prolem suscipiendam exinde legitimam nuntiando* in casu, quo nulla praecesserit copula. Verum hoc facere censetur ad abundantiorem ad tollendos scrupulos; uti cum aliis bene notat Corrad. *l.* 8. *c.* 7. eo quod proles ex subsequenti Matrimonio per dispensationem valide contracto nata, absque ulla alia legitimatione, quoad omnia perfecte censetur legitima, claris Juribus, quae habes sup. *Tit. 17. qui filii sint legitimi.*

359 Quaeritur IV. Quomodo Executor visis, & consideratis litteris Apostolicis in praxi se gerere, & qualiter ad executionem procedere, eamque expedire, vel inventa falsitate aut defectu eam negare, & Oratoribus consulere debeat?

Resp. I. Si visis, & consideratis litteris Apostolicis Executor reperit, eas esse conformes stylo consueto juxta dicta, nec insolitas continere clausulas; faciat Decretum super capienda informatione tenoris v. gr. sequentis.

Die &c. anno &c. Reverendissimus litteras ab N. N. sibi praesentatas omni, qua decet, reverentia recepit, & mandavit super expositis, & narratis in praedictis litteris debitas capi informationes ad hoc &c. ita &c.

Postea per se vel per alium incipit informationem capere de expositis per Oratores, ac videre, an nil necessario exprimendum sit omissum, an preces veritate nitantur; Principaliter autem, an causa motiva subsistat, & Impedimentum ita se habeat, ut fuit expositum, praesertim etiam gradus propinquus fuerit expressus; casu, quo inaequaliter distent, ob dicta a n. 170.

360 Si Impedimentum & causae dispensandi probari possunt per testes, ut Consanguinitas, Affinitas v. g. assumendi sunt duo testes idonei, qui examinari, & deponere debent super praefato Impedimento, & causa; qui testes, licet absque exacta forma judiciali, & sine juramento (nisi de paupertate Oratorum examinentur) examinari valeant, tamen aliqua cum forma examinandi sunt, ita ut saltem praemittantur generalia interrogatoria consueta, & quivis semper dicat causam sui dicti, sive scientiae, id est, unde vel quo modo, sciat, quod dicit, seu deponit.

361 Resp. II. Si ex informatione capta Executor deprehenderit esse omissum aliquid de necessario exprimendis juxta dicta § 4. vel errorem vitiantem dispensationem juxta dicta a n. 210. aut falsitatem in causa finali seu motiva continuam juxta dicta a num. 205. non potest litteras exequi, sed, si defectus sanari potest, suadere debet Oratoribus, ut procurent novas literas Apostolicas *perinde valere* dictas, exinde quod faciant & revalident gratiam seu litteras prius nulliter obtentas, *perinde* ac si ab initio recte, & valide impetratae fuissent, prout bene observat Corrad. *Lib.* 8. *cap.* 5. *a num.* 30.

362 Porro ad impetrandas hujusmodi litteras dispensationis *perinde valere*, fit supplicatio eodem fere modo, quo pro primis litteris juxta dicta *a num.* 240. ita tamen, ut facta, solito ingressu, enarretur, qualiter prius per errorem, aut falsitatem, aut omissionem necessario exprimendi impetratae sint litterae dispensationis; fideliter etiam exprimendo plures errores, defectus, aut falsitates, si in prioribus litteris reperiantur: alias enim, si unus tantum error, aut falsitas enarratur, & mediante *perinde valere* sanatur, ipsum etiam *perinde valere* nullum, ac subreptitium erit, quo usque litterae *perinde valere super alio perinde valere* dictae impetrari debent casu, quo duo vel plures vitiantes errores, aut falsitates in prioribus continebantur.

Ut autem facilius fieri valeat supplicatio pro novis dispensationis litteris *perinde valere* dictis, unam & alteram formulam subjungimus.

Formula supplicationis pro *Perinde valere* ob impedimentum novum contracto jam Matrimonio detectum.

Beatissime Pater.

Alias S. V. pro parte devotorum illius Oratorum Bizantii Lorenzani laici, & Dorotheae Parmesinae mulieris Neapolitan. Dioecesis exposito, ipsos Oratores, qui ex honestis familiis existunt, ex certis rationabilibus causis, animos eorum moventibus, cupere invicem matrimonialiter copulari: Sed quia quarto Consanguinitatis gradu invicem erant conjuncti &c. Quare &c. prout in dictis litteris continetur. Quibus quidem literis ordinario praefato praesentatis, idem ordinarius contenta in eis verificari mandavit: verificatisque in eis contentis cum dictis oratoribus super impedimento praedicto dispensavit; illisque Matrimonium contrahendi licentiam concessit, cujus quidem licentiae vigore oratores ipsi Matrimonium inter se; per verba de praesenti, publice, factis proclamationibus in eorum Parochiali Ecclesia, servata forma Concilii praedicti, nulloque alio detecto impedimento, contraxerunt, illudque in facie Ecclesiae solemnizarunt, & carnali copula consumarunt, in eoque per plures annos permanserunt, prolemque susceperunt: postmodum vero ad eorum pervenit notitiam eos Duplici Quarto Consanguinitatis gradu invicem esse conjunctos, propter quod a carnali copula hujusmodi abstinuerunt. Cum autem, Pater Sancte, Oratores praefati in hujusmodi Matrimonio remanere non possint absque Sedis Apostolicae dispensatione: & si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala possent verosimiliter exoriri: Supplicant igitur humiliter S. V. Oratores praefati, quatenus eos, ne dictarum literarum frustrentur effectu, amplioris gratiae favore prosequendo, eidem Vicario, ut negotium hujusmodi reassumens, litterasque praefatas valere decernens, cum eisdem Oratoribus super impedimento duplicis Quarti Consanguinitatis gradus hujusmodi dispenset; Prolemque susceptam, & suscipiendam exinde legitimam decernat, ac ad earundem literarum executionem, servata alias earum forma, procedat in omnibus, & per omnia perinde ac si Oratores non Quarto, sed Duplici Quarto Consanguinitatis gradu invicem esse conjunctos expressum, ac cum eis desuper dispensari mandatum fuisset, committere, & mandare dignemini de gratia speciali. Non obstantibus praemissis illisque &c. 363

Et cum absolutione a censuris ad effectum &c. Et committatur Ordinario &c. Qui decernat, & dispenset ut supra.

Formula *perinde valere* ob copulam post obtentas, sed ante executioni mandatas literas, habitam.

Beatissime Pater.

Alias Sanctitati Vestrae pro parte devotorum illius Oratorum Matthaei Parafreni laici, & Euphrosinae Venolae mulieris Neapol. Dioecesis, exposito dictam Oratricem dotem habere minus competentem &c. nec cui nubere possit, invenire valere, & praefatum Oratorem illam &c. in uxorem ducere; illiusque dotem augere intendere: Cupereque &c. Sed quia Tertio & Quarto &c. quatenus &c. Prolem &c. prout in dictis litteris continetur. 364

tinetur. Quas quidem litteras præsentarunt: qui contenta in eis verificari mandavit & cum in verificatione ipsa eis constaret, Oratores præfatos post obtentas hujusmodi litteras carnis fragilitate devictos se carnaliter cognovisse, ad earum ulteriorem executionem procedere noluit, & ipsorum Oratorum ordinarius contra ipsos, propter incestum hujusmodi procedendo eos in certa pœna condemnavit. Supplicant igitur humiliter E. V. Oratores præfati, quatenus eos, ne dictarum frustrentur effectu amplioris gratiæ favore prosequendo, eidem Vicario, ut negotium hujusmodi reassumens, litterasque præfatas valere decernens eosdem Oratores ab excommunicationis sententia, quam propter præmissa incurrerunt, incestus reatu, excessibus hujusmodi in utroque foro absolvat, ac ad executionem dictarum litterarum servata &c. procedat. &c. perinde ac si carnalis copula hujusmodi secuta non fuisset Prolem &c. legitimam decernendo, committere dignemini de gratia speciali. Non obstantibus omnibus illis quæ &c.

Et cum absolutione a censuris ad effectum &c.

Ad modum dictarum facile aliæ fieri possunt, plures vide apud Corrad. *cit. l.* 8. *c.* 5.

365 Resp. III. Si Executor capta debita informatione juxta dicta supra *nu.* 301. *&* 359. invenit, preces veritate niti, ac dispensationis litteras esse legitimas, legitimeque obtentas, debet eas exequi, & actu dispensare, idque præstat faciendo prius Decretum de dispensando, eoque facto dispensationis litteras expediendo tenoris sequentis.

Formula Executionis litterarum Dispensationis super tertio, & quarto gradu Consanguinitatis.

Nos N. N. Reverendiss. & Celsissimi &c. Episcopi &c. in spiritualibus Vicarius Generalis ad infrascripta specialiter delegatus, Universis & singulis præsentes visuris salutem in Domino. Noveritis fuisse nuper coram nobis pro parte N. N. Diœcesis N. præsentatas, & a nobis, ea qua decuit, reverentia receptas, ac lectas litteras Apostolicas, sigillo, & alias more Romanæ Curiæ munitas, & subscriptas in nullo vitiatas, nullaque ex parte suspectas, tenoris sequentis: (*hic inseratur tenor litter. Apostolic. quod tamen necessarium non est, si litteræ originales servantur in actis, ut bene notat Corrad.* lib 8. cap. 6. *nu.* 18. *pergitur*) Post quarum quidem litterarum præsentationem, & receptionem coram Nobis, & per Nos ut præmittitur, factam, fuimus pro parte dictorum N. N. debita cum instantia requisiti: quatenus ad executionem dictarum litterarum, & contentorum in eis procederemus. Nos igitur attenta & servata illarum forma mandavimus, super expositis in eis capiendam esse diligentem & summariam informationem; per quam reperimus prædictos N. & N. tertio & quarto Consanguinitatis gradibus, uti exponebant, esse conjunctos, & dictam Oratricem N. propterea raptam non fuisse, omniaque in dictis litteris narrata, & exposita vera fuisse, & esse, ac veritate fulciri. Idcirco (*si in forma pauperum expeditæ sunt litteræ Apostolicæ dictis statim subjungitur*) in primis prefatos N. & N. separavimus ab invicem, eisdem publicam pœnitentiam, & Oratori simul id injunximus, ut tribus saltem mensibus operam suam conferret fabricæ Ecclesiæ N. vel loci N. quibus juxta testimonium fide dignum per eos præstitis, ab eisdem juramentum recepimus, quod sub spe facilius consequendæ dispensationis incestum non commiserint, & imposita arbitrio nostro alia pœnitentia salutari, ipsos in utroque foro absolvimus, *& hæc ob dicenda infra §. seq. a num.* 460. *si vero dispensatio fit in forma communi omissis istis, post* idcirco *statim subjungitur sic*: recepto ab eis juramento, quod sub spe facilius obtinendæ dispensationis incestum non commiserint, impositaque eisdem salutari pœnitentia illos in utroque absolvimus; (*Si fit dispensatio in casu, quo copula, vel crimen nullum intervenit etiam immediate dicta omittuntur, & post* idcirco *statim pergitur*) cum præfatis Oratoribus authoritate nobis commissa, servatis servandis dispensavimus, quod non obstante impedimento quarti consanguinitatis gradus hujusmodi Matrimonium inter se publice, servata Concilii Trident. forma contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere, ac licite possint. Distantiam vero tertii gradus non obstare declaravimus; prolem susceptam, si qua sit, & suspiciendam exinde legitimam decernendo, (*verba illa* prolem susceptam; si qua sit, *omittuntur, ubi non intervenit copula*) Non obstantibus Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscunque, juxta prædictarum litterarum Apostolicarum formam.

In quorum fidem &c. Die Mense Anno.

§. VIII.

De Dispensatione in forma pauperum pro foro externo.

SUMMARIUM.

366 *Dispensatio in forma pauperum quare inducta?*
367 *Quid sit?*
368 *Datur non tantum a Papa, sed etiam Episcopis.*
369 *Curia Romana eam ob nullam aliam causam concedit, quam ob præcedentem copulam, vel suspicionem illius.*
370 *Episcopi vero, & Nuncii etiam ex aliis causis eam concedere solent.*
371 *Et debent, ac num. præced.*
372 *Pauperes quinam dicantur?*
373 *Ad obtinendam Dispensationem in forma pauperum, debent Oratores esse pauperes & miserabiles.*
374 *Ita ut labore & industria tantum vivant.*
375 *Multi sunt miserabiles, sed non pauperes.*
376 *Non omnes, qui labore & industria vivunt, sunt capaces dispensationis in forma pauperum.*
377 *Consuetudo contraria non est attendenda.*
378 *Cum invalida sit.*
379 *Pauper est, qui de præsenti nil habet.*
380 *Etsi de futuro multum speret, vel certo obtenturus sit.*
381 *Liberi divitum parentum ad propositum quando dicantur pauperes, & num. seqq.*
382 *Bona Oratorum debent computari deducto ære alieno, & oneribus.*
383 *Pauper est, qui 50. aureos non habent in suis bonis, & seqq.*
385 *Et qui ex suis bonis nullos fructus percipit, & n. seq.*
387 *Si Oratores habent bona, ex quibus saltem aliquos fructus annuatim percipiunt, id exprimi debet.*
388 *Pauperes ad propositum plures in specie adducuntur & quatuor seqq.*
393 *Non sunt pauperes, qui ex suis bonis percipiunt notabiles annuos fructus.*
394 *Aut notabilem quantitatem in parata pecunia habent.*
395 *Modica pecunia non eximit a paupertate.*
396 *Puella modicam dotem v. g. 50. florenos habens est pauper ad præsens.*
397 *Oratores ambo debent esse pauperes.*
Pluralis numerus saltem dualitatem requirit.
398 *Oratores debent habere attestationem de paupertate ab Ordinario.*
399 *Domicilii habitationis.*
400 *Ad dispensationem in forma pauperum requiritur justa causa: & quæ?*
401 *An, & quando pauperes debeant personaliter Romam pergere pro dispensatione in forma pauperum?*
402 *Interrogatoria ab Urbano VIII. præscripta, proponenda testibus pro informatione de paupertate Oratorum.*
403 *Formula attestandi de paupertate Oratorum, & n. seq.*

405 *Quid*

366 SUpra jam dictum habetur. Curiam Romanam Dispensationem concedere pro foro externo, vel in *forma ordinaria* vel in *informa pauperum*, De priori hucusque ad longum egimus De posteriori vero in præsenti §. agemus. Pro cujus majori intelligentia prænotandum est; quod Paupertas pro casibus Dispensationis matrimonialis dupliciter allegari possit, & soleat in Curia Romana. Primo tanquam causa finalis seu motiva, seu principalis pro obtinenda Dispensatione: & aliud non est quam defectus competentis dotis: de quo supra *n.* 81. Secundo non ut causa principalis obtinendi ipsam Dispensationem in substantia, sed ut causa per accidens; & ad id allegata, ut Dispensatio concedatur gratis, seu absque compositione, vel taxa pecuniaria, quam dispensati in forma ordinaria solvere debent. Cum enim multi sint pauperes, qui media non habet ad solvendam præfatam taxam, Ecclesia pia Mater omnibus providere volens, & ne pauperes destituantur necessariis Dispensationis mediis, præter Ordinariam, introduxit specialem formam gratis dispensandi cum pauperibus, vi cujus dispensatio facta vocari solet in *forma pauperum*.

367 Quæritur I. quid sit dispensatio in forma pauperum? a quo? & ob quas causas fieri possit, & soleat? Resp. I. Dispensatio in forma pauperum est illa, qua pro foro externo ex legitimam causa gratis dispensatur cum vere pauperibus, & miserabilibus personis non habentibus sufficientia media ad solvendam taxam pecuniariam alias solvi solitam. Ita in re communis: patetque partim ex terminis, partim ex dictis a. *præced.* & dicendis statim infra.

368 Resp. II. Dispensatio in *forma pauperam* non tantum a Papa, sed etiam ab Episcopis (in casibus sibi concessis) fieri potest & solet. Caret etiam controversia Patetque continua praxi, qua videmus, non tantum Papam, sed & Episcopus gratis dispensare cum illis pauperibus; qui nulla media solvendi habent.

169 Resp. III. Dispensationem *in forma paaperum* Curia Romana ob nullam aliam causam dare solet, quam ob copulam, vel suspicionem copulæ inter laborantes impedimento habitæ, vel potius ob mulieris infamiam, & scandala verosimiliter inde secutura, nisi Matrimonium inter eos sequatur. Justis *lib.* 1. *cap.* 7. *nam* 2. Corrad. *lib.* 8. *cap.* 5. testantes de constante stylo Curiæ. Addit Justis, graviter decipi Doctores, qui putant, eam etiam ex aliis causis dari; inter quos est Gobat. *Tr.* 9. *a* a. 654. quare autem ob allegatas causas dispensetur, vide supra *n.* 94 & 95. ubi amplius de his causis.

370 Resp. IV. Extra Curiam, uti apud Nuncium, vel Episcopum ex privilegio, seu speciali facultate generaliter concessa dispensant, non tantum ex dictis *n. præced.* sed etiam ex aliis *a num.* 69. allegatis causis datur Dispensatio *in forma pauperum*, seu gratis. Patet experientia & praxi. Imo si Episcopus vi privilegii dispensat, & dispensatio cum quovis etiam divite semper gratis & sic *in forma pauperum* fieri debet. Ratio est, quia speciales facultates, seu quasi privilegia Episcopis Germaniæ, & aliis ab urbe longe distantibus concedi solitæ, semper expresse habent hanc clausulam: *Et præfatæ facultates gratis, & sine ulla mercede exerceantur*; uti patet ex copia *num.* a2. allegata.

Nec allegari contra hanc clausulam potest consuetudo contraria, eo quod singulis quadrienniis facultates præfatæ exspirent, & de novo peti debeant, ac non nisi cum dicta clausula concedi de novo soleant, intra quod tempus consuetudo non potest legitime præscribi; uti patet ex dictis *Lib.* 1. *Tit.* 4. *de Consuetud.* Consuetudo autem legitime non præscripta nil valet per dicta *ar. c. fin. de consuet.* ibi; *nisi legitime sint præscripta.* 371

Quæritur II. Quinam sint, & reputentur pauperes ad hoc, ut eisdem concedatur Dispensatio *in forma pauperum*, seu gratis? Resp. I. Quamvis alias nomine pauperum non tantum veniant illi, qui mendicant, sed etiam, qui non habent sufficientia, quibus se juxta status sui conditionem decenter sustentare possint. Barbos. *lib.* 3. *Jur. Ecclesiastici universi cap.* 17. *n.* a3. & *de Appellat. Verborum Jur.* V. *Pauper* Reginad. *in Praxi pænit. lib.* 30. *Tract.* 3. *n.* 101. Mascard. *de Probat. conclus.* 1154. a. 13. Justis *lib* 1. *cap.* 7. *n.* 69. ut proin etiam Illustres ac Nobiles, immo etiam Principes, ac Duces pauperes sint, ac dici possint, qui etsi alimenta habent, tamen egent iis, quæ ad honestam sustentationem pro status conditione sunt necessaria ut *loc. cit.* bene advertit Barbosa. Ac propterea quis pauper dicatur, plurimum Judicis arbitrio decidendum relinquatur, qui attenta personarum, & circumstantiarum qualitate arbitrabitur, Barb. *Appell. Verbor. Jur.* V. *Pauper*. a. 4. Juris *loc. cit. num.* 70. Gonzalez *de Regul.* 8. *Cancell. Gloss.* 4. *nu.* 43. Surd. *de aliment. Tit.* 7. *q.* 6. a. 10. Cum universaliter ea, quæ a Jure definita non sunt, ac sub certa Regula comprehendi nequeunt, Judicis arbitrio relinquantur *l.* 1. *ff. de Jure deliberand.* 372

Tamen ad propositum non sufficit Oratores esse *pauperes*, sed debent etiam esse *miserabiles*, ita ut proprio labore & industria tantum vivant Corrad. *lib.* 8. *cap.* 3. *a num.* 4. Justis *lib.* 1. *cap.* 7 *a* a. 72. Ratio est; quia Papa in suis litteris id tamquam conditionem in sensu copulativo requirit, dicens: *dummodo ipsi sint pauperes, & miserabiles, & ex labore & industria tantum vivant*, ubi quia dictio & est conjunctiva, & copulativa *l. si qui ita ff. de verb. Obligat.* non sufficit unum probare, *l. fin.* §. *Fructus.* 6. *ff. quæ in fraudem* Accedit quod verbum *miserabiles* in litteris additum, debeat aliquid operari *arg. l. si quando, ff. de Legat.* 1. cum nil frustatorium aut superfluum debeat contineri in litteris Apostolicis *c. si a Papa de Privil. in* 6 adeo ut nec syllaba in eis superflue poni aut vocare debeat *ex* a. *fin. caus.* 28. *q.* 1. 373

Neque sufficit quevis miserabilitas, sed requiritur miserabilitas a paupertate, & defectu bonorum nomen habent, ita ut ratione illius labore & industria tantum vivant; prout expresse vult clausula apposita, ubi, cum dictio *tantum* ex sua natura limitativa sit restrictiva, & exclusiva *l. Non tantum ff. de Petit. hæredit.* & *l. Adversus C. si adversus rem.* quemvis alium videndi modum excludit *l. qui in aliena.* §. *liber. ff. de Negot. gest.* adeo, ut qui alio modo quam labore & industria vivere possunt, pauperes & miserabiles ad propositum non sint, & consequenter neque capaces dispensationis in *forma pauperum*. 374

Hinc licet claudi, surdi, cæci, senes decrepiti, diuturno morbo fatigati etiam divites, ex natura dicantur *miserabiles* personæ; sicut etiam omnes pupilli, & viduæ quoad effectum gaudendi privilegio in aliis, uti per Jura, & Doctores latis probat Barb. *de Appell. Verb. Jur.* V. *Miserabilis*. tamen ad propositum non sunt miserabiles si habent unde vivant absque labore & industria; immo etsi ex his aliqua persona esset simul pauper & miserabilis v. g. nobilis pupillus sufficientia quidem absque labore, & industria habens ad alimentationem, non tamen ad honestam status sustentationem, incapax foret dispensationis in forma pauperum, quia deest conditio, *quod labore & industria tantum vivat*. 375

Resp. II. Non omnes, qui ex labore & industria vivunt, quales sunt v. g agricolæ, opifices operarii mercenarii &c. sunt capaces dispensationis in forma pauperum. Juris *lib. cap.* 7. *n.* 86. Rota *decis.* 552. *n.* 4. 376

P. 4

p. 4. recent. & alii communiter. Ratio est; quia non sufficit ad hanc conditionem labore & industria vivere, sed requiritur etiam cumulative, ut sint *pauperes & miserabiles*, uti constat ex clausula *num.* 373. citata; atqui non omnes, qui labore & industria vivunt, sunt pauperes, & miserabiles, uti bene advertit Mascard. *de Probat. Conclus.* 1154 *n.* 36. Lother. *de Re benefic. lib.* 2. *cap.* 36. *n.* 33 Justis *lib.* 1. *cap.* 7. *n* 86 cum habere artem, & habere bona, æquiparentur, Leoncill. *de Opib. pauper. par.* 1. *q.* 2. *n.* 45. constetque passim experientia plurimos, qui labore & industria vivunt, divites, vel satis habentes esse, aut certe ita pauperes & miserabiles non existere, quin consuetam, & Officialibus Romanæ Curiæ debitam taxam solvere queant.

377 Hinc licet Gobat *in Theolog. experiment. Tract.* 9. *n.* 658. referat, in Constantiensi Diœcesi vigere consuetudinem, vi cujus in materia dispensationis pro pauperibus habentur, & consequenter attestationem paupertatis ab ordinario obtinent omnes illi, qui agricultura, opificio, arte etiam liberali, ut pharmacopea, se suamque familiam alunt; tamen hæc doctrina in aliis Diœcesibus, ubi hæc consuetudo non viget, practicari minime potest, ob dicta superius.

378 Immo nec salem dictæ Diœcesis consuetudinem approbare, aut eam pro legitima, vel securo reputare possumus. Ratio est, quod licet introduci possit consuetudo contra legem *c. fin. de Consuetud.* tamen nequeas introduci contra præceptum Superioris, seu contra obedientiam per dicta superius, consequenter cum in quibusvis Dispensationis litteris Apostolicis detur semper novum præceptum, seu mandatum, ut litteras Dispensationis in forma pauperum non exequatur, *nisi Oratores pauperes & miserabiles existant, & ex suis labore & industria tantum vivant*, contra dictas litteras, eisque insertum mandatum, & clausulas consuetudo introduci nunquam potest; secus foret, si ipsa Romana Curia talem consuetudinem approbaret.

379. Resp. III. Ad dignoscendum, utrum Oratores sint vere pauperes, & miserabiles, proprio labore, & industria tantum viventes, sequentes Regulas observare juvat.

I. Attendi debet, an, & quanti valoris bona possideant de præsenti, si enim nulla bona possident, sed præcise labore, & industria vivunt, procul dubio pauperes & miserabiles ad propositum sunt, etiamsi in futurum bona acquirendi ex legato v. g. hæreditate consanguineorum, aut fidei commisso certam spem, vel jus habeant. Alexander de Nevo *consil.* 74 *n* 12. Innocent. *in c significantibus de Offic. delegat. n.* 4 Sperell. *decis.* 156. *n.* 16. Justis *lib.* 1. *c.* 7. *nu.* 108. Ratio est, quia a paupertate præsensi non liberat spes, sed res, nec consideratur jus in spe, sed in re; cum sola spes non alat, nec vestiat hominem, ut cum aliis bene observant DD. cit.

380. Ex quo infertur, I. Oratores de præsenti nulla bona possidentes vere esse, & dici ad præsens pauperes ac miserabiles, consequenter capaces dispensationis in forma pauperum, etsi divites parentes, & propterea pinguem hæreditatem acquirendi spem habeant, si eisdem de Jure communi, vel lege municipali in vita parentum legitima, vel dos non competit, quales sunt qui ex aliqua causa ex dictis *Lib.* 3. *Tit.* 26. *a num.* 483. exhæredari possunt; item quorum parentes quidem satis habentes, sed tamen ob copiam liberorum, vel alias circumstantias, dotes, vel alia media de præsenti præbere nequeunt. DD. cit. atque Sayrus *in Floribus. lib.* 1. *dec.* 3. *tit.* 3. Rota *decis.* 499. *n.* 4 *p.* 1. *divers.* ob rationes dictas.

381 Dicitur autem notanter, *si de Jure, vel lege municipali legitima vel dos eis non competat*; hoc enim si habent, prout habent, si parentes divites exhæredandi, vel Matrimonium resistendi nullam rationabilem causam habens, pauperes dici non possunt. Justis *l.* 1. *c.* 7. *nu.* 92. Mascard. *de Probat Conclus.* 1154. *n.* 37. Ratio est; quia tunc possunt cogere parentes ad præstanda alimenta *l.* 1. cum sequentibus, *C. de alendis filiis*, & dandam dotem, *arg. l. fin. C. de Dotis promiss.* Etiamsi sola Mater dives sit *l. si quis. §. idem in litteris ff. de liberis agnosc. & alend.* qui autem habet actionem ad statim acquirendas divitias, seu sufficientia media, pauper non est. *arg. l. qui potuit facere ff. de R. J.* hinc bene dicit Rota *decis.* 72. *n.* 5. *p.* 4. *rec.* divitem reputari, qui potest facere, ut dives sit.

Verum, quia juxta dicta superius dispensatio in for- 382
ma pauperum non conceditur, nisi ob præcedentem copulam, vel suspicionem, copula autem incestuosa sit magnum crimen, graves secum pœnas trahens, ita, ut si in primo gradu sit, pœnam capitis, in aliis vero gradibus relegationem mereatur, plerumque parentibus ansam præbet, quod vel Matrimonio cum incestuosa persona juste resistere, & non parenti proli dotem, vel alia media denegare valeant, consequenter liberi eorum pauperes de præsenti existant.

II. Si Oratores, vel parentes eorum, bona habent 383
debet valor eorum considerari, & attendi deducto ære alieno, & oneribus tam ordinariis, quam extraordinariis. Ratio est, quia bona alicujus esse non dicuntur nisi deducto ære alieno *l. Mulier bona* 72 *ff. de Jure dotium l. Non possunt ff. de Jure Fisci*; & longe minoris æstimantur bona oneribus præstandis gravata, quam libera *per vulgaria*.

Quod, si Oratores deducto ære alieno in bonis quin- 384
quaginta aureos non habent, ordinarie censentur pauperes, Corrad. *lib.* 8. *c.* 5. *n.* 12. Justis *lib.* 1 *cap.* 7. *n.* 69. Mascard. *de Probat. Concl.* 1154. *nu.* 15. textu claro. *l. Nonnulli* 10. *ff de Accusat.* ibi: *Nonnullis propter paupertatem, ut sunt, qui minus quam quinquaginta aureos habent.*

III. Non debent ipsa bona Oratorum, aut paren- 385
tum nude considerari, sed fructus eorum; quia ad dignoscendum, an Oratores sint pauperes & miserabile, principaliter attenditur non ad ipsa bona, sed ad fructus, quos inde percipiunt, vel percipere possent, si ea locarent. Leoncill. *de Operibus pauper. p.* 1. *q* 6. *n.* 20. Justis *loc. cit. n.* 115. Rota *decis.* 48. *n.* 8. *p.* 2. *divers.* quia bona habere & pauperem esse, paria sunt; si quis ex bonis fructum non percipit.

Hinc si deducto ære alieno, & expensis; computa- 386
tisque oneribus nil, vel parum remanet Oratoribus, coactis propterea, quod labore & industria tantum vivant, vere pauperes & miserabiles censendi sunt. Neque tenentur bona, quæ habent vendere, ut ex pretio solvere queant taxam pro dispensatione, si ex fructibus perceptis, aut percipiendis, vel aliis, quæ habent solvere non valent, uti bene notat Justis *lib.* 1. *cap* 7. *num* 115.

Illud tamen notandum cum eodem Justis *loc. cit.* 387
n. 117. Corrad. *lib* 7. *cap.* 5. *n.* 22. quod, si Oratores labore & industria alias viventes habeant bona, ex quibus aliquos saltem, & tot fructus percipiunt, ut ex illis annuatim percipiendis per duos vel tres menses anni circiter vivere, consequenter si non totam, saltem aliquam partem taxæ inde solvere valeant, id Ordinarii in Attestatione exprimere debeant juxta dicenda infra. Quod idem dicendum, videtur, si paratam pecuniam habent juxta dicenda infra *n.* 394.

Infertur. Pauperes & miserabiles consequenter dis- 388
pensationis in forma pauperum capaces esse. Primo, qui nulla bona habent, ex quibus fructus percipiunt, indeque solo labore & industria vivunt: quales in his partibus sunt valde multi opifices, & operarii diurni, scribæ, cantores, Ludimagistri &c.

Secundo, qui quidem bona aliqua habent, sed va- 389
lorem 50. aureorum non attingunt, juxta dicta *n.* 384. Ratio est; quia fructus, qui ex hujusmodi bonis etiam locatis percipi possent, omnino modici præsumuntur.

Tertio, qui bona aliqua v. g. domum in valore 50. 390
aureos quidem excedentem, & 400. v. g. vel 500. vel etiam 1000. florenos attingentem, tamen ære alieno gravatam, vel oneribus ita subjectam habent, ut deductis deducendis tot fructus non percipiant, quibus absque labore, & industria ultra mensem vivere possent per dicta *n.* 386. quales in his partibus sunt valde multi opifices, & alii de communi plebe, qui licet domum v. g. hortum, aut agrum habeant, tamen steuræ, exactiones, & alia onera (præsertim belli temporibus,

quæ

quæ utique etiam considerari debent) præter expensas pro conservandis sartis tectis necessarias, tantum absorbent, ut, si domus v. g. pretium 1000. florenorum attingens locaretur, de locationis fructibus vix 10. ad sustentationem bimestrem non sufficientes remanerent, prætertim si non allodialia, sed emphyteutica vel vitalitia bona v. g. existunt, prout in partibus nostris valide in usu sunt.

391 Idem dicendum de plurimis Rusticis, præcipue vero minoribus, qui mediam tantum vel 4. partem boni, seu prædii rustici possident, *nur einen halben oder viertel Hoff haben*, utpote qui hoc tempore plerumque, vel alieno ære, vel steuris, exactionibus, & aliis oneribus ita gravati existunt, ut, si bona sua locarent, deductis deducendis modicum perciperent.

392 Et hæc vel maxime procedunt, si Oratores ex suis nihil habentes sunt liberi ita pauperum *a n.* 388. specificatorum; cum enim in talibus casibus ipsimet parentes bonis indigeant, liberis nihil, aut parum, aut certe tantam dare non possunt, ut statum pauperum, ac miserabilium juxta hactenus dicta evadant.

393 Econtra infertur alterius, pauperes & miserabiles ad propositum non esse I. illos, qui ex bonis suis tantos fructus percipiunt, vel saltem, si locarent, percipere possent, ut absque ulteriori suo labore, & industria per totum, vel majorem, vel saltem notabilem v. gr. sextam partem anni vivere possint per dicta *n.* 380 *&* 385. Nec refert, quod defacto, utpote non locantes tantum ex bonis non percipiant; dummodo, si locarent, percipere possent; quia, uti constat ex instructione infra *n.* 492. ponenda, Papa non tantum considerat, quantos fructus ex bonis quis percipiat, sed etiam quos, si illa locaret, percipere posset.

394 II. Qui licet nulla bona immobilia habentes, ex industria & labore tantum vivant, tamen defacto ex eadem industria & labore vel aliunde notabilem summam saltem 50 aureos attingentem, in parata pecunia congregatam habent, de quibus, si non totam, saltem partem taxę consuetę solvere queunt. Ratio est; quia Pontifex cum iis solis dispensare in forma pauperum intendit, qui ita pauperes & miserabiles sunt, ut ex suis labore & industria tantum viventes nil aliud, vel saltem nil notabile, unde vivant, habeant, consequenter si notabilem summam pecuniariam, ex qua vivere possunt, paratam habent, jam non amplius ex labore & industria *tantum* vivere dici possunt. Alias certe pecuniis abundantes opifices & rustici dici possent pauperes, & miserabiles contra dicta *n.* 276. & stylum.

395 Dicitur autem notanter *notabilem summam 50. aureos attingentem*, quia minor summa non facit, quin aliquis aliunde nihil habens, soloque labore & industria vivens, pauper, & miserabilis de pręsenti dici, & consequenter dispensationis in forma pauperum capax esse valeat per dicta *n.* 384. Cui accedit, non esse pręsumendum de Curia Romana, vel ejus Officialibus, quod, si Oratores prorsus nil, quam modicam aliquam quantitatem pecuniariam habeant, eadem misellos privare, & sibi pro taxa attribuere velint.

396 Ex quo sequitur, puellam, quæ pro dote modicam v. g. 50. vel etiam 100. florenos in parata pecunia, & præterea nil habens, labore & industria tantum vivere debet, vere adhuc pauperem & miserabilem esse ob dicta *num* 384. præsertim quia pecunia ex se non fructificat, & si tali summa quid emeret, emptumque locaret, locatum tantos fructus non pareret, quibus solis per notabilem anni partem vivere posset. Idem est de viro solam modicam hujusmodi summam pecuniariam, & præterea nil habentem, secus foret, si præter talem summam pecuniariam etiam alia bona v. g. domum haberent.

397 Quæritur III. Utrum ambo Oratores debeant esse pauperes? Item quæ præter paupertatem adhuc requirantur? Prætertim an Oratores, & quali indigeant Attestatione Ordinarii, ut Romæ obtineant litteras Dispensationis *in forma pauperum*? Resp. I. Ad obtinendam dispensationem in forma pauperum non sufficit, unum ex Oratoribus esse pauperem, & miserabilem, sed omnino requiritur, ambos esse tales. Justis *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 2. Corrad. *lib.* 8. *cap.* 5 *nu.* 2. testans de constanti praxi & stylo Curiæ, qui stat loco legis *per vulgaria* jam sæpe cit. Patetque ex ipsa clausula, quæ cum ambos Oratores *in plurali* pauperes & miserabiles asserat, in plurali verificari debet: nam pluralis numerus saltem qualitatem requirit, nec uno contentatur *l. ubi numerus ff. de Test.* Hinc in praxi audiendus non est Gobath *in Theol. exper. Tr.* 9. *n.* 659. ubi probare conatur sufficere paupertatem alterutrius.

398 Resp. II. Litteræ Dispensationis in forma pauperum Romæ non conceduntur, nisi Oratores ab Ordinario legitimam habeant Attestationem de eorum paupertate. Patet ex hodierna praxi & instructione ab Urbano VIII. ordinariis præscripta, pro capienda informatione de paupertate oratorum, de qua infra *num* 402.

399 Notandum tamen quod si oratores, vel unus ipsorum extra locum originis, domicilium habitationis contraxissent, ibique saltem per annum existerent, ordinarius domicilii habitationis de paupertate informationem capere, & attestari deberet, prout ex stylo Curiæ docet Corrad. *lib.* 8. *c.* 5. *nu.* 24. Justis *nu.* 123. Ratio est; quia ordinarius domicilii habitationis præsumitur melius scire statum præsentem oratorum, cum juxta illud tritum dici soleat; *mutatio loci, mutatio fortunæ*, per ea, quę dicit Bart. *in l. Juris gentium.* §. *si ante aditam ff. de Pact.* Debet autem tam ordinarius in sua attestatione, quam oratores in supplicatione mentionem hujus facere juxta dicenda *num.* 403. quatenus dein litterę ad ordinarium Domicilii habitationis dirigi queant.

400 Resp. III. Pręter paupertatem requiritur etiam justa causa dispensandi, & quidem una ex dictis *nu.* 369. DD. ibidem allegati testantes de stylo.

401 Resp. IV. Oratores, qui infra centum miliaria (Intellige Italica, quorum unum mediam horam non omnino efficit) ab urbe Roma distant, & saltem in tertio, vel secundo & tertio gradu conjuncti sunt, ipsimet cum attestatione ordinarii Romam personaliter se conferre, & ibi pro Dispensatione in forma pauperum sollicitare debent, non item qui in remotioribus quarto nempe vel tertio & quarto conjuncti sunt, vel se attinent.

Quod si in primo, vel primo & secundo, aut secundo ęquali, vel primo & tertio conjuncti inveniuntur, oratores pauperes debent non obstante quacunque paupertate, & distantia, pro impetranda Dispensatione *in forma pauperum* personaliter tendere Romam, ferentes secum attestationem Ordinarii de eorum paupertate. Eo quod regulariter loquendo cum ita conjunctis Papa in forma pauperum pro foro externo non dispenset, nisi oratores personaliter Romę se præsentent, etsi mendicando illuc ire, vel redire debeant. Ita ex praxi & stylo Curiæ docet Corrad. *l.* 8. *c.* 5. *a n.* 25. addens tamen, Papam subinde ex speciali & extraordinaria gratia pro oratoribus præsertim ultramontanis expedire litteras Dispensationis in forma pauperum, etsi in dictis propinquis gradibus conjuncti Romam personaliter non accedant.

402 Quæritur IV. qualiter in praxi Ordinarii informationem de paupertate oratorum capere: qualiter item de eadem testari possint, & debeant? Resp. I. Pro capienda informatione de paupertate oratorum, debent ordinarii procedere juxta novissimam instructionem Urbani VIII. vi cujus duos saltem idoneos testes assumere, eosque examinare debent super interrogatoriis sequentibus ab ipsa Curia præscriptis, juxta tenorem sequentem.

In primis testis moneatur de gravitate juramenti, in hoc præsertim negotio, ob illius importantiam, & gravitatem.

Interrogentur de nomine, cognomine, patria, ætate, exercitio, & habitatione.

Interrog. an sit civis, vel exterus, & quatenus sit exterus, a quanto tempore sit in loco in quo deponit.

Interr. an ad examen accesserit sponte, vel requisitus.

Interrog. an sibi pro hoc testimonio ferendo fuerit aliquid datum, promissum, remissum, vel oblatum a contrahere volentibus.

Interrog. an cognoscant ipsos contrahere volentes, & a quanto tempore.

Si re-

Si responderint negative, dimittantur.

Si responderint affirmative, interrog. quid Sponsus in omnibus suis bonis generis cujuscunque possideat? & ad quem valorem? & in causa scientiæ.

Interrog. quid, si bona prædicta locarentur, annuatim ex illis percipere posset? & in causa scientiæ

Interrog. an alibi alia bona habeat, ex quibus majores fructus percipere posset? & in causa scientiæ

Interrog. an esse possit, quod sponsus alia bona possideat, ipso teste ignorante? si negaverit, detrationem suæ negativæ.

Interrog. an sciat, quam dotem habeat sponsa, vel alia bona, & in quo consistat; an in mobilibus, vel immobilibus.

Interrog. quid, dotem locando, percipere posset annuatim? & in causa scientiæ.

Interrog. quæ onera tam sponsus quam sponsa habeant super bonis prædictis, tam ordinaria, quam extraordinaria? & in causa scientiæ.

Interrog. An sciant inter Oratores aliquod parentelæ vinculum intercedere; & quale? si affirment

Moneantur delineare arborem, & dicere, quas personas ex illa cognoverint, & quomodo ab aliis reputarentur?

Interrog. an Oratores orthodoxæ fidei cultores existant? & in causa scientiæ

Interrog. An ipsi testes in paschate communicaverint?

403 Resp. II. Si finito examine reperit ordinarius ambos Oratores esse revera pauperes & miserabiles, suisque labore & industria tantum vivere juxta dicta hoc §. debet eisdem dare Attestationem tenoris sequentis, aut similis.

Nos &c. Universis & singulis præsentis visuris, lecturis, pariter & audituris, notum facimus, & attestamur Paulum N. & Annam N. Diœcesis nostræ (*si alterius Diœcesis ambo, vel unus eorum existentes in Attestantis Diœcesi tantum haberent domicilium habitationis id juxta dicta n. 399. exprimi, & v. g. dici deberet*; alias Diœcesis Passaviensis) in hac vero Diœcesi Ratisbonensi a tanto N. tempore commorantes, in qua domicilium contraxerunt. *Vel* Paulum N. Diœcesis nostræ Ratisbonensis, & Annam N. Diœcesis Eistentensis in hac tamen Diœcesi per N. tempus commorantem, in qua domicilium contraxit) qui super secundo & tertio (*vel alio*) consanguinitatis vel affinitatis gradu dispensari cupiunt, cum causa in libello eorum supplici expressa ita pauperes & miserabiles esse, ut ex proprio tantum labore & industria vivant, idque nobis constare ex depositione fide dignorum testium, jussu nostro servata forma instructionis Almæ Urbis examinatorum, ambosque orthodoxæ fidei cultores existere, in quorum fidem &c. Datum &c.

404 Resp. III. Si ordinarius reperit, Oratores non omnino pauperes, & miserabiles existere, sed vel habere bona, & quibus annuatim fructus vel redditus percipiunt, vel percipere possent, sufficienter pro sustentatione duorum, aut trium mensium v. g. non potest absolutum paupertatis testimonium dare, sed debet fructus, seu redditus annuos exprimere sequenti aut simili modo.

Nos &c. ut supra: testamur N. N. qui &c. possidere bona, ex quibus detractis oneribus annuatim tot florenos percipere possunt; in reliquis autem ita pauperes, & miserabiles esse &c. ut supra: idque ob dicta superius *n.* 387.

405 Resp. IV. Si vero ex depositione testium difficulter se resolvere potest, & dubius, vel anxius hæret, optime ac securissime facit, si litteras testimoniales de examine super eorum paupertate facto, una cum tota depositione testium Oratoribus clausulas præbeat, relinquens judicio officialium Curiæ Romanæ de paupertate oratorum decernere, prout prudenter suadet Corrad. *l. 8. c.* 5. *a num.* 23.

406 Quæritur V. Quæ sit formula Apostolicarum litterarum Dispensationis in forma pauperum? & quæ clausulæ in eo potissimum observandæ? Resp. I. Litteræ dispensationis in forma pauperum in Curia Romana expediri solent sequenti modo.

Alexander Episcopus, servus servorum Dei &c. *ut supra in formula litterarum dispensationis num.* 293. *allegata; usque ad verba*, si per informationem preces veritate niti repereris, super quo conscientiam tuam oneramus; *post hoc enim paulo aliter, & ita tenor sequi solet*: tunc eosdem Laurentium & Annam, qui pauperes, & miserabiles existunt, & ex suis labore, & industria tantum vivunt, in primis ab invicem separes, deinde, si veniam a te petierint humiliter, eam illis pœnitentiam publicam imponas, quæ alios deterreat a similibus committendis, utque idem Laurentius operam suam conferat Fabricæ aut in aliud servitium alicujus Ecclesiæ, vel locii Pii, tribus saltem manibus, aliaque injungas, quæ de Jure fuerint injungenda. Qua pœnitentia publica peracta ipsos ab incestus reatu, & excessibus hujusmodi, imposita etiam prius eis propter incestum hujusmodi, arbitrio tuo, pœnitentia salutari, & recepto ab eis juramento, quod sub spe facilius habendæ dispensationis hujusmodi incestum hunc non commiserint, in utraque foro, Auctoritate nostra, hac vice duntaxat, absolvas in forma Ecclesiæ consueta; & quatenus contra ipsos causa quoquomodo in judicium deducta fuerit, parito judicato. Demum si tibi expediens videbitur, quod Dispensatio hujusmodi sit eis concedenda, neque scandalum sit ex ea oriturum, super quo conscientiam tuam oneramus, tunc cum eisdem Laurentio, & Anna, dummodo ipsa propter hoc rapta non fuerint, ipsique pauperes & miserabiles existant, ac ea suis labore & industria tantum vivant, & postquam in separatione prædicta arbitrio tuo perseveraverint, quod impedimento Quarti Consanguinitatis gradus hujusmodi, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis nequaquam obstantibus, Matrimonium inter sese, publice servata forma Concilii Tridentini, contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere, & licite valeant, Auctoritate nostra dispenses, Prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam legitimam nunciando; Volumus autem, quod, si spreta monitione nostra hujusmodi aliquid muneris, aut præmii occasione præmissorum exigere, aut oblatum recipere temere præsumpseris, Excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras, qua tamdiu innodatus existas, donec Absolutionem a Sede prædicta per satisfactionem condignam ab ipsa excommunicationis sententia merueris obtinere, & nihilominus Absolutio, & Dispensatio per te facienda nullius sint roboris, vel momenti. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem Anno &c. Mensis &c. Pontificatus nostri, anno &c.

407 Resp. II. Clausulæ aliis dispensationibus communes quomodo intelligi, & verificari debeant, jam patet ex dictis *a num.* 313. Restant igitur examinandæ clausulæ litteris Dispensationis in forma pauperum speciales, inter quas prima est, *qui* & infra, *dummodo ipsi pauperes & miserabiles existant, ac ex suis labore & industria tantum vivant*. Verum hæc causula quomodo intelligi ac verificari debeat, jam habes supra *a n.* 372. ubi late dictum, quinam ad propositum sint pauperes & miserabiles

408 *In primis ab invicem separes*; vi hujus clausulæ debet Executor antequam absolvat Oratores, vel cum eis dispenset, eosdem (si in eadem modo simul cohabitent) separare, cum enim dispensandi in forma pauperum ante dispensationem publicam pœnitentiam agere, & per tres saltem menses fabricæ piæ laborem impendere debeant, necesse est, ut ad evitandum scandalum populi & periculum lapsus ex parte Oratorum interea separati vivant. Ad quem finem Executor facit etiam Decretum juxta *n.* 412.

409 *Deinde &c. eam illis pœnitentiam publicam imponas, quæ alios deterreat a similibus committendis*. Vigore hujus clausulæ debet executor dispensandis in forma pauperum necessario imponere pœnitentiam, ubi tamen per *publicam* non intelligitur solemnis, quæ fit cum quadam forma ignominiosa, sed talis, quæ communitati palam innotescat, ita ut aliis ad exemplum & terrorem esse valeat. Justis *lib.* 1. *cap.* 7. *a n.* 137. *arg. l.* 2. *C. ad Leg. Jul. repet. & c. quæsitum de pœnitent. &*

remiss. cum concord. Hinc, licet, in pluribus locis dispensandi in formam pauperum ob prævium incestum, debeant in die Festo aliquo, quando populi multitudo convenit, candelas accensas in manibus tenentes ante fores Ecclesiæ ad spectaculum populi stare, tamen, quia hoc genus pœnæ in his partibus est ignominiosum, non videtur quadrare, sed aliud Executoris arbitrio assumendum.

410 *Utpote idem Joannes operam suam conferat fabricæ aut in aliud servitium alicujus Ecclesiæ, vel loci pii tribus saltem mensibus*. Vigore istius clausulæ omnino pro dicto tempore demandare debet executor per decretum Oratorem ad præfatum servitium ante dispensationem, adeo, ut nec in die dispensare valeat. Justis *lib. 1. cap 7. num.* 154. quia dictio *saltem* est implicativa, non limitativa. Barbos. *de diction. dict.* 355. hinc, licet alias minima non veniant in considerationem, nec de eis curet Prætor *l. in Commodati. 18. §. possunt*, in fine, tamen id non procedit, quando minimum est conditio, vel de forma. Tusch. *litt. M. concl.* 239. *nu.* 39. Decius *in c. 1. de appellat.* a. 11. *& seqq.* Barbosa *de Axiom. Axiom.* 151. *num.* 7. *arg. l. si debitor §. 1. ff. quibus modis pignus.*

411 Quod si ob urgentem aliquam causam v. g. ob legitimationem prolis. Oratrice partui jam propinqua, necesse est, Matrimonium accelerari, debet Executor scribere summo Datario Papæ, qui teste Justis *lib. 1. cap. 7. num.* 167. Corrad. *lib. 8. cap. 6. num.* 57. plenam in his habet potestatem, soletque Delegato ita rescribere, *ut si tales causæ, quæ sibi expositæ fuerunt, veræ sunt, ipsumque Matrimonium non possit differri, donec tempus servitii expletum sit, factis prius per Oratores aliis pœnitentiis impositis, præstitaque per Oratorem cautione idonea de conferendo quamprimum contracto Matrimonio operam suam ad formam litterarum Fabricæ, aut in aliud servitium Ecclesiæ, vel loci pii sibi assignatis dispenset.*

Cæterum, licet ex prima delegatione nec unicum diem de tribus mensibus remittere possit, potest tamen majus spatium, quam fuit assignatum Oratori pro conferenda opera sua imponere pro qualitate incestus, sic, uti ordinarie fit, in litteris apponitur determinato tempori dictio *saltem*. Corrad. *l. c. n.* 34. & alii. Ratio est; quia dictio *saltem* non excludit majora expressis, nec majorem numerum *c. Excommunicamus, §. Addamus, de hæret.*

412 Porro pro separatione facienda, publica pœnitentia imponenda, & servitio Oratoris præstando, debet executor facere Decretum, quod pro omnibus his tribus potest esse unicum tali modo.

Die &c. Reverendissimus &c. in hac parte Delegatus pro executione litterarum juxta formam præscriptam. Oratoribus pœnitentiam publicam injunxit, & mandavit ut Oratores (si cohabitant) ab invicem separentur, donec &c. & quod Orator per tres, *vel* sex menses (prout tempus fuit determinatum in litteris) continuos operam suam personalem præstare debeat servitio Parochialis Ecclesiæ (vel alterius pii loci) de quo servitio fides fiat a Rectore ejusdem Ecclesiæ (vel locii pii) ad finem &c.

Nec potest Executor ad Dispensationem procedere donec sibi constet de pœnitentia publice peracta, & servitio per Oratorem præstito; de quo solet rector Ecclesiæ, vel loci pii, cui servivit, Oratori attestationem dare, quæ actis inseritur, & de ea postmodum in executionis litteris mentio fit. Corrad. *l. 8. c. 6. n* 53. Justis *lib. 1. cap. 7. num.* 197. & alii. Ratio est; quia, cum hæc in ablativo posita requirantur, conditionem importat *tit. l. Debitor ff. quibus modis pignus*, Dicitur enim, *qua pœnitentia publica peracta &c. dispenses*; ubi etiam notandum verbum *peracta*, utpote actum perfectum, & consummatum ex natura sua denotans *arg. l. 1. §. fin. ff. quod quibusque juris.*

413 *Nec scandalum ex ea*, dispensationem scilicet, *sit oriturum*; vi hujus clausulæ potest, & debet executor negare Dispensationem, si ex ea scandalum rationabiliter timet. Felin. *in c. Nihil prodest de præscript.* Corrad. *loc. cit. num.* 63. Genuens. *in Praxi Curiæ Archiep. Neapol. cap.* 20. *n.* 13. Ratio est; quia, sicut ad evitanda scandala dispensatio conceditur per dicta supra, sic e converso, si ex dispensatione timetur scandalum, nullo modo fieri debet, *arg. c. 1. de Apostolat. &c. Nihil de præscript.* ibi: *nihil cum scandalo &c.* Immo potest & debet Episcopus quodvis aliud Matrimonium, etiam ubi nullum aliud intervenit impedimentum, ex officio impedire, quando ex eo timentur scandala v. g. gravitas inimicitiæ inter Familias, Genuens. *loc. cit.* Corrad. *lib. 8. cap. 6. n.* 64. Justis *lib. 1. cap. 7. n.* 239. *arg. c. super eo, de cognat. spirit.*

Et nihilominus Absolutio, & Dispensatio per te facienda nullius sint roboris vel momenti; hæc clausula illud speciale facit, quod, licet etiam prorsus nihil accipere liceat Executori, quando litteras Dispensationis *in forma communi* exequitur, juxta dicta, a. 316. tamen. si aliquid pro illarum executione accipiat, exinde non invalidetur dispensatio. Pro executione vero litterarum dispensationis *in forma pauperum*, si aliquid accipit, præter reatum culpæ, & pœnarum, etiam nulliter agit, ipsaque dispensatio, & inde secutum Matrimonium nulla sunt, uti patet ex claris verbis clausulæ, quod bene notandum. 414

Quæritur VI. Qualiter in praxi Executor litteras Dispensationis in forma pauperum exequi possit, & debeat? Resp. I. Eodem ferme modo, quo litteras Dispensationis in forma communi juxta dicta *a* a. 359. ita tamen, ut observet speciales clausulas *a* n. 407. Allegatas; vi quarum debet. 1. Oratores, si cohabitant, separare, juxta dicta a. 408. 2. Publicam eis pœnitentiam imponere per dicta a. 409. 3. Ipsi Oratori operam personalem imponere vi dictorum *n.* 410. 4. De his peractis attestationem habere. Et tunc demum dispensare, per dicta *num.* 412. 415

Porro in capienda informatione, an preces veritate nitantur juxta dicta *a* a. 402. debet executor testes prius de paupertate Oratorum jam examinatos, denuo reassumere, eosque super sequentibus interrogatoriis examinare.

1. An a se super deposita ratificent, vel aliquid addendum, vel detrahendum habeant, & quid.

2. An sciant, vel dici audiverint, quod Oratores ab illo tempore, quo testes fuerunt examinati, acquisiverint alia bona, ex quibus majores fructus percipere possint, & quæ, & quos fructus percipere possent.

3. An esse possit, quod alia bona acquisiverint, ex quibus majores fructus percipere possent testibus ignorantibus.

Si respondent ex certa causa esse posse, quod alia bona acquisiverint, assumendi sunt etiam alii testes desuper examinandi, qui sicut & præcedentes semper debent dicere causam, scientiam, seu rationem, unde hoc sciant, per vulgaria.

Resp. II. Formula executionis litterarum Apostolicarum dispensationis in forma pauperum est eadem cum allegata, *n.* 365. pro forma communi; ita tamen ut eidem inserat, quod Oratores separaverit, eisque pœnitentiam publicam, & Oratori servitium personale ad tempus in litteris Apostolicis præscriptum injunxerit juxta annotata in dicta formula *nu.* 365. allegata. 416

§. IV.

§. IX.

De Praxi procurandi Dispensationem pro solo foro interno: ubi etiam de formulis litterarum Dispensationis hujusmodi, clausulis, Executoribus, & executione earundem.

S U M M A R I U M.

417 *Ratio continuationis.*
418 *Sacra Pœnitentiaria dispensat super omnibus, & solis impedimentis occultis.*
419 *Limitatur aliquo modo quoad impedimentum Consanguinitatis.*
420 *Causæ ob quas dispensat.*
421 *Quænam in supplicatione ad obtinendam Dispensationem pro solo foro interno exprimi debeant. Et n. seq.*
423 *Quis error, & quæ falsitas vitient illa. Et num. sequent.*
425 *Modus supplicationis pro dispensatione in ordine ad solum forum internum & seq.*
427 *Formulæ variæ talium supplicationum & seqq.*
433 *Quo dirigi debeant supplicationes.*
434 *Commode subinde diriguntur ad aliquem Procuratorem Generalem.*
435 *Formula scribendi Procuratori Generali, ut dispensationem procuret.*
436 *In litteris ad Sac. Pœnitentiariam omittuntur complementa.*
437 *Qualiter quivis pro dispensatione in ordine ad forum internum facile scribere valeat.*
438 *Quid faciendum, si responsum diutius manet.*
439 *Formula litterarum dispensationis pro solo foro interno super impedimento Affinitatis.*
440 *Differt in nonullis clausulis ab antiquo stylo.*
441 I. Discretio viro &c. *directas litteras ordinarie exequi nullus potest, nisi sit Doctor Theologiæ vel juris Canonici.*
442 *Et quidem proprie talis, Nec sufficit esse Licentiatum.*
443 *Solvitur objectio.*
444 *Lectores, Professores, & Magistri Regulares, qui in publica Universitate laurea Doctoratus non sunt insigniti, nam possunt exequi dictas litteras.*
445 *Nisi habeant speciale privilegium, prout habent lectores Jubilati Ordinis Seraphici.*
446 *Et Patres Societatis ab eorum Generali specieliter deputati.*
447 *Nec non alii Mendicantes, qui rite designantur a Generali, & n. seq.*
449 *Debet insuper, qui exequi vult litteras, esse approbatus ab Ordinario: Et quali.*
450 *Item debet specialiter ad id esse electus a pœnitente.*
451 *Qui pœnitens post variare, & loco jam electi, alium eligere.*
452 *In casu extraordinario potest non Doctor exequi litteras. Et quando.*
453 *II. Vi clausulæ* discretioni tuæ committimus, quatenus si ita est &c. *debet confessarius ante Dispensationem examinare pœnitentem.*
454 *Debet tamen testibus, vel juramento credere pœnitentis.*
455 *Nisi extra confessionem contrarium certo sciret.*
456 *An? & quando prævium pœnitentis examen sit de valore dispensationis?*
457 *III. Clausula* Audita prius sacramentali Confessione, *indicat hujus necessitatem.*
458 *Etsi pœnitens jam fuisset confessus.*
459 *IV. Clausula* in foro conscientiæ tantum, & in ipso actu Sacramentalis Confessionis, & non aliter, nec alio modo, *quomodo intelligenda?*
460 *Non potest fieri Dispensatio extra confessionem, & n. seq.*
462 *V. Clausula*, sublata occasione, *quomodo intelligenda. Et num. seq.*

464 *VI. Clausula* injuncta ei gravi pœnitentia &c. *quomodo intelligenda.*
465 *Confessarius debet necessario imponere etiam Confessionem menstruam. Et n. seqq.*
467 *Opera pœnitentiæ reliqua sunt de arbitrio confessarii.*
468 *VII.* A quibusvis sententiis & censuris &c. absolvas, *quomodo intelligenda?*
469 *VIII.* Dummodo Impedimentum sit occultum, *qualiter intelligatur.*
470 *IX.* Et separatio fieri non possit absque scandalo &c. *qualiter intelligatur.*
471 *X.* Aliudque Canonicum non obstet impedimentum, *quid velit.*
472 *XI.* Dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, *quid significet, remissive.*
473 *XII.* Secrete contrahere *quid importet? remissive.*
474 *XIII.* Prolem susceptam legitimam decernendo: *quid?*
475 *Quos effectus habeat hæc legitimatio. Ibidem & seqq.*
479 *Legitimatio prolis fieri debet sub confessione Sacramentali.*
480 *XIV.* In foro conscientiæ tantum: *quid importet?*
481 *XV.* Nullis super his testibus requisitis; *quid velit.*
482 *XVI.* Præsentibus laniatis: *quid importet?*
483 *Potest de litteris scripta retineri copia non tamen authentica.*
484 *XV.* Neque latori restituas: *quid mandet: Et n. seqq.*
486 *XVIII.* Quod si restitueris, &c. nil suffragentur *quid innuat?*
487 XIX. Gratis ubique; *Quid significet?*
489 *Compendiosa recollectio, quis exequi possit litteras Pœnitentiariæ.*
490 *Alia similis recapitulatio, quomodo se gerere debeat Executor, ut valide, ac licite exequatur ac dispenset?*

Quamvis in præcedentibus multa jam dicta habeantur de Dispensatione pro solo foro interno, nihilominus, quia de eo incidenter tantum (excepto §. II.) pro foro externo autem principaliter egimus, in præsenti §. principaliter nunc etiam egemus de dispensatione pro solo foro interno, quæ petitur, & conceditur per Sac. Pœnitentiariam, quando impedimentum est occultum. Quando autem ad propositum impedimentum dicatur occultum, habes supra *n.* 44. Hoc notato. 417

Quæritur I. Super quibus impedimentis? & ex qua causa dispensare possit, & soleat sacra Pœnitentiaria pro foro interno? Resp. I. Super omnibus & solis impedimentis occultis jure duntaxat Ecclesiastico dirimentibus, vel impedientibus Dispensare ex justa causa potest, & solet Sac. Pœnitentiaria tam ante, quam post contractum Matrimonium, Justis *l.* 1. *cap.* 8. *n.* 29. Filliuc. *t.* 1. *tract.* 10. *par.* 2. *c.* 10. cum communi aliorum. Patetque ex constitutione Pii V. *In omnibus rebus*. Ubi Pœnitentiariæ potestatem dispensandi pro foro externo restrinxit ad solos casus occultos pro foro interno. Corrad. *lib.* 7. *cap.* 4. *n.* 4. Justis *lib.* 1. *loc. cit. n.* 5. apud quos dictam Bullam per extensum habes. 418

Limitatur tamen conclusio quoad impedimentum Consanguinitatis, utpote super quo ante contractum Matrimonium nunquam, post contractum vero in tertio, item in quarto gradu (si Consanguinitas est occulta) minime vero in primo vel secundo Dispensare solet, etsi Consanguinitas sit occulta. Ita ex stylo & praxi Justis *l.* 1. *cap.* 8. *n.* 30. Filliuc. *loc. cit.* Super impedimento Affinitatis autem etiam in primo gradu lineæ rectæ, & transversæ dispensat. DD. citati, & confessariis notarius stylus. 419

Resp. II. Sacra Pœnitentiaria ex iisdem causis dispensare potest, & solet pro foro interno, ex quibus Papa dispensare solet pro foro externo juxta dicta *a n.* 69. si demas causam generalem dicta ex rationabilibus causis (cum nullam taxam recipiat) Probationem facit stylus, & praxis. 420

421 Quæritur II. Quænam apud S. Pœnitentiariam neceſſario exprimi debeant in ſupplicatione pro obtinenda diſpenſatione in ordine ad ſolum forum internum? Item quæ omiſſio, falſitas, vel error vitiet, ac ſubrepticiam reddat Diſpenſationem? Reſp. I. Non omnia quidem, ſed tamen potiora, quæ ad impetrandam diſpenſationem pro foro externo exprimenda ſunt juxta dicta ſ. IV. exprimi debent ad eandem impetrandam pro ſolo foro interno. Prima pars quod non omnia exprimi debeant, patet inductione. Nam exprimi non debent. 1. Nomen vel cognomen Oratorum. 2. Nec Nomen Diœceſis. 3. Neceſſario non eſt exprimendus gradus propinquus (niſi ſit primus) ſed ſufficit remotiorem exprimere, caſu quo Oratores inæqualiter v. g. in ſecundo, & tertio, vel tertio, & quarto exiſtunt juxta dicta ſupra ſ. IV. 4. Neceſſario non eſt exprimenda copula, niſi ſit habita cum ſpe facilius obtinendi Diſpenſationem. Ratio eſt, quia fundamenta ſupra *a numer.* 185. pro neceſſitate exprimendi copulam allegata, militant tantum pro foro externo; etiam declarationes Cardinalium, utpote quæ in materia Diſpenſationis matrimonialis pro foro externo emanatæ cenſentur, niſi aliud exprimatur, ut bene advertit. Corrad. *l.* 8. *cap.* 1. *num.* 53. & ex ipſo Juſtis *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 21. Nec erit neceſſe de novo impetrare litteras Diſpenſationis caſu, quo Oratores poſt obtentas, ſed executioni nondum mandatas litteras copulam inter ſe repetant, vel Orator v. gr. de novo cognoſcat conſanguineam illius, cum qua modo vult contrahere; ſi in ſacra Pœnitentiaria prius jam expoſuit occultam affinitatem ex præcedente copula cum eadem conſanguinea prius habita. Ut bene ampliat Corrad. *l. c. n.* 50. ſecus eſt, ſi pro foro externo ſollicitatur diſpenſatio juxta dicta *n.* 188.

422 Altera pars videlicet, quod potiora exprimenda ſint, probatur etiam inductione. Nam neceſſario exprimenda ſunt. I. Ipſum impedimentum in ſpecie juxta dicta *num.* 150. II. Si Oratores plura habent impedimenta occulta, omnia exprimenda ſunt juxta dicta *num.* 151. III. Et quidem in eadem ſupplicatione per dicta *n.* 152. Niſi unum eſſet publicum, alia vero occulta per dicta *num.* 153. IV. neceſſario allegari & exprimi debet juſta diſpenſandi cauſa aliqua ex dictis *a num.* 69. Plerumque autem allegari ſolent ſcandala ſecutura (ob copulam præcedentem v. g. vel jam contractum Matrimonium juxta dicta *n.* 49.) niſi diſpenſetur. V. Exprimi debet, ſi Matrimonium jam eſt contractum juxta dicta *num.* 157. Item an in facie Eccleſiæ & præmiſſis denuntiationibus, bona vel mala fide ſit contractum. VI. Gradus impedimenti Conſanguinitatis, & Affinitatis juxta dicta *n.* 163. VII. Circa cognationem ſpiritualem occultam debet exprimi, an ſit filiatio, vel compaternitas ſimplex, vel duplicata juxta dicta *n.* 200. VIII. Circa impedimentum criminis, an cum, vel ſine machinatione contigerit juxta dicta *n.* 202.

423 Reſp. Eodem modo, quod pro foro externo, etiam pro ſolo interno Falſitas circa cauſam motivam, ſeu finalem, & principalem, non item circa impulſivam vitiatur, & invalidatur diſpenſatio per dicta ſupra ſ. V. *a n.* 205. ubi vide. Sufficit autem verificari cauſam tempore, quo confeſſarius executioni mandat litteras Diſpenſationis juxta dicta *n.* 218.

424 Reſp. III. Error circa impedimentum vel gradum pariter eodem modo vitiat, & annullat diſpenſationem pro ſolo foro interno, ſicut pro externo juxta dicta *n.* 163. & *n.* 215.

425 Quæritur III. Quomodo ſupplicatio pro impetranda diſpenſatione in ordine ad forum internum in praxi fieri, & exprimendo exprimi poſſint, & debeant? Reſp. I. quamvis ſupplicatio ad obtinendam diſpenſationem pro ſolo foro interno fieri, & exprimenda exprimi valeant eodem modo, & ſtylo, quo fit pro foro externo juxta dicta ſ. VI. (excepto, quod nomina Oratorum non exprimantur, aliaque ſit inſcriptio) tamen ille modus neceſſarius non eſt, ſed ſufficit, ſi neceſſario exprimenda juxta dicta *numer.* 422. præſertim vero impedimentum, & gradus, ipſaque diſpenſandi cauſa ad captum clare, & ſufficienter ſine ſuperflua ambage exprimantur. Patet concluſio continua experientia, & praxi, qua conſtat innumeros Confeſſarios pro diſpenſatione ſupplicantes, non eundem ſtylum, & modum ſervare in ſcribendo, & tamen obtinere diſpenſationem dummodo neceſſario exprimenda ad captum ſufficienter explicentur. Expedit nihilominus, ut ſervetur ſupplicandi ſtylus in Curia uſitatus.

426 Reſp. II. Inſcriptio in ſupplicatione ad obtinendam Diſpenſationem pro foro interno non ſit Papæ, ſed ſummo Pœnitentiario (qui eſt unus ex Cardinalibus S. R. E.) uti patet ex ſubſequentibus ſupplicationum formulis, quas pro majori commoditate Parochorum, & aliorum Confeſſariorum, præſertim in hac re minus practicorum apponere, utile duximus, juxta praxin & ſtylum de facto conſuetum & receptum in Sac. Pœnitentiaria. Circa quem notandum, quod, ſi unus tantum conjugum conſcius eſt impedimenti ex delicto occulto (uti plerumque res ſe habet) Non ambo conjuges, vel ſponſi, in plurali, ſed reus in ſingulari ficto nomine ſupplicet; uti liquet ex ſequentibus.

Formula ſupplicationis pro Diſpenſatione ſuper Impedimento Affinitatis in primo gradu lineæ rectæ poſt jam contractum Matrimonium.

Eminentiſſime, & Reverendiſſime Domine &c.

Exponitur humiliter Eminentiæ Veſtræ pro parte devoti illius Oratoris (*ponitur* N. N. *vel fictum nomen v. g.*) Caii Laici quod ipſe alias conſcius impedimenti (*ſi impedimentum ignoravit, uti multi ſimplices ignorant) dicatur loco* conſcius, ignarus impedimenti, Matrimonium per verba de præſenti in facie Eccleſiæ contraxit, & ſucceſſive conſummavit cum muliere, cujus Matrem antea carnaliter cognoverat. Cum autem dictus Orator ob affinitatis impedimentum ex prædictis proveniens (quod occultum eſt) in eo Matrimonio remanere non poſſit abſque Sedis Apoſtolicæ diſpenſatione: & ſi divortium inter eos fieret, ſcandala exinde veroſimiliter orirentur, cupit a præmiſſis de quibus ſumme dolet, abſolvi & ſecum ſuper impedimento ad remanendum in dicto matrimonio diſpenſari (*ſi proles ex eo jam eſt concepta addatur*, prolemque ſuſceptam legitimari) Quare Eminentiæ Veſtræ humilime ſupplicat, ut ſuper his de opportuno remedio authoritate Apoſtolica providere dignetur.

427 In fine per modum poſtſcripti, procurans litteras reverentialiter inſinuat & rogat, quo litteras Diſpenſationis dirigere debeat Cardinalis Pœnitentiarius verb. gratia.

Dignetur Eminentia veſtra reſponſum dirigere Monachium, Ratisbona ad me infraſcriptum.

Porro ſi in loco ubi Orator exiſtat facile haberi non poſſit Doctor in Theologia, aut Jure Canonico, id etiam addere poterit ſollicitator, & rogare, ut alii committatur Diſpenſationis executio v. g. Et quia in Oratoris loco nullus reperitur Confeſſarius in Theologia Magiſter, vel canonum Doctor, vel alius ad exequendum privilegiatus dignetur Eminentia V. providere & diſponere ut etiam alius exequi valeat.

Eadem hæc supplicatio potest brevius fieri juxta formulam, quam præscribit Arsdekin in Tripatit. Theol. *Tom.* 3. *par.* 4. *tr.* 2. §. 5. sequentis tenoris.

Eminentissime, & Reverendissime Domine.

428 Titius N. Laicus. conscius (*vel ignarus*) impedimenti contraxit in facie Ecclesiæ Matrimonium cum muliere, cujus matrem, *vel* filiam, *vel* sororem, prius carnaliter cognovit, quare cum absque scandalo separari non possint & impedimentum sit occultum, humillime suplicat pro absolutionis & Dispensationis remedio.

Formula suplicationis pro dispensatione super eodem impedimento Affinitatis ante contractum Matrimonium.

Eminentiss. & Reverendiss. Domine:

429 Exponitur humiliter Eminentiæ Vestræ, quod postquam Fabius N. carnaliter cognovit Titiam N. postea ignarus impedimentum bona fide (*vel conscius impedimenti*) tractatum habuit de contrahendo Matrimonio cum sorore dictæ Titiæ. Cum autem dictum impedimentum sit occultum, tractatus vero publicus, & nisi ad effectum deducatur, scandala exinde verosimiliter exoritura sint, cupit Orator ad evitanda scandala, & pro conscientiæ suæ quiete de præmissis, de quibus summe dolet, absolvi, & secum Dispensari: Quare Eminentiæ Vestrę humiliter &c. *ut supra n.* 428.

Formula supplicationis pro Dispensatione super Impedimento Affinitatis ante contractum Matrimonium, ex aliis causis.

Eminentiss. & Reverendiss. Domine:

430 Exponitur humiliter Eminentiæ Vestræ pro parte devotæ illius Oratricis Annæ N. quod cum dicta Oratrix dotem habeat minus competentem, juxta status sui conditionem cum qua virum sibi consanguineum vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, cupiat matrimonialiter copulari cum Titio N. Laico, qui eam cum dicta minus competente dote in uxorem accipere vult: *pariter allegari possunt aliæ causæ modo supra a n.* 69. *allegatæ*. Sed quia in tertio affinitatis gradu ex copula licita exortæ, se attinent, desiderium suum hac in parte adimplere non potest absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Supplicat igitur humiliter Eminentiæ vestrę, ut cum impedimentum occultum existat, opportuno remedio providere dignetur.

Formula suplicationis super impedimento voti castitatis, ex causa periculi incontinentiæ, quod periculum in hoc plerumque allegari solet, & vere allegatum semper sufficit.

431 Exponitur humiliter Eminentiæ Vestræ pro parte devoti Illius Oratoris Lamberti N. Laici, vel Oratricis Sabinæ N. quod ipse, vel ipsa alias votum castitatis emiserit. Cum autem stimulis carnis ita agitetur, ut se continenter vivere posse diffidat, pro suæ conscientiæ tranquilitate cupit per Sedem Apostolicam, votum prædictum ad effectum contrahendi Matrimonium commutari, quare humiliter supplicat Eminentiæ Vestræ, quatenus prædictum Votum, ad hoc, ut Matrimonium juxta formam Conc. Trid. contrahere, debitumque conjugale exigere, & reddere licite possit, in alia pœnitentiæ, & pietatis opera dispensando commutare Authoritate Apostolica dignetur.

Vel brevius super eodem impedimento voti.

Eminentissime, & Reverendissime Domine.

Lucianus N. laicus emisit simplex votum castitatis 432
perpetuæ: sed cum adsit, vel futurum esse prævideat periculum incontinentiæ, nisi nubat, supplicat sibi votum commutari ad effectum contrahendi Matrimonium.

Quæ brevis formula sicut & allegatas supra *numer.* 428 non ita pridem pro instructione Romana fuit transmissa, consequenter secura.

Quæritur IV. Quomodo: & ad quos Romam dirigi debeat supplicatio ad obtinendam Dispensationem 433
pro solo foro interno? Resp. I. Posse eligi unam ex viis supra *n.* 281. *&* 282. præscriptis. Circa quas notandum, quod, licet juxta dicta *n.* 284 Procuratores Generales Ordinum non libenter suscipiant munus procurandi Dispensationes pro foro externo, id tamen pro foro interno libentissime, magnaque cum charitate & promptitudine faciant. Hinc

Resp. II. Si pœnitens aliquis Dispensationem super 434
impedimento occulto pro foro interno indigens venit ad Confessarium Regularem, cujus Religio Procuratorem Generalem Romæ habet, uti est nostra Seraphica, securissima, & expeditissima via, charitatique conforme est, si talis Confessarius ipse statim Romam scribat Procuratori Generali, ei impedimentum, & causam dispensandi exponendo; simulque rogando, ut Dispensationem procurare dignetur. Et ne quis de litteris efformandis ullam difficultatem apprehendat, formulam talium litterarum annectimus.

Formula scribendi Procuratori Generali.

Adm. Reverende in Christo P. Procurator Generalis &c:

Quod hisce gravia & copiosa A. R. V. Paternitatis 435
negotia intepellem urget charitas Proximi, siquidem Titianus N. laicus, postquam fornicarie cognovit Annam N. conscius impedimenti, *vel* bona fide utpote impedimenti ignarus, contraxit Matrimonium cum dictæ Annę sorore, illudque consummavit. Quare cum impedimentum occultum existat, & separatio sine scandalo fieri nequeat rogat humillime; & ego cum ipso dignetur A. R. sua Paternitas necessariam Dispensationem pro foro interno, apud Sacr. Pœnitentiariam Amore Dei, & proximi procurare, ac obtentam mihi transmittere. Deus omnis charitatis largissimus Retributor, dabit mercedem, quę ut copiosa sit exiguas preces meas promitto, & sub reverentiali mei recommendatione.

A. R. V. Paternitatis

Servus in Christo humillimus
Fr. N. N.

Ad hunc modum etiam alia impedimenta una cum causa, ex qua Dispensatio prętenditur, breviter eidem scribi poterunt, ex his enim habitis ipse supplicatio-

nem formabit, offeret, eisque conformiter dispensationem obtinebit, & secure transmittet.

436 Notandum hic quod reverentialia, ac Religiosa complementa in dictis litteris breviter adducta nullatenus adhibere, sed simpliciter scribere quis debeat, si ad ipsum Eminentiss. Cardinalem Majorem Pœnitentiarium scribitur juxta formulas *n.* 426. allegatas, & dicta supra *n.* 236.

437 Resp. III. Regulares Procuratorem Generalem Romæ non habentes, sicut & alii, qui unam ex supra *n.* 2[illegible]. & 28. ostensis viam amplecti nolentes ipsimet ut securi sint, supplicationem rite formare, & Romam dirigere volunt, possunt id etiam facillimo negotio præstare.

Si videlicet supplicationem per modum litterarum ad Eminentissimum Cardinalem summum Pœnitentiarium juxta formulas supra *a num* 436. allegatas, faciunt, eamque sigillo, claudunt, exteriorem inscriptionem ita faciant; *Eminentissimo & Reverendissimo D. D. S. R. E. Cardinali Majori Pœnitentiario*, sicque factam, sigillatam, & inscriptam mediante posta ordinaria Romam dirigant. Hoc enim si quis facit, Dispensationem a Sac. Pœnitentiaria certe obtinebit dummodo intextus in supplicationis litteris per modum postscripti reverentialiter manifestet, quonam litteræ responsoriæ ac dispensatoriæ dirigi debeant. Potest autem postscriptum taliter fieri, juxta dicta *numer.* 427.

438 Quod si responsio Reverendissimi forsan tardare videbitur, poterit Confessarius litteras easdem repetere, ut si forsan priores fuissent deperditæ, saltem posteriores ad Sacr. Pœnitentiariam, & inde litteræ Dispensationis veniant. Oportet autem addere, quod litteræ repetantur ex eo, quia diu tardans responsum timeatur priores fuisse perditas.

439 Quæritur V. Quæ sit formula apud Sacr. Pœnitentiariam litterarum dispensationis pro solo foro interno? Et quæ clausulæ specialiter in eis observandæ? Resp. I. Formulas has pro diversitate impedimentorum & cautarum esse quidem varias, quoad modum tamen principaliter fere convenire. Subjungitur aliqua talis, qua dispensatur super impedimento occulto affinitatis.

Formula litterarum Dispensationis super Impedimento occulto affinitatis post contractum Matrimonium.

Nicolaus Tituli S. Mariæ Angelorum Sacr. Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Ludovisius dilecto viro Confessori Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori, ex approbatis ab Ordinario, per latorem præsentium ad infrascripta specialiter eligendo. Ex parte latoris præsentium nobis oblata petitio continebat, quod ipse alias Matrimonium cum muliere, cujus sororem antea carnaliter cognoverat, publice in facie Ecclesiæ contraxit, & successive consummavit. Cum autem, sicuti eadem petitio subjungebat, lator prædictus ob impedimentum ex præmissis proveniens in dicto Matrimonio remanere nequeat absque Apostolicæ Sedis dispensatione ad vitanda scandala, quæ, si divortium fieret inter eos, verosimiliter oriri possent, ac pro suæ conscientiæ quiete cupit a præmissis, quæ sunt occulta; & de quibus plurimum dolet, absolvi, secumque desuper Dispensari. Quare supplicavit humiliter, ut sibi super hoc de opportuno remedio providere dignaremur. Nos itaque qui Pœnitentiariæ Domini PP. curam gerimus hujusmodi supplicationibus inclinati auctoritate Apostolica specialiter nobis concessa discretioni tuæ committimus, quatenus si est ita, dictum latorem audita prius ejus Sacramentali confessione, ac sublata occasione, si qua adhuc exstat, amplius cum dicta sorore peccandi, a quibusvis sententiis censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas propter præmissa quomodolibet incurrit, incestu, & excessibus hujusmodi absolvas hac vice in forma Ecclesiæ consueta, injuncta inde ei pro tam enormis libidinis excessu gravi pœnitentia salutari, ac Confessione Sacramentali peccatorum suorum singulis scilicet mensibus, et minimum semel, aut quoties tibi videtur, & aliis, quæ de Jure fuerint injungenda. Demum dummodo impedimentum præfatum sit occultum, & separatio inter latorem, & præfatam mulierem fieri non possit absque scandalo, ex cohabitatione vero de incontinentia probabiliter timendum tibi visum fuerit, aliudque Canonicum non obstet, cum eodem latore, & dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute, ut latoris delictum nusquam detegatur. Matrimonium cum eadem, & uterque inter se de novo secrete ad vitanda scandala, præmissis non obstantibus contrahere, & in eo postmodum remanere licite valeant, misericorditer dispenses, prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam decernendo in foro conscientiæ & in ipso actu Sacramentalis Confessionis tantum, & non aliter; neque ullo alio modo. Ita quod hujusmodi absolutio & Dispensatio latori in foro judicario nullatenus suffragentur: nullis super his testibus adhibitis, aut litteris datis, seu processibus confectis, sed præsentibus laniatis, quas sub pœna excommunicationis latæ sententiæ laniare tenearis, ita ut nullum earum exemplum extet, neque eas latori restituas; quod, si restitueris, nihil ei præsentes litteræ suffragentur. Datum Romæ apud S. Petrum sub sigillo officii Pœnitentiariæ &c.

Hæ litteræ mittuntur clausæ, quarum inscriptio ad extra ordinarie ita sonat; *Discreto viro Confessori Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori ex approbatis ab Ordinario.*

440 Pro secunda parte quæsiti *nu.* 438. positi prænotandum, stylum Pœnitentiariæ in concedendis litteris Dispensationis pro foro interno super impedimentis Matrimonii esse aliqualiter immutatum, eo quod vi styli novi dictis litteris inseri soleant clausulæ, quæ non reperiuntur in litteris juxta stylum antiquum expeditis, uti videre est conferendo Dispensationis litteras a Sanch. relatas *Lib.* 8. *disp.* 34. *n.* 1. 3. 4. cum litteris novo stylo conformibus *præced. n.* adductis; patebitque in decursu explicationis clausularum. Hoc notato

441 Resp. II. Clausulæ specialiter observandæ sunt potissimum sequentes. I. *Discreto viro Confessori Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori ex approbatis ab Ordinario, per latorem præsentium ad infrascripta specialiter eligendo.* Hæc clausula denotat qualitates necessarias ad hoc, ut quis aperire, & exequi possit litteras Dispensationis a Sac. Pœnitentiaria emanatas; vi quarum requiritur primo, ut quis sit vel Magister in Theologia, cujusmodi sunt in Curia Romana, & Academia Sorboniensi; vel Doctor in Theologia; qui enim in dictis locis vocantur Magistri, vocantur in Germania, & in nonnullis aliis Universitatibus doctores in Theologia, adeo ut Magister & Doctor in Theologia synonima sunt teste Sanch. *l.* 8. *disp.* 34. *n.* 5. Gobat. *in Quinario tract.* 5. *cap.* 37. *n.* 155. Vel denique Doctor decretorum, sive Juris Canonici: ita enim in sensu diviso has qualitates expresse requirit tenor clausulæ.

442 Idque in sensu omnino proprio & stricto, adeo ut licet, quis sit vir doctissimus & ut Lector, vel Professor publice doceat, vel etiam examinatus jam & approbatus Licentiatus existat, præfatas litteras valide exequi non possit, consequenter facta ab eo executio, seu dispensatio, indeque secutum matrimonium nulla forent etiam in foro interno, nisi Laurea doctorali in effectu & re ipsa insignitus sit in publica aliqua Universitate, vel Academia. Sanch *Lib.* 8. *disp.* 34. *a n.* 5. Justis *lib.* 1. *cap.* 8. *nu.* 95. Diana *par.* 7 *Tract.* 4. *resol.* 103. Lezana *V. Litteræ Apostolicæ* Pontius *de Matrim. lib.* 8. *cap.* 21. *§.* 1. *n.* 12. Gobat. *in Quinario tract.* 5. *cap.* 37. *num.* 156. cum communi aliorum. Ratio est, quia nemo potest exequi, nisi vere sit delegatus a Sac. Pœnitentiaria, hæc autem non nisi Magistrum aut Doctorem vere, & effective talem delegat, quales non sunt supra nominati: ergo. Accedit, quod, quamvis potestas dispensandi alicui generaliter concessa sit late interpretanda; tamen ipsa Dispensatio, seu potestas dispensandi specialiter concessa sit strictæ interpretationis, per dicta superius, & communissimam DD. apud Justis *lib.* 1. *cap.* 2.

cap. 2. *n.* 1. *&* 2. Sanchez *l.* 8. *disp.* 1. *&* 2. hanc doctrinam solide deducentis.

443 Nec refert, quod Licentiati in doctrina pares habeantur doctoribus, & in favorabilibus veniant nomine doctorum; atque existens in potentia actui proxima videatur existere in ipso actu *l. penult. ff. de Milit. Testam.* Nam contra est; quod illud, *Licentiati in favorabilibus veniunt nomine doctorum* intelligi debeat de favorabilibus, quæ competunt Doctoribus ratione exercitii non vero, quæ competunt ratione dignitatis, ut post Ripam citantem communem bene advertit Sanchez *loc. cit. n.* 8. Potestas autem exequendi litteras detegatur Doctoribus & competit eis ratione dignitatis, *arg. c. statutam de Rescrip.* in 6. ergo. Hinc contra torrentem DD. audiendus, & sequendus non est Eugel in *Manual. Paroch. par.* 3. *cap.* 2. *§.* 1. a. 16. volens etiam Licentiatos posse aperire, & exequi litteras Sac. penitentiariæ? præsertim cum hic agatur de valore Sacramenti, circa quem non licet sequi sententiam probabilem relicta probabiliori.

444 Et ex his etiam inferunt Sanchez *cit. lib.* 8. *disp.* 34. *num.* 8. Lezana *vers. Litteræ Apostolicæ num.* 14. Diana *par.* 8. *tract.* 3. *Resolut.* 103. Justis *lib.* 1. *cap.* 8. *nu.* 101. & alii communiter, neque posse exequi præfatas litteras Lectores, & professores Regulares, qui juxta Ordinis statuta vocantur *Magistri* Theologiæ, vel Juris Canonici, nisi in publica aliqua Universitate vel Academia realiter & formaliter insigniti sint laurea Doctoratus, aut id eis ex speciali competat Apostolico privilegio.

445 Sic enim ex speciali privilegio Apostolico illi Lectores Ordinis nostri Seraphci, qui post peractam statuto tempore Lecturam, per Ordinis statuta vocantur, & sunt *Lectores Jubilati* (non item generales, multo minus actuales non jubilati) possunt exequi præfatas Sac. Pænitentiariæ litteras, ac dispensare: prout per specialem Bullam novissime, videlicet 1679. 27. Novembris concessit Innocen. XI. *Exponis nobis.*

446 Pariter ex speciali privilegio possunt dictas litteras exequi Patres Confessarii Societatis JESU, non quidem omnes, sed illi, qui ab eorum Preposito Generali, vel de jus licentia ab aliis Societatis Superioribus ad id specialiter designati fuerint, etiamsi doctores Theologiæ, vel SS. Canonum non existant. Ita enim expresse per speciale Privilegium concessit eisdem Gregorius XIII. 3. Aprilis 1582. cujus concessionis tenorem habens infra a. 448.

447 Idem possunt ex communicatione cum privilegiis Societatis alii mendicantes, ut bene notat Sanchea *lib.* 8. *disp.* 24. *num.* 11. Rodriq. *Tom.* 1. *qq. Regular. q.* 62. *a* a. 8. *in fine* Justis *l.* 1. *cap.* 8. a. 103. & alii contra Lezana volentes, dictum privilegium fuisse tantum concessum tunc præsenti Generali P. Claudio Aquaviva, & ad successores non transisse, per consequens nec alios Regulares vi communicationis privilegiorum: in quo tamen Lezana communiter refutatur, & merito; quia Pontifex dictum Privilegium deputandi aliquos pro executione memoratarum litterarum non concessit nominatim P. Claudio Aquaviva sed universaliter *Præposito Generali*, ac de ejus licentia aliis Superioribus Societatis; consequenter etiam vi communicationis privilegiorum aliis Regularium Mendicantium Generalibus, & de eorum licentia aliis Superioribus. Monet tamen Sanch. & Roderiq. *loc. cit.* quod sicut alii Superiores Societatis, ita & aliarum Religionum Mendicantium superiores quicunque tandem etiam Provinciales, nec ipsimet exequi, nec ad exequendum alios deputare possint nisi ad id licentiam a Generali habeant; quia hoc tanquam conditio in concesso privilegio exprefse requiritur, uti patet ex tenore ejusdem ita sonante.

448 Sed possunt sacerdotes Societatis Jesu designati per Præpositum generalem, aut de ejus licentia per alios Superiores Societatis, & a locorum Ordinariis approbati, vel approbandi, etiamsi nullo gradu sint insigniti, aperire litteras sacræ Pœnitetiariæ destinatas Magistris in Theologia, vel in Jure Canonico Doctoribus, & auditis confessionibus, reccurrentium ad ipsos, imposita illis pænitentia in litteris expressa, vel de jure infligenda eos absolvere, ac in foro conscientiæ quascunque sibi verbo, vel scripto commissas absolutiones, Dispensationes, pœnitentiarum injunctiones excipere, & exequi.

449 Hinc pro majori securitate, commoditate, ac pœnitentium utilitate provide apud Societatem introductum est, ut a quovis Generali designentur in genere omnes Superiores Societatis, & alii Confessarii ab his specialiter deputandi ad exequendas præfatas litteras; quod, ut in hoc imitarentur aliæ Religiones, planes optandum esset, ut bene monet *l. c.* Rodriqu.

450 Secundo vigore clausulæ a. 441. positæ requiritur, ut confessarius sit *approbatus ab Ordinario*. DD. citati, & alii communiter ob clarum verborum tenorem. Non requiritur tamen, quod Confessarius sit approbatus ab Ordinario pœnitentis, sed sufficit, esse confessarium approbatum ab illo Ordinario, in cujus Diœcesi fit executio litterarum, prout teste Justis *l.* 1. *c.* 8. a. 99. declaravit Sacr. Congregatio. Cæterum quia approbatio Ordinarii tanquam forma, & Conditio præscribitur, ita necesaria, ut invalida sit Dispensatio, si fiat a Confessario, qui vel a nullo, vel ab aliquo quidem, sed non ab Ordinario pœnitentis, vel ab illo, in cujus Diœcesi fit Dispensatio, approbatus est, etiamsi existat famosus, & doctissimus Theologiæ Doctor, Justis *l. c.* Sanchez *l. c.* a. 15.

451 Tertio requiritur, ut quis ab Oratore, pro quo dispensationis litteræ sunt examinatæ, ad exequendum specialiter sit electus: ita clara verba clausulæ a. 441. positæ Ut proin hæc tria copulative requirantur, consequenter etsi quis sit vere Doctor Theologiæ, aut SS. Canonum, aut saltem speciali privilegio munitus, sed non approbatus a præfato Ordinatio, vel etiam approbatus, sed non electus, vel electus, sed una ex præfatis conditionibus carens, invalida sit Dispensatio. Quando si vero præfatas tres conditiones habeat, valebit Dispensatio, etiam sit indoctissimus Doctor, ut cum aliis bene advertit Sanchez *loc. cit. num.* 17.

452 Illud tamen circa tertiam hanc conditionem notandum, quod, si unus Confesarius a pœnitente electus exequi recuset, vel ob nimium rigorem pœnitenti displiceat, possit iste variare, & alium eligere, qui forsan alterius, & benignioris est opinionis. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 27. *num.* 40. Gutturea *de Matrim. cap.* 125. *nu.* 18. Lezana *V. litteræ Apostolicæ num.* 19. Justis *de dispensat. lib.* 1. *cap.* 8. *nu.* 122. Corad. *lib.* 7. *cap.* 4. *num.* 72. dicens, ita sæpe interrogatam Sac. Pœnitentiariam ipsammet respondisse. Ratio est; quia commissio pro foro conscientiæ sequitur fori naturam, nisi aliter exprimatur; natura autem fori interni non astringit pœnitentem ad opinionem vel sententiam unius Confessarii, sed permittit variare, & alium eligere; ergo.

453 Cæterum dicta hactenus de necessitate trium præfatarum qualitatum in Executore, intelligenda sunt de via ordinaria: ordinarie enim, seu regulariter loquendo, Pœnitentiaria solet committere executionem *discreto viro Confessori Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori ex approbatis ab Ordinario &c.* quod si vero dicta Pœnitentiaria commissionem, & inscriptionem aliter, & ita faciat *Discreto viro Confessori ex approbatis ab ordinario*, (prout facere potest, & in casu extraordinario solet si pœnitens proponit, quod in suo loco, ubi degit nullus Confessarius, qui esset Doctor in Theologia, vel Jure reperiatur, ac propterea instat, ut alteri fiat commissio juxta dicta a. 427. poterit quivis approbatus ab Ordinatio vel alius per litteras specialiter deputans illas exequi, etsi Doctor non sit.

454 II. Clausula: *Discretioni tuæ committimus, quatenus si ita est &c.* vi hujus clausulæ debet Executor pœnitentem examinare, & videre, an preces veritate nitantur v. g. an Matrimonium jam sit contractum, an impedimentum sit occultum, an scandala ex separatione vero similiter sint timenda, vel an alia causa finalis allegata subsistat &c. & si preces veritate non niti repererit, dispensare non potest, quia veritas precum est conditio requisita ad valorem dispensationis, condita-

tatione autem non servata, invalida est Dispensatio juxta communem, certam *arg. l. Diligenter ff. Mandati &c. cum dilecta de rescript.*

454 Non tamen est necessarium, ut pro informatione adhibeat Notarium, vel testes, vel exigat juramentum a pænitente, sed sufficit ipsum solum examinare: cujus dein dictis fidem habere, & dispensare potest ac debet. Justis *l. 1. c. 8. n.* 127. Sanchez *l. 8. disp. 34. n.* 21. Pontius *de Matrim. l. 8. c. 21. n.* 16. & alii communiter. Ratio est quia, cum dispensatio committatur pro solo secreto foro conscientiæ interno, attenduntur leges dicti fori in quo creditur soli pænitenti etiam non juranti.

455 Id tamen limitat in casu, quo confessarius extra Confessionem certo sciret, preces veritate non niti; tunc enim nec deberet, nec valide possit exequi litteras; quantumvis contrarium mentiendo, vel opinando asserat pænitens. Sanch. *loc. cit.* Justis *loc. cit. n.* 129. Lezana *vers. litteræ Apostolicæ n.* 23. Diana *par.* 8. *Tract.* 3. *resolut.* 18. cum communi *arg. cit. l. Diligenter. ff. Mandati* cum concordant.

356. Porro si clausula de veritate precum simpliciter ita sonat; *si ita est*; vel *si preces veritate nitantur*: valide erit dispensatio, etsi confessarius nullum examen pænitentis præmiserit, dummodo preces revera ita se habeant, seu aperte rei vere subsistant: si autem clausula ita sonat; *quatenus si ita esse per diligentem oratoris examinationem &c. inveneris*, invalida foret dispensatio, si Executor non præmitteret examen Oratoris: quia vi hujus, non autem prioris clausulæ prævium examen, & indagatio de veritate precum tamquam conditio requiritur per supra dicta *n.* 322. *& seqq.* Et hæc distinctio circa diversitatem præfatæ clausulæ bene est notanda, quam non advertentes quidam DD. multum discrepant, & inaniter se fatigant.

457 III. Clausula est, *audita prius sacramentali Confessione*: hæc clausula de antiquo stylo non inserebatur dispensationis litteris, & hinc Sanch. *lib* 8. *disp.* 34. *n.* 29. Perez & alii ante novum stylum scribentes, non improbabiliter docuerunt, ad valorem dispensationis per confessarium faciendæ pro foro interno non prærequiri confessionem Sacramentalem: defacto autem certum est, ante Executionem debere pænitentem prius sacramentaliter confiteri Confessario debent qualificato, & ad exequendas litteras electo, Corrad. *l.* 8. *c.* 10. *n.* 31. Justis *de dispens. l.* 1. *c.* 8. *a num.* 105. Gobath. *in Quinar. tract.* 5. *c.* 37. *n.* 176. Ratio est quia, cum dicta clausula in ablativo posita conditionem importet *l. a testatore ff. de Condit. & demonstr.* Conditio autem formam *l. qui Hæredi l. Mævius ff. eod.* inevitabiliter ad valorem requiritur *c. cum dilecta* 22. *de Rescript. & l. diligenter* 5. *ff. Mandati* cum Concord.

458 Idque procedit, etsi pænitens prius alteri jam fuerit confessus, & ab incestu, aliisque peccatis absolutus, defacto nullum in conscientia habeat peccatum mortale; quia clausula illa in ablativo posita per modum conditionis requirit, ut *ipse confessarius ad exequendum electus* prius in ordine ad exequendas litteras Pænitentiariæ audiat confessionem, consequenter servari debet per Jura *n. præced.* allegata. Nec sublevat, quod pœnitens ab alio jam absolutus, de præsenti non nisi venialia habeat, ad quæ confitenda nemo tenetur nullumque Ecclesia obligat, nec obligare posse, prout magis Theologi. Nam contra est, quod licet absolute loquendo nemo teneantur confiteri venialia & ad ea confitenda Ecclesia nullum obliget, & forsan nullum obligare possit, tamen potest Ecclesia, ad ea confitenda obligare conditionate, & dicere, quicunque indistincte (consequenter etiam nullo peccato mortali irretitos *arg. c. quia circa de Privileg.*) vult particeps esse hujus, vel illius specialis gratiæ, & favoris, prius confiteatur sacramentaliter, uti in casu nostro expresse fit.

459 IV. Accedit clausula, & priorem confirmat, necessitatemque confitendi sacramentaliter ipsi electo ad exequendum Confessario subsequens *in foro conscientiæ, & in ipso actu sacramentalis Confessionis, & non aliter, nec alio modo*, quæ verba tam emphatica & clara sunt ad propositum, & nullus remanere possit dubitandi locus; præsertim cum dicta clausula, *non aliter, nec alio modo* indicet præcisam necessitatem, ita ut prorsus nullam admittant modificationem, vel interpretationem. Jason. *in l. stipulatus sum ff. de. V. O.* Alex. *consil.* 3. Barbosa *de clausul. claus.* 291. & sæpius Rota cum communi. Cujus consideratione Gobath, licet *loc. cit. a n.* 183. pluribus rationibus probare conetur, probabile esse, cum, qui nullum habet peccatum mortale, non teneri confiteri pro obtinenda Dispensationis gratia, tamen infra *n.* 256. id rursus revocare videtur, dicens, se non audere practicare doctrinam, quam prius probabilem deputavit.

Et ex his cessat etiam controversia illa, an possit Confessarius ad dispensandum electus, extra actum sacramentalis confessionis dispensare; cum enim clausula dupliciter conditionata expresse dicat, quod fieri debeat *in ipso actu sacramentalis confessionis tantum, & non aliter, nec alio modo*, palam est, quod fieri nequeat extra confessionem per dicta *num. præced.* & Jura *n.* 457. allegata. Accedente præsertim dictione *tantum*, quæ solum includit expressum, & cætera excludit, *arg. l. qui aliena §. libertas ff. de* Negot. *gest.* cum Concord. Et Doctores allegati per Barb. *de Diction.* 402. *n.* 2. 460

Hinc caute legendi, & minime sequendi sunt Doctores, præsertim ante stylum modernum scribentes & in materia ista contrarium tenentes, inter quos est Sanchez *l.* 8. *disp.* 34. *n.* 29. quibus vitio vertendum non est, eo quod clausulæ istæ *n.* 457. & *n.* 459. positæ, juxta antiquum stylum, non erant insertæ litteris Dispensationis. 461

V. Clausula, *ac sublata occasione, si qua adhuc extat amplius cum dicta sorore peccandi*. Quæ clausula, quia rursus in ablativo ponitur, conditionem importat, & necessario servari debet per jura supra allegata. Videtur autem hic per *occasionem peccandi* intelligi occasio proxima: qualis est, si Orator cum sorore v. g. uxoris putativæ sæpius peccaret ex eo, quod in eadem domo existat; non ita si in aliena, vel in eadem quidem versetur, emendatio tamen jam est facta, ita ut periculum proximum subesse non amplius censetur, uti bene advertit Gobath *in Quinar. Tract.* 5. *c.* 37. *n.* 189. 462

Cæterum si occasionem adhuc subsistere, ex audita confessione prudenter cognoscit Confessarius, debet ante omnia mandare pœnitenti, ut occasionem proximam tollat, & interea, donec occasio actu sublata sit, Dispensationem differre, quia clausula expresse, & quidam in ablativo posita consequenter per modum conditionis *arg. l. testatore, ff. de Condit. & Demonst.* vult, ut antequam dispensetur, occasio actu sit ablata, ibi *sublata occasione*, consequenter ante actualem oblationem ejusdem dispensari nequit *arg. l. qui hæredi ff. eod.* si vero eam oblatam jam esse, ob vel secutam emendationem, nullum amplius periculum subsistere cognoscit, sub ipso actu sacramentalis Confessionis cum ipso dispensare potest, & debet, observata tamen etiam prius sequenti 463

VI. Clausula; *injuncta ei pro tam enormis libidinis excessu, gravi pœnitentia salutari, ac Confessione sacramentali peccatorum suorum singulis scilicet mensibus, ut minimum semel, aut quoties tibi videbitur* quæ clausula rursus in ablativo posita pariter conditionem importat *l. a testatore ff. de Condit. & Demonst.* & consequenter ante dispensationem adimplenda est, saltem quoad impositionem menstruæ confessionis citatæ *l. Mævius ff. eod.* Non enim apparet, cur minus hæc, quam aliæ conditiones necessario observandæ sint. 464

Nec movet Sanchez, cum dicit, id, quod alias de jure inest (qualis est injugenda pœnitentia in quavis Confessione sacramentali) non importare conditionem, consequenter si omittatur, non annullare actum. Resp. enim, quod licet aliqua pœnitentia in quavis confessione sit injungenda, & consequenter de Jure insit; tamen de Jure non inest certa ac specificata pœnitentia, videlicet singulis mensibus confitendi; consequenter in ablativo posita æque ac de aliæ clausulæ conditionem respectu Dispensationis importat. 465

Porrò licet olim fuerint in arbitrio confessarii, temperare menstruam confessionem, & loco illius bime- 466

strem

strem v. g. vel & trimestrem injungere juxta Sanchez *lib. 8. disp. 34. num. 35.* Lezana *vers. Litteræ Apostolicæ. n. 26.* Diana *part. 8. tract. 3. resol. 169.* eo quod juxta antiquum stylum præfata clausula omnibus illis verbis, *at minimum semel*, fuerit posita; hodie tamen in ejusdem Confessarii arbitrio non est, sed debet necessario injungere pœnitenti, ut per totam vitam *ad minimum semel* in mense confiteatur, eo quod dictio *ad minimum* idem significet, ac dictio *saltem*, quæ est implicativa, non limitativa. Barbos. *de Diction. dict. 335. n. 6.* Gobath *in Quinar. c. 37. n.* 213: & 214. qui n. 222. addit, & bene probat, mortaliter peccare pœnitentem toties, quoties in mense aliquo semel confiteri omittit, *arg. c. Nec in agro de statu Monach.* & a simili de præcepto Ecclesiæ singulis diebus festivis audiendi Missam.

467 Reliqua tamen salutaris pœnitentiæ gravis opera, quæ a Sac. Pœnitentiaria non sunt determinata, censentur relicta prudenti arbitrio Confessarii, qui pro diversitate delicti, & personæ eam imponet; ita tamen, ut consideratis considerandis revera gravis sit, & dici possit. Inter pœnitentiæ opera injugenda servire possunt opera Religionis v. g. litaniæ, vel ter, aut quinquies pater & ave singulis diebus per unum, duos, vel tres annos recitanda, vel singulis septimanis Rosarium per totam vitam; Item Opera charitatis v. g. largitio eleemosynæ juxta illud Daniel. 4. *peccata tua eleemosynis redime*; Item Opera mortificationis v. g. jejunium, vel abstinentia uno vel pluribus diebus in mense; septimana &c.

468 VII. *A quibusvis sententiis, censuris &c. absolvas in forma Ecclesiæ consueta*, ea scilicet, qua Ecclesia in foro sacramentali uti solet. Gobath *loc. cit. n.* 207. citans Bonacin. *disp. 1. de Legib. q. 2. p. 2. n. 19.*

469 VIII. *Dummodo impedimentum præfatum sit occultum*; quæ clausula iterum conditionem, & consequenter id importat, quod, si impedimentum jam esset manifestum, Dispensatio fieri non posset, & facta invalida foret etiam pro foro interno per jura *num.* 457. citata. Quando autem dicatur *occultum*, quando publicum diximus supra *n.* 44.

470. IX. *Et separatio inter latorem, & mulierem fieri non possit absque scandalo; ex cohabitatione vero de incontinentia probabiliter timendum tibi visum fuerit.* Vult hæc clausula, ut si absque scandalo separari possint putativi conjuges, vel saltem, si separari nequeunt, ut frater & soror cohabitare sine periculo incontinentiæ valeant, negata Dispensatione putativos conjuges ad id inducat. Verum notant circa hanc clausulam communiter DD. præsertim Sanch. *lib. 8. disp. 34. num. 60.* Julius *lib. 1. cap. 8. n.* 178. Lezana *V. Litteræ Apostolicæ num.* 30. ordinarie non esse necesse, ut Confessarius experientiam capiat, si ex præteritis, vel præsentibus aut alias consideratis considerandis personarum & rerum circumstantiis prudenter judicat, conjuges nec sine scandalo amplius separari, nec absque incontinentiæ periculo ut frater & soror cohabitare posse; uti ordinarie fieri nequit hoc ipso, quod prius pro veris conjugibus habiti varias suspiciones, suique diffamationem in populo causarent, si separati vivere deberent, cohabitantes autem sine periculo incontinentiæ nunquam, aut rarissime aliquos victuros sperandum sit. Frustra autem expectatur eventus, cujus nullus est effectus *c. cum contigat. de offic. & potest. delegat.* Nec obligat ulla lex ad actus frustraneos & inutiles *leg. quoties 12. ff. de Reb. dub.* Hinc neque necesse est, ut Confessarius multum indaget, sed potest ipsis conjugibus simpliciter asserentibus credere, & ad verbum ipsorum dispensare, nisi manifeste videret, illos sine ullo scandalo separari posse, prout v. g. contingere posset, si putativi conjuges vagi, & in loco Dispensationis penitus ignoti essent, consequenter absque scandalo separari facile possent; nisi forsan invicem ita essent affecti, ut nulla ratione separari vellent, & negata dispensatione nihilominus in priori malo statu permansuri in maximo cum ipsorum proprio scandalo prævidererentur.

471 X. *Aliudque Canonicum non obstet impedimentum*; quia Dispensatio non nisi super petitis datur, & data censetur, consequenter aliud non expressum minime tollit, ut habet certa & communis *arg. c. Inter dilectos 6. §. Cæterum, de Fide instrument.* & dictum est supra. Hinc si Confessarius præter expressum in litteris impedimentum, etiam alio laborare pœnitentem cognoscit, dispensare nequit; etsi bona fide & ex ignorantia invincibili illud exprimere omiserit pœnitens.

472 XI. *Dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute, ut latoris delictum nusquam delegatur*: De sensu & adimpletione hujus clausulæ dicetur infra §. fin.

473 XII. *Ut Matrimonium secrete ad vitanda scandala*, idest, sine Parocho, & testibus de novo contrahere valeat, prout amplius dicemus infra citat. *§. finali.*

474 XIII. *Prolem susceptam, si qua sit, exinde legitimam decernendo in foro conscientiæ tantum.* Pro intelligentia hujus clausulæ plura sunt notanda. Et primo quidem, quod, si matrimonium præmissis denuntiationibus in facie Ecclesiæ bona fide saltem ex parte unius jam erat contractum, proles ex eo nata quoad omnia in utroque foro ipso jure sit legitima per jura & rationes allegatas *Tit. 17. §. 1. a n. 2.*

475 Secundo, si proles fuit concepta ante dispensationem & Matrimonio mala fide ex parte utriusque contracto, legitimatur vi dictæ clausulæ in foro conscientiæ quoad omnes effectus tam temporales; successionem v. gr. in hæreditate, quam spirituales; eo quod tunc Pontifex censeatur dispensare in radice Matrimonii, juxta dicta supra *n. 357. & seqq.* contra Sanch. *lib. 8. disp. 7. a n. 20.*

476 Tertio, si proles concepta & nata fuit ante Matrimonium invalide contractum, vi dictæ clausulæ etiam pro foro interno legitimatur tantum quoad effectus spirituales, consequenter nec in occulto bona conscientia succedere potest in bonis temporalibus, si extant alii liberi legitimi per dicta *n.* 356. & etiam *lib. 3. tit. 26. de Testament. & n. 27. n. 18.*

477 Quarto, si post dispensationem ex Matrimonio mala fide utriusque prius invalide contracto, tunc autem revalidato nascitur proles, legitima censetur proles quoad omnes effectus temporales, & spirituales per dicta *cit. tit. 27. a n. 2.*

478 Quinto, quod dicta clausula memoratos præfatos tres *a num.* 475. enumeratos effectus pariat in foro conscientiæ tantum, nullatenus vero in foro externo, casu, quo impedimentum evaderet manifestum, uti patet ex clausula ponenda n. 480.

479 Interea notandum, quod sicut supra n. 457. de Dispensatione diximus, legitimatio hæc prolis necessario fieri debeat in ipso actu Confessionis sacramentalis, & extra illam facta sit invalida etiam pro foro interno, eo quod in litteris dispensationis expresse caveatur, & pro forma præscribatur; *ut proles, si qua sit, legitima decernatur in ipso actu sacramentalis Confessionis, & non aliter, nec alio modo.*

480 XIV. *In foro conscientiæ tantum &c. ita hujusmodi absolutio, & Dispensatio latori in foro judiciario nullatenus suffragetur*, Hæc clausula aperte indicat, quod Sacr. Pœnitentiaria, uti non potest, ita nec velit aliter absolvere, & dispensare, & legitimare, quam in causis occultis pro solo interno foro, Hinc juxta communem & certam DD. si impedimentum aliquando desineret esse occultum, & evaderet publicum quocunque tandem modo, Ordinarius ad evitanda publica scandala illico separare deberet conjuges, quantum vis in foro interno vi Dispensationis legitimos, etiamsi Ordinarius ipsemet pro foro interno cum ipsis dispensasset, juxta dicenda infra vel aliunde certo sciret, Sacr. Pœnitentiariam cum ipsis dispensasse. Pariter subjacerent pœnis a Jure statutis; ipsæque proles quoad omnia reputarentur illegitimæ, eo quod in ordine ad forum externum nullum prorsus effectum habeant Pœnitentiariæ litteræ prout ipsæmet clare indicant per clausulam in foro conscientiæ *tantum*, & in foro judiciario *nullatenus* suffragentur. Cum dictio *tantum* præcise includat expressum, & reliqua omnia excludat *arg. l. qui sella §. qui actum ff. de Servitut. rust. præd.* cum Concord. & dictio *nullatenus* sit universaliter negativa excludens omnia

omnia etiam minima, & negans omnes casus uti communi amplius refert Barb. *de Diction. diction. Nullatenus, arg. l. fin. C. de Testib. milit.* cum Concord. Hinc ne quid pro foro externo probari valeat, ponit ulterius Sacra Pænitentiaria sequentes clausulas.

481 XV. *Nulli super his testibus adhibitis, aut litteris datis*, vi cujus clausulæ vult, ut pro Dispensatione facienda, vel facta nullus testis adhibeatur, nec de ea facta litteras testimoniales det confessarius, nec ipsemet oretenus desuper testetur, sed circa eam, utpote in, & sub ipso sacramentali actu præcise factam, in foro externo se habeat, quasi nil de ea sciret. Ad quem finem observanda etiam est sequens clausula.

482 XVI. *Præsentibus laniatis, quas sub pæna excommunicationis latæ sententiæ laniare tenearis, ita ut nullum earum exemplum extet*. Per quam clausulam tenetur Confessarius sub gravi peccato mortali dilacerare Dispensationis litteras; eo quod excommunicatio, quæ non dilaceranti ipso facto infligitur, non nisi propter peccatum mortale infligatur juxta commune TT, ubi tamen per *laniationem* non solum intelligitur proprie dicta laniatio, seu dilaceratio, sed quivis alius actus, quo litteræ ita corrumpuntur, ut non amplius possint esse usui, aut probationi pro foro externo, quod præcipue intendit Sacr. Pænitentiaria, *arg. c. Intelligentia de V. S.* ibi: *intelligentia dictorum ex causis est sumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus*: Et *scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem, l. scire, ff. de Leg.* Hinc satisfaceret quis clausulæ, si dictas litteras combureret, in profluentem projiceret, deleret &c.

483 Potest etiam eas describere, & copiam pro suo, vel aliorum instructione retinere, quia illa verba ita ut *nullum earum exemplum extet*, prohibent tantum copiam authenticam in debita Juris forma factam, servientem ad probandum pro foro externo, ut bene advertit Gobath *in Quinar. tract. 5. c. 34. n. 273.*

484 XVII. *Neque latori restituas*. Contra hanc clausulam rursus graviter peccaret Confessarius, si litteras executioni aliquando mandatas, iterum restitueret pœnitenti, ut bene *loc. cit. num.* 274. observat Gobath, merito tamen addens, novam excommunicationem propterea non incurri.

485 Dicitur autem notanter *litteras executioni mandatas*; quia, si eas ex aliqua causa exequi non vellet, aut tardaret Confessarius ad exequendum a pænitente electus debet illas petenti iterum tradere, ut possit alium Confessarium quærere, & eligere, qui forsan alterius, & benignioris opinionis existens, easdem exequi non dubitat, quod pænitenti licitum esse supra *n.* 551. jam diximus.

486 XVIII. *Quod si restitueris, nil ei præsentes litteræ suffragentur*; intellige in foro externo; quia postquam executioni jam fuere mandatæ, earum valor & effectus pro foro interno minime tollitur ex eo quod Confessarius illas iterum tradat pænitenti; quamvis tradendo graviter peccet juxta dicta *n.* 484.

487 XIX. *Gratis ubique*, hæc a tergo inscribi solita id significat, quod nec Officiales Pænitentiariæ, nec Executores litterarum illius possint aliquid exigere; vel acceptare etiam sponte oblatum, etiam sub prætextu laboris. Lezana *V. litteræ Apostolicæ n.* 34. Gobath *in Quinar. tract. 5. cap. 37. n.* 279. Post factam vero Dispensationem aliquod gratis oblatum accipi posse, desumitur ex dictis *n.* 321.

488 Quæritur VI. Quis possit esse executor litterarum Dispensationis a Sac. Pœnitentiaria emanatarum pro solo foro interno. Quamvis ad hoc quæsitum jam patet ex dictis hoc *§.* tamen pro majori commoditate breviter recapitulando dicta. Resp. I. Ordinarie loquendo nullus potest exequi dictas litteras, & dispensare cum pœnitente, nisi sit verus Magister, seu Doctor in Theologia, vel Jure Canonico juxta dicta *n.* 441. Vel habebat speciale privilegium, prout juxta dicta *n.* 445. sunt Lectores Jubilati Ordinis nostri, item Patres Societatis, & alii Mendicantes a Generalibus rite designati per dicta *n.* 446. *& seq.* Debet insuper esse approbatus ab Ordinario per dicta *n.* 447. & specialiter electus a pænitente per dicta *n.* 450.

Resp. II. In casu extraordinario possunt etiam alii non Magistri, vel Doctores exequi præfatas litteras juxta dicta *n.* 452.

Quæritur VII. Quomodo in praxi gerere se debeat 489
a pænitente electus Executor, ut rite, valide, ac licite exequatur memoratas litteras, Resp. Debet observare sequentia. Primo debet considerare, & perpendere, an ipse habeat qualitates ad exequendum requisitas juxta dicta, alias enim foret invalida.

Secundo debet monere latorem de necessitate confitendi juxta dicta, illiusque Confessionem sacramentalem excipere juxta dicta *n.* 457.

Tertio debet ipsum examinare pænitentem, ac videre, an preces veritate nitantur, existente enim falsitate circa causam motivam, vel errore circa impedimentum, aut gradum, dispensare nequit juxta dicta *a num.* 435. Et an non aliud latet impedimentum juxta dicta *n.* 471.

Quarto debet obiter saltem videre, an non sine scandalo separari, vel saltem ut frater & soror absque periculo incontinentiæ cohabitare possint, juxta dicta *n.* 471.

Quinto debet mandare pœnitenti, ut occasionem proximam peccandi, si adhuc extat, amoveat, & donec auferatur, Dispensationem differre, juxta dicta *n.* 462.

Sexto debet etiam ante Dispensationem ipsi injungere gravem pænitentiam, ac insuper Confessionem menstruam singulis mensibus ad minimum semel peragendam toto tempore vitæ, juxta dicta *n.* 464.

Septimo injuncta pœnitentia debet ipsum absolvere, censuris, & aliis pænis juxta dicta *n.* 468

Octavo præstitis, & rite observatis præfatis debet primum cum ipso dispensare sub ipso adhuc Confessionis Sacramentalis actu, & non extra Confessionem juxta dicta *n.* 457.

Nono sub eodem Confessionis actu prolem, si qua jam sit concepta, decernere legitimam juxta dicta *num.* 474.

Decimo instruere pænitentem, qualiter Matrimonium de novo contrahere possit, & debeat, juxta dicenda *§. finalis*.

Undecimo facta executione, dispensatione, & legitimatione prolis debet sub peccato mortali, & excommunicatione litteras dilacerare, vel alias ita corrumpere, ut ad probationem in foro externo non amplius servire valeant juxta dicta *num.* 482. Nec potest eas in originali asservare, multo minus restituere pænitenti per dicta *num.* 484.

Duodecimo non debet, nec potest pænitenti dare litteras testimoniales de facta Dispensatione, nec unquam oretenus desuper testari juxta dicta *num.* 481.

§. X.

De Praxi procurandi Dispensationem apud Episcopum, tam pro foro externo, quam solo interno: Item de praxi Dispensationis faciendæ per Episcopum, ac de formulis litterarum Dispensationis Episcopalis; Nec non de executione earumdem.

S U M M A R I U M.

490 *Dispensationem procurare volens apud Episcopum debet ante omnia videre, an Episcopus in casu dispensare valeat.*

491 *Et subinde, an Oratores sint vere pauperes.*

492 *Item an adsit justa causa dispensandi.*

493 *In supplicatione, quæ pro Dispensatione offertur Episcopo, debent exprimi, quæ exprimenda sunt in supplicatione, quæ a Papæ offertur.*

494 *Quæ falsitas, & quis error in ea vitiet dispensationem.*

495 *Formula supplicationis Episcopo offerendæ pro dispensatione super impedimento consanguinitatis in tertio, & quarto gradu.*

Formula

495 *Formula similis super impedimento publicæ honestatis.*
497 *Alia formula ex causa præcedentis copulæ.*
498 *Supplicatio cui offerri debeat.*
499 *Recepta supplicatione debet Episcopus se informare de valore pretum.*
500 *Et quomodo, ac num. seqq.*
403 *Potest Episcopus dispensandi facultatem sibi generaliter concessam alteri subdelegare, & per eum dispensare.*
504 *Optimum & decens est, quod Episcopus eo modo litteras Dispensationis expediat, quo expedit curia Romana.*
505 *Formula dispensationis Episcopalis, dum eam alteri committit.*
Quando alicui conceditur finis, conceduntur etiam media. Ibid.
506 *Executor in eis exequendis observare debet ea, quæ Executor litterarum Apostolicarum.*
507 *Formula Dispensationis Episcopalis, quam ipsemet Episcopus per se, & non per subdelegatum facit pro foro externo ex facultate sibi generaliter concessa.*
508 *Dispensationem pro foro interno apud Episcopum, qui procurare vult, debet prius videre, an adsint conditiones requisitæ ad hoc, ut Episcopus dispensare valeat. Et quæ illæ.*
500 *Et an possit super impedimento dispensare, & super quo possit. Ibidem.*
510 *Dispensatio potest utrumque peti & dari.*
511 *Sed non expedit & n. seq.*
513 *Quando apud Episcopum petitur Dispensatio, quænam exprimi debeant, & n. seq.*
515 *Et quis error, vel falsitas vitiet.*
516 *Modus supplicandi Sac. Pœnitentiariæ & Episcopo ad obtinendam Dispensationem pro solo foro interno est fere idem.*
517 *Formula hujusmodi, & duobus seqq.*
520 *Juxta aliquos potest Episcopus pro foro interno oretenus dispensare.*
521 *Contrarium est securius.*
522 *Probatur ex Regulis Cancellariæ.*
523 *Solvitur Objectio & n. seq.*
525 *Ante Dispensationem attendere debet Episcopus, an adsint requisitæ conditiones.*
526 *Litteræ Dispensationis Episcopalis commodissime inscribuntur, & committuntur confessario ex approbatis in genere & n. 527.*
528 *Formula Dispensationis Episcopalis pro foro externo.*
529 *Ille ad quem in specie diriguntur litteræ, non potest illas exequi, nisi a Pœnitente specialiter eligatur.*
530 *Executor Dispensationis episcopalis pro foro interno quis esse possit.*
531 *Et quomodo in praxi exequi debeat.*

490 QUæritur I. Quomodo in praxi procurari possit, & debeat apud Episcopum Dispensatio super publico impedimento Matrimonii pro foro externo? Quamvis etiam ad istam quæstionem a posteriori jam pateat ex dictis; nihilominus quia hanc Appendicem scribimus pro commoditate cujusvis abs re non erit, breviter, & clare partim repetere, partim magis ad praxin declarare, quæ pro præsenti quæsito serviunt, præsertim cum minus de iis ad propositum inveniatur in Authoribus. Itaque Resp. Eum, qui pro foro externo Dispensationem procurare vult apud Episcopum, oportet sequentia observare.

Primo & ante omnia debet videre, an super impedimento, super quo Dispensatio desideratur, dispensare valeat Episcopus de Jure communi, vel speciali facultate, & quasi privilegio. Super quibus autem de Jure communi dispensare possit, habetur supra *a n.* 10. Et super quibus ex speciali facultate, vel quasi privilegio *n.* 21. & 22.

491 Secundo, si Consanguinitatis, vel Affinitatis est impedimentum specialiter etiam videre debet, an Oratores revera sint pauperes; quia super hoc impedimento non nisi cum pauperibus dispensare valet Episcopus juxta dicta *n.* 25.

Tertio debet videre, an & qualis adsit causa dispensandi; quia etsi nescio quas dispensandi speciales facultates, seu quasi privilegia habeat Episcopus, tamen sine justa causa nec valide, nec licite dispensare potest juxta dicta *num.* 20. sufficit autem ad dispensandum pro foro externo quævis talis causa, ex qua dispensare potest, & solet Papa juxta dicta *n.* 68. & 144 quænam autem sint causæ, ob quas dispensare solet Papa, habes §. 3. *à n.* 69. 492

Quæritur II. Quænam in supplicatione ad Episcopum debeant exprimi ad obtinendam Dispensationem pro foro externo? Item quomodo in praxi formari & quo dirigi debeat dicta supplicatio? Resp. I. Debent in illa omnia exprimi, quæ necessario exprimenda diximus in supplicatione obtinendam dispensationem pro foro externo apud Curiam Romanam, videlicet 1. Nomen & cognomen Oratorum. 2. Nomen Diœcesis; & etiam Parochiæ ob dicenda *n.* 495. Et reliqua compendia se relata supra *n.* 203. ubi vide. 493

Resp. II. Debet etiam specialiter attendi, ne committatur falsitas circa causam finalem, seu motivam & principalem; Item ne fiat error circa impedimentum, aut gradum, vel Nomine Oratorum. Sicut enim litteræ Dispensationis Pontificiæ vitiantur & nullæ sunt ob dictam falsitatem, & errorem per dicta §. 5. ita etiam Dispensatio per Episcopum facta juxta dicta supra. 944

Resp. III. Quamvis ad concipiendam supplicationem pro obtinenda Dispensatione apud Episcopum in ordine ad forum internum, nullus certus necessarius sit modus; sed suscipi, & attendi soleat in quacunque forma offeratur, dummodo necessario exprimenda rite, veridice, & reverentialiter proponantur, teste Curiarum Episcopalium praxi; tamen optimum ac securissimum est, supplicationis eum adhibere modum & formam, quæ adhibetur, dum supplicatur Papæ, quia non potest non esse bonus & securus modus, quem Romana Curia Continuo approbat. 495

Hinc sicut apud Curiam Romanam debet, ita apud Episcopum convenit, supplicationem formare idiomate latino, propriis, claris, usitatis, & brevibus verbis juxta dicta *n.* 236. quia etiam Episcopus non desiderat inutiles ambages, aut superfluas ceremonias, multo minus quæsita ornata, vel affectata verba, sed substantiam rei simpliciter, clare, & breviter propositam.

Resp. IV. Dictis conformiter bene fit supplicatio ad Episcopum modo sequenti.

Formula supplicandi Episcopo ad obtinendam pro foro externo Dispensationem super Impedimento Consanguinitatis in tertio & quarto gradu ex defectu competentis dotis.

Titulus v. g. ad Episcopum Germaniæ.

Reverendissime ac Celsissime S. R. I. Princeps Domine, Domine Clementissime.

Exponitur humiliter Celsitudini Vestræ pro parte devotorum Illius Oratorum Casimiri N. laici, & Annæ N. Diœcesis Frisingensis, Parochiæ N. (*expedit addere Oratorum Parochiam, quia sicut Papa Episcopis, ita Episcopi solent nonnunquam Oratorum Parocho committere vel ipsam Dispensationem, vel saltem capiendam informationem super expositis: quod si Oratores sint diversæ Parochiæ id exprimatur;* (quorum ille Aubingensis, ista vero Cambensis est Parochiæ) quod, cum dicta Ora-

Oratrix dotem habeat minus competentem juxta ſtatus ſui conditionem, cum qua virum ſibi non conſanguineum vel affinem paris conditionis, cui nubere poſſit, invenire nequeat, & dictus Orator, cum dicta minus competente dote Oratricem in uxorem ducere intendat, cupiunt Oratores præfati invicem matrimonialiter copulari. Sed quia tertio & quarto a communi ſtipite provenientibus gradibus invicem conjuncti ſunt, deſiderium ſuum hac in parte adimplere non poſſunt abſque Diſpenſatione; quoniam vero ſciunt, Celſitudinem ſuam gaudere ſpeciali per Sedem Apoſtolicam conceſſa facultate diſpenſandi cum pauperibus (quales Oratores revera ſunt) in tertio & quarto, ſupplicant humiliter, quatenus, cum eiſdem Oratoribus, quod impedimento quarti conſanguinitatis gradus hujuſmodi non obſtante Matrimonium inter ſe publice ſervata forma Concil. Trid. contrahere, illudque in facie Eccleſiæ ſolemnizare, & in eo poſtmodum remanere libere & licite valeant, diſpenſare; diſtantiam vero quarti gradus non obſtare declarare, dignetur de ſpeciali gratia. Non obſtantibus præmiſſis, & Conſtitutionibus, ac Ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcunque.

496 Ad hunc modum poteſt etiam ex aliis cauſis, & aliis impedimentis fieri ſupplicatio, proponendo ac immiſcendo cauſas, ac impedimenta, ipſamque petitionem faciendo juxta dicta *a num.* 244 *&* 267. *ac* 277. v. g.

Formula ſupplicationis pro diſpenſatione ſuper impedimento publicæ honeſtatis, ex cauſa ætatis mulieris.

Reverendiſſime &c. ut ſupra.

Exponitur humillime *ut ſupra* n. præced. quod, cum dicta Oratrix vigeſimum quartum annum, & ultra ætatis ſuæ agens virum pars conditionis, cui nubere poſſit, non inveniat, Cupiunt Oratores præfati invicem matrimonialiter copulari. Sed quia alias dictus Orator ſponſalia per verba de futuro cum Oratricis ſorore, vel matre adhuc ſuperſtite, vel ad præſens defuncta contraxit, ſuum deſiderium &c. *ut ſup. a* n. præced. Quoniam vero ſciunt Celſitudinem ſuam gaudere ſpeciali facultate per Sedem Apoſtolicam conceſſa diſpenſandi ſuper impedimento publicæ honeſtatis (*nota non eſſe neceſſe circa hoc impedimentum addere paupertatem Oratorum, quia ſuper hoc, & nonnullis aliis impedimentis poteſt Epiſcopus cum omnibus etiam non pauperibus diſpenſare juxta dicta nu.* 25.) *Hinc* ſupplicant humiliter, quatenus non obſtante publicæ honeſtatis impedimento hujuſmodi ex ſponſalibus de futuro proveniente Matrimonium inter ſe publice ſervata forma Concil. Trid. contrahere, illudque in facie Eccleſiæ ſolemnizare, & in eo poſtmodum remanere libere, & licite valeant, diſpenſare dignetur. Non obſtantibus &c.

Formula ſupplicationis pro Diſpenſatione ſuper impedimento Cognationis ſpiritualis ex cauſa præcedentis copulæ.

497 Si petitur Diſpenſatio ob præcedentem copulam vel Matrimonium jam contractum, ſollicitatur etiam legitimatio prolis, ſique mutatis mutandis ſupplicatio ut ſupra *a n.* 260.

498 Reſp. V. Supplicatione rite formata poſſunt Oratores vel per ſeipſos, vel tertium v. g. Parochum mittere; vel perſonaliter offerre ipſi Epiſcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Conſilio Eccleſiaſtico, facta tamen inſcriptione per competentem Titulum ipſi Epiſcopo, qua recepta fieri curabit Epiſcopus informationem debitam, & faciet, quod juſtum videbitur.

Quæritur III. An? & quomodo Epiſcopus ante Diſpenſationem de precibus, & aliis in ſupplicatione expoſitis ſe informare debeat? Reſp. I. Quotieſcunque petitur diſpenſatio pro foro externo, non ſtatim debet, nec poteſt Epiſcopus fidem habere ſoli Oratorum aſſertioni, & diſpenſare, ſed debet prius, num preces veritate nitantur, ſufficientem informationem capere. Communis, ac certa. Ratio patet; quia alias ſæpe evenirent ſcandala publica ob nullitatem plurium matrimoniorum publice contractorum, nonnullis Oratoribus vel ex ignorantia, & bona fide, vel ex fraude, & malitia, falſa narrantibus, vel in re graviter errantibus; ſcandala autem pro viribus evitare tenetur Epiſcopus *per vulgaria*: ergo. 499

Reſp. II. Modus informandi ſe de precum veritate, aliiſque expoſitis idem eſſe poteſt cum illo, quo uti poteſt, & debet, dum ex ſpeciali delegatione executor eſt Apoſtolicarum litterarum Diſpenſationis: de quo modo vide *a n.* 327. cum remiſſione; item *n.* 359. Poteſt autem dictam informationem vel ipſemet capere citando Oratores, vel teſtes neceſſarios ad ſedem ſuam Epiſcopalem, vel eam committere tertio v. g. Parocho Oratorum juxta dicta. 500

Reſp. III. Si petitur Diſpenſatio apud privilegiatum Epiſcopum ſuper impedimento Affinitatis, vel Conſanguinitatis, debet ſpecialiter etiam ſe informare de paupertate Oratorum, Ratio patet; quia cum ipſe ſuper iſto impedimento non niſi cum pauperibus diſpenſare valeat pro foro externo, uti conſtat ex tenore ſpecialium facultatum *n.* 22. *&* 25. allegato, utique prius ei legitime conſtare debet de Oratorum qualitate. 501

Modus autem capiendi informationem de paupertate Oratorum eſt, quem præſcripſit Urbanus VIII. juxta formam ſupra *n.* 402. allegatam. Quis autem habendus ſit pauper, habes etiam ſupra *a n.* 342. 502

Quæritur IV. Qualiter capta informatione debita, & verificatis verificandis actu diſpenſare? Item qualiter litteras Diſpenſationis expedire poſſit, & debeat Epiſcopus pro foro externo. Reſp. I. Quamvis Epiſcopus non poteſt delegare alteri poteſtatem diſpenſandi ſpecialiter ſibi conceſſam pro executione litterarum Apoſtolicarum juxta dicta & probata ſupra *n.* 353. Poteſt tamen ſpecialem facultatem diſpenſandi ſibi generaliter, & quaſi per modum privilegii conceſſam alteri delegare, conſequenter non tantum per ſeipſum, ſed etiam per alium diſpenſare pro foro externo. Sanch. *lib.* 3 *diſp.* 31. *n.* 1. Sperel. *deciſ.* 507. *n.* 46. Maranta *de ord. Jud. p.* 3. *d.* 5. Ratio eſt; Tum quia Delegatus Principis (qualis utique & Papæ) poteſt ſubdelegare, *arg. c. cum cauſa* §. *fin. de Appellat. & l. un C. qui pro ſua Juriſdict.* niſi Papa deleget nudum miniſterium in cauſa particulari juxta *num* 353. *arg. cap. fin.* §. *fin. de offic. deleg.* Tum quia, ſi facultas generaliter delegatur diſpenſandi cum quovis ſuper certis impedimentis, cenſetur conceſſa ad univerſalitatem cauſarum in hac materia; atqui Delegatus ad univerſalitatem cauſarum in hac materia poteſt ſubdelegare, ut cum communi docuimus *lib.* 1. *tit.* 29. *n.* 62. ergo. 503

Confirmatur ex ipſo tenore ipſarum ſpecialium facultatum generaliter conceſſarum Epiſcopis Germaniæ, utpote in quibus expreſſe conceditur poteſtas *communicandi præfatas facultates in totum, vel in partem, prout opus eſſe ſecundum conſcientiam ejus judicaverit, ſacerdotibus idoneis &c.*

Cæterum bene notanda eſt hæc differentia inter poteſtatem diſpenſandi *generaliter & ſpecialiter* conceſſam, ſiquidem illa ſubdelegari poteſt juxta modo dicta non item iſta, per dicta n. 353.

Reſp. II. Optimum & ſecuriſſimum, ſimulque decens eſt, quod Epiſcopus in expediendis Diſpenſationis ſuæ litteris, quantum fieri poteſt, obſervet modum & ſtylum Curiæ Romanæ, ita tamen, ut dum ex ſpeciali facultate generaliter ſibi conceſſa dictis ſuis Diſpenſationis litteris inſerat neceſſario inſerenda juxta dicta *n.* 23. & clauſulam ibidem ſtatim ab initio allegatam; quam omnino lege, quia requiritur ad valorem. Ratio autem concluſionis eſt, quia Curia Romana

tan-

tanquam Mater & Magistra ab omnibus est sequenda. Gonzalez *in Reg. 8. Cancell.* Gloss. *6. n.* 211. Speculator *de Appellat. SS. de officio quoque* a. 14. Gigas *de Pension. q.* 85. *ante a.* 3.

Infertur, quod, si alteri committat, seu deleget potestatem dispensandi super aliquo impedimento pro foro externo, Commissionis litteras seu mandatum de dispensando mutatis mutandis bene expediat ad modum litterarum Apostolicorum *a.* 293. allegatarum, uti ex sequente formula liquet.

Formula litterarum Episcopalium, quibus Parocho, vel alicui alteri delegat potestatem dispensandi sibi competentem ex speciali facultate, seu quasi privilegio generaliter concesso super impedimento publicæ honestatis.

505 Nos NN. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N. &c.

Jusepho N. Parocho in N. salutem in Domino. Oblatæ nobis nuper pro parte devotorum Oratorum Casimiri N. Laici, & Annæ Diæcesis nostræ N. Parochiæ N. petitionis series continebar. Quod, cum (*referuntur per extensum preces ab Oratoribus factæ v. g. ut supra n....*) dicta Anna vigesimum quartum annum & ultra ætatis suæ agens, virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenit. Cupiunt Oratores matrimonialiter copulari. Sed quia publicum honestatis impedimentum ex sponsalibus de futuro proveniens eis obstat, desiderium suum hac in parte adimplere non possunt absque Sedis Apostolicæ dispensatione. Quare Nobis humiliter supplicari fecerunt quatenus eisdem in præmissis de opportunæ Dispensationis remedio de benignitate nostra providere dignaremur. Nos igitur (qui specialem a SS. Domino N. Innocentio Papa XII. Mense Maii Anno ad quadsiennium nobis generaliter concessam, & die Mensis Martii Anno iterum renovatam habemus facultatem tenoris sequentis:) dispensandi super impedimento publicæ honestatis Justitiæ ex sponsalibus proveniente authoritate Apostolica nobis delegata eosdem Casimirum & Annam, & eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis a Jure, vel ad homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existant, ad effectum duntaxat præsentium consequendum harum serie absolventes, & absolutus fore censentes (debet & potest etiam in sua Dispensatione præmittere absolutionem prædictam. Debet quia Oratores non essent capaces gratiæ Dispensationis casu, quo excommunicatione irretiti existerent, juxta dicta *num.* 310. *arg. cap.* 1. *de rescript. in* 6. Potest quia quando Papa concedit finem, censetur etiam concedere media ad finem, *arg. cap. Præterea* 5. *de offic. delegat.* ibi: *Ex eo, quod causa sibi committatur, super omnibus, quæ ad causam spectare noscuntur, plenariam recipi potestatem*, consequenter si facultas dispensandi conceditur, tacite etiam conceditur potestas absolvendi a censuris, & pœnis in ordine ad consequendum effectum Dispensationis, cum sine tali absolutione effectus dispensationis haberi non possit in excommunicato v. g. Hæc tamen absolutio præcise valet ad consequendum Dispensationis effectum, non item ad alios effectus; & hinc habito Dispensationis effectu ita absoluti iterum reincidunt in priores pœnas juxta dicta *num.* 312.) ac certam de præmissis notitiam non habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati Discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam habemus, hisce authoritate Apostolica mandamus, quatenus deposita per te omni spe cujuscunque muneris, aut præmii etiam sponte oblati, a quo te omnino abstinere monemus, de præmissis diligenter informes, & si per informationem eandem preces veritate niti sepereris, super quo conscientiam tuam oneramus, tunc cum eodem Casimiro & Anna (dummodo illa propter hoc rapta non fuerit, aut si rapta fuerit in potestate raptoris non amplius existat) quod impedimento publicæ honestatis hujusmodi, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis nequaquam obstantibus, Matrimonium inter se publice, servata forma Con. Tr. contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo post modum remanere libere & licite valeant, Authoritate Apostolica, quam nobis hoc generaliter delegatam, tibi specialiter communicamus, dispenses. In quorum fidem &c. Datum die Mense Anno.

Quas Commissionis litteras debet subdelegatus mutatis mutandis exequi, & in executione clausulas, & alia observanda observare, sicut Apostolicas dispensationis litteras exequitur Papæ Delegatus v. g. Vicarius Generalis juxta dicta §. 7. *a n.* 295. 506

Resp. III. Si Episcopus Dispensationem non delegat, sed ipsemet capta per se, vel alium informatione dispensat vi specialis facultatis, seu quasi privilegii pro foro externo, tunc verificatis verificandis ad imitationem styli Apostolici ita expedire potest litteras. 507

Formula Dispensationis Episcopalis per ipsum Episcopum vigore specialis facultatis, & quasi privilegii facta pro foro externo super impedimento Consanguinitatis, & Affinitatis in tertio & quarto gradu.

Nos NN. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N. Oblatæ Nobis nuper pro parte devotorum &c. *ut supra n.* 505. (*narrantur etiam preces Oratorum*) quod cum &c. (*ut supra v. g.* num. 495. *quibus finitis pergitur*) Nos igitur qui specialem a SS. Domino nostro Innocentio Papa XII. die Mensis Junii Anno Nobis ad quadriennium generaliter concessam, & diem Mensis Anno a moderno SS. Domino nostro Clem. XI. denuo renovatam habemus tenoris sequentis (*dispensandi in tertio & quarto simplici, & mixto tantum cum pauperibus in contrahendis, in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in secundo simplici, & mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, & in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam*) capta de expositis diligenti informatione, & reperta precum veritate, simulque invento, quod Oratores vere pauperes sunt labore & industria tantum viventes existant (*si Dispensatio fit ob præcedentem copulam, aut Matrimonium jam contractum, subjungitur*, ac imposita illis salutari pænitentia NN. v. g. peregrinationis v. g. nec non recepto ab eis juramento, quod data opera ad Dispensationem facilius obtinendam crimen incestus non commiserint) eosdem Petrum & Claram, & eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis, &c. (*sequitur absolutio a censuris ut supra* num. 505. *ob rationem ibidem allegatum*) *ac post verba*, & absolutos fore censentes, cum eodem Petro & Clara (dummodo illa propter hoc rapta non fuerit, aut si rapta fuerit, in raptoris potestate non amplius existat) quod impedimento quarti Consanguinitatis gradus hujusmodi non obstante, Matrimonium inter se publice servata forma Conc. Trid. contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere, & licite valeant, præfata Authoritate Apostolica harum litterarum serie Dispensamus; distantiam vero tertii gradus prædicti eis non obstare declaramus (*si ob præcedentem copulam, vel ob Matrimonium jam contractum dispensatur, additur etiam legitimatio prolis illis verbis*) prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam nunciando. In quorum &c. Datum N. Die Mensis Anno

Quæri-

508 Queritur V. Quomodo in praxi procurari possit, & debeat apud Episcopum Dispensatio super occulto impedimento Matrimonii pro solo foro interno? Resp. I. Volens pro solo foro interno dispensationem procurare apud Episcopum, debet ante omnia videre, & bene considerare, an casus habeat conditiones necessario requisitas ad hoc, ut Episcopus pro foro interno dispensare valeat juxta dicta *§. 1. num.* 15. & *tot. §.* II. Videlicet primo. An impedimentum revera sit occultum juxta dicta *n num.* 43. Secundo, an adsit gravis causa, seu magna necessitas juxta dicta *n num.* 47. Tertio, an necessitas sit etiam urgens, ita ut non patiatur moram, donec Dispensatio Roma a Sac. Pœnitentiaria veniat juxta dicta *n num.* 49. Quarto, An Matrimonium bona fide jam sit contractum in facie Ecclesiæ, & præmissis denuntiationibus juxta dicta, *n n.* 57. harum enim conditione; vel unica deficiente, quia Episcopus dispensare non potest juxta dicta locis citatis, frustranee qui pro dispensatione supplicaret, simulque graviter peccaret; si scienter induceret, aut inducere saltem conaretur ad Dispensationem nulliter faciendam, Matrimonio exinde invalide secuturo. Excepto solo casu valde extraordinario, quo Episcopus deficiente quarta conditione, idest, ante Matrimonium dispensare potest juxta dicta *n n.* 62.

509 Præterea debet videre, an impedimentum sit tale, super quo concurrentibus allegatis *num. præced.* conditionibus dispensare valet Episcopus. Potest autem Episcopus concurrentibus dictis conditionibus pro solo foro interno dispensare super quovis impedimento, super quo etiam absque his conditionibus dispensare potest, & solet Sac. Pœnitentiaria juxta dicta superius, quæ Sacra Pœnitentiaria super quovis impedimento occulto jure duntaxat Ecclesiastico dispensare potest, & solet, excepto impedimento etiam occulto Consanguinitatis in primo, & secundo gradu inæqualis juxta dicta supra *num.* 419. super quo proin neque Episcopus dispensare poterit, quantumvis magna, & urgens adsit necessitas, bene vero super cæteris, accedente præsertim universali consuetudine, & praxi, qua videmus, quod sicut Sac. Pœnitentiaria, ita etiam Episcopus (concurrentibus præfatis conditionibus) dispensare soleat pro foro interno, etiam super primo gradu Affinitatis tam in recta, quam in transversa linea v. g. quod quis contrahere possit matrimonium cum filia, cujus matrem prius fornicarie cognovit.

510 Resp. II. Quamvis dispensatio pro solo foro interno apud Episcopum, vel ejus Vicarium Generalem, si hic desuper habet speciale mandatum juxta *§. 1. nu.* 34. oretenus procurari, sollicitari, & etiam oretenus dari valeat (dummodo requisitæ conditiones adsint) tamen ordinarie loquendo longe securius & consultius est, idque merito suadetur, ut Episcopus, vel Vicarius Generalis sollicitationes oretenus factas pro dispensatione etiam pro foro interno super impedimentis occultis non suscipiat, sed sollicitanti dicat, ut memoriale, seu supplicationem expressis in ea necessario exprimendis offerat, fore dein, quod rectum videbitur: Ratio primæ partis est: Tum quia scriptura non est de essentia Dispensationis juxta dicenda infra *num.* 520. Tum quia ita habet passim vigens consuetudo nonnullarum Curriarum Episcopalium, quæ deficientibus cæteris in hoc tribueret jurisdictionem *arg. c. duo simul de Offic. Ordinar. & c. Cum contingat.* 13. *de foro competenti*, dictumque est amplius *Lib. I. Tit. II. n num.* 471.

511 Ratio secundæ partis est; quia periculosum est dispensationem concedere, nisi casus & preces prius bene perpendantur, iisque justis repertis, dispensationi clausulæ debitæ apponantur, atqui neutrum horum commode fieri potest, si oretenus tantum, & non in scriptis dispensatione supplicatur: Tum quia in supplicatione verbali sæpe vel non omnia, vel non debite, & sufficienter proponuntur, vel rite proposita non semper bene percipiuntur, vel bene percepta oblivione ex parte iterum delentur; consequenter dispensationem nonnunquam penitus invalidam, vel non debite clausulam secum trahunt.

512 Et certe si ad in supplicationem solum oretenus factam, statim oretenus etiam, & quasi ex tripode datur dispensatio ab Episcopo, debitæ clausulæ & pœnitentiæ impositio, aut non possunt, aut non solent adhiberi, & per Episcopum adhibitæ, vel non satis capiuntur, vel e memoria iterum elabuntur, vel alias non observantur, non sine nullitatis multiplicis periculo.

Quæritur VI. Quomodo supplicatio in praxi formari? & quænam in illa exprimi debeant, quando apud Episcopum sollicitatur dispensatio super impedimento occulto pro solo foro interno? Item quæ omissio? falsitas? vel error vitiet, & annullet dispensationem Episcopalem? Resp. I. In tali supplicatione debent exprimi omnia, quæ exprimenda sunt in supplicatione, qua pro solo foro interno petitur dispensatio apud Sac. Pœnitentiariam juxta dicta *n.* 421. quorum aliquid, si omittatur, obreptitia, & nulla censetur per gratia dicta *cit. n.* 423. & *seq.* 513

Ulterius debet casus ita proponi, ut intelligat Episcopus concurrere in illo conditiones ad dispensandum requisitas juxta dicta *n.* 508. 514

Resp. II. Eadem Falsitas, & error in precibus oblatis, qui vitiat, & annullat dispensationem Sac. Pœnitentiariæ juxta dicta *n.* 423. vitiat, & annullat etiam dispensationem Episcopalem pro solo foro interno; quia utrobique est eadem ratio, consequenter eadem legis dispositio, *arg. l. Non possunt, ff. de legib.* 515

Resp. III. Quamvis nulla certa Forma, seu modus, & stylus formandi supplicationem offerendam Episcopo ad obtinendam dispensationem pro solo foro interno sit necessarius, sed sufficiat, si necessario exprimenda clare, breviter, & reverentialiter proponantur, tamen optime, & securissime faciunt sollicitantes, ac utantur modo & forma apud Sac. Pœnitentiariam recepta juxta formulas *n.* 426. allegatas; ita tamen, ut exprimenda ita exprimant, quatenus ex illis clare intelligat Episcopus concurrere conditiones requisitas ad dispensandum, videlicet. 1. Impedimentum esse revera occultum, 2. Matrimonium actu jam contractum, & quidem bona fide, præmissis denunciationibus in facie Ecclesiæ. 3. Adesse gravem causam, seu necessitatem. 4. Et quidem urgentem, ita, ut non patiatur moram seu dilationeon (v. g. ob periculum incontinentiæ, quod ordinarie adest per dicta *n.* 34. donec Dispensatio Roma a Sac. Pœnitentiaria veniat, uti patet ex sequenti formula. 516

Formula supplicationis pro obtinenda apud Episcopum Dispensatione super impedimento occulto pro solo foro interno.

Reverendissime ac Celsissime S. R. I. Princeps Domine, Domine Clementissime.

Exponitur humiliter Celsitudini suæ pro parte devotæ illius Oratricis (*additur fictum nomen v. gr.* Titiæ, Diœcesis Frisigensis) *nota, addendum esse nomen Diœcesis, quia cum Oratore alterius Diœcesis Episcopus dispensare nequit; non item Parochiæ, ut crimen omni possibili modo maneat occultum* (quod ipsa ignara impedimenti præmissis denuntiationibus in facie Ecclesiæ bona fide contraxit Matrimonium, illudque successive consummavit) *si proles etiam inde habetur, additur v. g.* suscepta etiam exinde prole cum viro, a cujus fratre, vel filio antea fornicarie erat cognita. Cum autem dicta Oratrix ob Affinitatis impedimentum ex prædictis provenicos, quod occultum est, in eo Matrimonio emanere non possit absque Dispensatione, & si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala verosimiliter orirentur, cupit a premissis, de quibus summe dolet, absolvi, & secum super impedimento ad remanendum in dicto Matrimonio dispensari. Quare Celsitudini Vestræ humillime supplicet, ut super his de opportuno remedio clementissime providere dignetur 517

eo quod

eo quod absque periculo incontinentiæ, vel gravis infamiæ Dispensatio Roma expectari non valeat.

Vel brevius ad imitationem formulæ supra. *num.* 428. positæ.

Reverendissime ac Celsissime S. R. I. Princeps Domine, Domine Clementissime.

518 Titia Diœcesis Frisingensis ignara impedimenti, in facie Ecclesiæ, & præmissis denuntiationibus bona fide contraxit Matrimonium cum viro, a cujus fratre, vel filio prius carnaliter fuit cognita. Quare cum absque scandalo separari non possint, & donec Dispensatio Roma adveniat, periculum incontinentiæ aut gravis diffamationis interveniat, putativo marito Impedimenti inscio, supplicat humillime pro dispensationis remedio super hoc impedimento, quod est penitus occultum.

Pariter formari possunt aliæ supplicationes in aliis casibus supra.

Formula supplicationis pro dispensatione competente Episcopis ante Matrimonium in casu extraordinario juxta dicta supra n. 62.

Reverendissime &c.

519 Titius Diœcesis Frisingensis, postquam Cajam carnaliter cognovit, ignarus impedimenri contraxit sponsalia de futuro cum Cajæ sorore, & ad nuptias publice celebrandas jam determinavit diem, convivium indixit, vestes nuptiales, cunctaque alia præparavit, hospitibus etiam plurimis invitatis: Quare cum impedimentum sit penitus occultum, & donec Dispensatio Roma adveniat, nuptiæ absque diffamationis ex variis suspicionibus proveniente periculo differri nequeat, supplicat humillime Celsitudini Vestræ pro clementissimo Dispensationis remedio.

520 Quæritur VII. Quomodo in praxi per Episcopum concedi, & expediri possint, ac debeant Dispensationes super impedimentis occultis pro solo foro interno? Resp. I. Quamvis ut supra *n.* 510. jam diximus, sicut apud Episcopum oretenus peti, ita etiam ab eodem Episcopo oretenus concedi valeat Dispensatio super impedimentis occultis pro solo foro interno, consequenter scriptura ad eam necessaria non sit, nihilominus melius, securius, decentius, mentique Pontificiæ conformius est, ut non nisi in scriptis debita cum forma fiat, & expediatur. Primam partem, quod scriptura necessaria non sit, tenet Pont. *de matrim. l.* 8. *cap.* 5. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 29. Anchor. *in c. Clem. Dudum de sepult. num.* 39. & ibi Imola *num.* 51. Abbas *in c. Nostra de rescript. num.* 11. cum communiori tam Theologorum, quam Canonistarum docentium, scripturam non requiri ad valorem, sed tantum ad probationem Dispensationis etiam Apostolicæ, *arg. cit. Clem. Dudum de sepult.* ibi: *universa privilegia, gratias, vel indulgentias verbo seu scripto, seu quacunque forma.* Accedit praxis, & consuetudo plurium Curiarum Episcopalium, qua constat, præcise oretenus peti subinde, & concedi ab Episcopo, vel ejus Vicario Generali Dispensationem pro foro interno. Consuetudo autem legitime præscripta tribuit jurisdictionem per vulgaria jam sæpe allegata.

521 Secunda pars inde probatur, quia multi & præcipue practici, ut Corrad. *in Praxi Dispensat. lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 1. Justis *de dispensat. lib.* 1. *cap.* 3. *à num.* 31. Paris. *de Resignat. lib.* 3. *quæst.* 6. *n.* 3. & alii apud ipsos docent, quamlibet dispensationem Pontificiam esse invalidam, vel non suffragari, nisi in litteris expediatur. Ratio est, Tum quia ita habet notorius stylus Curiæ Romanæ, qui facit jus novum, & derogat Juri communi priori *ar. c. Ex litteris, de Constit. &c. quam gravi de Crim. falsi*. Tum quia, quidquid sit de Jure communi, ita expresse habet bina Regula Cancellariæ 27. & 52. quarum prior ita sonat.

522 Cum ante confessionem litterarum gratia Apostolica sit informis, voluit, statuit, & ordinavit idem Dominus Noster, quod Judices in Romana Curia, & extra eam pro tempore existentes, etiamsi sint S. R. E. Cardinales, causarum Palatii Apostolici Auditores, vel quicunque alii non juxta supplicationum signatarum super quibusvis impetrationibus (nisi in dicta Curia duntaxat sint commissiones justitiam concernentes per Placet, vel per S. R. E. Vice-cancellarium juxta facultatem super hoc sibi concessam signatæ) sed juxta litterarum super eisdem impetrationibus, & concessionibus confectarum tenores, & formas judicare debeant. Decernens irritum, &c.

Altera vero.

Cum concessiones super gratiis Dispensationum quarumcunque quibusvis per ipsum D. N. concessarum, vel concedendarum per Regulas Cancellariæ Apostolicæ sint provide limitatæ, licet aliquando in petitionibus super hujusmodi concessionibus oblatis, multa sint petita, ne quis talium concessionum pretextu, id Dispensative tenere, aut facere præsumat, ad quod concessiones hujusmodi se non extendant, voluit idem D. N. quod nulla talis dispensatio cuipiam in Judicio, vel extra suffragetur, antequam super ea litteræ Apostolicæ sint confectæ. *Ubi notanda verba*, neque in judicio, neque extra; ex quibus Corrad. *loc. cit. n.* 11. bene infert Dispensationem litteris non expeditam, neque in foro interno suffragari, & Doctores contrarium tenentes vel non scivisse, vel non reflexisse ad hanc Cancellariæ Regulam, & stylum Curiæ.

523 Nec dicas, hæc procedere de Dispensationibus Apostolicis, non item Episcopalibus. Nam contra est, tum quia Episcopus super impedimentis occultis pro foro interno ex sola tacita licentia Papæ dispensat per dicta supra *a n.* 15 non censetur autem Papa tacite concedere Episcopo licentiam dispensandi tali modo, quali ipse nunquam dispensat; & qualem in Curia sua reprobat. Tum quia Curia Romana tanquam Mater, & Magistra ab omnibus est sequenda. Gonzalez *Reg. VIII. Gloss. VI. num.* 211. Speculator *de Appellat. §. de Officio quoque num.* 14. Gigas *de Pension. q.* 58. *ante num.* 1. Tum quia in aliis, si Dispensatio ceosetur invalida apud Curiam Romanam, censetur quoque talis apud Curiam Episcopalem; ergo etiam in isto puncto. Accedit ratio supra *n.* 51. allegata, ac etiam illa, ob quam Papa vi Regulæ Cancellariæ invalidas declaravit omnes Dispensationes sine expeditione litterarum factas.

524 Et quamvis contra hæc adhuc militare videatur argumentum a Consuetudine desumptum, nihilominus quia locorum consuetudines sæpe non habent requisita ad hoc, ut derogent legi, & tribuant jurisdictionem per dicta *Tit. IV. de Consuetudin.* omnino suadetur, ut Dispensatio etiam pro foro interno, nonnisi scriptis, in debito Curiæ conformi stylo, clausulis debitis munita forma, idque ad præcedentem supplicationem in scriptis debite formatam, & oblatam, fiat; præsertim quia agitur de valore Sacramenti, qui a valore Dispensationis dependet.

525 Resp. II. Si pro foro interno dispensare vult Episcopus, debet prius bene considerare, an adsint conditiones supra *n.* 508. recensitæ requisitæ ad hoc, ut dispensare pro solo foro interno valeat. Ratio patet; quia alias Sacramentum periculo nullitatis expooeretur.

526 Resp. III. Forma dispensandi seu potius expediendi litteras super impedimento occulto pro foro interno, optima ac securissima est, quæ fit conformiter stylo Sac. Pœnitentiariæ, ex quo illud specialiter observandum, ut, cum occultus delinquens ad Episcopum, vel ejus Curiam in persona non veniat, nec alibi quam in Confessionali se prodat, informationem de precum veritate (quæ necessario præcedere debeat)

aliter

aliter quam per Confessarium capere non valeat Episcopus, consequenter non ipsemet dispensare, sed mandatum seu commissionem dispensandi, confessario alicui dari debeat, ut dispenset, si preces veritate niti prius repererit, juxta sequentem formulam conformem stylo Sac. Pœnitentiariæ.

Formula Dispensationis Episcopalis super Impedimento occulto pro solo foro interno.

Nos NN. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N. &c.

Discreto viro Confessori ex approbatis in nostra Diœcesi per latricem præsentium ab infrascripta specialiter eligendo. Ex partelatricis præsentium oblata nobis petitio continebat (*exponuntur preces, prout fere proposita v. g.*) quod ipsa nostræ Diœcesis existens, ignara impedimenti, in facie Ecclesiæ, & præmissis denuutiationibus, bona fide contraxit Matrimonium cum viro, a cujus fratre prius carnaliter erat cognita. Cum autem, sicuti eadem petitio subjungebat, separari sine scandalo uon possint; & Dispensatio a Sac. Pœnitentiaria sine periculo incontinentiæ, vel gravis diffamationis expectari non valeat, cupita præmissis absolvi, & secum desuper dispensari. Quare supplicavit nobis humiliter, quatenus de opportuuo remedio providere dignaremur. Nos itaque supplicationibus hujusmodi inclinati discretioni tuæ committimus, quatenus si ita est, dictam latricem, audita prius sacramentali Confessione, ac sublata occasione, si qua adhue extat, amplius cum dicto viro, vel sorore peccandi, a quibusvis sententiis, censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas propter præmissa incurrit, incestu, & excessibus hujusmodi absolvas hac vice, in forma Ecclesiæ consueta, injuncta inde ei pro libidinis excessu, salutari pœnitentia, ac Sacramentali Confessione peccatorum suorum, *determinetur ad arbitrium Episcopi pro diversitate delicti, & personarum, quoties fieri debeat*, *v. g.* singulis mensibus, *vel* quovis bimestri ad minimum semel peragenda. Demum, dummodo impedimeutum sit occultum, & Matrimonium præmissis denuntiationibus in facie Ecclesiæ bona fide contractum, ac separatio sine scandalo fieri non possit, simulque donec Dispensatio in Sacr. Pœnitentiaria procuretur, & adveniat, periculum incontinentiæ, vel gravis diffamationis, timendum tibi visum fuerit, aliudve Canonicum non obstet impedimentum, cum eadem latrice, & dicto viro de nullitate prioris consensus certiorato, sed ita caute, ut latricis delictum nusquam detegatur, quod Matrimonium cum eodem; & uterque inter se de novo secrete, ad vitanda scandala, præmissis non obstantibus contrahere, & in eo postmodum remanere licite valeant, misericorditer dispenses in foro conscientiæ, & in ipso actu Sacramentalis Confessionis tantum, & non aliter, neque ullo alio modo. Ita quod hujusmodi absolutio, & Dispensatio latori in foro judiciali nullatenus suffragetur, nullis super his testibus adhibitus, aut littaris datis, seu processibus confectis, & præsentibus laniatis, quas sub excommunicatione latæ sententiæ lauiare tenearis, ita ut nullum earum exemplum extet, neque easlatrici restituas, quod si restitueris, nil ei præsentes litteræ suffragentur. Datum N. die Mens. Anno.

523 Hæc litteræ ad imitationam Sacr. Penitentiariæ claudi, & inscribi possunt vel Doctori in Theologia, vel Jure Canonico, vel Confessario alicui ex approbatis in Diœcesi, juxta arbitrium Episcopi; qui utique pro consolatione pœnitentium facit, si, uti potest, suæ Dispensationis litteras simpliciter inscribat *Discreto viro Confessario ex approbatis in nostra Diœcesi per latricem præsentium ad infrascripta specialiter eligendo*; Cum enim Doctores Confessarii, qui litteras exequi possent, ac vellent, rari sint, & difficulter haberi possint, bonum utique erit, si per inscriptionem cuivis confessario approbato pro libitu pœnitentis eligendo detur commissio dispensandi; prout etiam, si petatur, facere solet Sac. Pœnitentiaria per dicta *n.* 427.

529 Porro licet litteræ Dispensationis Episcopalis pro solo foro conscientiæ alicui comperto, vel involucro inclusæ, & clausæ ad illum v. g. Confessarium, vel Parochum. qui scribit pro pœnitente, & dispensationem procurat, dirigi possiut, & debeant (cum pœnitens utpote occultus existens ignoratur) tamen talis Confessarius eas aperire, & exequi non potest, nisi ad id a penitente specialiter eligatur; unde debet illas clausas consignare Oratrici, vel Oratori, & eundem instruere, esse modo in potestate, & arbitrio illius, qualem Confessarium pro executione eligere velit.

530 Quæritur VIII. Quis possit esse Executor litterarum Episcopalis Dispensationis pro solo foro interno? Et quomodo in praxi illas exequi debeat? Resp. I. Desumendum esse ex inscriptione litterarum, quis possit esse executor. Si enim inscriptio fit ad Doctorem in Theologia, vel Jure Canonico, nullus alius quam verus talis Doctor ad exequendum eligi potest per dicta supra *n. n.* 441. Si vero inscribuntur Confessario ex approbatis in genere, potest quivis confessarius in Diœcesi approbatus illas exequi, si ab Oratore, vel oratrice ad id specialiter eligatur juxta dicta superius.

531 Resp. II. Executor litterarum Dispensationis episcopalis pro solo foro interno, debet eodem modo, quo executor litterarum dispeusationis a Sac. Pœnitentiaria emanatarum, in executione se habet, & easdem clausulas observare juxta dicta *n. n.* 441. Debet insuper observare clausulas in litteris dispensationis Episcopalis specialiter apponi solitas, præsertim circa quatuor *n.* 508. positas conditiones. Cum enim una illarum deficiente Episcopus dispensare non valear; litteræ executioni mandari minime possunt, si reperiatur unam illarum non adesse, excepto casu extraordinario, quoad condictionem *de Matrimonio jam contracto*.

§. XI.

De Potestate Dispensandi super Impedimentis Matrimonii competente Regularibus vi privilegiorum.

S U M M A R I U M.

532 *De Privilegiis remissive.*
533 *Duæ sunt generales revocationes privilegiorum.*
534 *Una est, qua Pontifices revocarunt omnia vivæ vocis oracula.*
535 *Per Pontifices omnia & sola vivæ vocis oracula sunt revocata.*
536 *Non item privilegia bullata.*
537 *Quænam sint revocata a Concilio Trid.*
538 *Regulares Mendicantes vi privilegiorum possunt dispensare super quovis impedimento voti non reservati.*
539 *Recensentur talia vota.*
540 *Regulares non habent privilegium Dispensandi super omnibus impedimentis, super quibus Jure ordinario possunt Episcopi, & num. seq.*
542 *Possunt tamen post contractum Matrimonium Dispensare pro foro interno super occulto impedimento affinitatis etiam in primo gradu.*
543 *Probatur ex privilegio Leonis X. & num. seq.*
545 *Respondetur ad contraria Sanchezii, & Rodriquez.*
546 *Solvitur impugnatio Henriquez, & aliorum, & num. seq.*
548 *Refutatur impugnatio Gobat.*
549 *Stabilitur Conclusio.*
550 *Consulitur moderatus usus hujus Privilegii, & utilis praxis.*

Causa

551 *Causæ & utilitatis prolixioris discussionis circa hoc privilegium & n. seq.*
553 *Privilegia Regularium pro certis locis. Et n. seq.*
555 *Vivæ vocis oracula ante Urbanum VIII. concessa neque in foro conscientiæ valeat, bene vero post illum concessa.*

532 CUm, uti ex Rubrica *§. Patet*, in præsenti indagare intendamus, an, & qualia habeant Religiosi privilegia dispensandi super impedimentis Matrimonii, necesse est, breviter saltem præmittere aliqua de revocatione privilegiorum, ut cognosci valeat, an privilegia, quæ ad propositum in præsenti adducentur, sint revocata, vel non. Exatiorem autem hujus, sicut & totius materiæ de privilegiis doctrinam damus *lib. 5. tit. 33. de Privileg. & Excessibus privileg.*

533 Notandum itaque primo duas celeberrimas, & generales extare revocationes Privilegiorum quarum una facta est per Gregorium XV. in Constitutione *Romanus Pontifex in specula militantis Ecclesiæ*, quæ inter illius constitutiones est 27. apud Cher. t. 3. & Urbanum VIII. *Alias felicis recordationis* quæ est 121. inter Constitutiones dicti Papæ apud Cherub.

534 Altera facta est a Concilio Tridentino *Sess. 25. capit. 22. de Regul.* ubi Regularum privilegia decretis dictæ sessionis adversantia, fuere revocata illis verbis; *Hæc omnia & singula in superioribus decretis contenta, observari sancta Synodus præcipit in omnibus cænobiis, ac monasteriis, collegiis, ac domibus quorumcumque Monachorum, ac Regularium, nec non quarumcumque sanctimonialium Virginum, ac viduarum, etiamsi illæ sub gubernio militiarum, etiam Hierosolymitanæ vivant, & quocunque nomine appellentur, sub quacunque regula, vel constitutionibus, & sub custodia, vel gubernatione, vel quavis subjectione; aut annexione, vel dependentia cujuscunque Ordinis, mendicantium, vel non mendicantium, vel aliorum Regularium monachorum, aut Canonicorum quorumcunque, non obstantibus eorum omnium, & singulorum privilegiis sub quibuscunque formulis verborum conceptis, ac Mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non Constitutionibus, & regulis etiam juratis, atque etiam consuetudinibus, vel præscriptionibus, etiam immemorabilibus &c.* Pro quorum majori intelligentia ponemus duo specialia quæsita.

535 Quæritur igitur I. Quænam Regularium privilegia revocata sint a summis Pontificibus Gregorio XV. & Vrbano VIII. per allegatas Bullas. Quænam item per Concilium Tridentinum? Resp. I. Per præfatos Pontifices omnia & sola privilegia vivæ vocis oraculo quibuscunque sive sæcularibus, sive Regularibus concessa, fuere revocata. Patet aperte ex clarissimo præfatarum Bullarum textu, uti videre est in ipsis Bullis citatis, quas per extensum habet Hyacinthus Donatus, *Tom. 1. tract. 16. quæst. 1.* & Cherub. *loc. cit.*

536 Infertur, non obstantibus præfatis revocationibus valere adhuc omnia & singula privilegia per Bullas concessa, exceptis, quæ revocata sunt a Concil. Trident. juxta dicenda *num: seq.*

537 Resp. II. Certum est, per Concilium Tridentinum revocata esse Regularium privilegia etiam bullata, quæ adversantur Decretis ejusdem positis in *sess. 25. de Regul.* Unanimis; patetque clare ex textu supra *n. 534.* allegato; qui si non de omnibus Concilio præfato contrariis, saltem de contrariis *sess. 25. de regular.* necessario intelligi debet.

Num autem per allegatam revocationis clausulam generalem revocata sint etiam omnia privilegia præcedentibus sessionibus, & earum Decretis contraria, dicemus infra *lib. 5. tit. 33.* de Privilegiis, & Excessibus privilegiatorum.

538 Quæritur II. An? & qualia habeant Regulares præsertim mendicantes privilegia dispensandi super impedimentis Matrimonii; Resp. I. Possunt Regulares mendicantes super quovis impediente Matrimonium impedimento voti dispensare, quando votum non est unum ex quinque specialiter reservatis Papæ. Caret controversia; patetque ex dictis *lib. 3. tit. 34. num. 39.* ubi dictum & probatum est, posse Regulares mendicantes dispensare in quovis voto, specialiter non reservato Summo Pontifici. Vide ibidem, ne superflua fiat repetitio.

Pro brevi tamen recapitulatione hic infertur, posse Regulares super impedimento voti I. Suscipiendi Ordinem II. Castitatis non perpetuæ. III. Etiam perpetuæ sed pœnalis, IV. Vel conditionati. V. Vel ex metu emissi. VI. Vel urgente necessitate. VII. Non nubendi &c. de quibus plura vide *cit. lib. 3. tit. 34.* 539

Resp. II. Quamvis non desint docentes, posse regulares mendicantes dispensare super quovis tam dirimente, quam impediente Matrimonii impedimento, super quo juxta dicta *§. 1. n. 15. & 2. per totum*, & Jure ordinario dispensare potest Episcopus; tamen hæc doctrina omnino periculosa, & nullatenus practicanda? utpote omnino improbabilis videtur, uti bene etiam advertit Gobath *in Theolog. experiment. tract. 9. num. 721.* Ratio est; quia hæc potestas Mendicantibus nec ex Jure, nec ex privilegio consequenter nullo modo competit. Non ex Jure, ut omnes fatentur: Non ex privilegio, quia nullum allegari potest; prout etiam Adversarii nullum allegent. 540

Nec valet argumentum, quo uti videntur adversarii: possunt Mendicantes dispensare super quovis voto, super quo jure ordinario possunt Episcopi per dicta *lib. 3. tit. 34. n. 39.* ergo etiam possunt dispensare super impedimentis super quibus jure ordinario possunt Episcopi. Negatur enim consequentia, & paritas. Disparitas est, quod potestatem dispensandi super votis, super quibus possunt Episcopi dispensare Jure ordinario, habeant ex specialibus & expressis privilegiis per plures Pontifices concessis, uti videre est *cit. tit. 34. n. 39.* non item potestatem dispensandi super impedimentis Matrimonii. 541

Resp. III. Possunt Regulares per totum orbem existentes post Matrimonium sive bona sive mala fide jam contractum pro foro interno dispensare super occulto dirimente Matrimonii impedimento affinitatis; etiam in primo gradu, & prolem inde susceptam legitimam declarare, quamvis hac potestate passim uti non expediat, nisi in casibus, & cum cautelis infra allegandis. Prima pars Conclusionis multos, eosque graves Adversarios habet, hinc aliquantum uberius eam deducere, & solvendo Adversariorum fundamenta illam stabilire oportet; præsertim quia ejus discussio pro praxi scitu summe utilis & necessaria videtur. Eam autem expresse docent Richardus Roffensis Episcopus, ab omnibus etiam adversariis proclamatus, & laudatus vir celeberrimæ doctrinæ & sanctitatis ab Henrico VIII. Angliæ Rege in odium fidei Catholicæ occisus, consequenter Martyr, in suo libello *de causa Matrimonii Regis Angliæ.* Cassaing. *de privileg. regul. tract. 5. cap. 5. propos. 3.* Veracrux 2. *part. Speculi aurei art. 27. vers. Et hoc confirmatur expresse*, & alii contra communiorem aliorum. 542

Probatur itaque hæc prima pars Conclusionis unico, eoque efficaci argumento: Possunt Regulares Mendicantes super memorato impedimento dispensare, quando ita dispensandi expressum & clarum, nunquam revocatum habent privilegium Bullatum Pontificum; atqui habent tale privilegium: ergo; major est certa. Minor probatur, PP. Augustinianis per totum Mundum existentibus Leo X. clarissimum idque Bullatum concessit privilegium *quod cum his, qui in primo Affinitatis gradu scienter, aut ignoranter contraxerunt, modo notorium id non fuerit, neque in judicium productum, dispensare valeant, ut de novo contrahant, & in eodem contracto Matrimonio remaneant, prole etiam legitima.* Ita tenor privilegii, uti patet ex Bulla Leonis. 543.

Hoc privilegium in terminis etiam adducit Doctissimus Rodriquez noster *Tom. 3. qq. regular. q. 2. a. 2.* dicens, verum esse, *quod Leo X. Fratribus Augustiniani Ordinis concessit, dictum privilegium per totum Orbem Christianum, quemadmodum in ejus Bulla palam continetur* (sunt formalia Rodriquez quæ non protulisset si Bullam non vidisset, & legisset) Addit, *Roffensis* 543

Episcopi testimonio certe credendum est propter ejus maximam sanctitatem, siquidem pro fide Catholica gladiis impiorum occubit. Licet dein idem privilegium ex alio capite impugnet, ut videbimus infra. Idipsum privilegium ex Veracrux adducit etiam Quintenadvenas *singulari tract. 9. singul. 1. n. 1.* addens ad finem, Veracrucio utpote Augustiniano de privilegiis sui Ordinis scribenti *fides adhibenda videtur*.

Idem Privilegium allegat etiam Sanchez *l. 8. disp. 6. n. 28.* Bassæus, Ponagratia, Pellizarius *in Manuali regular.* Gobath *in Theol. experiment. tract. 9. n. 719.* & alii communiter.

545 Verum plures ex *num.* præcedenti allegatis Doctoribus dictum privilegium etiam impugnant, & quidem Rodriquez noster, ipse Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 6. n. 28.* dicunt, illud privilegium non esse in usu; vel ut post Vega volunt, non esse universaliter, sed tantum pro aliquo casu concessum, non enim verosimile videtur, ajunt, Pontificem tam universale privilegium Regularibus concessisse, cum id Episcopis non inveniatur concessum. Horum tamen DD. opiniones & rationes plane non videntur præjudicare memorato privilegio; nam contra illos pro privilegio militat tum quod, uti bene observat Chassaing. *in loc. cit.* non constet de non usu hujus privilegii, cum versetur tantum circa impedimenta occulta soli Confessario & pœnitenti nota; nullusque scire possit, an non plures Confessarii dicto privilegio pro foro conscientiæ usi fuerint. Tum quia, si (dato non concesso) dictum privilegium in usu non fuit, id provenit ex ignorantia ejusdem privilegii, quali non usu privilegia minime amittuntur juxta Innocentium *in c. Accedentibus; pr. de Privil.* Donatus *tom. 1. tract. 12. quæst. 6. num. 6. argum. l. His, qui usum fructum, ff. Quibus modis usus fructus amittitur*.

Nec obstat allegatum privilegium non competere Episcopalis; quia constat regulares pluribus a iis etiam privilegiis gaudere, quibus carent Episcopi, uti bene *l. c.* observat Chassaing.

546 Aliter dictum privilegium impugnat Herinquez *lib. 2. de Matrim. cap. 3. n. 3.* dicens, illo privilegio plus non concedi, quam dispensare, ut incestuosus contrahat cum alia; aut ut licite debitum petat non obstante incestu commisso post Matrimonium; & ita docendi fundamentum habeat, quia, inquit, hoc privilegium Leonis X. non reperitur apud illos, qui diligenter collegerunt Mendicantium privilegia. Ex quo motivo etiam Quintenadvenas, Vega, & alii communiter adversantur eidem privilegio. Verum hæc Henriquea opinio immediate repugnat tenori privilegii, utpote qui expresse sonat de impedimento Affinitatis ante matrimonium contracto, & de eodem Matrimonio; uti legenti patet. Alterum fundamentum Henriquez ipsius opinionem totaliter destruit: si enim dictum Leonis privilegium nullibi invenitur (ut ipse cum nonnullis ait) quomodo ille, & ei adhærentes interpretari possunt, illud sic vel sic esse intelligendum? *cum non entis non sint qualitates*.

547 Dein ad idem fundamentum etiam ab aliis productum respondetur ex eo efficaciter inferri non posse dictum privilegium non esse concessum, vel non extare. Nam contra est; tum quia; etsi non reperiatur in ullis privilegiorum Collectoribus, quos ipsi legerunt, potest forsan inveniri in aliis, quos ipsi non legerunt; nec enim quis dicere præsumet se omnes legisse. Tum quia exprese reperitur in citato Roffensi Episcopo sanctitate & doctrina celeberrimo, quem mendacii, fraudis, levitatis, aut ignorantiæ in tam gravi materia arguere plane iniquum videtur. Reperitur etiam in Chassaing, & in desumentibus ex illo, Veracrux aliisque adhærentibus. Et quis dicere audebit, illum sanctitate & doctrina celeberrimum Episcopum in re tanti momenti, utpote a qua valor perdet Sacramenti Matrimonii, bullatum privilegium absque sufficienti fundamento & notitia allegare, vel fingere, aut mentiri voluisse, qui pro veritate doctrinæ Christianæ mortuus est. Præsertim cum nulla appareat ratio efficax, cur non æque habeatur fides tanto Episcopo, eique adhærentibus, quam aliis privatis Doctoribus privilegia colligentibus.

Nec enim refert, quod Bulla, in qua dictum privilegium continetur, non facile amplius reperiatur: quia bene esse potest, quod turbulentissimis temporibus, quibus Rex Angliæ in Catholicos, ac præcipue in Regulares sæviebat, memorata Bulla in Anglia forsan asservata (nam ibi primitus allegabatur, & citabatur) una cum aliis Catholicis monumentis perierit. Accedit, plura alia privilegia adhuc vigere, & pro authenticis haberi, etsi concessionis Bulla apud Doctores non facile amplius inveniatur.

Sed ipse etiam Gobath sæpe dictum privilegium 548
aliter impugnat *in Theolog. experiment. tract. 9. n. 720.* dicens: *Nihilominus tamen existimo, esse verosimile, tale privilegium vel nunquam emanasse, vel si emanavit, non subsistere*: fundamentum ipsius audiamus: *Etenim*, ait, *vel fuit duntaxat vivæ vocis oraculo concessum, vel per Bullam: si secundum, evolavit, cum nuspiam reperiatur; evolasse quis credat? si primum, probabilissime evanuit ob bullas Gregorii & Urbani*. Verum facilis est ad hoc responsio; Respondetur itaque, esse concessum privilegium per Bullam, uti constat ex testimonio Roffensis, & Rodriq. *loc. cit.* Nec refert, quod nuspiam reperiatur: neque ex hoc sequitur eam evolasse, seu evanuisse. Nam contra est; Tum, quod diximus supra *num.* 547. Tum quia ex eo, quod charta, in qua tenor Bullæ emanatæ continetur, pereat, minime perit, seu evanescit, & evolat ipsum privilegium. Hinc si concedatur secundum membrum, videlicet, quod aliquando per Bullam sit concessum, male infertur: ergo evolavit; sed potius inferendum; ergo adhuc valet, etiam si nullibi amplius reperiatur: præsertim, quia teste ipso Gobath & communi aliorum, Bullata privilegia Regularium non sunt revocata, juxta dicta *n.* 534.

Ast pergit Gobath ibidem dicenon: Attamen ob reverentiam erga illum sanctum Episcopum, credo omnino esse datum, at non bullatum, consequenter de illo disenrrendum sicut de cæteris sine Bulla concessis privilegiis. Sane mirabile, ob reverentiam S. Episcopi omnino credit, privilegium esse datum; & non credit esse bullatum, cum tamen hoc æque ac illud exprese testetur S. Episcopus, & utique minorem non mereatur fidem testans de substantia, quam de accidenti.

Ex quibus omnibus cum aperte constet viros do- 549
ctrina & virtute celeberrimos, fideque dignissimos pro certo asserere, & testari, sæpe dictum privilegium per Bullam Leonis X. revera fuisse concessum; rationes vero & fundamenta Doctorum idem privilegium impugnantium solum apparentia, non autem efficacia, multo minus convincentia videantur, sufficienter probata videtur prima pars conclusionis *num.* 542. allegata, seu vera existentia quæstionati privilegii *n.* 543. allegati.

Resp. II. Quamvis de hactenus quæstionato pri- 550
vilegio res ita se habeat, prout *a num.* 543. ostensum est tamen consultum non est, ut Regulares Mendicantes ordinarie; vel passim illo etiam pro solo conscientiæ foro utantur, sed ad Pœnitentiariam, vel ad Episcopum, juxta dicta §. I. pro Dispensatione recurrant, *nisi periculum incontinentiæ, vel alia necessitas aliter suadeat*. Ratio est: quia quandocunque agitur de valore Sacramenti uti in præsenti, (si enim dato non concesso privilegium non subsisteret. Dispensatio nulla, ipsumque Matrimonii Sacramentum nullum foret, & conjugati iis gratiis Sacramentalibus in conjugio tantopere necessariis destituti in continuis fornicationibus saltem materialibus remanerent) consultum, & æquum est, semper, quantum possibile via procedere securiori, adeo, ut licet etiam in materia valoris Sacramenti possimus sequi doctrinam probabiliorem, minus tamen tutam, relicta minus probabili magis tuta (non enim tenemur eligere certam) tamen expediat sequi tutiorem, & subintrat hic monitum Apostoli ad Corinth. 6. *Multa mihi licent, sed non omnia expediunt*.

Si quæras; Ad quid ergo opus fuit tam prolixe 551
hoc privilegium deducere, si illo uti non expedit? vel ad quid juvat? Respondetur juvare plurimum,

& ideo

& ideo operæ pretium omnino fuisse supra positam doctrinam exactius, & paulo prolixius exhibere; eo quod per eam, si una cum annexa cautela observetur, in quovis casu quemlibet pœnitentem p'ane consolari, eumque juvare possimus, uti ex sequenti; quam in praxi observa, demonstratione patet. Vel enim ex circumstantiis cognoscis, quod putativus conjux indigens dispensatione sine incontinentiæ periculo, usque dum Dispensatio Roma, aut ab Episcopo veniat, vivere possit, & velit, vel non: si vides, quod sine dicto periculo vivere, ac interea se continere possit, vel velit, dic ei, quod illico pro ipso dispensationem apud Papam vel Episcopum in secreto procurare velis, ille vero interea se contineat; sic enim ille omnino contentus, & valor Sacramenti securus erit. Si vero cognoscis, putativum conjugem ob fragilitatem, vel alias circumstantias in evidenti incontinentiæ periculo versari, vel adesse periculum mortis ex parte unius (& consequenter injustam successionem in bonis &c.) donec Dispensatio Roma, vel ab Episcopo veniat, utere prædicto privilegio, & pro foro Conscientiæ dispensa cum illo, simulque doce, qualiter Matrimonium de novo contrahere possit, & debeat juxta dicenda infra *§. final.* quo facto nihilominus pro majori securitate Romam, vel ad Episcopum ipso etiam ignorante pænitente pro Dispensatione scribere poteris (valet enim Dispensatio etiam ignoranti impetrata, ut cum aliis bene docet Sanchez *lib. 8. disput. 26. n. 4. arg. c. Si motu proprio de præb. in 6. & l. universi C. de precib. Imperat. offerenda.*) Obtenta dein dispensatione voca, vel accede eundem conjugem, illum informa, quare pro majori securitate præter tuam jam factam etiam Romæ dispensationem procuraris; & qualiter ipse ejusdem majoris securitatis causa Matrimonium denuo revalidare possit.

552 Et ex his satis patet, ad quid serviat hactenus quæstionatum privilegium, & quam necessarium fuerit sufficienter demonstrare, illud probabilius existere, & adhuc subsistere: hoc enim si non esset, dictum privilegium practicari satis tuto non posset. Licet enim Gobath non obstante, quod prius docuerit, in *Theol. experim. tract. 9.* a. 720. vero similius, seu probabilius esse, hoc privilegium non subsistere, præfatam praxin, nostram admittit ex eo; quia, inquit, in morbis desperatis satius est adhibere dubiam, quam nullam medicinam: tamen quia juxta primam propositionem ab Innocentio XI. damnatam certum sit non licere relicta probabiliori & tutiori, sequi tantum probabilem minus tutam (qualis juxta ipsum esset opinio de subsistentia privilegii) quando agitur de valore Sacramenti, uti in præsenti res se habet, eo quod valor Sacramenti a dispensatione valida, hæc vero a subsistentia privilegii subsistat; Doctrina Gobathii difficultate non caret. Dum econtra stante nostra doctrina de probabiliori privilegii subsistentia memorata praxis pro foro interno tuta, & in se sancta, utpote ad plurima peccata præcavenda serviens, simulque cauta ac provida appareat.

553 Resp. III. Præter memorata privilegia Regularibus in quacunque orbis parte existentibus concessa, sunt adhuc alia pro certis locis concessa. Sic Carmelitæ habent privilegium dispensandi cum neophyticis Regnis Persarum super omnia impedimenta Consanguinitatis, & Affinitatis excepto primo gradu, uti ex Bulla Pauli V. refert Augustinus a Virgine Maria *V. Missionarii n. 19.* Bosco *de impedim. Matrim. disp. 12. sect. 13. conclus. 3. n.* 211.

Bonagratia Capuccinus summ. vers. Matrimonium *a n.* 288. post Bassæum, & Cyprianum etiam Capuccinus refert, quod oraculo Gregorii XIII. concessum sit Patribus Societatis, pro patribus duntaxat septentrionalibus, privilegium dispensandi cum iis, qui contraxerunt vel clandestine, etiam ubi Concil. Trident. est receptum, vel coram non proprio Parocho, vel cum impedimento criminis, Ignorantes esse impedimentum, vel cum impedimento consanguinitatis, aut affinitatis in quarto gradu, aut cum impedimento compaternitatis, vel commaternitatis spiritualis.

554 Verum quia vivæ vocis oracula sublata sunt per Gregorium XV. & Urbanum VIII. frustranea est allegatio illorum, cum privilegia hæc non amplius valeant, unde etiam non reperiuntur in compendio privilegiorum Societatis Jesu, uti advertit Bosco *loc. c. num.* 194.

Nec dicas, vivæ vocis oracula posse adhuc practicari pro foro interno non obstantibus revocationibus Gregorii XV. & Urbani VIII. prout multi putant. Respondetur enim, id falsum, aut certe periculosum nec tutum in conscientia esse exceptis illis oraculis, quæ de novo post dictos Pontifices sunt confirmata, aut post illos de novo concessa, prout amplius demonstrabimus *lib. 5. tit. 33. de privileg.*

§. XII.

De Dispensatione super impedimento petendi Debitum conjugale.

SUMMARIUM.

Examinata dispensatione super impedimentis Matrimonii, merito sequitur §. de dispensatione super impedimentis petendi debitum conjugale; quæ impedimenta ante & post Matrimonium contrahi possunt. 555

Quæritur I. Quibus modis privatur conjux Jure petendi debitum conjugale, seu contrahat impedimentum petendi debitum? Resp. I. variis ex causis privari conjugem Jure petendi debitum conjugale. Veluti I. per simplex votum Castitatis sive ante, sive post Matrimonium emissum; quo tamen non obstante debitum reddere potest, & tenentur juxta dicta supra *tit. 7. n. 25.* 556

II. per votum ingrediendi Religionem, per quod
etiam impeditur a reddendo ante consummationem; 557
postquam autem Matrimonium etsi licite consummavit, licite petere & reddere post debitum etiam sine Dispensatione. Sanchez *lib. 9. de matrim. n. 14. & 15.* Pellia. *tract. 8. cap. 3. sect. 2. num. 267.* & alii

Ratio est; quia antequam vovens Matrimonium consumat, potest adhuc, & vi voti tenetur ingredi religionem; consequenter si etiam reddendo illud consumat, peccat; quia inhabilem se reddit ad votum stante Matrimonio servandum, ob quod etiam postea licite & valide petere ac reddere potest; licite illud soluto Matrimonio reviviscat, prout amplius citati Doctores & TT.

558 III. Quando scientet perfectam habet copulam cum sui conjugis consanguinea persona in secundo, non item in ulteriori gradu; prout amplius habetur *Tit. 14. de Consanguinitate, & Affinitate, §. 2. n num. 53.*

Per cognationem tamen spiritualem non privatur Jure petendi debitum per dicta *tit. 11. de cognatione spirituali n. 30. & seqq.*

559 Quæritur II. An? & qualiter possint Episcopi dispensare super impedimento petendi debitum conjugale? Resp. I. Possunt Episcopi dispensare super impedimento petendi debitum, quando impedimentum provenit a tali voto, in quo Episcopi possunt dispensare. Conclusio caret controversia ob evidentem rationem? quia si dispensando tollere possunt, & actu tollunt votum, quod est unica causa & radix impedimenti, utique etiam tollere possunt & dispensando tollunt ipsum impedimentum, eo quod *cessante causa cessat effectus* per vulgaria utriusque Juris.

In quibus autem votis Episcopi dispensare valeant habes *lib. 3. tit. 34. de Voto, & Voti Redempt. n. n. 27.* quibus adde, quod, quia juxta ibidem dicta, possunt, Episcopi dispensare in omnibus Papæ non reservatis, possint etiam dispensare in voto Castitatis perpetuæ absolute & perfecte emisso post contractum Matrimonium, sive dein cum vel sine consensu alterius conjugis, sive ab uno, vel ab utroque conjuge emittatur: eo quod vota castitatis post contractum Matrimonium quantumvis absolute & perfecte elici videantur (dummodo non eliciantur cum intentione ingrediendi Religionem, vel per modum mutui contractus ob dicenda infra *num. 561.*) non sint, nec dici possint perfectæ castitatis (& consequenter nec reservata) hoc ipso, quod stante illo conjux vovens adhuc possit, ac etiam teneatur saltem reddere debitum. Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 11.* per totum, quem sequuntur Quintenadvenas *singularium tract. 9. Singulari 2. n. 2.* Gobat. *in Theolog. experiment. tract. 10. num. 630.*

560 Dicitur autem notanter, *dummodo non fiat cum intentione ingrediendi Religionem*, tunc enim, & a fortiori, si conjux post contractum, sed nondum consummatam Matrimonium, absolute vovet ingredi Religionem, Episcopus intra primum bimestre, nec absolute, nec ad petendum, vel reddendum debitum dispensare potest, uti bene advertunt Pellizarius *tr. 8. cap. 3. sect. 2. n. 269. & 2 8.* Sanchez *de matrim. lib. 8. disp. 11. num. 4.* Ratio est: quia, cum ante Matrimonium consummatum conjux intra primum bimestre adhuc possit ingredi Religionem *c. Ex publico 7. de convers. conjug.* & ad id vi voti teneatur, manet votum reservatum, quamvis, si semel consummavit, durante Matrimonio ad nil amplius teneatur, sed libere, & absque dispensatione debitum petere, ac reddere valeat, ut bene docet Pelliz. *loc. cit. nu. 272. 269.* Sanch. *loc. cit.* & adhuc magis *lib. 9. disp. 35. num. 23.* recte tamen addentes, tale votum soluto Matrimonio iterum obligare ad sui impletionem.

561 Dicitur ulterius; *dummodo non fiat per modum mutui contractus, aut reciprocæ conventionis*, vi cujus a petendo & reddendo abstinere licite & valide vovent, cum enim in tali casu utraque pars vi conventionis sit liberata etiam ab obligatione reddendi debitum, consequenter votum libere observare possit, & debeat, ac, uti supponitur, votum sit perfectum & absolutum, dispensare in illo Episcopus non valet. Sanchez *l. 9. de Matrim. disp. 37. num. 10.* Abb. *in c. 1. de convers. conjug. num. 6.* & ibi Innocent. *in fine*, ac Joannes Andreas *n. 2.* Anchar. *in c. Dudum, eodem, nu. 12.* cum communiori tam TT. quam Jurisperitorum, *arg. can. quod Deo 4. caus. 33. q. 5.* ibi: *Quod Deo pari consensu voveratis, perseveranter usque in finem reddere ambo debuistis. A quo proposito si lapsus est ille, tu saltem instantissime persevera.*

Et quamvis aliqui, ut Roderiquez *tom. 1. q. 6. regular. q. 63. num. 2.* Sa. *vers. Debitum conjugale. num. 2.* Quintenadvenas *singular. tract. 9. singul. 2. n. 4.* & alii velint, Episcopus posse cum his *num. praeced.* positis, dispensare saltem super impedimento petendi debitum conjugale, eo quod hoc non sit proprie dispensare in toto voto (cum stante tali dispensatione conjuges essent sacrilegi, si cum alieno copulam haberent) sed tantum partiali illius effectu, & quoad tempus; quamdiu nempe durat Matrimonium; quo soluto votum rursus obligare incipit. Accedit, quod juxta dicendo possit Episcopus dispensare in petendo debito cum impeditis ratione voti perfectæ castitatis ante Matrimonium emissi; ergo etiam cum impeditis ratione perfecti voti postea emissi. 562

Tamen contrarium probabilius tenet Sanchez *de Matrim. cit. lib. 8. disp. 11. num. 10.* Eo quod ratione contrarium sentientium nil, vel nimium probent. Prima enim probaret, quod Episcopus posset dispensare ad partialem effectum illum, ut ligatus Castitatis perpetuæ voto posset nubere, manente voto in sua firmitate quoad reliquos, quod nemo concedit. Altera nil probare videtur; quia negatur paritas. Siquidem cum illis, qui stante voto castitatis perpetuæ contraxerunt, dispensat vi consuetudinis ortum suum habentis ab evidenti periculo incontinentiæ, si conjux nunquam posset petere debitum, & tamen semper teneretur reddere, quod in casu perpetuæ castitatis post contractum Matrimonium ex mutua conventione minime fit, hoc ipso, quod nulla pars debitum petere teneatur, & reddere licite possit. Hinc sicut in hoc nulla introducendi consuetudinem dispensandi habetur ratio, de nulla etiam dispensandi scitur consuetudine Episcoporum; & consequenter nulla habetur potestas dispensandi, exceptis casibus urgentis necessitatis, in quibus Episcopus dispensare potest etiam in votis Papæ reservatis juxta dicta *lib. 3. tit. 34. num. 37.* 563

Resp. II. Possunt Episcopi ad petendum debitum dispensare cum conjuge, qui ante Matrimonium emisit votum perpetuæ castitatis, eoque ligatus nupsit. Sanch. *lib. 8. de Matrim. disp. 12. nn. 4.* Joan. Andreas *in c. Rursus. Qui clerici, vel voventes*, & ibi Anchar. *n. 2.* Præposit. *nn. 6.* & plures alii a Sanch. citati contra Sylvestrum *V. Dispensatio q. 9. num. 15.* & *vers. Matrimonium 7. q. 5. fin.* Guttierez *Canon. qq. l. 1 cap. 23. num. 17.* & non paucos alios. Ratio conclusionis est, quia, si Episcopi id non possent de Jure communi scripto, nec ratione urgentis necessitatis, cum ubique haberi possint Regulares Mendicantes præditi privilegio dispensandi in petitione debiti, juxta dicenda infra *num. 568.* tamen hoc eis competeret vi consuetudinis, quæ tribuit jurisdictionem *cap. Cum contingat, de foro competent.* Quod si tamen in aliqua Diœcesi consuetudo hujusmodi non vigeret, libenter cum Adversariis sentimus videlicet, Episcopum præfata potestate carere, & consequenter debere pœnitens remittere ad Regulares privilegiatos. 564

Resp. III. Potest etiam Episcopus dispensare ad petendum debitum cum illo, qui impeditus existit ratione copulæ habita cum sui conjugis consanguinea in primo vel secundo gradu. Sanch. *loc. cit. n. 13.* Sorbus *in Compend. Privileg. vers. Absolutio quoad saeculares 2. V. Tertio advertendum*, ubi citat Communem. Sa *vers. Debitum n. 13.* & plures alii apud Sanch. Ratio est, quæ in priori conclusione. 565

Resp. IV. Eadem potestas dispensandi competit etiam Capitulis sede vacante, per argumenta allegata supra *n. 32.* per Doctores, Jura, & rationes ibidem allegatas. 566

Quæritur II. An? & qualiter Regularibus Mendicantibus competat potestas dispensandi cum conjugatis super impedimento petendi debitum? Resp. I. Possunt regulares Mendicantes dispensare ad petendum debitam cum illis, qui stante voto simplici Castitatis contraxerunt Matrimonium, si votum est tale, in quo alias Regulares illi possunt dispensari. Pa- 567

Patet

tet conclusio ex dictis in simili de Episcopis *n.* 529. cum circa hoc sit eadem ratio de Regularibus, quæ de Episcopis, præsertim quia dispensandi in votis eadem potestas competit Regularibus Mendicantibus, quæ Episcopis juxta dicta supra *lib. 3. tit. 34. de voto, & voti redempt. a n. 27. ac n. 39.*

Infertur, quod, sicut juxta dicta *cit. lib. 3. tit. 34. a num. 39.* tam Regulares Mendicantes, quam Episcopi absolute possunt dispensare 1. in voto Castitatis perpetuæ, vel etiam Religionis, si est conditionatum; vel pœnale, vel ex metu etiam levi injuste incusso emissum 2. In voto temporali seu ad certum tempus. 3. In voto sacros Ordines suscipiendi, ita etiam a fortiori dispensare possint super impedimento petendi debitum inde extorto.

568 Resp. II. Possunt insuper Regulares Mendicantes cum conjuge ad petendum debitum dispensare super impedimento proveniente ex voto simplici Castitatis perpetuæ ante contractum Matrimonium inito. *Lib. 8. de Matrim. disp. 16. n. 3.* Veracrux 1. *part. specul. ar.* 15. Rodrid. *Tom. 11. qq. regul. q. 63. art.* 2. Quintenadvenas *singular. tract. 9. singul. 2. numer.* 5. Henriq. *lib. 12. de Matrim. cap. 2. num.* 9. Hurtado, Sorbus, & alii, qui communiter probant conclusionem ex privilegio a Pio V. concesso nobis Franciscanis 26. Octob. 1569. uti refertur in compendio Societatis. Verum quia citati DD. ipsimet fatentur; hoc privilegium esse tantum vivæ vocis Oraculo concessum, consequenter revocatum per Bullam Gregorii XV. & Urbani VIII. quibus omnium quorumcunque Regularium privilegia cuncta solo vivæ vocis oraculo concessa, expresse revocantur, dicto privilegio conclusio sufficienter non probatur, nisi prius probetur, hoc privilegium post dictas Bullas de novo esse concessum, vel vivæ vocis oracula non obstantibus præfatis Bulla adhuc practicari posse in foro pœnitentiæ (prout plures Regulares etiamnum docent) de qua doctrina infra *lib. 5. tit. 33. de privileg.*

569 Hinc aliter probatur Conclusio; Possunt Regulares Mendicantes dispensare in omnibus votis, in quibus Jure ordinario possunt Episcopi per dicta *lib. 1. tit. 34. de voto, & voti redempt. num. 39.* atque Episcopi possunt dispensare ad petendum debitum in voto Castitatis perpetuæ ante Matrimonium emisso per dicta supra *num.* 568. ergo idem etiam poterunt Regulares Mendicantes.

570 Dices, Episcopos non dispensare cum conjugibus in voto castitatis ante Matrimonium emisso, sed tantum in consurgente inde impedimento petendi debitum, remanente voti vigore quoad reliquos effectus, adeo ut non obstante dispensatione hæc conjux maneat obligata soluto Matrimonio servare castitatem, ac etiam sacrilegium committeret, si durante Matrimonio copulam haberet cum alio; ergo præcedens probatio nun subsistit, quia non valet argumentari: Regulares possunt dispensare in omnibus votis, in quibus jure ordinario possunt Episcopi; ergo etiam possunt dispensare in impedimentis; in quibus possunt Episcopi. Negatur enim consequentia & paritas, cum aliud sit dispensare in votis, aliud in impedimentis; neque ad hæc; sed illa tantum, dispensanda mendicantes consimilem Episcopis habent potestatem juxta dicta supra. Respond. Negando primam Consequentiam. Ad probationem distinguitur: a potestate dispensandi in votis non licet inferre dispensandi potestatem in impedimentis, in casibus, in quibus impedimentum non oritur ex voto, conceditur; in casibus; in quibus impedimentum oritur ex voto, seu potius est ipsum votum, negatur. Cum itaque in præsenti solum votum ante nuptias emissum obstet, & impediat, seu ipsum sit impedimentum, quod conjux illo adstrictus nequeat petere debitum, palam est, illum, qui dispensare potest in tali voto, posse etiam dispensare in impedimento, quod est ipsum votum. Ad primum antecedens pariter distinguitur: Episcopus ad præsens non dispensat in perpetuo castitatis voto, quoad omnem ejus partem, & effectum, conceditur, non dispensat quoad aliquam ejus partem, & effectum, obligationem nempe non petendi debitum; negatur. Neque plus ad præsens tribuibus Regularibus, quam quod ad modum Episcopi non in toto, sed in aliqua parte seu obligatione, dispensara valeant.

Cæterum ultro conceditur totus discursus, quod nun valeat argumentari a potestate dispensandi in impedimentis, consequenter ex eo, quod vi privilegii possimus dispensare in omnibus votis, in quibus possunt Episcopi, non possumus dispensare in omnibus impedimentis, in quibus possunt Episcopi, prout jam dictum est supra,

571 Resp. III. Possunt Regulares Mendicantes dispensare ad petendum debitum cum conjuge, qui post contractum Matrimonium cum sui conjugis consanguinea etiam in primo gradu incestum commisit, & consequenter affinitatem cum proprio conjuge contraxit. Sanchez *lib. 8. disp. 16. num.* 8. Sorb. *in compend. Privileg. V. Absolutio 2. quoad sæculares.* Veracrux 1. *par. spec. art. 23. in fine* Henriquez *lib. 11. de Matrim. c. 15. n.* 1. Quintenad. *singular. tr. 9. sing.* 3. & alii, qui a potiori iterum probant conclusionem ex privilegio vivæ vocis oraculo nobis Franciscanis concesso per Pium V. illis verbis. *Possunt dicti Confessarii, si sint viri docti, & forma Concilii Trident. approbati, ex commissione Provincialis dispensare in foro Conscientiæ ad petendum debitum cum his, qui Consanguineum, vel Consanguineam sui conjugis, post Matrimonium carnaliter cognoverunt.* Verum hæc probatio non videtur sufficiens, juxta dicta in simili supra *n.* 568.

572 Hinc probatur aliter, & efficaciter ex Privilegio Eugenii IV. quod non vivæ vocis oraculo, sed per Bullam concessit Benedictinis Congregationis Cassinensis 1436. pridie Calendas Julii, & refertur *in Bullario Cassin.* T. 1. *Const.* 36. quam etiam alii allegant Doctores, præsertim vero Murga Tom. 2. *disquisit. Moral. disquisit. 1. dub. 13. num.* 121. Licet enim in præfata Bulla expresse non contineatur facultas dispensandi cum incestuosis conjugibus ad petendum debitum, ac propterea ab initio de illa fuerit dubitatum, tamen postea Julius II. expresse declaravit, hanc potestatem vi dictæ Bullæ Eugenianæ censeri concessam, quam declarationem suam notificari fecit per Ludovicum Cardinalem, & Pœnitentiarum suum, uti patet ex illius litteis sigillo Pœnitentiariæ signatis, & (teste eodem Murga) Authentico Cassinensi Bullario insertis sequentis tenoris. *Nos igitur authoritate, Domini nostri Papæ, cujus Pœnitentiariæ curam gerimus, & de ejus speciali, & expresso mandato, super hoc vivæ vocis oraculo nobis facto, ut tam vigore concessionis Apostolicæ prædictæ, quam verborum hujusmodi in illa appositorum, vos, & pro tempore existentes dictorum Monasteriorum Abbates, Priores, Præsidentes, & Monachi prædicti conjugatos hujusmodi, qui post contractum Matrimonium Consanguineas uxorum suarum cognoverunt, vel uxores, quæ a consanguineis virorum suorum se carnaliter cognosci permiserunt, a talibus excessibus absolvere, & eis salutarem pœnitentiam injungere, nec non cum eis, & eorum quolibet, ut non obstante affinitate superveniente, debitum conjugale reddere, & exigere valeant, dispensare libere & licite valeatis, ac possint, ac valeant, perpetuo declaramus. In contrarium non obstantibus quibuscunque.*

573 Nec dicas hanc declarationem, a Julio II. esse concessam solo vivæ vocis oraculo, consequenter revocatam per Bullam Gregorii XV. & Urbani VIII. Nam contra est, quod, etsi dictis Bullis revocentur ipsa privilegia, & facultates solo vivæ vocis oraculo concessa, minime tamen revocentur declarationes, quæ vivæ vocis oraculo fiunt super privilegiis Bullatis, quia talis declaratio nil novi concedit, sed præcise, quod jam concessum est declarat, & statim a principio implicite jam inest illi, in eoque continetur, quod postea declarat, ut diximus in Proœmio *§. VIII. num. 132. arg. Auth. de Rapt. Mulierib. §. fin. collat.* 9. cum concordant.

574 Confirmatur conclusio *n.* 571. posita: Possunt Regulares Mendicantes in impedimento affinitatis dirimente pro foro conscientiæ dispensare, ut conjuges illo non obstante possint Matrimonium prius nulliter contractum revalidare, & in illo permanere, debitumque

que petere ac reddere valeant juxta dicta *n.* 542. ergo etiam poterunt in affinitatis impedimento post Matrimonium contractum, solamque petitionem debiti impediente dispensare.

575 His accedit etiam universalis consuetudo, vi cujus constat, quod Regulares passim dispensent pro foro interno cum incestuosis conjugibus ad petendum debitum. Consuetudo autem tribuit jurisdictionem *c. Duo simul de Offic. Ordin.* eaque acquiritur privilegium per dicenda infra: ergo.

576 Quæritur IV. An ad valide, & licite dispensandum cum impeditis ad petendum debitum requiratur, ut Confessarii Regularium ad hoc specialiter deputati sint, habeantque licentiam specialem a suis superioribus Majoribus; v. gr. apud nos a Provinciali? vel non? Resp. I. Si conjuges impediuntur a petendo debito ratione voti ante vel post Matrimonium emissi, nulla requiritur specialis licentia, vel deputatio a Superiore Majore. Conclusio videtur carere controversia. Ratio est; quia certum est, quod Confessarii Regulares possint vi privilegiorum absque ulla speciali deputatione, vel licentia Superioris dispensare in votis; ergo etiam in impedimentis petendi debitum, quæ ex solis votis proveniunt, vel potius ipsamet vota sunt; nam hoc ipso, quod dispensando auferant votum, auferunt etiam impedimentum petendi debitum juxta dicta supra *n.* 559.

577 Resp. II. Quamvis si spectare velimus solum privilegium a Pio V. nobis Franciscanis, & ab Eugenio Benedictinis concessum, securius, & probabilius videatur Confessarios Regularium non posse dispensare ad petendum debitum, quando conjux ab eo impeditur ratione affinitatis contractæ ex copula post contractum Matrimonium habita cum aliqua sui conjugis consanguinea in primo, vel secundo gradu: tamen id possunt vigore privilegii a Leone X. concessi. Primam partem Conclusionis docent Rodriquez *Tom. 1. qq. Regular. qu. 63. art. 1.* Portel. *in dub. Regular. V. Confessor. num.* 23. Herincx *disp. 4. de voto qu. 6. num.* 68. Murga, & alii satis communiter. Ratio est; quia in memoratis privilegiis expresse requiritur, ut confessarii ad hoc specialiter deputentur, seu specialem commissionem, & licentiam a Provinciali vel Abbate habeant, uti patet legenti Bullas; *Privilegia autem non plus operantur, quam verbis exprimunt*, juxta commune axioma DD. *arg. cap. Recepimus, & c. Porro, de Privileg.* nec extendi debent, præsertim si sunt Juri communi contraria *arg. cap. 1. & 2. de Filiis Presbyt. juncto c. cum Capella 16. c. Pastoralis 16. de Privileg. cum Concord.* ergo.

578 Alteram Conclusionis partem expresse tenet Diana *p. 5. Tract. 13. resolut.* 46. citans etiam Cœlestin. *in compend. Theolog. Moral Tract. 8. cap.* 85. eandem docet Anton. a Spiritu Sancto *in direct. Regular. part. 1. Tract. 2. disp. 1. sect. 2. §. 3. n.* 112. citans Leand. Martin. *a S.* Joseph Bordon. & alius. Probat Diana cum Cœlestino suam opinionem ex eo, quod, licet Eugenius IV. & Pius V. dederint privilegium cum clausula, ut Confessarii Regulares illud practicandi specialem debeant habere licentiam Superioris, tamen postea Pontifices successores idem privilegium aliis Regularibus communicaverint sine simili clausula restrictiva. Verum hoc argumento non videtur sufficienter probari intentum; quia, si alii Regulares idem privilegium per solam communicationem habent, uti fatentur hi DD. non plus nec aliter participant, quam privilegium communicatum sonat, alias enim non esset pura communicatio ejusdem; sed nova concessio, prout cum communi aliorum magis dicetur *lib. 5. tit. 33. de privileg. & excess. privilegiat.*

579 Hinc probatur secunda pars conclusionis aliter ex alio, ac distincto privilegio, videlicet Leonis X. supra *§. praec. num.* 543. allegati: cum enim vi dicti privilegii possint Confessarii Regulares Mendicantes legitime approbati & expositi, absque ulla speciali deputatione, vel licentia superioris dispensare in foro conscientiæ cum conjugatis super impedimento affinitatis dirimente, ita ut Matrimonium nulliter contractum revalidare, in eoque permanere, debitumque petere ac reddere valeant, multo magis poterunt super eodem affinitatis impedimento solam petitionem debiti impedientem dispensare juxta *Reg. 53. J. in 6. Cui licet; quod est plus, licet utique quod est minus*; etiam in materia privilegiorum, si majus, & minus sunt ejusdem ordinis, & minus in majori includitur, uti in præsenti, quia potestas dispensandi super impedimento dirimente implicite etiam includit potestatem dispensandi super impedimento petendi debitum utpote quod libere petere possunt conjuges incestuosi, statim ac sunt dispensati super impedimento affinitatis dirimente, cum quo contraxerunt.

Hinc dicto privilegio Confessarii absque ulla spe- 580
ciali licentia in foro conscientiæ secure uti possunt, præsertim cum in Dispensatione ad petendum debitum non agitur de valore Sacramenti, sed tantum de honestate actus.

Quæritur V. An etiam requiratur causa ad dispen- 581
sandum in petitione debiti? Resp. Affirmative, sive Episcopus sive Regularis despenset. Unanimis & certa; quia nulla dispensatio in lege Superioris subsistit sine causa per dicta *lib. 1. §.* 18. Solet autem ordinarie semper adesse causa, videlicet, periculum incontinentiæ saltem respectu viri.

§. XIII. & Finalis.

De Revelatione, seu Ratificatione Matrimonii invalide contracti.

S U M M A R I U M.

582 *Ratio Ordinis.*
583 *Matrimonium variis modis invalide contrahi potest.*
584 *Controversia præsentis §. quæ?*
585 *Ad revalidandum Matrimonium requiritur novus consensus utriusque conjugis: Et n. seq.*
587 *Requiritur etiam, ut pars nullitatis ignara certioretur de ea.*
588 *Probatur ex litteris Dispensationis.*
589 *Et responso Clementis VIII.*
590 *Et Ratione.*
591 *Solvitur objectio, & seqq.*
595 *Dum ignorans certior fit de nullitate prioris Matrimonii, non est necesse revelare nullitatis causam.*
596 *Securissimus modus alteri notificando nullitatem Matrimonii quis?*
Invalidum esse, & non esse paria sunt. Ibid.
597 *Alius modus notificandi alteri nullitatem, & sollicitandi ab eo consensum, sub conditione nempe, si prius Matrimonium invalidum esset, & seq.*
599 *Solvuntur Objectiones contra hunc modum, & seq.*
601 *Qualiter in praxi disponendus sit ignorans nullitatem, ut ad novum Matrimonium consentiat, & seq.*
603 *Alius modus sollicitandi novum consensum ignorantis nullitatem, per tertium videlicet.*
604 *Novus consensus debet dari per verba de præsenti.*
605 *Juxta aliquos sufficit subinde notitia, & consensus unius.*
Reprobatur. Ibid.
606 *Requiritur etiam notitia nullitatis, & novus utriusque consensus, si ex solo defectu consensus unius nullum fuit Matrimonium & n. seq.*
608 *Solvitur objectio.*
609 *Confirmatur ex responso Clementis VIII.*
610 *Si impedimentum evadit publicum, debet de novo contrahi in præsentia Parochi, & testium.*
611 *Secus si est occultum.*
612 *Probatur hoc ex declaratione Pii V. & Formulis litterarum Dispensationis.*

Ex dictis & continua experientia patet, persæpe 582
Matrimonia invalide contrahi ob vigentia inter conjuges impedimenta dirimentia, ut, proin dispen-

pensatio super illis, & Matrimonii invalide contracti revalidatio sit necessaria. Hinc rectus ordo requirit, ut postquam de Dispensatione post Matrimonium invalide contractum obtinenda, in præcedentibus sufficienter jam egimus, agamus etiam de Revalidatione Matrimonii, seu de novo Matrimonio, quo Matrimonium prius invalide contractum, vi dispensationis revalidari, & de novo quasi contrahi possit, & debeat.

583 Notandum autem prius; Matrimonium variis modis invalide contrahi posse; videlicet vel ob impedimentum aliquod dirimens publicum, aut occultum, idque uni soli, vel utrique conjugi notum: Vel ex solo defectu consensus ex parte unius, vel utriusque ut si ex parte unius, vel utriusque est tantum simulatus, aut fictus consensus, aut error circa substantiam, seu individuum personæ, aut circa conditionem: vel ob metum injuste incussum. Hoc notato

584 Gravissima, & Apostolica decisione profecto dignæ sunt controversiæ inter Doctores; primo, an ad revalidandum Matrimonium invalide contractum, unius conjugis sufficiat, vel utriusque requiratur consensus. Secundo, an, quando, & quomodo alteri conjugi, qui impedimenti nescius bona fide contraxit Matrimonium, nullitas ullius notificari debeat. Tertio, an, & quando ad revalidandum, seu de novo contrahendum Matrimonium prius invalide contractum denuo requiratur præsentia Parochi, & testium? De quibus singula ponemus quæsita.

585 Quæritur I. An obtenta Dispensatione ad revalidandum matrimonium invalide contractum sufficiat unius, vel requiratur utriusque consensus? & qualis? Item an, & qualiter certior fieri debeat de nullitate matrimonii ignorans illam, casu, quo Matrimonium invalide fuit contractum ratione alicujus impedimenti dirimentis v. g. Affinitatis, Criminis &c. Resp. I. In tali casu non sufficit novus ad contrahendum consensus unius, illius nempe, qui conscius impedimenti occulti dispensationem procurari fecit, sed omnino requiritur expressus novus consensus externus utrinsque: *D. Thom. in 4. dist. 40. q. un. art. 4. ad* Scotus *in 4. dist. 35. q. un. §. respondeo V. Primus consensus.* Bosco *disp. 12. de impedimen. Matrim. sect. 14. conclus.* 2. Sanchez *l. 2. de Matrimon. disp. 35. num.* 2. Guttirez *de Matrim. cap.* 47. *a num.* 3. Holtient. *in c.* 1. *de eo, qui duxit in Matrimonium*, & ibi Innocent. *num.* 1. Anchor. *num.* 4. Alex. de Nevo *num.* 15. Henriquez *de Matrim. lib.* 12. *cap.* 1. *n* 7. Pontius *lib.* 4. *disput.* 24. *num.* 2. cum comunissima aliorum contra nonnullos citatos apud Sanchez *loc. cit. n.* 1. *& disp.* 37. *num.* 5. relatos volentes sufficere, si sola pars conscia impedimenti consentiant. Ratio est; quia ad essentiam Matrimonii requiritur expressus, verus, & validus utriusque conjugis consensus, *argum. leg. nuptias* 10. *ff. de R. J.* & *can. sufficiat* 2. *caus.* 27. *q.* 2. consequenter cum prior consensus stante impedimento ad Matrimonium habitus, ex parte utriusque fuerit invalidus & nullus, utpote inter personas inhabiles præstitus, omnino requiritur novus ex parte utriusque.

586 Confirmatur: Fatentur omnes etiam Adversarii, quod, si ambo conjuges prorsus nullum habuissent consensum ad contrahendum matrimonium, ad illud revalidandum requireretur consensus utriusque; ergo etiam si consenserunt quidem, seu invalide ac nulliter, quia nulliter seu invalide factum, & non factum, seu invalidum esse & non esse, paria censetur *l. Quoties* 6. *ff. qui satisdare cog.*

587 Respondeo II. Ut consensus ad revalidandum Matrimonium invalide contractum, ab utroque rite præstetur, requiritur, ut obtenta Dispensatione etiam altera pars impedimenti ignara, aliquo modo prudenter & caute certior fiat de nullitate Matrimonii prius contracti. Scotus *loc. cit.* Bosco *loc. cit.* Pontius *de Matrim. lib.* 4. *cap.* 25. *a n.* 2. Sanchea *lib.* 8. *disp.* 36. *num.* 5. Guttierez *de Matrim. cap.* 47. *a. num.* 4. Navarr. *Manual cap.* 22. *num.* 17. Tambur. *tractat.* 4. *c.* 7. *§.* 4. Palao, Hurtado, Aversa, Coninck, & communis aliorum contra Henriquez *lib.* 11. *cap.* 3. *numer.* 6. Ledesmam *de matrim. q.* 45. *a.* 3. *dub. ult. §. sed dubium est* & alios apud Sanchez *lib.* 2. *disp.* 36. *num.* 2. relatos, volentes, sufficere si obtenta dispensatione conscius nullitatis ab altero nullitatem ignorante petat, ut secum de novo contrahat, vel in conjugem accipiat, & annuentem vicissim in conjugem recipiat, nec esse necesse, ut nullo modo de nullitate Matrimonii mentionem faciat.

Probatur autem conclusio nostra primo ex formula dispensationis litterarum S. Pœnitentiariæ, ubi expresse requiritur, ut pars ignorans nullitatem eadem certioretur, uti patet ex formula supra allegata; ibi: *muliere de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute ut latens delictum nusquam detegatur*, quæ clausula cum in ablativo posita conditionem requirat *arg. l. si debitor. §. 1. ff. quibus modis Pignora*, necessario observanda erit. 588

Probatur secundo ex declaratione, & responso Clementis VIII. ponendo infra *n.* 609. 589

Probatur tertio ratione: Impossibile est, ut Matrimonium prius invalide contractum novo consensu revalidetur, nisi utraque pars prius sciat nullitatem Matrimonii; *quia nil volitum, quin præcognitum*, consequenter si aliqua pars conjugum ignorat, prius Matrimonium fuisse invalidum, illud tanquam prius invalidum novo consensu ratificare non potest; cum, etsi nescio quo consensu, vel actu v. g. copula animo conjugali habita illud ratificet, id aliter non faciat, quam quia credit illud esse validum, sicque ex errore tanquam validum, & non tanquam invalidum confirmet, & ratificet. *Nam actus agentium ultra eorum intentionem non operantur. l. Non omnis 9. princ. ff. si certum petatur.* 590

Confirmatur: Consensui nil magis obest quam error 591 *l. si per errorem 15. ff. de Jurisdict.* ibi: *Quid enim tam contrarium est consensui, quam error, qui imperitiam detegit.* & *l. Nihil 116. ff. de R. J.* ergo quia ignorans nullitatem Matrimonii consentit in illud ex errore, & ex eodem illud per actus conjugales ratificat, putans, ex ignorantia, & errore, illud esse validum, nullus est ipsius consensus.

Objices contra utramque conclusionem; consen- 592 sus qui ad ineundum Matrimonium semel vere datur, moraliter semper perseverat, donec revocetur, *arg. c. fin. Procurat.* & *L. 1. §. ff. de Verb. Oblig.* ergo etiam perseverat in illo, qui consensum ex ignorantia impedimentis, & bona fide dedit. Unde licet prius propter obstans impedimentum talis consensus non efficiat Matrimonium, efficit tamen illud, si impedimento per dispensationem sublato, nondum revocatus adhuc perseverat, & alterius nullitatem scientis novus consensus expresse accedat, consequenter non requiritur, ut ignorans impedimentum, de novo etiam consentiat, multo minus ut de nullitate Matrimonii certioretur. Resp. distinguendo Anteced. consensus semel vere datus perseverat, donec revocetur, si fuit validus, conceditur, si fuit invalidus, negatur anteced. & consequentia. Licet itaque ignorans impedimentum consenserit in Matrimonium, tamen quia consensus illius fuit invalidus, idem est, ac si non consensisset, seu nullum habuisset consensum per Jura allegata *num.* 586. Consensus autem, qui nunquam extitit, perseverare non potest, *cum non entis non sit qualitatis* 592

Instabis: etiam invalidus ad Matrimonium Consensus perseverat, & perseverans sufficit ad revalidandum Matrimonium invalide contractum *l. Si quis 27.* & *l. Eos qui 65. ff. de Ritu nupt.* ubi expresse cavetur, quod Matrimonium ratione status personæ invalide contractum revalidetur, si status, & Officium amittitur: ergo. Resp. Leges loqui de casu, quo alter cognita priori nullitate in conjugio scienter perseverans actu conjugali vel alio signo externo novum consensum exprimit. 593

Confirmatur responsio ad utramque objectionem. Si, uti volunt objectiones, sufficeret ad revalidandum Matrimonium; quod consensus quantumvis ex errore, & ignorantia, & invalide datus non sit revocatus, consequenter adhuc perseveret; sequeretur etiam ex parte illius, qui post Matrimonium contractum in

notitiam impedimenti venit, non requiri consensum, sed sufficere, quod nunquam revocatus adhuc moraliter perseveret; atqui sequela est contra ipsos adversarios: ergo.

593 Objices secundo: quando impedimentum per dispensationem aliquando est sublatum, sunt personæ dispensatæ vere habiles, possuntque prolibitu Matrimonium revalidare, & de novo contrahere, illudque vere cotrahunt, si ambo de novo consentiant, etsi unus tantum prioris nullitatis notitiam habeat, consequenter saltem non requiritur ut etiam pars altera de nullitate certior fiat; cum Matrimonium solo mutuo consensu habilium ad contrahendum valide contrahatur, *arg. cit. l. Nuptias 30. ff. de Regul. Jur.* Respond. disting. sublato per dispensationem impedimento possunt conjuges Matrimonium prius invalide contractum revalidare, & de novo contrahere, si ambo dant verum novum consensum, seu de novo consentiunt ad Matrimonium novum, & a priori distinctum contrahendum, conceditur; si non ambo, sed unus tantum eorum dat novum consensum, aliter viro de novo consentit non ad novum, sed ad prius invalidum, negatur. In casu autem, quo unus conjugum Matrimonii nullitatem ignorat, non dat consensum ad Matrimonium novum, sed ad antiquum invalidum hoc ipso, quod putet esse impossibile, stante priori Matrimonio (quod de facto adhuc credit validum) novum contrahere, consequenter ipsius consensus non nisi in præcedens Matrimonium feratur, illudque solum, quod prius gestum erat, approbare, & ratificare censetur; nullam habens cogitationem de Matrimonio novo, utpote quod ex errore nec possibile, multo minus necessarium credit.

594 Confirmatur responsio: si solus novus consensus conjugalis sufficeret ad revalidandum invalide contractum Matrimonium, sequeretur, quod sublato per Dispensationem impedimento ex parte nullius conjugis requireretur notitia nullitatis prioris Matrimonii, sed sufficeret, dummodo Confessarius ipsis etiam ignorantibus dispensationem impetraret; eaque impetrata conjuges dispensationis ignari per copulam animo conjugali factam, seu continuatam, vel alio modo novum consensum exprimerent; cum nulla appareat ratio, quare si ex parte unius sufficit novus consensus sine notitia prioris nullitatis, non sufficiat etiam ex parte alterius; atqui sequela rursus est contra omnes etiam Adversarios; ergo.

595 Quæritur II. Qualiter ergo in praxi ignorans nullitatem de ea certior fieri, & consensus de novo præstari possit ac debeat? Resp. I. Ad id non esse necesse, ut ignoranti nullitatem, causa nullitatis v. g. impedimentum criminis, aut affinitatis ex præcedenti copula fornicaria cum consanguinea persona conjugis contractæ manifestetur, sed potius debet ignorans nullitatem de ea ita prudenter, & caute certior fieri, ut alterius delictum nullatenus detegatur. Unanimis, & certa, patetque ex formula Dispensationis litterarum Sacr. Pœnitentiariæ, ubi expresse præscribitur, ut manifestatio nullitatis ita caute fiat, ut alterius *delictum nusquam detegatur*.

596 Resp. II. Ad propositum pro insinuanda nullitate servire, & quadrare sequentes modos. Primus, isque securissimus est, ut, si consideratis conditionibus, & qualitatibus conjugum, nullum timendum est periculum scandali, diffamationis, &c. pars nullitatis conscia nil dicens de causa nullitatis, in genere sincere patefaciat alteri nullitatem Matrimonii dicendo v. g. *Multum angor in conscientia, quia credo*, vel *puto Matrimonium inter nos ex aliqua causa non esse validum, hinc rogo te, ut ad placandam conscientiam meam de novo contrahas mecum, neque in conjugem novo consensu accipias, prout ego te ex nunc in conjugem accipio*: quod si alter conjugem ita amet, ut sine hæsitatione dicat, *placet, consentio, de novo te in conjugem accipio &c.* res salva est; si vero interroget causam, potest vel rogare, ut ad hoc non adstringat; vel potest dicere, se ab initio non consensisse, vel non habuisse verum, & sufficientem consensum, quod cum veritate dicit, quia consensus ratione impedimenti invalidus revera non est sufficiens, nec est verus, idest, vere validus ad propositum, sed est, ac si omnino nullus datus fuisset, uti bene advertit Sanchez *lib. 2. disp. 36. n. 7.* eo quod invalidum esse, & non esse paria sint, *arg. l. quoties ff. qui satisdare cog.*

Secundus modus nullitatem Matrimonii alteri intimandi, & novum obtinendi consensum esse potest, conjugem nullitatis inscium caute, & prudenter ita disponere, ut interne, & externe revera consentiat ad novum Matrimonium conditionate, ita, quod si ex aliqua causa Matrimonium ipsius nullum esset, novusque ad illud revalidandum consensus requireretur, nunc vere consentire, & compartem in conjugem accipere velit. Sanch. *lib. 2. disp. 36. num.* 5. Bosco *de Impediment. Matrim. disp. 12. sect. 14. concl.* 2. Gobat. *in Quinar. Tract.* 5. *cap.* 37. *a n.* 32. Sporer *de Matrim. cap. 2. sect. 2. n.* 459. Herincx *de Matrim. disp. 6. q. 3. n.* 33. contra Pontium *de Matrim. lib. 4. cap. 25. a n.* 4. Ratio est, quia, licet in tali casu ita consentiens non formalem, tamen æquivalentem habeat cognitionem nullitatis, hoc ipso, quod facta nullitatis mentione, & memoria forsan existentis, expresse, vereque velit ac consentiat de novo contrahere, si forsan Matrimonium prius invalidum sit, vel esset, quod sufficere pro certo habet Sporer, & Herincx *loc. cit.* Et merito, quia, cum sublato per Dispensationem impedimento, personæ ad contrahendum omnino habiles sint, nilque desit, quam verus de novo contrahendi consensus, profecto matrimonium valide de novo contrahetur, si ad id consensus saltem sub conditione, quæ de præsenti existit, si nempe Matrimonium invalidum sit, vere datur, prout datur; eo quod consensus datur sub conditione de præsenti vel præterito æque valeat, quam absolutus, si conditio vera est, uti in casu nostro, *l. Cum ad præsens, ff. si certum petatur, & §. Conditiones 6. Instit. de V. O.* 597

Nec refert, quod tali modo alter non habeat absolutam notitiam de nullitate; quia hæc non requiritur, sed sufficit æquivalens. Notitia enim seu cognitio prioris nullitatis præcise ideo requiritur, ut ignorantis novus consensus non referatur ad antiquum Matrimonium, quod putat validum, sed vere detur ad novum contrahendum, taliter autem datur præfatum modum hoc ipso, quod nullitatis forsan existentis memor expresse dicat, *velle se de novo contrahere, si prius Matrimonium sit, vel esset nullum.* 598

Nec potest huic doctrinæ se opponere Pontius, eo quod ipsemet *loc. cit. num.* 5. fateatur, sufficere talem æquivalentem nullitatis cognitionem, casu quo maritus v. g. inscius nullitatis, ex sincero erga putativam uxorem amore, sua sponte, & absque alia inductione diceret: *ego ita te diligo, ut, si stante aliquo impedimento Matrimonium inter nos contractum fuit nullum, illudque cessavit, nunc denuo velim contrahere tecum.* Non enim apparet, quare in tali casu sufficiat ex æquivalenti nullitatis cognitione, novus consensus conditionatur proprio motu habitus; & non sufficiat idem, si ad eundem ab alio licite inducatur. 599

Dices cum Pontio, in hoc posteriori, non item in priori casu intervenire dolum. Resp. hunc dolum esse licitum, & nullatenus obesse valori Matrimonii: quia non dat causam contractui, cum propter eum non detur consensus, nec ei invitant hoc ipso, quod præcise versetur circa nullitatem, quam alter non curat, eaque data, & supposita vere de novo contrahere velit; prout aperte indicat, cum, uti supponitur, vere dicit, *quod si Matrimonium prius invalidum sit, vel esset, velit nunc contrahere.* Bosco *cit. disp. 12. sect. 14. concl. 2. a n.* 72. 600

Tota igitur difficultas in eo consistit, quomodo, si absque periculo scandali, vel alterius mali pars altera de nullitate Matrimonii juxta dicta absolute certiorari non potest, prudenter disponi possit ac debeat, ut ex æquivalenti cognitione nullitatis consensum ad novum Matrimonium præbeat sub conditione, *si Matrimonium prius invalidum sit, vel esset.* Sanch. *l. 2. disp. 26. n.* 5. & alii ipsum in hoc communiter sequentes putant, conjugem nullitatis conscium bene procedere, si dicat: *me ita diligis, ut si non esset inter nos Matrimonium, adhuc* 601

hue velles me accipere pro uxore, & defacto me accipis? Ad hanc enim interrogationem, si alter annuat, & dicat, *ita volo, &c.* simulque interrogans dicat, *pariter, & ego volo*, validum sit Matrimonium. Verum quamvis in hoc cum Sanchez, & aliis nos quoque sentiamus; tamen paulo amplius circa hunc modum ad evitandam omnem alterius suspicionem instructio danda est simplicibus.

602 Notandum itaque, Confessarios debere prudenter, instruere conjugem nullitatis conscium (præsertim fœminam) ut præfatis, vel similibus verbis non statim ex abrupto quavis habita etiam importuna occasione, & tempore dicat; sed invocata prius Dei gratia, licitis modis, honestis, amoris, & sinceri affectus ac benevolentiæ signis, & affectibus studeat compartem sibi obligare, & ad sui honestum amorem reciprocum permovere; quo aliqualiter saltem habito utatur occasione, & tempore; & prius suum erga ipsum sincerum affectum, æstimatione, & amorem verbis exprimat, ac contestetur, eoque facto primum interroget dicendo v. g. *Ego vere ac sincere te diligo, gaudeo Deumque laudo, quod te mihi conjugem miserit; profecto si te non accepissem, vel matrimonium tecum non contraxissem, adhuc acciperem, & defacto accipio, & semper te habebo pro meo dilectissimo conjuge: utique etiam tu similiter me amas; quia nulla major mihi crux foret, quam scire, quod a te recipere non amer*: hujusmodi verbis præmissis videat, quid respondeat alter conjux: si consimiliter respondet, res salva, & Matrimonium de novo contractum est, si vero simpliciter dicit; *etiam ego amo te, &c.* non autem addat, quod, si Matrimonium cum ea non contraxisset, defacto contrahere velit; vel dicit quidem, quod contrahere *vellet*, sed non *velit*, de præsenti, prudenter ulterius urgendo interrogare debet: *sed nunquid etiam, si me pro Conjuge non accepisses, vel Matrimonium inter nos contractum non esset, adhuc meum contraheres, & nunc de novo me pro tuo fideli conjuge accipere, & semper retinere velis?* si annuit, & respondet *ita*, vel *volo*, res iterum est salva: si vero respondet; si te non accepissem, adhuc acciperem, adhuc urgere, & interrogare debet, donec termino *de præsenti* consensum exprimente utatur v. g. *& nunc de novo te accipio*, vel *volo te pro conjuge meo*: idque ob dicenda *n.* 604.

603 Alius adhuc securior, & tutior modus esse potest, si res prudenter ita disponatur, ut habito tempore & occasione prudenter, ne advertatur, per Confessarium v. g. vel prudentem aliquem tertium, cui fidem habet conjux, nullitatis ignarus, fiat discursus de præstantia Matrimonii, ejusque difficultatibus, & crucibus; item, & præcipue de gratiis sacramentalibus, quantum videlicet per has conjuges adjuventur, in amore mutuo conserventur, in variis benedicantur, & ad Matrimonii onera portanda confortentur, quæ gratiæ, si non essent, Matrimonium sæpe valde miseros, & infelices effectus haberet; prout multiplex experientia demonstrat, in illis, qui existente inter illos occulto impedimento nulliter Matrimonium contraxerunt, etsi illud ignorantes bona fide contraxerint; quia nullum tunc fuisset Sacramentum Matrimonii, & per consequens, nullæ gratiæ sacramentales. *Ob quod* (potest pergere Confessarius v. g.) *jam aliquibus consului, vel consultum, & utilissimum duxi, ut cum plura sint impedimenta occulta, & variæ causæ, ob quas Matrimonium conjugibus in optima fide existentibus, & innocentibus, Matrimonium potest esse nullum, ut conjuges inter se solos de novo sub conditione contrahant, dicente uno v. g. si ex aliqua causa matrimonium nostrum non esset validum volo tecum ex nunc, & de novo contrahere altero sincere respondente: volo pariter & ego tecum contrahere, & te pro nunc & semper pro meo conjuge habere: tali enim modo sæpissime sufficienter consulitur, & efficitur Sacramentum*: post hujusmodi discursum exspectet, & videat conjux nullitatis conscius, an non post discessum ita discurrentis, alter ejusdem nullitatis ignarus ipsemet incipiat de hac materia iterum discurrere, & discursui conformiter Matrimonii novum contractum conditionatum præfato modo appetere, vel saltem occasionem, & ansam præbere, ut conscius nullitatis idem ob auditam rationem consulere valeat. Si nullitatis ignarus nil desuper amplius discurrit, ipsemet conscius opportuno tempore & occasione de hoc incipiat, & ad narrata se referendo, persuadere studeat, ut pro majori securitate gratiarum sacramentalium, Matrimonium de novo sub conditione secum contrahat, videlicet, quod, si etiam ipsorum Matrimonium ex aliqua causa esset nullum, ex nunc de novo illud contrahere velint,

Illud specialiter notandum, quod, si conscius nullitatis utatur uno ex dictis viis persuadendi alterum conjugem ad novum consensum, bene advertat ut præfatus consensus in præsenti, seu de præsenti detur v. g. *si Matrimonium nostrum esset invalidum, Volo nunc tecum contrahere*: vel si per modum interrogationis solicitatur consensus, dicatur v. g. *itane me diligis, ut si Matrimonium nostrum esset invalidum, velis modo, seu nunc mecum contrahere &c.* quia non sufficeret in præterito imperfecto dicere, *Vellem* tecum contrahere, si Matrimonium esset nullum, sed requiritur ut dicat, *Volo* de præsenti, cum ly *Vellem* actualem consensum de præsenti pro essentia Matrimonii requisitum non importet, uti cum communi aliorum bene observat Sanchez *l. 2. disp. 36. n. 5.* 604

Si quæras, quid consilii? si absque periculo scandali, diffamationis, vel alterius gravis mali nullo ex hactenus recensitis modis, nec formaliter videlicet, nec æquivalenter certior fieri potest ignarus de nullitate Matrimonii? Respondet Sanchez *loc. cit. n. 7.* in tali casu sufficere, si consensus obtineatur absque ulla data notitia nullitatis prioris. Imo si nec hoc fieri potest, sufficere, si solus de novo consentiat ille conjux, qui nullitatis conscius est; idem docent ex Sanch. alii, ut Gobat in *Quinar. tract. 5. cap. 37. n. 132.* & *n. 245.* Sporer *de Matrim. cap. 2. sect. 2. n. 460.* citans Dicastillos & alios, eo quod, ajunt, urgente periculo scandali, vel alterius gravis mali hæc doctrina ceu probabilis ob authoritatem plurium DD. practicari valeat. Verum id in praxi nullatenus tutum, aut licitum æstimamus; si enim sententia docens, omnino esse necessarium ad revalidationem Matrimonii nulliter contracti, ut conjux nullitatis ignarus de ea certior fiat vel formaliter & absolute juxta dicta *an. 596.* vel saltem æquivalenter juxta dicta *an. 597.* est probabilior, uti fatetur ipse Sanch. *lib. 2. disp. 37. n. 4.* ibi; *multo probabilior est*; idemque *loc. cit. n. 245.* sentit Gobat, sicut etiam Sporer *loc. cit.* dicens, *se credere, quod sententia contraria speculativa sit reipsa omnino falsa*, & merito ob rationes *a n. 587.* allegatas, jam non licet hanc minus probabilem, ut omnino falsam sequi, quantumvis classicos habent pro se Doctores; eo quod recentissime ab Innocentio XI. sit sententia damnata dicere, quod liceat sequi sententiam minus probabilem relicta probabiliori, quando est questio de valore Sacramenti, uti in quæstione nostra. 605

Quæritur III. Num etiam ad revalidationem Matrimonii requiratur novus utriusque conjugis consensus & nullitatis cognitio ex parte utriusque, casu quo ex solo defectu consensus unius irritum fuit Matrimonium? Resp. I. si ex defectu consensus ob errorem ipsius personæ Matrimonium fuit nullum; ut dum putans esse Ticiam, vel liberam, contraxit cum Caja, vel serva, certum est, quod requiratur notitia nullitatis & erroris, novusque consensus. Sanchez *lib. 2. disp. 36. n. 1.* eoque teste omnes textu Juris satis claro, *cap. 2. & fin. de conjug. servor.* 606

Respond. II. Quamvis plurimi, inter quos etiam est Sanch. *lib. 2. disp. 32. n. 9.* Navar. *in Man. c. 22. n. 51. & n. 80.* Layman *lib. 5. tract. 10. par. 2. cap. 6. n. 1.* velint, quod, si Matrimonium fuit invalidum ex solo defectu consensus unius v. g. vel ficte, vel ex timore, injuste incusso consentientis, sufficiat, si sola pars, quæ prius vel nullum, vel non sufficientem consensum habuit, eum defacto præbeat: nec sit necesse, ut compars de novo consensum præstet, multo minus ut de nullitate Matrimonii prioris certioretur; tamen contrarium nobis non tantum tutius, sed & probabilius, consequenter in praxi omnino sequendum videtur cum Ledesma *de Matrim. dub. 19.* Felin. *in c. Ex parte de rescript. n. 11.* 607

Comi-

Comitolo *lib.* 1. *respons. moral q.* 120. Pontio *lib.* 4. *c.* 25. *n.* 2. & aliis. Probatur, Tum quia rationes, ob quas requiritur, ut nullitatis ignarus de ea certioretur & de novo consentiat, casu, quo ob latens impedimentum Matrimonium fuit nullum, revera etiam militant in casu, quo ob defectum consensus fuit nullum. Tum quia etiam in tali casu verum est, quod consensus ex parte ignorantis fuerit invalidus ad Matrimonium, & proinde idem, ac si omnino fuisset nullus per Jura *n.* 596. allegata, consequenter nullatenus perseverans per dicta *n.* 561. ac per consequens novus necessarius erit; Tum quia defectus consensus etiam ex parte unius Jure Divino, & naturali dirimit Matrimonium ergo ad illud revalidandum non minus requiritur notitia prioris nullitatis, novusque consensus, quam si fuit nullum ob impedimentum jure duntaxat Ecclesiastico dirimens.

608 Nec obstat quod pro præcipuo fundamento defendendæ doctrinæ contrariæ allegat Bosco, videlicet, personas ex solo defectu consensus invalide conjunctas, fuisse tempore contractus Matrimonialis de se habiles ad contrahendum, consequenter verum consensum ab uno datum fuisse omnino validum, indeque donec revocetur, semper perseverantem, ac per consequens, si cum tempore etiam altera pars vere consentit, sufficientem pro valore Matrimonii absque hoc, quod prius consentienti nullitas intimetur, vel ejus novus consensus de novo præstetur. Nam contra est, quod, licet absente impedimento verus consensus unius sufficiat, & valente pro Matrimonio, si alterius consensus tempore debito accedit, tamen falsum sit; solus sine alterius consensu habetur, utpote ad contrahendum Matrimonium æque invalidus, ac alius sincere; sed stante aliquo impedimento datus; nec minus inhabilis ad contrahendum est persona, quæ nullum dat consensum, quam quæ alio laborat impedimento.

609 Confirmatur rescripto Clementis VIII. Papæ: dum enim Comitolus specialiter consuluit dictum Pontificem super controversia ista, respondit Papa, *esse necessarium novum consensum utrinsque, admonito prius Marito de Matrimonii nullitate.*

610 Quæritur IV. An ad revalidandum Matrimonium invalide contractum, denuo requiratur præsentia Parochi & testium? Ante responsionem notandum, quæstionem solum procedere de casu, quo impedimentum, ob quod Matrimonium invalide fuit contractum, est, & manet occultum: quia, si Matrimonio invalide contracto impedimentum evadit publicum, ita ut probari valeat, certum est apud omnes, ad revalidationem adhiberi debere novam præsentiam Parochi & Testium, hoc ipso enim, quod palam, & in foro externo sciatur, prius Matrimonium publice contractum fuisse nullum, de novo publice contrahi debet, ad evitanda tam conjugum, quam populi scandala: claro argumento *Concil. Trid. sess.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 1. *H. N.*

611 Resp. Ad revalidandum Matrimonium prius in facie Ecclesiæ publice, sed ob impedimentum occultum invalidè contractum, nullatenus requiritur nova præsentia Parochi & testium, sed sufficit, si ambo conjuges habita prius nullitatis cognitione vel formali juxta dicta *an.* 596. vel saltem æquivalenti juxta dicta *an.* 597. ambo ad contrahendum Matrimonium inter se solos secreto consentiant. Sanchez *lib.* 2. *disp.* 37. *n.* 3. Bosco *de impedim. Matrimonii disp.* 12. *sect.* 14. *conclus.* 3. rem more suo egregie & exacte deducens, Navarr. in *Summa cap.* 22. *nu.* 70. *& de sponsalib. lib.* 4. *consil. tit. de Sponsalib. consil.* 15. Perez. *de matr. disp.* 39. *sect.* 4. Castro Palao, Layman, Herincx *disp.* 5. *qu.* 5. *n.* 30. Sporer *de Matrim. cap.* 7. *sect.* 2. *n.* 465. Gobath. *in Quinar. cap.* 37. *n.* 137. Bonacina, Diana, & desacto Jam communior aliorum contra Pontium *lib.* :. *cap.* 6. Comitolum, & alios. Ratio conclusionis nostræ principalis est; quod Concilium Tridentinum, dum *sess.* 24. *de reform. Matrimon. capit.* 1. annullat omnia Matrimonia sine præsentia Parochi & testium contracta, dictamque præsentiam tanquam de forma præscribit, nullatenus se extendit ad casum nostrum, nec unquam intendit comprehendere illum; siquidem ratio, ob quam dictum Concilium præfatam condidit legem fuit, ut evitarentur gravia peccata & scandala, quæ ex clandestinis Matrimoniis plerumque oriri solebant, plurimis, postquam in Matrimonio clandestine contracto aliquandiu videbant, & tædium vel aversionem ab uxore sua habebant, eam utpote Matrimonium probare non valentem deserentibus, & cum alia publice contrahentibus, indeque in continuo adulterio viventibus; atqui hæc ratio nunquam locum habet in casu nostro, hoc ipso, quod illi, licet invalidè, tamen publice contracto in foro externo semper habeantur pro veris conjugibus, & non amplius permittantur alteri nubere; si, uti supponitur, impedimentum est occultum, & probari nequit: atqui si ratio & finis legis, quæ est anima legis per vulgarem, casum in genere nunquam tangit, ad eum lex se non extendit, ut alibi amplius dictum: ergo.

Probatur secundo efficaciter ex declaratione Pii V. 612
de qua testatur Navar. qui, cum ipsemet sacræ Pœnitentiariæ interfuerit, & alias vir omni exceptione major extiterit, in suis formalibus merito hic auditur: *cit. c.* 22. *n.* 70. ita scribit. *Sed (quod valde notandum est) fel. record. Pius V. declaravit, non esse illos (Parochum & testes) necessarios in contrahendum denuo Matrimonio ab iis, qui publice cum denuntiatione sufficiente contraxerunt; sed propter aliquod impedimentum occultum est nullum; quo sublato, oportet, ut denuo contrahatur; quod fieri posse sine ulla Parochi & testium præsentia, antequam ad Urbem veniremus respondimus. Qua declaratione sacrum Pœnitentiariæ Prætorium frequenter utitur.* Sic ille.

Idem asserit *de Sponsalib. consil.* 14. ibi. *sed dubitatio magna orta fuit, an propter Decretum Concilii Trid. in hoc secundo consensu præstando necesse sit saltem adesse Parochum cum duobus vel tribus testibus; & propter illa verba Decreti* : Et huismodi contractus irritos ac nullos decernit, *visum fuit esse necessariam præsentiam Parochi & testium: sed quia hoc in multis casibus non posset fieri sine periculo maximi scandali, & in Concilio non videtur fuisse cogitatum de hujusmodi casibus occultis dictum fuit Ill. Cardinali Propœnitentiario, ut nomine totius Signaturæ exponeret Sanctissimo, videri æquissimum, ut per aliquam constitutionem declararetur, quando præcesserunt denuntiationes, vel alias servata est forma Concilii, in hoc secundo sensu sufficere, ut secreto præstetur, sed ita ut conjux, qui ignorabat, in genere intelligat impedimentum dirimens Matrimonium subesse, & necessarium esse, ut de novo mutuo consentiant, ut Matrimonium valeat.*

Confirmatur ex formula litterarum dispensationis 613
super impedimentis occultis; utpote ubi non tantum non injungitur nova præsentia Parochi & testium, sed expresse præscribitur, ut putativi conjuges inter se de novo *secreto* ad vitanda scandala contrahant; dum contra in dispensatione super impedimenti publice semper expresse præcipiat, ut conjuges de novo in facie Ecclesiæ juxta formam concilii Tridentini contrahant, manifesto argumento, quod Concilium pro revalidatione Matrimonii ob impedimentum occultum invalide contracti dictam præsentiam Parochi & testium non requirat. Atque hæc in Librum IV. dicta sufficiant, atque judicio, & Correctioni sanctæ Matris Ecclesiæ in omnibus humillime subjecta sint, sitque & maneat in omnibus per omnia.

Soli DEO Honor, & Gloria.

INDEX

INDEX ALPHABETICUS
RERUM ET VERBORUM.

Littera P. *denotat Præmium* , T. *Titulum* , N. *Numerum* , F. *Folium* , A. *denotat Appendicem*.

A

rundam

D

Dispen-

E

Expri-

F

G

H

I

L

M

N

O

P

Pœni-

R

S

Spon-

for-

T

V

F I N I S.